ΕΡΜΗΝΕΙΑ
ΤΩΝ ΠΕΝΤΕ
ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ,

ΟΠΟΥ ΠΕΡΙΕΧΕΙ Η ΑΠΟΦΑΣΙΣ
τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Φλωρεντίας,
καμωμένη εὐσεβῶς παλαιόθεν,

Καὶ μεταγλωττισμένη εἰς τὸ ἰδιωτικὸν μίλημα διὰ κοινὴν ὠφέλειαν.
ἡ ὁποία ἦτον ἑλληνικὰ τυπωμένη ψευδῶς εἰς τὸ ὄνομα
Γενναδίου Πατριάρχου.

EXPLANATIO
QVINQVE CAPITVM DEFINITIONIS
S. GENERALIS FLORENTINAE SYNODI,

Iam olim piè conſcripta, Nunc verò ad communem
Græcorum vtilitatem vernaculo eorum
ſermone donata.

Falſo antea Gennadio Patriarchæ adſcripta.

ROMAE, Typis Sac. Congr de Propag. Fide, MDCXXVIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

Ἀπὸ προστάγματος τοῦ ἱεροῦ συλλόγου περὶ τῆς ἐπιδόσεως τῆς πίστεως, ταῦτα δίδοται τῷ τῶν γραικῶν γένει δωρεάν.

De mandato Sacræ Congregationis de Propaganda Fide dispensantur gratis.

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. P. M. Sac. Pal. Apost.

A. Episc. Bellicastren. Vicesg.

LIbrum pro defensione quinque Capitum Concilij Florentini diligenter legi, & cum litterali exemplari contuli, & omnia versa sunt optimè & eleganter in vernaculam linguam Græcorum.

Petrus Arcudius.

Imprimatur,

Fr. Hiacynthus Lupus Socius Reuerendissimi P. F. Nicolai Rodulfij, Sacri & Apost. Pal. Mag. Ord. Præd.

ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ

ΟΠΟΥ ΘΕΛΟΥΝ ΤΗΝ ΣΩΤΗΡΙΑΝ

τοὺς ἀκολουθῶντας τοὺς ἁγίους πατέρες καὶ διδασκάλους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ θέλει τοὺς καταντήσει τοῦτο τὸ βιβλίον.

ΤΟΥΤΟΝ τὸν ἅγιον καὶ τίμιον κόπον, λέγω τὴν ἀπόδειξιν τῶν πέντε κεφαλαίων, ὁποῦ ἐδογμάτισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, μὲ πολλὺ καὶ δίκαιον λογαριασμὸν οἱ παλαιότεροί μας τὸν ἔσμιξαν μὲ τὰ πρακτικὰ τῆς ὁμοίας συνόδου ὥσαν ὠφελιμώτατον, μάλιστα ἀναγκαῖον διὰ τοὺς πολλοὺς, ὁποῦ κρατοῦσιν ἐναντίαν γνώμην· καὶ τοὺς φαίνεται, ὅτι ἂν στέρξουσι καὶ δεχθοῦσι τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον, ἀλλάσσουσι τὰ δόγματα καὶ τὸ σέβας τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Διατὶ οἱ πολλαῖς καὶ φανεραῖς μαρτυρίαις ἀπὸ τὰ ἴδια λόγια τῶν ἁγίων πατέρων, ὁποῦ περιέχει τὸ βιβλίον τοῦτο, ἀναγκάζουσι πᾶσα ψυχὴν χριστιανὴν νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν, μόνον τὸ πεῖσμα καὶ τὰ κακὰ μαθήματα καὶ τὸ ἄδικον μῖσος νὰ μὴν ἐμποδίζῃ. Ἔτζι διὰ τὴν ἁγίαν πρώτην σύνοδον μερικὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολλὰ εἶπεν καὶ πολλὰ ἔγραψεν ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς βεβαίωσιν της ἀληθείας, ὅτι ὁ δεσπότης Χριστὸς ἔχει μίαν οὐσίαν καὶ μίαν φύσιν μὲ τὸν θεὸν τὸν πατέρα του, καθὼς εἶχεν ἀποφασίσει ἡ ἁγία πρώτη σύνοδος· καλὰ καὶ ὕστερα σχεδὸν ὅλος ὁ κόσμος νὰ τὴν ἐπολέμα ἀκολουθῶντας τὸν αἱρεσιάρχην Ἄρειον. Ὅμως διὰ τοῦτο δὲν ἔλειψεν μὲ τοὺς ἁγίους του κόπους ὁ μέγας Ἀθανάσιος νὰ στυλώσῃ τὴν ὀρθοδοξίαν. Ἔτζι διὰ τὴν ἁγίαν τρίτην σύνοδον ὁ βαθὺς ἐκεῖνος θεο-

PIO LECTORI
SANCTORVM PATRVM,
& Doctorum Eccleſiæ Catholicæ, ac ſalutis æternæ ſtudioſo.

EGREGIVM hoc & Sanctum opus, quo euidens continetur probatio Quinque Capitum à Sancta œcumenica Florentina Synodo editorum, ſuperiores noſtri iure optimo annexum eſſe voluerunt Sacroſanctæ ipſi Synodo, vt ſummæ vtilitatis plenum, imò neceſſarium ad edocendos multos, qui longè contraria opinione deluduntur putantes, ſi Florentinæ Synodo manus dent fore, vt ritus patriòs & Orientalem eiurent Eccleſiam. Siquidem adeo multa & perſpicua Sanctorum teſtimonia congeſta in hoc opus ſunt, vt Chriſtianum omninò cogant animum ad aſſentiendum veritati; dum ne peruicacia, & prauæ inſtitutiones, & malè conceptum odium impedimento ſint. Ita olim præ alijs Athanaſius magnus multa dixit & ſcripſit pro ſancta Synodo Nicæna prima, vt ſacrum illius Dogma, nempè Filium Patri conſubſtantialem euinceret. Et quamuis poſtea Chriſtiani Orbis maxima pars Arianiſmo laboraret; non ideo tamen eximius ille veritatis athleta ſiluit, ſed perpetuis laboribus orthodoxam fidem communiuit. Pro ſancta pariter tertia Synodo magnum illud Theologiæ lu-

men

θεολόγος ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐσυνέθεσε πολλὰ γραψίματα, ἑρμηνεύοντας ταῖς βλασφημίαις τοῦ ἀνοήτου Νεστορίου, καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ ὁ υἱὸς τῆς παρθένου εἶναι ἕνα πρόσωπον· καὶ ἡ παναγία εἶναι θεοτόκος, ἤγουν ἀληθινὴ μητέρα τοῦ θεοῦ, καθὼς εἶχεν ἀποφασίσει ἡ ἁγία τρίτη σύνοδος, καλὰ καὶ οἱ δυσσεβεῖς Νεστοριανοὶ νὰ τὰ ἐπολεμοῦσαν, καὶ ἀκόμη νὰ τὰ πολεμοῦσιν.

Ἔτζι γράφοντας ἡ ἁγία τετάρτη σύνοδος πρὸς Μαρκιανὸν τὸν βασιλέα διαφενδεύει τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Λέοντος, ὁποῦ περιεῖχεν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ὅτι ὁ δεσπότης Χριστὸς εἶναι ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς τέλειος εἰς τὴν θεότητα, καὶ τέλειος εἰς τὴν ἀνθρωπότητα σωζομένης τῆς διαφορᾶς τῶν δύο φύσεων, καθὼς ἀποφάσισεν καὶ αὐτὴ ἡ ἁγία τετάρτη σύνοδος. καλὰ καὶ πολλοὶ νὰ ἀντιλέγασι προφέροντας ἐναντίον τοῦ ἁγίου πάπα Λέοντος, ὅτι εἶχεν κάμει νέαν ἐξήγησιν τῆς πίστεως ἔξω ἀπὸ τὸ σύμβολον τῆς ἁγίας πρώτης συνόδου. Καθὼς καὶ τὴν σήμερον οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ὅτι δὲν εἶναι βολετὸν νὰ βάλῃ τινὰς ἢ νὰ βγάλῃ· καὶ ὅμως ἡ ἁγία τετάρτη σύνοδος ψέγει καὶ κατακρίνει τέτοια νοήματα, λέγοντας· ὅτι ἄλλο εἶναι νὰ βάλῃ τινὰς τίποτε νέον ὡσὰν νὰ ἔλειπε τίποτε τῆς πίστεως, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι βολετόν· καὶ ἄλλο, νὰ ἑρμηνεύσῃ, νὰ φανερώσῃ, καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὸν νοῦν τῆς πίστεως· καὶ τοῦτο ἔκαμεν ὁ Λέων, καὶ τοῦτο εἶναι βολετὸν, μάλιστα ἀναγκαῖον κατὰ τὰ λόγια τῆς τετάρτης συνόδου· ἡ ὁποία ἐβεβαίωσε τὴν ἰδίαν της ἀπόφασιν μὲ τὰ λόγια τῶν ἁγίων πατέρων. Ὁμοίως καὶ ἡ ἕκτη σύνοδος μὲ ταῖς γνώμαις καὶ μαρτυρίαις τῶν ἁγίων ἀποφάσισε τὰ δύο φυσικὰ θελήματα εἰς τὸν σωτῆρα Χριστόν. καὶ εἰς τὴν ἑβδόμην σύνοδον φαίνεται ἡ ἀπολογία διὰ ταῖς ἁγίαις εἰκόνες πρὸς τὴν βλασφημίαν τῶν εἰκονομάχων. Λοιπὸν εἰς τὸν ὅμοιον τρόπον, ἐπειδὴ τὴν σήμερον οἱ πολλοὶ δέχονται μόνον ταῖς ἑπτὰ σύνοδες, καὶ ἀποβάλλουσι ταῖς ἄλλαις ὁποῦ ἔγιναν ὕστερα· πρᾶγμα ὁποῦ οὐδεμία σύνοδος ἀποφάσισεν, οὐδ᾽ ὥρισε ποτὲ καμία, ὅτι οἱ χριστιανοὶ νὰ μὴ δέχωνται παρὰ μόνον ἑπτὰ σύνοδες· ἀνάγκη ἦτον ταύτη ἡ

πλάνη

men Sacer Cyrillus composuit plurima, vt Nestorij blasphemias detegeret, & fidem Catholicam roboraret; Nempe Dei Filium, & Filium Virginis vnam esse personam: & proinde Beatissimam Virginem esse Dei Matrem, vt sancta illa Synodus exposuit; licet eam tunc Nestoriani, & nunc etiam impetant.

Similiter sancta Synodus Quarta in suo ad Marcianum Imperatorem Prosphonetico defendit S. Papæ Leonis Epistolam, qua fides vera explicabatur; Quòd vnus & idem Christus Dominus perfectus in Deitate, perfectusq. sit in humanitate salua proprietate vtriusque naturæ, & in vnam coeunte personam; quemadmodum & ipsa sancta Synodus declarauit; licet multos habuerit contradicentes, qui beato Leoni obijcerent, quòd nouam fecisset expositionem fidei præter eam quæ fuerat à Nicænis Patribus edita. Quod sanè multis hodieque in ore est affirmantibus; Nefas esse quicquam addi vel detrahi: Cum tamen sancta Synodus Quarta condemnet hunc sensum. Addi enim inquit noui aliquid fidei, quasi manca illa sit & imperfecta, non licet: explicare verò, & exponere, & enucleare traditam fidem, quod Leo fecit, ad euertendas hæresum machinas licitum esse ait, imò necessarium, illa Synodus; quæ Definitionem quoque suam Sanctorum Patrum consonantibus muniuit sententijs. Et sexta Synodus ex veterum Doctorum verbis decreuit, Naturales in Christo voluntates duas esse ponendas. Septima denique Synodus idem seruauit, data pro sacris imaginibus Apologia contra Iconomachos. Cum ergo multi hodie septem tantum recipiant Synodos, & omnes alias postea celebratas reijciant; & hæc in animis eorum insideat opinio nullius auctoritate Synodi firmata. Nulla enim sanxit vnquam, non nisi

Par. 3. c. 1.

Act. 5.

πλάνη νὰ φανερωθῆ, καὶ νὰ γνωρίσουν ὅλοι, ὅτι κατὰ τὰ πρακτικὰ τῆς ἁγίας ἑβδόμης συνόδου εἰς τὴν ς. πρᾶξιν, ἴδιον εἶναι ὄχι τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλὰ τῶν αἱρετικῶν νὰ δέχωνται τὰς περασμέναις συνόδους, καὶ νὰ μὴ δέχωνται ἐκείναις ὁποῦ ἐκατάκρειναν τὰ σφάλματά τους. ἐδέχετον ὁ ἄθεος Νεστόριος τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν σύνοδον, ἀμὴ τὴν τρίτην ὡς ἐναντίαν τῆς αἱρέσεώς του δὲν ἐδέχθη. ἐδέχοντο καὶ τὴν τρίτην οἱ μονοφυσῖται Ευτυχὴς καὶ Διόσκορος, ἀμὴ τὴν τετάρτην ὡς ἐναντίαν τους δὲν ἐδέχθησαν. ὁμοίως καὶ οἱ μονοθελῆται, καὶ εἰκονομάχοι ταῖς παλαιαῖς ἐδέχοντο, καὶ ἐβλασφήμουν ἐκεῖνοι τὴν ἕκτην, τοῦτοι τὴν ἑβδόμην. ἀλλὰ ἡ ἁγία ἑβδόμη σύνοδος λέγει, ὅτι τοῦτο εἶναι νὰ δέχεται τινὰς μὲ λόγον τὰς ἁγίαις συνόδους, καὶ μὲ ἔργον νὰ τὰς ἀρνῆται. διατὶ οἱ αὐτοὶ ἐκεῖνοι ἅγιοι πατέρες, εἰς τῶν ὁποίων τὰ λόγια ἐθεμελίωσαν τὰ δόγματά τους οἱ παλαιαῖς σύνοδες, ἐκεῖνοι παρομοίως ἐδώκασι τῆς ἁγίας συνόδου τῆς Φλωρεντίας τὸ θεμέλιον τῶν δογμάτων ὁποῦ αὐτὴ ἀποφάσισεν. Καὶ ὅποιος ἀποῤῥίπτει τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας, ἀποῤῥίπτει δὲν γνώθοντας καὶ ταῖς παλαιαῖς ἑπτά· καὶ ἔτζι ἀποῤῥίπτοντας ὅλαις ἀποῤῥίπτει καὶ τὸν χριστιανισμόν. Καὶ μὴν εἴπῃ τινὰς, πῶς δὲν δέχεται τὴν Φλωρεντίνην σύνοδον, διατὶ εἰς αὐτὴν οἱ Λατῖνοι ἐξεπλάνεσαι τοὺς ἀνατολικοὺς μὲ δοσίματα καὶ ἐλπίδες, καθὼς ἀδικώτατα ἐσυκοφάντησεν ὁ Εφέσου Μάρκος· διατὶ φανεραῖς εἶναι οἱ μαρτυρίαις τῶν ἁγίων, καὶ λάμπουσιν ὑπὲρ τὸν ἥλιον. Ὅθεν ὄχι τὰ ψεμάτινα δοσίματα καὶ οἱ ἐλπίδες, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας ὁποῦ ἐνίκησεν εἰς τὰς παλαιαῖς ἁγίαις συνόδους, ἐνίκησε καὶ εἰς τὴν Φλωρεντίνην. Καὶ ἐγνώρισαν ὅλοι οἱ ἀνατολικοὶ ἔξω ἀπὸ τὸν Εφέσου Μάρκον, καὶ ἕνα κάποιον Γεώργιον Σχολάριον τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ τὴν ἀληθινὴν θεολογίαν τῶν ἁγίων πατέρων, καὶ ὡμονόησεν ὅλη ἡ δύσις μὲ τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐσυμφώνησαν ἐκ καρδίας. ἀμὴ καθὼς ὁ Ἄρειος καὶ οἱ Ἀρειανοὶ ἔκραζαν ἁπλοῦς καὶ ἀμαθεῖς τοὺς ἁγίους πατέρες ὁποῦ ἐκήρυξαν τὸ ὁμοούσιον, ὡς μαρτυρᾶ εἰς τὴν δευτέραν του ἐπιστολὴν ὁ ἅγιος

Αλέ-

nisi septem Synodos Christianis esse admittendas: necesse erat hunc errorem euelli, & perspectum omnibus fieri ex doctrina septimæ Synodi; Quòd non Catholicorum, sed hæreticorum sit proprium anteactas quidem Synodos admittere; illas autem reijcere, per quas damnantur illorum errores. Agnoscebant impius Nestorius primam Synodum & secundam, tertiam vt sibi contrariam non admisit. Eutychiani tertiam mirum in modum amplectebantur, sed quartam vt repugnantem detestati sunt. Monothelitæ & Iconomachi suscipiebant priores omnes; sed illi sextam, hi septimam conuicijs prosciderunt. Verum hoc esse, inquit, septima Synodus verbo quidem venerari sanctas Synodos, sed facto negare. ijdem enim ipsi Patres, quorum dictis fundarunt sua Decreta priores Synodi, Florentinæ quoque Synodo dederunt testatam suorum Dogmatum veritatem. Vt qui Florentinum auersatur Concilium, auersetur & antiqua septem; Qui verò auersatur omnia, profectò & Christianismum abijciat. At solent pleriq. dicere; à Florentina Synodo se abhorrere, quòd in ea Latini Græcos auro pellexerint & magnificis promissis. Hoc enim impudentissimum mendacium vulgauit Marcus Ephesius. Sed vnde tanta cæcitas? Apertissima sunt Sanctorum testimonia, & meridiana luce clariora. Non ergo auri, non promissorum fictitia vis; sed veritatis efficacia, quæ in antiquioribus Concilijs victoriam reportauerat, in Florentino quoq; triumphauit. Et agnitam vniuersi Orientales Episcopi, vno excepto Marco Ephesio cum suo quodam familiari Georgio Scholario, susceperunt; atque vt fidem orthodoxam ex animo amplexi sunt; eamq. vt germanam Sanctorum Patrum Theologiam venerati concordem Orientis & Occidentis confessionem subscripserunt. Sed sicut olim Arius & Ariani sanctos Patres, qui Filium Patri consubstantialem edixerant,

Act. 6.

Chalcond. lib.6. hist.

Αλέξανδρος Αλεξανδρείας· καὶ καθὼς ὁ Νεστόριος ἐπερίπαιζεν ὅλους τοὺς ἄλλους, λέγοντας ὅτι μόνος ἦτον ἀπ᾽ ὅλους σοφώτερος, ὡς γράφει ὁ ἅγιος Κύριλλος εἰς τὴν ἐπιστολὴν του πρὸς Καιλεστῖνον τὸν πάπαν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς τρίτης Συνόδου. Καὶ καθὼς ἔλεγεν ὁ Διόσκορος, ὅτι ἐπλανᾶτον ἡ τετάρτη Σύνοδος, καὶ εἶχεν ἀποκοτίαν νὰ ἀντιλέγῃ ὅλης τῆς Συνόδου μὲ τὸν σύντροφόν του τὸν Εὐτυχῆ, ὡς φαίνεται εἰς τὴν πρώτην πρᾶξιν τῆς τετάρτης Συνόδου. Καὶ καθὼς ὁ Αντιοχείας Μακάριος μ᾽ ἕνα του μαθητὴν ἀντιστάθη ὅλης τῆς ἁγίας ἕκτης Συνόδου, βεβαιώνοντας ὁ ἀνόητος ὅτι καὶ οἱ δύο φύσες τοῦ Χριστοῦ εἶχαν ἕνα θέλημα μόνον, ὡς φαίνεται εἰς τὴν ὀγδόην πρᾶξιν τῆς Συνόδου ἐκείνης· ἔτζι μὲ τὴν ὁμοίαν γνῶσιν καὶ σοφίαν καὶ τόλμην ὁ Μάρκος τῆς Εφέσου ἔλεγεν καὶ ἔγραφεν, ὅτι ἐπλανήθη ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, ἀμὴ αὐτὸς δὲν ἐπλανᾶτον. καὶ ὅποιος ἔχει λογικά, ἂς κρίνη σὰν γνωστικὸς ἂν ἔχῃ νὰ τοῦ πιστεύσῃ· καὶ ἂς λογιάσῃ, ὅτι ἂν εἶναι ἀδύνατον νὰ πλανεθῇ ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία, καθὼς βοᾶ ἡ ζ. Σύνοδος εἰς τὴν ς. πρᾶξιν· ἀφήνοντας τὴν Σύνοδον τὴν οἰκουμενικήν, καὶ πιστεύοντας τοῦ Εφέσου βάνεται εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὅπου κρατοῦσιν οἱ Αρειανοί, Νεστοριανοί, μονοφυσῖται, μονοθελῆται, καὶ εἰκονομάχοι. Πάλιν ἂν εἰπῇ τινάς, ὡς ἔλεγεν ὁ Μάρκος τῆς Εφέσου, ὅτι τὰ λόγια καὶ οἱ μαρτυρίαις τῶν ἁγίων πατέρων, εἰς τὲς ὁποίαις ἐθεμελιώθη ἡ Φλωρεντίνη Σύνοδος, εἶναι φθαρμέναις ἀπὸ τοὺς Λατίνους· ἂς ἠξεύρῃ, ὅτι λέγει φανερὰ πρᾶγμα ἀσύστατον καὶ ἀνόητον. Πρῶτον, ὅτι ἂν ἦσαν φθαρμένοι οἱ τόποι, ἔπρεπε νὰ μὴ συμφωνοῦσι μὲ τὴν ἄλλην διδασκαλίαν ἐκείνου τοῦ ἁγίου, τοῦ ὁποίου τὸν τόπον λέγει ὁ Εφέσου φθαρμένον. λόγου χάριν, ἂν ὁ τόπος τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἰς τὸ τρίτον κατ᾽ Εὐνομίου, ὅπου ἔφεραν οἱ Λατῖνοι εἰς τὴν κ. συνέλευσιν τῆς Φλωρεντίνης, ἦτον φθαρμένος, ἔπρεπεν νὰ διαφέρῃ ὁ νοῦς ἐκείνου τοῦ τόπου ἀπὸ τὴν λοιπὴν διδασκαλίαν τοῦ ἁγίου. ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ψέμα φανερώτατον, καὶ εὐκολώτατον νὰ τὸ ἀποδείξῃ καθένας· Ὅτι λέγοντας τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, συμφωνεῖ ὅλη ἡ διδα-

σκαλία

rant, simplices vocabant & indoctos; vt S. Alexander Alexandrinus secunda sua testatur epistola. Et sicut Nestorius omnes deridens, vnum se cunctis sapientiorem iactabat; vt scribens ad Cælestinum Papam ait Cyrillus: Et quemadmodum Dioscorus quartam Synodum errasse affirmabat, audebatq. cum suo Eutyche vniuersæ illi Synodo sese opponere; vt videre est Act. 1. Eiusdem Synodi. Denique vt Macarius cum Stephano suo discipulo restitit sextæ Synodo, insipientissimè asserens duarum Christi naturarum vnam voluntatem; vt constat Actione viij. illius Synodi. ita pari sapientia, doctrina & audacia præditus Marcus Ephesius aiebat & scribebat, errasse vniuersam Florentinam Synodum, se verò vuum ex Episcopis non errasse. Perpendat vero quisquis suæ mentis compos est, quanti sit facienda hæc Ephesij assertio; cogitetque, dum posthabita Catholica Ecclesia; Quam posse in errorem induci negat septima Synodus: Ephesij partes sequitur, in illum se detrudere ordinem, quo Ariani, Nestoriani, Eutychiani, Monothelitæ & Iconomachi numerantur. Verum insurgunt alij, & Florentinam Synodum aiunt adhibuisse loca Sanctorum Patrum à Latinis corrupta & vitiata: quorum auctoritate nixa ediderit sua Dogmata. Hoc enim affirmabat Ephesius. Sed hanc etiam nequissimam esse calumniam patet. Primò, quòd si hoc esset, loca illa corrupta necessariò dissentirent à communi doctrina illius Patris, cuius locum asserunt corruptum. Exempli causa; Si locus Basilij magni è tertio contra Eunomium libro citatus à Latinis in Concilio Florentino, esset corruptus; oporteret locum illum corruptum & citatum pugnare cum generali doctrina illius Sancti. Sed hoc esse omnino falsum nullo negocio probari potest. Nam posito, quòd Spiritus sanctus procedat etiam à Filio, concor-

Fragm. 1. Syn.

3. Syn. p. 1. cap. 14.

Act. 6.

Sess. 10.

σκαλία τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἰς κάθε τόπον· ἀμὴ λέγοντας φθαρμένον τὸν τόπον ἐκεῖνον, καθὼς λέγει ὁ Ἐφέσου, εὑρίσκεται μεγάλη ἀσυμφωνία εἰς τὰ βιβλία τοῦ ἁγίου. τὸ λοιπὸν εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶναι φθαρμένος ἐκεῖνος ὁ τόπος. καὶ τὸ ὅμοιον λέγω διὰ ὅλους τοὺς ἄλλους τόπους, ὁποῦ λέγει ὁ Ἐφέσου φθαρμένους. Δεύτερον, ἂν ἦσαν φθαρμένοι οἱ τόποι, ἔπρεπε νὰ μὴ συμφωνοῦσι μὲ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν παλαιῶν συνόδων. ἀλλὰ φανερὸν εἶναι, ὅτι συμφωνοῦσιν. τὸ λοιπὸν οἱ τόποι, ὁποῦ ἐμεταχειρίσθη ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὰ δόγματά της, δὲν εἶναι φθαρμένοι. λόγου χάριν διὰ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς πολλοὺς τόπους τῆς τρίτης συνόδου φανερώτατα ὁ ἅγιος Κύριλλος διδάσκει τὴν συμφωνίαν τούτην, καὶ μερικὰ εἰς πέντε τόπους κηρύσσει καὶ βοᾷ κατακρίνοντας τὸν Νεστόριον, ὁποῦ πρῶτος ἐφαντάσθη καὶ ἀπεκότισε νὰ εἰπῇ τοῦ πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον· Ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχει τὸ εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. Ὅθεν εὔκολα γνωρίζεται, μὲ ποῖον θεμέλιον ἔλεγεν ὁ Ἐφέσου, πῶς ὁ ἅγιος Κύριλλος διατὶ τὸν ἐμέμφθη διὰ τοῦτο ὁ Θεοδώριτος, εἶπε γράφοντας τοῦ Ευοπτίου, ὅτι τὸν ἐσυκοφάντησαν. καὶ νοᾷ ὁ Ἐφέσου τὴν συκοφαντίαν διὰ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος. ὡσὰν νὰ ἔλεγεν ὁ Κύριλλος, ὅτι καλὰ καὶ νὰ φαίνεται, πῶς εἶπα τὸ πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, ὅμως τούτη εἶναι συκοφαντία τοῦ Θεοδωρίτου. Καὶ δὲν ἐντράπη ὁ καλὸς Ἐφέσου νὰ πλανᾷ ὄχι μόνον τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτόν του. Ὁ ἅγιος Κύριλλος παραπονεῖται εἰς ὅλα διὰ τὸν Θεοδώριτον, ὅτι τὸν ἐσυκοφάντησεν καὶ εἰς τὰ δώδεκα κεφάλαια τῶν ἀναθεματισμῶν λέγοντάς τον ἀπολιναριστὴν, Ἀρειανὸν, καὶ Ευνομιανὸν, καὶ κακοερμηνεύοντας καθόλου ὅλα του τὰ Κεφάλαια· Καὶ ὁ Ἐφέσου λέγει, ὅτι ἡ παραπόνεσις τοῦ Κυρίλλου γρυκᾶται διὰ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος. Τίνος πρέπει νὰ πιστεύσωμεν, τοῦ Κυρίλλου ὁποῦ ἐξηγᾷ τὸν ἑαυτόν του, ἢ τοῦ Ἐφέσου;

ὁ Κύ-

dant omnia vbiuis Basilij dicta. Si vero locus dicatur corruptus, vt aiebat Ephesius, magna in operibus Basilij dissonantia oritur. fieri ergo non potest, vt locus ille corruptus sit. Et hoc idem asserendum est de quibuscumq; locis vocatis ab Ephesio suppositis & corruptis. Rursus si loca essent corrupta, nullo modo congruerent cum doctrina & Actis veterum Conciliorum. Sed certum est congruere; loca igitur, quibus innixa Florentina Synodus sua Dogmata firmauit, non sunt corrupta. Nam de Processione S. Spiritus liquet, ex Actis tertiæ Synodi per multa eius loca probari liquidò posse huiusmodi conuenientiam; præsertim verò euidentiora quinque, in quibus Cyrillus Nestorium damnans; qui blasphemæ opinionis, quòd Spiritus sanctus à solo Patre producatur, primus fuit asseuerator; planissimis ait verbis, Spiritum sanctum etiam à Filio produci. Ex quo facile perspicitur, quo fundamento aiebat Marcus Ephesius, beatum Cyrillum de hoc à Theodoreto reprehensum scripsisse ad Euoptium, se calumniam esse passum. Sentit enim Ephesius, calumniam de qua Cyrillus conqueritur, pertinere ad processionem sancti Spiritus. Quasi diceret Cyrillus, se licet visus esset dixisse Spiritum etiam à Filio, non tamen hoc dixisse, sed calumniam Theodoreti hanc esse. Nec puduit Ephesium tam excellenti mendacio & sibi & alijs fraudem ferre. Queritur Cyrillus, Theodoretum in singula eius capita contra Nestorium struxisse calumnias, tribuendo illi errores Apollinarij, Arij, & Eunomij, summatimque omnia in alienos sensus detorquendo: Ephesius vero asserit, querelam Cyrilli esse intelligendam de processione sancti Spiritus. Vtri magis adhibenda fides? Cyrillo suam declaranti mentem, an Marco Ephesio? Tam varijs locis ante calumnias

Eph. par. 1. c. 3. s. 26. par. 3. c. 1.

Con. flor. sess. 23.

Eph. p. 3. c. 3.

Theo-

ὁ Κύριλλος εἶπεν εἰς τόσους τόπους πρὶν νὰ τὸν συκοφαντήσῃ ὁ Θεοδώριτος, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχει τὸ εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. καὶ ὕστερα ἀπὸ τὰς συκοφαντίαις τοῦ Θεοδωρίτου πάλιν τὸ ἐβεβαίωσεν, καθὼς φαίνεται εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς τρίτης συνόδου γράφοντας τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας· Ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα, ἀμὴ εἶναι καὶ τοῦ υἱοῦ, διατὶ ὁ υἱὸς ἔχει τὴν οὐσίαν τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ πνεῦμα εἶναι πνεῦμα του Χριστοῦ. Καὶ τοῦτο λέγει ὁ Κύριλλος ἀποκρινόμενος τοῦ Νεστορίου, ὁ ὁποῖος δὲν ἀρνεῖτο τὴν ὁμουσιότητα τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος, ἀμὴ ἀρνεῖτο τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὸν υἱόν. Καὶ εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ συμβόλου, Ὅτι ὁ πατέρας ὡσὰν πηγὴ χύνει, ἤγουν ἐκπορεύει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὸ δίδει τοῦ κόσμου διὰ τοῦ υἱοῦ· μὲ τὰ ὁποῖα λόγια ὁ ἅγιος συμπεριλαμβάνει τὸ αἰώνιον καὶ τὸ χρονικόν. Καθὼς ἔλεγεν ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ θεολόγος παρομοιάζοντας τὸ μυστήριον της ἁγίας Τριάδος εἰς τὸν λόγον περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὡσὰν νὰ ἦτον ὀφθαλμὸς, καὶ πηγὴ, καὶ ποταμός· ἤγουν ἀναβάλλουσα, βρύσις, καὶ ποταμός. ἀπὸ τὴν ἀναβάλλουσαν ἡ βρύσις, ἀπὸ τὴν ἀναβάλλουσαν διὰ τῆς βρύσεως ὁ ποταμός. πῶς ἔλεγε λοιπὸν ὁ Ἐφέσου, ὅτι ὁ Κύριλλος τὸ ἀρνήθη; ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τρίτην πρᾶξιν τῆς ζ. συνόδου κάμνοντας τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως Ταράσιος ὁ πατριάρχης ἔλεγεν, ὅτι πιστεύει καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς δι' υἱοῦ ἐκπορευόμενον. Καὶ ὅτι τὸ δι' υἱοῦ νὰ μὴ σημαίνει τὸ μετὰ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ ἀρχὴν, τὸ φανερώνουν τὰ λόγια τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θεολόγου, καὶ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ὁποῦ ἀναφέραμεν. Ὅθεν ἀναγκαίως ἔχομεν, ὅτι τὰ ῥητὰ τῶν ἁγίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐστηρίχθη ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν παλαιῶν συνόδων· Καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶναι φθαρμένα.

Ὁμοίως καὶ ὅσον ἀπεφάσισε διὰ τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα ἀπὸ μαρτυρίαις τῶν ἁγίων, ὅτι νὰ συμφωνεῖ μὲ τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων, φανερώτερον εἶναι παρὰ τὸν ἥλιον. καὶ ἀπεδείχθη τούτη ἡ ὑπό-

θεσις

Theodoreti Cyrillus docuerat , Spiritum ſanctum ha-
bere ſuum eſſe etiam à Filio; vt videre eſt locis anno-
tatis in tertia Synodo . & poſt calumnias idem rurſus
affirmauit ; vt conſtat ex epiſtola ad Ioannem Antio- *Eph. par. 3.*
chenum; in qua Spiritum ſanctum inquit procedere *c. 34.*
quidem à Patre, non eſſe tamen alienum à Filio, exi-
gente hoc eſſentiæ ratione; nam Spiritus eſt Filij Spi-
ritus . (negabat autem Neſtorius non Filij & Spiritus
conſubſtantialitatem , ſed proceſſionem Spiritus à Fi-
lio ; & ad hoc reſpondet Cyrillus .) Et clarius infra
in explanatione Symboli; Spiritum ſanctum, inquit, ef- *Eph. par. 3.*
fundi quidem à Patre tanquam à fonte, diffundi vero *cap. 13.*
in Creaturas per Filium : Vbi & proceſſionem æter-
nam, & miſſionem compræhendit temporalem. Quem-
admodum Gregorius Nazianzenus Oratione de ſancto
Spiritu è creaturis aſſumens imaginem ad explanandum
myſterium Trinitatis : Venit mihi, inquit , in mentem
latens ſcatebra , & fons , & fluuius . Vt nimirum è
ſcatebra ſit fons , è ſcatebra per fontem fluuius . Cur
ergo aiebat Epheſius , Cyrillum illud negaſſe ? In ſe-
ptima quoque Synodo vbi Patriarcha Taraſius confeſ- *Act. 3.*
ſionem ſuæ fidei ſcribit ; Credere ſe ait in Spiritum
ſanctum procedentem ex Patre per Filium . Non eſſe
autem perinde, dicere per Filium & cum Filio ; con-
ſtat ex verbis & ſenſu Gregorij , & Cyrilli paulò ante
citatis . Ita euidenter habemus , Dicta Sanctorum ,
quibus Florentina Synodus vſa definiuit Proceſſionem
ſancti Spiritus etiam à Filio, congruere omninò cum
doctrina veterum Conciliorum. ex quo ſequitur, fieri
non poſſe vt loca corrupta ſint.

De primatu quoque Papæ quicquid in Florentino
ſtatutum eſt, ab antiquis eſſe deſumptum Concilijs certo
certius eſt. & ſatis hac de re diſputatum fuit contra

Nilum

θεσις καταλεπτὰ εἰς τὴν ἀπόκρισιν ὅπου ἐδόθη πρὸς Νεῖλον τὸν Θεσσαλονίκης καὶ Βαρλαὰμ τὸν μοναχὸν περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα. Καὶ τοῦτο οὐδ' αὐτοὶ ὅπου μισοῦσι τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον τὸ ἀρνοῦνται, λέγοντας ὅτι διὰ τὴν προσθήκην ὅπου κράζουσιν εἰς τὸ Σύμβολον ἔχασεν ὁ πάπας τὸ πρωτεῖον ὅπου εἶχεν. λοιπὸν καὶ κατ' αὐτοὺς εἶναι ἀληθινὸν, πῶς οἱ μαρτυρίαις διὰ τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα συμφωνοῦσι μὲ τὰ πρακτικὰ τῶν παλαιῶν συνόδων, ὅτε εἶχεν κατ' αὐτοὺς ὁ πάπας τὸ πρωτεῖον πρὶν τῆς προσθήκης. Τὸ αὐτὸ λέγομεν καὶ διὰ τὰ λοιπὰ τρία Κεφάλαια ὅπου ἐδογμάτισεν ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας· λέγω τὸ τοῦ ἀζύμου, τὸ περὶ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἁγίων, καὶ τοῦ Καθαρτηρίου. διὰ τὸ ἄζυμον ἐδείχθη εἰς τὴν ἀπόκρισιν πρὸς Βαρλαὰμ τὸν μοναχὸν, ὅτι ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν τῆς πρώτης συνόδου πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πρὸς τὰς ἐκκλησίας ἔχομεν φανερὸν, πῶς ἡ συνήθεια τῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἀσίας νὰ ἑορτάζουν τὸ πάσχα μὲ τοὺς ἑβραίους, θέλοντας νὰ φυλάσσουν τὸν καιρὸν τοῦ Εὐαγγελίου· εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἁγία σύνοδος δὲν τοὺς ἔψεξεν, ὡσὰν ἐκείναις οἱ ἐκκλησίαις νὰ ἐκακογρυκοῦσαν τὸ Εὐαγγέλιον· ἀλλὰ τοὺς ἔψεξεν, ὅτι θέλοντας νὰ μὴν παραβαίνουν τὸ Εὐαγγέλιον ἐμιμοῦντα τοὺς φονέας τοῦ Χριστοῦ τοὺς ἑβραίους, καθὼς λέγει ὁ μέγας Κωνσταντῖνος· ἡ συνήθεια λέγω ἐκείνη τῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἀσίας πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου δείχνει, ὅτι ὁ δεσπότης Χριστὸς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον δὲν ἐπροπῆρεν, ἀλλ' ἔκαμεν τὸ πάσχα μὲ τοὺς ἑβραίους εἰς τὸν καιρὸν τῶν ἀζύμων, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαράδωκε τὰ μυστήρια εἰς ἄζυμον. Καὶ ἦτον τὸ σφάλμα ἐκείνων τῶν ἐκκλησιῶν νὰ κάμνουν τὸ πάσχα μὲ τοὺς ἑβραίους εἰς οἵαν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος ἤρχετον ἡ ιδ. σελήνη, ἔχοντας ὅλαις οἱ ἄλλαις ἐκκλησίαις ἄλλην παράδοσιν ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, νὰ ἑορτάζουν τὸ πάσχα μόνον ἡμέραν Κυριακὴν, καθὼς λέγει ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος εἰς τὸ ε. τῆς ἱστορίας. Ὅθεν εἶναι φανερὸν, ὅτι ἐκακογρύκησαν τὸ Εὐαγγέλιον, ὅσοι ἀπὸ τὰ λόγια τῶν θεολόγων· Πῶς οἱ ἑβραῖοι δὲν εἰσέβησαν εἰς τὸ παλάτιον

τοῦ

Nilum Thessalonicensem & Barlaam monachum. Neque hoc vel ipsi, quibus Florentina Synodus odio est, possunt inficiari; cum asserant, Papam decidisse è suo primatu, quòd particulam illam, (Filioque) addiderit Symbolo. Cum ergo per ipsos etiam Papa ante additam illam particulam primatu potiretur, necesse est planè Dicta Sanctorum de primatu Papæ conueniant cum Actis Synodorum, quæ celebratæ sunt ante additam particulam. Quod idem dicendum est de reliquis tribus Capitibus, Azymo scilicet, fruitione Sanctorum, & Purgatorio. Nam de Azymo ostensum est in responsione ad Barlaam ex epistola primæ Synodi ad Ecclesiam Alexandrinam, & epistola Constantini *Ex fragm. 1. Syn.* magni ad Ecclesias, morem Asianorum fuisse celebrandi Pascha cum Iudæis, vt seruarent designatum ab Euangelio tempus. Qua in re non reprehendit eos sancta Synodus, quasi prauos interpretes Euangelij; sed in eo reprehendit, Quòd cum seruare vellent ad amussim tempus Euangelicum, imitarentur Christi interfectores; vt scribit Constantinus magnus. ex more igitur antiquo illarum Ecclesiarum probatur, Christum Dominum iuxta Euangelicam narrationem nequaquam anteuertisse, sed legale Pascha peregisse cum Hebræis tempore Azymorum. Vt necesse sit pane Azymo fuisse tradita Sacrosancta mysteria. Ecclesiarum porro illarum fuerat error cum Iudæis obseruare Lunam decimaquartam, & diem agere festum quouis hebdomadæ die; cum cæteræ omnes Ecclesiæ aliam seruarent acceptam ab Apostolis traditionem; nempe vt die tantum Dominico celebrarent *Lib. 5. Hist.* Pascha, vt Eusebius narrat. Ex quo liquet, eos qui *c. 23.* verba illa Ioannis, (Et ipsi non introierunt in præto- *c. 18. 28.* rium, vt non contaminarentur, sed vt manducarent

τοῦ Πιλάτου διὰ νὰ μὴν μαγαρισθοῦσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα· ὅσοι λέγω ἀπὸ τοῦτα τὰ λόγια συλλογίζονται, ὅτι δὲν εἶχαν φάγει τὸ πάσχα οἱ ἑβραῖοι τὸ βράδι τῆς πέμπτης, ἀλλὰ τῆς παρασκευῆς· καὶ ὅτι ὁ δεσπότης Χριστὸς ὁποῦ τὸ ἔκαμε τὸ βράδι τῆς πέμπτης ἐπροεπῆρεν· ἐκακογρύκησαν τὸ Εὐαγγέλιον. Διατὶ ἂν οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἀσίας πλέον παρὰ ἑκατὸν χρόνους πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου ἀποκρινόμενοι ἔγραφαν πρὸς Βίκτωρα τὸν πάπαν, ὅτι ἡ συνήθειά τους νὰ ἑορτάζουν τὸ πάσχα μὲ τοὺς ἑβραίους ἦτον ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῶν ἀποστόλων Ἰωάννου καὶ Φιλίππου, διὰ νὰ φυλάσσουν τὴν ἡμέραν τῆς ιδ. τοῦ πάσχα· καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, πῶς εἶναι ἐμπορετὸν ὁ Ἰωάννης ἄλλα νὰ παρέδωκεν, καὶ ἄλλα νὰ ἔγραψεν; νὰ παρέδωκεν ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῆς ἀσίας νὰ πασχάζουσι μὲ τοὺς ἑβραίους διὰ νὰ μιμοῦνται τὸν Χριστόν· καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον νὰ ἔγραψεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐπροεπῆρε τὸ πάσχα τῶν ἑβραίων; τὸ λοιπὸν ὁ νοῦς τῶν λόγων ἐκείνων τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα, δὲν εἶναι, ὅτι τότε νὰ πρωτοφάγωσι τὸ πάσχα, ἀλλὰ διὰ νὰ τρώγωσιν τὰ ἄζυμα ὅλαις τῆς ἡμέραις τοῦ πάσχα, καθὼς ἀπὸ τὸν Χρυσόστομον τὸ νοοῦμεν καὶ ὁ Θεοφύλακτος, καλὰ καὶ νὰ σμίγῃ καὶ ἄλλην ἐξήγησιν, ὁποῦ φαίνεται ἀνάρμοστος. ἔτζι φαίνεται καθάρια, ὅτι τὸ Κεφάλαιον περὶ τοῦ ἀζύμου τὸ ἐδογμάτισεν ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας ὡσὰν πρᾶγμα σύμφωνον τῆς παλαιότητος καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς πρώτης Συνόδου. Καθὼς καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ζ. Συνόδου ἀποφάσισεν ὀρθοδοξότατα τὸ Κεφάλαιον διὰ τὸ Καθαρτήριον, καὶ διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἁγίων. Ἡ ἑβδόμη Σύνοδος ἐναντίον τῆς ἀσεβείας τῶν εἰκονομάχων ἐδογμάτισεν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ νὰ δίδουσι τῶν ἁγίων εἰκόνων ἀσπασμὸν καὶ τιμητικὴν προσκύνησιν. Καὶ διατὶ ἐπίστευαν οἱ εἰκονοκλάσται, ὅτι μέλλουν οἱ ἅγιοι νὰ συμβασιλεύσουν μὲ τὸν Χριστὸν, καὶ νὰ λάβουσι τὴν δόξαν, διὰ τοῦτο ἔλεγαν ἀκόμη, πῶς δὲν μεσιτεύουσιν οὐδὲ παρακαλοῦσι τὸν θεὸν δι' ἐμᾶς. ἀλλ' ἡ ἁγία Σύνοδος εἰς τὴν ἀπόκρισιν ὁποῦ ἔκαμεν πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς, καὶ εἶναι εἰς τὴν ς. πρᾶξιν,

λέγει

Pascha) ita exceperunt , vt ex his arbitrentur , Iudæos pridie non comedisse Pascha ad vesperam quintæ feriæ , sed ad vesperam sextæ : Christum vero , qui pridie illud comederat ad vesperam quintæ feriæ anteuertisse ; perperam intelligere . Nam si Episcopi Asiæ centum amplius ante Nicænam Synodum annis respondendo scribebant Victori Papæ ; Se per traditionem habuisse Apostolicam Ioannis & Philippi , vt cum Iudæis celebrarent ; quòd ita tempus Euangelicum , hoc est decimaquarta Luna seruaretur : qui fiat , vt alia tradiderit Ioannes , & alia scripserit ? tradiderit Christianis illis tempus celebrationis Paschæ Lunam decimamquartam ; quòd celebrando cum Iudæis imitarentur Christum ; scripserit autem in Euangelio , Christum vno die anticipasse Iudæorum Pascha ? Sensus igitur illorum verborum , (sed vt manducarent Pascha) non est , quasi eo primum die Iudæi ad vesperam incæpturi essent azymis vesci ; sed non introierunt , inquit , in prætorium , vt inchoatum Paschæ esum prosequerentur ; vt etiam Theophylactus è Chrysostomo exponit ; licet alium quoque subijciat minus congruentem sensum . Ita planum est , Caput de Azymo fuisse à Synodo Florentina definitum iuxta sensum antiquitatis , & mentem sanctæ Synodi primæ . Sicut etiam dogma de Purgatorio , deq. fruitione Sanctorum sanciuit secuta septimam Synodum . Siquidem impietatem Iconomachorum damnans septima Synodus statuit ; Sanctorum imaginibus exhibendum esse à Christianis honorem & reuerentiam . Et quoniam Iconomachi credebant , futurum esse vt sancti aliquando regnent cum Christo , & consequantur gloriam ; idcirco affirmabant , illos modo nobis nullam afferre opem , nec suis precibus placare Deum . At sancta illa Synodus in confuta-

Euseb. hist. 5. c. 24.

Act. 6. to. 4.

λέγει πρὸς τούτους· Ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι τιμοῦσι τοὺς ἁγίους ζωγραφίζοντας καὶ αὐτοὺς καὶ τὰ μαρτύριά τους· καὶ ἠξεύρουσιν, πῶς οἱ ἅγιοι λυμένοι ἀπὸ τὸ κορμὶ, καθὼς λέγει ὁ ἅγιος Παῦλος, εἶναι μὲ τὸν Χριστὸν, καὶ παρακαλοῦσι δι' ἐμᾶς. Καὶ εἰς τὴν δ. πρᾶξιν τῆς ὁμοίας συνόδου μέσα εἰς ἄλλα φέρεται καὶ μία ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον συνάδων διὰ τὰς ἱερὰς εἰκόνες· ὅπου τοῦτος ὁ ἅγιος λέγει· Ὅτι καὶ οἱ ἅγιοι λατρεύοντας τὸν θεὸν μόνον, καὶ τοῦτον διδάσκοντας ἔχυσαν τὸ αἷμα τους, καὶ διὰ τὴν ἀληθινὴν ὁμολογίαν ἔλαβαν τὸ στεφάνι. ἀμὴ τὰς ἁγίαις εἰκόνες κάμνομεν διὰ τιμὴν καὶ μνήμην τῶν ἁγίων καὶ τὰς ἀσπαζόμεθα. Ὅθεν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον λέγει, ὅτι δὲν ἀναμένομεν ἀπ' ἄλλον καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν τὰ τῆς σωτηρίας, ἤγουν ὅσα εἶναι πρὸς σωτηρίαν, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ καὶ ταῖς ἁγίαις εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς παναγίας, καὶ τῶν ἁγίων ταῖς ἀσπαζόμεθα λέγει μὲ διαφορὰν· τοῦ Χριστοῦ ὡσὰν θεοῦ καὶ πλάστου ὁποῦ ἔγινεν ἄνθρωπος δι' ἐμᾶς· τῆς παναγίας ὡσὰν ἀληθινῆς του μητρὸς καὶ δυνατωτάτης μεσιτρίας διὰ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων· τῶν ἁγίων, ὡσὰν ἀνθρώπων φίλων τοῦ θεοῦ ὁποῦ ἔλαβαν τὴν ἀκροτάτην μακαριότητα, καὶ μὲ θάρρος παρακαλοῦσι τὸν θεὸν, καὶ ἀπόκτησαν χάριν νὰ μᾶς δίδουν ταῖς εὐεργεσίαις του, καὶ λύτρωσιν ἀπὸ τὰ κακὰ, ὅταν εἰς μνήμην τους ἐπικαλούμεθα τὸν θεόν.

Ἀπὸ ταύτην τὴν διδασκαλίαν τῆς ζ. συνόδου ἔχομεν φανερώτατα καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἁγίων, καὶ τὸ μέσον τῆς σωτηρίας εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ὁποῦ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ Καθαρτήριον, ὡς τὸ ἐξήγησεν ἡ ἁγία σύνοδος τῆς Φλωρεντίας. Ἐπειδὴ λέγοντας καὶ βεβαιώνοντας ὁ ἅγιος Γερμανὸς εἰς τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη καὶ ἔστερξεν ἡ ἁγία ἑβδόμη σύνοδος, ὅτι ἀπὸ τὸν Χριστὸν ἀναμένομεν τὰ τῆς σωτηρίας καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν· καὶ ἡ σωτηρία εἶναι λύτρωσις ἀπὸ τὰ κακὰ μὲ κάποιαν βοήθειαν· φανερὸν εἶναι ὅτι τὰ τῆς σωτηρίας εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν δὲν εἶναι παρὰ οἱ

tatione definitionis eorum respondens ait: Orthodoxos homines tribuere sanctis honorem pingendo & ipsos & quæ passi sunt; & scire illos corpore solutos esse cũ Christo, vt inquit Apostolus, & preces fundere pro nobis. Et Actione iv. eiusdem Synodi extat inter alia S. Germani Patriarchæ Constantinopolitani Epistola de sacris imaginibus ad Ioannem Episcopum Synadensem; in qua vir Sanctus ita differit. Quod sancti cultum latriæ soli Deo ferentes, & hoc docentes effuderunt sanguinem, & ob veram confessionem sunt adepti coronam. Verum sacras, inquit, imagines in Ecclesia statuimus ad honorem Sanctorum & memoriam, easq. veneramur. Quare iuxta hunc modum, non ab alio, inquit, expectamus & in præsenti & in futura vita quæ ad salutem pertinent, præterquam ab Vnigenito Filio Dei. Sed & ipsas, ait, sacras imagines Christi, B. Virginis, & Sanctorum non honore pari veneramur. Christi enim vt Dei & Creatoris facti propter nos hominis; B. Virginis vt veræ Dei Matris, proq. humano genere potentissimæ deprecatricis; Sanctorum vt hominum Deo amicorum, summam beatitudinem adeptorum, & consecutorum fiduciam interpellandi de nobis Deum, & gratiam transfundendi in nos Dei beneficia, liberationemq. à malis largiendi, dum in eorum memorijs inuocamus Deum.

Philip. 1. 23.

Ex hac doctrina planissimè habemus per septimam Synodum & fruitionem Sanctorum, & salutis medium in futura vita; hoc est Purgatorium à sancta Synodo Florentina explicatum. Dum enim sanctus Germanus dicit & repetit in eadem epistola, à septima Synodo recepta & approbata, dari nobis à Christo Domino quæ sunt salutis; idque non solum in præsenti vita, sed etiam in futura: salus autem est liberatio à malis per collationem auxiliorum; profectò ea quæ sunt salutis

lutis

τρόποι τῆς καθάρσεως μὲ τὴν παίδευσιν καὶ τὴν βοήθειαν ὁποῦ λαμβάνουσιν αἱ ψυχαῖς ἀπὸ τὰ μνημόσυνα. διὰ τοῦτο ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ καὶ τὴν ἑβδόμην σύνοδον μαρτυρᾶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ δόγματος, ὁποῦ ἐκήρυξεν διὰ τὸ καθαρτήριον ἡ ἁγία σύνοδος τῆς Φλωρεντίας. ἀφείνω, πῶς εἰς ταῖς ἱεραῖς λειτουργίαις τῶν μεγάλων διδασκάλων Βασιλείου καὶ Χρυσοστόμου, καὶ εἰς τὴν καθημερινὴν ἀκολουθίαν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἶναι καὶ φαίνεται λαμπρότατα τὸ δόγμα τοῦ Καθαρτηρίου. καὶ εἶναι καθόλου ἀληθινὸν, ὅτι συμφωνῶντας τὰ λόγια τῶν ἁγίων ὁποῦ ἐμεταχειρίσθη ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας ἀποφασίζοντας τὰ πέντε Κεφάλαια μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν οἰκουμενικῶν παλαιῶν συνόδων, ἀδύνατον φαίνεται νὰ εἶναι τόποι φθαρμένοι. Καὶ ὁ Μάρκος τῆς Εφέσου λέγοντας, ὅτι εἶναι φθαρμένοι, ἀπὸ ἀγνωσίαν καὶ πάθος ἐβλασφήμα ταῖς ἁγίαις συνόδοις.

Πάλιν ἂν εἴπῃ τινὰς, ὅτι καθὼς καὶ ἄλλαις φοραῖς ἐγίνηκαν συμμαζώματα ἐπισκόπων μὲ ὄνομα συνόδου οἰκουμενικῆς, καὶ ὅμως ἦσαν ψευδοσυνόδοις· οἷα ἦτον ἡ λῃστρικὴ τοῦ Διοσκόρου εἰς τὴν Ἔφεσον τὸ δεύτερον· καὶ ἡ ψευδοσύνοδος τῶν εἰκονομάχων εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Κοπρωνύμου· καὶ διὰ τοῦτο δὲν δέχεται τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας καλὰ καὶ νὰ κράζεται οἰκουμενική· ὅποιος τὰ λέγει ταῦτα, πλανᾶται ὁλότελα μὴν ἠξεύροντας τὰ ἰδιώματα τῶν ἀληθινῶν οἰκουμενικῶν συνόδων. Διατὶ καθὼς ἔχομεν ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῶν ἁγίων ἑπτὰ συνόδων, πέντε πρέπει νὰ συνδράμουσι διὰ νὰ εἶναι γνησία ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος. Πρῶτον νὰ μὴν εἶναι μόνον καλεσμένη ἀπ' ὄνομα βασιλικὸν, ἀλλὰ κυρίως καὶ ἐξόχως ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ θρόνου τοῦ ἁγίου Πέτρου. τοῦτο τὸ ἔχομεν ἀπὸ τὴν πρώτην πρᾶξιν τῆς τετάρτης συνόδου, ὅπου οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ πάπα ἠνάγκασαν τὸν ἀσεβῆ Διόσκορον νὰ σταθῇ εἰς τὸν τόπον τῶν κατακρίτων, διατὶ λέγει εἶχεν κάμει σύνοδον δίχως νὰ λάβῃ ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν πάπαν. Δεύτερον, πρέπει νὰ εἶναι συνδρομὴ τῶν ἐξοχωτέρων ἐπισκόπων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. τοῦτο τὸ ἔχομεν ἀπὸ τὴν ϛ. πρᾶξιν τῆς ζ. συνόδου, ὅπου εἰς κατάκρισιν τῆς ψευδοσυνόδου τῶν εἰκονομάχων λέγει εἰς ὄνομα τῆς ἁγίας συνόδου Ἰωάννης ὁ διάκονος.

Πῶς

lutis in futura vita nihil aliud ſunt, quàm purgationis modi per pœnas, & liberatio per ſuffragia. Talis vero ſalus poſt mortem neceſſariò infert Catholicam veritatem dogmatis de Purgatorio. Omitto dicere, manifeſtiſſimè illam haberi è ſacris liturgijs ſanctorum Baſilij, & Chryſoſtomi; nec non quotidianis Græcorum officijs, in quibus tam ſæpè pro defunctis oratur. Et vſquequaque illud euincitur; Sanctorum ſententias à Florentina Synodo vſurpatas ad confirmanda ſua Dogmata, concordare cum doctrina veterum Conciliorum; & proinde fieri non poſſe, vt corruptæ ſint. Marcus igitur Epheſius, qui falſatas perhibebat, ex ignorantia & prauitate animi in ſanctas Synodos blaſphemus erat.

At rurſus dicunt alij; Non probari ſibi Florentinam Synodum, quòd aliæ quoque fuerint œcumenicarum titulo Pſeudoſynodi; qualis fuit Epheſi ſecunda dominatum ſibi arrogante Dioſcoro, & Conciliabulum Iconomachorum tempore Copronymi. Quiſquis hæc obijcit, toto errat cælo, non animaduertens quibus notis dignoſcenda ſit vera & germana Synodus œcumenica. Sanè ex Actis primorum Generalium Conciliorum habemus; Quinque requiri, vt legitima dicatur Synodus œcumenica. Primum, vt eius conuocatio non abſolutè tribuatur Imperatorio nomini, ſed propriè & præcipuè pendeat ex auctoritate ſedis B. Petri: Conditionem hanc habemus ex prima Actione Quartæ Synodi, in qua legati Papæ impium Dioſcorum contruſerunt in locum reorum, quòd eſſet auſus celebrare Synodum ſine auctoritate Sedis Apoſtolicæ. Secundum, vt fiat præcipuis Eccleſiæ Catholicæ conuenientibus Epiſcopis: Conditionem hanc habemus è ſexta Actione ſeptima Synodi, vbi Ioannes Diaconus nomine ſanctæ

Sy-

Πῶς νὰ εἶναι οἰκουμενική, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἐσυνόδευεν ὁ πάπας οὐδὲ τοποτηρηταί του κατὰ τὸν νόμον τῶν συνόδων; οὐδὲ συνεφώνησαν οἱ πατριάρχαι τῆς ἀνατολῆς; Τρίτον, νὰ γίνεται ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας μὲ τὴν θείαν γραφὴν, καὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν τῶν ἁγίων προτέρων συνόδων, καὶ τῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας. Καὶ τοῦτο εἶναι φανερώτατον ἀπ' ὅλα τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων. Τέταρτον, ὅτι ἡ συνοδικὴ ἀπόφασις νὰ γένῃ μὲ σύμφωνον ὁμολογίαν τῶν ἐπισκόπων, καλὰ καὶ ὀλίγοι τινὲς νὰ μὴ θέλουν νὰ ὑπογράψουν. ὡσὰν εἰς τὴν πρώτην σύνοδον δὲν ὑπέγραψαν πέντε, καθὼς λέγει Σωκράτης ὁ ἱστορικὸς, ὁ Θεοδώριτος βάνει δύο μόνους· εἰς τὴν τρίτην ἀπ' ἀρχῆς δὲν ὑπέγραψεν ὁ Αντιοχείας Ιωάννης μὲ τὴν σύνοδόν του· εἰς τὴν τετάρτην δὲν ὑπέγραψεν ὁ Διόσκορος, καὶ οἱ αἰγύπτιοι ἐφοβοῦντο νὰ ὑπογράψουν, ὡς φαίνεται εἰς τὴν τετάρτην πρᾶξιν τῆς δ. συνόδου· εἰς τὴν ἕκτην δὲν ὑπέγραψεν ὁ Αντιοχείας Μακάριος. Πέμπτον, ὅτι νὰ εἶναι βεβαιωμένη ἡ σύνοδος, διὰ νὰ εἶναι γνησία οἰκουμενικὴ, ἀπὸ τὸν θρόνον τοῦ ἁγίου Πέτρου· καθὼς ἐδείχθη ἐναντίον τοῦ Νείλου ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ Θεοδωρίτου, ὅτι ἡ δευτέρα σύνοδος ἐστηρίχθη καὶ ἐβεβαιώθη ἀπὸ τὸν ἅγιον πάπαν Δάμασον. ἡ τρίτη σύνοδος ἐβεβαιώθη ἀπὸ τὸν πάπαν Ξύστον, καθὼς τὸ μαρτυρᾷ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ἐκείνης ὁ ἅγιος Κύριλλος γράφοντας πρὸς Ακάκιον μελιτηνῆς. ἡ τετάρτη ἀπὸ τὸν ἅγιον Λέοντα τὸν πάπαν, καθὼς φαίνεται εἰς τὰς ἐπιστολαῖς του, καὶ μάλιστα τὴν ις. μετὰ τὰ πρακτικὰ ἐκείνης τῆς συνόδου. τὴν πέμπτην ἐβεβαίωσεν ὁ πάπας Βιγίλιος παρὼν τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν Ευάγριον εἰς τὸ δ. βιβλίον. τὴν ς. ὁ ἅγιος πάπας Λέων ὁ δεύτερος, καθὼς φαίνεται εἰς τὴν ιη. πρᾶξιν. Καὶ τὴν ἑβδόμην ὁ πάπας Αδριανὸς γράφοντας ἀπολογίαν τῆς ἁγίας ἐκείνης συνόδου πρὸς Κάρολον ῥῆγα τῶν φράγκων. Καὶ διατὶ ταῦτα τὰ πέντε ἰδιώματα δὲν εἶχαν οἱ συναγωγαῖς τῶν ἐπισκόπων εἰς τὴν Ἔφεσον τὸ δεύτερον, καὶ τῶν εἰκονομάχων, διὰ τοῦτο ἦσαν καὶ αὐταὶ καὶ ὅσαι ἐγίνηκαν ὁμοίως παρασυναγωγαὶ καὶ ψευδοσύνοδοι.

Synodi ad improbandam Iconomachorum pseudosynodum ait: Quomodo fuerit œcumenica, quæ Papam non habuit, aut eius legatos; vt postulat Conciliorum lex? nec Patriarchas Orientis consentientes? Tertium, vt Disquisitio de re controuersa, seu de quauis re Ecclesiastica fiat per sacram Scripturam, & doctrinam ac traditionem priorum Conciliorum, & Doctorum Ecclesiæ: Conditionem hanc habemus vniuersè ex Actis omnium Conciliorum. Quartum; vt Synodica Definitio fiat concordi Episcoporum consensu; licet pauci ex ijs nolint subscribere. Sicut in prima Synodo non subscripserunt quinque, vt narrat Socrates; duos numerat Theodoretus. In tertia non subscripsit ab initio Ioannes Antiochenus cum suis. In quarta non subscripsit Dioscorus, & Aegyptij reformidabant subscribere, vt videre est Actione iv. quartæ Synodi. In sexta non subscripsit Macarius Antiochenus. Quintum vt Synodus confirmata & obsignata sit à Sede Petri; vt ostensum fuit contra Nilum ex historia Theodoreti de secunda Synodo, quòd fuerit à S. Damaso approbata. Tertiam confirmauit Xystus III. vt in Actis eiusdem affirmat Cyrillus Epistola ad Acacium Melitenensem. Quartam S. Leo I. vt videre est tertia illius Synodi parte, præsertim epistola eiusdem Papæ ad sanctam Synodum Chalcedonensem. Quintam Vigilius tunc Constantinopoli degens; vt Euagrius etiam quarto Historiæ libro testatur. Sextam S. Leo II. vt liquet Actione eiusdem xviij. Septimam Hadrianus I. qui apologiam quoque pro illa scripsit ad Carolum Regem Francorum. Et quoniam hisce conditionibus caruerant illi Episcoporum conuentus Eutychianorum & Iconomachorum; idcirco & illi, & siqui essent, aut erunt similes, pro Conciliabulis habendi sunt.

Lib. 1. c. 9.
Lib. hist. 1. c. 7. Soz. 1. c. 20.
Lib. 5. c. 10. & 11.
Par. 3. c. 35.
Cap. 16.
Cap. 37.

ἀμὴ ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας τὰ εἶχεν ὅλα τοῦτα τὰ ἰδιώματα εἰς ἄκραν τελειότητα. Ἐμαζώχθη ἡ Σύνοδος τούτη μὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ περιφήμου πάπα Εὐγενίου τοῦ τετάρτου, καὶ μὲ συνδρομὴν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ὁποῦ σὰν φρόνιμος ἠθέλησε ν' ἀκολουθήσῃ ὄχι τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὴν χώραν τῆς Βασιλείας, ἀλλὰ τὸ κάλεσμα τοῦ πάπα. εἶχεν τούτη ἡ Σύνοδος ἀπ' ὅλην τὴν χριστιανωσύνην τοὺς ἐξοχωτέρους καὶ σοφωτέρους ἐπισκόπους καὶ θεολόγους ἀνατολῆς καὶ δύσεως. ἐξητάσθησαν εἰς αὐτὴν τὰ πέντε Κεφάλαια, μάλιστα τὸ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος μὲ προθυμίαν καὶ σοφίαν ἀκριβεστάτην ἀπὸ γνώμαις καὶ μαρτυρίαις τῶν ἁγίων ἀνατολικῶν διδασκάλων. ἐσυμφώνησαν ὅλοι εἰς αὐτὴν οἱ ἐπίσκοποι ἔξω ἀπὸ τὸν Μάρκον τὸν Ἐφέσου· ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἐντροπὴν συγκεχυμένος ἐσυνεφόρεσε μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ἱερὰν λειτουργίαν τοῦ πάπα, ὅτε ἐκηρύχθη ἡ ἕνωσις, ἀπ' ἐκεῖ ἄσπειρεν ἐναντίον της τόσαις συκοφαντίαις. ἐξεβαρώθη καὶ ἐστηρίχθη ἀπὸ τὸν πάπαν Εὐγένιον, ὁποῦ ἐστάθη πάντοτε παρὼν εἰς τούτην τὴν ἁγίαν Σύνοδον· πρᾶγμα ὁποῦ ἐδεμία ἀπὸ τὲς ἑπτὰ παλαιαῖς Συνόδοις ἀπόκλησεν· διατὶ ἡ πέμπτη Σύνοδος μὲ πολλὰ καὶ μεγάλα παρακαλέματα δὲν ἐμπόρεσε νὰ ἔχῃ παρόντα καὶ συγκαθήμενον τὸν πάπαν Βιγίλιον.

Λείπεται νὰ εἰποῦμεν ὕστερα ἐκεῖνο, ὁποῦ λέγουσιν ὁμοίως οἱ πολλοί, ὅτι δὲν ἀποδέχονται τὴν Σύνοδον τῆς Φλωρεντίας, διατὶ οἱ πατέρες ὁποῦ ὑπέγραψαν εἰς ἐκείνην, ἀφ' οὗ ἐστράφησαν εἰς τὰ ἴδια, δὲν ἔστεργαν ἐκεῖνα ὁποῦ ὑπέγραψαν. Καὶ ἂν ὁ Γεώργιος ὁ Σχολάριος, λέγουσιν, ὁποῦ ἐστάθη μετὰ ταῦτα πατριάρχης Γεννάδιος, ἔγραψεν διὰ τὴν Σύνοδον τῆς Φλωρεντίας, φανερὸν εἶναι ὅτι εὑρίσκεται καὶ ἄλλο βιβλίον εἰς ὄνομα Γεωργίου Σχολαρίου, καὶ εἰς ὄνομα Γενναδίου Πατριάρχου, καθὼς φαίνονται εἰς τὴν ἀποστολικὴν βιβλιοθήκην τῆς Ῥώμης εἰς τὸ Βατικάνον, ἐναντίον τῆς ὁμοίας Συνόδου. Καὶ ἂν ἐκεῖνοι ὁποῦ τὴν ἔστερξαν, οἱ αὐτοὶ τὴν ψέγουσι καὶ κατηγοροῦσι, τίς νὰ τὴν δεχθῇ διὰ γνησίαν οἰκουμενικὴν Σύνοδον; Τέτοιαις ἀφορμαῖς δίδουσιν τινὲς ἀπὸ ἀγνωσίαν, τινὲς ἀπὸ πονηρίαν, μαθητευμένοι ἀπὸ τὸν Φώτιον τοῦ σχίσματος τὸν διδάσκαλον νὰ πονηρεύωνται εἰς ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς. ἔτζι καὶ ἐκεῖνος ἐβάλθη μὲ πο-

λυ-

At Florentina Synodus excellentissimè hisce omnibus dotata fuit. Siquidem gloriosi Pontificis Eugenij IV. auctoritate congregata præsentem habuit Imperatorem Ioannem Palæologum, qui prudenter maluit aduocantem sequi Papam, quàm Basileensem conuentum. Communibus in ea Episcoporum omnium suffragijs definita veritas eluxit, vno contradicente Marco Ephesio; Qui publicam timens ignominiam interfuit & ipse Sacris pontificijs Episcopali habitu ornatus, quando peractis diuinis mysterijs promulgata fuit Ecclesiarum Vnio, quam postea tot calumnijs interturbauit. Confirmata denique & consignata fuit hæc sancta Synodus auctoritate eiusdem Papæ Eugenij, qui perpetuo præsens illi præfuit; Quod frustra olim Patres veterum Conciliorum desiderauerant: Nam & præsentem Constantinopoli Vigilium, & summis precibus rogatum vt præsideret Synodo, Patres Quintæ Synodi non flexerunt.

Restat, vt postremam diluamus illorum instantiam, qui se dicunt abhorrere à Florentina Synodo, quòd ijdem ipsi, per quos celebrata est, reuersi in Græciam cecinerint palinodiam. Et exemplo afferunt Georgium Scholarium, qui postmodum creatus Patriarcha vocatus est Gennadius. Is enim, vt quidam aiunt, cum pro Synodo Florentina scripsisset, scripsit etiam postea librum, qui nomine Georgij Scholarij, itemq. Gennadij Patriarchæ circumfertur; & habetur in Bibliotheca Vaticana, contra eandem Synodum. Quis igitur, inquiunt, pro germana Synodo veneretur, quam sui auctores irritam esse voluerunt? Hosce prætextus obtendunt quidam præ inscitia, quidam præ animi nequitia ac mentis duritia, huiusmodi commenta edocti à Principe schismatis Photio in perniciem animorum. Ita enim ille, nempe

λυτεχνίαις ὡσὰν πολύξευρος νὰ ἀφανίσῃ τὸ ὄνομα τῆς ὀγδόης ἁγίας Συνόδου, ὁποῦ τὸν ἐκάθηρε καὶ ἐδίωξεν καὶ ἀναθεμάτισεν ὡς λύκον, καὶ ἔπλασεν μὲ μυρίαις ψευδολογίαις δικαῖς του ψευδοσυνόδες· ταῖς ὁποίαις ὅμως ἡ ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὕστερα τὰς ἐδέχθη, καὶ δέχεται, καὶ στέργει τοὺς Κανόνες των· Καὶ ἀπὸ ταῖς ἀρχαῖς ἐκείναις ἔμαθε νὰ μὴ δέχεται παρὰ μόνον ἑπτὰ Συνόδες οἰκουμενικαῖς. Ὅθεν ἀπὸ τέτοια φαρμακευμένα μαθήματα δὲν στέργει καὶ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον διὰ νὰ μὴν ἀπαρνηθῇ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Φωτίου, ὁποῦ μὲ σοφίσματα καὶ πανουργίαις ἔγραψε καὶ ἐδίδαξεν τὸν χωρισμὸν καὶ τὸ σχίσμα, καθὼς ἀπεδείχθη εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ὀγδόης συνόδου. Λέγομεν λοιπὸν, ὅτι ἂν εἶναι ἀλήθεια πῶς ἐκεῖνοι ὁποῦ ὑπέγραψαν εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον, ὕστερα δὲν ἔστερξαν ὅ,τι εἶχαν κάμει, διατί ὁ Μάρκος τῆς Ἐφέσου ἔγραψε τόσα ἐναντίον τους; διατί γράφοντας ἐναντίον τῆς συνόδου δὲν εἶπε ποτὲ τέτοιον πρᾶγμα, ἀμὴ τοὺς κράζει λατινόφρονας, καὶ ἀνθρώπους μιξόθηρας, καὶ προδόταις τῆς εὐσεβείας καὶ δυσσεβεῖς, ὅτι μὲ δοσίματα καὶ λαμπρὰ ταξίματα ἐλατίνισαν, καὶ ἔγραφε νὰ τοὺς φεύγουν ὅλοι σὰν ὄφεις; Διατί εἰς τὸν θάνατόν του παρόντων ἀρχιερέων καὶ ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν καὶ ἀρχόντων κοσμικῶν ἔλεγεν ὁ Μάρκος τῆς Ἐφέσου· Ὅτι ἔκραζε μάρτυρες ἐκείνους ὁποῦ ἦσαν παρόντες, πῶς οὔτε ζωντανὸς οὔτε ἀποθαμένος ἤθελεν ἢ ἐδέχετο τὴν κοινωνίαν τοῦ τότε πατριάρχου, καὶ τῶν ἀρχιερέων του, καὶ τοῦ κλήρου του, καθὼς οὐδὲ τὴν ἕνωσιν καὶ τὰ λατινικὰ δόγματα ὁποῦ ἐδέχθη ὁ πατριάρχης καὶ οἱ δικοί του; καὶ ὅτι ἀπέρριπτε τὴν ἕνωσιν καὶ κοινωνίαν μετ' αὐτοὺς, ὥστε μηδὲ νὰ σιμώσῃ τινὰς ἀπ' ἐκείνους εἰς τὸ ἐξόδιόν του καὶ εἰς τὰ μνημόσυνά του; καὶ ἔτζι ἐπαράγγελεν καὶ ὥρκιζεν ἀπὸ μοῖραν τοῦ Θεοῦ. Καθὼς ἀκόμη ἤθελεν, ὅτι οὐδένας ἀπ' ἐκείνους ὁποῦ δὲν ἐδέχθησαν τὴν ἕνωσιν, νὰ συμφορέσῃ ἢ νὰ συλλειτουργήσῃ μὲ τὸ μέρος τοῦ πατριάρχου; Καὶ μὲ τοῦτα ἄφηνεν εἰς τὸν τόπον του διάδοχον καὶ προστάτην νὰ διαφενδεύῃ ταῖς γνώμαις

vt callidissimus, & stropharum consuendarum peritissimus sanctæ Synodi viij. memoriam conatus est extinguere, quòd esset ab ea Depositionis & Anathematis mucrone præcisus; & suas pseudosynodos supposuit fraude & fallacijs plenas. Quas tamen postea suscepit & suscipit Constantinopolitana Ecclesia, earumq. Canones ratos habet. Exinde didicit septem tantum generales recipere Synodos; & ex perniciosis hisce institutionibus Florentinam quoq; Synodum respuit, vt documenta Photij sequatur; Cuius sophismatis & versutijs radices egit schisma teterrimum, vt in Actis viij. Synodi declaratum est. Itaque dicimus; Si verum esset, eos qui subscripsere Florentinæ Synodo, pœnituisse postmodum, cur ergo contra illos tam multa scripsit Ephesius? Cur acerbissimus ipse Synodi hostis nihil tale obiecit; sed vocabat eos latinismo corruptos, & semibestias, Religionis proditores & impios; quod muneribus capti & amplis pollicitationibus latinismum admisissent; scribebatq. fugiendos esse vt colubros? Cur vicinus morti, astantibus Episcopis, Hieromonachis, monachis, & viris alijs nobilibus aiebat: Se coram testibus, ijs qui aderant, profiteri nullam prorsus & adhuc viuum, & vita functum voluisse, aut velle communionem cum eius temporis Patriarcha, & adhærentibus illi Episcopis, & Clero; Sicut neq; Latinorum dogmata, & pactam cum illis vnionem, à Patriarcha suisq. receptam: & ita se ab eorum consortio abhorrere, vt nollet omnino quemquam eorum quasi honoris causa pompæ suæ funebri aut commemorationibus interesse? Atque ita mandare, perq. Deum obtestari? Similiter eos qui non fuerant amplexi vnionem, vt Patriarcham deuitarent, & quantamlibet communitatis significationem cum altera parte omnino fugerent? Demandare vero patrocinium suarum opinionum, & successorem sibi

de-

του τὸν ἄρχοντα Γεώργιον τὸν Σχολάριον, ὁποῦ εἴπαμεν ἐπάνω; Τοῦτα ὅλα πῶς ἁρμόζουν μὲ τὸ νὰ ἐμετανόησαν ὅσοι ὑπέγραψαν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας; ὡμολόγα ὁ Ἐφέσου, πῶς ὁ πατριάρχης τοῦ καιροῦ ἐκείνου μὲ τοὺς ἀρχιερεῖς του καὶ τὸν κλῆρον του ἐφύλαξαν τὴν ἕνωσιν τῶν Λατίνων· τὸ λοιπὸν ψέμα μεγαλώτατον εἶναι, ὅτι ἐκεῖνοι ὁποῦ ὑπέγραψαν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας, γυρίζοντας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφῆκαν τὴν ἕνωσιν τῶν Λατίνων. Ἔτι φανερὸν εἶναι, ὅτι καλὰ καὶ νὰ ὑπέγραψαν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας Ἀντώνιος ὁ Ἡρακλείας, καὶ ὁ πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος ὁ πνευματικὸς ὡσὰν τοποτηρηταὶ τοῦ Ἀλεξανδρείας Φιλοθέου, ὁ τοποτηρητὴς Δωροθέου Ἀντιοχείας Ἰσίδωρος Κιαίβου, καὶ ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Ἱεροσολύμων Ἰωακεὶμ Δοσίθεος ὁ Μονεμβασίας· ὅμως καθὼς λέγουν οἱ γραικοὶ, οἱ τρεῖς τοῦτοι πατριάρχαι, Φιλόθεος Ἀλεξανδρείας, Δωρόθεος Ἀντιοχείας, καὶ Ἰωακεὶμ Ἱεροσολύμων δὲν ἔστερξαν τὴν σύνοδον, ἀμὴ τὴν ἔκραζαν μιαρὰν κουστωδίαν· καὶ τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνην, ὁποῦ ἦτον Κυζίκου ὅτε ὑπέγραψεν εἰς τὴν Φλωρεντίαν, μητροφόνον· καὶ τὸν βασιλέα Ἰωάννην τὸν παλαιολόγον λατινόφρονα· καὶ καθὼς φαίνεται εἰς τὸν ὅρον ὁποῦ ἔκαμαν τοῦτοι οἱ τρεῖς ἐναντίον τῆς ἁγίας συνόδου, κατακρίνουσι πολλὰ τὸν πατριάρχην, ὅτι ἐχειροτόνει μητροπολίταις καὶ ἐπισκόπους λατινόφρονας· μιλῶντας τοῦτοι οἱ τρεῖς πατριάρχαι ὡσὰν γεμάτοι ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ σχίσματος. πῶς δὲν εἶναι τὸ λοιπὸν πρᾶγμα ἀσύστατον, ὅτι ὕστερα νὰ ἤλλαξαν γνώμην ὅσοι ὑπέγραψαν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας; Καὶ διὰ νὰ μὴν εἴπῃ τινὰς, ὅτι διαφωνῶντας τοῦτοι οἱ τρεῖς πατριάρχαι ἔκαμαν τὴν σύνοδον μὴ γνησίαν· ὅτι καθὼς λέγουσιν, ἀπὸ τοὺς πέντε θρόνους ἔλειψαν οἱ τρεῖς· ἂς ἠξεύρῃ, ὅτι οἱ τοποτηρηταὶ τους εἶχαν ὑπογράψει νόμιμα καὶ δίκαια· καὶ ἂν αὐτοὶ οἱ πατριάρχαι ὕστερα ἀντείπασιν, τὸ σφάλμα εἶναι δικόν τους. Δεύτερον; φαίνεται κα-

θαρὰ

deligere nobilem virum Georgium Scholarium; de quo antea meminimus? Hæc omnia nullo modo consentiunt cum eorum dicto, qui Patres Grecos aiunt recantasse, & Florentinam Synodum quam probauerant reprobasse. Fatebatur Ephesius, Patriarcham tunc temporis cum suis Episcopis & Clero tueri vnionem cum Latinis; summum ergo mendacium est, eos qui Florentinæ Synodo subscripserant, postquã reuersi sunt in Greciam, improbasse initam cum Latinis coniunctionem? Constat preterea subscripsisse quidem in Florentina Synodo Antonium Heracleensem & Gregorium Protosyncellum Vicarios Philothei Patriarchę Alexandrini, & Isidorum Kiouiensem Vicarium Dorothei Antiocheni, & Dositheum Monembasiensem Vicarium Ioachimi Hierosolymitani; ipsos tamen tres Patriarchas, vt Greci aiũt, non acquieuisse, sed detestatos esse Synodum, & vocasse illam nefariam custodiã; Metrophanem vero Patriarcham Constãtinopolitanum, qui Cyzicenus fuerat metropolita quãdo subscripsit Synodo, metrophonum, hoc est matris interfectorem: & Imperatorem Ioannem Palęologum, Latinorum fautorem. Quin, vt videre est in sententia, quam tulerunt hi tres Patriarchæ contra S. Synodum; dãnatur ab illis Patriarcha Metrophanes, quòd Ecclesijs præficeret metropolitas & Episcopos, qui sentirent cum Latinis. Ita enim inuehebãtur in S. Synodum, tres illi Patriarchæ morbo schismatis delirantes. Quomodo hęc conueniant cum illa calumnia, quòd Greci Patres non steterint ijs, quæ subsignauerant? Sed ne quis ansam ex his arripiat, quòd dissentiẽtibus tribus illis sedibus non sit legitima Synodus Florentina. Ita enim multi obijciunt, eo quòd quinq; aiunt, sedes Patriarchales non conuenerint ad firmandam hanc Synodũ; sed tres ex ijs, hoc est maior numerus, defuerint: is primo sciat, trium dictarũ sedium Vicarios legitimè & canonicè consen-

θάρια εἰς τὴν πρώτην πρᾶξιν τῆς δ. συνόδου, ὅτι ὁ Ἀλεξανδρείας Διόσκορος, Δόμνος ὁ Ἀντιοχείας, καὶ Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων ὑπέγραψαν εἰς τὴν ληστρικὴν σύνοδον τῆς Ἐφέσου τὸ δεύτερον ἐναντίον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ἀπέκει εἰς τὴν δ. σύνοδον ὅτε ἐξητάσθη τοῦτη ἡ ὑπόθεσις, ἐκατακρίθη ὁ Διόσκορος, καὶ ὁ Ἰουβενάλιος, καὶ ἂν ἤθελεν εἶσαι ζωντανὸς καὶ ὁ Ἀντιοχείας Δόμνος ἤθελε κατακριθῆ καὶ ἐκεῖνος· καλὰ καὶ εἰς τὴν τετάρτην σύνοδον, ὡς λέγουσι τὰ πρακτικά, νὰ ἐσυμπάθησεν ὕστερα ὁ πάπας Λέων τοῦ Ἰουβεναλίου καὶ ἄλλων πολλῶν. τὸ λοιπὸν σφάλλοντας τοῦτοι οἱ τρεῖς θρόνοι, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καὶ Ἱεροσολύμων, ὅμως ἡ τετάρτη σύνοδος ὁποῦ τοὺς ἐκατάκρινεν ἦτον γνησία καὶ οἰκουμενική· καὶ δὲν κρέμεται ἀπὸ τούτους τοὺς τρεῖς θρόνους νὰ εἶναι ἢ μὴν εἶναι καμμία σύνοδος γνησία οἰκουμενική· Καὶ ὅσοι ἔχουσι τὴν ἐναντίαν γνώμην, ἐναντιοῦνται τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων. Καὶ μένει βεβαιότατον, ὅτι σφάλλοντας τοῦτοι οἱ τρεῖς θρόνοι ἔμενεν ἀκέραιον καὶ χωρὶς λείψιμον τὸ σῶμα τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν ἁγίαν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας, ὁποῦ ἦτον τόσον πλῆθος ἐπισκόπων, καὶ τὸ ἄσφαλτον κεφάλι τῶν ἐπισκόπων ὁ πάπας.

Ἀπὸ τὴν διαδοχὴν ἀκόμη τῶν πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι φανερόν, ὅτι ὅσοι ὑπέγραψαν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας δὲν ἔλειψαν ἀπὸ τὴν σταθερότητα τῆς εὐσεβείας. Ἐπειδὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου Ἰωσὴφ εἰς τὴν Φλωρεντίαν, παρακινῶντας ὁ πάπας τοὺς ἀνατολικοὺς νὰ ψηφίσουν διὰ πολλαῖς καὶ μεγάλαις ἀφορμαῖς πατριάρχην εἰς τὴν Φλωρεντίαν, δὲν ἠθέλησαν λέγοντας ὅτι ἡ συνήθειά τους ἦτον νὰ ψηφίζεται καὶ νὰ χειροτονᾶται ὁ πατριάρχης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. ὅθεν ἐκεῖνοι σὰν ἐγύρισαν, ἐψήφισαν τὸν Βησσαρίωνα διὰ πατριάρχην, καθὼς μαρτυρᾶ ὁ πρωτοβεστιάριος Φραντζῆς εἰς τὸ χρονικόν του. ἀμὴ ἐκεῖνος, λέγει, ἐκατοίκησε τὴν Ῥώμην, καὶ ἐτιμήθη Καρδινάλις ἀπὸ τὸν πάπαν ἀντάμα

sensisse & subscripsisse. Quòd si postea Patriarchæ ipsi reclamarunt, hoc fuisse ignorantiæ vel prauitatis eorum. Deinde constat ex Act. I. quartæ Synodi, Dioscorũ Alexandrinũ, Domnum Antiochenum, & Iuuenalem Hierosolymitanum subscripsisse Conciliabulo Ephesi. Postea vero cum examinata res esset à quarta Synodo, fuisse dãnatos Dioscorum & Iuuenalem; & si Domnus etiam tunc superesset, proculdubio damnatus & ille fuisset; licet in ipsa quarta Synodo postmodum Iuuenali, & multis alijs Episcopis veniam concesserit Leo Papa, vt Acta testantur. Errantibus igitur tribus Sedibus, Alexandrina, Antiochena, & Hierosolymitana, quarta Synodus damnans illarum præsules, legitima erat & œcumenica; & non pendet ex tribus illis Sedibus status generalium Conciliorũ, vt sine illis non sint vera, germana, & œcumenica: & qui aliter sentiunt, pugnant cum doctrina Synodorum. Quare certissimum est, deficientibus tribus illis Sedibus integrum & nequaquam imminutum permanere corpus vniuersalis Ecclesiæ in sancta Florentina Synodo, ad quam tot Episcopi conuenerant, & cui præsidebat Episcoporum caput Papa indeficiens regula fidei. Act. 3.

Denique ex successione Patriarcharum Constantinopolitanorum apertissimè colligitur, Patres Græcos post Synodum Florentinam non mutasse sententiam. Siquidem post obitum Iosephi Patriarchæ Florentiæ, cum Græcos adhortaretur Papa, vt multis magnisq. de causis eligerent ibi Patriarcham, nec sine capite abirent è Synodo; illi suum se morem seruare velle dixerunt, vt Constantinopoli eligerent & consecrarent Patriarcham. Itaque reuersi communibus suffragijs designarunt Bessarionem; vt narrat in suo Chronico Protouestiarius Franzes. Verum ille, inquit, Romam Lib. 2. c. 17.

e in-

μὲ τὸν Ρωσίας Ἰσίδωρον, καθὼς ἀκόμη τὸ μαρτυρᾶ ὁ Χαλκόνδυλος εἰς τὴν ἱστορίαν του. Μετὰ τοῦτο διηγᾶται ὁ πρωτοβεστιάριος, πῶς ἐψήφισαν διὰ πατριάρχην τὸν Κυζίκου Μητροφάνην, ὁποῦ εἶχεν ὑπογράψει ἔκτος εἰς τὴν ἁγίαν σύνοδον· καὶ τοῦτον κράζουσι μητροφόνον καὶ φρατριάρχην οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι θρόνοι ὁποῦ εἴπαμεν παρεπάνω, διατὶ ἐκράτει τὴν ἁγίαν σύνοδον. καὶ μετὰ τοῦτον, λέγει ὁ πρωτοβεστιάριος, ἔκαμαν πατριάρχην τὸν πνευματικὸν τοῦ Βασιλέως Γρηγόριον τὸν πρωτοσύγκελλον, ὁποῦ εἶχεν ὑπογράψει εἰς τὴν σύνοδον τρίτος ὡσὰν τοποτηρητὴς τοῦ Ἀλεξανδρείας. τοῦτος ὡσὰν εὐσεβέστατος καὶ θερμότατος πολλὰ ἔγραψε καὶ ἐκοπίασε διὰ τὴν ἕνωσιν· καὶ βλέποντας ὅτι ηὔξαναν τὰ διδάγματα τοῦ Ἐφέσου, ἐπαρακάλεσε τὸν τίμιον ἄρχοντα Γεώργιον τὸν Σχολάριον, ὡς φαίνεται ἀπὸ βιβλίον χειρόγραφον παλαιὸν εἰς τὸ Βατικάνον, ὅτι καθὼς εἶχε γράψει σοφώτατα καὶ ὀρθοδοξότατα εἰς τὴν ἁγίαν σύνοδον, ἔτζι νὰ λύσῃ καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἐφέσου· Καὶ ἐκεῖνος ἔλυσεν πολλά, ἀμὴ δὲν ἔσωσεν νὰ τὰ λύσῃ ὅλα διὰ τὸν θάνατον. Εἰς τοῦτο πληθένοντας ἡ ἀνυποταξία καὶ τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν τῆς ἁγίας συνόδου ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὴν Ῥώμην ὁ πατριάρχης Γρηγόριος· καὶ ὄντας ἐκεῖ ἐπαρακάλεσε τὸν Καρδινάλιν Βησσαρίωνα νὰ λύσῃ τὰ ἐπίλοιπα τοῦ Ἐφέσου, καὶ ἐκεῖνος τὰ ἔλυσεν. Καὶ φαίνεται εἰς ἐκεῖνο τὸ βιβλίον ὁποῦ εἴπαμεν, μία ἐπιστολὴ τοῦ πάπα Νικολάου πέμπτου πρὸς τὸν ὕστερον Βασιλέα Κωνσταντῖνον, ὅπου ὁ πάπας παραπονεῖται πολλὰ διὰ τὴν ἀπείθειαν τῶν ῥωμαίων, καὶ ὅτι ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὑρίσκεται εἰς τὴν Ῥώμην πτωχὸς καὶ ταπεινός. ἀλλ' ἀπὸ ταῦτα ὅλα τίποτε καλὸν δὲν ἠκολούθησεν, διατὶ οἱ Κωνσταντινουπολῖται δὲν ἤκουαν τὰς καλαῖς συμβουλαῖς διὰ τὴν ἕνωσιν· μόνον ὀλίγαις ἡμέραις πρὶν αἰχμαλωτισθῇ ἡ πόλις, καθὼς λέγει ὁ Χαλκόνδυλος, ἀπὸ φόβον καὶ ἀπελπισίαν διαλαλῶντας ἐδέχθησαν τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον·

Καὶ

incoluit, & auctus fuit purpura cum Isidoro Rutheno, vt Chalcondylus etiam tradit. Quare Cyzicenum Metrophanem, ait Protouestiarius, suffecerunt, qui sextus Florentinæ Synodo subscripserat. Et hunc, nẽpe vt Catholicum, pro Metrophane vocant metrophonum, vt diximus, tres illi Patriarchę, quorum opera reuixit schisma. Deinde electũ ait Protouestiarius Gregoriũ, qui erat Imperatori à Confessionibus & Protosyncellus, tertioq. loco subscripserat in Synodo vt Vicarius Alexandrini. Hic pietate fideiq. Catholicæ zelo ardẽs multa egit & scripsit pro firmanda Ecclesiæ concordia. Et cum videret superseminatum ab Ephesio loliũ crescere, rogauit nobilem virum Georgium Scholariũ; vt, sicuti legitur in antiquo codice Bibliothecæ Vaticanæ, qui multa continet spectãtia ad Florentinam Synodum: ipse quemadmodum in sacra olim Synodo doctissimè scripserat & appositissimè ad id quod agitabatur; ita Constantinopoli solueret Ephesij nodos ac strophas, quibus Græcorũ vulgus eludebatur. Quod quidem ille magnã partem pręstitit egregiè, licet morte præuẽtus non potuerit opus absoluere. Interea vires acquirente maiores factione Ephesij, & inualescẽte in dies cõtumacia hostiũ S. Synodi cogitur Patriarcha Gregorius Constantinopolim deserere, & cõfugere Romam, vbi profugus egit cum Bessarione Cardinali, vt reliquas Ephesij decipulas amoliretur; quod is feliciter assecutus est. extat vero in eo quẽ diximus codice epist. Nicolai V. ad Constantinum postremũ Imperatorem; in qua post alia multa Pontifex cũ eo expostulat de Gregorio, quòd vitã Romę degeret inopẽ & Patriarcha indignã. Verum ex his omnibus nihil boni subsecutũ est; Nã Constantinopolitani pijs & sanis cõsilijs obstruxerãt aures. Paucis tantũ diebus ante expugnatã Constantinopolim, omni iã spe destituti,

Lib. 6.

Lib. 2. c. 19.

Sess. 25.

Fugit Greg. anno 1452. Frãzes lib. 3. cap. 3.

Capta fuit Constantinopolis anno 1453. 29. Maij die martis hora 3. & semihora. Frãzes lib. 3. c. 17.

e 2 Flo-

Καὶ ὁ πατριάρχης Γρηγόριος δὲν ἐστράφη πλέον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸ βιβλίον ἐκεῖνο, ἀλλ' ἐκοιμήθη εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἐθαυματούργει. Ὅθεν εἶναι φανερώτατον, ὅτι μετὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον ἐψηφίσθησαν τρεῖς πατριάρχαι σύμφωνοι τῆς ἁγίας συνόδου, καλὰ καὶ ὁ πρῶτος νὰ μὴν ἐδέχθη τὸν θρόνον, καὶ ὁ τρίτος διὰ τὴν δυναστείαν τῶν ἐναντίων νὰ ἐκοιμήθη ἔξω ἀπὸ τὸν θρόνον του. Ἀφ' οὗ αἰχμαλωτίσθη ἡ Κωνσταντινούπολις, βλέποντας ὁ ἀμηρᾶς, καθὼς λέγει ὁ πρωτοβεστιάριος, ὅτι ἦτον ἐρημωμένη, ἐδιαλάλησεν νὰ γυρίσουν ὅσοι ἦτον φευγάτοι, καὶ νὰ φανοῦσιν ὅσοι ἐκρύπτοντο, καὶ οἱ ῥωμαῖοι νὰ κάμουν πατριάρχην κατὰ τὴν τάξιν τους. Καὶ τότε, λέγει, οἱ ἐπίσκοποι ὁποῦ εὑρέθησαν, καὶ ὀλίγοι κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἐψήφισαν διὰ πατριάρχην ἕνα λαϊκὸν, ὁποῦ εἶχεν ὄνομα πολλῆς σοφίας, Γεώργιον τὸν Σχολάριον, καὶ ἐκράχθη Γεννάδιος. Τὸ λοιπὸν ἄλλος εἶναι τοῦτος ὁ Σχολάριος ἀπὸ τὸν Σχολάριον ἐκεῖνον, ὁποῦ εἶχεν γράψει ἐναντίον τοῦ Ἐφέσου, καθὼς ἀπεδείχθη καὶ εἰς τὴν ἐπισημείωσιν διὰ τοὺς λόγους τοῦ Σχολαρίου μετὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον εἰς τὸν τέταρτον τόμον τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων· ὅτι ὁ παλαιότερος Σχολάριος εἶπε καὶ ἔγραψε πολλὰ εἰς τὴν σύνοδον καὶ μετὰ τὴν σύνοδον, ὁ νεώτερος ὁμολογᾷ καὶ εἰς τὸ βιβλίον του καὶ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἐφέσου, πῶς εἶχεν σωπάσει ὡς τότε διὰ κάποιους λογαριασμούς· ἐκεῖνος ἦτον ὅλος τῆς ἁγίας ἑνώσεως, τοῦτος ἦτον φίλος καὶ μαθητὴς καὶ ἀκόλουθος τοῦ Ἐφέσου· ἐκεῖνος ἐκοιμήθη πρὶν ἡ πόλις αἰχμαλωτισθῇ, τοῦτος εἶδε τὴν αἰχμαλωσίαν· ἐκεῖνος ἀπέθανε λαϊκὸς, τοῦτος ἔγινε πατριάρχης Γεννάδιος. Τούτη λοιπὸν ἡ ἑρμηνεία εἰς τὰ πέντε Κεφάλαια τῆς ἁγίας συνόδου εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶναι κόπος καὶ ἔργον τοῦ νέου Σχολαρίου, ὁποῦ ἐκράχθη πατριάρχης Γεννάδιος, ἐπειδὴ αὐτὸς ἐστάθη παντοτινὸς ἐχθρὸς τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, καθὼς ἀκόμη ἐδείχθη ἀπὸ τὸν Χαλκόνδυλον· ἀλλ' οὐδὲ τοῦ παλαιοτέρου Σχολαρίου, διατὶ ἐκεῖνος

Florentinã Synodũ publico edicto ſuſcepiſſe viſi ſunt, vt innuit etiã Chalcondylus. Quamobrẽ Patriarcha Gregorius, vt Vaticanus etiam liber annotatum habet, Romæ diem ſuum obijt, & miraculis claruit. Manifeſtiſſimũ ergo eſt, poſt Florentinã Synodum renunciatos fuiſſe tres Patriarchas illius ſacræ Synodi defenſores, licet primus impoſitũ onus nõ ſuſceperit, tertius verò fugiẽs aduerſariorum potentiã procul à ſua ſede in Domino quieuerit. Sed capta Conſtantinopoli, ne recẽs direptio vrbem exhauriret, tulit edictum expugnator, vt liceret omnibus qui ſe in fugã dederant, remeare Conſtãtinopolim, & prodire qui latebant, & Græcis more inſtitutoq. ſuo Patriarchã creare. Tunc, inquit Protoueſtiarius, Epiſcopi qui aderant & pauci de clero ac laici Patriarcham elegerunt virum doctrina & nomine apud Græcos ſpectatiſſimum Georgium Sholariũ adhuc laicum, quẽ & Gennadium vocarũt. Non eſt ergo vnus & idẽ hic Georgius Scholarius, & alter ille Georgius Scholarius qui ſcripſit cõtra Epheſium; vt etiã probauimus in Annotatione ad Orationes Scholarij, quæ affixæ ſunt Concilio Florentino. Nã Scholarius ille antiquior multa dixit & ſcripſit in Synodo & poſt Synodum. Alter Scholarius poſterior & in ſuo libro, & corã ſuo moribundo Epheſio confeſſus eſt, ſe cõſulto tacuiſſe ad illud tempus, ſed iam ſuſcipere patrociniũ diſſenſionis. Ille totus erat in confirmanda Eccleſiarũ pace; hic familiaris, diſcipulus, & ſectator Epheſij fuit. Ille ante excidium Oriẽtalis Imperij ceſſit è vita, hic captã vidit Conſtantinopolim. Ille nunquã ſacris initiatus obijt, hic patriarchatu accepto & mutato nomine dictus fuit Gennadius. Itaq; opus hoc Defenſionis quinque Capitum S. Synodi nullo modo poteſt eſſe elaboratũ à Scholario Gennadio, qui fuit perpetuus Florẽtinæ Synodi hoſtis, quod etiã à Chalcondy-

Lib. 8. *Lib. 3. c. 19.* *Lib. 6.*

ἀπέθανε λαϊκὸς, καὶ πρὶν αἰχμαλωτισθῇ ἡ πόλις, καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁ γραφεὺς φαίνεται νὰ ἦτον ἱερεὺς, καὶ κλαίει τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι ὁποῦ λέγουσιν, ὅτι δὲν ἀποδέχονται τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον, διατὶ οἱ αὐτοὶ ὁποῦ τὴν ἔστερξαν, ὁμοίως τὴν ἀπεδίωξαν, καὶ εἰς παράδειγμα φέρουσι τὸν Γεννάδιον· τοῦτοι λέγω πλανῶνται καθόλου, καὶ μιλοῦσιν δίχως θεμέλιον. Καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐδώκασιν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ βιβλίου τούτου τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Γενναδίου, τὸ ἔκαμαν ἢ ἀπὸ μεγάλην ἀγνωσίαν, ἢ ἀπὸ μεγάλην πονηρίαν, διὰ νὰ δείξωσι τοῦ Κόσμου ὅτι ὁ Σχολάριος ὁ φίλος τῆς Συνόδου ἐγίνηκε καὶ ἐχθρὸς, καὶ διὰ τοῦτο ἡ Σύνοδος δὲν εἶναι καθολική. Ἀλλὰ καθὼς δὲν ἐστάθη πολλὰ δύσκολον νὰ εὕρωμεν τὸ ψευδεπίγραφον, ἔτζι εἶναι δυσκολώτατον νὰ εὑρεθῇ ὁ ἀληθινὸς γραφεύς. ἐσυνέθεσαν ἀπολογίαν διὰ τοῦτα τὰ πέντε Κεφάλαια καὶ Ἰωσὴφ ὁ Μεθώνης, καὶ ὁ πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος, καθὼς αὐτοὶ λέγουσιν ἀποκρινόμενοι τοῦ Ἐφέσου εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ ἐτυπώθηκαν μὲ τὴν Σύνοδον· ὅμως δὲν φαίνεται νὰ εἶναι κόπος ἐκείνων τοῦτος ὁποῦ ἐμεταγλωττίσθη εἰς τὴν κοινὴν φράσιν. ὁ Ἰωσὴφ ἔχει μίλημα πλέα θερμὸν καὶ ζηλωτικόν· ὁ Γρηγόριος δὲν εἶδεν τῆς πόλεως τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ εἰς τὴν Σύνοδον εἶχε τόπον ἐξαίρετον ὡσὰν τοποτηρητὴς τοῦ Ἀλεξανδρείας, καὶ πνευματικὸς τοῦ βασιλέως· ἀμὴ ὁ γραφεὺς τούτου τοῦ κόπου μιλεῖ εἰς τρόπον πρὸς τὸ τέλος τοῦ πρώτου Κεφαλαίου, ὁμοίως καὶ εἰς τὸ πέμπτον Κεφάλαιον, ὁποῦ δείχνει νὰ μὴν ἦτον μέρος τῆς Συνόδου, λέγοντας ὅτι ἡ ἁγία Σύνοδος ἔκαμεν ὅρον καὶ ἀπόφασιν, καὶ αὐτὸς τὴν ἐδέχθη καὶ ὑπετάγη τῆς οἰκουμενικῆς Συνόδου. Καὶ εἰς τὸ δεύτερον Κεφάλαιον λέγει διὰ τὰ Συναξάρια τοῦ Ξανθοπούλου, ὅτι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δὲν ἀναγνώθονται, ἀμὴ τὰ εἶχαν βάλει εἰς τὸ τριώδιον τινὲς εἰς τούτην, λέγει, τὴν χώραν, δὲν γράφοντας ποίαν· καὶ ὑφορῶνται

τινὲς

lo testatũ diximus. Nec ipsi etiã nobili & catholico viro seniori Scholario potest attribui; siquidem is nullo functus sacerdotio ante captam Constantinopolim excessit; huius autem operis scriptor sacerdos fuisse videtur, deploratq. Constantinopolitanam cladem. Quare illi, qui se nolle aiunt Florentinam Synodum, quòd ijdem ipsi qui illam celebrauerant, postea reiecerint; & Gennadium proferunt in suæ asseuerationis exemplum, omnino errant, & falsissimo innituntur fundamento. & qui primùm huic operi nomen Gennadij præfixerunt, profectò vel summa ignorantia, vel summa perfidia ducti sunt, vt simplicioribus imponerent, opinionemq. insererent, Scholarium Synodo amicum extitisse postea hostem; ac proinde Synodum non esse recipiendam. Verum vt falsum Auctoris nomen depræhendere non fuit perdifficile, ita verum substituere vaticinantis esset potius, quàm vera dicentis. Scripserunt sanè Apologias pro his quinque Capitibus & Iosephus Methonensis, & Gregorius Protosyncellus; vt ipsimet in suis ad Ephesium responsionibus meminere, quæ vna cum Concilio Florentino impressæ circumferuntur. Sed labor hic neutri eorum adscribendus videtur. Iosephus stylo vtitur vehementiori & acriori. Gregorius Constantinopolitanam expugnationẽ non vidit; & in Synodo Florentina locum obtinebat satis dignũ, nempe vt Alexandrini Vicarius, & spiritualis pater Imperatoris. At huius operis scriptor ad finem primi Capitis, & in quinto pariter loquitur non quasi pars ipse Concilij; sed editam, inquit, à sancta Synodo Definitionem, quam & ipse vt accepit, amplexatus & veneratus est, & œcumenicam Synodum est secutus. In secundo quoque Capite lectionum, quæ à Nicephoro Callisto Xanthopulo compositæ leguntur Quadragesimali tempore,

men-

τινὲς νὰ γρυκᾷ τὴν Κρήτην. Ὅθεν καὶ εἰς τὸ πέμπτον Κεφάλαιον ψέγοντας ἐκείνους ὅπου ἔλεγαν, πῶς δὲν ὑποτάσσονται τῷ πάπᾳ διατὶ εἶναι ἁμαρτωλός· λέγει, ὅτι τούταις εἶναι προφάσες· ἀμὴ ἡ ἀληθινὴ αἰτία εἶναι, ὅτι εἶχαν τὸν πάπαν αἱρετικὸν, ἀλλ' ἐφοβοῦνται νὰ τὸ εἰποῦσι φανερὰ διὰ τὴν ὀργὴν τινῶν, ἤγουν τῶν αὐθεντῶν τῆς χώρας ἐκείνης, ὅτι ἦσαν λατῖνοι. καὶ εἰς τὸ τρίτον Κεφάλαιον· Κάποια, λέγει, παπαδάκια ἀγράμματα καὶ σκοτεινὰ ἐσύγχυσαν καὶ ἐτάραξαν τὰ νησία μας ὅλα, διδάσκοντας νὰ μὴ γίνωνται μνημόσυνα, μηδὲ νὰ συμψάλλῃ τινὰς μὲ τους εὐσεβεῖς ἱερεῖς. ταῦτα καὶ ἄλλα παρόμοια φαίνονται νὰ μὴν ἁρμόζουν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου. Ἀλλ' οὗτινος νὰ εἶναι τοῦτος ὁ κόπος, βέβαια ἔργον εἶναι παλαιοῦ καὶ σοφοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος κινημένος ἀπὸ ζέσιν τῆς πίστεως ἐμιμήθη, καθὼς εἴπαμεν, τὰ παραδείγματα τῶν παλαιῶν συνόδων καὶ ἁγίων πατέρων, ὅπου ἔβαλαν πολλοὺς καὶ μεγάλους κόπους διὰ νὰ διαφενδεύουν τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν ὁ διάβολος μ' ὅλην του τὴν δύναμιν ἐπιθυμᾷ νὰ σκοτίζῃ. Καὶ ἔχουν οἱ ῥωμαῖοι, ὅσοι φεύγουσι τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας, φανερωμένην τὴν ἀλήθειαν· καὶ δὲν ἔχουσι πλέον πρόφασιν νὰ μὴν ἠξεύρουν τὰ γενόμενα εἰς ὑπόθεσιν τόσον μεγάλην καὶ φοβερὰν, ὅθεν κρέμεται ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς, καὶ πᾶσα ἄλλο καλόν. Διατὶ ἂν εἶναι ἀληθινὰ τὰ λόγια τῶν συνόδων, καθὼς εἶναι ἀληθινώτατα· καὶ γράφοντας εἰς τὰ συνοδικὰ οἱ βασιλεῖς ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἡ εὐτυχία τῶν κοσμικῶν πραγμάτων κρέμεται ἀπὸ τὴν ὀρθοδοξίαν· καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες γράφοντας τῶν βασιλέων ἄλλο δὲν λέγουσι, παρὰ ὅτι τὸ θεμέλιον τῆς κοσμικῆς εὐτυχίας εἶναι ἡ εὐσέβεια· ὀνειρεύονται ὅσοι πιστεύουσιν νὰ λείψῃ ἡ αἰχμαλωσία, ὅπου πάσχει ἡ ἀνατολὴ, ἂν δὲν ἔλθῃ πάλιν εἰς τὸν τόπον της ἡ παλαιὰ ὀρθοδοξία, καὶ νὰ λείψῃ τὸ σχίσμα τοῦ Φωτίου, καὶ τὸ πεῖσμα τὸ πατροπαράδοτον ἀπὸ τοὺς πρώτους σχισματικούς. καὶ

ὄχι

mentionem faciens, illas, inquit, Conſtantinopoli non eſſe ſolitas legi, ſed in officia illa fuiſſe à quibuſdam intruſas in hac ciuitate, vt ipſe loquitur: Plerique vero Cretæ vrbem putant ab eo intelligi, cum ciuitatis nomen nõn expreſſerit. Præterea in quinto Capite reprehendens eos, qui ſe aiunt obedientiam Papę debitã abieciſſe, eo quòd ille peccator ſit: hæc inquit ab ijs per ſimulationem dici, timentibus iram illorũ, quibus dicta ciuitas suberat, quòd Latini eſſent: Vera enim cauſa eſt, quòd Papam pro hęretico habeant. Supra etiam in tertio Capite; Quidam, inquit, ſacerdotuli valde imperiti & nebulones in cũctis noſtris inſulis magnas effecere turbas, docẽtes non eſſe ſoluenda mortuis iuſta per cõmemorationes, nec eſſe cõmunicandum cum pijs & catholicis Sacerdotibus. Hęc & his cõſimilia non videntur quadrare in Patriarchã Gregorium. Sed quiſquis ille eſt, qui huius operis Auctor extitit, antiquus certè & ſapiens zeloq. fidei plenus fuit. Imitatus enim exempla Sanctorũ, vt diximus; qui veritatis illuſtrandę cauſa, quã totis ſemper viribus obſcurare nititur Diabolus, multos magnosq. ſuſcepere labores; induſtriã & ipſe ſuam in hoc opere poſuit. Habentq. iã Gręci, quibus Florentina Synodus ſuſpecta eſt, veritatẽ enucleatam; nec vlla poſſunt amplius excuſatione vti, quòd eos lateat vt res geſta fuerit. Agitur enim de re omnium grauiſſima; ex qua ſalus animæ, ſpesq. bonorũ omniũ pendet. Nam ſi vera dicunt S. Synodi, vt certè dicunt: & ſcribẽtes illę ad Imperatores vnũ illud inculcant: Felicem Reip. ſtatũ à fide catholica ac pietate manare; & hoc idem fatẽtur Imperatores in ſuis ad Synodos litteris: ſomnia ſibi planè fingunt, qui libertatem Orientis augurantur, ni vetus Religio & orthodoxa fides ſuum in locum reſtituatur, & explodatur ſchiſma Photij cum illa peruicacia, quam primi ſchiſmatis ſatores plantarunt. Nec ea tantum, ſed ni

etiam

ὄχι μόνον τοῦτα, ἀλλὰ καὶ τὰ σημερινὰ ζιζάνια ὁποῦ σπέρνει ὁ διάβολος διὰ μέσου τῶν μαθητῶν τοῦ κακωνύμου Καλβίνου. εἰς τοὺς ὁποίους ἔρριψεν τὸν ἑαυτόν του ἐκεῖνος, ὁποῦ χρεωστῶντας ὡσὰν βοσκὸς νὰ διώξῃ τὰ παλαιὰ θηρία τοῦ σχίσματης, αὐτὸς προσφέρει καὶ ἄλλα νέα, λέγω ταῖς ἄθεαις βλασφημίαις τοῦ Καλβίνου· μὲ ταῖς ὁποίαις, ἂν δὲν ἀνοίξουν τὰ μάτιά τους οἱ ῥωμαῖοι, ὅλον τὸ γένος τὸ πτωχὸν τρέχει εἰς τέλειον ἀφανισμὸν καὶ ὁλόκληρον ἀπώλειαν...

etiam noua zizania, quę Diabolus per discipulos Caluini, infausti nominis, disseminat, euellantur; & eijciatur ille, qui cum pastoris titulum vsurpet, in Caluinistarum numerum sese proiecit; & cum deberet antiquas schismatis feras ex ouili depellere, noua ipse monstra in ouile intrudit, impias inquam Caluini blasphemias. Per quas, nisi quamprimum euigilantes Græci suis rebus serio consulant, profecto ad internecionem vsque tam illustris Natio peribit.

EP-

Τοῦτο τὸ βιβλίον περιέχει

ΕΡ-

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΟΤΙ Η ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ Τῆς Φλωρεντίας ἐγίνηκε καλὰ καὶ νόμιμα. Καὶ ὅτι μὲ πᾶσα δίκαιον ἀποφάσισεν ἐκείνη ἡ ἁγία σύνοδος τὰ πέντε Κεφάλαια.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟΝ μυστήριον τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν, ὅταν γυρεύῃ τινὰς νὰ τὸ μάθῃ μὲ καλὴν γνώμην καὶ μὲ ἄδολον ψυχὴν, ἀνοίγει τὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ κορμίου, καὶ κάμνει ὅτι νὰ βλέπωσι πλέον καθάρια, παρὰ νὰ εἴχασι ταῖς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου. Καὶ καθὼς οἱ ἀκτῖνες πέμπονται εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὸν ἥλιον, καὶ φωτίζουσι πᾶσα τόπον, καὶ στράταις φανεραῖς καὶ κρυφαῖς, καὶ ταῖς σκοτειναῖς γωνίαις· ἔτζι καὶ ὁ νοῦς ὅταν ἀκολουθᾷ τὴν ἀλήθειαν, καὶ δὲν εὑρίσκεται σκοτισμένος ἀπὸ κακαῖς διδασκαλίαις, βλέπει καὶ ξανοίγει ὄχι μόνον τὰ εὔκολα τῆς θείας γραφῆς μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰ βαθέα καὶ χωσμένα νοήματα εἰς ταῖς λέξες, καὶ τὰ φέρει εἰς εὐκολίαν, καὶ τὰ ἐξηγᾷ φανερά. Καθὼς τὸ λέγει καὶ ἡ σοφία· Ὅλα εἶναι φανερὰ καὶ ὀρθὰ τῶν ἀνθρώπων ὁποῦ νοοῦσι καὶ γνωρίζουσιν, καὶ τίποτε δὲν εἶναι εἰς αὐτοὺς ἐμπερδεμένον καὶ περιπλεγμένον.

Τὸ λοιπὸν θέλοντας καὶ ἡμεῖς νὰ φανερώσωμεν τοῦ Κόσμου τὴν γνώμην μας, ἔχομεν τὸ θάῤῥος μας εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὅλοι δίδομέθα εἰς τὴν εὐσέβειαν. Καὶ παρακαλοῦμεν καὶ ἐσᾶς νὰ καταλάβετε τὰ λόγια μας ὄχι μὲ πολυξευρίαν καὶ κακοψυχίαν, ἀλλὰ μὲ γνώμην καὶ συνείδησιν καθαράν. Επειδὴ καὶ ἡ ὑπόθεσις δὲν εἶναι ὀλίγον πρᾶγμα, ἀλλὰ μεγάλον καὶ θεϊκὸν,

καλὰ καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ γράφει νὰ ἔχῃ μικρὴν δύναμιν. Τοῦ ὁποίου ὁ σκοπὸς εἶναι νὰ ξεσδαλεύνῃ τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας ὁποῦ ἔγινεν εἰς τοὺς καιρούς μας. Τὴν ὁποίαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἐπεθύμησαν νὰ ἰδοῦσι, καὶ δὲν τὴν εἶδαν. Λοιπὸν καὶ ἐγὼ θέλω εἰπεῖ μὲ τὸν Δαβίδ· Δὲν ἔμαθα γράμματα, θέλω ἐμπῆ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ στόμα μου θέλει μελετήσει τὴν δικαιοσύνην του.

Καὶ καλὰ νὰ μάχωνται τινὲς ἐναντίον μας λέγοντας, πῶς ἡμεῖς τιμοῦμεν καὶ στέργομεν τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας ὄχι διὰ ζῆλον θεϊκὸν, ἀλλὰ διὶ ἐπιθυμίαν δόξης προσκαίρου μεταμορφωνόμεθα.. καὶ ὅτι δεχόμεσθα τὴν σύνοδον, διατὶ ἐλάβαμεν δοσίματα καὶ ἐλπίδες πολλαῖς. Καὶ διὰ τοῦτο μᾶς κακολογοῦσι μὲ πολλαῖς ὕβρες. ὢ τὴν μεγάλην σου ὑπομονὴν χριστὲ βασιλεῦ. Καὶ ὁ χοντρὸς λαὸς δὲν χορταίνει νὰ μᾶς ἀτιμάζῃ, καὶ νὰ βλασφημᾷ τὸν θεὸν καὶ τὴν πίστιν μας, ὡσὰν νὰ ἤμεσθα ἐθνικοί. Ομως δὲν θέλομεν σωπάσει διὰ τοῦτο, ἀποβλέποντας πρὸς τὸν κριτὴν ὁποῦ τὰ ὅλα βλέπει,. καὶ τὴν φοβερὰν του κρίσιν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν θέλει μᾶς βλάψει τίποτε ἡ ἀνόητος κακολογία τέτοιων ἀνθρώπων. Διατὶ ἐκεῖ δὲν θέλει εἶσαι χρεία νὰ καταδώσῃ τινὰς τὸν ἄλλον, καθὼς δὲν θέλει ὠφελήσει τίποτε ἡ βοήθεια ἐκείνων ὁποῦ δίχως θεμέλιον λογαριασμοῦ κρατοῦσι τὸ ἐναντίον μέρος, διατὶ δὲν θέλει εἶσαι χρεία ἐκεῖ δικαιολόγων. Τὸ λοιπὸν ἀποβλέποντας εἰς ἐκεῖνο τὸ ἀλάθητον κριτήριον, δὲν ψηφοῦμεν ταῖς κακολογίαις, μάλιστα θέλομεν ὁμολογήσει φανερὰ τὴν γνώμην μας δίχως νὰ ἐντραποῦμεν κανένα. Τοῦτο μόνον θέλω νὰ ξεύρουσιν ὅλοι, πῶς ὅ, τι ἐκάμαμεν ἢ εἴπαμεν, καὶ τοῦτα ὁποῦ γράφομεν, ἐκάμαμεν καὶ εἴπαμεν διὰ βεβαίωσιν τῆς ἑνώσεως τῆς ἐκκλησίας· Ο θεὸς τὸ ξεύρει· Οχι διὰ νὰ ἀλλάξωμεν τίποτε ἀπὸ τὸ δικόν μας σέβας τῶν Ρωμαίων. Μὴν ἴδῃ τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἂς εἶναι σαὶ τὸν Ιούδαν τὸν προδότην καὶ τοὺς ὁμοίους του, ὁποῦ ἐσταύρωσαν τὸν Χριστὸν, ὅποιος ἐδέχθηκε τούτην τὴν ἕνωσιν, καὶ στέργει τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας μὲ σκοπὸν νὰ ἀπορρίψῃ τὸ σέβας καὶ τὰ δόγματά μας· ἢ διὰ νὰ λογιάζῃ

ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἔχει καλλίτερην πίστιν παρὰ τὴν δικήν μας τὴν ἀνατολικὴν· καὶ δὲν σέβεται ὅμοια καὶ τὰς δύο, ἐπειδὴ εἶναι μία ἐκκλησία, καὶ κρατοῦσι μίαν πίστιν καὶ μίαν εὐσέβειαν. Διατὶ καὶ ἡ ἐκκλησία μας ὁμολογεῖ καὶ ἔχει τὴν ὅμοιαν πίστιν μὲ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, καὶ δὲν ἐπίστευσε ποτὲ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον, οὐδὲ τὸ ἐδίδαξεν ἀπὸ ὑψηλὸν τόπον εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Οὐδὲ ἐκαταφρόνησε ποτὲ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ ἄζυμον· μὴ γένοιτο. οὐδὲ ἀρνεῖται νὰ καθαρίζωνται οἱ ψυχαῖς μὲ κάποιον τρόπον: Οὐδὲ κρατεῖ τοὺς ἁγίους νὰ μὴ βλέπουσι τὸν θεόν. Οὐδὲ ἀποβάλλει τὸν ἀρχιερέα τῆς Ρώμης νὰ ἦναι κεφαλὴ ὅλης τῆς ἐκκλησίας, καθὼς θέλομεν τὸ ἀποδείξει εἰς καθένα μερικῶς. ἀλλὰ ταῦτα τὰ εἶπαν καὶ τὰ ἔγραψαν τινὲς ἀπὸ φιλονικίαν καὶ μάχην, τοὺς ὁποίους ἀκολούθησεν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ὑβρίζοντας καὶ κακολογῶντας τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, καὶ ἡμᾶς ὁποῦ φυλάσσομεν μὲ εὐσέβειαν τὴν ὑποταγήν της. Μ᾽ ὅλα ταῦτα βάλλοντας τὸν φοβερὸν ὅρκον ὁποῦ ἐκάμαμεν, ὡσὰν θεμέλιον τοῦ λόγου μας ξαναλέγομεν, ὅτι ἡμεῖς ἀπὸ ζῆλον τοῦ θεοῦ σεβόμεθα ταύτην τὴν σύνοδον ὡσὰν ἀληθινὴν, καὶ τὴν κρατοῦμεν ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, ὄχι δὲ ἐπιθυμίαν δόξης τοῦ κόσμου, οὔτε διὰ δοσίματα καθὼς αὐτοὶ λέγουσιν, ἀλλὰ τὴν ἔχομεν καὶ τὴν πιστεύομεν ὡς διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας. Καὶ αὐτοὶ ἀπὸ ἀμαθίαν καὶ πάθος ἀποκοτοῦσι καὶ λέγουσιν, ὅτι δὲν εἶναι γνώμη τῶν Διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας ὅσα ἐδιώρισεν ταύτη ἡ σύνοδος. Ὅλον τὸ ἐναντίον. Διατὶ οἱ ἅγιοι πατέρες τὰ λέγουσι πλέα φανερὰ παρὰ ποῦ εἶναι εἰς τὰ ὠτία οἱ βρονταῖς· ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐλάβαμεν καὶ ἐμάθαμεν, καὶ τὰ ὁμολογοῦμεν, καὶ τὰ κηρύσσομεν. Καὶ ταύτην τὴν πίστιν δεφενδεύομεν, παρακαλῶντας τὸν Θεὸν νὰ τὴν φυλάξωμεν καθαρὰν καὶ γερὴν ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς μας, καὶ εἰς αὐτὴν νὰ τελειώσωμεν, καὶ μὲ αὐτὴν νὰ παρασταθοῦμεν εἰς τὸ κριτήριον τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ μᾶς παραλάβῃ ὁ τόπος ἐκεῖνος ὁποῦ θέλει ἀρέσει τοῦ θεοῦ ὁποῦ τὰ πάντα βλέπει, καὶ τίποτε δὲν τὸν λανθάνῃ, καὶ θεωρεῖ τὴν καρδίαν μας πῶς ἐδεχθήκαμεν τὴν

ἕνωσιν τούτην τῆς ἐκκλησίας βλέποντας πρὸς τὸν Θεὸν, ὄχι πρὸς ἀνθρώπους. Καὶ ἂν δὲν ἀρέσει τινῶν, δὲν μᾶς κόπτει. Ἡμεῖς κάμνομεν τὸ χρέος μας. Καὶ ἐσεῖς ὁποῦ δὲν δέχεσθε τούτην τὴν ἁγίαν σύνοδον, τί λέγετε; ὅτι δὲν εἶναι γνώμη τῶν διδασκάλων ὅσα ἀποφάσισεν. Καὶ ἡμεῖς θέλομεν ἀποδείξει τὸ ἐναντίον, ὄχι μὲ δικήν μας ἐξουσίαν, διατὶ δὲν μᾶς θέλετε πιστεύσει. Τίς ἐμπορεῖ νὰ σᾶς καταπείσῃ μὲ ἴδιά του νοήματα; ἀλλὰ μὲ τὰ λόγια αὐτῶν τῶν ἁγίων πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας, ὄχι μόνον δυτικῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνατολικῶν. Τὰ λόγια τῶν ὁποίων ἤθελεν εὐλαβηθῇ καὶ ὁ ἀντίδικος, ἐπειδὴ ἐμίλησαν μὲ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Καὶ πρῶτα λέγετε, ὅτι πέντε εἶναι εἰς τὰ ὁποῖα σφάλλομεν, ὄχι τόσον ἡμεῖς, ὅσον ἡ ἐκκλησία. Διατὶ ἡ ἐκκλησία εἰς τὴν ἀπόφασιν τὴν συνοδικὴν μὲ φωνὴν μεγαλωτάτην λέγει.

Πρῶτον, Ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν· καὶ τοῦτο τὸ ἔχει ὁ υἱὸς ἀπὸ τὸν πατέρα. διατὶ λέγουσιν οἱ ἅγιοι, ὅτι γεννῶντας τὸν υἱὸν ὁ πατέρας, τοῦ ἔδωκεν ὅσα ἔχει, ἔξω τὸ νὰ εἶναι πατέρας.

Δεύτερον, ὅτι ἡ θυσία τῆς λειτουργίας εἶναι μία καὶ εἰς τὸ ἄζυμον καὶ εἰς τὸ ἔνζυμον· καὶ γίνεται τὸ κορμὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τοὺς Γραικοὺς καὶ κατὰ τοὺς Λατίνους.

Τρίτον, ὅτι οἱ ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων, ὁποῦ ἐτελειώθησαν εἰς μετάνοιαν, καθαρίζονται μετὰ τὸν θάνατον μὲ βάσανα καθαρτικά, καὶ λαμβάνουσι βοήθειαν ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ζωντανῶν χριστιανῶν, διατὶ δὲν ἔσωσαν ἐκεῖνοι εἰς τὴν ζωὴν νὰ πληρώσουσι τὸν κανόνα.

Τέταρτον, ὅτι οἱ ἅγιοι εἶναι εἰς τὴν δόξαν εἰς ὅσον ψυχαῖς, καὶ βλέπουσι τὸν θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ χαίρονται θεωρῶντας τον· καὶ ὅτι ἐξ ἐναντίας οἱ ἁμαρτωλοὶ εὑρίσκονται εἰς τὴν κόλασιν. Καὶ καθὼς οἱ ἅγιοι ἔχουσι τὴν ἀγαλλίασιν τῆς μακαριότητος, ἔτζι καίονται οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὴν φλόγα ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου των.

Πέμπτον, ὅτι ὁ πάπας εἶναι κεφαλὴ ὅλης τῆς ἐκκλησίας, ὡσὰν

διά-

διάδοχος τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ πρώτου τῶν ἀποστόλων, καὶ ἀληθινὰ κρατεῖ τὸν τόπον τοῦ Χριστοῦ.

Εἰς τοῦτα ἀντιλέγουσιν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἐκκλησίας, ὅτι ἀποφάσισεν τοῦτα τὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα κρατοῦσιν ἐκεῖνοι διὰ ψέματα, καὶ ὅμως τὰ ἐβεβαίωσεν ἡ σύνοδος μὲ βοῦλλα ὑπογεγραμμένην μὲ γράμματα τοῦ πάπα καὶ τοῦ βασιλέως.

Ημεῖς οὔτε πρέπει, οὔτε ἐμποροῦμεν νὰ διαφεντεύσωμεν τὴν ἐκκλησίαν, ὁποῦ αὐτοὶ πολεμοῦσιν, ἔχοντας ἐκείνη διὰ βοηθόν της τὸν Ιησοῦν Χριστὸν, τὸν παντοδύναμον· καὶ κρατῶντας βέβαια ἐκεῖνα ὁποῦ τῆς ἔταξε μὲ πᾶσαν ἀληθοσύνην, Ὅτι οἱ πόρταις τοῦ ᾅδου δὲν θέλουν τὴν καταπονέσει ποτέ. Καὶ ὅτι αὐτὸς θέλει εἶσται πάντοτε μὲ ταύτην ὡς τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Καὶ ὅτι εἶναι πέτρα ἀτζάκιστη, εἰς τὴν ὁποίαν ὅποιοι σκονταύνουν χάνονται, δίχως τὴν ὁποίαν δὲν ἐμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίζῃ σωτηρίαν. Εχοντας τὸ λοιπὸν ἡ ἐκκλησία τὸν Χριστὸν διὰ νυμφίον της, δὲν ἔχει χρείαν νὰ πάρῃ τινὰς τὰ δίκαιά της. Εχομεν χρείαν ἡμεῖς, ὁποῦ κατηγοροῦσι, πῶς κακὰ ἐκάμαμεν νὰ ἑνωθοῦμεν μὲ τοὺς Λατίνους· καὶ μᾶς ἔχουσι δὶ ἀμαθεῖς, καὶ κρατοῦσι μας διὰ χαϊμένες, καὶ καταπλάγουσι τὸ ῥιζικόν μας, καὶ μᾶς φεύγουσιν ὡσὰν αἱρετικούς. Πρὸς τούτους γράφομεν τὰ παρόντα ἀναγκασμένοι, διὰ νὰ δείξωμεν ὅτι δὲν ἔχομεν κανένα πταίσιμον οὐδὲ καταδίκην εἰς ὅσον λέγουσιν ἐναντίον μας, καὶ ὅτι μὲ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ ἤμεσθα ὀρθόδοξοι· μάλιστα αὐτοὶ εἶναι ἄξιοι μεγαλήτερης παιδεύσεως καὶ καταδίκης, παρὰ ὅσην λέγουσιν μὲ τόσην ἀδιαντροπίαν, ὅτι μᾶς ἐγγίζει ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο πρῶτα καὶ ἀρχῆς θέλομεν ζητήσει ἀπὸ τὸν θεὸν τὴν ἁγίαν του χάριν, ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν δύναμιν νὰ εἰποῦμεν τίποτε, ἂν δὲν ἀνοίξῃ πρῶτα ἐκεῖνος τὸ στόμα μας. Διατὶ αὐτὸς εἶπεν· Δίχως ἐμένα τίποτε δὲν ἐμπορεῖτε νὰ κάμετε. Μετὰ τοῦτο θέλομεν ἀποκριθῆ κατὰ τὴν ὀλίγην δύναμιν τῆς γνώσεώς μας εἰς ὅσα λέγουσι πῶς πλανέμεσθα. Καὶ θέλομεν δώσει ταῖς ἀποκρίσες ὄχι μὲ κεῖνα ὁποῦ ἐσυλλογιαθήκαμεν εἰς τὸν νοῦν μας, διατὶ θέλουν εἰπεῖ μὲ δίκαιον, ὅτι δὲν κρέμεται ἡ πίστις μας ἀπὸ τέτοιους συλλογισμούς· ἀλλ' οὐδὲ ἡμεῖς ἔχομεν τόσην δύναμιν. Θέλουν

εἶσται

εἶσαι τὸ λοιπὸν οἱ ἀπόκρισες ἀπὸ ταῖς μαρτυρίαις τῶν Διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας.

Καὶ ἀφήνοντας τὰ περισσὰ, θέλω ἀρχίσει ἀπὸ τὸν πρῶτον θεολόγον, τὸν δεσπότην Ἰησοῦν Χριστὸν, πρὸς τὸ πρῶτον ζήτημα, εἰς τὸ ὁποῖον λέγουσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δὲν ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὸν πατέρα. Τοῦτο λέγουσιν αὐτοὶ, καὶ λογιάζουσι νὰ λέγουν καλότατα, καὶ νὰ πιστεύουν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ διατὶ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, αὐτοὶ μᾶς κρατοῦσιν ἐναντίους τῶν ἁγίων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἐκεῖνος εἶπεν, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται. Τοῦτο προφέρουσιν, καὶ μὲ τοῦτο λογιάζουσι νὰ δικαιολογοῦνται. Ἀλλὰ ἡμεῖς θέλομεν δείξει μὲ ἀγάπην καὶ εἰρηνικὰ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, ὡσὰν καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα. Καὶ θέλομεν γράψει δίχως ὕβρες καὶ ὀργὴν, ὡσὰν μαθηταὶ ἐκείνου ὁποῦ εἶπεν· γυρεύετε τὴν ἀγάπην, καὶ μὴ μανίζετε ὅταν μιλῆτε.

ΚΕ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΤΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΕΚΠΟΡΕΥΕΤΑΙ *καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον, καθὼς λέγουσιν ἐκεῖνοι, ὁποῦ δὲν στέργουσι τὴν Σύνοδον.*

ΑΣ ΑΡΧΙΣΩΜΕΝ τὸ λοιπὸν ἀπ' ἐκεῖνον, ὁποῦ μᾶς ἐφανέρωσε πρῶτος ταύτην τὴν θεολογίαν. Εἰς τὸ ἐκκαιδέκατον Κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου λέγει ὁ Χριστὸς τῶν μαθητῶν του· Πολλὰ ἔχω νὰ σᾶς εἰπῶ, ἀμὴ δὲν ἐμπορεῖτε τὴν ὥραν νὰ τὰ βαστάξετε· ὡσὰν ἔλθῃ ἐκεῖνος, λέγω τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, θέλει σᾶς ὁδηγήσει εἰς πᾶσαν ἀλήθειαν· διατὶ δὲν θέλει μιλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ του, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει θέλει εἰπεῖ, καὶ θέλει σᾶς φανερώσει τὰ μέλλοντα. Ἐκεῖνος θέλει μὲ δοξάσει, διατὶ θέλει λάβει ἀπὸ τὸ δικόν μου, καὶ θέλει σᾶς ἀναφέρει.

Ἐσεῖς ὁποῦ ἔχετε ἐναντίαν γνώμην, τί ἀποκρίνεσθε πρὸς τοῦτο; ναί, λέγουσι. Λαμβάνει γνῶσιν, λόγους, δόσιμον. ἀκούει ἀπὸ τὸν υἱὸν, καθὼς ἀπὸ τὸν πατέρα ὁ υἱὸς ἀκούει καὶ λαμβάνει σοφίαν, καὶ τὰ λοιπά.

Τὸ αὐτὸ λέγομεν καὶ ἡμεῖς. ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὸν θεὸν δὲν εἶναι διάφορα πράγματα, διατὶ εἶναι ἁπλοῦς, καὶ ὄχι ἀπὸ πολλὰ συνθεμένος, λέγομεν ὅτι ἕνα πρᾶγμα λαμβάνεται, ἡ οὐσία, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἡ σοφία, ἡ ἀγαθότης, καὶ τἄλλα. Διὰ τοῦτο ἂν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λαμβάνει σοφίαν ἀπὸ τὸν υἱὸν, λαμβάνει τὸ εἶναι. Ἀκούσει θέλει λοιπὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἤγουν ἀκούσει θέλει ἀπ' ἐκεῖνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκπορεύεται. ἀκούοντας γνωρίζει, γνωρίζοντας ἔχει τὸ εἶναι. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ του, ἀλλ' ἀπὸ ἐκεῖνον ὅθεν ἐκπορεύεται, ἀπ' ἐκεῖνον ἔχει ὅσα γνωρίζει.

ρίζει. ἀπ' ἐκεῖνον ἀκούει λοιπὸν, καὶ τοῦτο ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ἡ οὐσία. ὅθεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πάντα ἀκούει, διατὶ πάντα γνωρίζει καὶ θέλει γνωρίσει. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἤκουσε, καὶ ἀκούει, καὶ θέλει ἀκούσει, ἐπειδὴ καθὼς εἴπαμεν, ἄλλο δὲν εἶναι τὸ νὰ ἀκούῃ παρὰ τὸ νὰ γνωρίζῃ· καὶ τὸ νὰ γνωρίζῃ εἰς αὐτὸ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ νὰ εἶναι. τὸ λοιπὸν ἀπ' ἐκεῖνον ἤκουσε καὶ ἀκούει καὶ θέλει ἀκούσει, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶναι. Καὶ ἀπ' ἐκεῖνον εἶναι, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκπορεύεται. Καὶ διὰ νὰ μὴν εἴπῃ τινὰς, ὅτι εἰς τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ ἐκείνη ἡ λέξις, ἀπὸ τὸ δικόν μου, σημαίνει, ἀπὸ τὸν δικόν μου πατέρα· παρακάτω εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον σμίγει ὁ Χριστὸς καὶ λέγει. Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ πατέρας, εἶναι δικά μου. διὰ τοῦτο σᾶς εἶπα, ὅτι θέλει λάβει ἀπὸ τὸ δικόν μου, καὶ θέλει σᾶς ἀναφέρει.

Λέγοντας, Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ πατέρας εἶναι δικά μου, ἔφραξε πᾶσα στόμα ὁποῦ ἀρνᾶται τὴν ἐκπόρευσιν καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. Καὶ νὰ εἶναι ἀληθινὸν, ὅτι ὅλα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἔχει καὶ ὁ υἱὸς, αὐτός του τὸ μαρτυρᾷ λέγοντας· Πάτερ ὅλα τὰ δικά σου εἶναι δικά μου, καὶ τὰ δικά μου δικά σου. Καὶ ὁ Ἰωάννης τὸ λαμπρὸν ἄστρον τοῦ Δαμασκοῦ λέγει· Ὅτι ὅλα ὅσα ἔχει ὁ πατέρας, γεννῶντας τὰ ἔδωκε τοῦ υἱοῦ, ἔξω τὸ νὰ εἶναι πατέρας. Λοιπὸν ἂν ὁ πατέρας ἐπρόβαλλε τὸ πνεῦμα σὰν πατέρας, καὶ νὰ εἶχεν εἰς τοῦτον τὸν τρόπον καὶ ὁ υἱὸς τὴν ἐκπόρευσιν, τότε ἤθελεν εἶσθαι τὸ πνεῦμα υἱὸς, καὶ ὁ υἱὸς μὲ τὸν πατέρα δύο πατέρες τοῦ πνεύματος. Ὅθεν διὰ τοῦτο τὸ ἄτοπον ἔπρεπε νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ὁ υἱὸς δὲν ἔχει τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος. Τώρα δὲν προβάλλει ὁ πατέρας τὸ πνεῦμα ὡσὰν πατέρας ἀλλ' ὡσὰν προβολεύς. καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἐναντίον τοῦ υἱοῦ νὰ ἐκπορεύῃ καὶ αὐτὸς τὸ πνεῦμα. Διατὶ ἂν ἔχῃ ὁ υἱὸς ὅσα ἔχει ὁ πατέρας, καὶ δὲν ἀπομένει τοῦ πατρὸς πρᾶγμα ὁποῦ νὰ μὴν ἔχῃ ὁ υἱὸς, καὶ ὁ πατέρας ἔχει τὸ νὰ ἐκπορεύῃ τὸ πνεῦμα, τὸ λοιπὸν τὸ ἔχει καὶ ὁ υἱός. Ὅθεν εἶναι φανερὸν, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται ὄχι ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. Τοῦτο τὸ μαρτυροῦσιν ὅλων τῶν διδασκάλων οἱ λόγοι. ἔτζι ὁ μέγας Κύριλλος ἐξηγῶντας τὸν τόπον ὁποῦ εἴπαμεν τοῦ εὐαγγελίου τὸ ἑρμηνεύει. Καὶ πρόσεχε εἰς τὰ λόγια του.

Ἰδοὺ

Ἰδοὺ κράζοντας τὸν παράκλητον πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἤγουν τοῦ ἑαυτοῦ του ὁ Χριστὸς, λέγει ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα. Διατὶ καθὼς τὸ πνεῦμα εἶναι ἴδιον τοῦ υἱοῦ, διατὶ εἶναι φυσικα εἰς αὐτὸν, καὶ διὰ μέσου του ἐκπορεύεται, ἔτζι εἶναι ἴδιον καὶ τοῦ πατρός. Καὶ ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων εἶναι κοινὸν τὸ ἅγιον πνεῦμα, βέβαια πρέπει νὰ ἔχουσι μίαν οὐσίαν. Καὶ μὴν εὑρεθῇ τινὰς μαθημένος νὰ παραμιλῇ, καὶ νὰ προφέρῃ λόγια ἀμαθίας, ὅγια δὲν πρέπει οὔτε νὰ βάλῃ τινὰς εἰς τὸν νοῦν του, καὶ νὰ εἰπῇ, ὅτι ὁ υἱὸς ὡσὰν ὑπουργὸς δίδει τοῦ κόσμου ἐκεῖνο τὸ πνεῦμα ὁποῦ εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα. Διατὶ δὲν ἐφοβήθησαν τινὲς νὰ εἰποῦσι ταύτην τὴν ἀγνωσίαν· ἀλλὰ πρέπει νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα εἶναι ἴδιον τοῦ υἱοῦ, ὡσὰν καὶ τοῦ πατρὸς, τὸ πέμπει τῶν ἀποστόλων του διὰ νὰ τοὺς ἁγιάσῃ. Ἀκούεις σὺ ὁποῦ ἀντιλέγεις, τὶ λέγει ὁ θαυμαστὸς καὶ μεγάλος τοῦτος πατέρας ὁ περίφημος Κύριλλος; Καθὼς εἶναι, λέγει, ἴδιον τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ, ὄχι ὑπουργικῶς ἀλλὰ φυσικῶς, διατὶ εἶναι εἰς τὸν υἱὸν, καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται, ἔτζι εἶναι καὶ τοῦ πατρός. ἂν εἶναι λοιπὸν εἰς ἐκεῖνον τὸν τρόπον τοῦ υἱοῦ, καθὼς καὶ τοῦ πατρὸς, βέβαια πρέπει νὰ λογιάσωμεν, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. διατὶ τοῦτος ὁ ἅγιος λέγει, ὅτι καθὼς εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ ἐκπορεύεται, τὸν ὅμοιον τρόπον εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα. Καὶ δὲν πρέπει νὰ λογιάζῃς ὅτι ὁ υἱὸς ὡσὰν ὑπουργὸς πέμπει εἰς τὸν κόσμον τὸ πνεῦμα ὁποῦ εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα, ἀμὴ πρέπει νὰ λογιάζῃς, ὅτι τὸ πέμπει διατὶ τὸ ἔχει φυσικῶς. ἂν ὁ υἱὸς πέμπει τὸ πνεῦμα ὑπουργικῶς, ὄχι φυσικῶς, τὸ λοιπὸν καὶ ὁ πατέρας ἔχει τὸ πνεῦμα ὑπουργικῶς, καὶ ὄχι φυσικῶς· Ἐπειδὴ καθὼς νοεῖται τοῦ υἱοῦ, νοεῖται καὶ τοῦ πατρὸς κατὰ τοῦτον τὸν ἅγιον. Καὶ εἶναι, λέγει, κοινὸν πατρὸς καὶ υἱοῦ τὸ πνεῦμα, διατὶ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς δὲν ἔχουσι διάφορην οὐσίαν. ὅθεν ἂν εἶναι κοινὸν, καθὼς λέγεται νὰ εἶναι τοῦ πατρὸς, ἔτζι λέγεται νὰ εἶναι καὶ τοῦ υἱοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο ἂν λέγεται νὰ εἶναι τοῦ πατρὸς διατὶ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα, ὅτι δὲν βουλεῖ νὰ λογιάσωμεν ἄλλο, καὶ λέγεται καὶ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ, τὸ λοιπὸν ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν.

Καὶ ἂν ἀποκριθῇ τινὰς, ὅτι τὸ πνεῦμα λέγεται τοῦ υἱοῦ, ὄχι διὰ νὰ εἶναι ἀπὸ τὸν υἱὸν, ἀλλὰ διατὶ ἔχει μίαν φύσιν μὲ τὸ υἱόν. Λέγομεν, ὅτι ἂν ἦτον τοῦτο, ἐβόλιεν ἀκόμη νὰ εἰποῦμεν, πῶς ὁ πατέρας καὶ ὁ υἱὸς εἶναι τοῦ πνεύματος, ἐπειδὴ μίαν φύσιν ἔχουσι καὶ τὰ τρία πρόσωπα. ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὸ λέγομεν. ὁ Δαμασκηνὸς σὲ ἀντικόπτει εἰς τὸ ὄγδοον κεφάλαιον τῆς θεολογίας του· Οτι τὸν υἱὸν δὲν λέγομεν νὰ εἶναι τοῦ πνεύματος, ἔτε ἀπὸ τὸ πνεῦμα. Καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος λέγει τὸ αὐτὸ εἰς τὴν τρίτην ὁμιλίαν εἰς τὸ πάτερ ἡμῶν· Οτι ὁ υἱὸς οὔτε εἶναι, οὔτε λέγεται υἱὸς τοῦ πνεύματος, οὔτε ἐμπορεῖς νὰ στρέψῃς τὴν τάξιν. ἀλλὰ τὸ πνεῦμα λέγεται τοῦ υἱοῦ, διατὶ λαμβάνει ἀπὸ τὸν υἱὸν, καὶ ἀπ᾽ αὐτὸν ἐκπορεύεται, καὶ εἶναι ἀπ᾽ αὐτὸν καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἅγιος Κύριλλος. ἴδιον εἶναι τοῦ υἱοῦ, καθὼς εἶναι καὶ τοῦ πατρός. Καὶ πῶς εἶναι ἴδιον τοῦ πατρός; ὅτι ἀπ᾽ ἐκεῖνον ἔχει τὸ εἶναι, καὶ ἀπ᾽ ἐκεῖνον ἐκπορεύεται. Τοῦτο ἔχεις νὰ νοήσῃς καὶ διὰ τὸν υἱὸν, ὅτι καὶ ἀπ᾽ αὐτὸν ἐκπορεύεται, ἐπειδὴ εἶναι ἴδιον καὶ τοῦ υἱοῦ ὡσὰν καὶ τοῦ πατρός. Καὶ παρακάτω ὁ αὐτὸς ἅγιος Κύριλλος εἰς τὴν ὅμοιαν ἐξήγησιν λέγει·

Ιδιον λέγομεν τοῦ υἱοῦ τὸν παράκλητον, ἤγουν τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ὄχι ἐρχόμενον ἀπ᾽ ἔξω νὰ τὸ κερδαίνῃ ὁ υἱὸς, καθὼς εἶναι εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅπου λαμβάνουσι τὴν ἁγιότητα, καὶ ἐπλαθήκασιν ἀπὸ τὸ οὐδέν· ἀλλὰ λέγεται ἴδιον ὡσὰν ὁμοούσιον, καθὼς εἶναι καὶ τοῦ πατρός.

Διατὶ δὲν θέλει μιλήσει ἀπὸ δικόν του, ἀλλ᾽ ὅσα θέλει ἀκούσει. Οταν ἔλθῃ λοιπὸν ἐκεῖνος ἤγουν ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, θέλει σᾶς ὁδηγήσει εἰς πᾶσαν ἀλήθειαν.

Βλέπε μὲ πόσην τιμιότητα μιλεῖ ὁ Χριστός.

Εἶχεν εἰπεῖ παρεπάνω, ὅτι ἔμελλεν νὰ ἔλθῃ εἰς αὐτοὺς ὁ παράκλητος· παρακάτω τὸν ὀνομάζει πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἤγουν τοῦ Χριστοῦ, διατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια. Καὶ διὰ νὰ ξεύρουσιν οἱ μαθηταὶ, ὅτι τοὺς τάσσει ὁ Χριστὸς πρᾶγμα ὄχι ξένον, ἀμὴ τὸν ἑαυτόν του εἰς ἄλλον τρόπον, κράζει τὸν παράκλητον πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἤγουν δικόν του. Διατὶ δὲν εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον

ἔξω ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ὑοῦ, ἀλλὰ φυσικὰ ἔρχεται ἀπ' ἐκεῖνον, καὶ δὲν διαφέρει τίποτε ἀπὸ τὸν ὑὸν ὅσον εἰς τὴν φύσιν, καλὰ καὶ νὰ εἶναι διάφορον πρόσωπον.

Καὶ παρακάτω.

Οταν ἔλθη ἐκεῖνος, δὲν θέλει μιλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ του, οὐδὲ σᾶς θέλει δώσει ξένην διδασκαλίαν, οὐδὲ θέλει βάλει νόμους· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι πνεῦμα, καὶ εἰς κάποιον τρόπον δικός μου νοῦς, θέλει μιλήσει ὅσα ἔχω ἐγώ.

Καὶ παρακάτω.

Επειδὴ ἀληθινὰ τὸ πνεῦμα εἶναι ἀπὸ τὴν οὐσίαν μου, καὶ ὡσὰν δικός μου νοῦς, δὲν εἶναι ἐμπορετὸ νὰ προειπῇ τὰ μέλλοντα, παρὰ διατὶ εἶναι εἰς ἐμένα, καὶ ἐκπορεύεται διὰ μέσου μου.

Εκεῖνος θέλει μὲ δοξάσει, διατὶ θέλει πάρει ἀπὸ τὸ δικόν μου, καὶ θέλει σᾶς ἀναφέρει.

ΔΟξάζει τὸ λοιπὸν ὁ παράκλητος τὸν ὑὸν ἐκεῖνος ὁποῦ εἶναι ἴδιόν του πνεῦμα, καὶ δύναται καὶ ξεύρει πᾶσα πρᾶγμα. Αλλὰ πῶς τὸν δοξάζει; πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴν ξεύρῃ καὶ νὰ μὴν ἐμπορῇ ὁ ὑὸς ἐκεῖνα, ὁποῦ ξεύρει καὶ δύναται τὸ πνεῦματου;

Καὶ ἂν τὸ πνεῦμα, καθὼς εἶπεν αὐτός του, λαμβάνει ἀπ' αὐτὸν, καλὰ καὶ ἐκεῖνο νὰ εἶναι παντοδύναμον, καὶ νὰ κυβερνᾷ πᾶσα πρᾶγμα, πῶς δὲν ἔχει αὐτὸς δύναμιν νὰ ἐνεργήσῃ κάθε πρᾶγμα;

Καὶ παρακάτω.

Διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι τὸ πνεῦμα θέλει λάβει ἀπὸ τὸ δικόν μου, ἐπειδὴ ἔχει τὴν αὐτὴν φύσιν τοῦ ὑοῦ, καὶ ἀπ' ἐκεῖνον δέχεται τὸ εἶναι καθὼς πρέπει θεϊκοῦ προσώπου, καὶ ἔχει τελειότατα ὅλην τὴν ἐνέργειαν καὶ δύναμιν τοῦ ὑοῦ εἰς πᾶσα πρᾶγμα.

Καὶ παρακάτω.

Δὲν ἔχει τὸ λοιπὸν κατηγορίαν ἢ ψόγον κανένα, ὅτι λέγεται τὸ πνεῦμα τοῦ ὑοῦ νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τὸν ὑόν· ἐπειδὴ ἐκπορεύεται

διὰ μέσον τοῦ υἱοῦ ὡς ἴδιάντου· καὶ λέγεται ὅτι δέχεται ἀπὸ τὸν υἱὸν τὸ εἶναι μὲ ὅλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα τελείως ἔχει.

Καὶ παρακάτω.

Λέγει ὁ Χριστός· Ἐγὼ φυσικὰ ἔχω τὸ πνεῦμα. διὰ τοῦτο εἶπα, ὅτι θέλει λάβει ἀπὸ τὸ δικόν μου, καὶ θέλει σᾶς ἀναφέρει. Καὶ μὴν ταραχθῇ τινὰς ἀκούοντας εἰς τοῦτα, ὅτι λαμβάνει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. μάλιστα ἂς θυμηθῇ, ἂν θέλει νὰ κάμῃ καλά, ὅτι ὅσα λέγομεν μιλῶντας τὰ πράγματα τοῦ θεοῦ, τὰ λέγομεν κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀνθρώπων, μ᾽ ὅλα τοῦτα τὰ γρικοῦμεν εἰς ἄλλον τρόπον, ἤγουν ὑψηλότερα. ἔτζι λέγομεν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λαμβάνει ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν ὅσα ἔχουσιν, ὄχι διὰ νὰ μὴν ἔχῃ καμίαν φορὰν ἐκείνην τὴν σοφίαν καὶ δύναμιν, ὁποῦ ἔχει ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, καὶ τότε νὰ τὴν ἔχῃ ὅταν τὴν λαμβάνῃ. διατὶ τὸ πνεῦμα εἶναι πάντα σοφὸν καὶ δυνατόν, μάλιστα εἶναι ἡ ἴδια σοφία καὶ δύναμις, ὄχι διὰ νὰ ἔχῃ μέρος ἀπ᾽ αὐτήν, ἀλλὰ διὰ νὰ εἶναι ἡ φύσις τῆς σοφίας.

Καὶ παρακάτω.

Ἐπειδὴ ὁ υἱὸς εἶναι καρπὸς καὶ τύπος ζωντανὸς τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρός, διὰ τοῦτο ἔχει ὅλα ἐκείνου τὰ φυσικά. Καὶ πρὸς τοῦτο εἶπεν· Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ πατέρας εἶναι δικά μου. Διὰ τοῦτο σᾶς εἶπα, ὅτι λαμβάνει ἀπὸ τὸ δικόν μου, καὶ θέλει σᾶς ἀναφέρει· ἤγουν τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐκπορεύεται διὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ εἶναι εἰς τὸν υἱόν· διὰ μέσου τοῦ ὁποίου πνεύματος αὐτὸς κατοικᾷ εἰς τοὺς ἁγίους. Διατὶ δὲν ἔχει διαφορὰν ἀπ᾽ αὐτὸν τὸ πνεῦμά του, καλὰ καὶ νὰ εἶναι ἄλλο πρόσωπον, ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι πνεῦμα καὶ ὄχι υἱός.

Ἤκουσες ταῖς ἀπόφασες τούτου τοῦ μεγάλου πατρός, ἢ διὰ νὰ εἴπω καλλίτερα, τὰ ἀκονισμένα μαχαίρια ἐναντίον εἰς ἐκείνους, ὁποῦ ἀρνοῦνται τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὸν υἱόν. Ὥραις λέγει, τὸ πνεῦμα ὁποῦ ἐκπορεύεται διὰ τοῦ υἱοῦ· Ὥραις ὅτι εἶναι ἀπ᾽ αὐτόν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα. Καὶ πάλιν, ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι φυσικῶς εἰς τὸν υἱὸν καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν ἐβγαίνει, χύνεται, ἐκπορεύεται, καθὼς νοοῦμεν καὶ ἀπὸ τὸν πα-

πα-

πατέρα· τί θέλουσι τὰ λόγια τοῦτα, παρὰ ὅτι εἶναι φανερὴ ἀλήθεια, πῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ, καθὼς τὸ λέγει τοῦτος ὁ ἅγιος εἰς πολλοὺς τρόπους; Καὶ πόθεν ἐσεῖς θέλετε δείξει τὸ ἐναντίον; λέγοντας ὅλοι οἱ ἅγιοι μὲ συμφωνίαν μεγάλην, καθὼς τὸ θέλομεν ἀποδείξει ὀλίγον παρακάτω, καὶ ὁμολογῶντας ὅτι ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν; Καταπείθητε λοιπὸν εἰς τὴν καλὴν μας συμβουλὴν, μάλιστα καταπείθητε εἰς τὴν ἀλήθειαν ὄχι εἰς ἐμᾶς. Καὶ μὴν ἀποκοτᾶτε νὰ μᾶς κατακρίνετε, λέγοντας ὅτι σὰν ἀμαθεῖς καὶ ἀγράμματοι ὑποταχθήκαμεν τῆς συνόδου. Διατὶ ἐδιαβάσαμεν ὅλους τοὺς ἁγίους, καὶ κινημένοι ἀπὸ τὰ λόγια τους, καὶ ἀκολουθῶντας ἐκείνους ἑνωθήκαμεν μὲ τοὺς Λατίνους. Τί λέγω μὲ τοὺς Λατίνους; ἑνωθήκαμεν μὲ τὴν στερεὰν καὶ ἀληθινὴν πίστιν τοῦ Πέτρου, μὲ τὴν καθαρὰν διδασκαλίαν τῶν θεολόγων καὶ ἁγίων ἀνδρῶν ὁποῦ ἔλαμψαν εἰς τούτην τὴν σύνοδον. Τῶν ὁποίων δὲν ἔχοντας οὐδὲ ξεύροντας νὰ ἀποκριθῇ ὁ Μάρκος τῆς Εφέσου, ἔφυγε τὴν σύνοδον, φωνάζοντας ὁ φρὰ Ιωάννης, ὁποῦ ἐδιαλέγετον μὲ κεῖνον· Φέρετε ὧδε τὸν Εφέσου διὰ ν' ἀκούσῃ ταῖς ἀποκρίσες τῶν λόγων ὁποῦ εἶπεν εἰς τούτην τὴν σύνοδον. Η σύνοδος ἔπεμψε καὶ τὸν ἔκραζεν· καὶ ἐκεῖνος εὕρισκεν ἀφορμὴν, ὅτι εἶχεν ἀσθένειαν. Καὶ πάλιν ἐμαζώχθη ἡ σύνοδος, καὶ ὁ φρὰ Ιωάννης ἔλεγεν· ἂς ἔλθῃ ὧδε ὁ Εφέσου, ἂς ἔλθῃ. Δὲν εἶναι δίκαιον νὰ λέγῃ τὰ δικά του, καὶ νὰ μὴν ἀκούῃ ταῖς ἀπόκρισες. Καὶ πάλιν ἔπεμψεν ἡ σύνοδος καὶ τὸν ἔκραζε, καὶ κεῖνος δὲν ὑπήκουσεν. Οθεν ἀφ' οὗ τὸν ἔκραξε κατὰ τοὺς Κανόνες, καὶ κεῖνος δὲν ὑπήκουσεν, ἡ σύνοδος ἔκαμε τὴν ἀπόφασιν. Καὶ ὁ Εφέσου ἔμεινεν εἰς ταῖς ἀντιλογίαις του μιλῶντας ὄχι εἰς τὸ φανερὸν, ἀλλὰ εἰς ταῖς γωνίαις, καὶ ἀποδείχθηκεν ἐχθρὸς τῆς συνόδου.

Καὶ ἂν ἐμίλησε καμίαν φορὰν ὀμπρὸς εἰς τὴν σύνοδον, δὲν ἐδέχετον ταῖς γνώμαις τῶν ἁγίων, λέγοντας ὅτι ἦσαν φθαρμένα καὶ καταχαλασμένα τὰ παλαιόγραφα ἅγια βιβλία τῶν διδασκάλων. ὅμως ἐκεῖνος ἐφθάρη, καὶ τὸ στόμα του ὁποῦ ἐπαρα-

μίλησε

μίλησε διὰ τὴν ἁγίαν σύνοδον πῶς νὰ ἐγέμισεν ἀπὸ ἀχημίαν καὶ ἐντροπὴν εἰς τὴν ὥραν τοῦ πικροῦ του θανάτου, τὸ ζάρουσιν ὅσοι ἐμάθασι νὰ λέγουν ταῖς ἀλήθειαις. Αμὴ ἔχοντας ἡμεῖς τὰ λόγια τοῦ μεγάλου Κυρίλλου, ὅπου ἐξηγᾶ τὸν τόπον τοῦ Εὐαγγελίου· ἀπὸ τὸ δικόν μου θέλει λάβει· καὶ ἀκούοντας τούτην τὴν ἁγίαν σύνοδον ὅπου διδάσκει τὰ ὅμοια εἰς τὴν ἀπόφασίν της, ἐβεβαιωθήκαμεν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχει τὸ εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, καὶ ἑνωθήκαμεν μὲ τὴν σύνοδον. Διατὶ λέγοντας ὁ Χριστὸς· θέλει λάβει ἀπὸ τὸ δικόν μου· ἄλλο τίποτε δὲν ἔδειξε παρὰ ὅτι ἐκπορεύεται καὶ ἀπ' αὐτόν. ἄλλον νοῦν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν ἀπὸ κεῖνα τὰ λόγια. ὅτι ἀπ' ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον λαμβάνει τὸ πνεῦμα, ἀπ' ἐκεῖνον ἔχει τὸ εἶναι. καὶ ἀπὸ κεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔχει τὸ εἶναι, ἀπὸ κεῖνον ἐκπορεύεται. Καὶ λαμβάνει τὸ πνεῦμα καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, καὶ ἔχει ἀπ' αὐτὸν τὸ εἶναι, καθὼς τὸ ἐξηγᾶ ὁ μέγας Βασίλειος· τὸ λοιπὸν ἐκπορεύεται καὶ ἀπ' αὐτόν.

Εἰς τοῦτον τὸν τρόπον ἠθέλαμεν νὰ ξαπλώσωμεν μὲ μερικὴν ἐξήγησιν καὶ ταῖς γνώμαις τῶν ἄλλων ἁγίων. ἀλλ' ἐπειδὴ δύο πράγματα ἔχομεν νὰ φυλάξωμεν· κοντολογίαν. καὶ εἰς ἐκεῖνον τὸν τρόπον ἤθελεν εἶσαι πολυλογία. καὶ δεύτερον, νὰ μὴν λέγωμεν νοήματα δικάμας, ὅπου δὲν καταπείθουσι τοὺς ἐναντίους· διὰ τοῦτο ἐκρίναμεν νὰ προφέρωμεν μόνον τὰ λόγια καὶ ταῖς γνώμαις τῶν ἁγίων, διὰ νὰ φανερωθῇ τὸ ἄδικον ὅπου ἔχουσιν ὅσοι ἀντιλέγουσι τῆς ἁγίας συνόδου, καὶ νὰ βεβαιωθοῦσιν καὶ νὰ στηριχθοῦσιν ὅσοι τὴν ἀκολουθοῦσι μὲ εὐλάβειαν, σμίγοντας εἰς πᾶσα γνώμην ὀλίγα λόγια δικάμας.

Λέγει τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ὅτι πᾶσα λόγος θέλει σταθῇ εἰς δύο ἢ τρεῖς μαρτύρους. Καὶ τάχα ἐσεῖς θέλετε καταπεισθῇ, ἂν σᾶς ἀναφέρωμεν πολλοὺς μάρτυρας; ὄχι λογιάζω, διατὶ σᾶς κρατεῖ τὸ πεῖσμα, τὰ πρῶτα σας μαθήματα, καὶ ἡ κακὴ γνώμη. Διὰ τοῦτο θέλω σᾶς φέρει μαρτύρους ὄχι τρεῖς, καθὼς εἶπεν ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ δεκατρεῖς· διὰ νὰ μὴν ἠμπορῆτε πλέον νὰ ἀντιλέγετε, ἢ κἂν ν' ἀνοίξετε στόμα.

Ο ἅγιος

Ο ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης εἰς τὴν τετάρτην ὁμιλίαν τῆς ἐξηγήσεως τοῦ πάτερ ἡμῶν, λέγει·

Η θεία γραφὴ κράζει τὸν υἱὸν, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ εἰς τοῦτο στέκεται, καὶ δὲν τοῦ δίδει ἄλλο μερικὸν· ἀμὴ διὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα λέγει, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα, μαρτυρῶντας ὅτι εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. Διατὶ ὅποιος δὲν ἔχει, λέγει, πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦτος δὲν εἶναι δικός του.

Ακούεις, πῶς μαρτυρᾶ ἡ γραφὴ, ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν;

Διατὶ καλὰ καὶ κάποιοι μαθημένοι νὰ κάμνουν ἀσέβειαις εἰς ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς των νὰ ἐσβήσανε μὲ μαχαίρι τὸν λόγον ἐκεῖνον, ἀπὸ· μ' ὅλα ταῦτα εὑρίσκονται ἀκόμη βιβλία, ὁποῦ δείχνουσι τοῦ κόσμου φανερὰ τὴν ἀποκοτίαν τῶν πονηρῶν.

Ποῦ εἶναι κεῖνος ὁποῦ λέγει, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ πατρός; ὁ Ἐφέσου, ὁ σαλεμένος, μὲ τοὺς παλαιοτέρους του. ἂς ἔλθουσιν, καὶ ἂς μᾶς δείξουν, πόθεν τὸ ἐμάθασιν, ἀπὸ τὸν Χριστόν; ἀπὸ τοὺς ἁγίους; Διατὶ καὶ ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἅγιοι φανερὰ λέγουσι τὸ ἐναντίον. Ο Χριστὸς λέγει· τὸ πνεῦμα θέλει λάβει ἀπὸ τὸ δικόν μου. οἱ ἅγιοι, ὅτι μαρτυρᾶ ἡ θεία γραφὴ, πῶς τὸ πνεῦμα εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. ἂν λέγῃ τὴν ἀλήθειαν ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, ψεύδεται ὁ Ἐφέσου καὶ οἱ παλαιότεροι του ὅσοι εἶπαν, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς· διατὶ τὸ ἐκ μόνου διώκεται ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ ἁγίου, ὅτι καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν.

Μαρτυρᾶ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὸ τρίτον βιβλίον ὁποῦ ἔγραψεν ἐναντίον τοῦ Ευνομίου, ὅτι τὸ πνεῦμα λαμβάνει καὶ ἔχει τὸ εἶναι ἀπὸ τὸν υἱόν. καὶ λέγει·

Αν τὸ πνεῦμα εἶναι τρίτον κατὰ τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν τάξιν, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι καὶ τρίτον κατὰ τὴν φύσιν. Διατὶ νὰ εἶναι δεύτερον ἀπὸ τὸν υἱὸν κατὰ τὸ ἀξίωμα, ἐπειδὴ ἀπ' αὐτὸν ἔχει τὸ εἶναι, καὶ ἀπ' αὐτὸν λαμβάνει καὶ ἀναφέρει ἐμᾶς, καὶ εἰς κοντολογίαν κρέμεται ἀπ' ἐκείνην τὴν ἀρχὴν, τοῦτο μᾶς τὸ διδάσκει ἡ εὐσέβεια.

Ακούεις

Ἀκούεις τὸν οὐράνιον τοῦτον πατέρα; ὅτι ἔχει τὸ εἶναι ἀπὸ τὸν υἱὸν, καὶ ἀπ᾽ αὐτὸν λαμβάνει; εἶδες πῶς λέγει τὰ λέγομεν ἐμᾶς καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος; καὶ ὅτι τόσον εἶναι νὰ εἰπῇς, λαμβάνει ἀπὸ τὸν υἱὸν, καὶ ἔχει τὸ εἶναι ἀπ᾽ αὐτόν; ποῦ εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ λέγει, ἐκ μόνου; ἂν τὸ πνεῦμα λαμβάνει καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, καὶ ἀπ᾽ αὐτὸν ἔχει τὸ εἶναι, καθὼς λέγει τοῦτος ὁ ἅγιος, δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. Τὸ λοιπὸν ἄδικα μᾶς ἐγκαλεῖτε ὦ φίλοι καὶ ἀδελφοί.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ μεγάλου Βασιλείου Γρηγόριος ὁ Νύσσης εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον ἐναντίον τοῦ Εὐνομίου, ἔχει τοῦτα τὰ λόγια·

Καθὼς νοοῦμεν πρῶτα τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ὡσὰν ἀρχὴν, ἔτζι νοοῦμεν ὕστερα καὶ τὸ πνεῦμα, ὁποῦ διαφέρει μόνον κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. Διατὶ καθὼς εἶναι ὁ υἱὸς ἀντάμα μὲ τὸν πατέρα, καὶ δὲν εἶναι ὑστερώτερος ἀπὸ τὸν πατέρα διὰ νὰ ἔχῃ τὸ εἶναι ἀπ᾽ αὐτόν· ἔτζι καὶ τὸ πνεῦμα εἶναι ἀντάμα μὲ τὸν υἱὸν, καλὰ καὶ νὰ γρικᾶται πρωτότερος ὁ υἱὸς κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ λογισμοῦ μας, ἐπειδὴ εἶναι ἀρχὴ τοῦ πνεύματος.

Βλέπεις, πῶς καὶ τοῦτος ὁ ἅγιος συμφωνεῖ μὲ τοὺς ἄλλους; Καὶ θέλοντας νὰ ἐξηγήσῃ, πῶς διαφέρει ἕνα πρόσωπον ἀπὸ τὸ ἄλλο, λέγει, ὅτι ἡ διαφορὰ εἶναι μόνον ὅτι ἕνα εἶναι ἀπὸ ἄλλο. Καθὼς νοᾶται πρῶτον, λέγει, ὁ πατέρας ἀπὸ τὸν υἱὸν, διατὶ τοῦτος εἶναι ἀπ᾽ ἐκεῖνον, ἔτζι νοᾶται πρῶτον ὁ υἱὸς ἀπὸ τὸ πνεῦμα, διατὶ τοῦτο ἔρχεται ἀπ᾽ ἐκεῖνον. Καὶ τοῦτο εἶναι ὡσὰν νὰ ἔλεγεν, ὅτι ὁ υἱὸς εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον, διατὶ ἄλλος δὲν νοᾶται πρῶτα ἀπὸ τὸν υἱὸν παρὰ ὁ πατήρ· ἀμὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, διατὶ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς νοοῦνται πρῶτοι ἀπὸ τὸ πνεῦμα. Ὅθεν μὲ πᾶσαν ἀλήθειαν ἔχομεν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, καλὰ καὶ νὰ μὴ σᾶς ἀρέσῃ. Διατὶ τὸ νὰ προλογιάζεται τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ἀπὸ τὸν υἱὸν, ἐπειδὴ ὁ υἱὸς ἔχει τὸ εἶναι ἀπ᾽ ἐκεῖνον, ἄλλο δὲν σημαίνει παρὰ ὅτι μόνος ὁ πατὴρ

δίδει

δίδει τὸ εἶναι τοῦ υἱοῦ. Καὶ ὁ υἱὸς λαμβάνοντας ἀπὸ τὸν πατέρα ὅλα τε τὰ καλὰ τὰ φυσικὰ, λαμβάνει καὶ τοῦτο νὰ δίδῃ τὸ εἶναι τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ δύο, ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς, εἶναι μία ἀρχὴ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος. Καὶ τοῦτος ὁ ἅγιος λέγει, ὅτι καθὼς εἶναι ἀντάμα ὁ υἱὸς μὲ τὸν πατέρα, καλὰ καὶ ὁ πατέρας κατὰ τὴν δικήν μας κατάληψιν νὰ προλογιάζεται εἰς ὅσον ἀρχὴ τοῦ υἱοῦ, ἔτζι ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς προλογιάζονται εἰς ὅσον εἶναι ἀρχὴ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Τὸ λοιπὸν ἀλήθειαν λέγομεν, ὁμολογῶντας ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν.

Εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς πρώτης συνόδου λέγουσιν οἱ ἅγιοι πατέρες, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ εἶναι ἴδιον τοῦ υἱοῦ, καὶ ἀπ' αὐτὸν ἀναβλύζει.

Ἀκούεις, ὅτι ἀναβλύζει ἀπὸ τὸν υἱὸν, ἤγουν ὡσὰν τὸ νερὸ ἀπὸ τὴν βρύσιν; καὶ ὅτι εἶναι ἴδιον τοῦ υἱοῦ; ἂς καταλάβωμεν ἀδελφοὶ τί λέγουσιν οἱ πατέρες, καὶ μὴν ἤμεσθα ἐναντίοι τῶν Διδασκάλων.

Ἂν τινὰς εἰπῇ, ὅτι τὸ πνεῦμα λέγεται ἴδιον τοῦ υἱοῦ, διατὶ ἔχουσι μίαν φύσιν. ἂς θυμηθῇ, πῶς εἰς τοῦτον τὸν τρόπον ἐμπόρειε τινὰς νὰ εἰπῇ τὸν υἱὸν ἴδιον τοῦ πνεύματος, ἐπειδὴ ἔχουσι μίαν φύσιν· ἀλλὰ τοῦτο καὶ νὰ τὸ λογιάσῃς εἶναι ἄτοπον. οἱ Διδάσκαλοι λέγουσιν, ὅτι ὁ υἱὸς οὔτε εἶναι, οὔτε λέγεται τοῦ πνεύματος, ἀμὴ τὸ πνεῦμα τὸ λέγουσιν τοῦ υἱοῦ.

Κύριλλος ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν ἐπιστολήν του πρὸς Νεστόριον, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς τρίτης συνόδου· ἡ ἀρχή της εἶναι· Τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐναργῶς λέγοντος, λέγει·

Καλὰ καὶ τὸ πνεῦμα νὰ εἶναι ἄλλο πρόσωπον, καὶ καθ' ἑαυτό του νὰ νοᾶται σὰν πνεῦμα, καὶ ὄχι υἱὸς, ὅμως δὲν εἶναι ξένον ἀπὸ τὸν υἱὸν, διατὶ ὀνομάζεται πνεῦμα ἀληθείας, καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ὁ Χριστὸς· καὶ προχυνέται ἀπ' αὐτὸν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα.

Ἀκούεις; προχυνέται, λέγει, ἀπὸ τὸν υἱὸν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα.

Ἀλλὰ λέγεις, δὲν εἶπεν ὁ ἅγιος, ἐκπορεύεται, ἀλλὰ προχεῖται. Καὶ ἡμεῖς εὔκολα ἀποκρινόμεθα, ὅτι αὐτός του ὁ διδάσκαλος ἐξηγᾷ, τὶ δηλοῖ ὁ λόγος ἐκεῖνος, προχεῖται, καὶ πῶς τὸ γρυκᾷ, ὅπου ἑρμηνεύοντας τὸ πιστεύω, λέγει ἔτζι·

Ἀφ' οὗ ἐμίλησαν οἱ ἅγιοι πατέρες διὰ τὸν Χριστὸν, ἔρχονται εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, λέγοντας ὅτι πιστεύουσιν εἰς αὐτὸ καθὼς καὶ εἰς τὸν πατέρα καὶ εἰς τὸν υἱὸν, ἔχοντας τὸ πνεῦμα μίαν φύσιν μὲ κείνους. Καὶ προχωὔεται, ἤγουν ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα ὡσὰν ἀπὸ βρύσιν, καὶ δίδεται εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ υἱοῦ. Ὅθεν ἐφύσησεν εἰς τοὺς ἀποστόλους του καὶ εἶπεν, λάβετε πνεῦμα ἅγιον. Τὸ πνεῦμα καὶ εἶναι θεὸς καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν· καὶ δὲν ἔχει ἄλλην φύσιν παρὰ τὴν ὑψηλοτάτην τοῦ θεοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ὡς ἴδιόν της πρᾶγμα. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ ὀρθὴ καὶ ἀπλανεστάτη πίστις καὶ ὁμολογία τῶν ἁγίων πατέρων.

Βλέπεις, τὶ σημαίνει τὸ, προχύνεται κατὰ τὸν ἅγιον Κύριλλον; καὶ πῶς προχωὔεται καὶ ἐκπορεύεται εἶναι τὸ αὐτό; πῶς ἐσεῖς ἀποκοτᾶτε καὶ λέγετε, ἄλλο εἶναι τὸ προχωὔεται, καὶ ἄλλο τὸ ἐκπορεύεται; καὶ πλάσετε τὰ ψέματα ἐναντίον τοῦ ἁγίου καὶ εἰς ἐμᾶς; Εἰρηνεύθητε παρακαλῶ ἀδελφοὶ, εἰρηνεύθητε.

Ὁ αὐτὸς ἅγιος Κύριλλος εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ προφήτου Ἰωὴλ· θέλω χύσει ἀπὸ τὸ πνεῦμα μου εἰς πᾶσα σάρκα· λέγει εἰς τοῦτον τὸν τρόπον.

Εἰς ὅσον ὁ υἱὸς εἶναι θεὸς καὶ ἀπὸ τὸν θεὸν, ἐπειδὴ εἶναι γεννημένος ἀπὸ τὸν πατέρα, ἔχει τὸ πνεῦμα ἴδιόν του εἰς αὐτὸν, καὶ ἀπ' αὐτὸν, καθὼς τὸ νοοῦμεν νὰ εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα.

Κατάλαβε ἀδελφὲ τί λέγει· ἴδιον λέγει τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ καὶ ἀπ' αὐτὸν, ὡσὰν καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα.

Ὁ αὐτὸς εἰς ἐκεῖνα ὅπου ἔγραψεν ἐναντίον τοῦ Παλλαδίου κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν, σιμὰ εἰς τὴν ἀρχὴν λέγει.

Τὸ πνεῦμα δὲν ἀλλάσσει, διατὶ ἂν ἄλλαζεν, τοῦτο τὸ κακὸν ἤθελεν ἐγγίζει τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα εἶναι τοῦ πατρὸς, καὶ ὅμοια τοῦ υἱοῦ, ἐκπορευόμενον καὶ ἀπὸ τοὺς δύο,

τὸ

τὸ πνεῦμα λέγω ὁποῦ προχωύεται ἀπὸ τὸν πατέρα διὰ τοῦ υἱοῦ.

Ηκουσες καὶ ἐδῶ, ὅτι εἶναι καὶ ἀπὸ τοὺς δύο, ἤγουν ἀπὸ τὸν πατέρα διὰ τοῦ υἱοῦ. Καὶ τὶ ἄλλο ἐμπορεῖς νὰ νοήσῃς, παρὰ ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν;

Θέλεις μοῦ εἰπῇ καυχῶντας, ὅτι δὲν λέγει ὁ ἅγιος, ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἀλλὰ ἐκ πατρὸς δὶ υἱοῦ. Καὶ πῶς ὁμολογᾶτε τὸ ἐκ πατρὸς δὶ υἱοῦ, ἀμὴ ἀρνᾶσθε τὸ ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ. διατὶ ἡ διὰ δὲν σημαίνει ἀρχὴν, καθῶς μᾶς τὸ εἶπαν καὶ τινὲς εἰς τὸ πρόσωπον.

Εἰς τοῦτο ἀναστενάζω, πῶς εἶστε ῥιζωμένοι εἰς ταῖς γνώμαις ὁποῦ ἐμαθητεύθητε, καὶ δὲν σᾶς ἀφήνουσι νὰ ἰδῆτε τὸ πρέπον. Πῶς τὸ διὰ δὲν σημαίνει ἀρχὴν, ὅπου λέγει ὁ ἅγιος εὐαγγελιστὴς Ιωάννης, πάντα δὶ αὐτοῦ ἐγένετο, ὅλα τὰ πράγματα ἐγεννήκασι διὰ τοῦ υἱοῦ; τίς ἐμπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἐδῶ δὲν γρικᾶται ὁ υἱὸς μὲ τὸ διὰ ἀρχὴ καὶ κτίσης τῶν πραγμάτων; Καὶ ὅτι τὸ διὰ καὶ τὸ ἀπὸ, νὰ ἔχουσι τὴν ὅμοιαν σημασίαν, τὸ διδάσκουσιν οἱ ἅγιοι Βασίλειος, καὶ Χρυσόστομος, ἐξηγῶντας ἐκεῖνα τὰ λόγια τοῦ Αδὰμ εἰς τὴν Γένεσιν· ἀπόκτησα ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ, ἤγουν ἀπὸ τὸν θεόν. Οθεν ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὰ κεφάλαια ὁποῦ ἔγραψε πρὸς τὸν Αμφιλόχιον τὸ ἐξηγᾷ μὲ τοῦτα τὰ λόγια.

Πολλαῖς φοραῖς τὸ διὰ καὶ τὸ ἀπὸ, πέρνει τὸ ἕνα τὴν σημασίαν τοῦ ἄλλου, ὡσὰν εἰς ἐκείνην τὴν γνώμην· ἀπόκτησα ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ· ὡσὰν νὰ ἔλεγεν, ἀπὸ τὸν Θεόν.

Καὶ ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν πεντηκοστὴν τρίτην ὁμιλίαν εἰς τὸ Ευαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον λέγει·

Η θεία γραφὴ καμίαν φορὰν θέλοντας νὰ εἰπῆ τὸ ἀπὸ, λέγει τὸ διὰ. καθῶς ὅταν λέγῃ· ἀπόκτησα ἄνθρωπον διὰ τοῦ θεοῦ. Τὸ διὰ δὲν σημαίνει δευτέραν ἀρχὴν, ἀλλὰ τὴν πρώτην· ἤγουν ἀπὸ τὸν Θεόν.

Καὶ πάλιν ὅταν λέγῃ ἡ γραφὴ· Διὰ τοῦ θεοῦ εἶναι ἡ ἐξήγησίς των· ἤγουν ἀπὸ τὸν θεόν.

Καὶ ὁ μακάριος Κύριλλος εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Νεστόριον, ὁποῦ ἀρχίζει· Καταφλυαροῦσι τινὲς· λέγει· Ανάγκη εἶναι νὰ ὁμολογοῦμεν, ὅτι κατὰ τὴν σάρκα ἐγεννήθηκεν διὰ γυναικός.

Καὶ παρακάτω λέγει· Κατὰ τὴν φύσιν μας ἐγεννήθηκεν ἀπὸ γυναῖκα. Καὶ πολλαῖς φοραῖς εἰς ἐκείνην τὴν ἐπιστολὴν θέλεις εὕρει, ὅτι ἀλλάσσει τὸ διὰ εἰς τὸ ἀπὸ, καὶ τὸ ἀπὸ εἰς τὸ διά.

Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Γαλάτας λέγει·

Επεμψεν ὁ θεὸς τὸν υἱόν του, καὶ ἐγίνηκε διὰ γυναικός. Καὶ εἰς ἄλλον τόπον λέγει· Ενας εἶναι θεὸς πατὴρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶναι τὰ ὅλα· ἕνας δεσπότης Ιησοῦς, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου εἶναι τὰ ὅλα· καὶ ἕνα πνεῦμα ἅγιον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι τὰ ὅλα· πῶς νὰ μὴ λογιάσωμεν, ὅτι μὲ τοῦτα τὰ διάφορα μιλήματα γρυκᾶται ἕνας ποιητὴς καὶ κτίστης, τὰ τρία πρόσωπα, ὁποῦ εἶναι ἕνας θεός; διδοντας τὸ ἀπὸ τοῦ πατρὸς ὡσὰν πρώτης ῥίζας· τὸ διὰ, τοῦ υἱοῦ ὡσὰν πλάστου· τὸ εἰς τοῦ ἁγίου πνεύματος ὡσὰν τελειωτικοῦ. Διατὶ τὸ διὰ δὲν τὸ δίδομεν τοῦ πατρὸς, οὐδὲ τὸ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ, διὰ νὰ μὴ λογιάσωμεν τὸν υἱὸν πρώτην ῥίζαν, ἀλλὰ τοῦτο τὸ φυλάσσομεν τοῦ πατρός. Καὶ ὅταν εἰποῦμεν, ἀπὸ τοῦ πατρὸς, τότε ἀκολουθεῖ τὸ διὰ ὁποῦ σημαδεύει μεσιτείαν, διατὶ τὸ διὰ εἶναι ἑνωμένον μὲ τὸ ἀπό. Καὶ ὅτε λέγομεν ἀπὸ τὸν πατέρα, τότε νοοῦμεν πῶς διὰ μεσιτείαν τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Καὶ ὅτι τὸ διὰ καὶ τὸ ἀπὸ νὰ σημαδεύουσι τὸ αὐτὸ, βλέπε τὴν ἀπόδειξιν.

Θεοδώρητος ὁ ἐπίσκοπος Κύρου ἐπῆγεν εἰς τὴν ἁγίαν τρίτην σύνοδον, εἰς καιρὸν ὁποῦ ἦτον τελειωμένη, μὲ τὸν πατριάρχην τῆς Αντιοχείας Ιωάννην, ὁ ὁποῖος εἶχεν αὐτάμα του εἴκοσι ἕξη ἐπισκόπους. Καὶ ἀφ' οὗ εἶδεν, ὅτι ἡ σύνοδος εἶχεν ἀποφασίσει ἐναντίον τοῦ Νεστορίου, ἐταράχθη πῶς εἶχε νικήσει ὁ Κύριλλος, καὶ βάνεται καὶ γράφει ἐναντίον εἰς τὰ δώδεκα Κεφάλαια, ὁποῦ εἶχεν γράψει ὁ Κύριλλος ἐναντίον τοῦ Νεστορίου. Τούτου ὡσὰν

μα-

μαθητὴς ὁ Θεοδώρητος ἐναντιώθηκε τοῦ μεγάλου Κυρίλλου, θέλοντας νὰ βοηθήσῃ τοῦ διδασκάλου του. Καὶ εἰς τὸ ἔνατον Κεφάλαιον, ὅπου ἔλεγεν ὁ Κύριλλος· Ἔχοντας τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁ υἱὸς ὁποῦ τὸ ἐκπορεύει, καὶ φυσικὰ τὸ ἔχει εἰς τὸν ἐμαυτόν του, ἐργάζετον τὰ θαύματα.

Ὁ Θεοδώρητος λέγει· Ἂν ὁ Κύριλλος θέλει νὰ εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μιᾶς φύσεως μὲ τὸν υἱὸν, τὴν ἀλήθειαν λέγει, καὶ δεχόμεθα ὡσὰν εὐσεβῆ τὰ λόγια του. ἀμὴ ἂν θέλῃ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ ἔχῃ τὸ εἶναι του ἀπὸ τὸν υἱὸν, ἢ διὰ τοῦ υἱοῦ, τοῦτο τὸ ἀπορρίκτομεν ὡσὰν βλασφημίαν καὶ ἀσέβειαν.

Ἀκούεις πῶς ὁ Θεοδώρητος ἐφοβήθηκε καὶ τὸ ἀπὸ, καὶ τὸ διὰ εἰς τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος; ὅθεν λέγει μὲ φόβον, ἂν λέγῃ ὁ Κύριλλος ἀπὸ τὸν υἱὸν, ἢ διὰ τοῦ υἱοῦ.

Καὶ ἐφοβήθη καὶ ἐκεῖνος καθὼς φοβᾶσθε καὶ ἐσεῖς, ὅπου δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι φόβος. Ἐκεῖνος διατὶ ἀρνᾶτον ὁλότελα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τὸν υἱὸν, καθὼς καὶ ἐσεῖς, οὔτε τὸ ἀπὸ δέχεται, οὔτε τὸ διά. Καὶ ἐσεῖς ὁμολογᾶτε τὸ διὰ καὶ μὴ θέλοντας, ἀμὴ τὸ ἀπὸ δὲν θέλετε οὐδὲ νὰ τὸ ἀκούσετε. Καὶ ὅμως κατὰ τὸν Θεοδώρητον τὸ αὐτὸ σημαδεύουσιν.

Καὶ ὅτι ὁμολογεῖτε τὸ διὰ, τὸ λέγει φανερὰ ὁ Δαμασκηνὸς εἰς τὸ ὄγδοον, καὶ εἰς τὸ τρισκαιδέκατον κεφάλαιον τῆς θεολογίας του, ἐκ πατρὸς δι᾽ υἱοῦ. Καὶ τὸ ψάλλετε καὶ ἐσεῖς λέγοντας· πνεῦμα ὁποῦ χαρίζει τὴν ἀγαθότητα, καὶ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα διὰ μέσου σου.

Καὶ εἰς τὸν Κανόνα τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ κυρ Θεοφάνους εἰς τὴν ἕκτην ᾠδὴν ψάλλετε τοῦτα τὰ λόγια· Διατὶ ἐσὺ ὦ πνεῦμα ἅγιον εἶσαι ποταμὸς θεότητος, καὶ ἐκπορεύεσαι ἀπὸ τὸν πατέρα διὰ τοῦ υἱοῦ. Καὶ ὅμως καλὰ καὶ τὸ ψάλλετε, τὸ ἀρνᾶσθε.

Λοιπὸν ἀκούοντας ἐμεῖς τοὺς ἁγίους, πῶς περιγράφουσι ταύτην τὴν ἔννοιαν εἰς πολλοὺς τρόπους, καὶ καμίαν φορὰν λέγουσιν ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἄλλην φορὰν ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἐκ πατρὸς δι᾽ υἱοῦ, καὶ ἐκ πατρὸς καὶ ἐξ υἱοῦ, καὶ ἀπὸ

τοὺς

τοὺς δύο φυσικὰ, καὶ ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τοὺς δύο, νοοῦμεν ὅτι τὸ διὰ σημαίνει ἀρχὴν, τὸ ὁποῖον ἐφοβᾶτον καὶ ἔτρεμεν ὁ Θεοδώρητος. Συφέρετε παρακαλῶ καὶ ἐσεῖς διὰ νὰ ἴδητε.

Ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐκατακρίθη ὁ Θεοδώρητος ὁποῦ δὲν ἐδέχετον τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ παναγίου Πνεύματος καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, καὶ ἀφωρεθήκασι τὰ γραψίματά του ὁποῦ εἶχεν κάμει ἐναντίον τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἄκουσε τὸ τρισκαιδέκατον Κεφάλαιον ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς ἁγίας οἰκουμενικῆς πέμπτης συνόδου.

Ὁποῖος διαφεντεύει τὰ ἀσεβῆ γραψίματα τοῦ Θεοδωρήτου, τὰ ἐναντία τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, καὶ τῶν δώδεκάτου κεφαλαίων· διδάσκοντας ὁ Θεοδώρητος ταῖς γνώμαις τῶν ἄνωθεν Θεοδώρου καὶ Νεστορίου. καὶ τοὺς διαφεντεύει λέγω αὐτοὺς καὶ τὴν ἀσέβειαν των· καὶ δὲν ἀναθεματίζει τὰ ἄνωθεν ἀσεβῶν των γραψίματα, καὶ ὅλους ἐκείνους ὅσοι εἶχαν ἢ ἔχουσι ταῖς αὐταῖς γνώμαις, καὶ ὅλους ἐκείνους ὅσοι ἔγραψαν ἐναντίον τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου καὶ τῶν δώδεκάτου κεφαλαίων, καὶ ἀπεθάνασι εἰς τούτην τὴν ἀσέβειαν, ἀνάθεμα.

Ὁμοίως καὶ ἡ ἁγία ἕκτη σύνοδος εἰς τὸ ἔνατον Κεφάλαιον λέγει· Ὁποῖος δὲν ἀναθεματίζει τὰ γραψίματα τοῦ Θεοδωρήτου ἐναντίον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, καὶ τὴν ἐπιστολὴν ὁποῦ λέγεται τοῦ Ἴβα, καὶ τὸν ἐπίσκοπον τῆς Μοψουεστίας Θεόδωρον καὶ τὰ γραψίματά του. Καὶ ὁποῖος δὲν δέχεται τὰ γραψίματα τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, καὶ μάλιστα ἐκεῖνα ὁποῦ ἔγραψεν ἐναντίον τοῦ Θεοδώρου, τοῦ Θεοδωρήτου, Ἀνδρέου, καὶ Νεστορίου, καὶ ὅλων ἐκείνων ὁποῦ εἴχασιν ἢ ἔχουσι τὴν αὐτὴν γνώμην μὲ αὐτοὺς, ἢ μὲ ἕνα ἀπ' αὐτοὺς, ἂς εἶναι ἀνάθεμα.

Τὰ ὅμοια ὁρίζουσιν ἡ τετάρτη καὶ ἑβδόμη σύνοδες Οἰκουμενικαῖς.

Καὶ ὅτι δίδοντας τὸ διὰ τοῦ υἱοῦ, σημαίνει πῶς τὸ πανάγιον πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα διὰ μεσιτείας τοῦ υἱοῦ, ἄκουσε τὸν θαυμαστὸν Γρηγόριον Νύσης εἰς τὸ βιβλίον ὁποῦ ἔγραψε πρὸς Ἀβλάβιον, ὁποῦ λέγει.

Ὁμο-

Ὁμολογῶντας εἰς τὸν Θεὸν μίαν φύσιν δίχως καμίαν διαφορὰν, δὲν ἀρνούμεθα τὴν διαφορὰν ὁποῦ εἶναι τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς· καὶ τὴν ὁποίαν μόνον καταλαμβάνομεν, ὅτι ἕνα πρόσωπον διακρίνεται ἀπὸ τὸ ἄλλο, διατὶ πιστεύομεν νὰ εἶναι τὸ ἕνα ἀρχὴ, καὶ τἄλλα ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Καὶ πάλιν τοῦτο τὸ δεύτερον ἔχει ἄλλην διαφορὰν, διατὶ τὸ ἕνα εἶναι ἀπὸ τὸ πρῶτον δίχως κανένα μέσον, τὸ ἄλλο εἶναι ἀπὸ τὸ πρῶτον διαμέσου τοῦ δευτέρου. Τόσον ὅτι ὁ υἱὸς ἔχει ἀκίνητον τὸ νὰ εἶναι μονογενὴς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχει νὰ εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα· ἐπειδὴ ἡ μεσιτεία τοῦ υἱοῦ κάμνει ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς νὰ ἔχῃ τὸ μονογενὲς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δίχως κανένα ἐμπόδιον νὰ ἔχῃ τὴν φυσικὴν ἑνότητα μὲ τὸν πατέρα.

Εἰς τοῦτα τὰ λόγια ὁ ἅγιος Γρηγόριος μιλῶντας διὰ τὴν ἑνότητα καὶ διάκρισιν τῶν θείων προσώπων, ἔρχεται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν προσώπων, καὶ λέγει· Ὁμολογῶντας μίαν φύσιν καὶ μίαν θεότητα καὶ εἰς τὰ τρία πρόσωπα, διὰ τὴν ὁποίαν εἰς ἐκεῖνα δὲν εἶναι πρῶτον καὶ ὕστερον, δὲν ἀρνούμεθα τὴν διαφορὰν ὁποῦ ἔχουσιν, εἰς ὅσον ἕνα εἶναι ἀπὸ τὸ ἄλλο. Καὶ πιστεύομεν λέγει νὰ εἶναι ἀνάμεσά τους ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς· ἤγουν τὸν πατέρα ἀρχὴν, τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. Καὶ σμίγει πρὸς τοῦτο, καὶ λέγει· Καὶ εἰς τοῦτα ὁποῦ εἶναι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, νοοῦμεν πάλιν ἄλλην διαφορὰν, ὅτι ὁ υἱὸς εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα δίχως μέσον, καὶ τὸ πνεῦμα εἶναι ἀμέσως διὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ διὰ μέσου τοῦ υἱοῦ εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα.

Ἐκατάλαβες, τί σημαίνει τὸ διὰ, καὶ πῶς διακρίνει τὰ πρόσωπα ὁ ἅγιος; καὶ πῶς ἐμεῖς ἀποκριθήκαμεν καλὰ, καὶ ὅτι ὁ υἱὸς δὲν χάνει τὸ νὰ εἶναι μονογενής; Καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον βέβαια διὰ μέσου τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα; Καὶ ὅτι ἡ μεσιτεία τοῦ υἱοῦ δὲν εἶναι ἐμπόδιον τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου νὰ μὴν ἔχῃ φυσικὴν ἀναφορὰν πρὸς τὸν πατέρα;

Εἰρηνεύθητε λοιπὸν σᾶς παρακαλῶ αὐθένται μου καὶ ἀδελφοί.

Ας

Ἂς ἔλθη εἰς τὸ μέσον καὶ ὁ Δαμασκηνὸς ἅγιος Ἰωάννης νὰ μαρτυρήσῃ τὸ ὅμοιον, τὶ σημαίνει τὸ διά. Καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα διαμέσου τοῦ υἱοῦ.

Λέγει ἐκεῖνος εἰς τὸ τρισκαιδέκατον Κεφάλαιον τῆς θεολογίας του.

Αὐτὸς, ἤγουν ὁ πατέρας εἶναι νοῦς, ἄβυσσος τοῦ λόγου, γεννήτορας τοῦ υἱοῦ, καὶ διαμέσου τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύει τὸ φανερωτικὸν πνεῦμα.

Καὶ παρακάτω.

Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον εἶναι δύναμις τοῦ πατρὸς φανερωτικὴ τοῦ κρυφοῦ τῆς θεότητος, ἐκπορεύεται διαμέσου τοῦ υἱοῦ ἀπὸ τὸν πατέρα, ὡσὰν αὐτὸς ξεύρει.

Καὶ εἴπαμεν, ὅτι τὸ διὰ σημαδεύει ἀρχήν.

Ἀκόμη ὁ ἅγιος Κύριλλος εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον πρὸς Ἑρμείαν λέγει.

Ἐκεῖνο τὸ πρόσωπον θέλεις ὀνομάσει ἅγιον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον προχωρεῖται ἀπὸ τὸν πατέρα διαμέσου τοῦ υἱοῦ.

Ὁ αὐτὸς ἅγιος εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν θησαυρῶν, εἰς τὸ Κεφάλαιον ὁποῦ λέγει· Ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ· ἔχει ταῦτα τὰ λόγια.

Ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὅταν εἶναι εἰς ἐμᾶς, μᾶς κάμνει ὁμοίους τοῦ θεοῦ· καὶ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν· φανερὸν εἶναι ὅτι ἔχει τὴν θεϊκὴν φύσιν, καὶ εἶναι φυσικὰ εἰς αὐτήν, καὶ ἀπ' αὐτὴν ἐκπορεύεται.

Ἀλλὰ τινὲς σχισματικοὶ, ὁποῦ τοὺς ἀρέσει νὰ κατακρίνουν, μὲ πλατὺ γέλοιον μᾶς λέγουσιν· ὦ Καθολικοὶ τὶ μᾶς θέλετε ἀποκριθῆ καὶ πρὸς τοῦτο, ἢ πῶς θέλετε μᾶς πληροφορήσει ἑρμηνεύοντας τὸν τόπον τοῦ εὐαγγελίου μὲ τέχνην; Ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει φανερὰ, ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶδε τὸ πνεῦμα ὡσὰν περιστέρι, καὶ ἐκατέβαινεν εἰς τὸν Χριστόν· τὸ λοιπὸν ἐλάμβανεν ὁ Χριστὸς ἐκεῖνο ὁποῦ δὲν εἶχεν. Καὶ πῶς νὰ πιστεύσῃ τινὰς, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν υἱόν, ὁ ὁποῖος ἦτον εἰς τὸν Ἰορδάνην, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐκατέβαινεν δείχνοντας

πῶς

πῶς ἤρχετον εἰς αὐτόν; Καὶ ἀκούσθη φωνὴ τοῦ πατρὸς μαρτυροῦσα, τοῦτος εἶναι ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, εἰς τὸν ὁποῖον θεραπεύομαι;

Πρὸς τούτους ὁποῦ καταχαλοῦσι τὰ ἅγια δόγματα τῆς ἐκκλησίας, καὶ διαστρέφουσι τὰ καλὰ γραμμένα, μοῦ φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ εἰπῶ·

Ὦ μεθυσμένοι ἀπὸ πεῖσμα καὶ πονηρίαν, συμφέρετε· ἐσεῖς κάμνετε τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν ὁποῖον δὲν περιέχει τόπος καὶ μέτρον, ἄνθρωπον περικυκλωμένον εἰς τόπον· Συμφέρετε, διὰ νὰ ἴδητε τὴν λαμπρὰν εὐμορφίαν τῆς ἀληθείας, καὶ ἀντάμα μας νὰ βοήσετε, πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ· Ἀληθινὰ σὺ εἶσαι υἱὸς τοῦ θεοῦ· Καὶ ὅλα ὅσα ἔχει ὁ πατέρας σου ὡσὰν θεὸς, τὰ ἔχεις καὶ σὺ, καὶ μὲ τὴν θεϊκὴν δύναμιν κρατεῖς τὰ ὅλα· ἀλλὰ διὰ ταῖς δέησες τῆς μητρός σου δός μας εἰς βοήθειαν τὸ πνεῦμα, ὁποῦ χαρίζει τὴν ἀγαθότητα, καὶ ἐκπορεύεται διαμέσου σου ἀπὸ τὸν πατέρα.

Καὶ πάλιν.

Ὦ Ἰησοῦ δέσποτά μου εἶσαι καὶ ἀπερίγραπτος, διατὶ δὲν σὲ χωρεῖ κανεὶς τόπος, καὶ στέκοντας εἰς τὸν Ἰορδάνην δὲν ἔλιπες ἀπὸ τὸν θρόνον τοῦ πατρός σου. Ὁ θεὸς νὰ βλέπῃ, ὅτι νὰ πέσω εἰς τέτοιας λογῆς αἵρεσιν, νὰ πιστεύσω, πῶς μὴ ἔχοντας ὁ Χριστὸς ἐλάμβανε τὸ πνεῦμα· Διατὶ ὅσα ἔχει ὁ πατέρας, ἔχει καὶ ὁ υἱός· καὶ δὲν εἶναι τίποτε εἰς τὸν πατέρα, ὁποῦ νὰ μὴν ἔχῃ ὁ υἱὸς, μόνον ὅτι δὲν εἶναι πατήρ. Ἂν ὁ Χριστὸς δὲν ἔχοντας ἐλάμβανε τὸ πνεῦμα, τὴν ἀλήθειαν ἔλεγεν ὁ Ἄρειος, πῶς ἕνα καιρὸν δὲν ἦτον ὁ Χριστός. ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀσέβεια μόνον νὰ τὸ λογιάσωμεν. Τὸ λοιπὸν ὅποιος θέλει νὰ εἶναι ὀρθόδοξος, μὴν ἔχῃ τέτοιους λογισμοὺς, ἀλλ᾽ ἂς κρατῇ μὲ τὸν ἁγιώτατον Ἀθανάσιον, ὁ ὁποῖος εἰς τὸν λόγον περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας λέγει·

Μὴ λογιάζῃ τινὰς, ὅτι δὲν τὸ ἔχοντας ὁ Χριστὸς ἐλάμβανε τὸ πνεῦμα, διατὶ αὐτὸς τὸ ἔπεμπεν ἄνωθεν ὡς θεὸς, καὶ αὐτὸς τὸ ἐδέχετο κάτω σὰν ἄνθρωπος. τὸ λοιπὸν ἀπ᾽

αὐτὸν εἰς αὐτὸν ἐκατέβη, ἀπὸ τὴν θεότητά του εἰς τὴν ἀνθρωπότητά του.

Ακούεις; αὐτὸς, λέγει, τὸ ἔπεμπεν ὡς θεὸς ἄνωθεν, καὶ κάτω ὡς ἄνθρωπος τὸ ἐδέχετο· Καὶ τὸ ἔπεμπεν ὡσὰν θεὸς, καὶ σὰν ἄνθρωπος τὸ ἐδέχετο· διατὶ ὅλος ἦτον κάτω, καὶ ὅλος ἐπάνω, ὅτι εἰς αὐτὸν ἐκατοίκα σωματικῶς ὅλον τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχε τὴν σάρκα περιωρισμένην, ἐφαίνετον εἰς τὸν Ιορδάνην· καὶ ἔχοντας τὴν θεότητα ἀπερόριστον, ἦτον εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός. Ὅθεν ἀπ' αὐτὸν ἐκατέβαινεν εἰς αὐτόν. Καὶ δὲν σᾶς ὠφελεῖ ὁ λόγος σας, μάλιστα κάμνει δὶ ἐμᾶς, καὶ ἐσᾶς δίδει πολλὴν ζημίαν.

Τὸ λοιπὸν πῶς θέλετε δείξει πλέον, ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν υἱόν; ἐγὼ δὲν τὸ εὑρίσκω.

Ὁ μέγας Ιωάννης ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν ὁμιλίαν διὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Χριστοῦ λέγει·

Ἦλθε πρὸς ἐμᾶς ὁ Χριστὸς, καὶ μᾶς ἔδωκε τὸ πνεῦμα ὅπου εἶναι ἀπ' αὐτὸν καὶ ἔλαβε τὸ κορμί μας.

Τί θέλει νὰ εἰπῇ, τὸ πνεῦμα ὅπου εἶναι ἀπ' αὐτὸν, παρὰ ὅτι ἐκπορεύεται ἀπ' αὐτόν; Καθὸς λέγει καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Ιωάννης, ὅτι μᾶς ἔδωκεν ἀπὸ τὸ πνεῦμα του, καὶ ἀπὸ τὸ πλήρωμά του ἐλάβαμεν ὅλοι μας.

Ὁ μέγας Κύριλλος ἑρμηνεύοντας τὸ κατὰ Ιωάννην εὐαγγέλιον, εἰς τὰ λόγια ἐκεῖνα· Καὶ ἐγὼ θέλω παρακαλέσει τὸν πατέρα μου, καὶ θέλει σᾶς δώσει ἄλλον παράκλητον· λέγει·

Ἔχοντας ὁ υἱὸς τὰ φυσικὰ καλὰ τοῦ πατρός του καὶ τὴν οὐσίαν του, ἔχει καὶ τὸ πνεῦμα εἰς ἐκεῖνον τὸν τρόπον ὅπου τὸ ἔχει ὁ πατὴρ, ὄχι νὰ τὸ λαμβάνῃ ἀπ' ἔξω· διατὶ ὅποιος ἔχει τέτοιαν γνώμην, εἶναι ἀνόητος, ἢ ἔξω ἀπὸ τὸν νοῦν του· ἀλλὰ καθὼς καθ' ἕνας ἀπ' ἐμᾶς κρατεῖ εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸ πνεῦμα του, καὶ τὸ χωρὶς ἔξω ἀπὸ τὰ σωθικά του. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς τὸ ἐφύσησε σωματικὰ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι καθὼς ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἀνθρώπου ἐβγαίνει τὸ πνεῦμα σωματικῶς, ἔτζι

καὶ ἀπὸ

καὶ ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ προχωρεῖται μὲ θεϊκὸν τρόπον ἐκεῖνο ὁποῦ εἶναι ἀπ' αὐτήν.

Εἰς τοῦτα τὰ λόγια ὅποιος θέλει νὰ ἰδῇ μὲ διάκρισιν καὶ νὰ καταλάβῃ, ἐμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ, καὶ νὰ φύγῃ παρευθὺς ἀπὸ τὸ κακὸν τοῦ σχίσματος, καὶ νὰ ὑποταγῇ τῆς συνόδου.

Λέγει, ὅτι ἔχοντας εἰς τὴν οὐσίαν του ὁ υἱὸς τὰ φυσικὰ καλὰ τοῦ πατρός του, ἔχει καὶ τὸ πνεῦμα ὄχι ἐρχόμενον ἢ διδόμενον ἀπ' ἔξω ὡσὰν χάρισμα καὶ δόσμα, ἀλλὰ τὸ ἔχει ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς οὐσίας του καθὼς καὶ ὁ πατέρας. ἂν εἶναι λοιπὸν ἕνα ἀπὸ τὰ φυσικὰ ἀγαθὰ ὁποῦ ἔχει ὁ πατέρας τὸ νὰ ἐκπορεύῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ὁ υἱὸς λαμβάνει ἀπὸ τὸν πατέρα τὰ φυσικά του ἀγαθὰ ὄχι σὰν χάρισμα, ἀλλὰ σὰν πρᾶγμα τῆς οὐσίας του, καθὼς λέγει ὁ μέγας Κύριλλος, καὶ δὲν βολεῖ νὰ τἀρνηθῆτε· τὸ λοιπὸν ἔχει καὶ ὁ υἱὸς τὸ νὰ ἐκπορεύῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὄχι νὰ τὸ ἔλαβε σὰν χάρισμα, ἀλλὰ καθὼς τὸ ἐκπορεύει ὁ πατέρας ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς οὐσίας του.

Καταλάβετέ το, καταλάβετέ το.

Ὁ μεταφραστὴς εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἀρεοπαγίτου, εἰς ταῖς τρεῖς τοῦ Ὀκτωβρίου λέγει·

Λαμβάνει τέλος τὸ ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον ἦλθεν ὁ Χριστὸς μὲ σάρκα, καὶ ἀρχίζουν οἱ δουλείαις τοῦ πνεύματος· Καὶ ἀναβαίνει ὁ Χριστός μου ἀς τοὺς οὐρανοὺς, γυρίζοντας εἰς τὸν θρόνον τοῦ πατρός του, καὶ πέμπει εἰς τοὺς μαθητάδες του τὸ πνεῦμα ὁποῦ αὐτὸς ἐκπορεύει, διὰ νὰ ὁδηγήσουσι τὰ ἄπιστα ἔθνη·

Ἤκουσες; τὸ πνεῦμα λέγει, ὁποῦ αὐτὸς ἐκπορεύει.

Ἀλλὰ λέγουσιν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας· Δὲν λέγει καθάρια, ἐκπορευόμενον ἀπὸ τὸν υἱόν. Καὶ ἂν εὑρεθῇ κάπου ὁ λόγος, γρυκᾶται πῶς ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν υἱὸν, διὰ μέσον τοῦ ὁποίου δίδεται καὶ πέμπεται. Διότι τὸ νὰ πέμπῃ δὲν μᾶς κάμνει νὰ νοήσωμεν, ὅτι τὸ ἐκπορεύει.

Ἂν τοῦτο εἶναι, τὸ λοιπὸν ὅταν ἀκούωμεν πῶς τὸ πνεῦμα τὸ

ἅγιον πέμπεται ἀπὸ τὸν πατέρα, δὲν πρέπει νὰ λογιάζωμεν ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα· Καθὼς ὅταν λέγῃ ὁ Χριστός· Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, τὸν ὁποῖον θέλει πέμψει ὁ πατέρας εἰς τὸ ὄνομα μου· δὲν θέλομεν συγχωρέσει, ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα; ναί.

Ἀλλὰ ἐπειδὴ λέγετε, ὅτι δὲν εὑρίσκεται γεγραμμένον καθάρια, ἐκπορευόμενον ἀπὸ τὸν υἱὸν, θέλομεν τὴν ὥραν νὰ τ' ἀποδείξωμεν φανερά.

Ὁ μέγας Ἀναστάσιος πατριάρχης ἀντιοχείας, τὸν ὁποῖον κράζουσι καὶ τοῦ ἁγίου ὄρεις σιναῦ· διὰ τὸν ὁποῖον λέγει ἡ ἁγία ἕκτη σύνοδος, Ἀποδεχόμεθα τὸν ἅγιον Ἀναστάσιον· ὅτε ἀπεκρίθη ὁ ἐπίσκοπος Μελιτήνης Θεόδωρος, καὶ εἶπεν· Τοῦτον τῆς ἁγίας μνήμης τὸν Ἀναστάσιον τὸν κράζει ἅγιον ὅλη ἡ ἀνατολὴ, ὁ ὁποῖος ἐστάθηκεν ἐπίσκοπος Αντιοχείας. καὶ ὅτις δὲν τὸν δέχεται, θέλει τὸν αἰαθεματίσει ὁ θεός.

Καὶ εἶπασιν ὅλοι μὲ μίαν φωνὴν τὸ, ἀμὴν.

Τοῦτος λοιπὸν ὁ ἅγιος εἰς τὸν λόγον ὁποῦ ἔκαμεν διὰ τὰ ὀρθόδοξα δόγματα τῆς ἀληθείας, λέγει· Ἐλάβαμεν εἰς παράδειγμα τοῦ σώματος τὰ ἴδια, καὶ ἐδείξαμεν πῶς εἶναι τὰ θεϊκὰ πρόσωπα ἀνάμεσά τους ἑνωμένα, καθὼς εἶναι τὰ μέλη τοῦ κορμίου ἀνάμεσά τους. εἰς τοῦτον τὸν τρόπον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγεται πνεῦμα στόματος αὐτοῦ, δηλονότι τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ στόμα εἶναι ὁ υἱός. Καὶ πάλιν· λέγεται πνεῦμα ἐκπορευόμενον ἀπ' αὐτὸν, καὶ πεμπόμενον ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν.

Καὶ παρακάτω.

Καὶ ὅμως διὰ νὰ δείξῃ ὁ Χριστὸς ὅτι ἐκπορεύει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐφύσησεν εἰς τοὺς μαθητάς του, καὶ εἶπεν, λάβετε πνεῦμα ἅγιον.

Ἤκουσες, πῶς λέγει, ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ λέγουσιν, ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον; καὶ πῶς δὲν εἶπε τινὰς καθάρια, ἐκπορευόμενον ἀπὸ τὸν υἱόν; Δὲν ἔχουσιν εὐλάβειαν, ἀλλὰ καταφρονοῦσι τόσους ἁγίους πα-

πατέρες, καὶ μεγάλοις φωστῆρας, ὁποῦ λέγουσι καθάρια, καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, μὲ διάφορα λόγια καὶ συλλαβαῖς; Δὲν ἐντρέπονται, ἀλλὰ τόσον φανερὰ ἀντιλέγουσι τόσου πλήθους ἁγίων Διδασκάλων;

Ἀλλὰ τί λέγουσιν οἱ νέοι ἐξηγητάδες; πνεῦμα λέγει, ἐκπορευόμενον ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ πεμπόμενον ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν· Καὶ λέγουσιν, ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ ἐκπορεύεσθαι, καὶ ἄλλο τὸ πέμπεσθαι· καὶ δίδουσι τὸ ἐκπορεύειν τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ πέμπειν τοῦ υἱοῦ.

Τούτους ἐγὼ ἐρωτῶ.

Καὶ ὅταν ἀκούσωμεν, πῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πέμπεται ἀπὸ τὸν πατέρα, τί σημαίνει; ἢ τί ἐμποροῦμεν ἄλλο νὰ γρυκήσωμεν, παρὰ τὸ ἐκπορεύεσθαι;

Ἔπεμψεν, λέγει Παῦλος ὁ θειότατος, τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ του ὁ θεὸς πατὴρ εἰς ταῖς καρδίαις μας, καὶ κράζει, ἀββᾶ ὁ πατήρ·

Ἐμποροῦμεν ἐδῶ νὰ νοήσωμεν ἄλλο, παρὰ αὐτὸ τὸ πρόσωπον τοῦ πνεύματος; ἀρνοῦνται το τοῦτοι, μὴ καταλαμβάνοντας ὅτι μία εἶναι ἡ ἐκπόρευσις τοῦ πνεύματος, καὶ τὴν ἑρμηνεύουσιν οἱ πατέρες μὲ λέξες διάφοραις, οἱ ὁποίαις ἔχουσι τὸ αὐτὸ νόημα σημαδεύοντας τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Καθὼς καὶ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ ἀκούοντας τὰ λόγια τοῦ μακαρίου Παύλου πρὸς Γαλάτας· Ἔπεμψεν ὁ Θεὸς τὸν υἱόν του γεννημένον ἀπὸ γυναῖκα.

Καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ λέγει· Ἐγὼ ἐβγῆκα ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ ἦλθα.

Καὶ εἰς ἄλλον τόπον· Διατὶ ὁ πατέρας ἔπεμψε τὸν υἱὸν σωτῆρα τοῦ κόσμου.

Καὶ πάλιν·

Ἔπεμψέμε νὰ παρηγορήσω τοὺς πτωχούς.

Καὶ πάλιν·

Διατὶ ὁ πατὴρ τὸν ἐσημείωσε τοῦτον ὁ θεός.

Καὶ ὁ Ιωάννης λέγει· Καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγίνηκεν σάρκα, καὶ ἐκατοίκησεν εἰς ἐμᾶς· Καὶ ταῦτα ὅλα σημαίνουσι τὴν Γέννησιν τοῦ υἱοῦ ἀπὸ τὸν πατέρα.

Καὶ

Καὶ τοῦτο νοοῦμεν καὶ κρατοῦμεν μὲ ἀληθινὴν πίστιν, καθὼς καὶ ὅταν λέγῃ· Διατὶ δὲν κρίνει κανένα ὁ πατέρας, ἀλλὰ τὴν κρίσιν ὅλην τὴν ἔδωκε τοῦ υἱοῦ.

Καὶ, Καθὼς ἔχει ὁ πατέρας εἰς τὸν ἑαυτόν του ζωὴν, ἔτζι ἔδωκε καὶ τοῦ υἱοῦ νὰ ἔχῃ ζωὴν εἰς τὸν ἑαυτόν του· διατὶ δὲν ἐγέννησε πρῶτα, ἀπέκει τοῦ ἔδωκε τὴν ζωὴν καὶ τὴν κρίσιν, ἀλλὰ τὸν ἐγέννησε ζῶντα καὶ κριτήν.

Ἔτζι καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὅταν ἀκούσωμεν πνεῦμα πατρὸς, γρικοῦμεν πνεῦμα ἐκ πατρός· Καὶ πνεῦμα υἱοῦ, νοοῦμεν πνεῦμα ἀπὸ τὸν υἱόν.

Καὶ ὅταν ἀκούσωμεν, πῶς τὸ πνεῦμα προχωρεῖται, ἀναβλύζει, πηγάζει, ἐβγαίνει, δίδεται, πέμπεται, ἀποστέλλεται, χαρίζεται, χύνεται, προβοδᾶται, μὲ τοῦτα ὅλα τὰ ὀνόματα, καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι τῆς ὅμοιας σημασίας νοοῦμεν τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος· τὴν ὁποίαν γρικῶντας καὶ τοῦτος ὁ διδάσκαλος τὴν δίδει χωρὶς διαφορὰν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ· καὶ κράζει τὸ πνεῦμα ἐκπορευόμενον καὶ πεμπόμενον ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. Καταλάβετε παρακαλῶ διὰ τὸν Θεὸν, καταλάβετε.

Ας ἔλθῃ καὶ ὁ διδακτὴς τῆς ἀληθείας καὶ ὁμολογητὴς, ὁ μέγας καὶ πολὺς Ἀθανάσιος νὰ μαρτυρήσῃ τὰ ὅμοια·

Τοῦτος εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεώς του, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ εἶναι· Ὅποιος θέλει νὰ σωθῇ, πρέπει πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ κρατῇ τὴν καθολικὴν πίστιν· λέγει ἔτζι·

Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ὄχι καμωμένον, ὄχι κτισμένον, ὄχι γεννημένον, ἀλλ' ἐκπορευόμενον.

Ἐδῶ μοῦ ἔρχεται νὰ κλαύσω περισσὰ, καὶ νὰ φωνάζω μὲ δάκρυα καὶ στεναγμοὺς διὰ κείνους, ὁποῦ θεληματικῶς κλείουσι τὰ μάτια των πρὸς τὸ φῶς, καὶ μάχονται μὲ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὄχι μόνον ἀντιλέγουσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ καταφρονοῦσι τοὺς ἁγίους διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας· Καὶ δὲν τοὺς καταφρονοῦσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑβρίζουσι. Τί θέλουν ἀποκριθῇ, τίς θέλει σπλαγχνισθῇ τέτοιους ἀνθρώπους; Ὢ τὴν

ὑπο-

ὑπομονὴν σου Χριστὲ βασιλεῦ. Πῶς δὲ καταφλέγονται τὰ στόματα τῶν βλασφήμων; Δὲν ἐντρέπονται, ἀλλὰ λέγουσιν, ὅτι ὁ μέγας Αθανάσιος ἦτον μεθυστὴς, καὶ ὅταν τὰ ἔγραψε τοῦτα ἦτον γεμάτος κρασί. ἀληθινὰ γεμάτος ἦτον ἀπὸ τὸ ποτήρι τὸ πνευματικὸν τῆς σοφίας καὶ τῆς χάριτος ἀπὸ τὴν πηγὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὄχι καθὼς λέγουσιν τοῦτοι οἱ ἐλεεινοί. ὁ θεὸς νὰ τοὺς ἐλεήσῃ καὶ αὐτοὺς καὶ ἐμᾶς, καὶ νὰ παύσῃ τούτη των ἡ ἀσυνεπτοπία. ἄνποτε ἐμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν νὰ εὑρεθοῦμεν μὲ τὸν Αθανάσιον, καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πόδιατου.

Ας φανῇ καὶ ὁ μέγας Επιφάνιος ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κύπρου διὰ νὰ μᾶς βεβαιώσῃ εἰς τούτην τὴν γνώμην. Εκεῖνος λοιπὸν εἰς τὸν λόγον ὁποῦ ὠνόμασεν ἀγκυρωτὸν ἐξηγᾷ λέγοντας.

Εἰς τὸν ἅγιον ἄνθρωπον κατοικοῦσι καὶ οἱ δύο, καὶ ὁ Χριστὸς, καὶ τὸ πνεῦμα του. Καὶ ἂν πιστεύωμεν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι θεὸς ἐκ θεοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὸν Χριστὸν, ἢ καὶ ἀπὸ τοὺς δύο, καθὼς λέγει ὁ Χριστὸς, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ ἐκεῖνος θέλει λάβει ἀπὸ τὸ δικόν μου. Αλλὰ θέλει τινὰς ἀποκριθῇ· Τὸ λοιπὸν δύο λέγομεν υἱοὺς, καὶ πῶς εἶναι μονογενὴς ὁ Χριστός; Καὶ τίς εἶσαι σὺ ὁποῦ ἀντιλογίζεσαι τοῦ θεοῦ; ἂν λέγῃ ὅτι ὁ υἱὸς ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀπὸ τοὺς δύο· τὰ δύο ὁποῦ μόνον μὲ τὴν πίστιν τὰ νοοῦσιν οἱ ἅγιοι φωτεινὰ, φωτιστικὰ, φωτεινὰ ἔργα κάμνουσι·

Καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ βιβλίον·

Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι, λέγει, πνεῦμα ἀληθείας, φῶς τρίτον, καὶ εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν.

Ελόγιασες ἐκεῖνον τὸν λόγον, ἀπὸ τοὺς δύο; Τί θέλει νὰ εἰπῇ· τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν;

Βάλε τὸν νοῦν σου, καὶ λόγιασε καλά. Διατὶ εἰς τέτοιαν ὑπόθεσιν δὲν παγαίνει πρᾶγμα πρόσκαιρον, ἀλλ' ἡ ψυχή.

Ο αὐτὸς Επιφάνιος εἰς τὸ ὅμοιον βιβλίον·

Καθὼς, λέγει, οὐδένας γνωρίζει τὸν πατέρα παρὰ ὁ υἱὸς, οὐδὲ τὸν υἱὸν παρὰ ὁ πατέρας· ἔτζι ἀποκοτῶ καὶ λέγω, ὅτι μηδὲ τὸ πνεῦμα, παρὰ μόνον ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς, ἀπὸ τὸν

ὁποῖον ἐκπορεύεται, καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον λαμβάνει. Καὶ οὐδὲ τὸν υἱὸν, καὶ τὸν πατέρα, παρὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἀληθινὰ δοξάζει, καὶ δείχνει πᾶσα πρᾶγμα, καὶ εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν.

Τὸ νὰ λέγῃ ὁ ἅγιος, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν, δὲν ακούετε, ὅτι θέλει νὰ εἰπῇ, εἶναι;

Ο αὐτὸς Επιφάνιος εἰς ἐκεῖνο τὸ βιβλίον.

Ἦτον λοιπὸν πάντοτε πατὴρ, ἦτον πάντοτε υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμα πνεόμενον ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν.

Καὶ πάλιν.

Πνεῦμα ἅγιον ὄχι νὰ ἐγεννήθηκεν ὡσὰν ἀδελφὸς τοῦ υἱοῦ, ἀλλ' ἀπ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ· διατὶ αὐτός τε ὁ υἱὸς λέγει, τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ πατρός· Καὶ θέλει λάβει ἀπὸ τὸ δικόν μου, διὰ νὰ μὴ λογιάσῃ τινὰς, ὅτι διαφέρει καὶ δὲν ἔχει τὴν ὅμοιαν φύσιν μὲ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν.

Ακούεις; διὰ μὴ λογιάσῃ τινὰς, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διαφέρει εἰς τὴν φύσιν ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, διὰ τοῦτο λέγομεν πῶς ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν.

Καὶ ὁ ἁγιώτατος Μάξιμος ἑρμηνεύοντας, τί σημαίνει εἰς τὸν προφήτην Ζαχαρίαν ἡ χρυσῆ λυχνία, καὶ τὸ λαμπάδι, καὶ οἱ λύχνοι· λέγει·

Διατὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι φυσικὰ ἐκπορευόμενον μὲ τρόπον ἀνεκδιήγητον ἀπὸ τὸν πατέρα διαμέσου τοῦ υἱοῦ φυσικὰ γεννημένου.

Ακούεις καὶ ἐδῶ; ἐκπορευόμενον λέγει φυσικὰ μὲ ἀνεκδιήγητον τρόπον ἀπὸ τὸν πατέρα διὰ τοῦ υἱοῦ· ὡσὰν νὰ ἔλεγεν, ὅτι ἐκπορεύεται φυσικὰ ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, ἐπειδὴ τὸ διὰ καὶ τὸ ἀπὸ, καθὼς τὸ ἐδείξαμεν, ἔχουσι τὴν ὅμοιαν σημασίαν.

Ο αὐτὸς εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὅπου ἔγραψε πρὸς Μαρῖνον ἱερέα κύπριον, ἔχει ταῦτα τὰ λόγια.

Εἰς τὰ Κεφάλαια τῆς ἐπιστολῆς τοῦ σημερινοῦ ἁγιωτάτου πάπα

δὲν

δὲν ἐσημάδευσαν οἱ Κωνςαντινοπολῖται τόσα, ὅσα ἔγραψες, ἀλλὰ δύο μόνον. Τὸ ἕνα ἐγγίζει τὴν θεότητα; διατὶ εἶπεν, καθὼς λέγουσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν· καὶ διὰ νὰ τὸ δείξουν τοῦτο, ἔφεραν μαρτυρίαις πατέρων Λατίνων, καὶ ἀκόμη Κυρίλλου τοῦ Αλεξανδρείας ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἐξήγησιν ὁποῦ ἔκαμεν εἰς τὸν ἅγιον Ιωάννην τὸν Εὐαγγελιστήν· μὲ ταῖς ὁποίαις μαρτυρίαις ἀπέδειξαν, ὅτι δὲν λέγουσιν, πῶς νὰ εἶναι ὁ υἱὸς ἀρχὴ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διατὶ τέτοιαν ἀρχὴν ὁμολογοῦσι μίαν τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ καὶ τὴν γέννησιν, τοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἐκπόρευσιν· ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξηγήσουσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται διὰ τοῦ υἱοῦ· καὶ μὲ τοῦτο νὰ φανερώσουν, ὅτι ὁ πατέρας καὶ ὁ υἱὸς ἔχουσι μίαν φύσιν δίχως καμίαν διαφοράν.

Ακούεις, πῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν; καὶ ὅτι ἀποδείχνεται τοῦτο μὲ μαρτυρίαις τῶν ἁγίων; Καὶ ὅτι τοῦτο τὸ λέγει καὶ τὸ μαρτυρᾷ ὁ ἅγιος Κύριλλος εἰς τὴν ἐξήγησιν ὁποῦ ἔκαμεν εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ιωάννην; Καὶ ὅτε λέγει, πῶς οἱ λατῖνοι δὲν κάμνουσιν ἀρχὴν τὸν υἱόν, δὲν θέλει νὰ εἰπῇ, πῶς τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν υἱόν, ἀλλ' ὅτι δὲν κάμνουσι τὸν υἱὸν ἀρχὴν ἄναρχον, καθὼς ἐκρατοῦσαν ἐκεῖνοι οἱ ἀσεβεῖς αἱρετικοὶ ὁποῦ ἔλεγαν, ὅτι ὁ υἱὸς εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον, καὶ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὸν υἱὸν μόνον· Ὅθεν ἐκάμνασι τὸν υἱὸν ἀρχὴν ἄναρχον τοῦ ἁγίου πνεύματος. Διὰ τοῦτο ἐτηρήθηκαν οἱ ἅγιοι πατέρες ἐκεῖνοι νὰ εἰποῦσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα νὰ εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα, ἢ ἀπὸ τὸν υἱόν· ὡσὰν νὰ ἐλέγασιν, ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον, ἢ ἀπὸ τὸν υἱὸν μόνον, ἀλλ' ἀπὸ τὸν πατέρα διὰ τοῦ υἱοῦ. Διὰ τοῦτο μεταχειρίζονται τοῦτα τὰ μιλήματα, διὰ τοῦ υἱοῦ, ἀπὸ τὸν υἱόν: καὶ τὸ, ἐβγαίνει, καὶ χύνεται, καὶ ἐκπορεύεται καὶ εἰς τοῦτον τὸν ἅγιον, καθὼς τὸ ἐδείξαμεν καὶ ἄλλην φοράν.

Καὶ ὁ ἅγιος Ταράσιος πατριάρχης Κωνςαντινουπόλεως εἰς τὴν ἐπιςολὴν πρὸς τοὺς ἀρχιερέας τῆς ἀνατολῆς εἰς τὴν ἑβδόμην σύνοδον, λέγει· Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁποῦ ἐκπο-

ρεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα διὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ τὸ ἔχομεν καὶ αὐτὸ διὰ θεόν.

Α'κούεις; ὁποῦ ἐκπορεύεται, λέγει, ἀπὸ τὸν πατέρα διὰ τοῦ υἱοῦ· Καὶ εἴπαμεν, ὅτι τὸ διὰ σημαδεύει ἀρχήν.

Καὶ πάλιν ὁ ἅγιος Α'θανάσιος εἰς τὴν ἐπιςολὴν, ὁποῦ ἔγραψε πρὸς Σεραπίωνα, λέγει ἔτζι·

Ε'πειδὴ ἕνας εἶναι ὁ υἱὸς, ὁ ζωντανὸς λόγος, μία πρέπει νὰ εἶναι καὶ τελεία καὶ δίχως λείψιμον κανένα ἡ ἁγιαςικὴ ζωὴ, ἐπειδὴ εἶναι ἐνέργεια καὶ χάρισμα τοῦ υἱοῦ. τὴν ὁποίαν λέγομεν, ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα, διατὶ λάμπει, καὶ πέμπεται, καὶ δίδεται ἀπὸ τὸν υἱὸν, τὸν ὁποῖον ὅλοι ὁμολογοῦσι πῶς εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα. Ο'θεν λέγομεν, ὅτι ὁ υἱὸς πέμπεται καὶ δίδεται ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ ὁ υἱὸς ἀποςέλλει τὸ πνεῦμα.

Α'κούεις, πῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι ἐνέργεια καὶ χάρισμα τοῦ υἱοῦ. Καὶ ὅτι ὁ πατέρας πέμπει τὸν υἱὸν, καὶ ὁ υἱὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον;

Α'ς ἔλθῃ καὶ ἄλλος μάρτυρας ὄχι μικρότερος, ὁ μέγας Κύριλλος ἀπὸ τὴν αἴγυπτον, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν σύνοδόν του λέγει·

Χύνεται φυσικὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τὸν πατέρα μὲ ἐκπόρευσιν μερικήν. χύνεται λοιπὸν φυσικὰ μὲ ἐκπόρευσιν μερικὴν καὶ ἀπ' αὐτὸν τὸν Χριςὸν τὸν θεὸν καὶ ἄνθρωπον. Διατὶ δὲν δίδει τὸ πνεῦμα ὁ Θεὸς τοῦ υἱοῦ του μὲ μέτρον· ἀλλ' αὐτὸς ὁ υἱὸς τὸ ἐκπορεύει ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, καθὼς τὸ ἐκπορεύει καὶ ὁ πατήρ.

Τὸ ὅμοιον λέγει τοῦτος ὁ διδάσκαλος καὶ εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ ἔγραψε πρὸς Ε'ρμείαν·

Καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ δέχεται τὸ εἶναί του ἀπὸ τὸν υἱὸν, καθὼς τὸ ἀποδείχνει τὸ διὰ, μὲ πολλοὺς καὶ φανεροὺς λογαργιασμοὺς τὸ ἐδείξαμεν παρεπαίω. καὶ πάλιν τὸ δείχνομεν καθαρώτερα μὲ τὸν ἅγιον Γρηγόριον Νύσσης τὸν μεγάλον πατέρα·

Τοῦτος

Τοῦτος ὁ ἅγιος γράφοντας ἐναντίον τοῦ Εὐνομίου, εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον ἐξηγᾶ, πῶς εἶναι ἑνωμένα, καὶ πῶς διαφέρουσιν ἀνάμεσά τους τὰ πρόσωπα τῆς ἁγίας τριάδος. καὶ λέγει ἔτζι·

Τὸ πνεῦμα εἶναι ἕνα πρᾶγμα μὲ τὸν πατέρα εἰς ὅσον ἄκτιστον, καὶ διαχωρίζεται ἀπὸ τὸν πατέρα εἰς ὅσον δὲν εἶναι πατέρας. μὲ τὸν υἱὸν εἶναι ἕνα πρᾶγμα, εἰς ὅσον εἶναι ἄκτιστοι, καὶ εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ οἱ δύο· καὶ χωρίζεται ἀπ' ἐκεῖνον, εἰς ὅσον δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα ὡσὰν μονογενὴς, καὶ ὅτι ἐκπορεύεται διὰ τοῦ υἱοῦ. Καὶ ἐπειδὴ καὶ ὁ κόσμος ἐγίνηκε διὰ τοῦ υἱοῦ, διὰ νὰ μὴ λογιάσῃ τινὰς ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται διὰ τοῦ υἱοῦ, καθὼς ὁ κόσμος ἐγίνηκε διὰ τοῦ υἱοῦ, διαχωρίζεται ἀπὸ τὸν κόσμον, εἰς ὅσον τὸ πνεῦμα δὲν ἀλλάσσει, δὲν περνᾷ ἀπὸ ἕνα σχῆμα καὶ τρόπον εἰς ἄλλον, καὶ δὲν ἔχει χρείαν νὰ λάβῃ ἀγαθωσύνην ἀπὸ ἔξω.

Ἐδῶ ξεδιαλύνοντας τοῦτος ὁ μέγας διδάσκαλος, πῶς εἶναι ἑνωμένα καὶ διαχωρισμένα τὰ τρία πρόσωπα τῆς ἁγίας τριάδος, λέγει διὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι συγκρίνοντάς το μὲ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, εὑρίσκει κάποια, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ πνεῦμα δὲν διαφέρει τίποτε ἀπ' ἐκείνους, καὶ κάποια εἰς τὰ ὁποῖα διαφέρει.

Εἶναι, λέγει, μὲ τὸν πατέρα ἕνα πρᾶγμα, εἰς ὅσον ἄκτιστον· καὶ διαφέρει ἀπ' ἐκεῖνον, εἰς ὅσον δὲν εἶναι πατέρας.

Καὶ εἶναι, λέγει μὲ τὸν υἱὸν ἕνα πρᾶγμα, εἰς ὅσον εἶναι ἄκτιστον, ἐπειδὴ μία εἶναι καὶ τῶν τριῶν ἡ φύσις. καὶ ἀκόμη δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν υἱὸν, εἰς ὅσον καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἔχουσιν τὸ εἶναι τους ἀπὸ τὸν πατέρα. ἀμὴ διαφέρει εἰς δύο πράγματα ἀπὸ τὸν υἱόν. Πρῶτον, ὅτι ὁ υἱὸς εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα ὡσὰν μονογενὴς, καὶ τὸ πνεῦμα ὡσὰν ἐκπορευόμενον· δεύτερον, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται διὰ τοῦ υἱοῦ.

Καὶ διατὶ καὶ ὁ κόσμος εἶναι διὰ τοῦ υἱοῦ, λέγοντας ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὅτι ὅλα τὰ πλάσματα ἐγεννήκασι διὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα εἶναι διὰ τοῦ υἱοῦ, καθὼς λέγουσιν ὅλοι οἱ δι-

δάσκαλοι· διὰ νὰ μὴ λογιάσῃ τινὰς, ὅτι μίας λογῆς εἶναι τὸ πνεῦμα καὶ ὁ κόσμος, διατὶ τοῦτος ἐπλάσθηκε διὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται διὰ τοῦ υἱοῦ. καὶ εἶχεν διδάξει, ὅτι καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ὁ κόσμος εἶναι διὰ τοῦ υἱοῦ· μήπως ὑφορασθῇ τινὰς, ὅτι διὰ τούτην τὴν κοινότητα νὰ εἶναι τῆς ὁμοίας φύσεως τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ὁ κόσμος, διαχωρίζει τοῦτα τὰ δύο, ἐπειδὴ κινεῖται καὶ ἀλλάσσει ὁ κόσμος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὔτε κινεῖται, οὔτε ἀλλάσσει.

Κοινὸν εἶναι τὸ λοιπὸν, ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι διὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ ὁ κόσμος ἐκτίσθηκε διὰ τοῦ υἱοῦ. καὶ ὁ τρόπος τῆς διαφορᾶς, ὅτι τὸ ἕνα ἀλλάσσει, τὸ ἄλλο δὲν ἀλλάσσει. Ὅθεν ἂν ἤθελεν ὁ ἅγιος, λέγοντας τὸ πνεῦμα διὰ τοῦ υἱοῦ, ὅτι τὸ πνεῦμα νὰ μὴν ἔχῃ τὸ εἶναι ἀπὸ τὸν υἱόν· καθὼς λέγοντας νὰ εἶναι ὁ κόσμος διὰ τοῦ υἱοῦ, γρικᾶ πῶς ὁ κόσμος ἔλαβε τὸ εἶναι ἀπὸ τὸν υἱόν· εὐκολώτατον ἤθελεν ἦσαι νὰ εὕρῃ διαφορὰν τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τοῦ κόσμου, λέγοντας, ὅτι καλὰ καὶ νὰ εἶναι καὶ τὰ δύο διὰ τοῦ υἱοῦ, ὅμως ὁ κόσμος ἔχει τὸ εἶναι ἀπὸ τὸν υἱόν, ὄχι τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Τώρα δὲν λέγει τοῦτο· ἐπειδὴ δὲν ἐμπορεῖ νὰ εἰπῇ πρᾶγμα ὁποῦ εἶχε διὰ ψέμα· ἀλλ' εὕρηκεν ἄλλην διαφορὰν, ἡ ὁποία καθὼς τοῦ ἐφάνηκεν, ἔτζι μόνη εὑρίσκεται ἀληθινή. Τὸ λοιπὸν λέγοντας, διὰ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ διὰ ἔχει τὴν ὁμοίαν σημασίαν, ὁποῦ ἔχει λέγοντας τὸν κόσμον διὰ τοῦ υἱοῦ. ἀλλὰ τὸν κόσμον γρικοῦμεν ὅτι ἔλαβε τὸ εἶναι ἀπὸ τὸν υἱόν, καὶ τὸ διὰ ἔχει τούτην τὴν δύναμιν. Τὸ λοιπὸν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ διὰ σημαίνει τοῦτο τὸ ὅμοιον.

Τίς νὰ ἐξηγήσῃ καταλεπτὰ, ὅσα ἐμπορεῖ νὰ ὑψηλολογήσῃ εἰς τοῦτο, νοήματα ἀναρίθμητα;

Ἀλλ' ἂς ἔλθῃ πάλιν ὁ μέγας Ἀθανάσιος διὰ νὰ μαρτυρήσῃ, ὅτι ὁ υἱὸς ἐκπορεύει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Λέγει τοῦτος ὁ ἅγιος εἰς τὸν πρῶτον λόγον ἐναντίον τῶν ἀρειανῶν.

Μιλῶντας ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς Ἰουδαίους ὡσὰν ἄνθρωπος, ἔλεγε

τέτοια

τέτοια λόγια· ἀμὴ δείχνοντας μὲ τοὺς μαθητάδες του τὴν θεότητα καὶ μεγαλότητά του, δὲν ἔκαμνε τὸν ἑαυτόν του μικρότερον ἀπὸ τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ μεγαλήτερον καὶ ἴσον· Καὶ δίδοντας τὸ πνεῦμα ἔλεγεν, ἐγὼ θέλω τὸ πέμψει, καὶ κεῖνο θέλει μὲ δοξάσει, καὶ θέλει εἰπεῖ ὅσα θέλει ἀκούσει.

Ἤκουσες πάλιν τὸν μεγάλον τοῦτον πατέρα;

Δὲν κράζει, λέγει, τὸν ἑαυτόν του ὁ Χριστὸς μικρότερον ἀπὸ τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ μεγαλήτερον καὶ ἴσον· ἴσον ὅτι ἔχουσι μίαν φύσιν. μεγαλήτερον ὄχι σὰν τιμιώτερον ἢ παλαιότερον. μὴν τὸ ὁρίσῃ ὁ θεός. Διότι δὲν εἶναι εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα τὸ πρωτίτερον καὶ τὸ ὑστερώτερον. ἀλλὰ διατὶ τὸ πνεῦμα τὸ εἶναι του τὸ ἔχει ἀπὸ τὸν υἱὸν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα. Ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ λέγουσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον, καὶ δὲν ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν;

Δὲν ἐντρέπονται νὰ εἶναι ἐναντίοι τῶν ἁγίων;

Ὢ τὴν ὑπομονήν σου Χριστέ. ἀπὸ ἕνα μέρος τοὺς ἔχουσι διὰ ἁγίους, καὶ τοὺς ἑορτάζουσι, καὶ τοὺς προσκυνοῦσι, καὶ κάμνουν ταῖς εἰκόνες των, καὶ ταῖς χρυσώνουσι. καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοὺς ἀρνοῦνται διατὶ λέγουσι τὸ πνεῦμα καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, καὶ ἀδιάντροπα τοὺς ὑβρίζουσιν· καὶ τινῶν ἁγίων τὰ βιβλία φθείρουσιν ἐμβάνοντας καὶ βγάνοντας, ἄλλων τὰ κατακαίουσι καὶ τ᾽ ἀφανίζουσι.

Καὶ κάποιους ἁγίους κράζουν μεθυστάδες, ἄλλους λέγουσι πῶς δὲν εἶναι ἅγιοι, διατὶ ὁμολογοῦσι τὸ πνεῦμα καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν.

Καί μὲ τοῦτο δὲν ἐντρέπονται νὰ μᾶς ὀνειδίζουσιν, διατὶ πιστεύομεν τῶν ἁγίων καὶ διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας. ἀκόμη μάχονται μὲ ἐμᾶς, διατὶ ὑποτασσόμεθα τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν κρατοῦμεν τὴν ἀπόφασιν τῆς πίστεως ὁποῦ ἔκαμεν ὡσὰν χρυσὸν ἐγκόλπιον. μὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦτοι εἶναι ὅμοιοι τῶν Φαρισαίων, τοὺς ὁποίους ὀνειδίζοντας ὁ Χριστὸς ἔλεγεν·

Οὐαὶ εἰς ἐσᾶς γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριτάδες,

διατὶ σφαλίζετε τῶν ἀνθρώπων τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· οὔτε ἐσεῖς ἐμπαίνετε, οὔτε τοὺς ἄλλους ἀφήνετε νὰ ἐμποῦσιν. διὰ τοῦτο μέλλει νὰ κριθῆτε βαρύτερα.

Ἔτζι κάμνουσι καὶ τοῦτοι· αὐτοὶ ἐτυφλωθήκασιν ἀπὸ ταῖς κακαῖς γνώμαις ὁποῦ ἐμάθασιν, καὶ δὲν ὑποτάσσονται τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὑβρίζουσιν ἐμᾶς ὁποῦ ὑποτασσόμεθα. Καὶ μὲ πολλὴν ἀποκοτίαν ἀκόμη μᾶς λέγουσιν εἰς τὸ πρόσωπον, πῶς οὐδένας ἅγιος εἶπε τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὸν υἱόν.

Διὰ τὸν θεόν συφέρετε ἀδελφοὶ· καὶ ἰδέτε, πόσους ἁγίους σᾶς δείχνομεν ὁποῦ τὸ λέγουσιν.

Πάλιν ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Σεραπίωνα λέγει·

Ἔτζι πέμποντας τὸ πνεῦμα ὁ πατέρας, φυσᾷ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ δίδει τῶν μαθητῶν· Διατὶ ὅλα ὅσα ἔχει ὁ πατέρας, εἶναι τοῦ υἱοῦ.

Μὲ τοῦτον συμφωνεῖ καὶ ὁ μεγαλώτατος Κύριλλος εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἐνάτου ἀναθεματισμοῦ, λέγοντας·

Ἐγίνηκεν ἄνθρωπος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ τοῦτο ἔμεινε Θεὸς, ἔχοντας ὅλα ὅσα ἔχει ὁ πατέρας, δίχως τοῦτο μόνον, ὅτι δὲν εἶναι πατέρας. Καὶ ἔχοντας ὡς ἴδιόν του τὸ πνεῦμα ὁποῦ εἶναι ἀπ᾽ αὐτὸν, καὶ φυσικὰ εὑρίσκεται εἰς αὐτὸν, ἐργάζετον τὰ θαύματα.

Ἤκουσες, ὁποῦ εἶναι ἀπ᾽ αὐτόν; τί σημαίνει τοῦτο, παρὰ ὅτι ὁποῦ ἐκπορεύεται ἀπ᾽ αὐτόν;

Καὶ, ὅτι ὅσα ἔχει ὁ πατέρας, ἔχει καὶ ὁ υἱός;

Καλολογιάσετε ἄνθρωποι τοῦ θεοῦ, καλολογιάσετε.

Καὶ εἰς τὸν λόγον ὁποῦ λέγουσι τοῦ ἁγίου Ιλαρίου, ὁποῦ ἀναγνώθεται τὴν πεντηκοστὴν, εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς ἁγίας τριάδος, εἶναι τοῦτα τὰ λόγια.

Πιστεύομεν εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα, τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἕνα θεὸν παντοδύναμον, μιᾶς φύσεως, μιᾶς οὐσίας, μιᾶς ἐξουσίας· ὁποῦ ἔκτισε κάθε πρᾶγμα· ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶναι τὰ ὅλα, διὰ τοῦ ὁποίου εἶναι τὰ ὅλα, εἰς τὸν ὁποῖον

εἶναι

εἶναι τὰ ὅλα. πατέρα ἀφ' ἑαυτοῦ του, ὄχι ἀπὸ ἄλλον. υἱὸν ἀπὸ τὸν πατέρα γεννημένον, θεὸν ἀληθινὸν ἀπὸ θεὸν ἀληθινὸν, ἀληθινὸν φῶς ἀπὸ φῶς ἀληθινὸν, ἀλλ' ὄχι διὰ τοῦτο δύο φῶτα, ἀμὴ ἕνα φῶς. πνεῦμα ἅγιον, ὁποῦ ἐκπορεύεται ὅμοια ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. Καὶ λέγομεν τοῦτα τὰ τρία πρόσωπα, ὄχι τρεῖς θεοὺς, ἀλλὰ ἕνα θεόν.

Τὰ λόγια τοῦτα μοῦ φαίνεται λύουσι πᾶσαν δυσκολίαν.

Λέγοντας, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ὅμοια ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, ἐβγάνει πᾶσαν ἀφορμὴν ἐκείνων, ὁποῦ περιπλέκουσι τὴν ἀλήθειαν.

Ἀκούσετε λοιπὸν καὶ καταλάβετε ἐσεῖς ὁποῦ προτιμᾶτε τὴν σωτηρίαν σας ἀπὸ κάθε ἄλλο πρᾶγμα, τί θέλει νὰ εἰπῇ, πνεῦμα ἅγιον ἐκπορευόμενον ὅμοια ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. βάλε τὸν νοῦν σου χριστιανὲ, καὶ μὴ παραμιλῇς βλασφημῶντας μὲ ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς σου ἐναντίον ἐκείνων, ὁποῦ ξεύρουν τί λέγουσι. Διατὶ οἱ ἀμαθεῖς ὄχι μόνον δὲν θέλουν νὰ μάθουσιν, ἀλλὰ ἐξυβρίζουσι καὶ τοὺς φίλους τῶν γραμμάτων.

Σωπῶ τὰ ἀτιμότατα καὶ βλάσφημά των λόγια, θέλοντας νὰ ἔχω τὴν γλῶσσαν παστρικὴν διὰ τὴν τιμὴν τοῦ γένους.

Ἀκόμη ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Σεραπίωνα λέγει·

Τέτοιαν τάξιν καὶ φύσιν ἔχει τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν υἱὸν, ὅγιαν ἔχει ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα.

Ἀλλὰ τάξιν καὶ φύσιν τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα δὲν γνωρίζομεν ἄλλην, παρὰ ὅτι γεννᾶται ἀπ' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀρχὴ τοῦ υἱοῦ, καὶ τέτοιαν ἀρχὴν καὶ τάξιν θέλει τοῦτος ὁ ἅγιος, ὅτι νὰ ἔχῃ τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν υἱόν. Τὸ λοιπὸν εἰς τοῦτον τὸν τρόπον πρέπει νὰ λογιάζωμεν καὶ νὰ ὁμολογοῦμεν, ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι ἀπὸ τὸν υἱόν·

Συμφωνεῖ καὶ ὁ οὐρανοφώτιστος ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὸ ἑπτακαιδέκατον Κεφάλαιον τοῦ βιβλίου, ὁποῦ ἔγραψε πρὸς Ἀμφιλόχιον, θεολογῶντας καὶ λέγοντας.

Καθὼς τὸ λοιπὸν ὁ υἱὸς ἀποβλέπει τὸν πατέρα, ἔτζι

τὸ

τὸ πνεῦμα ἀποβλέπει τὸν υἱὸν καὶ τὴν τάξιν ὅπου μᾶς ἐπαραδόθηκεν εἰς τὸ βάπτισμα. Καὶ ἂν τὸ πνεῦμα ἔναι ἑνωμένον μὲ τὸν υἱὸν, καὶ ὁ υἱὸς μὲ τὸν πατέρα, φανερὸν εἶναι ὅτι καὶ τὸ πνεῦμα μὲ τὸν πατέρα.

Καὶ ὁ μέγας φωστὴρ τῆς Ἀλεξανδρείας ὁ Κύριλλος εἰς τὸ ἕκτον βιβλίον πρὸς Ἑρμείαν λέγει ἔτζι·

Ἀπὸ τοῦτο γνωρίζομεν, ὅτι εἶναι εἰς ἐμᾶς, ἀπὸ τὸ πνεῦμα ὅπου μᾶς ἔδωκεν. ἔχει κάτοικον καὶ σπιτωμένον ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸν φυσικὸν καὶ ἀληθινὸν θεὸν, λαμβάνοντας τὸ πνεῦμα, ὅπου δὲν ἔναι ἄλλης φύσις ἀπ' αὐτὸν, ἀλλὰ ἐκπορεύεται ἀπ' αὐτὸν, καὶ εὑρίσκεται φυσικὰ εἰς αὐτὸν, καὶ ἔναι ἴδιόν του.

Καὶ πάλιν εἰς τὸ ἕβδομον βιβλίον πρὸς Ἑρμείαν λέγει·

Λύοντας ἀπὸ ταῖς ἁμαρτίαις ἐκεῖνον ὅπου προστρέχει πρὸς αὐτὸν, τότε μὲ τὸ ἴδιόν του πνεῦμα τὸν χρίει, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ὡσὰν Λόγος τοῦ πατρὸς τὸ ἐκπορεύει, καὶ μᾶς τὸ πηγάζει ἀπὸ τὴν φύσιν του· καὶ κάμνοντάς το κοινὸν πρᾶγμα τῆς ἐνανθρωπήσεώς του διὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ ὡσὰν ἄνθρωπος τὸ ἐμπνέει σωματικά. Διατὶ ἐφύσησεν εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ εἶπεν· λάβετε πνεῦμα ἅγιον. Καὶ δὲν δίδει τὸ πνεῦμα, καθὼς λέγει ὁ Ἰωάννης, μὲ μέτρον, ἀλλ' αὐτὸς τὸ ἐκπορεύει ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, καθὼς τὸ ἐκπορεύει καὶ ὁ πατήρ.

Πῶς ἐμπορεῖ τινὰς νὰ μιλήσῃ φανερώτερα καὶ καθαρώτερα, μόνον νὰ μὴ θέλῃ νὰ μάχεται, καὶ νὰ ἀγαπᾷ τὸ σχίσμα;

Εἰς τὸ ἕκτον βιβλίον λέγει, ὅτι ἐκπορεύεται ἀπ' αὐτὸν, καὶ εὑρίσκεται φυσικὰ εἰς αὐτὸν, καὶ ἔναι ἴδιόν του. Καὶ εἰς τὸ ἕβδομον λέγει, ὅτι δὲν δίδει, καθὼς λέγει ὁ Ἰωάννης, τὸ πνεῦμα μὲ μέτρον, ἀλλ' αὐτὸς τὸ ἐκπορεύει ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, ὡσὰν καὶ ὁ πατέρας. ἂν ἐκπορεύει ὁ υἱὸς τὸ πνεῦμα, ὡσὰν καὶ ὁ πατέρας, ποῦ ἔναι ἡ δυσκολία σας; ἂν ἔχετε δυσκολίαν, διατὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὁ ἅγιος δὲν ἔβαλε τὸν λόγον ἐκεῖνον, ἐκπορεύει, ἢ προβάλλει· λέγοντας, ἐνίησι τὸ πνεῦμα· γρικᾶ τὸ αὐτό· διατὶ τὸν λόγον τοῦτον τὸν δίδει καὶ τοῦ πατρὸς, ἐνίησιν

κα-

καθάπερ καὶ ὁ πατήρ· Καὶ ὁ πατέρας ἐκίνησι τὸ πνεῦμα προβάλλοντας, καὶ ἐκπορεύοντάς το· Καὶ ὁ υἱὸς τὸ λοιπὸν, ἐπειδὴ ἐκίνησι τὸ πνεῦμα ὡσὰν καὶ ὁ πατέρας, τὸ ἐκπορεύει καὶ αὐτὸς, καθὼς καὶ ὁ πατέρας.

Διατὶ καὶ ὅταν ἀκούωμεν ἁπλῶς, τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς, ἄλλο δὲν νοοῦμεν, παρὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ πατρός· λοιπὸν καὶ ὅταν ἀκούωμεν, τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ, πρέπει νὰ λογιάζωμεν ἀναγκαίως, τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ υἱοῦ. Καὶ εἰς τοῦτον τὸν τρόπον λέγομεν τὴν ἀλήθειαν, καὶ συμφωνοῦμεν μὲ τοὺς ἁγίους, ὁμολογῶντας ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν.

Τοῦτο τὸ ἐδείξαμεν φανερὰ, καὶ λάμπει ἡ ἐξήγησίς μας ὡσὰν ταῖς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου. τὴν ὁποίαν δὲν ἐμποροῦντας νὰ ἀντιβλέψουσιν ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔχουσιν τ' ἀμμάτια τῆς νυκτερίδας, σκοντάφνουσιν ἄνω καὶ κάτω.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐτελειώσαμεν τὸ εἴχαμεν τάξει, καὶ ἀπεδείξαμεν μὲ τριάντα τρεῖς μαρτυρίαις ἁγίων ἀνατολικῶν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, δίκαιον μοῦ φαίνεται νὰ μνημονεύσωμεν καὶ δυτικοὺς ἁγίους, καὶ νὰ φέρωμεν ἀπὸ καθένα τους δύο ἢ τρεῖς μαρτυρίαις, διὰ νὰ γνωρισθῇ πῶς οἱ δυτικοὶ καὶ ἀνατολικοὶ ἅγιοι συμφωνοῦσι, καὶ δὲν εἶναι εἰς αὐτοὺς ποσῶς διαφωνία.

Καὶ πρῶτος ἂς ἔλθῃ νὰ συμμαρτυρήσῃ μὲ τοὺς ἀνατολικοὺς διδασκάλους ὁ ἅγιος καὶ περίφημος Γρηγόριος ὁ Διάλογος, ὁ πατέρας καὶ διδάσκαλος τῆς ἐκκλησίας· διατὶ καὶ ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία τὸν ἔχει ἅγιον καὶ διδάσκαλον, καὶ κάθε χρόνον τὸν ἑορτάζει μὲ πολλὴν ἔπαινον, καὶ δὲν βολεῖ νὰ τὸν ἀρνηθοῦμεν.

Τοῦτος εἰς ἕνα του βιβλίον μετὰ πολλὰ ἄλλα λέγει·

Ὅθεν καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, ἤγουν ὁ Χριστὸς, διὰ νὰ αὐξήσῃ τὴν πίστιν τῶν μαθητῶν, εἶπεν· Ἂν ἐγὼ δὲν μισεύσω, δὲν θέλει ἔλθει εἰς ἐσᾶς ὁ παράκλητος. Καὶ πῶς λέγει ὁ υἱὸς, ὅτι θέλει νὰ ὑπάγῃ διὰ νὰ ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἂν ὁ παράκλητος, τὸ

πνεῦμα κατ' ἀνάγκην ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν ποτὲ δὲν χωρίζεται; ἢ διατὶ οἱ ἀπόστολοι βλέποντας τὸν Χριστὸν σωματικῶς, ἐπεθυμοῦσαν νὰ τὸν βλέπουν καὶ πνευματικῶς, διὰ τοῦτο μὲ δίκαιον λέγει· ἂν ἐγὼ δὲν ὑπάγω, δὲν ἔρχεται ὁ παράκλητος. Ὥσὰν νὰ τοὺς ἔλεγε φανερά· ἂν δὲν σᾶς ἐπάρω τὴν σωματικὴν παρουσίαν, δὲν δείχνω τίς εἶναι ἡ πνευματικὴ ἀγάπη. Καὶ ἂν δὲν παύσετε νὰ μὲ βλέπετε μὲ τὸ κορμὶ, δὲν θέλετε ἠξεύρει ποτὲ νὰ ἀγαπᾶτε πνευματικά.

Ὁ αὐτὸς διδάσκαλος εἰς τὸ ἕβδομον Κεφάλαιον τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν ἠθικῶν λέγει·

Περνοῦσιν εἰς κύκλον αἱ ἡμέραις τῶν γιωμάτων, ὅτε γίνονται τὰ μυστήρια τῶν κηρυγμάτων· Καὶ ἀφ' οὗ ἐπεράσαν τὰ γιώματα, ἐθυσίασεν ὁ Ἰὼβ διὰ τὰ παιδία του. Διατὶ γυρίζοντας οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τὸ κήρυγμα, ὁ Χριστὸς ἐπαρακάλεσε τὸν πατέρα δι' ἐκείνους· Καὶ πέμποντάς τους, καλὰ εἶπεν ὅτι τοὺς ἁγιάζει, διατὶ διαμερίζοντας εἰς ταῖς καρδίαις τῶν ἀποστόλων τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁποῦ ἐκπορεύεται ἀπ' αὐτὸν, ἐκαθάρισεν ὅτι πλάσμα ἐμπορεῖ νὰ εἶναι εἰς ἐκείνους.

Ὁ αὐτὸς εἰς τὸ πέμπτον Κεφάλαιον τοῦ λ τῶν ἠθικῶν λέγει· Ἔρχεται ὥρα, ὅτε δὲν θέλω σᾶς μιλήσει μὲ λόγια σκεπαστὰ, ἀλλὰ φανερὰ διὰ τὸν πατέρα. Καὶ λέγει, ὅτι θέλει μιλήσει φανερὰ διὰ τὸν πατέρα, διατὶ ὡσὰν θέλει εἶσαι τότε φανερωμένη ἡ δόξα του, θέλει δείξει πῶς γεννᾶται αὐτὸς ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ εἶναι τόσος ὅσος καὶ ὁ πατέρας. Καὶ πῶς ἀπὸ τοὺς δύο τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται ὡσὰν ἐκείνους αἰώνιον. Διότι τότε θέλομεν ἰδεῖ καθάρια, πῶς ἐκεῖνο ὁποῦ γεννᾶται δὲν εἶναι νεώτερον ἀπ' ἐκεῖνον ὅθεν γεννᾶται· πῶς ἐκεῖνο ὁποῦ ἐκπορεύεται, δὲν εἶναι ὕστερον ἀπὸ τοὺς ἐκπορεύοντας· θέλομεν ἰδεῖ τότε καθάρια, πῶς ὁ ἕνας Θεὸς εἶναι τρία, καὶ τὰ τρία ἕνα.

Ὁ αὐτὸς εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεώς του, καθὼς κάμνουσιν ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ρώμης, ὅτε λαμβάνουσι τὴν ἀρχιερωσύνην·

Πι-

Πιστεύω εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα· πατέρα, υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τρία πρόσωπα, μίαν οὐσίαν. Πατέρα ἀγέννητον, υἱὸν μονογενῆ· πνεῦμα ἅγιον οὔτε γεννητὸν, οὔτε ἀγέννητον, ἀλλὰ συναιώνιον ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἐκπορευόμενον.

Ὁ αὐτὸς εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, καὶ τὰ λόγια ἐκεῖνα, Οὔσης ὀψίας· λέγει·

Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, τὸν ὁποῖον θέλω πέμψει ἐγὼ ἀπὸ τὸν πατέρα. Διατὶ λέγοντας, πέμπεται, ἂν ἐγρυκᾶτον μόνον, ὅτι ἔλαβε σάρκα, βέβαια δὲν ἤθελεν εἶσθαι βολετὸν νὰ εἰπῇ τινὰς, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πέμπεται, διατὶ δὲν ἐσαρκώθη· ἀλλὰ πέμπεται, διατὶ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. Καθὼς τὸ λοιπὸν λέγομεν νὰ πέμπεται τὸ πνεῦμα, διατὶ ἐκπορεύεται· ἔτζι μὲ δίκαιον λέγομεν, ὅτι πέμπεται ὁ υἱὸς, διατὶ γεννᾶται.

Δάμασος ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος Ῥώμης, ὁποῦ ἦτον εἰς τὸν καιρὸν τῆς δευτέρας συνόδου, εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς καθολικῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν ἔπεμψεν τοῦτος ὁ πάπας πρὸς Παυλῖνον ἀντιοχείας, λέγει·

Πιστεύομεν εἰς ἕνα ἀληθινὸν θεὸν, πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον, ὁποῦ ἔπλασε ὅσα βλέπονται, καὶ ὅσα δὲν βλέπονται· καὶ ἔκαμεν ὅσα ἔχει ὁ οὐρανὸς, καὶ ὅσα ἡ γῆ. ἕνα θεὸν, καὶ μίαν τριάδα θείου ὀνόματος. πατέρα, ὁποῦ δὲν εἶναι υἱὸς, ἀλλὰ ἔχει υἱὸν, ὁποῦ δὲν εἶναι ποτὲ πατέρας. υἱὸν, ὁποῦ δὲν εἶναι πατέρας, ἀλλὰ φυσικὸς υἱὸς τοῦ θεοῦ. πνεῦμα παράκλητον, ὁποῦ δὲν εἶναι οὔτε πατέρας, οὔτε υἱὸς, ἀλλ' ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. Εἶναι τὸ λοιπὸν ὁ πατέρας ἀγέννητος, ὁ υἱὸς γεννημένος, τὸ πνεῦμα ὄχι γεννημένον, ἀλλὰ ἐκπορευόμενον ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν.

Ὁρμίσδας ὁ ἁγιώτατος πάπας εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὁποῦ ἔγραψε πρὸς τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν ἐναντίον ταῖς βλασφημίαις τοῦ Νεστορίου καὶ τοῦ Εὐτυχέος, λέγει·

Προσκυνοῦμεν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τὴν οὐσίαν τῆς

τριάδος ὁποῦ δὲν μερίζεται ἔχοντας τρία πρόσωπα, τὴν ἀκατάληπτον καὶ ἀνεκδιήγητον· εἰς τὴν ὁποίαν καλὰ καὶ τὰ πρόσωπα νὰ μετροῦνται, ὅμως ἡ φύσις μένει πάντα μία, καλὰ καὶ νὰ φυλάττωμεν καθενὸς προσώπου τὰ ἴδιά του. τόσον ὅτι οὔτε διὰ τὰ πρόσωπα ἀρνούμεθα τὴν ἑνότητα τῆς θεότητος, οὔτε μεταφέρομεν εἰς τὴν οὐσίαν ἐκεῖνο ὁποῦ εἶναι ἴδιον τῶν προσώπων. Μεγάλον, ἅγιον, καὶ ἀκατάληπτον εἶναι τὸ μυστήριον τῆς τριάδος. Θεὸς ὁ πατέρας, θεὸς ὁ υἱὸς, θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τριὰς ἀμέριστος. Ὅμως ἠξεύρομεν, ὅτι εἶναι ἴδιον τοῦ πατρὸς νὰ γεννᾷ τὸν υἱὸν· ἴδιον τοῦ υἱοῦ νὰ γεννᾶται ἴσος μὲ τὸν πατέρα· ἴδιον τοῦ ἁγίου πνεύματος νὰ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, ἔχοντας καὶ τὰ τρία πρόσωπα μίαν φύσιν θεότητος.

Λέων καὶ αὐτὸς ἁγιώτατος πάπας εἰς τὸν πρῶτον του λόγον εἰς τὴν πεντηκοστὴν, λέγει·

Εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα δὲν εἶναι ἀνομοιότης, δὲν εἶναι ἀνισότης. Καὶ ὅ,τι ἐμπορεῖ τινὰς νὰ λογιάσῃ εἰς ἐκείνην τὴν οὐσίαν δὲν ἔχει καμίαν διαφορὰν οὔτε εἰς τὴν δόξαν, οὔτε εἰς τὴν δύναμιν, οὔτε εἰς τὸ αἰώνιον. Καὶ ὄντας κατὰ τὰ ἴδια τῶν προσώπων ἄλλος ὁ πατέρας, ἄλλος ὁ υἱὸς, ἄλλο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅμως δὲν εἶναι ἄλλη θεότης, οὔτε διαφορὰ φύσεως. ἐπειδὴ ὁ υἱὸς εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα μονογενής. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁποῦ εἶναι πνεῦμα πατρὸς καὶ υἱοῦ, δὲν εἶναι ὡσὰν ἕνα ἀπὸ τὰ πλάσματα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ ζῇ μετ' αὐτοὺς παντοδύναμον καὶ αἰώνιον, ἔχοντας τὴν φύσιν ἐκείνην ὁποῦ ἔχει ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός.

Ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος, τοῦ ὁποίου γράφοντας ὁ μέγας Βασίλειος ἔλεγεν·

Ἔλα ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ἐπειδὴ δὲν ἐπαρέλαβες, οὐδὲ ἔμαθες ἀπὸ ἀνθρώπους τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸς ὁ δεσπότης σὲ ἐμετάφερεν ἀπὸ τοὺς κριτάδες εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην τῶν ἀποστόλων.

Τοῦτος λοιπὸν ὁ Ἀμβρόσιος γράφοντας πρὸς τὸν βασιλέα

Γρα-

Γρατιανὸν, εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον, κεφάλαιον δέκατον περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, λέγει·

Ἀλλ᾽ οὔτε ὁ υἱὸς ἐβγαίνοντας ἀπὸ τὸν πατέρα, μισεύει ἀπὸ τόπον, ἢ ὡσὰν κορμὶ χωρίζεται ἀπὸ κορμί· διατὶ δὲν περιέχεται ἀπὸ τὸν πατέρα ὡσὰν κορμὶ ἀπὸ κορμί. Καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπειδὴ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὸν πατέρα, δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὸν υἱόν. διατὶ πῶς νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸν πατέρα, ἂν εἶναι πνεῦμα τοῦ στόματός του; τὸ ὁποῖον εἶναι βέβαιον σημάδι τῆς αἰωνιότητος, καὶ δείχνει τὴν ἑνότητα τῆς θεότητος.

Αυγουστῖνος ὁ ἁγιώτατος, ὁ νοῦς ἐκεῖνος ὁ ὑψηλότατος εἰς πολλούς του λόγους τὸ δείχνει δυνατά. Καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐπιστολήν του πρὸς Ὀρόσιον, γράφοντας εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν πολλὰ καὶ καλὰ, μέσα εἰς τὰ ἄλλα λέγει καὶ τοῦτο·

Ἐδῶ τάχα θέλει γυρεύσει τινὰς, ἂν ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. Διατὶ ὁ υἱὸς εἶναι μόνου τοῦ πατρὸς, καὶ ὁ πατέρας εἶναι τοῦ υἱοῦ μόνον πατέρας, ἀμὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δὲν εἶναι μόνον τοῦ ἑνὸς πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ τῶν δύο. ἔχεις τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ· Διότι δὲν εἶστε ἐσεῖς ὁποῦ μιλεῖτε, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρός σας, ὁποῦ μιλεῖ εἰς ἐσᾶς. Ἔχεις καὶ τὸν ἀπόστολον ὁποῦ λέγει· ἔπεμψεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ του εἰς ταῖς καρδίαις σας κράζοντας, ἀββᾶ ὁ πατήρ.

Καὶ ὀλίγον παρακάτω λέγει. Ἐπειδὴ λοιπὸν καθὼς εἶναι ἕνας πατέρας, καὶ υἱὸς ἕνας ὁ κύριος, ἔτζι καὶ ἕνα ἅγιον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον βέβαια εἶναι καὶ τῶν δύο.

Καὶ παρακάτω·

Εἶναι καὶ ἄλλαις πολλαῖς μαρτυρίαις, ὁποῦ δείχνουσι φανερὰ, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ.

Καὶ παρακάτω.

Διὰ ποίαν ἀφορμὴν δὲν ἔχομεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, ἐπειδὴ εἶναι πνεῦμα καὶ τοῦ υἱοῦ; ἂν δὲν ἐκπορεύετον ἀπ᾽ αὐτὸν, μετὰ τὴν ἀνάστασίν του δὲν ἤθελεν φυσήσει, φανερώνοντας τὸν ἑαυτόν του

εἰς

εἰς τοὺς μαθητάδες, καὶ λέγοντας, λάβετε πνεῦμα ἅγιον. Τὶ ἄλλο ἐσημάδευεν ἐκεῖνο τὸ φύσημα, παρὰ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἀπ' ἐκεῖνον; Λοιπὸν ἂν ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, διὰ ποίαν ἀφορμὴν λέγει ὁ Χριστὸς, ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα; Βέβαια δὲν εἶναι ἄλλη ἀφορμὴ, παρὰ διότι ὁ Χριστὸς ὅσα εἶχεν, ὅλα τὰ ἀνάφερεν εἰς τὸν πατέρα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶναι καὶ αὐτός. Καθὼς καὶ εἰς ἄλλον τόπον εἶπεν· ἡ διδαχὴ ἡ ἐδική μου δὲν εἶναι δική μου, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς ὁποῦ μὲ ἔπεμψεν. Τὸ λοιπὸν ἂν γρυκᾶται καὶ ἐδῶ ἡ διδασκαλία δική του, καλὰ καὶ νὰ λέγῃ πῶς δὲν εἶναι δική του, ἀλλὰ τοῦ πατρός του· διατὶ δὲν ἔχομεν περισσότερα νὰ γρυκήσωμεν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἀπ' αὐτὸν, ὅπου λέγει ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ δὲν λέγει, ὅτι ἀπ' ἐμένα δὲν ἐκπορεύεται; τὸ νὰ εἶναι θεὸς ὁ υἱὸς, καὶ θεὸς ἐκ θεοῦ, τὸ ἔχει ἀπὸ τὸν πατέρα· καὶ ἀπ' αὐτὸν τὸν πατέρα ἔχει, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς νὰ ἐκπορεύῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Καὶ παρακάτω.

Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δὲν ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα πρὸς τὸν υἱὸν, καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν εἰς τὸ νὰ ἁγιάσῃ τὸ πλάσμα· ἀλλ' ἐκπορεύεται ἀντάμα καὶ ἀπὸ τοὺς δύο· καλὰ καὶ ὁ πατέρας τὸ δίδει τοῦ υἱοῦ, διὰ νὰ ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα καθὼς ἀπὸ τὸν πατέρα, ἔτζι καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. Διατὶ δὲν βολεῖ νὰ εἴπουμεν, ὅτι δὲν εἶναι ζωὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐπειδὴ καὶ ὁ πατέρας καὶ ὁ υἱὸς εἶναι ζωή. Καὶ διὰ τοῦτο καθὼς ὁ πατέρας ἔχει εἰς τὸν ἑαυτόν του ζωὴν, ἔτζι ἔδωκεν ὅτι νὰ ἐκπορεύεται ζωὴ καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, καθὼς ἀπὸ τὸν πατέρα.

Ὁ ἁγιώτατος Ἱερώνυμος εἰς τὸν λόγον ὁποῦ ἔκαμε περὶ τριάδος, λέγει ἔτζι·

Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁποῦ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, ἔχει τὴν τιμὴν ὁποῦ ἔχει ὁ πατέρας καὶ ὁ υἱὸς, καὶ εἶναι καθὼς καὶ ἐκεῖνοι αἰώνιον.

Ὁ αὐ-

Ο' αὐτὸς πρὸς τὸν ἅγιον πάπαν Δάμασον περὶ τῆς καθολικῆς πίσεως λέγει·

Πισεύομεν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοδύναμον, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ιησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον θεόν· Ο'χι τρεῖς θεοὺς, ἀλλὰ ἕνα θεὸν λατρεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. λέγω ἕνα θεὸν, ὄχι εἰς ἕνα πρόσωπον· οὔτε ὁ πατέρας νὰ εἶναι καὶ υἱός. ἀλλὰ πισεύομεν εἰς πατέρα ὁποῦ ἐγέννησε, καὶ υἱὸν ὁποῦ ἐγεννήθη, καὶ πνεῦμα ἅγιον οὔτε γεννημένον, οὔτε ἀγέννητον, ὄχι πλάσμα ἢ κτίσμα, ἀλλ' ἐκπορευόμενον ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, αἰώνιον, ἴσον, καὶ συμπλάσιν μὲ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. Διατὶ λέγει ἡ θεία γραφὴ, ὅτι μὲ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἤγουν ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἐστερεώθησαν οἱ οὐρανοὶ· Καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ σόματός του ἀποκρατεῖται ὅλη των ἡ δύναμις.

Ακόμη ὁ θειότατος Αυγουσῖνος εἰς τὸ βιβλίον περὶ πίσεως πρὸς Πέτρον, εἰς τὸ ὄγδοον Κεφάλαιον λέγει· ἢ ὁ ἅγιος Φουλγέντιος.

Βεβαιότατα πίσευε, καὶ τίποτε μὴν ἀπορήσῃς, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁποῦ εἶναι πνεῦμα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. Διατὶ ὁ υἱὸς λέγει· Ο'ταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁποῦ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα· ὅπου ἐδίδαξεν πῶς εἶναι δικόν του τὸ πνεῦμα, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια. Καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν υἱὸν, μᾶς τὸ διδάσκει καὶ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποσόλων ἡ παράδοσις. Λέγει διὰ τὸν υἱὸν ὁ Ησαίας· Πατάξει θέλει τὴν γῆν μὲ τὸ ῥαβδὶ τοῦ σόματός του, καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τῶν χειλέων του θέλει φονεύσει τὸν ἀσεβῆ. Καὶ ὁ ἀπόσολος λέγει διὰ τὸν αὐτὸν, ὅτι ὁ Δεσπότης Χρισὸς θέλει τὸν φονεύσει μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ σόματός του.

Ο' αὐτὸς Αυγουσῖνος εἰς τὸ εἰκοσὸν Κεφάλαιον τοῦ τετάρτου βιβλίου περὶ Τριάδος, λέγει·

Καὶ καθὼς τὸ νὰ εἶναι δῶρον τοῦ θεοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα· ἔτζι

τὸ νὰ πέμπεται, εἶναι νὰ γνωρίζεται πῶς ἀπ' ἐκεῖνον ἐκπορεύεται. Καὶ δὲν εἶναι βολετὸν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ μὴν ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν· Οὐδὲ εὔκαιρα κράζεται τὸ αὐτὸ πνεῦμα πατρὸς καὶ υἱοῦ πνεῦμα. Οὐδὲ καταλαμβάνω, τί ἄλλο ἤθελε νὰ σημαδεύσῃ, ὅταν ἐφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν μαθητῶν, καὶ εἶπεν, λάβετε πνεῦμα ἅγιον. ὄχι ὅτι τὸ σωματικὸν ἐκεῖνο φύσημα, ὁποῦ ἔβγαινε μὲ αἴσθησιν, νὰ ἦτον αὐτὸ τὸ πρόσωπον καὶ ἡ οὐσία τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἀλλὰ τοῦτο ἐστάθηκεν δεῖγμα ἁρμόδιον, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. Διατὶ ποῖος ἀνοητότατος θέλει εἰπεῖ, ὅτι ἄλλο πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ ἔδωκε φυσῶντας, καὶ ἄλλο ἐκεῖνο ὁποῦ ἔπεμψε μετὰ τὴν ἀνάληψίν του;

Ὁ αὐτὸς εἰς τὸ ἑπτακαιδέκατον κεφάλαιον τοῦ πεντεκαιδεκάτου βιβλίου περὶ Τριάδος, κοντὰ εἰς τὴν ἀρχὴν λέγει·

Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὴν θείαν γραφὴν οὔτε μόνου τοῦ πατρὸς εἶναι, οὔτε μόνου τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν δύο.

Καὶ παρακάτω·

Ἔτζι καὶ ὁ πατὴρ εἶναι θεὸς, καὶ ὁ υἱὸς θεὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον θεὸς, καὶ ὅλοι ἀντάμα ἕνας θεός· Καὶ ὅμως ὄχι δίχως λογαργιασμὸν μόνος ὁ υἱὸς εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα κράζεται λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ μόνον τὸ πνεῦμα δῶρον τοῦ θεοῦ, καὶ μόνος ὁ πατὴρ γεννήτορας τοῦ λόγου, καὶ καταρχικὴ αἰτία τοῦ ἁγίου πνεύματος. καὶ λέγω, καταρχική, διατὶ εὑρίσκομεν ὅτι καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὁ υἱὸς τὸ ἔχει ἀπὸ τὸν πατέρα. ὄχι νὰ ἦτον πρῶτα ὁ υἱὸς, καὶ ὕστερα νὰ τὸ ἔλαβεν, ἀλλ' ὅτι γεννῶντας τὸν υἱὸν ὁ πατέρας τοῦ ἔδωκεν ὅ,τι ἔχει. λοιπὸν τέτοιας λογῆς τὸν ἐγέννησεν, ὅτι καὶ ἀπ' αὐτὸν νὰ ἐκπορεύεται τὸ κοινὸν χάρισμα, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ εἶναι καὶ ἀπὸ τοὺς δύο.

Ὁ αὐτὸς εἰς τὸ εἰκοστὸν ἕκτον Κεφάλαιον τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, λέγει ἔτζι. Διὰ τοῦτο ὅποιος ἐμπορεῖ νὰ νοήσῃ δίχως καιρὸν

τὴν

τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ ἀπὸ τὸν πατέρα, ἂς νοᾶ δίχως ἀρχὴν καιροῦ καὶ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀπὸ τοὺς δύο. Καὶ ὅποιος ἐμπορεῖ νὰ νοήσῃ εἰς ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει ὁ υἱός· Καθὼς ἔχει ὁ πατέρας εἰς τὸν ἐμαυτόν του ζωήν, ἔτζι ἔδωκε τοῦ υἱοῦ νὰ ἔχῃ ζωὴν εἰς τὸν ἐμαυτόν του· ὅτι ἔδωκε τὴν ζωὴν ὁ πατέρας τοῦ υἱοῦ, ὄχι νὰ μὴ τὴν εἶχεν ὁ υἱὸς πρῶτα, καὶ ὕστερα νὰ τὴν ἔλαβεν· ἀλλ' ὅτι τέτοιας λογῆς τὸν ἐγέννησεν δίχως ἀρχὴν καιροῦ, ὁποῦ ἡ ζωή, τὴν ὁποίαν γεννῶντας ὁ πατέρας ἔδωκε τοῦ υἱοῦ, εἶναι συναιώνιος μὲ τὴν ζωὴν τοῦ πατρὸς ὁποῦ τὴν ἔδωκεν· ἂς νοᾶ παρομοίως, ὅτι καθὼς ἔχει ὁ πατέρας εἰς τὸν ἑαυτόν του νὰ ἐκπορεύῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἔτζι ἔδωκε τοῦ υἱοῦ νὰ τὸ ἐκπορεύῃ καὶ αὐτός, καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο δίχως ἀρχὴν καιροῦ. Καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς τέτοιον τρόπον ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα, ὅτι γρυκᾶται νὰ ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν, καὶ νὰ εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. Διότι ἂν ἔχει ἀπὸ τὸν πατέρα ὅ, τι καὶ ἂν ἔχῃ ὁ υἱός, βέβαια τὸ νὰ ἐκπορεύῃ καὶ αὐτὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀπὸ τὸν πατέρα τὸ ἔχει.

Ὁ αὐτὸς εἰς τὸ βιβλίον ὁποῦ ἔγραψε περὶ Καθολικῆς πίστεως, καὶ τὸ ὠνόμασε Καθρέπτην·

Δός μου χάριν εἰς τούτην τὴν στράταν, τὴν ὁποίαν κάμνω μὲ τὴν βοήθειάν σου, νὰ ἔχω νοῦν· καὶ φώτισέ με, καὶ δεῖχνέ μου πάντα μὲ τὴν χάριν σου, πῶς ἔχω νὰ σὲ πιστεύω δίχως σφάλμα, κρατῶντας, ὅτι κατὰ τὴν φύσιν εἶσαι ἕνας Θεός, καὶ πιστεύοντας καλὰ ὅτι τὰ πρόσωπα εἶναι τρία· πατὴρ ἀγέννητος, υἱὸς ἀπὸ τὸν πατέρα μονογενής, πνεῦμα ἅγιον ἐκπορευόμενον ἀπὸ τοὺς δύο, καὶ εἰς τοὺς δύο καταμενίαν.

Ὁ αὐτὸς εἰς τὸ ὅμοιον βιβλίον·

Τούτην τὴν πίστιν ὁμολογῶ διὰ σένα, καὶ ἀπὸ σένα, καὶ εἰς ἐσένα ὦ μακαρία καὶ εὐλογημένη καὶ δοξασμένη τριάς· ὦ ἀληθινή, καὶ ἄκρα, καὶ αἰωνία μονάς· ὁ πατήρ, καὶ ὁ υἱός, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· ὁ Θεός, καὶ ὁ αὐθέντης, καὶ ὁ παράκλητος. ἡ ἀγάπη, ἡ χάρις, ἡ ἕνωσις· τὸ ἀληθινὸν φῶς, ὁ ἀληθὴς φω-

φωτισμός, ἡ ζωντανὴ ζωή, ἡ ζωὴ ἀπὸ τὸν ζῶντα, ἡ ζωοποίησις τῶν ζώντων· πηγή, ποταμός, ρυάκι· ὁ ἕνας ἀπὸ οὐδένα, ὁ ἄλλος ἀπὸ ἕνα, τὸ ἄλλο ἀπὸ τοὺς δύο. ἀπὸ τὸν ἕνα ὅλα, διὰ τοῦ ἑνός, εἰς τὸν ἕνα. ὁ πατέρας ἀπὸ οὐδένα· ὁ υἱὸς ἀπὸ τὸν ἕνα, ἤγουν τὸν πατέρα· ἀπὸ τοὺς δύο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἤγουν ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. ἀληθινὸς ὁ γεννήτορας, ἀλήθεια ὁ γεννημένος, ἀγάπη τῶν δύο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. μία μονάς, ἴση μεγαλειότης, ἴση δόξα, μία καὶ ἡ αὐτὴ φύσις.

Ὁ αὐτὸς εἰς τὸ ὅμοιον βιβλίον.

Λοιπὸν ἐπειδὴ πάντοτε ἦτον ὁ πατήρ, βέβαια καὶ υἱὸν εἶχε πάντοτε. πιστεύω καὶ σένα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον θεὸν ἀληθινόν, ὄχι καμωμένον, ὄχι κτισμένον, ὄχι γεννημένον, ἀλλ' ἐκπορευόμενον ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν μὲ τρόπον ἀνεκδιήγητον, καὶ μένοντα φυσικὰ εἰς τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. ἐκπορεύεσαι τὸ λοιπὸν εἰς τέτοιον τρόπον ἀπὸ τοὺς δύο, ὅτι δὲν χωρίζεσαι, ἀλλὰ μένεις καὶ εἰς τοὺς δύο. Καὶ εἶσαι τόσον εἰς ὅλα ἴσος, συναιώνιος, ὁμοούσιος μὲ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν, ὅτι δὲν ἐμπορεῖς νὰ διαφέρῃς τίποτε ἀπ' ἐκείνους ἢ εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἢ τὴν θέλησιν, ἢ τὸ αἰώνιον, ἢ τὴν οὐσίαν, οὔτε νὰ ἦσαι ὕστερος ἀπ' ἐκείνους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκπορεύεσαι. Λοιπὸν αἰώνιον τὸν πατέρα δίχως γέννησιν, αἰώνιον τὸν υἱὸν μὲ γέννησιν, αἰώνιον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μὲ ἐκπόρευσιν δίχως γέννησιν· ὅλον τὸν πατέρα εἰς τὸν υἱὸν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅλον τὸν υἱὸν εἰς τὸν πατέρα καὶ εἰς τὸ πνεῦμα, ὅλον τὸ πνεῦμα μένον εἰς τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν· πατέρα, καὶ υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἕνα θεὸν παντοκράτορα εἰς μίαν ἐξουσίαν, καὶ μίαν βασιλείαν, μίαν μεγαλειότητα, καὶ τότε καὶ τώρα καὶ πάντοτε βασιλεύοντα εἰς πᾶσα τόπον, μὲ τὴν καρδίαν πιστεύω, μὲ τὸ στόμα ὁμολογῶ, καὶ μὲ τὸν νοῦν ἀγαπῶ.

Ὁ αὐτὸς εἰς τὸ βιβλίον περὶ καθολικῆς πίστεως.

Τίς ἀπ' ἐκείνους ὁποῦ ἐστάθηκαν πρῶτοι ἀπ' ἐμᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκατάντησαν τὰ τέλη τῶν αἰώνων, ἐμπόρεσε νὰ ἀκούσῃ

ἢ νὰ γνωρίσῃ τόσον φανερὰ, πῶς εἶναι τριὰς καὶ μονὰς, πῶς εἶναι πρόσωπα καὶ οὐσία; Διὰ σένα Θεὲ πάτερ, ὅτι δὲν εἶσαι ἀπὸ κανένα, καὶ διὰ τοῦτο λέγεσαι ἀγέννητος. Διὰ τὸν υἱόν σου, ὅτι εἶναι ἀπὸ σένα γεννημένος, ὄχι ἀφ' ἑαυτοῦ του. Διὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι ἐκπορεύεται καὶ δὲν εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ του, ἀλλ' ἀπὸ σένα καὶ τὸν υἱόν σου, τῶν ὁποίων εἶναι πνεῦμα.

Ο' αὐτὸς εἰς τὸ ὅμοιον βιβλίον·

Ἀλλὰ τίς εἰς τούτην τὴν ζωὴν, καλὰ καὶ νὰ ἔχῃ καθαρὰν ὡσὰν κρύσαλλον τὴν καρδίαν, ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ μὲ τὸν νοῦν του τὰ ἐνδότατά σου μυστήρια τῆς τριάδος; πῶς ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶσι τρία πρόσωπα καὶ μία φύσις; πῶς ἐσὺ ὁ πατέρας λέγεσαι ἀγέννητος, ὁ υἱὸς γεννητὸς, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὔτε ἀγέννητον, οὔτε γεννητὸν, ἀλλ' ἐκπορευόμενον; πῶς ἐγεννήθη ὁ υἱὸς ἀπὸ σένα τὸν πατέρα, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ σένα καὶ τὸν υἱὸν ἐκπορεύεται; πῶς γεννᾶται ὁ υἱὸς, καὶ δὲν ἐκπορεύεται· τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ δὲν γεννᾶται; πῶς εἶναι ὁ υἱὸς ὄχι ἀφ' ἑαυτοῦ του ἀλλ' ἀπὸ σένα, καὶ ὅμως δὲν εἶναι ὑστερώτερος ἀπὸ σένα, ὅθεν εἶναι; πῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἀπὸ σένα καὶ τὸν υἱὸν, καὶ ὅμως δὲν χωρίζεται ἀπὸ ἐσᾶς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι;

Καὶ παρακάτω·

Πῶς ἔχοντας τὴν γέννησιν ὁ υἱὸς ἀπὸ σένα ὦ πάτερ, δὲν εἶναι ὕστερα ἀπὸ σένα; Καὶ πῶς τὸ πνεῦμα τῶν δύο, ἔχοντας τὴν ἐκπόρευσιν, δὲν εἶναι ὕστερα ἀπὸ ἐσᾶς ὁποῦ τὸ ἐκπορεύετε; πῶς καὶ τὸ ἕνα προσωπικῶς εἶναι τρία, καὶ τὰ τρία φυσικῶς ἕνα;

Ο' αὐτὸς εἰς τὸ βιβλίον τὸ μονόλογον·

Ἐγνώρισά σε θεὸν καὶ ἕνα, πνεῦμα ἅγιον πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ὁμοίως ἐκπορευόμενον, ὁμοούσιον, συναιώνιον μὲ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, παράκλητον ὁποῦ μᾶς διαφεντεύεις, τὸ ὁποῖον ὡσὰν περιστερὰ ἐκατέβηκες εἰς αὐτὸν τὸν θεὸν καὶ δεσπότην Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ ἐφάνηκες μὲ πύρι-

ναις γλώσσαις ἐπάνω, εἰς τοὺς ἀποστόλους. ἐσὺ ἀπ' ἀρχῆς ἐδίδαξες ὅλους. τοὺς ἁγίους καὶ φίλους τοῦ θεοῦ μὲ τὸ χάρισμα τῆς χάριτός σου, καὶ ἄνοιξες τὰ στόματα τῶν προφητῶν διὰ νὰ διηγηθοῦσι τὰ θαυμάσια τῆς βασιλείας σου. ἐσένα προσκυνοῦσιν καὶ δοξολογοῦσι μὲ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ὅλοι τοῦ θεοῦ οἱ ἅγιοι· μέσα εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἐγὼ ὁ υἱὸς τῆς δούλης σου ἐξ ὅλης μου τῆς καρδίας δοξολογῶ τὸ ὄνομά σου, διατὶ μὲ ἐφώτισες. ἐσὺ εἶσαι τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, τὸ φῶς τὸ τῆς ἀληθείας, ἡ φλόγα τοῦ θεοῦ, καὶ διδάσκαλος τῶν πνευμάτων, ὁποῦ μὲ τὸ χρίσμα σου μᾶς διδάσκεις πᾶσαν ἀλήθειαν· Τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, χωρὶς τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀρέσῃ τινὰς τοῦ θεοῦ. Διατὶ ἐσὺ εἶσαι θεὸς ἐκ θεοῦ, καὶ φῶς ἐκ φωτὸς ἐκπορευόμενον μὲ τρόπον ἀδιήγητον ἀπὸ τὸν πατέρα τῶν φώτων, καὶ τὸν υἱόν του τὸν δεσπότην Ιησοῦν Χριστόν.

Ο αὐτὸς εἰς τὸ ὅμοιον βιβλίον·

Ε῞νας εἶναι θεὸς πατὴρ, ὁποῦ μοναχὸς ἐγέννησεν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του φυσικὰ ἕνα υἱόν· καὶ ἕνας υἱὸς, ὁποῦ μοναχὸς φυσικὰ ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον· καὶ ἕνα πνεῦμα ἅγιον, ὁποῦ μοναχὸν φυσικὰ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν.

Ο αὐτὸς εἰς τὸ ὅμοιον Κεφάλαιον·

Διατὶ δὲν θέλει εἶσαι εἰς ἐκείνην τὴν τριάδα ἴδιον τοῦ πατρὸς μόνου, ὅτι αὐτὸς δὲν ἐγεννήθη, ἀλλ' ὅτι ἐγέννησεν ἕνα υἱόν; Οὔτε θέλει εἶσαι ἴδιον τοῦ υἱοῦ μόνου, ὅτι αὐτὸς δὲν ἐγέννησεν, ἀλλ' ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ πατρός; Οὔτε ἴδιον τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὅτι οὔτε ἐγεννήθη αὐτὸ, οὔτε ἐγέννησεν, ἀλλ' ὅτι μόνον ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν;

Ο αὐτὸς πρὸς Ορόσιον·

Η῾ πίστις, τὴν ὁποίαν ὁμολογοῦμεν μᾶς ἐξηγᾷ, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὔτε ἀγέννητον εἶναι, οὔτε γεννημένον. Διατὶ ἂν τὸ εἰποῦμεν ἀγέννητον, θέλει φανῇ ὅτι λέγομεν δύο πατέρες. ἂν τὸ εἰποῦμεν γεννημένον, μᾶς θέλουν κατηγορήσει ὅτι πιστεύομεν δύο υἱούς. ἀλλ' ὡσὰν κρατεῖ ἡ πίστις ὁποῦ ὁμο-

λεγόμενον, οὔτε ἀγέννητον, οὔτε γεννημένον εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ἐκπορευόμενον, ἤγουν ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. Καὶ διὰ νὰ τ' ἀποδείξω μὲ μαρτυρίαις, ἄκουσε τί λέγει αὐτὸς ὁ Δεσπότης Χριστὸς διδάσκοντας τοὺς μαθητάς του· Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, τὸν ὁποῖον ἐγὼ σᾶς θέλω πέμψει ἀπὸ τὸν πατέρα, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁποῦ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα, ἐκεῖνος θέλει μαρτυρήσει δι' ἐμένα. Καὶ πάλιν αὐτὸς ὁ Δεσπότης Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασίν του διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸς ἐκπορεύει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡσὰν καὶ ὁ πατέρας, ἐφύσησεν εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ εἶπεν· λάβετε πνεῦμα ἅγιον. Τὸ λοιπὸν ἕνα πνεῦμα εἶναι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ἕνα πνεῦμα καὶ τῶν δύο.

Ὁ αὐτὸς εἰς τὸ τρίτον βιβλίον κατὰ Μαξίμου·

Γυρεύεις νὰ μάθῃς ἀπ' ἐμένα, ἂν ὁ υἱὸς εἶναι ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ πατρὸς, καὶ ἂν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ πατρὸς, διατὶ εἶναι ὁ ἕνας υἱὸς, καὶ ὁ ἄλλος δὲν εἶναι υἱός; Ἰδοὺ ἀποκρίνομαι, ἢ καταλάβῃς, ἢ μὴ καταλάβῃς. Εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα ὁ υἱὸς, εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' ἐκεῖνος γεννᾶται, τοῦτο ἐκπορεύεται. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος εἶναι υἱὸς τοῦ πατρὸς, ἀφ' οὗ γεννᾶται· τοῦτο εἶναι πνεῦμα καὶ τῶν δύο, διατὶ ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τοὺς δύο. ἀλλὰ διὰ τοῦτο μιλῶντας διὰ τὸ πνεῦμα ὁ υἱὸς εἶπεν, ὁ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· διατὶ ὁ πατέρας εἶναι ῥίζα τῆς ἐκπορεύσεώς του, ὁποῦ ἐγέννησε τέτοιον υἱὸν, καὶ γεννῶντας τοῦ ἔδωκεν ὅτι καὶ ἀπ' αὐτὸν νὰ ἐκπορεύεται τὸ ἅγιον πνεῦμα. Καὶ ἂν δὲν ἐκπορεύετον καὶ ἀπ' αὐτὸν, δὲν ἤθελεν εἰπεῖ τῶν μαθητῶν του· λάβετε πνεῦμα ἅγιον· καὶ δὲν ἤθελε τὸ δώσει φυσῶντας· διὰ νὰ φανερώσῃ ὅτι ἐκπορεύεται καὶ ἀπ' αὐτόν· καὶ νὰ δείξῃ καθάρια μὲ τὸ φύσημα, τί πρᾶγμα φυσῶντας ἔδιδε κρυφά. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἂν ἐγεννᾶτον, ἤθελε γεννᾶσθαι ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν πατέρα, οὐδὲ μόνον ἀπὸ τὸν υἱὸν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς δύο, βέβαια ἤθελεν λέγεσθαι υἱὸς καὶ τῶν δύο. Ὅθεν ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι υἱὸς καὶ τῶν δύο, δὲν ἔπρεπε νὰ γεννηθῇ καὶ ἀπὸ τοὺς δύο.

Ὁ αὐτὸς εἰς τὸ ὅμοιον βιβλίον·

Ἐμᾶς

Ἐμᾶς τοῦτο ἂς σώνη, ὅτι ὁ υἱὸς δὲν εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ του; ἀλλ' ἀπ' ἐκεῖνον ἀφ' οὗ ἐγεννήθη· τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δὲν εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ του, ἀλλ' ἀπ' ἐκεῖνον ἀφ' οὗ ἐκπορεύεται. Καὶ διατὶ ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τοὺς δύο, καθὼς ἐδείξαμεν, διὰ τούτην τὴν ἀφορμὴν κράζεται πνεῦμα πατρὸς καὶ υἱοῦ· καὶ τὰ ἑξῆς.

Ὁ αὐτὸς εἰς τὸ ὅμοιον βιβλίον, Ὅτι ὁ υἱὸς εἶναι πηγὴ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Λοιπὸν ὅσην ἀγαθότητα ἔχει αὐτὸς, τόσην ἔδωκε τοῦ υἱοῦ. καὶ διατὶ ὄχι κατὰ χάριν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν εἶναι υἱὸς, τοῦ τὴν ἔδωκεν ὅτι ἐγεννήθη, ὄχι διατὶ ἐχρειάζετον. Καὶ ὁ γεμάτος ἐγέννησε γεμάτον, ἡ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος πηγὴν ἀγαθότητος. Καὶ διὰ τοῦτο οὔτε τοῦτος λαμβάνοντας εὐκαίρεσε τὸν πατέρα, οὔτε ὁ πατέρας ἐσμίκρυνεν εἰς τὸ ἑαυτόν του ἐκεῖνο ὁποῦ ἔδωκεν· διατὶ δὲν εἶναι ἐμπορετὸν νὰ λείψη ποτὲ ἐκεῖνο ὁποῦ δὲν ἀλλάσσει, οὐδὲ τὸ γεμάτον νὰ αὐξήση. Καὶ τί ἄλλο εἶναι ἐκείνη ἡ ἀγαθότης, παρὰ ζωὴ ὁποῦ δίδει ζωήν; Ὅθεν ἐπειδὴ ἡ πηγὴ ἐγέννησε πηγὴν, καθὼς ὁ πατὴρ ἀνασταίνει νεκροὺς καὶ ζωογονεῖ, ἔτζι καὶ ὁ υἱὸς δίδει ζωὴν ὧν τινος θέλει. Τοῦτο τὸ εἶπεν αὐτὸς ὁ υἱὸς, ὄχι ἐγώ. Διὰ τοῦτο ὁ ψαλμὸς λέγει κατὰ πρὸς τὸν πατέρα, ὅτι κοντὰ εἰς ἐσένα εἶναι πηγὴ τῆς ζωῆς. Καὶ ποία εἶναι τούτη ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς σιμὰ εἰς τὸν πατέρα, παρὰ ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον λέγεται· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ Λόγος; Καὶ, οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν; διὰ τὸν ὁποῖον καὶ ὑποκάτω λέγει· Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. τούτη ἡ ζωὴ εἶναι πηγὴ ζωῆς, καὶ τοῦτο τὸ φῶς εἶναι φῶς φωτός. Ὅθεν ἀφ' οὗ εἶπεν ὁ ψαλμὸς, παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, παρευθὺς λέγει· ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα, θέλομεν ἰδεῖ φῶς, ἤγουν εἰς τὸν υἱόν σου τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· τὸ ὁποῖον ὡμολόγησες καὶ σὺ εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ μιλήματός μας, ὅτι φωτίζει. τὸ λοιπὸν πηγὴ ἀπὸ τὴν πηγὴν εἶναι ὁ υἱὸς ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ οἱ δύο ἀντάμα μία πηγή. φῶς ἐκ φωτὸς ὁ υἱὸς ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ οἱ δύο ἀντάμα

ἕνα

ἕνα φῶς· καθὼς εἶναι θεὸς ἐκ θεοῦ, καὶ οἱ δύο ἀντάμα ἕνας θεός. καὶ ὅλον τοῦτο σμίγοντας καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁποῦ εἶναι καὶ τῶν δύο ἀπὸ τούτων τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς.

Ὁ αὐτὸς εἰς τὸ ιε κεφάλαιον τοῦ πέμπτου βιβλίου περὶ τριάδος.

Λοιπὸν ἂν ἐκεῖνο ὁποῦ δίδεται, ἔχει δὲ ἀρχὴν ἐκεῖνον ἀφ' οὗ δίδεται, διατὶ τὸ ἐκπορευόμενον ἀπ' ἐκεῖνον ἀπὸ ἄλλον δὲν λαμβάνει· πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἀρχὴ εἶναι ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, ὄχι δύο ἀρχαί· ἀλλὰ καθὼς ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς εἶναι ἕνας θεός, καὶ ἀποβλέποντας τὰ πλάσματα ἕνας κτίστης καὶ ἕνας Κύριος· ἔτζι πρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι μία ἀρχή, καθὼς εἶναι πρὸς τὰ κτίσματα ἕνας πλάστης καὶ ἕνας αὐθέντης ὁ πατήρ, καὶ ὁ υἱός, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Τοῦτα καὶ ἄλλα ὅμοια λέγει τοῦτος ὁ μακάριος πατέρας εἰς τὸ ἀκόλουθον βιβλίον, καὶ εἰς ἄλλους του πολλοὺς λόγους καὶ βιβλία.

Τίς ἐμπορεῖ νὰ συμμαζώξῃ, ὅσα εἶπεν εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν; ἀλλὰ καὶ τοῦτα σώνουσιν νὰ ἀπαλλύουσιν πᾶσαν ψυχήν, καὶ νὰ τὴν καταπείσουσιν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα.

Ἀλλά, θέλει τάχα ἀποκριθῇ τινὰς ἀπὸ τοὺς ἐναντίους, ὅτι δὲν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν τοῦ Αὐγουστίνου, διατὶ εἶναι διδάσκαλος δυτικὸς καὶ λατῖνος, καλὰ καὶ σὺ νὰ ἐφόρτωσες τὰ αὐτία μας ἀπὸ τὰ λόγια του.

Καὶ ἀποκρίνομαι·

Ἂν τὰ γράμματα τοῦ ἁγίου τούτου νὰ μὴν ἦσαν μαρτυρημένα ἀπὸ σύνοδον οἰκουμενικήν, καλὰ ἤθελες λέγει. ἀλλ' ἐπειδὴ σύνοδος οἰκουμενικὴ ὁρίζει νὰ τὰ προσέχωμεν, μάλιστα μὲ κατάραις καὶ ἀναθέματα, δὲν λέγεις καλά, καὶ ἄκουε·

Ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς πέμπτης συνόδου·

Ἀκολουθοῦμεν εἰς κάθε πρᾶγμα τοὺς ἁγίους πατέρες καὶ διδασκάλους τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, Ἀθανάσιον, Ἱλάριον,

Βασίλειον, Αὐγουστῖνον, Θεόφιλον, Κύριλλον, Ιωάννην τὸν Χρυσόστομον, Λέοντα, Πρόκλον· καὶ δεχόμεθα ὅσα ἔγραψαν εἰς βεβαίωσιν τῆν ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ κατάκρισιν τῶν αἱρετικῶν.

Ομοίως καὶ ἡ ἑβδόμη σύνοδος·

Ἐκείνων ὁποῦ δὲν ἀσπάζονται τὰ λόγια τῶν ἁγίων πατέρων ὅσα εἴπασιν εἰς βεβαίωσιν τῶν ὀρθοδόξων δογμάτων τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, Αθανασίου, Κυρίλλου, Αμβροσίου, Αμφιλοχίου, τοῦ μεγάλου διδασκάλου Λέοντος τοῦ πάπα, Αυγουστίνου, καὶ τῶν ἄλλων· ἀκόμη καὶ τῶν πρακτικῶν τῆς τετάρτης, καὶ τῆς ἕκτης συνόδου, ἀνάθεμα·

Ακούεις, ὅτι εἶναι ἀνάθεμα ὅποιος δὲν δέχεται τὰ λόγια τοῦ Αυγουστίνου; Κάμε τὸ λοιπὸν νὰ δέχεσαι εἰς τὸ μέλλον τὸν Αυγουστῖνον δι' ἅγιον καὶ διδάσκαλον, ἔχοντας ἐκεῖνος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ μεγάλην φήμην καὶ δόξαν. καὶ ἐγνώρισες, ὅτι συμφωνοῦσιν εἰς ὅλα μὲ τοὺς ἀνατολικοὺς οἱ δυτικοὶ ἅγιοι, ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐμίλησεν εἰς αὐτούς. καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται, δίδοται, πέμπεται, ἀποστέλλεται, προχωρεῖται, ἐβγαίνει, ἐξέρχεται, ἀναβλύζει, πηγάζει, πνέεται ἀπὸ τὸν υἱόν· τὰ ὁποῖα ὅλα σημαίνουσιν, ὅτι ἐκπορεύεται αἰωνίως ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. Καὶ πῶς οἱ δυτικοὶ ἅγιοι φανερώτερα παρὰ τοὺς ἀνατολικοὺς φωνάζουσι καὶ λέγουσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τοὺς δύο· καὶ δὲν διαφέρουσιν ἀνάμεσά τους; ἀλλὰ συμφωνοῦσι καλώτατα καὶ θειότατα. καὶ δὲν ἐμπορεῖς νὰ τοὺς ἀπηλογιάσῃς, ἐπειδὴ φανερὰ φωνάζουσιν οἱ σύνοδες· Ο'ποιος δὲν δέχεται τὰ λόγιατων, ἂς εἶναι ἀνάθεμα. πόθεν ἔχετε λοιπὸν ἐσεῖς νὰ δείξετε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς, ἂν ὅλοι οἱ διδάσκαλοι φωνάζουσι καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, καὶ τὰ λοιπὰ, διὰ νὰ μὴν τὰ ξαναλέγω; Πιστεύσετε λοιπὸν τῶν διδασκάλων τούτων, καὶ ἀκούσετε τὴν καλὴν μας συμβουλήν.

Α'λλ' ἀφ' οὗ ἐπροφέραμεν τὰ λόγια τῶν ἁγίων διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας, μᾶς φαίνεται πρέπον νὰ σμίξωμεν καὶ ἀπὸ

τὸ δικόνμας ὀλίγον τίποτε, ἀπ' ὅσα ἠκούσαμεν ἀπὸ πολλούς, καὶ πολυλογιάζοντας τὴν ὑπόθεσιν τούτην εὑρήκαμεν. ἀπό τὰ ὁποῖα καταπεισμένοι ὑποτακτήκαμεν τούτης τῆς ἁγίας συνόδου. λοιπὸν ἀκούσετε καὶ ἐσεῖς.

Ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ κράζεται πνεῦμα υἱοῦ, τὸ λέγει καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς, κράζοντάς το πνεῦμα ἀληθείας, καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια. λέγει το καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος εἰς πολλοὺς τόπους· ὡσὰν ὅτε λέγει· ἔστειλεν ὁ Θεὸς εἰς ταῖς καρδίαις σας τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ του· Καὶ, ὅποιος δὲν ἔχει τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, δὲν εἶναι δικός του.

Ἀδελφοὶ, τοῦτος ὁ λόγος μοναχὰ σώνει νὰ δείξῃ τὴν ἀλήθειαν. Διατὶ τὸ νὰ λέγεται πνεῦμα υἱοῦ, ἄλλο δὲν σημαίνει παρὰ ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν υἱόν. διότι ἐκεῖνο ὁποῦ λέγουσι τινὲς φεύγοντας τὴν ἀλήθειαν, πῶς τὸ νὰ λέγεται πνεῦμα υἱοῦ σημαδεύει τὴν μίαν φύσιν τῶν προσώπων, εἶναι κλωστὴ ἀράχνης. ἐπειδὴ ἂν ἦτον καλὴ ἐξήγησις, ἐμποροῦμεν ὁμοίως νὰ εἰποῦμεν, ὅτι καὶ ὁ υἱὸς εἶναι τοῦ πνεύματος, καὶ ὁ πατέρας τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος. ἀλλὰ τοῦτο δὲν θέλεις τὸ εὕρει ποτέ. λείπεται τὸ λοιπὸν, ὅτι ἄλλο νὰ μὴν σημαίνῃ παρὰ ὅτι τὸ πνεῦμα ὁποῦ ἐκπορεύεται, νὰ εἶναι τοῦ ἐκπορεύοντος· διατὶ οὐδὲ ἄλλο βολεῖ νὰ λογιάσῃς.

Ἔτι, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἢ ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον ἐκπορεύεται, ἢ ὄχι ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον· καὶ δὲν ἐμπορεῖς ἀπὸ τὰ δύο τοῦτα νὰ φύγῃς. ἀλλὰ δὲν ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον, λοιπὸν ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν. Καὶ νὰ μὴν ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα μόνον, ἀπόδειξις, ὅτι οὐδὲ ἡ θεία γραφὴ, οὐδὲ κανεὶς διδάσκαλος εὑρίσκεται νὰ τὸ εἶπεν. Καὶ πρᾶγμα ὁποῦ κανεὶς ἅγιος δὲν εἶπεν, μὴ τολμήσῃ τινὰς νὰ τὸ εἰπῇ.

Ἔτι, τὸ ἐκπορεύειν εἰς τὸν πατέρα εἶναι φυσικὴ ἐνέργεια, ὄχι ἡ πρώτη καὶ ἄμεσος, ἀλλὰ διὰ μέσου τῆς πρώτης, ἡ ὁποία εἶναι τὸ γεννᾷν καὶ ἡ γέννησις, καθὼς ἀπεδείχθηκεν. λοιπὸν ἀνάγκη εἶναι, ὅτι καὶ ὁ υἱὸς νὰ ἔχῃ τούτην τὴν ἐνέργειαν,

γειαν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ ἐκπορεύεται διὰ τοῦ υἱοῦ.

Ἔτι ὅλοι κοινὰ οἱ διδάσκαλοι ὁμολογοῦσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον προέρχεται ἀπὸ τὸν υἱόν· ἂν προέρχεται ἀπὸ τὸν υἱὸν, βέβαια προέρχεται φυσικά. Διατὶ εἰς τὸν Θεὸν τίποτε δὲν εἶναι παραφύσικον, οὔτε ἀπ᾽ ἔξωθεν κερδεμένον· καὶ ἴδιον τῶν πλασμάτων εἶναι νὰ γίνονται ἀπὸ τὸν Θεὸν ὄχι φυσικά. λοιπὸν ἂν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον προέρχεται φυσικὰ ἀπὸ τὸν υἱὸν, καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἡ πρόοδος προσώπου ἀπὸ πρόσωπον εἰς δύο τρόπους ἐμπορεῖ νὰ εἶναι, ἢ γεννῶντας, ἢ ἐκπορεύοντας· καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν υἱὸν κατὰ γέννησιν, διατὶ ἤθελεν εἶσται υἱὸς τοῦ υἱοῦ· προέρχεται λοιπὸν κατὰ ἐκπόρευσιν· τόσον ὅτι ἡ πρόοδος τοῦ πνεύματος καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν, εἶναι ἐκπόρευσις ἀπὸ τὸν υἱόν.

Ἔτι ὅλοι οἱ διδάσκαλοι φωνάζουσιν ἀνατολικοὶ καὶ δυτικοὶ, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ. ἀλλὰ εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα ἐκεῖνο ὁποῦ ἐβγαίνει ἀπὸ τὴν οὐσίαν τινὸς προσώπου, ἐβγαίνει καὶ ἀπ᾽ ἐκεῖνο τὸ πρόσωπον· λοιπὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁποῦ εἶναι ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ υἱοῦ κατὰ τοὺς ἁγίους, εἶναι καὶ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ.

Καὶ ἂν τινὰς ἀποκοτίσῃ νὰ εἰπῇ, ὅτι τοῦτα λέγονται διὰ νὰ δειχθῇ ὅτι μία φύσις εἶναι τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος· καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα ἔχει τὴν ὅμοιαν οὐσίαν, ὁποῦ ἔχει ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός. τοῦτο καθὼς εἶναι ἀληθινὸν, ἔτζι κάμνει διὰ ἐμᾶς. Διατὶ εἰς τοῦτον τὸν τρόπον τὸ πνεῦμα εἶναι ὁμοούσιον μὲ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, εἰς ὅσον ἐκπορεύεται ἀπὸ τὴν οὐσίαν των καὶ ἀπὸ τὰ πρόσωπά των. Διότι ἂν καθὼς αὐτοὶ λέγουσιν, τοῦτο σημαίνει μόνον τὴν ἑνότητα τῆς φύσεως, ἔπρεπε νὰ λέγεται καὶ ὁ πατέρας ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος, καὶ ὁ υἱὸς ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ πνεύματος. ἀλλὰ τοῦτο κανεὶς δὲν ἐτόλμησεν ὡς τὴν ὥραν, ἢ θέλει τολμήσει νὰ τὸ εἰπῇ, ἂν θέλῃ νὰ ἔχῃ ὄνομα καὶ γνώμην χριστιανοῦ.

Ἔτι κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, καὶ πολλοτάτους ἁγίους ὁ υἱὸς λέγεται εἰκόνα τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ πνεῦμα εἰκόνα τοῦ υἱοῦ· ὁ υἱὸς

ἐνέργεια

ἐνέργεια τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα ἐνέργεια τοῦ υἱοῦ· ὁ υἱὸς λόγος τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα μίλημα τοῦ υἱοῦ· ὁ υἱὸς μυρωδία τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα μυρωδία τοῦ υἱοῦ. ἀλλὰ τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα ὅλα τὰ ἔχει ὁ υἱὸς, εἰς ὅσον εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα· λοιπὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχει τὰ ὅμοια ὀνόματα, εἰς ὅσον εἶναι ἀπὸ τὸν υἱόν.

Ἔτι ἂν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δὲν ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν υἱὸν, δὲν ἤθελεν εἶσαι διάφορον πρόσωπον ἀπὸ τὸν υἱόν. ἀλλὰ τοῦτο καὶ νὰ τὸ εἰπῇς μόνον εἶναι ἄτοπον, διατὶ ἡ τριάδα ἤθελε γένη Δυάδα. τὸ λοιπὸν εἶναι ἀπὸ τὸν υἱὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, διὰ νὰ ἔχῃ πρὸς ἐκεῖνον προσωπικὴν διαφοράν.

Ἔτι λέγει τῶν μαθητῶν του ὁ Χριστὸς· Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, τὸν ὁποῖον ἐγὼ σᾶς θέλω πέμψει· Καὶ, ἂν ἐγὼ ὑπάγω, σᾶς θέλω τὸν πέμψει. Διατὶ τὸ νὰ πέμπεται εἰς τὰ θεῖα πρόσωπα σημαίνει ἀρχὴν τὸν πέμποντα. καὶ τὸ μαρτυρᾷ ὁ Χρυσόστομος λέγοντας τῶν ἀρειανῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐκαταλάμβαναν, πῶς ἐμπορεῖ νὰ εἶναι μιᾶς φύσεως ὁ πέμπων καὶ ὁ πεμπόμενος, εἰς τὴν τριακοστὴν ἐνάτην ὁμιλίαν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννου· Πάλιν μιλεῖς διὰ τὰ πράγματα τοῦ θεοῦ, ὡσὰν νὰ ἦσαν πράγματα ἀνθρώπων· καὶ δὲν νοᾶς, ὅτι τοῦτα ὅλα δὲν ἐποθήκασι δὶ ἄλλο, παρὰ διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀρχὴν, καὶ νὰ μὴν πέσωμεν εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ Σαβελλίου. Τὸ λοιπὸν ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα πέμπεται ἀπὸ τὸν υἱὸν, ἔχει τὸ εἶναι ἀπὸ τὸν υἱόν.

Ἔτι τὸ πρᾶγμα ὁποῦ ἔχει τινὰς φυσικὰ, καὶ εἶναι πρᾶγμά του, εἶναι ἀπ' ἐκεῖνον, εἰς ὅσον λέγεται πρᾶγμα του. ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι πνεῦμα τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦτο φυσικὰ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι πνεῦμα του παρὰ φύσιν, ἢ ὡς δοῦλον του. λοιπὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς ὅσον πνεῦμα ἅγιον, ἤγουν ἕνα πρόσωπον τῆς ἁγίας τριάδος, εἶναι ἀπὸ τὸν υἱόν.

Ἔτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀναφέρεται εἰς ἄλλον, διατὶ λέγεται πνεῦμα πατρὸς, καὶ πνεῦμα υἱοῦ· καὶ ἀναφέρεται ὡς πνεῦμα πρὸς τὸν πνέοντα ἢ ἐκπορεύοντα. ἀλλὰ πνέοντες εἶν-

ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός. τὸ λοιπὸν εἶναι πνεῦμα πατρὸς καὶ υἱοῦ, ὡσὰν πνεόντων τῶν δύο καὶ ἐκπορευόντων.

Ἔτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λαμβάνει ἀπὸ τὸν υἱόν· διατὶ ὁ Χριστὸς λέγει, ὅτι θέλει πάρει ἀπὸ τὸ δικόν μου. ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ὁποῦ λαμβάνει, εἶναι ἡ οὐσία του· διατὶ δὲν εἶναι ἄλλο πρᾶγμα ἡ οὐσία του, καὶ ἄλλο τὸ πρᾶγμα ὁποῦ λαμβάνει, ἐπειδὴ ἤθελεν εἶσαι ὄχι ἁπλὸν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὄντας θεὸς εἶναι ἁπλότατον. ἔχει λοιπὸν τὴν οὐσίαν του καὶ τὸ εἶναι του ἀκόμη ἀπὸ τὸν υἱόν.

Εἶναι καὶ ἄλλαις πολλαῖς μαρτυρίαις τῆς θείας γραφῆς, ὡσὰν τό· Τὸν ὁποῖον ἐγὼ σᾶς θέλω πέμψει ἀπὸ τὸν πατέρα· Καὶ τό· θέλει λάβει ἀπὸ ἐμένα, καὶ θέλει σᾶς ἀναφέρει· Καὶ τὸ, ὅσα θέλει ἀκούσει, θέλει εἰπεῖ· Καὶ τὸ, θέλω πέμψει τὸ πνεῦμα τὸ ἐδικόν μου καὶ τοῦ πατρός μου, εἰς τὸ ὁποῖον θέλετε στερεωθῆ. καὶ ἄλλα ὅμοια, μέρος ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξεκαθαρίσαμεν εἰς πλάτος, μέρος ἀφήκαμεν διὰ κοντολογίαν.

Σώνουσι τοῦτα ὁποῦ εἴπαμεν διὰ νὰ δειχθῇ ἡ ἀλήθεια τοῦ λόγου τούτου, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, ἀφήνοντας παρὰ μέρος ἄλλα πολλὰ, ὁποῦ ἐμπορεῖ τινὰς νὰ ἀναφέρῃ εἰς βεβαίωσιν. Ὅμως ἐπειδὴ προφέρουσι κάποιαις γνώμαις ἐναντίαις ἐναντίον εἰς ἐκείνους ὁποῦ κρατοῦσι τούτην τὴν ἀλήθειαν, θέλομεν ἀποκριθῆ καὶ εἰς τούταις κατὰ τὴν δύναμίν μας, λύοντας ταῖς περιπλοκαῖς των κατὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν διδασκάλων.

Πρῶτον λέγουσι· πῶς λέγοντας ὁ Χριστὸς· τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· δὲν εἶπεν, ὅτι ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του; ἀλλ' οὐδὲ ἀρνήθηκε τὸν ἑαυτόν του λέγομεν ἡμεῖς, καθὼς ἔκαμε καὶ εἰς ἄλλους τόπους. Καὶ ἂν ἤθελεν ἀκόμη τὸ ἀρνηθῇ, δὲν ἔσωνε διὰ νὰ ἔχουν τοῦτοι τὴν εἴδησιν ταις. Διατὶ αὐτός του ὁ Χριστὸς λέγει, ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν ὥραν δὲν τὴν ἠξεύρει τινὰς, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, οὐδὲ ὁ υἱὸς, παρὰ μόνον ὁ πατέρας. Καὶ εἰς ἄλλον τόπον λέγει· ἡ διδασκαλία μου δὲν εἶναι δική μου, ἀλ-

ὅτι ἂν ἤθελε τὸ ἀρνηθῇ ἐγρυκᾶτον πῶς δὲν

λὰ

λὰ τοῦ πατρὸς ὁποῦ μὲ ἔπεμψεν· Καὶ πάλιν· Οὐδένας γνωρίζει τὸν υἱὸν, παρὰ μόνον ὁ πατέρας. Καὶ ὅμως μὲ πᾶσα δίκαιον ἐμεῖς πιστεύομεν τὸ ἐναντίον, ὅτι ὁ Χριστὸς ἠξεύρει τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν ὥραν τόσον καλὰ, ὡσὰν καὶ ὁ πατέρας· Καὶ ὅτι ἡ διδασκαλία του εἶναι δικήτου. Ἂν ἐμεῖς τὸ λοιπὸν κάμνομεν καλὰ πιστεύοντας τὸ ἐναντίον εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ ἀρνήθηκεν, διατὶ δὲν ἔχομεν ἐδῶ νὰ πιστεύσωμεν ἐκεῖνο ὁποῦ δὲν ἀρνήθηκεν;

Ἔτι λογιάζουσιν, ὅτι λέγοντας νὰ ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοὺς δύο, ἢ τὰ δύο πρόσωπά γίνονται ἕνα διὰ νὰ εἶναι μία ἀρχή· ἢ ἂν μένουσι δύο πρόσωπα, εἶναι δύο ἀρχαῖς, πρᾶγμα τόσον ἄτοπον, ὡσὰν τὸ πρῶτον.

Πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι ἂν ἐμεῖς ἐβάναμεν τὸ ἐκπορεύειν εἰς τὸ πατέρα νὰ ἔκαμνε τὸ πατέρα πατέρα, τότε ἤθελεν ἀκολουθᾷ τὸ ἄτοπον, ὅτι ὁ πατέρας καὶ ὁ υἱὸς νὰ ἐγίνονται ἕνα πρόσωπον, ἔχοντας καὶ οἱ δύο τὸ ἐκπορεύειν, ὁποῦ καταστένει πατέρα τὸν πατέρα. ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ πατέρας εἶναι πατέρας ὅτι γεννᾷ ὄχι ὅτι ἐκπορεύει· καὶ ἐκπορεύει ὡσὰν πρόσωπον καταστεμένον ἀπὸ τὴν πατρότητα· ποία ἀνάγκη εἶναι, ὅτι ἂν ὁ υἱὸς ἔχῃ καὶ αὐτὸς τὸ ἐκπορεύειν, μὲ τὸ ὁποῖον δὲν γίνεται ὁ πατέρας πατέρας, νὰ γίνεται ἕνα πρόσωπον μὲ τὸν πατέρα; Διατὶ καθὼς ὁ υἱὸς ἔχοντας καὶ αὐτὸς, ὅτι τὸ πνεῦμα νὰ λέγεται τοῦ υἱοῦ, καθὼς λέγεται καὶ τοῦ πατρός· καὶ νὰ πέμπῃ καὶ αὐτὸς τὸ πνεῦμα, καθὼς τὸ πέμπει καὶ ὁ πατέρας· ὅμως διὰ τοῦτο ὁ υἱὸς δὲν γίνεται πατέρας, διατὶ τὸ νὰ εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ νὰ πέμπεται ἀπὸ τὸν πατέρα δὲν κάμνουσι τὸν πατέρα πατέρα· ἔτζι προβάλλοντας καὶ τὸ πνεῦμα μὲ τὸν πατέρα, δὲν γίνεται ἕνα πρόσωπον μὲ τὸν πατέρα, διότι τὸ ἐκπορεύειν δὲν κάμνει τὸν πατέρα πατέρα. Τόσον ὅτι ἂν δὲν ἀποδείξῃς πρῶτα, ὅτι τὸ ἐκπορεύειν καταστένει τὸν πατέρα πατέρα, δὲν θέλεις ἀποδείξει ποτὲ, ὅτι ὁ υἱὸς νὰ γίνεται ἕνα πρόσωπον μὲ τὸν πατέρα. Καὶ ἂν σοῦ φαίνεται θαυμαστὸν, ὅτι δύο πρόσωπα νὰ εἶναι μία ἀρχὴ, καὶ νὰ μὴν γίνωνται ἕνα πρόσω-

σω-

εἶναι ὁ υἱὸς προκαταρκτικὴ αἰτία.

λέγει ὅσον εἰς τὸ τρόπον τοῦ μιλήματος, ὄχι καὶ τὴν ἔννοιαν.

σωπον· μεγαλήτερον θαῦμα εἶναι, ὅτι τὰ τρία πρόσωπα νὰ εἶναι μία ἀρχὴ τοῦ κόσμου, καὶ νὰ μὴν γίνωνται ἕνα πρόσωπον.

Ἀπὸ τοῦτο μᾶς κατηγοροῦσιν, ὅτι βάνομεν δύο ἀρχαῖς, λέγοντας, πῶς ὅσοι κάμνουσι τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἀρχὴν τοῦ πνεύματος, δὲν ἐμποροῦν νὰ φύγουσι ταῖς δύο ἀρχαῖς. ἀλλὰ πρῶτον μὲν οἱ λατῖνοι, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ κατηγοροῦσι, δὲν ἀποκοτοῦσι νὰ εἰποῦν δύο ἀρχαῖς, ἢ πρώτην καὶ δευτέραν ἀρχὴν, ἢ μίαν καμωμένην ἀπὸ δύο, μάλιστα ἐκείνους ὁποῦ ἔχουσι τέτοιαν γνώμην τοὺς ἀναθεματίζουσι. Καὶ ἂν τοὺς ἐρωτήσῃς, ἂν κρατοῦσι καὶ τὸν υἱὸν ἀρχὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος; λέγουσι, ναί· καὶ ἂν κρατοῦσι καὶ τὸν πατέρα ἀρχήν; ναί· ἀλλ᾽ ἂν εἰπῇς, δύο λοιπὸν ἀρχαῖς βάνετε τοῦ ἁγίου πνεύματος; ἀρνοῦνται, καὶ λέγουσιν, ἐσὺ τὸ φέρεις τοῦτο, ἀλλ᾽ ἐμεῖς εἰς κανένα τρόπον δὲν δεχόμεθα τὰ δύο.

Καὶ οἱ ῥωμαῖοι λέγοντας μὲ τὸν Γρηγόριον τὸν θεολόγον διὰ τὸν υἱὸν, ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχὴ, δύο ἀρχαῖς γροικοῦσιν; καὶ Θεὸν ἐκ Θεοῦ, δύο θεοὺς νοοῦσιν; ὄχι. ἀλλὰ καὶ ὁ ἅγιος διδάσκαλος Αὐγουστῖνος λέγει· Ὁ πατέρας καὶ ὁ υἱὸς δὲν εἶναι δύο ἀρχαῖς τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀλλὰ μία καὶ οἱ δύο· καὶ δὲν ἐκπορεύουσι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς ὅσον εἶναι δύο, οὐδὲ ὡσὰν δύο εἶναι ἀρχαῖς τοῦ ἁγίου πνεύματος, καθὼς οὐδὲ τοῦ κόσμου εἶναι τρεῖς ἀρχαῖς ὁ πατέρας καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἀλλὰ μία ἀρχὴ εἶναι ἡ ἁγία τριὰς, ὁ Θεός. Ἔτζι λέγομεν, πῶς διατὶ μία μοναχὴ δύναμις εἶναι εἰς τὸν Θεὸν, μὲ τὴν ὁποίαν κτίζει, ἐπειδὴ μία μοναχὴ εἶναι καὶ τῶν τριῶν. ἡ θεότης ἀπὸ τὴν ὁποίαν κρέμεται ἡ μία δύναμις, διὰ τοῦτο μὲ δίκαιον ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἕνας Θεὸς εἶναι, καὶ ἕνας πλάστης, καὶ ὄχι τρεῖς. τοῦτο πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχουσι δι᾽ ἀπόκρισιν, ὅσοι ἀποροῦσιν διὰ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν. Ὅτι διὰ νὰ προβάλλῃ ὁ πατέρας καὶ ὁ υἱὸς μὲ μίαν καὶ τὴν ὅμοιαν δύναμιν τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ὁ υἱὸς νὰ τὸ ἔχῃ λαμβάνοντας ἀπὸ τὸν πατέρα τὴν δύναμιν ταύτην, διὰ τοῦτο καθολικὰ καὶ ἀλη-

θινὰ

θινὰ εἶναι· καὶ οἱ δύο μία ἀρχὴ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ὅθεν εἶναι φανερὸν, πῶς ὅσοι μᾶς κατηγοροῦσι διὰ ταῖς δύο ἀρχαῖς., δὲν λέγουσι πρᾶγμα ὁποῦ νὰ ἔχῃ σύστασιν.

Ἀλλὰ λέγουσιν, ἢ τέλεια ἐκπορεύει ὁ πατέρας, καὶ δὲν κάμνει χρεία νὰ ἐκπορεύῃ καὶ ὁ ὑιὸς· ἢ ἂν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐκπορεύῃ ὁ ὑιὸς, δὲν ἐκπορεύει τέλεια ὁ πατέρας.

Ἂς ἐρωτήσωμεν καὶ ἡμεῖς ἐκείνους ὁποῦ φέρουσι τέτοιους λογαριασμούς· ἂν ὁ πατέρας εἶναι τέλειος πλάστης τοῦ κόσμου, ἢ ὄχι. ἂν εἶναι τέλειος, διατὶ κτίζει τὸν κόσμον καὶ ὁ ὑιὸς., καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; ἂν δὲν εἶναι τέλειος, καὶ διὰ τοῦτο συντρέχει ὁ ὑιὸς καὶ τὸ πνεῦμα, ἂς μετρήσουσιν τὰ λόγια τους. λέγω τὸ λοιπὸν, ὅτι ὁ πατέρας τέλεια ἐνέργησεν κάμνοντας τὸν κόσμον, καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ πατρὸς εἶναι ἡ ὅμοια τοῦ ὑιοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ δὲν ἐνεργᾷ καθ' ἑαυτόν του ὁ πατέρας, κἀθ' ἑαυτόν του ὁ ὑιὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Διατὶ ἂν ἦτον τοῦτο, τότε ἤθελαι ἔχει τόπον τοῦτα τὰ κοπτηλακίστικα ζητήματα. ἔτζι λέγω, πῶς τέλεια καὶ ὑπερτέλεια ἐκπορεύει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁ πατέρας, ἀλλὰ μὲ τὴν ὅμοιαν ἐκπόρευσιν τὸ ἐκπορεύει καὶ ὁ ὑιὸς, ὄχι μὲ ἄλλην καὶ ἄλλην, οὐδὲ μὲ ἄλλον καὶ ἄλλον τρόπον, οὐδὲ ἄλλον καιρὸν ὁ πατέρας καὶ ἄλλον ὁ ὑιὸς, ἀλλ' ἀντάμα μία εἶναι καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ἡ ἐκπόρευσις, ἐκπορεύοντας καὶ οἱ δύο μὲ μίαν μοναχὴν δύναμιν.

Προβάλλουσιν ἀκόμη ἄνω καὶ κάτω τὸν λόγον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὡσὰν λογαριασμὸν ἀνίκητον, βεβαιώνοντας ὁ μακάριος ἐκεῖνος· Ὅτι δὲν λέγομεν τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ ὑιοῦ. Δὲν ἀρνούμεθα νὰ τὸ εἶπεν ὁ ἅγιος, ἀλλ' οὐδὲ μᾶς δίδει καμίαν πείραξιν· Δὲν λέγει ὁ διδάσκαλος ἐκεῖνος, ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν ὑιὸν, ἀλλὰ ὅτι δὲν λέγεται ἀπὸ τὸν ὑιόν· καὶ τοῦτο διὰ τοὺς αἱρετικούς. λέγει ἀτός του ἄλλο παρόμοιον εἰς τὸ ἑβδομηκοστὸν ἕβδομον Κεφάλαιον· Χριστοτόκον δὲν λέγομεν τὴν ἁγίαν παρθένον. Καὶ εἰς ἄλλον τόπον λέγει· Διὰ τοῦτο τὴν ἁγίαν παρθένον τὴν κράζομεν θεοτόκον, διατὶ ἐγέννησε καθολικὰ καὶ ἀληθινὰ τὸν θεὸν ὁποῦ ἔλαβε

σάρκα

σαρκα ἀπ' αὐτὴν· καὶ ξεύρομεν, ὅτι εἶναι Χριστοτόκος, διατὶ ἐγέννησε τὸν Χριστόν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἄθεος Νεστόριος ἐμεταχειρίσθηκε τούτην τὴν φωνὴν διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ παρθένος δὲν ἐγέννησε θεὸν, ἀλλ' ἕνα ἄνθρωπον ὡσὰν τοὺς ἄλλους ὁποῦ ἐκράχθη Χριστὸς, διὰ τοῦτο ἐμεῖς τὴν κράζομεν ὄχι Χριστοτόκον, ἀλλὰ θεοτόκον, δίδοντάς της τὸ μεγαλήτερον ὄνομα. βλέπεις, ὅτι γνωρίζει τὴν ἁγίαν παρθένον διὰ Χριστοτόκον, ἀμὴ δὲν τῆς δίδει τοῦτο τὸ ὄνομα, ὄχι διὰ νὰ μὴν εἶναι Χριστοτόκος, ἀλλὰ διατὶ δὲν τὴν κράζουν μὲ τέτοιον ὄνομα. Διότι εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου κάποια δὲν εἶναι, καὶ λέγονται· Κάποια εἶναι, καὶ δὲν λέγονται· Κάποια οὔτε εἶναι, οὔτε λέγονται· Κάποια καὶ εἶναι, καὶ λέγονται. λοιπὸν καθὼς λέγει ἐδῶ φανερώτατα, διὰ ὄνομα τοῦ Νεστορίου καὶ τῶν ὁμοπίστων του δὲν κράζομεν τὴν παναγίαν Χριστοτόκον, καλὰ καὶ νὰ εἶναι Χριστοτόκος· τέτζι καὶ διὰ τὸν Εὐνόμιον, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν, ὅτι ἀπὸ τὸν υἱὸν μόνον εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, λέγει ὁ Δαμασκηνός· ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα δὲν λέγομεν. Διατὶ ἂν ἦτον ἡ γνώμη του, πῶς δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν υἱὸν, ἤθελεν εἰπεῖ διὰ τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπε διὰ τὸν υἱόν· Ὅτι τὸν υἱὸν οὔτε λέγομεν νὰ εἶναι τοῦ πνεύματος, οὔτε ἀπὸ τὸ πνεῦμα. Ἔξω ἀπὸ τοῦτο εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν ἐκεῖνο τὸ, ἐκ, σημαδεύει ἀρχὴν ὄχι ἀπ' ἄλλην ἀρχὴν· εἶα ἀρχὴ δὲν εἶναι ὁ υἱὸς οὔτε τοῦ κόσμου, οὔτε τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου. Διὰ τοῦτο φεύγουσιν οἱ πατέρες μιλῶντας διὰ τὸν υἱὸν νὰ εἰποῦσιν, ἐκ τοῦ υἱοῦ, διὰ νὰ μὴ λογιάσῃ τινὰς ὅτι δὲν εἶναι ἀρχὴ ἀπ' ἀρχῆς· ἀλλὰ μεταχειρίζονται πλειοσότερα τὴν διὰ, διατὶ σημαδεύει τάξιν τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ υἱοῦ. Ὅθεν καὶ ὁ μακάριος τοῦτος διδάσκαλος μεταχειρίζεται τὴν λέξιν, διὰ τοῦ υἱοῦ, βλέποντας πρὸς τὴν τάξιν, καὶ δίδοντας τοῦ πατρὸς τὸ, ἐκ, διὰ νὰ γνωρίζωμεν μίαν ἀρχὴν ἄναρχον τῆς θεότητος καὶ τῶν πλασμάτων, τὸν πατέρα.

Ἔξω ἀπὸ τοῦτο προφέρουσι τὸν λόγον τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἀρεοπαγίτου· Ὅτι μόνος ὁ πατέρας ἐστὶ πηγὴ τῆς ὑπερουσίου θεότητος·

τητος. Καὶ καυχοῦνται λέγοντας, πῶς εἶναι βολετὸν νὰ δειχθῇ ὁ υἱὸς πηγὴ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἂν λέγῃ ὁ ἅγιος, ὅτι μόνος ὁ πατέρας εἶναι πηγή;

Ἀλλὰ εἰς τοῦτο ἂς ψέξουν πρῶτα τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας, Ἀθανάσιον καὶ Βασίλειον, οἱ ὁποῖοι φανερὰ λέγουσι καὶ τὸν υἱὸν πηγὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος. ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος εἰς τὸ βιβλίον κατὰ ἀρειανῶν ἐξηγῶντας ἐκεῖνο τοῦ ψαλμοῦ· ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς· Ἔξωθε, λέγει, δηλονότι ὁ πατέρας, ὅτι ἔχει σιμά του τὸν υἱὸν πηγὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὸ δεύτερον κατ᾽ Εὐνομίου λέγει·

Λοιπὸν τί λέγομεν ἡμεῖς; πῶς ὁμολογῶντας καὶ τὸν πατέρα ἀγέννητον, καὶ τὸν υἱὸν γεννημένον, θέλομεν φύγει τὴν ἐναντίωσιν τοῦ γεννητοῦ καὶ τοῦ ἀγεννήτου; Ὅτι ἀπὸ ἀγαθὸν πατέρα εἶναι ἀγαθὸς ὁ υἱὸς, καὶ ἀπὸ τὸ ἀγέννητον φῶς ἔλαμψε τὸ φῶς τὸ αἰώνιον, καὶ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν ἐβγῆκεν ἡ ζωογονοῦσα πηγὴ, καὶ ἀπὸ τὴν καθολικὴν δύναμιν ἐφάνηκεν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἅγιος.

Πηγὴ ζωῆς εἶναι, λέγει, ὁ υἱός· Διατὶ ὁ Δαβὶδ λέγει πρὸς τὸν πατέρα· Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς. καὶ πάλιν ἄλλος προφήτης, ὁ Ἱερεμίας, λέγει διὰ τοὺς ἑβραίους· ἀφήκασιν ἐμένα, ὁποῦ εἶμαι πηγὴ νεροῦ ζωντανοῦ, καὶ νερὸ ζωντανὸ κράζεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ἀπέκει λέγομεν, ὅτι οὐδὲ ἡμεῖς κράζομεν τὸν υἱὸν πηγὴν ἄναρχον, ἢ νὰ ἔχῃ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ του τὸ νὰ εἶναι πηγὴ, ἀλλ᾽ ἀπὸ τὸν πατέρα· διατὶ μία πηγὴ τῆς ὑπερουσίου θεότητος εἶναι ὁ πατέρας, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀπὸ ἄλλην πηγὴν, καὶ τινὰς ἄλλος δὲν τοῦ ἔδωκε τὸ νὰ εἶναι πηγή. Διότι ὁ πατέρας ἀπὸ οὐδένα ἔχει τὸ νὰ εἶναι πηγὴ, ὁ υἱὸς τὸ ἔχει ἀπὸ τὸν πατέρα. Καὶ εἶναι ὁ πατέρας πηγὴ γεννῶντας καὶ ἐκπορεύοντας, ὁ υἱὸς εἶναι πηγὴ μόνον ἐκπορεύοντας. Διὰ τοῦτο ὁ πατέρας εἶναι καθόλου πηγὴ τῆς πηγαζομένης θεότητος, ἀμὴ ὁ υἱὸς τοῦ πνεύματος μόνον. Καὶ πάλιν ὁ πατέρας δὲν εἶναι πρὸς ἕνα πρόσωπον πηγὴ, πρὸς ἄλλο ἀπὸ πηγῆς· ἀμὴ ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα εἶναι

ἐκ πηγῆς, καὶ πηγὴ πρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἔτζι καὶ τοῦτο ὡσὰν καὶ τ' ἄλλα τὰ νοοῦμεν καλά.

Συμμάζωμα τῶν λόγων τοῦ πρώτου Κεφαλαίου.

Ἀπὸ τούτοις τοὺς λογαριασμοὺς καταπεισμένοι ἐμεῖς ἐδείχθήκαμεν τὴν ἀλήθειαν, ἀφίνοντας ἐκείνους ὅπου κρατοῦσι τὸ ἐναντίον διὰ πεῖσμα καὶ φιλονεικίαν. καὶ διατὶ ξεύρομεν, πῶς δὲν εἶναι ἄλλη ἐλπίδα σωτηρίας, παρὰ ἡ ἕνωσις μὲ τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸ νὰ ἀκολουθᾷ τινὰς τοὺς καλλίτερούς του, παρακαλοῦμεν καὶ ἐσᾶς μὲ τὴν ὁμοίαν ἀγάπην νὰ ἰδῆτε καὶ νὰ καταλάβετε τὰ λόγια μας, μὲ τὴν ὁποίαν τὰ εἴπαμεν καὶ ἡμεῖς. Εἶναι καὶ ἄλλα ὅπου λέγουσιν οἱ ἀντίδικοι τῆς ἀληθείας, ἀμὴ δὲν εἶναι ἄξια νὰ τ' ἀναφέρωμεν. Καθὼς καὶ οἱ ὑπέρμαχοι τῆς ἀληθείας λέγουσιν ἄλλα περισσότερα καὶ δυνατώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου αὐτοὶ προβάλλουσιν. Εἴχαμεν καὶ ἡμεῖς νὰ σμίξωμεν ἄλλα πολλὰ καὶ ἀναγκαῖα εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας, καὶ νὰ ἀποῤῥίξωμεν ὅσα τοὺς φαίνεται νὰ φέρουσιν ἄτοπα ἐναντίον μας· ὅμως τοῦτα λογιάζομεν νὰ σώνουσιν, μόνον τινὰς νὰ μὴ θέλῃ νὰ πολεμᾷ εὔκαιρα, καὶ νὰ φιλονεικῇ μὲ τὴν ἀλήθειαν.

Ἰδοὺ τὸ λοιπὸν ἐφανερώθηκεν καὶ ἀποδείχθηκεν κατὰ τὴν δύναμίν μας καθάρια καὶ φανερά, ὅτι τὸ πανάγιον πνεῦμα ὅπου λατρεύομεν, ἐκπορεύεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν· καὶ ἔχει τὸ εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν, ὡσὰν καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα κατὰ ταῖς μαρτυρίαις καὶ γνώμαις ὅπου ἐφέραμεν τῶν ἁγίων, λέγοντας κάποιοι ἀπ' αὐτοὺς μὲ μεγάλην φωνήν, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν, ἄλλοι ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν, ἄλλοι ἀπὸ τὸν πατέρα διὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἄλλοι ἐκ πατρὸς δι' υἱοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἀπὸ τοὺς δύο φυσικά, καὶ ἀπὸ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον· Καὶ ὅτι εἶναι ἐκ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἀναβλύζει ἀπὸ τὸν υἱόν, καὶ ἐκπορεύεται δι' αὐτοῦ, καὶ προχωνεῖται ἀπ' αὐτόν, καὶ ἀπ' αὐτὸν

εἶναι

εἶναι τὸ πνεῦμα, καὶ προχωῦεται φυσικὰ ἀπ' αὐτὸν, καὶ πνέεται ἀπὸ τὸν υἱὸν, καὶ ὁ υἱὸς πέμπει τὸ πνεῦμα. τὰ ὁποῖα ὅλα σημαίνουσι τὸ πρόσωπον τοῦ παναγίου πνεύματος ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἀντάμα.

Τὸ λοιπὸν δὲν ἐμπορεῖτε πλέον νὰ μᾶς κατηγορῆτε, ὅτι δὲν ἠξεύροντας, καὶ ὡσὰν ἀμαθεῖς ὑποτακτήκαμεν τούτης τῆς ἁγίας συνόδου. μάλιστα γνωρίζοντας καταλεπτὰ τοὺς λόγους τῶν ἁγίων, καὶ πόσος κίνδυνος εἶναι νὰ μὴν ἀκολουθᾷ τινὰς τὰ δόγματα τῶν πατέρων, Καὶ ὅτι ἐξορίζεται ἀπὸ τὸν θεὸν ὅποιος δὲν ἀκολουθᾷ τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον, μὲ πᾶσα δίκαιον ὑποτακτήκαμεν τῆς συνόδου.

Τούτη ἡ ἁγία καὶ μεγάλη οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐπληρώθηκεν μὲ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν σπουδὴν τοῦ μακαριωτάτου πάπα Εὐγενίου, καὶ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Ἰωάννου τοῦ παλαιολόγου εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ἔχοντας μεγάλους φωστῆρες καὶ λαμπροὺς θεολόγους. ἡ ὁποία ἀφ' οὗ ἐσοχάσθηκεν καλὰ ταῖς γνώμαις καὶ τὰ ῥητὰ τῶν παλαιῶν πατέρων, καὶ τιμῶντας τα καθὼς ἔπρεπεν, ἔκαμεν ἕναν ὅρον καὶ ἀπόφασιν ὅλην γεμάτην ἀπὸ εὐσέβειαν, δογματίζοντας τὰ πέντε Κεφάλαια ὁποῦ μᾶς ἔδωκεν. ὄχι νὰ ἐδίδαξε καινούργιον τίποτε καὶ παράξενον, οὐδὲ ἀπὸ τὴν κεφαλήν της, ἀλλ' ἀπὸ ταῖς μαρτυρίαις τῆς θείας γραφῆς, καὶ πολλότατα ῥητὰ τῶν ἁγίων διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν λαμβάνοντας τὴν θεολογίαν μᾶς τὴν παρέδωκεν. Καὶ ἡμεῖς ἐφυλάξαμεν καὶ φυλάσσομεν, καὶ θέλομεν τὴν φυλάξει καὶ μὲ τὸ αἷμα μας, ὑπερμαχῶντας τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τῶν πατέρων ταῖς φωναῖς. Καὶ ἐπειδὴ ἐλύσαμεν τὸ πρῶτον κεφάλαιον, καὶ τὸ μεγαλήτερον ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ μᾶς ψέγετε, λύονται καὶ τὰ ἐπίλοιπα· καθὼς ὡσὰν κοπῇ τὸ κεφάλι, μένει τὸ σῶμα νεκρόν. καὶ δὲν ἔκαμνε χρεία ν' ἀποκριθοῦμεν εἰς τἆλλα, διατὶ καὶ κεῖνα μὲ τὸ πρῶτον ἐκαταργηθήκασιν. Ὅμως διὰ νὰ κάμωμεν τοῦτον μας τὸν κόπον ἐπιτήδειον νὰ ἀπολογᾶται καθένας ὁποῦ θέλει νὰ ὑπακούῃ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ νὰ ἀποκρίνεται ἐκείνων ὁποῦ μᾶς κατηγοροῦσιν,

πῶς ὡσὰν ἀγράμματοι ἐνωθήκαμεν μὲ τοὺς λατίνους, θέλομεν ἀποκριθῆ καὶ πρὸς τὰ ἐπίλοιπα, διὰ νὰ γένη φανερὸν εἰς ὅλα, ὅτι ἄδικα μᾶς κατασύρουσιν, καὶ ὅτι ζητοῦμεν τὴν ἀλήθειαν, καὶ γυρεύομεν τὴν εἰρήνην, καὶ δὲν θέλομεν νὰ μαζώνωμεν προσφοραῖς μὲ τὸ αἰώνιον πῦρ, μάλιστα ταῖς ἀποῤῥίκτομεν, διὰ νὰ λυτρωθοῦμεν ἀπὸ τὴν κόλασιν ὡσὰν εὐσεβεῖς· καὶ νὰ μὴν ἀκούσωμεν νὰ μᾶς εἰπῆ ὁ Κριτής· πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, διατὶ ἠγαπήσατε τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων πλέον παρὰ τὴν ἐδικήν μου· δὲν σᾶς γνωρίζω. Διὰ τοῦτο κάλλιον εἶναι νὰ ἀκολουθήσωμεν ἐκεῖνον καὶ τὴν ἐκκλησίαν του παρὰ τοὺς λογισμοὺς τῶν πεισματικῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἡ θεία γραφὴ κράζει ματαίους καὶ ἀνοήτους.

Τέλος τοῦ πρώτου Κεφαλαίου.

ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ

ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ, ΟΠΟΥ ΑΠΟΦΑΣΙΣΕΝ ὁ ὅρος τῆς συνόδου διὰ τὴν μυστικὴν καὶ ἁγίαν θυσίαν, Ὅτι καὶ εἰς ἄζυμον καὶ εἰς ἔνζυμον γίνεται ὀρθόδοξα καὶ ἀληθινὰ τὸ σῶμα τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ.

ΕΡΧΟΜΕΣΘΑ καὶ εἰς τὸ δεύτερον Κεφάλαιον ὁποῦ ἀποφασίσθηκεν, νὰ δώσωμεν τὴν πρέπουσαν ἀπολογίαν· εἰς τὸ ὁποῖον ἐσεῖς μᾶς κατηγορεῖτε λέγοντας, Ὅτι ὅσοι ἀκολουθοῦμεν τὴν ἐκκλησίαν πλανώμεσθα. Καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς ἁγίας συνόδου λέγει ἔτζι·

Ακόμη ἀποφασίζομεν, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ γίνεται ἀληθινὰ εἰς ψωμὶ ἀπὸ σιτάρι, ἄζυμον ἢ ἔνζυμον· καὶ ὅτι ἔχουσιν οἱ Ἱερεῖς νὰ ἱερουργοῦσιν αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἢ εἰς τὸ ἕνα, ἢ εἰς τὸ ἄλλο, καθένας κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐκκλησίας του, ἢ δυτικῆς, ἢ ἀνατολικῆς.

Εἰς τοῦτα τὰ λόγια δείχνεται φανερὰ ἡ ὁμολογία τῆς καθολικῆς πίστεως, ὅτι δὲν βάνει καμίαν διαφορὰν εἰς τὴν ἱερουργίαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἢ εἰς ἔνζυμον ἢ εἰς ἄζυμον. ἀλλὰ προβλέπει μόνον νὰ εἶναι ψωμὶ ἀπὸ σιτάρι, καὶ ἱερεύς, καὶ τόπος, καὶ σκοπὸς, καὶ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ. ἔτζι ἀποφασίζει, ὅτι τοῦτα μόνον εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς τὸ μυστήριον, ὄχι μόνον διὰ νὰ γίνεται, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ γίνεται σὰν πρέπει. καὶ λογιάζει, ὅτι ἂν λείψουσιν κάποια ἀπὸ τοῦτα, δὲν γίνεται τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· Ὅμως λέγουσι τινὲς, ὅτι ἔξω ἀπὸ τοῦτα διὰ νὰ μὴν εἶναι ψωμὶ ἔνζυμον, ἱερουργοῦσιν οἱ λατῖνοι νεκρὰν θυσίαν, καὶ μιμοῦνται τοὺς ἑβραίους. Λοιπὸν παρακαλοῦμέν σας νὰ ἀκούσετε καὶ εἰς τοῦτα τὰ λόγια μας μὲ ὑπομονὴν,

μονὴν, καὶ νὰ τὰ καλολογιάσετε μὲ καθαρὰν συνείδησιν, ὄχι μὲ πανουργίαν καὶ λογισμὸν νὰ μὴν ξεμάθετε ποτὲ ἐκεῖνο ὁποῦ μίαν φορὰν ἐμάθετε, διὰ νὰ ἐμπορῆτε νὰ γνωρίσετε τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ μὴ μάχεσθε μὲ ἐμᾶς δίχως ἀφορμὴν, μηδὲ νὰ μᾶς πολεμῆτε λέγοντας μὲ ἀτζιποσύνην, ὅτι ἔχομεν ἄτοπαις καὶ ἀσεβαῖς γνώμαις, κρατῶντας ἡμεῖς τὰ καλὰ καὶ ἀληθινὰ δόγματα, διατὶ ὑποτασσόμεθα καὶ στέργομεν τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου, ἡ ὁποία δὲν ἐπλανήθη ποτέ· καὶ βεβαίως φυλάσσομεν ταῖς παραδόσεις τῶν ἁγίων πατέρων, καὶ ἀγκαλιάζομεν μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν, καὶ κηρύσσομεν τὰ εὐσεβῆ των δόγματα καὶ γραψίματα, οὐδὲ φθείρομεν τὰ ἱερά των βιβλία, οὐδὲ μιλοῦμεν τοῦ κεφαλίου μας, οὐδὲ δεφενδεύομεν τὴν γνώμην μας διαστρέφοντας τὰ λόγια τῶν ἁγίων, καθὼς θέλομεν τὸ δείξει παρεμπρός· ἀλλὰ ὅ, τι λέγομεν, τὸ παίρνομεν ἀπὸ τὴν θείαν γραφὴν, ὄχι ἀπὸ δικόν μας· διὰ νὰ γένῃ φανερὸν, ὅτι ζητοῦμεν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀλήθειαν· καὶ δὲν θέλομεν νὰ μοιράσωμεν τὸν ἕνα Χριστὸν, τόσον ὅτι ὁ ἕνας νὰ λέγεται ῥωμαῖος, καὶ ὁ ἄλλος λατῖνος. ἀλλ' οὐδὲ τὸ μυστήριον τῆς νέας διαθήκης, τὴν ἁγίαν λειτουργίαν λέγομεν νὰ εἶναι δύο λογιῶν, οὐδὲ κόπτομεν εἰς δύο τὸ σῶμα τοῦ δεσπότου, κράζοντας τὸ ἕνα ἔνζυμον, καὶ τὸ ἄλλο ἄζυμον. ἀλλὰ καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο τὸ ὁμολογοῦμεν σῶμα Χριστοῦ, καὶ σῶμα Χριστοῦ τὸ κηρύσσομεν, κρατοῦντας το δι' ἕνα πρᾶγμα, καλὰ καὶ νὰ ἱερουργῆται μὲ τούτην τὴν διαφορὰν ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Καὶ ὅτι ἄδικα νὰ κακολογᾶτε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης διατὶ λειτουργᾷ εἰς ἄζυμον, καὶ ἐμᾶς ὁποῦ τὸ ὁμολογοῦμεν ἐκεῖνο διὰ σῶμα Χριστοῦ, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ τὸ θέλομεν ἀποδείξει μὲ κοντολογίαν.

Καὶ πρῶτα σᾶς ἐρωτοῦμεν ὦ φίλοι, πόθεν τὸ ἐμάθετε, πῶς πρέπει νὰ γίνεται ἡ λειτουργία μὲ ψωμὶ ζυμωτὸν καὶ ὄχι ἄζυμον; ἀπὸ τὸν Χριστὸν τὸν πρῶτον νομοθέτην τούτου τοῦ μυστηρίου, ἢ ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ἢ ἀπὸ τοὺς ὕστερα ἁγίους διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας; Δείξετέ μας το, πόθεν τὸ ἔχετε. ἀλλὰ

δὲν

δὲν ἐμπορεῖτε, ἀκόμη πέρνοντας καὶ πολλὺ κόπον, διατὶ ὡς τὴν σήμερον κανεὶς διδάσκαλος δὲν τὸ ἀποκότισεν, ἀλλὰ λέγουσιν ἁπλᾶ ὅλοι, ὅτι μὲ ψωμὶ καὶ κρασὶ γίνεται ἡ θυσία· καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλους οἱ εὐαγγελισταὶ, καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος. Οἱ Ευαγγελισταὶ γράφοντας· Ὅτι ὅσαις φοραῖς θέλετε φάγει τὸ ψωμὶ τοῦτο, καὶ θέλετε πίνει τὸ ποτήριον τοῦτο. Καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος· ἐγὼ ἐπαρέλαβα ἀπὸ τὸν Χριστὸν ἐκεῖνο ὁποῦ σᾶς παρέδωκα, ὅτι ὁ Δεσπότης Χριστὸς τὴν νύκτα ἐκείνην ὅτε ἐπαραδίδετον, ἔπιασε ψωμί.

Καὶ ὁ ἅγιος Ἰάκωβος ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων λέγει· Ὁ μέγας ἀρχιερεύς καὶ διδάσκαλός μας Χριστὸς ὁ θεὸς τὴν νύκτα ἐκείνην ὁποῦ ἐπαρεδόθην εἰς τὸ πάθος, ἔλαβε ψωμί. μετὰ τούτους ὁ ἅγιος Βασίλειος λέγει, πιάνοντας ψωμὶ μετὰ ἅγια καὶ ἀμίαντά του χέρια. Καὶ ὁ Χρυσόστομος λέγει, πιάνοντας ψωμί. Καὶ διὰ μὴν ἀναφέρω ἕνα πρὸς ἕνα, ὅλοι καθόλου οἱ ἅγιοι πατέρες τὸ λέγουσιν. ὅθεν εἶναι φανερὸν, ὅτι δὲν εἶναι ἐμποδισμένον τὸ ἄζυμον. διατὶ λέγοντας ψωμὶ βέβαιον εἶναι, ὅτι γρυκᾶται καὶ τὸ ἔνζυμον καὶ τὸ ἄζυμον. διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία κρατεῖ νὰ μὴν εἶναι καμία διαφορὰ ἐνζύμου καὶ ἀζύμου, μόνον νὰ εἶναι ἀπὸ σιτάρι. Ὅθεν ὁρίζει καὶ νομοθετεῖ, μηδὲν ἄλλο πρᾶγμα νὰ προσφέρεται εἰς θυσίαν, παρὰ ψωμὶ ἀπὸ σιτάρι· καθὼς εἶπεν ὁ Χριστὸς παρομοιάζοντας τὸν ἑαυτόν του τοῦ σιταρίου· Ἂν δὲν πέσῃ εἰς τὴν γῆν τὸ κουκὶ τοῦ σιταρίου, καὶ δὲν σαπηθῇ, μοναχόν του μένει· ἀμὴ ἂν σαπηθῇ, γεννᾷ πολλὺ καρπόν. ἔτζι καὶ ὁ Χριστὸς ἀποθνήσκοντας ἐλευθέρωσεν ὅλους ἀπὸ τὸν ᾅδην. Καὶ θυσιάζεται ἀκόμη τὸ γέννημα τῆς ἀμπέλου διὰ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ· Ἐγώ εἶμαι τὸ ἀληθινὸν κλῆμα· Καὶ, ἀπὸ τὴν ὥραν ταύτην δὲν θέλω πίει ἀπὸ τοῦτο τὸ γέννημα τοῦ ἀμπελίου· δηλῶντας τὴν ἀνάστασίν του. Λοιπὸν ἀπὸ τοῦτο καθένας βλέπει, ὅτι δὲν εἶναι ἐμπορετὸ νὰ ἱερουργηθῇ ψωμὶ ἀπὸ κριθάρι, ἢ ζέα, ἢ ἄλλο σπέρμα· καθὼς οὐδὲ κρασὶ καμωμένον ἀπ' ἄλλο τίποτε, σίκερα, ἢ μέλι, ἢ γάλα, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ κλῆμα τοῦ ἀμπελίου, καθὼς εἶπεν ὁ Χριστός.

Τώρα λείπει νὰ δείξωμεν, τὶ λογῆς ψωμὶ ἦτον ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἔκαμε τὸ μυστήριον, λειψὸν ἢ ἀνεβατόν· ἐπειδὴ τινὰς διδάσκαλος δὲν λέγει φανερὰ τὶ νὰ ἦτον, καθὼς τὸ ἐδείξαμεν. Ἐσεῖς λέγετε, ὅτι ἦτον ἀνεβατὸν, πρᾶγμα ὁποῦ τινὰς ἅγιος δὲν τὸ λέγει. Ἐμεῖς λέγοντας, ὅτι ἦτον ἄζυμον, τὸ παίρνομεν ἀπὸ τοὺς διδασκάλους· Καὶ τὸ δείχνομεν εἰς τέτοιον τρόπον.

Πρῶτα καὶ ἀρχῆς ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος εἰς τὰ εἴκοσι ἕξη Κεφάλαια λέγει·

Καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν ἀζύμων ἤλθασιν οἱ μαθηταὶ πρὸς τὸν Ιησοῦν, καὶ τοῦ εἴπασιν· ποῦ θέλεις νὰ σοῦ ἑτοιμάσωμεν νὰ φάγῃς τὸ πάσχα. Καὶ ἐκεῖνος εἶπεν· ὑπάγετε εἰς τὴν χώραν πρὸς τὸν δεῖνα, καὶ εἰπέτε του· πῶς ὁ διδάσκαλος λέγει, ὁ καιρός μου ἐσίμωσεν, εἰς τὸ σπίτι σου θέλω κάμει τὸ πάσχα μὲ τοὺς μαθητάδες μου. Καὶ ἔκαμαν οἱ μαθηταὶ, καθὼς τοὺς ὥρισεν ὁ Χριστὸς, καὶ ἑτοίμασαν τὸ πάσχα.

Καὶ ὁ ἅγιος εὐαγγελιστὴς Μάρκος λέγει· Καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν ἀζύμων, ὅτε ἐθυσίαζαν τὸ πάσχα, τοῦ λέγουσιν οἱ μαθηταί του. Ἀφέντη, ποῦ θέλεις νὰ ὑπάγωμεν νὰ σοῦ ἑτοιμάσωμεν νὰ φάγῃς τὸ πάσχα. Καὶ πέμπει δύο του μαθητάδες, καὶ λέγει τους· ὑπάγετε εἰς τὴν χώραν, καὶ θέλει σᾶς ἀπαντήσει ἄνθρωπος βαστῶντας ἕνα κεράμι νερό· ἀκολουθήσετέ τον, καὶ εἰς τὸ σπίτι ὁποῦ ἐμπῇ εἰπέτε τοῦ οἰκοκύρη· ὁ διδάσκαλος λέγει· ποῦ εἶναι τὸ οἰκητήριον διὰ νὰ φάγω ἐκεῖ τὸ πάσχα μὲ τοὺς μαθητάδες μου. καὶ κεῖνος θέλει σᾶς δείξει ἕνα ἀνώγι μεγάλο μὲ τὴν τράπεζαν. ἑτοιμάσετέ μας ἐκεῖ νὰ φάγωμεν τὸ πάσχα. καὶ ἐπήγασιν ἐκεῖνοι, καὶ ἑτοίμασαν τὸ πάσχα.

Ὁ ἅγιος εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ὁ εὐγλωττότατος λέγει· Καὶ ἐσίμωνεν ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, ὁποῦ λέγεται πάσχα. καὶ ὀλίγον παρακάτω· Καὶ ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτον χρεία νὰ θυσιασθῇ τὸ πάσχα· καὶ ἔστειλε τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ιωάννην, λέγοντάς τους· ὑπάγετε, ἑτοιμά-

μάσετέ μας νὰ φάγωμεν τὸ πάσχα· καὶ ἐπήγασιν, καὶ ἑτοίμασαν τὸ πάσχα.

Βλέπε μὲ προσοχὴν, ποῦ ἐπῆγαν οἱ ἀπόστολοι, καὶ τί ζητοῦσιν. ποῦ θέλεις, λέγουσι, νὰ σοῦ ἑτοιμάσωμεν νὰ φάγῃς τὸ πάσχα; Διατὶ χρεία ἦτον νὰ τὸ φάγουσι τὸ βράδι ἐκεῖνο, καθὼς λέγουσιν οἱ εὐαγγελισταί· ὁ ἕνας, τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν ἀζύμων. ὁ ἄλλος, καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν ἀζύμων, ὅτε ἐθυσίαζαν τὸ πάσχα. ὁ τρίτος, καὶ ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ὅτε ἔκαμνε χρεία νὰ θυσιασθῇ τὸ πάσχα.

Ποία εἶναι τούτη ἡ πρώτη ἡμέρα τῶν ἀζύμων, τὴν ὁποίαν ἀναφέρουσιν μὲ τόσην συμφωνίαν οἱ τρεῖς Εὐαγγελιστάδες; ὁ Χρυσόστομος μᾶς τὸ ξεδιαλύνει εἰς τὴν εἴκοσι μίαν ὁμιλίαν ἐπάνω εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου, λέγοντας·

Πρώτην ἡμέραν τῶν ἀζύμων κράζει τὴν προτήτερην· Διατὶ συνήθεια τῶν ἑβραίων εἶναι νὰ μετροῦσι πάντα ταῖς ἡμέραις ἀπὸ τὸ βράδι. καὶ λέγει ἐκείνην τὴν ἡμέραν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ βράδι ἔμελλε νὰ θυσιασθῇ τὸ πάσχα. διατὶ ἐπήγασιν τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος. τὴν ὁποίαν ἡμέραν ἕνας τὴν κράζει πρὸ τῶν ἀζύμων, δηλῶντας τὸν καιρὸν ὁποῦ ἐπήγασιν. ἄλλος λέγει, ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτον χρεία νὰ θυσιασθῇ τὸ πάσχα· ἦλθεν, ἤγουν σιμὰ ἦτον, πολλὰ κοντά· γρυκῶντας τὸ βράδι τῆς ἡμέρας ἐκείνης· διατὶ ἀπὸ τὸ βράδι ἤρχιζαν. διὰ τοῦτο σμίγουσιν ὅλοι, ὅτε ἐθυσιάζετον τὸ πάσχα.

Ἔχεις λοιπὸν, ὅτι ἡμέραν πρὸ τῶν ἀζύμων κράζει ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ βράδι ἔμελλε νὰ θυσιασθῇ τὸ πάσχα. Καὶ φαίνεται καθάρια, ὅτι ἦτον καιρὸς τοῦ πάσχα. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τοὺς Εὐαγγελιστάδες ἕνας λέγει, ὅτι σὰν ἀποσπέρισεν, ἀκούμπισεν ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς δώδεκα. ἄλλος, ὅτι ὡσὰν ἐβραδίασεν, ἔρχεται μὲ τοὺς δώδεκα. ἄλλος, ὅτι ὡσὰν ἦλθεν ἡ ὥρα, ἀνέπεσεν, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ δώδεκα ἀπόστολοι. Διὰ τοῦτο μὲ σπουδὴν ἐπήγασι πρὸς τὸν διδάσκαλον, ὅτι ἐβίαζεν ὁ καιρὸς τοῦ πάσχα. ὡσὰν νὰ ἔλεγασιν· ἐσίμωσεν ἡ

ὥρα, εἰς τὴν ὁποίαν ὁρίζει ὁ νόμος νὰ μὴν ἔχωμεν ψωμὶ ἀνέβατόν. εἰπέ μας τὸ λοιπὸν, ποῦ ἔχει νὰ γένη τούτη ἡ ἑτοιμασία, διατὶ ἦλθεν ἡ ὥρα της. Καὶ βλέποντάς τους ὁ Χριστὸς, ὅτι ἐσυναγωνίζονταν διὰ τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ πάσχα, καὶ ὅτι τότε ἦτον ὁ καιρός του, τοὺς ἔπεμψε λέγοντας· ὑπάγετε εἰς τὴν χώραν, καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ ἑτοιμάσετέ μας τὸ πάσχα. Ἃς ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα μὲ προθυμίαν· ἐρωτοῦσιν οἱ ἀπόστολοι διὰ νὰ ἑτοιμάσουν τὸ πάσχα. τοὺς λέγει ὁ Χριστὸς, ποῦ ἔχουν νὰ τὸ ἑτοιμάσουν. Τί γυρεύομεν ἐδῶ; ποῖον εἶναι τοῦτο ὁποῦ λέγει, τὸ πάσχα; διατὶ δὲν εἶπεν, ἑτοιμάσετε πάσχα, ἀλλὰ τὸ πάσχα· ποῖον ἦτον τοῦτο, ὅτι δι' αὐτὸ ἐσυναγωνίζοντα καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ ὁ Χριστός; καὶ πῶς ἦσαν κρατούμενοι νὰ τὸ κάμουν οἱ ἑβραῖοι; καὶ ποῦ ἐδόθη ὁ νόμος διὰ τὸ πάσχα; ἄκουσε, τί λέγει ὁ Θεὸς τοῦ Μωυσῆ εἰς τὴν ἔξοδον, μιλῶντας διὰ τοῦτο τὸ πάσχα.

Ὁ μῆνας τοῦτος θέλει σᾶς εἶσται πρῶτος ἀπὸ τοὺς μῆνες τοῦ χρόνου. μίλησε μὲ ὅλην τὴν συναγωγὴν τῶν ἑβραίων, καὶ εἰπέ τους· Εἰς ταῖς δέκα τούτου τοῦ μηνὸς καθ' ἕνας εἰς πᾶσα σπίτι νὰ λάβη πρόβατον. Καὶ ἂν εἶναι ὀλίγοι εἰς τὸ σπίτι, καὶ δὲν σώνουσι διὰ πρόβατον, ἂς πάρη τὸν πλέα γείτονά του, καὶ καθ' ἕνας θέλει μετρηθῆ διὰ νὰ σώνη ὁ ἀριθμὸς εἰς ἕνα πρόβατον. πρόβατον τέλειον, ἀρσενικὸν, δίχως ψεγάδι, ἑνὸς χρόνου θέλει σᾶς εἶσται. ἀπὸ ἀρνία καὶ ἐρίφια θέλετε λάβει· καὶ θέλετε τὸ κρατεῖ ὡς ταῖς δεκατέσσαρες τούτου τοῦ μηνός· καὶ θέλουν τὸ σφάξει ὅλοι οἱ ἑβραῖοι τὸ βράδι· καὶ θέλουν πάρει ἀπὸ τὸ αἷμα, καὶ θέλουν βάλει εἰς τοὺς δύο παραστάτες καὶ εἰς τὸ ἀνώφιλον τῶν σπιτίων, ὅπου θέλουσι τὸ φάγει. καὶ θέλουσι φάγει τὸ κρέας ὀπτὸν εἰς τὴν φωτίαν, καὶ ψωμὶ λειψὸ μὲ ἀγριομάρουλα.

Καὶ παρακάτω.

Τὸ θέλετε φάγει ἔτζι· ἡ μέση σας νὰ εἶναι ζωσμένη, καὶ τὰ ὑποδήματά σας εἰς τὰ πόδια σας, καὶ τὰ ῥαβδία σας εἰς τὰ χέρια σας· καὶ θέλετε τὰ φάγει μὲ σπουδήν. πάσχα εἶναι τοῦ θεοῦ.

Ἕμα-

Ε'μαθες, τί εἶναι τὸ πάσχα· νὰ πάρουν ἀρνὶ δίχως ψεγάδι, χρονιάρικον, ἀπὸ ταῖς δέκα τοῦ μηνὸς, καὶ νὰ τὸ φυλάσσουν ὡς ταῖς δεκατέσσαρες, καὶ ταῖς δεκατέσσαρες τὸ βράδι νὰ τὸ θυσιάσουν, καὶ τὰ λοιπά. καὶ νὰ τὸ φάγουσιν ὀπτὸν, καὶ ψωμὶ ἄζυμον μετὰ πικρομάρουλα· καὶ τοῦτο μὲ γληγορότητα, διὰ νὰ εἶναι πάσχα τοῦ θεοῦ. τοῦτο εἶναι τὸ πάσχα τὸ νομικὸν ὁποῦ ὥριζεν ὁ νόμος νὰ κάμνουν οἱ ἑβραῖοι. ἂν εἶναι ἔτζι, καὶ οἱ ἀπόστολοι μιλοῦσι διὰ τὸ πάσχα, καὶ διὰ τὸ ὅμοιον ὁ Χριστὸς, ποῖον πάσχα ἐζητοῦσαν νὰ ἑτοιμάσουν οἱ μαθηταί; τὸ νομικὸν καὶ συνηθισμένον τους, ἢ ἄλλο νέον; ἐπειδὴ ἦσαν ἑβραῖοι, τὸ ὅμοιον πάσχα ἐφύλασσαν, ὁποῦ ἐσημάδευε τὸ πέραμα τῆς κόκκινης θάλασσας. Διατὶ τοῦτος ὁ λόγος πάσχα, σημαίνει Διάβασιν. διὰ τοῦτο ἐρωτοῦσαν νὰ ἑτοιμάσουν ἐκεῖνο τὸ πάσχα, τὸ ὁποῖον εἶχαν συνήθειαν νὰ ἑορτάζουν. Καὶ ἡ θεία γραφὴ μαρτυρᾷ διὰ τὸν Χριστὸν, ὅτι αὐτὸς ἔκαμε τὸν νόμον, καὶ τὸν ἐπλήρωσεν· ἀτός του τὸ λέγει μιλῶντας διὰ τὸν ἐμαυτόν του· Ε'γὼ δὲν ἦλθα νὰ χαλάσω τὸν νόμον, ἀλλὰ νὰ τὸν τελειώσω. Καὶ πάλιν· Ε'υκολώτερον εἶναι νὰ χαλάσῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, παρὰ νὰ πέσῃ ἀπὸ τὸν νόμον ἕνα ἰῶτα, ἢ μία ὀξεῖα. πῶς ἔπρεπε τὸ λοιπὸν νὰ κάμῃ ἄλλο ὁ Χριστὸς παρὰ τὸ νομικόν; τὸ λοιπὸν ὡσὰν τελειωτὴς τοῦ νόμου ἔκαμε τὸ ὥριζεν ὁ νόμος, τὸ πάσχα ἐκεῖνον ὁποῦ εἶχεν δώσει αὐτὸς τοῦ Μωϋσῆ εἰς τὸ ὄρος, καὶ τὸ ἔκαμε καθὼς ἔλεγεν ὁ νόμος. Καὶ δὲν θέλει σφάλλει τινὰς ἂν εἰπῇ, ὅτι διὰ νὰ εἶναι οἱ ἀπόστολοι, καθὼς εἴπαμεν, ἑβραῖοι, καὶ νὰ ἐφύλασσαν ὡσὰν ὁμοιάζει τὸν νόμον, ἂν ἤθελαν γνωρίσει πῶς ἄλλα κάμνει ὁ Χριστὸς παρὰ τὸν νόμον, δὲν ἤθελαν τὸν ἀκολουθήσει, οὐδὲ ἤθελαν φάγει ἀντάμα του τὸ πάσχα. ἀλλ' ἠξεύρασι καλὰ ὅτι ἐφύλασσε τὸν νόμον κατὰ λεπτά. Διὰ τοῦτο μὲ μεγάλην ὄρεξιν τὸν ἀκολουθοῦσαν. Καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς νὰ ἐφύλασσε τὸν νόμον, ἄκουε τί λέγει ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν ὀγδόντα μίαν ὁμιλίαν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Ε'υαγγελίου.

Καὶ διατί ἔκαμνε τὸ πάσχα; διὰ νὰ δείξῃ ἕως τὴν ὑστερινὴν ἡμέ-

ἡμέραν, ὅτι δὲν εἶναι εἰς κανένα πρᾶγμα ἐναντίος τοῦ νόμου. λοιπὸν διὰ νὰ μὴν εἶναι ἐναντίος τοῦ νόμου, ἔκαμνε τὸ πάσχα. Καὶ ἀπεδείχθη φανερὰ μὲ τοῦτο, πῶς οἱ ἀπόστολοι ἑτοίμασαν τὸ νομικὸν πάσχα, καθὼς λέγει ἄλλος εὐαγγελιστὴς ὅτι ἦτον τὸ πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα. τί λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ γυρεύομεν; τί θέλομεν νὰ δείξωμεν μὲ τοῦτο, καὶ μὲ τόσα ὁποῦ εἴπαμεν; πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ πᾶσαν κακοσύνην ὁ Χριστιανός· ὅποιος θέλει τὴν σωτηρίαν του, πρέπει νὰ διώξῃ ἀπὸ τὴν καρδίαν του κάθε λογῆς μάχην καὶ συλλογισμοὺς καὶ ἀνοήτων λογισμόν. Διατὶ ὁ δεσπότης Χριστὸς ἔκαμεν τὸ πάσχα εἰς καιρὸν ὁποῦ ὥριζεν ὁ νόμος, καὶ οὔτε ἐπροέπηρεν καθὼς λογιάζουσι τινὲς, οὔτε τὸ ἐμετάθεκεν, ἀμὴ τὸ ἐφύλαξεν εἰς τὸν καιρόν του καὶ εἰς τὴν ὥραν του τὴν διωρισμένην. καὶ μαρτυρᾷ τοῦτο Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστὴς λέγοντας· Καὶ ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα, ἐβάλθηκε νὰ ἀκουμπίσῃ μὲ τοὺς δώδεκα. δὲν εἶπεν, ὅτε ἦλθεν ἡ ἡμέρα· διατὶ δὲν ἐπέρασεν ἄλλη ἡμέρα ἀπὸ κείνην, διὰ τὴν ὁποίαν εἶπεν· Καὶ ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐθυσίαζαν τὸ πάσχα· ἀλλ' ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα. καὶ φανερὸν εἶναι, ὅτι ἡ ὥρα ἐκείνη ἦτον τῆς ἡμέρας τοῦ πάσχα, τὴν ὁποίαν κράζει ἡμέραν τῶν ἀζύμων. Ὅθεν φαίνεται καθάρια, πῶς ἦτον καιρὸς τοῦ πάσχα, ὅτε τὸ ἔφαγεν ὁ δεσπότης Χριστός. Καὶ τὸ νὰ λέγῃ, πῶς ἀκούμπισε μὲ τοὺς δώδεκα, δὲν μᾶς δίδει καμίαν δυσκολίαν· διατὶ δὲν θέλομεν ἀπὸ τοῦτο ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι ἄλλος ἦτον ὁ δεῖπνος, καὶ ἄλλο τὸ πάσχα· ἀλλ' ὅτι τότε ἦτον καιρὸς τῶν ἀζύμων, ἀρχίζοντας οἱ ἑβραῖοι νὰ τρώγουσι τὰ ἄζυμα ὡς ἑπτὰ ἡμέραις, εἰς ταῖς ὁποίαις δὲν ἔπρεπε νὰ εὑρίσκεται ἀνεβατόν. διατὶ ἀρχίζοντας τὸ πάσχα, ἤρχιζαν τὰ ἄζυμα· καὶ ἀρχίζοντας τὰ ἄζυμα δὲν ἐμπόρει τινὰς νὰ κρατῇ ψωμὶ ἀνεβατὸν εἰς τὸ σπίτι του, ἐπειδὴ ὁ νόμος φανερὰ τὸ ἐμπόδιζεν. Καὶ ἀφ' οὗ εἶχαν φάγει τὸ ἀρνὶ ὀρθοί, καὶ μὲ σπουδὴν, καὶ μετ' ἄλλα ὁποῦ ὥριζεν ὁ νόμος, τότε ἀκούμπιζαν, καὶ ἔτρωγαν ἄλλα φαγητὰ, καὶ δὲν τοὺς ἐμπόδιζεν ὁ νόμος νὰ καθίσουν. διατὶ τὸ πάσχα τὸ ἔκαμναν

ὀρθοί,

ὀρθοὶ, καθὼς εἴπαμεν πολλαῖς φοραῖς· ἀπέκει δειπνῶντας ἀκκούμπιζαν. Διατὶ δὲν ἔτρωγαν ὀρθοὶ ὅλαις ταῖς ἑπτὰ ἡμέραις, παρὰ μόνον τὴν πρώτην, ἀπέκει ἐκάθονται. Καὶ ἀπὸ τοῦτο δείχνεται, ὅτι ἀφ' οὗ ἔφαγεν ὁ Χριστὸς τὸ πάσχα, ἀκούμπισε νὰ δειπνήσῃ μὲ τοὺς μαθητάδες του. Καὶ ἔχω εἰς τοῦτο μαρτυρίαν τὸν Χρυσόστομον, ὅπου ἐξηγῶντας τὸ Εὐαγγέλιον λέγει ὡσὰν νὰ τὸν ἐρωτᾷ τινάς· Διατί ἂν ἔτρωγαν τὸ πάσχα, τὸ ἔτρωγαν παρανόμως; ἐπειδὴ τὸ πάσχα δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ φάγουν ἀκκουμπίζοντας. Δὲν ἀκούμπισαν τρώγοντας τὸ πάσχα, ἀλλ' ἀφ' οὗ τὸ ἔφαγασι, τότε λοιπὸν ἐδειπνοῦσαν. καὶ μετὰ τὸν δεῖπνον ἔλαβεν ἄρτον, εὐλόγησε καὶ εἶπεν· Λάβετε, φάγετε, τοῦτο εἶναι τὸ κορμί μου. τοῦτο θέλω νὰ κάμνετε διὰ νὰ μὲ θυμᾶσθε· Ὁμοίως μετὰ τὸν δεῖπνον ἔλαβε τὸ ποτήριον καὶ εἶπεν· πίετε ὅλοι ἀπ' αὐτό. Ἂν ἔδωκε λοιπὸν τὸ μυστήριον ἀφ' οὗ ἐδείπνησε, καθὼς λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς, ποῦ ἦτον τότε τὸ ἀνεβατὸν ψωμὶ ἂν ἦτον καιρὸς τοῦ πάσχα καὶ τῶν ἀζύμων, τὰ ὁποῖα ἀρχίζοντας ἐδιώκετον τὸ ἀνεβατὸν ψωμὶ ἕως ἑπτὰ ἡμέραις; Καὶ νὰ εἶναι τοῦτο ἀληθινὸν, ἄκουσε τί λέγει ὁ νόμος·

Ἑπτὰ ἡμέραις θέλετε φάγει τὰ ἄζυμα· καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν θέλετε ἀφανίσει τὴν ζύμην ἀπὸ τὰ σπίτια σας. ὅποιος φάγῃ ψωμὶ ἀνεβατὸν, ἡ ψυχὴ ἐκείνη θέλει ἐξολοθρευθῇ ἀπὸ τὸν Ἰσραὴλ, ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν ἕως τὴν ἑβδόμην. Καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα θέλει ὀνομασθῇ ἁγία· καὶ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν θέλετε κράζει ἁγίαν. Δὲν θέλετε κάμει εἰς αὐταῖς πᾶσα ἔργον δουλικόν· μόνον θέλετε κάμει ὅ, τι κάμνει πᾶσα ἄνθρωπος. καὶ θέλετε φυλάξει τούτην τὴν ἐντολήν. Διατὶ τὴν ἡμέραν τούτην θέλω προβοδίσει τὸ φουσάτον σας ἀπὸ τὴν γῆν τῆς αἰγύπτου. καὶ θέλετε κάμει τὴν ἡμέραν τούτην εἰς ταῖς γενεαῖς σας νόμιμον αἰώνιον. ἀρχίζοντας ταῖς δεκατέσσαρες τοῦ πρώτου μηνὸς τὸ βράδι θέλετε τρώγει τὰ ἄζυμα ὡς τὴν εἴκοσι μίαν τοῦ μηνὸς ὡς τὸ βράδι. ἑπτὰ ἡμέραις νὰ μὴν εὑρεθῇ ψωμὶ ἀνεβατὸν εἰς τὰ σπίτια σας. ὅτις

φάγῃ

φάγῃ ψωμὶ ἀνεβατὸν, ἂς ἐξολοθρευθῇ ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἀπὸ τὴν συναγωγὴν τῶν ἑβραίων, ἢ ξένος νὰ εἶναι ἢ ἐντόπιος. πᾶσα ψωμὶ μὲ ζύμην δὲν θέλετε φάγει. εἰς ὅλα σας τὰ κατοικήματα θέλετε φάγει ψωμὶ λειψόν.

Ἤκουσες, ὅτι ἀρχίζοντας τὸ πάσχα ἀπὸ τὸ βράδι τῆς δεκάτης τετάρτης ἡμέρας τοῦ μηνὸς ὡς τὴν εἴκοσι μίαν, δὲν ἐβόλιεν νὰ εὑρεθῇ ψωμὶ ἀνεβατὸν εἰς κανενὸς σπίτι. Καὶ ὁ Χριστὸς ἀφ' οὗ ἔφαγεν ὀρθὸς τὸ πάσχα, καθὼς εἴπαμεν τόσαις βολαῖς, καὶ τὰ ἔκαμεν ὅλα κατὰ τὸν νόμον, τότε ἀκούμπισεν καὶ εἶπεν· πολλὰ ἐπεθύμησα νὰ φάγω ἀντάμα σας τοῦτο τὸ πάσχα πρὶν λάβω τὸ πάθος. ἀπέκει ἐδείπνησε μὲ τοὺς ἀποστόλους, διατὶ δεῖπνος ἦτον· καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον ἔπιασε ψωμὶ, καὶ τὸ εὐλόγησε. Καὶ λέγοντας, ὅτι μετὰ τὸ δεῖπνον, ἔβγαλε πᾶσα λογῆς ἀφορμὴν ἐκείνων ὁποῦ ξεφεύγουσι. Διατὶ ἂν ἔλεγε, πρὸ τοῦ δείπνου, ἤθελεν ἀφήσει κάποιαν σκιὰν βοηθείας τῶν φιλομάχων· καὶ ἤθελαν λέγει, ὅτι πρὸ τοῦ δείπνου ἔκαμε τὸ μυστήριον εἰς τὴν ὥραν ὁποῦ ἐτζιέωνε τὸ ἀνεβατόν. καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἦτον παράξενον, ἂν ἔλαβεν ὁ Χριστὸς ψωμὶ ἀνεβατὸν, καὶ ἔκαμε τὸ μυστήριον· ἀλλ' εἶπεν, μετὰ τὸ δεῖπνον· καὶ εἰς τὴν ὥραν τοῦ πάσχα ἀφανίζετο τὸ ἀνεβατὸν, καὶ πουθὲν δὲν εὑρίσκετον ἀπὸ τὴν τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ βράδι ἐθυσιάζετον τὸ πάσχα, καθὼς οἱ ἑβραῖοι κάμνουσι καὶ τὴν σήμερον ἡμέραν. ἔπιασε λοιπὸν ψωμί· πόθεν; ἀπὸ τὴν τράπεζαν ὁποῦ ἐτρώγασιν. καὶ τί ἐτρώγασιν; ψωμὶ λειψόν. τὸ λοιπὸν παίρνοντας τὸ ψωμὶ ὁποῦ τοῦ εὑρέθηκεν ὀμπρὸς εἰς ἐκείνην τὴν τράπεζαν, ἔκαμε τὸ μυστήριον. Καὶ τί λογῆς ψωμὶ ἦτον; ἄζυμον, ὅτι δὲν ἐβόλιεν νὰ εἶναι ἄλλο, διατὶ ἑορτάζετον τὸ νομικὸν πάσχα, καὶ ἦσαν τὰ ἄζυμα. διότι ἀρχίζοντας τὰ ἄζυμα, δὲν ἔχει τόπον τὸ ἀνεβατὸν κατὰ τὸν νόμον.

Ἀλλὰ τί λέγουσιν ὅσοι κρατοῦσι τὸ ἐναντίον; ὅτι τοῦτο δὲν ἦτον τὸ νομικὸν πάσχα, εἰς τὸ ὁποῖον ἔπρεπεν ὅλα νὰ εἶναι ὀπτὰ καὶ ψωμὶ λειψόν· ἀλλ' εἰς τοῦτο ἦτον καὶ ζουμὶ, καὶ ψωμία,

καὶ λε-

κὴ λεκανίδια, κὴ κρασί. τὸ λοιπὸν τοῦτο δὲν ἦτον τὸ νομικόν. λέγοντας ἔτζι δείχνουσιν, ὅτι δὲν κάμνουσιν διαφορὰν πάσχα καὶ δείπνου· καὶ διαφέρει πολλά. ἄλλο, καθὼς εἴπαμεν εἶναι τὸ πάσχα, κὴ ἄλλο ὁ δεῖπνος. Διατὶ εἰς τὸ πάσχα, σὰν τὸ εἴπαμεν πολλαῖς φοραῖς, καλὰ κὴ νὰ μὴν τὸ καταλάβασιν αὐτοί, ἔπρεπε νὰ εἶναι ὅλα ὀπτὰ εἰς τὴν φωτίαν· καὶ τὸ ἐτρώγαν ὀρθοί· κὴ τοῦτο ἐκαμεν ὁ Χριστὸς πρὸ τοῦ δείπνου. ἀπέκει ἀκούμπισεν εἰς τὸ δεῖπνον, καὶ ἔφαγαν ζυμὶ, καὶ ὅ,τι ἄλλο τοὺς ἤρεσεν.

Καὶ ὅτι ὁ Δεσπότης Χριστὸς νὰ ἔκαμεν τότε τὸ νομικὸν πάσχα, τὸ μαρτυρᾶ ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν ἄνωθεν ὁμιλίαν ἐξηγῶντας τὸν εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον, καὶ λέγοντας· Ἀφ' οὗ ἔφαγε τὸ νομικὸν πάσχα, τότε ἔδωκε τὸ μυστήριον. τὸ αὐτὸ μαρτυρᾶ καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς εἰς τὸ κδ' κεφάλαιον τῆς θεολογίας, λέγοντας· Εἰς τὸ ἀνώγι λοιπὸν τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου Σιὼν ἀφ' οὗ ἔφαγεν μὲ τοὺς μαθητάδες του τὸ παλαιὸν πάσχα, καὶ ἀφ' οὗ ἐπλήρωσεν ὅλην τὴν παλαιὰν διαθήκην, πλύνει τὰ πόδια τῶν μαθητῶν.

Ακούεις, ὅτι τὸ παλαιὸν πάσχα ἔφαγεν ὁ Χριστός; πῶς λέγεις, ὅτι τοῦτο δὲν ἦτον τὸ νομικόν; ἐγὼ δὲν ἠξεύρω, ἂν εἶναι ἄλλο τὸ παλαιὸν, καὶ ἄλλο τὸ νομικόν. Καὶ ἂν τινὰς εἰπῇ, ὅτι καλὰ καὶ νὰ ἑτοιμάσθη τὸ πάσχα, ὅμως δὲν ἑτοιμάσθη κατὰ τὸν παλαιὸν τρόπον, ἤγουν νὰ ἔχῃ λειψὰ, καὶ ἀρνὶ, καὶ ἀγριομάρουλα, καὶ τἄλλα, διατὶ ἔπρεπεν ὅτι τοῦτα νὰ ἔχουσιν τέλος· ἂς καταλάβουσιν πρῶτα, πῶς ἔκαμνε χρεία νὰ μὴν κάμῃ ὁ Χριστὸς ἄλλο πάσχα παρὰ τὸ νομικὸν, διὰ νὰ μὴ φανῇ παράνομος. ἀπέκει ὁ Ζεβεδαῖος ἦτον ὁποῦ ἑτοίμασε τὸ πάσχα· καὶ ἐπειδὴ ἦτον ἑβραῖος, δὲν ἐμπόρει νὰ κάμῃ παρὰ ὅσον ὥριζεν ὁ νόμος. Καὶ ἂν εἰποῦσιν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἔδωκε τὸ μυστήριον εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πάσχα, καὶ διὰ τοῦτο ἐμπόρει τὸ ψωμὶ νὰ εἶναι ἀνεβατὸν, ἀποπέμπει τους ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν ὅμοιαν ὁμιλίαν λέγοντας· Διὰ ποίαν ἀφορμὴν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πάσχα, κὴ ὄχι ἄλλην ἡμέραν ἔλαβε τὸ ψωμὶ, ἔκοψε, κὴ ἔκαμε τὰ μυστήρια; διὰ νὰ μάθωμεν ἀπ' ὅλα τὰ μερικὰ, πῶς

πῶς αὐτὸς εἶναι καὶ τῆς παλαιᾶς ὁ νομοθέτης· καὶ ὅτι τὰ πράγματα τῆς παλαιᾶς ἦσαν τύπος τῆς νέας· διὰ τοῦτο ἐκεῖ δίδει τὴν ἀλήθειαν, ὅπου ἐστάθηκεν ὁ τύπος.

Καὶ ἂν εἰποῦσιν, ὅτι τὸν χρόνον ἐκεῖνον ὁ Χριστὸς δὲν ἔφαγε τὸ νομικὸν πάσχα, διατὶ εἶπεν· πολλὰ ἐπεθύμησα νὰ φάγω ἀντάμα σας τὸ πάσχα τοῦτο πρὶν λάβω τὸ πάθος· κομπάζοντας εἰς τοῦτο, διατὶ πάσχα ὅπου ἔφαγεν ἄλλαις φοραῖς, δὲν ἤθελεν ἐπιθυμήσει τόσον, ἀμὴ ἐπεθύμησεν ἄλλο πάσχα νέον. ἀποκρίνεται καὶ πρὸς τοῦτο ὁ ὅμοιος Χρυσόστομος εἰς ἐκείνην τὴν ὁμιλίαν λέγοντας· Ἀφ' οὗ ἔφαγε τὸ νομικὸν πάσχα, νομοθετᾷ τὸ μυστήριον λέγοντας, Λάβετε φάγετε, καὶ τὰ λοιπά. λοιπὸν ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ παύσουν τὰ νομικά, καὶ τὸ μεγαλήτερον μυστήριον τῶν ἑορτῶν τοῦ νόμου, καὶ νὰ περάσῃ εἰς ἄλλην φοβερωτάτην τράπεζαν τῆς νέας διαθήκης.

Ἀκούεις, ὅτι ἀφ' οὗ ἔφαγε τὸ νομικὸν πάσχα, τότε ἐνομοθέτησε τὸ μυστήριον. τόσον ὅτι ἔφαγε καὶ τὸ νομικὸν πάσχα, καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον ἔδωκε τὸ μυστήριον. πῶς ἦτονε λοιπὸν τότε ἀνέβατον ἐκεῖ, ὅπου εἶχαν ἀρχίσει τὰ ἄζυμα; Καὶ ὅτε εἶπεν ὁ Χριστὸς· πολλὰ ἐπεθύμησα νὰ φάγω τοῦτο τὸ πάσχα ἀντάμα σας· ἤθελε νὰ εἰπῇ τοῦτο· Ὅτι τὸν χρόνον τοῦτον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ γένῃ ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου, καὶ νὰ δοθοῦν τὰ μυστήρια, καὶ νὰ λυθῇ ὁ νόμος μὲ τὸν θάνατόν του, αὐτὸς τόσον ἐπεθύμα τὸν σταυρόν, ὅτι ἄλλο τάχα δὲν εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του παρὰ τὸν θάνατον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου.

Καὶ ἂν τινὰς εἰπῇ, ὅτι τὰ λόγια ἐκεῖνα τοῦ Χρυσοστόμου· περνᾷ εἰς ἄλλην φοβερωτάτην τράπεζαν· σημαίνουν ὅτι ἦτον ψωμὶ ἀνέβατον, διὰ νὰ δώσῃ τέλος τῶν θυσιῶν τοῦ νόμου. ἂς λογιάσουν, ὅτι λέγοντας, περνᾷ εἰς ἄλλην τράπεζαν, δὲν γρυκᾷ τὰ ἄζυμα. Διατὶ τὰ ἄζυμα οὔτε ἦσαν θυσία, οὔτε διὰ θυσίαν τὰ ἔκαμνασιν οἱ ἑβραῖοι· καὶ ἀναγκαῖον ἦτον νὰ λάβουν τέλος. ἂς ἐρωτήσουν τοὺς ἑβραίους καὶ ἂς τὸ μάθουσιν. ἀλλ' ὅτι δὲν εἶχεν πλέον νὰ γίνεται θυσία κρέατος καὶ αἵματος εἰς τράπεζαν σαρκίνην. Διατὶ ὅσαις βολαῖς λέγει,

θέ-

θέλετε φάγει τὸ ψωμὶ τοῦτο, καὶ θέλετε πίει τοῦτο τὸ ποτήριον, ἀναφέρετε τὸν θάνατόν μου, καὶ ὁμολογεῖτε τὴν ἀνάστασίν μου. Ὅτι διὰ τοῦτο λέγεται ἄλλη τράπεζα φοβερωτάτη, διατὶ εἰς αὐτὴν ἱερουργοῦνται μυστήρια φοβερά, τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὄχι θυσίαις μοσχαρίων, καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων. Εἰς τὴν παλαιὰν τράπεζαν μὲ τὸ ἀρνὶ καὶ τὴν μοσχοθυσίαν ἐμνημονεύετον ἡ διάβασις ὁποῦ ἔκαμαν οἱ ἑβραῖοι περνῶντας τὴν κόκκινην θάλασσαν, καὶ ἡ ἐλευθερία των ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς αἰγύπτου. ἀμὴ εἰς τούτην τὴν ἁγιωτάτην τράπεζαν μνημονεύεται τὸ ἀρνίον ὁποῦ χαρίζει τὴν σωτηρίαν, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁποῦ ξεπλύνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ὁ ὁποῖος ἔκαμε καὶ ἐπεράσαμεν ὄχι ἀπὸ τὴν αἴγυπτον εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ τῆς γῆς, ἀλλ' ἀπὸ τὸν θάνατον πρὸς τὴν ζωήν, καὶ ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, χαρίζοντάς μας συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν. καὶ μαρτυρᾶ τὸ ὁ ὅμοιος Χρυσόστομος ἐξηγῶντας τὸ μερικὸν τοῦτο εἰς τὴν ὁμοίαν ὁμιλίαν, καὶ λέγοντας· Δὲν ἐταράχθησαν οἱ μαθηταὶ ἀκούοντάς τον νὰ λέγῃ, τοῦτο εἶναι τὸ κορμί μου· διατὶ πολλὰ καὶ μεγάλα τοὺς εἶχεν μιλήσει πρῶτα εἰς τούτην τὴν πρόθεσιν, καθὼς τὰ λέγει ὁ Ἰωάννης εἰς τόπους διαφόρους. Καὶ λέγει ὅτι ἀφορμὴ τοῦ πάθους εἶναι ἡ συγχώρησις τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ τὸ αἷμα τὸ κράζει νέας Διαθήκης, ὅτι περιέχει τὴν νέαν διαθήκην. Διατὶ καθὼς εἶχεν ἡ παλαιὰ πρόβατα καὶ μοσχάρια, ἔτζι τούτη ἔχει τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ μὲ τοῦτο ἀκόμη δείχνει, ὅτι εἶχε νὰ λάβῃ θάνατον, διὰ τοῦτο ἀναθυβαίνει καὶ διάταξιν, λέγοντάς τὴν διαθήκην· ἀναφέρει καὶ τὴν παλαιάν, ἐπειδὴ καὶ ἐκείνη μὲ αἷμα ἐβεβαιώθη. Καὶ λέγει πάλιν τὴν ἀφορμὴν τοῦ θανάτου, ὁποῦ θέλει χυθῆ διὰ πολλοὺς εἰς συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ τὶ ἐδίδασκε λέγοντας· τοῦτο θέλετε κάμνει διὰ νὰ μὲ θυμᾶσθε; Καθὼς ἐκάμνετε, λέγει, ἐκεῖνο εἰς θύμησιν τῶν θαυμάτων ὁποῦ ἐγενήκασιν εἰς τὴν αἴγυπτον, ἔτζι τοῦτο εἰς θύμησιν ἰδικήν μου. ἐκεῖνο τὸ αἷμα ἐχύθη εἰς σωτηρίαν τῶν πρωτογεννημένων, τοῦτο εἰς συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ

καθὼς εἶπεν ὁ Μωϋσῆς· Τοῦτο σᾶς θέλει εἶσαι εἰς θύμησιν αἰωνίαν· ἔτζι καὶ ὁ Χριστὸς· εἰς θύμησιν ἰδικήν μου, ἕως νὰ ἔλθω· διατὶ πάσχα δίδω, μὲ τὸ ὁποῖον ἔχω νὰ σᾶς κάμω πνευματικούς.

Ἤκουσες, τί δηλοῦσιν ἐκεῖνα τὰ λόγια· εἰς ἄλλην τράπεζαν φοβερωτάτην; ὅτι ἐκεῖνα ἦσαν σαρκικὰ, καὶ ἐκείνης τῆς τραπέζης, καὶ τοῦτα πνευματικά· ἐκεῖνα βλεπόμενα, τοῦτα ἀόρατα καὶ ἁγιώτατα μυστήρια, καλὰ καὶ νὰ ψηλαφῶνται ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἱερέων διὰ τὴν μεγάλην του ἀγαθότητα. Καὶ ὅτι ἐκεῖνα δὲν ἦσαν μυστήρια, ἀλλὰ μόνον τύπος, διότι ἄλλο δὲν ἦσαν παρὰ ὅτι ἐφαίνετο τῶν ὀμματίων· ἀμὴ τοῦτα εἶναι μυστήρια, καὶ ὄχι τύπος, ἤγουν εἶναι αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, διατὶ ἄλλο φαίνονται τῶν ὀμματίων, καὶ ἄλλο εἶναι εἰς αὐτὰ, ὅτι εἰς τὸ βλεπόμενον ψωμὶ περιέχεται τὸ ἀληθινὸν κορμὶ τοῦ Χριστοῦ, ὁποῦ καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι σέβονται καὶ τιμοῦσιν. Διὰ τοῦτο κράζεται φοβερωτάτη καὶ ἄλλη τράπεζα, ὄχι διὰ νὰ εἶναι εἰς αὐτὴν ἄζυμα ἢ ἔνζυμα. διατὶ δὲν εἶχεν ἔννοιαν τότε ὁ Δεσπότης Χριστὸς διὰ ζυμωτὸν ἢ ἀζύμωτον, ἀλλὰ διὰ ψωμὶ νὰ κάμῃ τὸ μυστήριον. Καταλάβετε ἀδελφοὶ, καταλάβετε· ἀλλὰ δὲν θέλετε ἐμπορέσει, ἂν δὲν πιστεύσητε καὶ ἐσεῖς· ἂν δὲν πιστεύσητε, λέγει, δὲν θέλετε καταλάβει· Διατὶ καὶ ἡμεῖς ἀφ' οὗ ἐπιστεύσαμεν, ἐκαταλάβαμεν, καὶ λέγομεν τοῦτα ὁποῦ βλέπετε καὶ ἀκούετε. Διατὶ ὄχι ἀπὸ μάθησιν, ἀλλ' ἀπὸ πίστιν λέγομεν ὅσα λέγομεν. Καὶ διὰ νὰ γνωρίσετε, ὅτι ὁ Δεσπότης Χριστὸς μὲ τὸ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον δὲν ἔπαυσεν ὅλα τοῦ παλαιοῦ νόμου, ἀλλὰ μέρος ἡμέρωσεν, ἄλλα ηὔξησεν, ἄλλα ἔκοψεν, ἄλλα ὠμόρφισεν, θέλομεν τὸ εἰπεῖ καὶ τοῦτο.

Τεσσάρων λογιῶν πράγματα εὑρίσκονται εἰς τὸν παλαιὸν νόμον, κριτικὰ, μυστικὰ, ἠθικὰ, καὶ σκιώδη. τὰ κριτικὰ ἡμέρωσεν, διατὶ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ νόμου ἔπρεπε νὰ λιθοβολοῦνται ὅσοι ἔπεφταν εἰς μοιχείαν· Καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν· Ὁποῖος ἀπὸ σᾶς δὲν ἔκαμεν ἁμαρτίαν, ἂς ῥίξῃ πρῶτος τὴν πέτραν εἰς τὴν μοιχαλίδα·

Καὶ

Καὶ πάλιν ὁ νόμος ἔκρινεν· ἀδόντι διὰ ἀδόντι, κỳ ὀμμάτι δὶ ὀμμάτι, ϗ τὰ λοιπά. Καὶ ὁ Χριςὸς λέγει· ἂν σε σφονδυλήσῃ τινὰς εἰς τὸ μάγουλο τὸ δεξιὸν, δός του κỳ τὸ ζερβόν.

Τὰ ἠθικὰ, ἤγουν ταῖς ἐντολαῖς ϗ ταῖς παραγγελίαις του ταῖς ηὔξησεν ὁ Χριςὸς, λόγου χάριν τὸ, μὴ κλέψῃς, μὴ πορνεύσῃς, κỳ τὰ λοιπά· τὰ ὁποῖα ἔχοντας ὡσὰν θεμέλιον οἱ ἅγιοι ἀπόςολοι ἐφώτισαν τὸν κόσμον μὲ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, λέγοντας· μὴν ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον ϗ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ὅτι περνᾷ ὁ κόσμος κỳ ἡ δόξα του· ϗ τὰ ὅμοια, διὰ νὰ μὴν ἀναφέρω καθένα.

Τὰ μυςικὰ, ἢ τυπικὰ τὰ ἔκοψεν ὁ Χριςὸς, ἤγουν τὴν περιτομὴν, τὸ σάββατον, ταῖς θυσίαις τῶν ζώων, τὸ πάσχα, καὶ τὸ ἀρνί.

Τὰ σκιώδη τὰ ὠμόρφισεν, δίδοντας εἰς τόπον τῆς σκιᾶς τὴν ἀλήθειαν. ἔτζι εἰς τόπον τῆς βάτου ὁποῦ δὲν ἐκαίετον εἶναι ἡ ἄφλεκτος παρθένος, εἰς τόπον τοῦ ςύλου τῆς φωτίας εἶναι ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, εἰς τόπον τοῦ Μωϋσῆ ὁ Χριςὸς, εἰς τόπον τῆς ῥάβδου ὁ ςαυρὸς, εἰς τόπον τῆς κιβωτοῦ ἡ ἀμίαντος του ἐκκλησία· εἰς τόπον τοῦ περάματος τῆς κόκκινης θάλασσας τὸ πάσχα, ὁποῦ ἦτον τύπος τοῦ νέου, τὸ ὁποῖον ὡσὰν ἦλθεν ἔπαυσεν τὸ παλαιόν· εἰς τόπον τοῦ ἀρνίου ὁ Χριςὸς, εἰς τόπον τοῦ αἵματος τὸ αἷμα τοῦ σωτῆρος, εἰς τόπον τῆς νεφέλης ϗ τοῦ πυρὸς τὸ ἅγιον βάπτισμα. Καὶ τί κάμνει χρεία νὰ τὰ ἀναφέρωμεν ὅλα, ἐπειδὴ καθένας ἠξεύρει, ὅτι ὁ σωτὴρ δὲν ἐκατάλυσεν, ἀλλὰ ἐπλήρωσε τὸν νόμον; Ἔχεις λοιπὸν ϗ ἀπὸ τοῦτα, ὅτι δὲν μιλεῖ διὰ τὰ ἄζυμα ἐκεῖνος ὁποῦ εἶπεν· ἀφ' οὗ ἐσφάχθη ὁ Χριςὸς ἔπαυσε ταῖς προσφοραῖς τοῦ νόμου· ἀλλὰ διὰ τὴν θυσίαν τῶν ἀρνίων, τῶν ἐρίφων, τῶν προβάτων, τῶν βοϊδίων, ὁποῦ ἐσημάδευε καὶ ἐτύπωνε τὸ ἀληθινὸν ἀρνὶ τοῦ θεοῦ, ὁποῦ καθαρίζει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. τὸ ὁποῖον ἀφ' οὗ ἐθυσιάσθη, ἔπαυσαν ἐκεῖνα, διατὶ ἐσήμαιναν τοῦτο. ἀμὴ τὸ ἄζυμον οὔτε θυσία ἦτον, οὔτε τὰ ἔπαυσεν ὁ σωτήρ. Καὶ ἂν εἴπῃ τινὰς, ὅτι τὸ ἄζυμον ἦτον σκιά. θέλομεν ἀποκριθῆ,

κριθῆ, ἔτι ὁ Χριστὸς τὸ ὡμόρφισεν, θέλοντας ὅτι τὸ κορμί του νὰ γίνεται εἰς αὐτό.

Εἴπαμεν ἐπάνω εἰς τοῦτο ἱκανά. Ἄς γυρίσωμεν εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ ἐλέγαμεν, ὅτι δὲν ἦτον ἐμπορετὸ νὰ εὑρίσκεται εἰς ἐκείνην τὴν τράπεζαν ψωμὶ ἀνέβατον, ἐπειδὴ εἶχαν λάβει ἀρχὴν νὰ ἄζυμα. Διατὶ ἂν ὁ Ἰούδας ἤθελεν ἠξεύρει, πῶς εἶχεν φάγει τότε ὁ διδάσκαλος ἀνέβατον, δὲν ἐμπόρει νὰ εὕρῃ καλλίτερην ἀφορμὴν διὰ νὰ προδώσῃ τὸν Χριστὸν ὡσὰν τούτην, ὅτι ἐπαρέβη τὸν νόμον φυλάσσοντας ἀνέβατο ψωμὶ τὴν ἡμέραν τῶν ἀζύμων· διότι ἐγύρευεν ἀφορμὴν, καὶ εὐκαιρίαν νὰ τὸν προδώσῃ τῶν Ἰουδαίων. ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνοι ἤθελαν εἰπεῖ τοῦ Πιλάτου, ὅτε τοὺς ἠρώτα· τί κακὸν ἔκαμεν ὁ Χριστός· Καὶ ἀπεκρίθηκαν· Ημεῖς ἔχομεν νόμον, καὶ κατὰ τὸν νόμον μας πρέπει ν' ἀποθάνῃ, διατὶ ἔκαμε τὸν ἑαυτόν του υἱὸν θεοῦ· ἀλλ' ἤθελαν εἰπεῖ τούτην τὴν ἄλλην ἀφορμὴν καλὴν καὶ δικαίαν, ὅτι εἶναι παραβάτης τοῦ νόμου μας· ἄλλο πάσχα ὁρίζει ὁ νόμος μας, καὶ ἄλλο ἔκαμεν αὐτός. Ὁρίζει ὁ νόμος, νὰ μὴν εὑρίσκεται μετὰ τὸ πάσχα ποθὲν ψωμὶ ἀνέβατον, καὶ αὐτὸς ἐφύλαξε ψωμὶ ἀνέβατον ταῖς ἡμέραις τῶν ἀζύμων· ὅθεν ὁ νόμος φανερὰ ὁρίζει νὰ ἐξολοθρευθῇ ἀπὸ τὸ γένος τῶν ἑβραίων. Ὅμως δὲν εἶπαν τούτην τὴν ἀφορμὴν· διατί; διότι δὲν ἐμπορούσαν. ἂν ἐφανήκασιν ἀναρίθμητοι ψευδομάρτυρες, καὶ ἐπρόβαλλαν ἄλλα πολλὰ ψέματα, καὶ δὲν ἐσυμφωνοῦσαν· διατὶ δὲν εἶπασι, δὲν ἐμαρτύρησαν εἰς τοῦτο; διὰ τὸ ὁποῖον οἱ παραβάται ἔπρεπε νὰ πάθουσιν ἀσχημότατον θάνατον; λοιπὸν θαυμάζω περισσὰ, πῶς γυρεύοντας οἱ ἑβραῖοι καὶ ὁ Ἰούδας ἀφορμὴν μὲ πολλὴν προθυμίαν, δὲν τὴν εὕρηκαν, καὶ τώρα οἱ ἀδελφοί μας δίδουσιν τοῦ Ἰούδα καὶ τῶν ἑβραίων ἀφορμὴν δικαιοτάτην. ἐκείνους ἐρώτα ὁ Πιλάτος, τίνα ἀφορμὴν εἴχασιν ἐναντίον τοῦ δικαίου, καὶ ἄλλο δὲν ἀπεκρίθησαν, παρὰ ὅτι ὠνόμαζε τὸν ἑαυτόν του θεὸν καὶ θεοῦ υἱόν· καὶ μὲ πολλοὺς ψευδομάρτυρας δὲν ἐμπόρεσαν νὰ εὕρουν αἰτίαν· καὶ τοῦτοι τώρα κάμνουσι φανερὰ παραβάτην τὸν Χριστὸν, καὶ διὰ τοῦτα

τὸν κάμνουσι δίκαια κατακριμένον ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ μὴ θέλωντας καταστένουσι τὸν Χριστὸν ἐσταυρωμένον μὲ πᾶσα δίκαιον. μὰ τὴν ἀλήθειαν ἄξιοι δακρύων καὶ κλαυθμῶν εἶναι ὅσοι τὰ λέγουσι τοῦτα.

Καὶ καλὰ καὶ κατὰ τὸν σκοπόν σας νὰ ἦτον τὸ ψωμὶ ἐκεῖνο ἔνζυμον, ὅμως δὲν ἔπρεπεν, ὅτι ἐσεῖς νὰ καταδικάζετε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης διατὶ ἱερουργεῖ μὲ ἄζυμα, καθὼς οὐδὲ ἐκείνη ψέγει τὴν ἀνατολικὴν διατὶ ἱερουργεῖ μὲ ἔνζυμα, ἐμπορῶντας νὰ τὸ κάμῃ διὰ νὰ εἶναι κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν κεφαλὴν πρέπει νὰ μιμοῦνται τὰ μέλη· καὶ ξεύροντας αὐτὴ καλὰ, πῶς ὁ Χριστὸς ἱερούργησεν ἄζυμον, ὅτε ἐδείπνα μὲ τοὺς μαθητάδες του εἰς τὸ ἀνώγι, καὶ ὥρισεν ὅτι εἰς μνήμην του νὰ κάμνουσιν αὐτοὶ τὸ ὅμοιον. Καὶ ὅτι νὰ μὴν ἦτον βολετὸν εἰς ταῖς ἑπτὰ ἡμέραις τοῦ πάσχα νὰ εὑρίσκεται ἔνζυμον, ἄκουσε τί λέγει ὁ Χρυσόστομος ἐξηγῶντας τὴν πρώτην ἐπιστολὴν πρὸς Κορινθίους· Πρωτήτερα εἴπαμεν, διὰ ποίαν ἀφορμὴν ἐδιώκετον τὸ ἀνέβατον ψωμὶ ἀπ' ὅλα τὰ ὅρια· τί θέλει νὰ εἰπῇ τοῦτο τὸ σκοτεινὸν μυστήριον; πρέπει ἀπὸ πᾶσαν πονηρίαν νὰ εἶναι ἐλεύθερος ὁ χριστιανός· διατὶ καθὼς ἐξωλοθρεύετον ὁ ἑβραῖος ὁποῦ ἤθελεν φυλάξει παλαιὰν ζύμην, ἔτζι καὶ πᾶσα χριστιανὸς, εἰς τὸν ὁποῖον θέλει εὑρεθῇ πονηρία. μὴ λογιάζῃς, ὅτι εἰς τὴν παλαιὰν νὰ ἦτον ἡ παίδευσις φοβερὰ, καὶ νὰ μὴν εἶναι εἰς ἐμᾶς μεγαλήτερη. Διατὶ ἂν κρατοῦσι τὰ αἴτια τόσον παστρικὰ, ὁποῦ γυρεύουσι καὶ ταῖς τρύπαις τῶν ποντικῶν, πολλὰ πλέον πρέπει νὰ ἐρευνοῦμεν ἡμεῖς τὴν ψυχήν.

Ἂν ἐγυρεύασι λοιπὸν ταῖς τρύπαις τῶν ποντικῶν, πόσῳ μᾶλλον ἤθελαν γυρεύσει, ἂν ὁ Χριστὸς εἶχε φάγει τὴν νύκτα ἐκείνην ἀνέβατον, ὥσαν ἐναντίος τοῦ νόμου;

Ὁ αὐτὸς Χρυσόστομος εἰς τὴν ὀγδοηκοστὴν πρώτην ὁμιλίαν τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου λέγει· Ὅτι ὁ Χριστὸς ὡς τὴν ὑστερινὴν ἡμέραν ἐφύλαξε τὸ πάσχα διὰ νὰ μὴ γενῇ ἐναντίος τοῦ νόμου· καὶ ὑστερινὴ ἡμέρα ἐστάθηκεν τοῦ σταυροῦ, ὅτε μὲ φωνὴν μεγάλην εἶπε, τετέλεσται, ἤγουν ἐτελειώθησαν ὅσα προέ-

γραψεν

γραψεν, καὶ εἶπεν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται. Καὶ ἂν δὲν τὸ ἐφύλαξεν ὁ Χριστὸς, ὡς λέγουσιν, δείχνεται ἐναντίος τοῦ νόμου, κάμνοντας τὸ πάσχα τὸ νομικὸν ὄχι καθὼς ὥριζεν ὁ νόμος, ἀλλὰ κρατῶντας ψωμὶ ἀνεβατόν· μάλιστα παρόντος τοῦ Ἰούδα, ὁποῦ ἐγύρευε τρόπον προδοσίας διὰ νὰ τὸν παραδώσῃ τῶν Ἰουδαίων. ἀλλὰ δὲν στέκει ἔτζι τὸ πρᾶγμα· μάλιστα ὡσὰν ποιητὴς καὶ πληρωτὴς τοῦ νόμου, σὰν εἴπαμεν, καὶ τὸν νόμον τὰ ἐφύλαξεν ὅλα, καὶ ἀναγκαίως ἦσαν ἄζυμα, καὶ ἄζυμον ἔδωκεν.

Τί λέγετε ἐσεῖς; ἐρωτοῦμεν· ἄζυμον ἦτον ἢ ἔνζυμον ἐκεῖνο ὁποῦ ἔδωκεν ὁ Χριστός. ἂν ἦτον ἄζυμον, ἔχομεν τὴν εἴδησίν μας. ἂν ἦτον ψωμὶ μὲ ζύμην, ἐσεῖς κάμνετε τὸν Χριστὸν παραβάτην τοῦ νόμου θέλετε δὲν θέλετε, διατὶ ἐφύλαστε ψωμὶ ἀνεβατὸν τὴν ἡμέραν τῶν ἀζύμων.

Ἀλλὰ τί λέγει ὁ Ξανθόπουλος; Ὅτι ὁ Χριστὸς ἐπροπῆρε μίαν ἡμέραν, καὶ λέγει πρᾶγμα σιμὰ εἰς ἀνθρώπους φρονίμους παράλογον καὶ ἀνόητον. Διατὶ ἂν ἐπροπῆρε μίαν ἡμέραν, δὲν τὸ ἔκαμεν εἰς τὸν καιρόν του. Καὶ ἂν δὲν τὸ ἔκαμεν εἰς τὸν καιρόν του καὶ εἰς τὴν ὥραν του, ἐξ ἀνάγκης δείχνεται παραβάτης ὁ Χριστός. Διατὶ ὁ νόμος ὁρίζει νὰ θυσιάζεται τὸ πάσχα ταῖς δεκατέσσαρες τοῦ μηνὸς τὸ βράδι. Καὶ ἂν ἐπροπῆρε, καθὼς λέγετε, τὸ λοιπὸν τὸ ἔκαμε ταῖς δεκατρεῖς, καὶ δὲν ἐφύλαξε τὴν ἐντολὴν τοῦ νόμου. καὶ ἂν δὲν τὴν ἐφύλαξε, λοιπὸν ἐστάθηκεν παραβάτης καὶ παράνομος. Πρέπει τὸ λοιπὸν νὰ πιστεύσετε, ὅτι δὲν ἐπροπῆρεν, ἀλλὰ τὸ ἔκαμε εἰς τὸν καιρόν του.

Ἔτι ἂν λέγει ὁ νόμος, ὅτι τὸ πάσχα νὰ γίνεται τὸ βράδι, καὶ ὁ Χριστὸς τὸ ἔκαμε τὸ βράδι, δὲν ἐπαράβηκεν, καθὼς τὸ λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς· Καὶ ὅτε ἦλθε τὸ βράδι, ἀκούμπισεν· Διατὶ ἂν ἤθελε τὸ κάμει τὸ μεσημέρι, ἐμπόρει τινὰς νὰ εἰπῇ, ὅτι ἐπροπῆρε καιρὸν ἢ ὥραν, καὶ διὰ τοῦτο ἦτον καὶ ἀνεβατόν· ἀλλὰ δὲν τὸ ἔκαμεν ἔτζι.

Ἔτι καὶ οἱ ἀπόστολοι, καθὼς εἴπαμεν πολλαῖς φοραῖς,

ἦσαν ἑβραῖοι, καὶ δὲν ἐμποροῦσαν νὰ κάμουν παρὰ ὅσον ἐζήτα ὁ καιρός. ἔκαμε λοιπὸν ὁ Χριστὸς τὸ πάσχα εἰς καιρὸν καὶ ὥραν ὁποῦ ὥριζεν ὁ νόμος· καὶ ἦσαν τὰ ἄζυμα, καθὼς λέγει ὁ ἅγιος Λουκᾶς· Ὅτι τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν ἀζύμων, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαμνε χρεία νὰ θυσιασθῇ τὸ πάσχα. Καὶ πῶς ἐπροπῆρεν, ἂν οἱ μαθητάδες ἐπῆγαν τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν ἀζύμων, καὶ ἐρωτοῦσαν, ποῦ θέλεις νὰ ἑτοιμάσωμεν τὸ πάσχα; καὶ ἐδείχθηκεν, ὅτι ἑτοίμασαν τὸ νομικὸν πάσχα, καὶ τὸ ἐκάμασιν εἰς τὸν καιρόν του; ἐπειδὴ καὶ ὅτις προπέρνει, καὶ ὅτις μεταφέρει εἶναι παράνομος. τόσον ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς κατ' ἐσᾶς ἐπαρανόμησεν, ἂν ἐπροπῆρε τὸν καιρὸν τοῦ πάσχα. ἀλλὰ τοῦτο οὐδένας, μόνον νὰ ἔχῃ τὰ λογικά του, θέλει λογιάσει, ἢ θέλει εἰπεῖ ποτέ· μάλιστα καθένας θέλει ὁμολογήσει, πῶς τὸ ἔκαμεν εἰς τὸν καιρόν του καὶ κατὰ τὸν νόμον. μαρτυρᾶ τὸ ὁ Χρυσόστομος λέγοντας· παραβάται τοῦ καιροῦ ἐστάθηκασιν οἱ ἑβραῖοι, ὁποῦ κάθε πρᾶγμα ἀποκοτοῦσαν. Καὶ εἰς τὴν ὀγδοηκοστὴν τετάρτην ὁμιλίαν τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, ἐξηγῶντας τὰ λόγια ἐκεῖνα· ἄγουσι τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· λέγει, διατὶ τὸν ἐφέρασιν ἐκεῖ, ὅπου ἦσαν ὅλοι συμμαζωμένοι; διὰ νὰ κάμουσι πᾶσα πρᾶγμα μὲ τὴν γνώμην τῶν ἀρχιερέων· διατὶ ἐκεῖνος ἦτον τότε ἀρχιερεὺς, καὶ ὅλοι τὸν ἀναμένασιν. τέτοιας λογῆς ἀγρυπνοῦσαν ὅλην τὴν νύκτα διὰ τοῦτο. Διατὶ δὲν ἔφαγαν, λέγει, τότε τὸ πάσχα, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀγρυπνοῦσαν. Ὅτι ἀφ' οὗ εἶπεν ὁ Ἰωάννης ὅτι ἦτον ταχύ· ἔσμιξεν καὶ εἶπεν, ὅτι δὲν ἐμπήκασιν εἰς τὸ παλάτι διὰ νὰ μὴ μαγαρισθοῦσιν, ἀλλὰ νὰ φάγωσιν τὸ πάσχα. Τί λέγομεν εἰς τοῦτο λοιπόν; ὅτι ἔφαγαν τὸ πάσχα ἄλλην ἡμέραν, καὶ ἔλυσαν τὸν νόμον διὰ τὴν ἐπιθυμίαν ὁποῦ εἴχασι νὰ φονεύσουν τὸν Χριστόν. Διατὶ δὲν ἐπαρέβη ὁ Χριστὸς τὸν καιρὸν τοῦ πάσχα, ὁποῦ τὸ ἔφαγε τὸ βράδι, ἀλλὰ τὸ ἐπαρέβησαν ἐκεῖνοι, ὁποῦ κάθε πρᾶγμα ἀποκοτοῦσαν, καὶ χιλίους νόμους ἐκαταπατοῦσαν. Διότι ἄφτοντας ἀπὸ πολλὴν μάνητα, καὶ ὅτι εἴχασι βαλθῆ πολλαῖς βολαῖς νὰ τὸν φονεύσουν, καὶ δὲν ἐμπόρε-

σαν,

σαν, ἀφ' οὗ τὸν ἐπίασαν τότε καθὼς δὲν ἤλπιζαν, ἠθέλησαν ν' ἀφήσουν καὶ τὸ πάσχα διὰ νὰ βγάλουν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ φόνου, καὶ νὰ πληρώσουν τὴν ὄρεξίν τους.

Ακούεις, ὅτι παρέβησαν οἱ ἑβραῖοι τὸν καιρὸν καὶ τὸν νόμον, ὄχι ὁ Χριστός; ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ λέγουσιν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐπροπῆρεν;

Επειδὴ τὸ πρᾶγμα στέκεται εἰς τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ ἀπεδείχθη φανερὰ, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔδωκεν τῶν ἁγίων του μαθητάδων ἄζυμον τὴν ἡμέραν τῶν ἀζύμων. καὶ κρατῶ διὰ βέβαιον, ὅτι ἂν δὲν ἤθελεν εἶσθαι τότε ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἤθελε δώσει τὸ μυστήριον εἰς ψωμὶ ἀνεβατὸν, θέλοντας εἰς πᾶσα τρόπον νὰ δώσῃ τὸ μυστήριον, καὶ δὲν κάμνοντας διαφορὰν ἀζύμου καὶ ἐνζύμου, ὅτι σώνει νὰ εἶναι τὸ ψωμὶ ἀπὸ σιτάρι· πῶς λοιπὸν θέλομεν κατηγορήσει ἐκείνους ὁποῦ ἱερουργοῦσιν εἰς ἄζυμον; ἢ πῶς ἠμποροῦμεν νὰ ἐναντιωθοῦμεν τῆς ἁγίας συνόδου, ὁποῦ ὁρίζει εἰς τὴν ἀπόφασίν της, ὅτι καὶ εἰς τὸ ἕνα καὶ εἰς τὸ ἄλλο μέρος γίνεται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς ἄζυμον καὶ εἰς ἔνζυμον; πρᾶγμα εἰς τὴν ἀλήθειαν ὁποῦ ἔλαβεν ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους. Διατὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἔξω ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν ἀζύμων, εὑρισκόμενοι εἰς τὸ σπίτι, κόπτοντας ψωμὶ ἔκαμναν τὴν θυσίαν· καὶ δὲν φαίνεται ποθὲν, ὅτι νὰ ἐγύρευαν ἄζυμον. καὶ πάλιν ταῖς ἡμέραις τῶν ἀζύμων εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα δὲν εὑρίσκοντας ἀνεβατὸν ψωμὶ, ἱερουργοῦσαν μὴ γυρεύοντας ἔνζυμον. ἐπειδὴ καλὰ ἤξευραν, ὅτι πρὸς τοῦτο σώνει νὰ εἶναι ἀπὸ σιτάρι· καὶ ὄχι διὰ νὰ λείπῃ μικρὸν προζύμι δὲν ἀξίζουν ὅσα γίνονται εἰς τὴν ἱερουργίαν, καὶ μάλιστα τοῦ Χριστοῦ τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα ἀλλάσσουσι τὸ ψωμὶ καὶ τὸ κρασὶ μὲ τὸ νερὸ εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· καλὰ καὶ ὅσοι δὲν ἀποδέχονται τὴν σύνοδον νὰ τὸ ἀρνοῦνται καὶ τοῦτο, καὶ δὲν πείθονται νὰ πιστεύουσι καθὼς ἡ ἐκκλησία νομοθετᾶ, ὅτι μὲ τὰ λόγια ἐκεῖνα τοῦ Χριστοῦ· Λάβετε, φάγετε, τοῦτο μου ἐστὶ τὸ σῶμα· Καὶ, τοῦτο μου ἐστὶ τὸ αἷμα· γίνεται τὸ μυστήριον. ἀλλὰ κρατοῦσιν, ὅτι γίνεται λέγοντας· Καὶ ποίησον

τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. Καὶ δὲν καταλαμβάνουσιν, ὅτι τὸ μυστήριον τῆς λειτουργίας τὸ ἔδωκεν ὁ Χριστὸς, καὶ δὲν εἶπεν ἄλλα λόγια παρὰ τοῦτα μόνον· λάβετε, φάγετε, καὶ πίετε πάντες, μὲ τὰ λοιπά· Καὶ δὲν εἶπεν, ποίησαν, οὔτε τἄλλα ὅσα λέγομεν ἡμεῖς. Διατὶ τὰ λόγια του μοναχὰ ἔχουσι τὴν δύναμιν· ὅλα τὰ ἐπίλοιπα ὅσα λέγομεν εἰς ταῖς εὐχαῖς, τὰ λέγομεν παρακαλῶντας διὰ σωτηρίαν μας, διὰ ν' ἀξιωθοῦμεν νὰ κοινωνήσωμεν τέτοιον σῶμα καὶ τέτοιον αἷμα. Διατὶ καθὼς νομοθετοῦντας τὸ ἅγιον βάπτισμα δὲν εἶπεν ἄλλα λόγια παρὰ τοῦτα· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· Καὶ τοῦτα τὰ λόγια μόνον ἀπομείνασι τύπος τοῦ βαπτίσματος· τόσον ὅτι λέγοντας τὰ λόγια τοῦτα γίνεται τὸ βάπτισμα, ἀμὴ τἄλλα ὅσα λέγομεν, τὰ λέγομεν εἰς ὠφέλειαν δικήν μας, καὶ τοῦ βαπτιζομένου ἀντάμα μὲ τὸν ἀνάδοχον· ἔτζι καὶ ἐκεῖ ὁ Χριστὸς εἶπε τῶν μαθητῶν του· λάβετε, φάγετε, καὶ τὰ λοιπά· τοῦτο κάμνετε διὰ νὰ μοῦ θυμᾶσθε· καὶ δὲν εἶπεν ἄλλο. Καὶ τοῦτα τὰ λόγια εἶναι ὁποῦ ἀλλάσσουσι τὸ ψωμὶ εἰς σῶμα, καὶ τὸ κρασὶ εἰς αἷμα Χριστοῦ. Καὶ τὸ μαρτυρᾷ καὶ τοῦτο ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης εἰς τὴν ὁμιλίαν του ὁποῦ ἔκαμεν ἐπαίνω εἰς τὸν δεῖπνον τοῦ σωτῆρος καὶ τὰ ἅγια μυστήρια, καὶ ἐναντίον τῶν ἑβραίων, λέγοντας·

Παρὼν εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστὸς εἰς τούτην τὴν τράπεζαν. διατὶ ἐκεῖνος ὁποῦ ἐστόλισε τὴν τράπεζαν ἐκείνην, στολίζει τώρα καὶ τούτην. Δὲν εἶναι ἄνθρωπος ὁποῦ κάμνει ἀπὸ ψωμὶ καὶ κρασὶ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸς ὁποῦ ἐσταυρώθηκε δι' ἐμᾶς. στέκεται μόνον διὰ σχῆμα ὁ ἱερεὺς, καὶ προσφέρει τὴν δέησιν λέγοντας ἐκεῖνα τὰ λόγια, ἀμὴ τοῦ θεοῦ ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις εἶναι ὁποῦ ἐνεργᾷ. τοῦτο μου ἐστὶ τὸ σῶμα, λέγει· τοῦτος ὁ λόγος ἀλλάσσει τὸ ψωμὶ καὶ τὸ κρασί. Καὶ καθὼς μίαν φορὰν εἶπεν ὁ Θεός· αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ γεμίσετε τὴν γῆν· καὶ ὅμως τὰ λόγια τοῦτα δίδουσι πάντοτινὰ δύναμιν τῆς φύσις τῶν ἀνθρώπων νὰ παιδογονᾷ· ἔτζι καὶ τοῦτα τὰ

λόγια τοῦ Χριστοῦ μίαν φορὰν ἐποθήκασιν ἀπὸ τὴν θεϊκήν του γλῶσσαν, καὶ ὅμως εἰς πᾶσαν τράπεζαν τῆς ἐκκλησίας ἡ δύναμις τούτου τοῦ λόγου, Τοῦτο μου ἐστὶ τὸ σῶμα, ὡς τὴν σήμερον καὶ ὡς τὴν δευτέραν παρουσίαν κάμνει καὶ τελειώνει τὴν θυσίαν.

Λοιπὸν ἂν τοῦτος ὁ λόγος ἀλλάσσει τὸ ψωμὶ καὶ τὸ κρασὶ, καὶ τὰ κάμνει φοβερὰ μυστήρια· καὶ ταῦτα δὲν ἐμποροῦσι νὰ εἶναι τέλεια διὰ νὰ λείπῃ ὀλίγον προζύμι θαυμαστὸν εἶναι, μάλιστα ἀφ' οὗ ὁ Χριστὸς ἔκαμεν τὸ μυστήριον τοῦτο εἰς ἄζυμον, καθὼς τὸ ἐδείξαμεν.

Καὶ διὰ νὰ μάθουσιν, ποῖα εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς τὸ μυστήριον, καὶ τί εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς τὴν θυσίαν, καὶ νὰ μὴ γυρεύουσιν ἄζυμον καὶ ἔνζυμον, σμίγομεν καὶ τοῦτο·

Πέντε πράγματα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ νὰ γένῃ ἡ θυσία.

Πρῶτον, ψωμὶ ἀπὸ σιτάρι, καὶ κρασὶ ἀπὸ κλῆμα ἀμπελίου.

Δεύτερον, τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμα μου.

Τρίτον, ὁ ἱερεὺς, διατὶ ἀνίερος ἄνθρωπος δὲν ἐμπορεῖ νὰ κάμῃ θυσίαν.

Τέταρτον, ὁ σκοπὸς, ἤγουν νὰ ἔχῃ λογισμὸν ὁ ἱερεὺς νὰ τελειώσῃ τὰ δῶρα, ὄχι ἄλλο τέλος.

Πέμπτον, τὸ θυσιαστήριον, ἤγουν τράπεζα καθιερωμένη ἀπὸ ἀρχιερέα.

Ταῦτα μόνον εἶναι ἀναγκαῖα, καλὰ καὶ τὸ ὕστερον νὰ μὴν εἶναι τόσον ἀναγκαῖον, ὡσὰν τὰ ἄλλα. Καὶ ἂν ταῦτα ὅλα δὲν ἀξίζουσιν, διατὶ δὲν ἔχουσιν ὀλίγον προζύμι ξινερὸν, θαῦμα μεγαλώτατον εἶναι, ὅτι καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ὁ σκοπὸς, καὶ ὁ ἱερεὺς, καὶ τὸ ψωμὶ καὶ τὸ κρασὶ, καὶ μάλιστα τὸ ἐξοχώτερον, τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, ὁποῦ ἀλλάσσουσι τὸ ψωμὶ καὶ τὸ κρασὶ εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τὰ ὁποῖα ἐστήριξαν τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐθεμελίωσαν τὴν γῆν, καὶ κρατοῦσι τὸν κόσμον, ταῦτα ὅλα λέγω νὰ μὴν ἀξίζουσιν δίχως τὸ προζύμι. ὅποιος ἔχει τέτοιον λογισμὸν, δὲν ἔχει τὰ λογικά του. θαυμάζω, πῶς δὲν

μᾶς καταδικάζετε καὶ διὰ τὸ κρασὶ, ὅτι πολλαῖς φοραῖς πέρνομεν κρασὶ κόκκινον, ἢ ἄσπρον, ἢ γλυκὺ, ἢ στυφόν· ἀλλὰ μόνον μᾶς κατακρίνετε διὰ τὸ ψωμί. Διατὶ καθὼς εἶπεν ὁ Χριστὸς, ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, καὶ δὲν ἔκαμε διαφορὰν νὰ εἶναι ἄσπρον ἢ κόκκινον τὸ κρασὶ, ἔτζι καὶ διὰ τὸ ψωμὶ λέγοντας ψωμὶ δὲν ἔβαλε διαφορὰν ἀνεβατοῦ ἢ λειψοῦ, ἄσπρου ἢ μαύρου, νὰ εἶναι γλυκὺ ἢ ξιδερόν. Διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία δίχως διαφορὰν στέργει καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο. Εἶδεν καλὰ ἡ ἁγία Σύνοδος, ὅτι καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο εἶναι ψωμὶ, καὶ διὰ τοῦτο μὲ πᾶσα βεβαιοσύνην γίνεται ἡ ἱερουργία, καὶ δὲν κατακρίνει κανένα ἀπὸ τὰ δύο. μάλιστα ὅτι καθὼς ἐδείξαμεν, ὁ Χριστὸς τὸ ἔκαμεν εἰς τὸ ἄζυμον. τὸ λοιπὸν ἄδικα κατακρίνετε τὴν οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ὁποῦ ἀποφάσισεν ἔτζι· καὶ ἄδικα συκοφαντεῖτε καὶ κατασύρνετε ἐμᾶς, ὁποῦ στέργομεν καὶ ὁμολογοῦμεν τὴν ἀπόφασιν τῆς ἁγίας Συνόδου.

Καὶ διὰ νὰ κάμω μνήμην καὶ Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου, μοῦ ἔρχεται νὰ γελάσω πολλά· ὅτι ἐβάλθηκεν ἀπὸ ἐπιθυμίαν τιμῆς νὰ γράψῃ τὰ Συναξάρια ὁποῦ εὑρίσκονται τὴν σήμερον εἰς τὸ τριώδιον, καὶ κινημένος ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τοῦ πάθους τοῦ σχίσματος ἔγραψε καὶ ἐπάνω εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἀζύμου μεγάλα καὶ θαυμαστά. Καὶ φανερὸν εἶναι, ὅτι τὰ Συναξάριά του δὲν τὰ ἀναγνώθουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· ὅθεν δὲν κάμνει χρεία νὰ λέγω τίποτε ἄλλο. Εἰς τούτην τὴν χώραν μόνον τινὲς τὰ ἔβαλαν εἰς τὸ τριώδιον, καθὼς εὑρίσκονται. καὶ νὰ εἶναι συνθεμένα δίχως γνῶσιν καὶ μάθησιν, ἂς τὰ ἀναγνώσῃ ὅποιος θέλει, καὶ θέλει τὸν εὕρει εἰς πολλοὺς τόπους νὰ λέγῃ τὰ ἐναντία. ἀλλὰ ποῖον εἶναι τὸ φοβερόν του λογάκι, καὶ καθὼς τοῦ φαίνεται ἀναπόκριτον; Εἰς τὸ Συναξάρι τῆς μεγάλης πέμπτης μιλῶντας διὰ τὴν παράδοσιν τῶν μυστηρίων μέσα εἰς ἄλλα πολλὰ λέγει· βλέπε, πῶς τὸ κορμί του τὸ κράζει ἄρτον, ὄχι ἄζυμον. ἂς ἐντραποῦσιν ὅσοι ἱερουργοῦσιν εἰς ἄζυμον.

Τοῦτα τὰ λόγια ὡσὰν φοβερώτατα περιφέρουσιν ἄνω καὶ κάτω

ἐκεῖνοι ὁποῦ κρατοῦσι τὴν γνώμην του. Καὶ φαίνεται ὁ Ξανθόπουλος νὰ εἶπεν κάποιον τίποτε, καὶ δὲν εἶπεν τίποτε, καθὼς θέλει ἀποδειχθῆ. Διατὶ ἡμεῖς ἐπειδὴ ἤμεθα μαθηταὶ ἐκείνου ὁποῦ εἶπεν, γυρεύετε τὴν ἀγάπην, δὲν ὑβρίζομεν τὸν Ξανθόπουλον, καθὼς ὑβρίζει ἐκεῖνος ἐμᾶς. ἀλλ᾽ ἡ ἀπόκρισις ὁποῦ θέλομεν δώσει πρὸς τὰ λόγια του, αὐτὴ μόνη θέλει δουλώσει διὰ ὕβριν. διατὶ λογιάζοντας νὰ εἶναι διδάσκαλος, δείχνεται ἀμαθὴς ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἀμαθεῖς. λοιπὸν λέγομεν, ὅτι λογιάζοντας ὁ Ξανθόπουλος νὰ ἔγραψεν ἐναντίον τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐγλίστρησεν, καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν κάτω ἔπεσεν εἰς τὸν λάκκον. λέγει, πῶς ὠνόμασεν ὁ Χριστὸς τὸ κορμί του ἄρτον, καὶ ὄχι ἄζυμον· καὶ ἐξέχασεν ὅτι καὶ τὸ λειψὸν κράζεται ἄρτος· ὅτι τοῦ ἐφάνηκε, πῶς λέγοντας ἄρτον γρικᾶται τὸ ἀνεβατὸ ψωμί· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐμπορεῖ νὰ τὸ ἀποδείξῃ, διατὶ εἰς πολλοὺς τόπους τῆς θείας γραφῆς κράζεται ἄρτος καὶ τὸ λειψὸν ψωμί. Εἰς τὸ ἕκτον κεφάλαιον τοῦ Κριτῶν λέγει ἡ γραφὴ, λάβε τοὺς ἄρτους τοὺς ἀζύμους· Καὶ εἰς τὰ κθ κεφάλαια τῆς Ἐξόδου λέγει· λάβε ἀπὸ τὰ βοΐδια ἕνα μοσχάρι, καὶ δύο κριοὺς δίχως ψεγάδι, καὶ ψωμία ἄζυμα φυραμένα μὲ λάδι, καὶ πίταις ἄζυμαις χρισμέναις μὲ λάδι· ἀπὸ σεμίδαλιν σιταρένιο τὰ θέλεις κάμει, καὶ θέλις τὰ βάλει εἰς ἕνα κάνιστρον. Καὶ παρακάτω· Καὶ λάβε ψωμὶ ἕνα μὲ τὸ λάδι, καὶ μίαν πίταν ἄζυμην ἀπὸ τὸ κάνιστρον, ἀπὸ ἐκείναις ὁποῦ ἐβαλθήκασιν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Θεοδώριτος εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ προφήτου Δανιὴλ λέγει· ἄρτος λέγεται καὶ ὁ ζυμίτης καὶ ὁ ἄζυμος. Βλέπεις, ὅτι καὶ τὸ λειψὸν κράζεται ἄρτος; πῶς τὸ ἐλησμόνισες τοῦτο ὦ καλὲ Ξανθόπουλε; μὰ τὴν ἀλήθειαν μὲ δίκαιον ἐκράχθηκες Νικηφόρος, διατὶ ἐνίκησες τοὺς ἀνθρώπους τοῦ φόρου, τοὺς ἀγραμμάτους, ὄχι τοὺς ὑψηλοὺς καὶ γνωστικούς. Ἀλλὰ θέλεις μοῦ εἰπεῖ, ὅτι τοῦτο κάμνει διὰ σένα, διατὶ τὸ πρᾶγμα γνωρίζεται ἀπὸ τὸ ὄνομα ὁποῦ σμίγεται· τόσον ὅτι λέγοντας, ἄρτους ἀζύμους, τότε γρικοῦνται τὰ ἄζυμα· ἀμὴ ὅτε λέγεται ἁπλῶς ἄρτος, καὶ

δὲν

δὲν βάνει τὸ, ἄζυμος, γρυκᾶται τὸ ἀνεβατὸν ἀναγκαίως. Καὶ διατὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὴν δικήν μας ὑπόθεσιν δὲν ὠνόμασιν ἄλλο, παρὰ ἁπλῶς ἄρτον, φανερὸν εἶναι ὅτι ἦτον ἀνεβατόν. Καὶ λοιπὸν καλὰ εἶπεν ὁ Ξανθόπουλος, ὅτι ἄρτον λέγει ὁ Χριστὸς τὸ κορμί του, καὶ ὄχι ἄζυμον. πρὸς τοῦτο λέγω, ὅτι μὲ δυσκολίαν δείχνω τὸ ἐναντίον· ἤγουν ὅτι εἰς τὴν θείαν γραφὴν εὑρίσκομεν, πῶς λέγοντας ἁπλῶς ἄρτον, γρυκᾶται τὸ ἄζυμον· καὶ δὲν θέλεις ἐμπορέσει νὰ φύγῃς τὴν ἀπολογίαν, ὅτι εἶναι φανερωτάτη. Ἡ ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἦτον τρίτη ἡμέρα τοῦ νομικοῦ φάσκα, καθὼς λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς μιλῶντας μὲ τὸν Χριστὸν, καὶ λέγοντας· Ἀλλὰ μὲ ὅλα ταῦτα τρεῖς ἡμέραις εἶναι σήμερον, ὅπου ἐσυνήρασι τὰ πράγματα ταῦτα. λοιπὸν τὴν ὁμοίαν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως δύο ἀπὸ τοὺς μαθητάδες τοῦ Χριστοῦ ἐπαγαίνασιν εἰς ἕνα κάστρον μακρὰν ἀπὸ τὰ ἱεροσόλυμα ἑξήντα στάδια, τὸ ὄνομα του Ἐμμαοῦς. Καὶ παρακάτω λέγει· Καὶ ἠνάγκασαν τὸν Χριστὸν λέγοντας, μεῖνε μὲ ἐμᾶς, ὅτι βραδυάζει· Καὶ ἐδέχθη ἐκεῖνος, καὶ ἐμπῆκε ἵνα μείνῃ μὲ ἐκείνους· Καὶ ἀφ᾽ οὗ ἀκούμπισε νὰ φάγῃ μὲ ἐκείνους, ἔπιασε τὸ ψωμὶ καὶ τὸ εὐλόγησεν, καὶ κόπτοντάς το τοὺς τὸ ἔδιδεν. Καὶ παρακάτω· Καὶ ὅτι τὸν ἐγνώρισαν, λέγει, ἀπὸ τὸ κόψιμον τοῦ ψωμίου.

Τί φανερώτερον, ἢ τὶ καθαρώτερον σιμὰ εἰς ἀνθρώπους, ὅπου δὲν ἀγαποῦσι τὰ μαλάματα, καὶ δὲν τοὺς ἀρέσουν τὰ σκάνδαλα; ἄρτον, ἁπλῶς λέγει ὁ ἅγιος Λουκᾶς εἰς τοῦτον τὸν τόπον, καὶ οὔτε ζυμερὸν λέγει οὔτε ἄζυμον. ἂς καταλάβωμεν, ποίας λογῆς ψωμὶ ἦτον, καὶ μὴ κλείωμεν τὰ μάτια μας εἰς τὰ φανερώτατα. Διατὶ καθὼς ἐγνωρίσθη ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸ κόμμα τοῦ ψωμίου, ἔτζι ἂν ἐξετάζωμεν, τὸν θέλομεν γνωρίσει καὶ ἐμεῖς. Δὲν ἤμεσθα τόσον ἀνόητοι, ὅπου νὰ μὴν καταλαμβάνωμεν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ καλὰ καὶ νὰ μὴν ἤμεσθα φιλόσοφοι ἢ ῥήτορες, ἀλλ᾽ ὅμως ἔχομεν αὐτὴν τὴν φύσιν διδάσκαλον, ὅπου ἐμπορεῖ πολλὰ καλὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ διαχωρίσῃ τὸ ψέμα, καὶ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν. Τί

λέ-

λέγομεν λοιπόν; ὅτι ἦτον ἔνζυμον; μή. πῶς ἐμπόρει νὰ εἶναι μὲ προζύμι, ἂν ἦτον τρίτη ἡμέρα τοῦ πάσχα τῶν ἑβραίων; καὶ δὲν ἐμποροῦσαν ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐπεριπατοῦσαν μὲ τὸν Χριστὸν, ὁ Κλεώπας καὶ ὁ Λουκᾶς νὰ βαστοῦν ἄλλο παρὰ ἄζυμον, ἐπειδὴ ἤρχονται ἀπὸ τὰ Ιεροσόλυμα;

Ἑπτὰ ἡμέραις, λέγει ὁ νόμος, θέλετε φάγει τὰ λειψὰ, καὶ ὄχι ἀνεβατόν· διότι σμίγει καὶ λέγει· ὅποιος φάγη ψωμὶ μὲ προζύμι, θέλει ἐξολοθρευθῆ ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἀπὸ τὴν συναγωγὴν τῶν ἑβραίων. ἂν εἶναι τοῦτο ἀλήθεια, πῶς ἐμπόρει νὰ εὑρεθῆ ἐκεῖ ψωμὶ ἀνεβατὸν, ὁρίζοντας ὁ νόμος, τέτοιον ψωμὶ νὰ μὴν εὑρίσκεται καθόλου ἀπὸ ταῖς δεκατέσσαρες ὡς τὴν εἰκοσιμίαν τοῦ μηνός; τὸ λοιπὸν ἦτον ἄζυμον· διότι ἂν ἦτον μὲ προζύμι, καὶ ἐκεῖνοι ἤθελαν εἶσται παράνομοι δίδοντας ἔνζυμον ψωμὶ τὴν ἡμέραν τῶν ἀζύμων, καὶ ὁ Χριστὸς ἤθελε φανῆ παραβάτης κόπτοντας τὸ ψωμὶ τὸ ἀνεβατὸν, καὶ δίδοντάς το ἐκείνων. ἀμὴ ἂν ἦτον, ἄζυμον, καθὼς ἦτον, ἄδικα λοιπὸν μᾶς κατακρίνετε. Διότι ὁ Χριστὸς ὡσὰν ἀποπληρωτὴς τοῦ νόμου δὲν ἤθελε κόψει ποτὲ τὸ ψωμὶ ἐκεῖνο, ἂν ἤθελεν ἠξεύρει πῶς ἦτον ἀνεβατὸν, ὅτι ἤθελε τὸ κάμει εἰς ταῖς ἡμέραις ὁποῦ ἐμπόδιζεν ὁ νόμος. καὶ ἐκεῖνοι κρατοῦντας ἀκόμη ταῖς συνήθειαις τῶν ἑβραίων, ἐφύλαξαν τὸν νόμον καθὼς ἔπρεπεν, ὄχι τότε μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ. Λοιπὸν ἀπ' ὅλα τοῦτα ἀκολουθᾷ, ὅτι τὸ ψωμὶ ὁποῦ ἔκοψεν ὁ Χριστὸς, καὶ ἔδωκε τῶν δύο μαθητῶν, ἦτον ἄζυμον.

Καὶ ἂν τινὰς ἀκόμη θέλει εἰπεῖ μὲ ὀλίγην γνῶσιν, ὅτι ἦσαν ἔξω ἀπὸ τὰ Ιεροσόλυμα, καὶ διὰ τοῦτο εἶχαν ἐξουσίαν νὰ φάγουσιν ψωμὶ ἀνεβατόν· ἃς θυμηθῆ, ὅτι ὁ νόμος λέγει· Καὶ ξένοι καὶ τοπικοὶ, καὶ εἰς πᾶσα τόπον ὁποῦ θέλετε κατοικήσει, θέλετε φάγει ἄζυμα, καὶ ὄχι ζυμωτόν· ὅποιος θέλει φάγει ζυμωτὸν, θέλει ἐξολοθρευθῆ ἀπὸ τὸν ἰσραήλ. διατὶ καθὼς εἰς τὸν δεῖπνον, τὴν ἀργαδινὴν τοῦ μυστηρίου ἔλαβεν ψωμὶ ἄζυμον, καὶ κόπτοντας τὸ ἔδιδε τῶν μαθητῶν, καὶ ἔλεγεν· λάβετε, φάγετε· ἔτζι ἐκάμαμεν καὶ ἐδῶ. Διὰ τοῦτο τὸν

ἐγνώ-

ἐγνώρισαν οἱ μαθητάδες, διατὶ ἐθυμήθησαν πῶς εἶχεν κάμει τότε, λογιάζοντας μέσα τους, ὅτι ὁ διδάσκαλος εἶναι, ὅπου εἶχεν κόψει τὸ ψωμὶ τὴν περασμένην ἡμέραν τὸν ὅμοιον τρόπον, καὶ τὸ ἔδιδε τῶν ἀδελφῶν· καὶ θέλοντας νὰ τὸν ἐγγίξουν, ἐκεῖνος ἐγίνηκεν ἄφαντος. ἢ τί θέλομεν εἰπεῖ διὰ ἐκεῖνα τὰ ψωμία, ὅπου ἐκράζουνται ἄρτοι προθέσεως, διὰ τὰ ὁποῖα ὁ Χριστὸς εἶπεν εἰς τὸ δεύτερον κεφάλαιον τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, μιλῶντας τῶν Ἰουδαίων, ὅπου ὠνείδιζαν τοὺς ἀποστόλους, διατὶ ἔκοπταν τὰ ἀστάχυα· Δὲν ἐδιαβάσατε, τὶ ἔκαμεν ὁ Δαβὶδ, ὅταν εἶχε χρείαν, καὶ ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ συντρόφοι του, πῶς ἐμπῆκεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ θεοῦ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἀρχιερέως Ἀβιάθαρ, καὶ ἔφαγεν τὰ ψωμία τῆς προθέσεως, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουσιν ἐξουσίαν νὰ φάγουσιν ἄλλοι παρὰ οἱ ἱερεῖς, καὶ ἔδωκε καὶ τῶν συντρόφων του; τώρα σᾶς ἐρωτοῦμεν· τὰ ψωμία ἐκεῖνα τῆς προθέσεως ἦσαν καμωμένα μὲ προζύμι, ἢ ἦσαν λειψά; ἂν ἦσαν μὲ προζύμι, τὸ λοιπὸν ἰουδαΐζομεν καὶ ἐσᾶς καὶ ἡμεῖς οἱ ρωμαῖοι κάμνοντας ταῖς προσφοραῖς ἀπὸ ἀνεβατὸ ψωμί· ἂν ἦσαν λειψά, τὸ λοιπὸν καὶ τὰ ἄζυμα κράζονται ἄρτοι. Ἔτι ἂν ἦσαν ζυμωτὰ τὰ ψωμία ἐκεῖνα τῆς προθέσεως, ἔπρεπεν, ὅτι ὁ Χριστὸς νὰ παύσῃ τὴν θυσίαν μὲ τὸ ζυμωτὸν, ὡσὰν παλαιὰν καὶ ἰουδαϊκὴν, διὰ νὰ μὴν κάμνωμεν ἡμεῖς κατὰ τοὺς ἑβραίους, καὶ νὰ διδάξῃ ὅτι νὰ γίνεται ἡ θυσία εἰς ἄζυμον· ἀμὴ ἂν ἦσαν ἄζυμα τὰ ψωμία ἐκεῖνα, τὸ λοιπὸν καὶ τὸ ἄζυμον κράζεται ἄρτος.

Ἔτζι ἐδείχθη ἱκανετὰ ὦ καλὲ Νικηφόρε, ὅτι καὶ τὸ ἄζυμον λέγεται ἄρτος, καὶ εἶναι, καὶ γρικᾶται ἄρτος δίχως νὰ ἔχῃ τὸ ἐπίθετον, ἄρτος ἄζυμος. Καὶ οὐδένας γνωστικὸς θέλει εἰπεῖ ποτὲ, ὅτι δὲν ἐμποροῦμεν νὰ λογιάσωμεν, πῶς τὸ ψωμὶ, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἱερούργησε, νὰ ἦτον ἄζυμον; διατὶ ὁ εὐαγγελιστὴς εἶπεν χωρὶς τὸ ἐπίθετον, πῶς ὁ Χριστὸς ἔλαβεν ἄρτον τὴν ἡμέραν τῶν ἀζύμων, καὶ τὴν ὥραν τοῦ πάσχα.

Τὸ λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ ψωμὶ ἦτον ἄζυμον, καθὼς ἐδείχθη, καὶ ἄζυμον τὸ γρικοῦμεν. Ἀφ' ὅτα εἴπαμεν, ἀρκετὰ ἐλύθη,

καθὼς

καθὼς φαίνεται, τὸ λογάκι σου· Ὅτι λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς ἄρτον, καὶ ὄχι ἄζυμον. ἀμὴ ἐκεῖνο τὸ ἄλλο· ἂς ἐντραποῦσιν ὅσοι ἱερουργοῦσιν εἰς ἄζυμον· δὲν θέλομεν νὰ τὸ ἀντιστρέψωμεν: μόνον λέγομεν, ὅτι ἡ ἐντροπὴ νὰ πέσῃ εἰς ἐκείνους, ὁποῦ δὲν ἠξεύρουσι τί ψωμὶ ἦτον ἐκεῖνο· ἢ ξεύροντάς το, ὅμως διὰ πεῖσμα καὶ ἀνόητην γνώμην κρατοῦσι τὰ πρῶτα μαθήματα, καὶ λέγουσιν ἄλλα. εἰς τούτους πιστεύομεν ὅτι βέβαια πρέπει ἡ ἐντροπή· καὶ ὅτι δὲν θέλουν ἰδεῖ σωτηρίαν ψυχῆς ὅσοι φθείρουν τὰ βιβλία, καὶ ὅσοι ἀπὸ πεῖσμα καὶ πονηρίαν γράφουσιν ἐναντίον τῆς Ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας. μάλιστα τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως θέλουν ἐντροπιασθῆ, ὡσὰν ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας.

Εἶναι ἀκόμη τινές, οἱ ὁποῖοι ὡσὰν ἀγράμματοι καὶ ἀμαθεῖς, καὶ διὰ νὰ τὸ εἰπῶ, διὰ τοῦτο ἀνόητοι, μὲ ἀδιαντροπίαν λέγουσιν, ὅτι καλὰ καὶ νὰ ἦσαν τότε ἡμέραι τῶν ἀζύμων, καθὼς λέγετε, καὶ νὰ μὴν ἔπρεπε νὰ εὑρίσκεται τότε ζυμωτόν, ὅμως ὡσὰν θεὸς ὁ Χριστὸς ἐμπόρεσε νὰ κάμῃ ἀπὸ ἄζυμον ζυμωτόν· Διατὶ δὲν εἶναι πρᾶγμα ὁποῦ νὰ εἶναι ἀδύνατον τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ. λέγομεν, ὅτι δὲν εἶναι τίποτε ἀδύνατον τοῦ Θεοῦ· ὁ ὁποῖος ἐμπορεῖ νὰ κάμῃ ὄχι μόνον ἀπὸ ἄζυμον ζυμερόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πέτραις ψωμί. ὅμως διὰ ποίαν ἀνάγκην νὰ ἔκαμε τὸ ἄζυμον ζυμωτόν, δὲν τὸ καταλαμβάνω. Εἰπέτε ἐσεῖς τὴν ἀνάγκην, ἂν τὴν ἠξεύρετε, διὰ τὴν ὁποίαν ἠθέλησεν ὁ Χριστὸς νὰ νομοθετήσῃ νὰ γίνεται τὸ κορμί του πλέον εἰς ἔνζυμον παρὰ εἰς ἄζυμον; ἀλλὰ δὲν θέλετε τὴν εἰπεῖ ποτέ. οὐδὲ ἠξεύρω, ἂν τὸ ψωμὶ δίχως προζύμι ἐμπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν δύναμίν τους νὰ μὴν κάμνουσι τὸ σῶμα του καὶ τὸ αἷμα του. τοῦτο λογιάζω δὲν θέλουν τὸ πιστεύσει ποτὲ οὐδὲ τὸ θέλουσιν εἰπεῖ οὔτε οἱ αἱρετικοί, οὔτε οἱ ἀλλόπιστοι.

Ὅτι λοιπὸν ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ δὲν κάμνει καμίαν διαφορὰν ζυμωτοῦ καὶ ἀζύμου, ἐδείχθηκε μὲ πολλοὺς καὶ καλοὺς λογαριασμούς. τώρα θέλομεν δείξει, διὰ ποίαν ἀφορμὴν ἡ

ἐκ-

ἐκκλησία τῆς Ρώμης θυσιάζει εἰς ἄζυμον, καὶ εἰς ἔνζυμον ἡ ἀνατολική, μὲ τὰ λόγια τοῦ μακαρίου Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου, ἀνδρὸς ἁγιωτάτου, ὁποῦ ἔζησε πρὶν γένῃ τὸ σχίσμα· τοῦ ὁποίου τὴν μνήμην ἑορτάζει μὲ πολλὴν ἔπαινον καθε χρόνον καὶ ἡ ἐκκλισία μας. Διατὶ τοῦτος δίδει καλότατα τὴν ἀφορμὴν τοῦ ἐνζύμου καὶ τοῦ ἀζύμου, καὶ λέγει· Ὅτι ἀπὸ παλαιόθεν ἐμεταχειρίσθηκεν ἡ δυτικὴ ἐκκλησία τὸ ἄζυμον, καὶ ἡ ἀνατολικὴ τὸ ἀνεβατόν· καὶ ὅτι καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη ἔκαμαν καλὰ καὶ ἐπαινετὰ μὲ διάφοραις ἀφορμαῖς. Τὰ λόγια του εἶναι τοῦτα.

Πολλοὶ συχνὰ γυρεύουσι, πόθεν εἶναι, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν κάποιοι θυσιάζουσιν εἰς ψωμὶ ἄζυμον, καὶ κάποιοι εἰς ἔνζυμον. Διατὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Ρώμης θυσιάζει εἰς ἄζυμον, σημαδεύοντας ὅτι ὁ Χριστὸς ἔλαβε σάρκα δίχως καμίαν σμίξιν. ἄλλαις ἐκκλησίαις θυσιάζουσιν μὲ ἔνζυμον, διατὶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐνδύθηκε σάρκα, καὶ εἶναι θεὸς ἀληθινὸς καὶ ἀληθινὸς ἄνθρωπος, καθὼς τὸ προζύμι σμίγεται μὲ τὴν ζύμην. Ὅμως ἢ μὲ ἄζυμον ἢ μὲ ἔνζυμον νὰ γίνεται, λαμβάνομεν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἤκουσες, ὅτι τοῦτος ὁ μέγας πατὴρ δὲν βάνει διαφορὰν μέσα εἰς ἄζυμον καὶ ἔνζυμον· καὶ ὅτι γίνεται βεβαιότατα καὶ εἰς τὰ δύο τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ· καὶ ὅτι τούτη εἶναι παλαιοτάτη συνήθεια τῶν ἐκκλησιῶν, ἤγουν τῆς ρωμαϊκῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς. ἐγὼ κρίνω, ὅτι νὰ τὸ ἐξήγησεν ὑπερκαλα· πῶς ἡ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία μεταχειρίζεται τὸ ἄζυμον διὰ τὴν ἄκραν καθαρότητα τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἔχῃ κανένα ψεγάδι· Καὶ ἡ ἀνατολικὴ τὸ ἔνζυμον, διὰ τὴν ἕνωσιν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος εἰς ἕνα πρόσωπον. καὶ μὲ δίκαιον· Διατὶ καθὼς τὸ ἄζυμον εἶναι λεπτότατον καὶ καθαρώτατον, ὅτι δὲν εἶναι μὲ προζύμι, ὁποῦ εἰς τὴν θείαν γραφὴν σημαδεύει τὴν ἁμαρτίαν, ἔτζι καὶ τὸ κορμὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ καθαρώτατον καὶ ἄδεκτον κάθε λογῆς ἁμαρτίας ἐνεργεῖται εἰς ἄζυμον. Καὶ καθὼς τὸ ἀνεβατὸν ψωμὶ τελειώνεται μὲ τὸ προζύμι, καὶ γίνεται πρᾶγμα παχύτερον, ἔτζι καὶ τὸ κορμὶ τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ [illegible] τῆς ἀνθρωπίνης σάρκας εἰς ἕνα πρόσωπον ὁποῦ ἔχει

θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, δείχνεται μὲ τὸ ἔνζυμον. Καὶ ἔτζι τόσον εἰς ἔνζυμον, ὅσον εἰς ἄζυμον ἀληθινώτατα γίνεται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ κοινωνοῦσιν οἱ χριστιανοὶ εἰς ψυχικὴν σωτηρίαν.

Ἰδοὺ ἀπεδείξαμεν καὶ τὸ δεύτερον κεφάλαιον ἀπὸ ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα μᾶς κατακρίνετε, πῶς ἀπὸ ἀμαθίαν καὶ πονηρίαν διασύρετε τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον, ὅτι πιστεύει νὰ γίνεται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς ἄζυμον καὶ εἰς ἔνζυμον, ἐπειδὴ ἕνα εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ δὲν μερίζεται εἰς δύο, καθὼς ἔρχεσθε νὰ ὁμολογήσετε καὶ στανικόσας ἐσεῖς ὁποῦ δὲν ἀκολουθᾶτε τὴν σύνοδον. καλὰ καὶ τοῦτο νὰ ἀκολουθᾷ ὄχι διατὶ νὰ τὸ γράφετε, ἀλλὰ διατὶ δὲν πιστεύετε ἐκεῖνο ὁποῦ σᾶς λέγομεν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν φεύγετε τὸν κρημνὸν τῆς αἱρέσεως. Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς λέγει, ὅτι ἡ ἐκκλησία του δὲν θέλει πλανηθῆ ποτὲ, καὶ αὐτὸς ἔταξε να εἶναι πάντοτε ἀντάμα της. λοιπὸν ἂν ὁ Χριστὸς εἶναι ἀληθινὸς, πρέπει νὰ πιστεύωμεν, ὅτι καὶ τὸ ἔταξεν νὰ εἶναι ἀληθινόν. λέγει ἐκεῖνος· Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ εἶμαι μὲ ἐσᾶς ὅλον τὸν καιρὸν ἕως τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Καὶ ἡμεῖς ἔτζι πιστεύομεν, νὰ εἶναι πάντοτε μὲ τὴν ἐκκλησίαν του, καὶ ὅτι δὲν θέλει τὴν ἀφήσει ποτὲ μοναχήν. ἀμὴ κατὰ ἐσᾶς ἂν ἔταξεν νὰ εἶναι πάντοτε μ' αὐτὴν, καὶ τὴν ἄφηκε, καὶ ἐκείνη ἐπλανήθη, κατὰ ἀνάγκην εἶναι ψεύστης, καὶ ἂν εἶναι ψεύστης δὲν εἶναι θεός. Καὶ βλέπε, πόσην ἀτοπίαν λέγετε, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ψεύστης· τοῦτο ὑπερβαίνει πᾶσαν ἀνομίαν καὶ βλασφημίαν. ἀλλ' ἦτον μὲ ἐκείνην, καὶ εἶναι, καὶ θέλει εἶσαι εἰς τὸν αἰῶνα πάντοτε, καλὰ καὶ νὰ κόπτωνται τὰ ἔτερα τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὁποῦ κρατοῦσιν καὶ ἐργάζονται ἐναντία της. ἀλλὰ ἡμεῖς τὴν σεβόμεθα καὶ ἀκολουθοῦμεν, διατὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ διδάξῃ ποτὲ πλάνην, μάλιστα ἀλήθειαν καὶ ὀρθοδοξίαν, ἐπειδὴ ἔχει ἀντάμα της τὸν δεσπότην Χριστὸν τὸν νυμφίον της. Ὅθεν ζῶντας εἰς τὴν ὑποταγήν της, ἤμεσθα μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν τῆς σωτηρίας· καὶ μὲ τούτην θέλομεν στραφῆ ἀπὸ τούτην τὴν πλανεμένην ζωὴν πρὸς τὴν αἰώνιον καὶ μα-

μακαρίαν. Ἔχετε καὶ ἐσεῖς οἱ ὀρθόδοξοι ἱκανετὰ τὴν ἀπολογίαν εἰς ἐκεῖνο ὁποῦ εἴπαμεν. Τοῦτα κρατεῖτε, διατὶ ἄλλα δὲν εἶναι, παρὰ ὅσα ἐδιώρισαν οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας. Καὶ μὴν ἀκολουθήσετε ποτὲ, μηδὲ ὁμονοήσετε μὲ ἐκείνους, ὁποῦ ἐμίλησαν καὶ ἔγραψαν μὲ πάθος διὰ νὰ μάχωνται καὶ νὰ συνερίζωνται· ὅτι δὲν τὸ κάμνουσι διὰ ζῆλον θεοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ ξεπλανέσουσι τοὺς ἁπλοῦς, καὶ ἀντάμα τους νὰ πέσουσιν εἰς τὸν κρημνὸν τῆς ἀσεβείας.

Τέλος τοῦ δευτέρου Κεφαλαίου.

ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ

ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ, ὁποῦ ἀποφάσισεν ἡ σύνοδος·

Ὅτι οἱ ψυχαῖς ἐκείνων ὁποῦ μετανενωμένοι ἀπέθαναν, καθαρίζονται μετὰ τὸν θάνατον.

ΚΑΙΡΟΣ εἶναι λοιπὸν νὰ μιλήσωμεν καὶ διὰ τὸ τρίτον κεφάλαιον, ὁποῦ περιέχει ἡ ἀπόφασις τῆς ἁγίας συνόδου, ὅτι καθαρίζονται μετὰ τὸν θάνατον οἱ ψυχαῖς. μιλοῦμεν δὲ ἐκεῖνο ὁποῦ κράζουν οἱ ῥωμαῖοι καθαρτήριον, καὶ οἱ λατῖνοι πουργατόριον, διὰ τὸ ὁποῖον ἡ ἀπόφασις τῆς ἁγίας συνόδου λέγει ἔτζι.

Ἔτι ἂν τινὲς ἀποθάνωσιν μὲ ἀληθινὴν μετάνοιαν εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ, πρὶν κάμουσι τὸν κανόνα ἱκανετὸν διὰ ταῖς ἁμαρτίαις καὶ ἀμέλειαίς των, ὅτι τούτων οἱ ψυχαῖς καθαρίζονται μὲ καθαρτικαῖς παιδεύσες μετὰ τὸν θάνατον. Καὶ διὰ νὰ ἐλαφρώνωνται εἰς ταύταις ταῖς παιδεύσες ταῖς ὠφελοῦσιν οἱ βοήθειαις τῶν ζωντανῶν χριστιανῶν, ἤγουν οἱ λειτουργίαις, εὐχαῖς, καὶ ἐλεημοσύναις καὶ τ' ἄλλα ἔργα τῆς εὐσεβείας, τὰ ὁποῖα ἔχουσι συνήθειαν νὰ κάμνουσιν οἱ χριστιανοὶ δὲ ἄλλους χριστιανοὺς κατὰ τὰ νόμιμα τῆς ἐκκλησίας.

Τοῦτο καθόλου τὸ ἀρνοῦνται ὅσοι ἀκολουθοῦσι τοὺς σχισματικοὺς, δὲν ἔχοντας καμίαν γνώρισιν, οὐδὲ ξεύροντας τί λέγουσιν οἱ διδάσκαλοι ἐπάνω εἰς τοῦτο· μόνον τοὺς ἀρέσει ἡ ἀνοησία, καὶ τὸ πεῖσμα, καὶ ἡ ἀμαθία. ἀλλ' ὅτε θέλουσι νὰ συνέλθουν μὲ ἐμᾶς εἰς ἐξέτασιν τοῦ πράγματος ἢ ἀπὸ ἔχθραν καὶ μῖσος ὁποῦ φέρουσι τῶν λατίνων, ἢ ὅτι δὲν ἔχουσιν ἀλη-

θινὰ πρὸς τοῦτα νὰ εἰποῦσι λογαριασμὸν ὁποῦ νὰ ἀξίζῃ, μόνον λόγια εὔκαιρα καὶ ἀνωφέλετα μᾶς ἀναφέρουσιν πολλαῖς φοραῖς, τὰ ὁποῖα καθόλου τὰ ἀποῤῥίχνομεν ὡσὰν ἀνάλατα καὶ ἄνοστα· Καὶ ἂν τὰ ἐγράφαμεν, ἤθελαν φανῇ τῶν γνωστικῶν ἀνθρώπων ἄξια γέλωτος. Διὰ τοῦτο δὲν θέλομεν νὰ τὰ κηρύξωμεν, ὅτι καὶ αὐτοὶ εἶναι τοῦ γένους μας καὶ τοῦ ῥιτοῦ μας. Ἡμεῖς τὸ λοιπὸν ἂς δώσωμεν λογαριασμὸν καὶ καλὴν θεραπείαν εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον. Καὶ πρῶτα ἂς φέρωμεν εἰς τὸ μέσον τὸν θεολογικώτατον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν· καὶ μετὰ τοῦτα θέλομεν ἀναφέρει καὶ τοὺς ἄλλους ἀνατολικοὺς διδασκάλους ὁποῦ βεβαιώνουσι τὰ λόγιά του. τοῦτος ὁ μακάριος εἰς τὴν μυστικήν του θεωρίαν ὁποῦ ἔγραψεν εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν τῶν νεκρῶν, προβάνοντας ἐκεῖνο ὁποῦ ἀρνοῦνται τώρα οἱ ἀνυπότακτοι τῆς ἁγίας Συνόδου, καὶ ἐξετάζοντάς το τὸ ξεδιαλύει καλότατα. Καὶ καθὼς φαίνεται, ἔγραψεν εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν, διατὶ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τινὲς εἶχαν εἰς τοῦτο δυσκολίαν. ὅθεν ἐσυνέθεσεν ἕνα λόγον ὁλάκαιρον, καὶ ἔφραξε τὰ ἀχαλίνατά των στόματα. Καὶ ὅποιος διαβάσῃ τὸν λόγον ἐκεῖνον, θέλει θαυμάσει περισσά, καὶ δὲν θέλει τοῦ μείνει καμία δυσκολία εἰς τοῦτο. ἀλλὰ πρὶν φέρωμεν τὰ λόγια του τὰ σοφώτατα καὶ ταῖς μαρτυρίαις, ἂς μερίσωμεν τὸν λόγον καθὼς κάμνουσιν ἐκεῖνοι ὁποῦ κρίνονται, διὰ νὰ ἰδῇ τὴν ἀλήθειαν εὔκολα ὅποιος θέλει, καὶ νὰ σκοπήσῃ ταῖς μαρτυρίαις βαλμέναις μὲ τάξιν, ταῖς ὁποίαις ὁ ἅγιος ἐκεῖνος ἐπρόσφερε μὲ ὀλίγα λόγια· ἐνθυμῶντας ἐκείνου ὁποῦ εἶπεν· ὅτι λαχαίνει πολλαῖς φοραῖς, καὶ ἕνα παιδὶ εὑρίσκει πρᾶγμα ὁποῦ δὲν ηὗραν οἱ τέλειοι· Καὶ ὁ χοντρὸς ἐπέτυχεν, ὅπου ἔλειψαν οἱ σοφοί· καὶ ἐθυμήθη ὁ μαθητὴς ἐκεῖνο, ὁποῦ ἐλησμόνησεν ὁ διδάσκαλος. ὄχι ν' ἀποκοτοῦμεν ἐμεῖς νὰ εἰποῦμεν τοῦτα δι' ἐμᾶς. ἀλλὰ μαζώνοντας ὡσὰν ῥῶγες ἀπὸ τὸ τρυγημένον ἀμπέλι, καὶ ἀστάχυ ἀπὸ τὸ θερισμένον χωράφι, καὶ πᾶσα ἄλλον καρπὸν ἀπὸ τὰ ἀποκαρπισμένα δένδρα. μὲ τοῦτον τὸν τρόπον θέλομεν φιλέσει ἐκείνους ὁποῦ θέλουσιν, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος

θέλει

θέλει βεβαιώσει τὸν λόγον μας μὲ ταῖς φανερώταταις ἀποδείξες.

Λέγομεν λοιπὸν, ὅτι τρεῖς εἶναι καθόλου τῶν ἀποθαμμένων αἱ τάξες· καὶ θέλομεν τὸ δείξει πολλὰ δυνατὰ, διατὶ δὲν εἶναι βολετὸν νὰ εἰπῇ τινὰς τὸ ἐναντίον. μία καὶ πρώτη τάξις εἶναι τῶν ἁγίων, ἀποστόλων λέγω, μαρτύρων, ἐπισκόπων, ἀσκητῶν, ὁσίων καὶ δικαίων, ὁποῦ μετὰ τὸ βάπτισμα δὲν ἔπεσαν εἰς κανένα θανάσιμον κρίμα, μάλιστα μὲ πολλὴν ἄσκησιν ἐφύλαξαν τοὺς ἑαυτούς των εἰς καθαρὰν σωφροσύνην, καὶ ἐκατάστησαν τὰ κορμία των οἰκητήρια καθαρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, μισῶντας τὸν κόσμον τοῦτον ὁποῦ βλέπομεν, καὶ μόνον ἐπιθυμῶντας τὰ οὐράνια· διὰ τοῦτο καὶ ἀπέκτησαν τὸν τόπον τῆς ἀναπαύσεως ὁποῦ ἐκέρδεσαν. Καὶ ἂν ἴσως καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ἔπεσαν εἰς κανένα κρίμα, ἢ ζῶντας, ἢ μετὰ τὸν θάνατον πληρώνοντας τὸν κανόνα ἐκαθαρίσθησαν, καὶ ἐπέρασαν εἰς τὸν οὐρανὸν κατὰ τὴν ἁγίαν ἀπόφασιν τῆς συνόδου. Ὁμοίως καὶ ὅσοι πρὶν δοθῇ τὸ βάπτισμα ἐσωθήκασι μὲ ταῖς ἀρεταῖς, προπάτορες, προφῆται, πατριάρχαι, καὶ δίκαιοι· τοὺς ὁποίους ὁ Χριστὸς ἦλθε καὶ ἔλυσεν ἀπὸ τὰ ἄλυτα δεσμὰ τοῦ ᾅδου, καὶ τοὺς ἀνέβασεν νὰ ἀπολαύουσι τὸν παράδεισον.

Δευτέρα τάξις εἶναι τῶν μέσων, ἤγουν ἐκείνων ὁποῦ ἀπέθαναν μετανοημένοι, καὶ ξεμολογημένοι μὲ συντριβὴν καρδίας, ἀμὴ δὲν ἔφθασαν νὰ κάμουν τὸν κανόνα διὰ ταῖς ἁμαρτίαις ὁποῦ ἔπραξαν ἢ μὲ ἔργον, ἢ μὲ ἀμέλειαν [illegible]· συμβαίνοντας πολλαῖς φοραῖς ξαφνικὰ ὁ θάνατος· καὶ ταύτην τὴν τάξιν λέγομεν νὰ εἶναι εἰς τὸ καθαρτήριον. Καὶ ὅπου ἐκεῖνοι δὲν ἔσωσαν νὰ πληρώσουν, ἀναπληροῦσιν οἱ ζωντανοὶ, δίδοντάς τους βοήθειαν νὰ ἐλευθερωθοῦσιν, κατὰ τὸν λόγον ἐκείνου ὁποῦ εἶπεν· τίς ἠξεύρει, ὠφέλειαν θέλουν· καὶ τοῦτο μὲ προσευχαῖς, καὶ ἐλεημοσύναις, καὶ λειτουργίαις, καὶ ἄλλα ἔργα τῆς εὐσεβείας, καθὼς πολλὰ καλὰ περιέχει ἡ ἁγιωτάτη ἀπόφασις τῆς συνόδου.

Τρίτη καὶ ὑστέρη τάξις εἶναι ἐκείνων ὁποῦ μισεύουσιν ἀπὸ τούτην

τὴν

τὴν ζωὴν μὲ κρίμα θανάσιμον, καὶ δὲν ἀπόκτησαν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον κανένα καρπὸν μετανοίας. τῶν ὁποίων οἱ ψυχαῖς, λέγει ἡ ἀπόφασις τῆς ἁγίας Συνόδου, παρευθὺς καταβαίνουσιν εἰς τὸν ᾅδην, καλὰ καὶ νὰ κολάζωνται ἐκεῖ οἱ ψυχαῖς μὲ διαφορὰν βασάνων. Διὰ τὴν πρώτην τάξιν, ἤγουν τῶν σωσμένων, τὴν ὁποίαν κράζομεν ἀπόλαυσιν τῶν δικαίων, θέλομεν μιλήσει εἰς τὸ τέταρτον κεφάλαιον μερικά. καὶ διὰ τοῦτο ἐδῶ δὲν κάμνει χρεία νὰ εἰποῦμεν πολλὰ λόγια, μέλλοντας ἐκεῖ νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ὑπόθεσιν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ. λείπεται νὰ μιλήσωμεν διὰ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην τάξιν. ἀλλὰ διὰ τὴν τρίτην δὲν ἔχομεν νὰ κάμωμεν, διατὶ οὔτε ἡ ἐκκλησία, οὔτε οἱ ἅγιοι θέλουσι νὰ γίνεται κανένα μνημόσυνον τῶν κολασμένων· κρατοῦντες διὰ βεβαιότατον, ὅτι δι' ἐκείνους δὲν εἶναι σωτηρία ὡσὰν ἀπηλπισμένους, καὶ μισεμένους ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν δίχως μετανόησιν. Διὰ τούτους δὲν πρέπει τινὰς νὰ κοπιάζῃ, ἢ νὰ προσεύχεται, ἢ νὰ κάμνῃ λειτουργίαις ἢ ἐλεημοσύναις, ἢ ὅσα ἄλλα συνηθοῦσιν οἱ χριστιανοὶ νὰ κάμνουσι μὲ θερμὰ δάκρυα διὰ τοὺς ἀποθαμένους καὶ μετανοημένους χριστιανούς· διατὶ ἐμίσευσαν ἀπὸ ταύτην τὴν ζωὴν ὄχι μὲ μετάνοιαν, ἀλλὰ μὲ ἀπελπισίαν. Καὶ καθὼς διὰ τὴν πρώτην τάξιν, ὁποῦ εἶναι εἰς τὸν παράδεισον μὲ τὸν Χριστὸν, δὲν πρέπει νὰ γίνωνται λειτουργίαις διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ ἁμαρτίαις, διατὶ ἐπλέρωσαν εἰς ταύτην τὴν ζωὴν, καὶ τώρα χαίρονται τὰ ἀμέτρητα ἐκεῖνα καλά· ἔτζι καὶ διὰ τοὺς κολασμένους δὲν πρέπει νὰ γίνωνται λειτουργίαις μὲ σκοπὸν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ ἁμαρτίαις. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο οἱ νέοι θεολόγοι δὲν τὸ δέχονται, ἀλλὰ κρατοῦσιν, ὅτι μήτε οἱ ἅγιοι νὰ εἶναι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, μήτε οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὴν κόλασιν. Καὶ καλὰ νὰ μὴν εἶναι σκοπές μας διὰ τὴν ὥραν νὰ μιλήσωμεν διὰ τοῦτο, παρὰ διὰ τὸ Καθαρτήριον μόνον, ὁποῦ εἶναι τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς ἀποφάσεως τῆς Συνόδου, ὅμως διὰ νὰ μὴν φανῇ πῶς δὲν ἔχομεν τὶ ν' ἀποκριθοῦμεν, θέλομεν εἰπεῖ κάποιον τίποτε. Οἱ ψυχαῖς ὁποῦ μισεύουσιν ἀπὸ

τὸν

τὸν κόσμον τοῦτον χωρεὶς μετάνοιαν, δὲν λαβάνουσι μετὰ τὸν θάνατον καμίαν ὠφέλειαν. διὰ τούτοις λέγει ὁ Δαβὶδ. τίς θέλει σὲ ἐξομολογηθῆ εἰς τὸν ᾅδην; Καὶ ὁ ἅγιος Επιφάνιος λέγει· δὲν δίδεται μετάνοια μετὰ τὸν θάνατον. καὶ διὰ θάνατον γνωρίζει τὴν κατάκρισιν ὁποῦ ὁλότελα δέχονται οἱ ἁμαρτωλοί· καθὼς φαίνεται εἰς τὸν πλέσιον ἐκεῖνον, ὁποῦ καιόμενος εἰς τὴν φλόγα ἐζήτα σταλαματίαν νεροῦ, καὶ δὲν τὴν ἐπέτυχεν· ἤγουν ἐζήτα σταλαγμὸν μετανοίας, καὶ δὲν τὴν εὕρισκε. καὶ μὲ δίκαιον. τὸν χειμῶνα δὲν ἔσπειρεν ἐλεημοσύνην, ἦλθε τὸ καλοκαίρι, καὶ δὲν ἐθέρισε. Διὰ χειμῶνα γρύκα τούτην τὴν ζωήν, ὁποῦ εἶναι ἀνακατωμένη μὲ ταῖς ἁμαρτίαις. διὰ καλοκαίρι τὴν ἄλλην ζωήν, εἰς τὴν ὁποίαν πᾶσα εἷς δέχεται τὸν μισθὸν τῶν ἔργων του. ἐδῶ εἰς τοῦτον τὸν χειμῶνα εἶναι ἡ μετάνοια· ἐκεῖ εἶναι τὸ θέρος, ἤγουν ἡ χαρά. Καὶ πάλιν ὁ προφήτης εἰς ἄλλον τόπον· ἔκλεισεν, λέγει, ὁ θεὸς ἐναντίον τοῖς. Καὶ φανερὸν εἶναι, ὅτι ὅποιος δὲν ἐμετανόησεν ἐδῶ, ἀδύνατον εἶναι νὰ μετανοήσῃ σὰν ἀποθάνῃ. Διατὶ σὰν τελειώσῃ τὸ πανηγύρι, καὶ κλεισθῇ ἡ πόρτα τῆς κατοικίας τοῦ νυμφίου, οὔτε μετάνοια δύεται, οὔτε δάκρυα ὠφελοῦσιν, καθὼς εἰς τὴν παραβολὴν τῶν πέντε παρθένων φαίνεται. Ελεγαν ἐκείναις· Κύριε, Κύριε ἄνοιξέ μας. καὶ ἀπεκρίθη ὁ νυμφίος, ἤγουν ὁ Χριστός· Δὲν σᾶς γνωρίζω. Διατὶ ἀφ' οὗ ἔβγῃ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ κορμὶ, οὔτε κλαίει, οὔτε ἐμπορεῖ νὰ μετανοήσῃ, λείποντας τὰ φυσικὰ μέλη, μὲ τὰ ὁποῖα γνωρίζεται ἡ [illegible] ἀγρυπνᾷ ὁ ἄνθρωπος εἰς [illegible], καὶ νὰ [illegible] ἀποθάνῃ· ὅτι ἐκείνην τὴν [illegible], ἐκείνην τὴν [illegible], ἐκείνην τὴν στιγμὴν τοῦ [illegible], ὡς τὴν [illegible] ψυχομαχεῖ διὰ νὰ παραδώσῃ ὁ ἄνθρωπος· [illegible], καὶ ὁ πόλεμος μεγαλώτατος, καὶ ἡ [illegible] δὲν ἀγοράζεται εὔκαλα· κίνδυνος εἶναι μὴν [illegible] ἐβγαίνοντας ἡ ψυχὴ εἰς λογισμοὺς [illegible] καὶ [illegible]. Διατὶ ἂν δὲν ἔβγῃ μὲ ἱκανὴν μετάνοιαν, καὶ ἐξομολόγησιν ἀληθινὴν, καὶ συντριψιν καρδίας, ἀλλὰ θυμᾶται τὴν παροῦσαν ζωὴν, τὴν περασμένην

ανα-

ἀναστροφὴν, τὸν πολλὰ ἀγαπημένον θησαυρὸν, τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδία, πονῶντας τοῦτα, καὶ ἔχοντας τὸν λογισμὸν καρφωμένον εἰς τοῦτα, παρευθὺς τὴν πέρνει ὁ ᾅδης, καὶ σκότος φοβερὸν, καὶ κόλασις καὶ ἡ φλόγα τὴν κατακαίει. τοῦτο θέλει τὸ μαρτυρήσει ὁ ἀρχιερεὺς τῆς ἐκκλησίας Γρηγόριος ὁ Διάλογος εἰς τὸ τέταρτον τῶν Διαλόγων, εἰς ἐκεῖνο τὸ κεφάλαιον, ὅπου λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ ἀρχιδιάκονος Πέτρος. Εἰς ἐκεῖνο ὅπου ἐρώτησα, εἶμαι πληροφορημένος· ἀμὴ ἔχω ἀκόμη νὰ ἐρωτήσω πρᾶγμα ὅπου κινᾷ τὴν ψυχήν μου. εἶπες παραπάνω, ὅτι οἱ ψυχαῖς τῶν ἁγίων εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν· λείπεται δίχως ἄλλο, ὅτι καὶ οἱ ψυχαῖς τῶν ἁμαρτωλῶν πρέπει νὰ πιστεύωμεν νὰ εἶναι εἰς τὴν κόλασιν. Καὶ δὲν ἠξεύρω, πῶς νὰ ἔχῃ εἰς τοῦτο ἡ ἀλήθεια. Ἀπόκρισις Γρηγορίου. Ἂν ἐπίστευσες, ὅτι κατὰ τὴν θείαν γραφὴν οἱ ψυχαῖς τῶν ἁγίων εἶναι εἰς τὸν οὐρανὸν, πρέπει εἰς κάθε τρόπον νὰ πιστεύσῃς, ὅτι καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν οἱ ψυχαῖς εἶναι εἰς τὸν ᾅδην. Διότι κατὰ τὴν ἀντίδοσιν τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ ἔχοντας τώρα οἱ δίκαιοι τὴν δόξαν, ἀνάγκη εἶναι καθόλου καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ νὰ βασανίζωνται. Καὶ καθὼς ἡ μακαρία ζωὴ δίδει τῶν δικαίων ἀγαλλίασιν, ἔτζι πρέπει νὰ πιστεύωμεν ἐξ ἀνάγκης, ὅτι καὶ τοὺς ἀνόμους καίει ἡ φλόγα ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου των.

Ἀκούεις, ὅτι οἱ ψυχαῖς τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἀμετανοήτων καίονται εἰς τὴν φλόγα ἀπὸ τὴν ἡμέραν ὅπου ἐβγήκασιν; Ὅθεν ὅποιος δὲν ἀγαπᾷ ταῖς ἀντιλογίαις, βλέπει ὅτι καθὼς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέχεται τοὺς ἁγίους ὅταν μισεύουσιν ἀπὸ τούτην τὴν ζωὴν, ἔτζι καὶ τοῦ ᾅδου ἡ κατοικία δέχεται τοὺς ἀπηλπισμένους, ὅπου κολάζονται ἀναμένοντας τὴν ὑστερινὴν ἡμέραν, διὰ νὰ ξαναλάβωσι τὰ κορμία τους πρὸς τὴν αἰώνιον κόλασιν. Τοῦτο θέλει τὸ μαρτυρήσει καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος γράφοντας πρὸς Κουβικουλάριον·

Ὅτι, τίς ὅμοιος μου, γεμάτος ἀπὸ ἀπαστρίαις ἁμαρτημάτων μὴ φοβηθῇ τὸν ἐρχομὸν τῶν ἁγίων ἀγγέλων· οἱ ὁποῖοι μὲ ὁρισμὸν τοῦ Θεοῦ βάνοντας τέλος τῆς ζωῆς μὲ βίαν τὴν διώκουσιν ἀπὸ

τὸ κορμὶ καὶ ςανικός του; τίς ἠξεύροντας τὴν συνείδησίν του μαγαρισμένην μὴ φοβηθῇ τὴν σκληροτάτην καὶ βαρυτέραν ἀπάντησιν τῶν πονηρῶν δαιμόνων, ὅπου καθένας εἰς τὸν ἀέρα σύρνει πρὸς ἑαυτόν του μὲ βίαν τὴν ταλαίπωρον ψυχὴν ὡσὰν ἔβγῃ· καὶ τὴν ἐλεεινὴν ἀπελπισίαν νὰ σώσῃ εἰς τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὸ νὰ φανερώνουνται τὰ ὅσα ἔπραξεν; Καὶ ἀφ' οὗ γένῃ εἰς τὸν ἀέρα ὁ λογαργιασμὸς καὶ ἡ ἐξέτασις μὲ τὰ δαιμόνια, ἀκολουθᾷ ὁ κρημνισμὸς καὶ ἡ κατοικία εἰς τὸν ᾅδην, ὅπου εἶναι σκότος βαθὺ, καὶ σιωπὴ βαθυτάτη· ὅπου οἱ κατακειμέναις ψυχαῖς ἔχουσι διὰ τροφὴν τοὺς δριμυτάτους στεναγμοὺς, καὶ τὰ πικρότατα δάκρυα, καὶ τὴν κακοκαρδίαν διὰ τὰ κακά τους· δὲν ἀναμένοντας ἄλλο τίποτε ὅλον τὸν καιρὸν παρὰ μόνον τὴν δικαίαν ἀνταπόδοσιν ἀπὸ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν. τούτην τὴν ἄπαυστον πικρίαν καὶ πόνον τῆς καρδίας τοὺς δίδει ἡ μέλλουσα ἀνάστασις, ἡ ἡμέρα τῆς φοβερᾶς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, τὸ νὰ μέλλει νὰ παρασταθοῦν εἰς τὸ φοβερώτατον κριτήριον, καὶ ὁ λογαργιασμὸς ὅπου πρέπει νὰ δώσουν διὰ ταῖς πράξες των· κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκεῖνοι ὅπου θέλουν σταθῇ ἀπὸ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ Χριστοῦ, θέλουν παραλάβει ὅσα ἔταξεν ὁ θεὸς ἀγαθὰ ἀνεκδιήγητα· Καὶ ὅσοι θέλουν σταθῇ ἀπὸ τὸ μέρος τὸ ζερβὸν, θέλουν παραλάβει τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸν ἀκοίμητον σκώληκα, τὸν τρισμὸν τῶν ὀδοντίων, τὸ παντοτινὸν δάκρυον, καὶ τὴν ἐντροπὴν δίχως τέλος.

Ακούεις τί λέγει, καὶ τοῦτος ὁ διδάσκαλος; Οτι ἀφ' οὗ γένῃ ἡ ἐξέτασις εἰς τὸν ἀέρα μὲ τὰ δαιμόνια, τότε δέχεται τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἡ κατοικία τοῦ ᾅδου. πῶς δὲν πείθεσαι εἰς τοῦτα τὰ φοβερὰ λόγια; Διατὶ ὅποιος δὲν ὁμολογᾷ, ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ νὰ εἶναι εἰς τὴν κόλασιν, οὐδὲ τὸν Ιούδαν θέλει νὰ εἶναι εἰς τὸν ᾅδην. ἀλλὰ δὲν εἶναι, δὲν εἶναι ἔτζι τὸ πρᾶγμα.

Ιδοὺ φανερὰ ἐγνωρίσαμεν, ὅτι ἐκεῖνοι ὅπου ἀποθνήσκουσιν ἀμετανόητοι, παγαίνουσιν εἰς τὴν κόλασιν, ἀναμένοντας νὰ ξαναπάρουν τὰ κορμία τους, διὰ νὰ κολάζωνται καὶ εἰς τὰ δύο. Καὶ τότε θέλει εἶναι καὶ λέγεσθαι καθολικὰ ἡ αἰωνία κόλασις τελεία.

χρεία. λοιπὸν δὲν κάμνει χρεία νὰ μιλοῦμεν πλέον διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ σώνουσιν ὅσα εἴπαμεν. Καὶ ὁποῖος ἀντιλέγοντας δὲν καταπείθεται εἰς τοῦτα, δὲν θέλει καταπεισθῆ μηδὲ μὲ περισσότερα. Διὰ τοῦτο ζώνουσιν τοῦτα. Λείπεται, ὅτι οἱ προσευχαῖς καὶ τἄλλα ἔργα τῆς εὐσεβείας νὰ γίνωνται διὰ τὴν δευτέραν τάξιν, διὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ μιλήσωμεν· διατὶ ὅσοι εἶναι τούτης τῆς τάξεως, καθαρίζονται μετὰ τὸν θάνατον. Καὶ τούτη εἶναι ἡ κάθαρσις τῶν ψυχῶν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν σκοπὸν νὰ δείξωμεν. Λοιπὸν εἰς ἐκείνην τὴν φοβερὰν ὥραν τοῦ θανάτου, ὅτε ἡ ψυχὴ χωρίζεται ἀπὸ τὸ κορμὶ, καὶ ἡ φυσικωτάτη ἐκείνη συνδέσις λύεται διὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οἱ ψυχαῖς ὁποῦ εὑρίσκονται ἀληθινὰ μετανοημέναις, καὶ ἐβλεπηθήκασι νὰ πέσουν εἰς ἐκείναις ταῖς ἁμαρτίαις, εἰς ταῖς ὁποίαις εἶχαν πέσει ὡσὰν φορεμέναις σάρκα· καὶ δὲν ἔχουσι καθόλου τὸν λογισμόν τους εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ μόνον εἶναι δοσμέναις ὅλαις νὰ λογιάζουν τὸν τόπον ὁποῦ παγαίνουσιν, ἔχοντας τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου διὰ σκύβαλα, μόνον διὰ νὰ κερδαίσουσι μὲ τὴν μετάνοιαν τὸν νυμφίον ὁποῦ ποθοῦσιν, καὶ ν' ἀπαντήσουν τὸν φοβερὸν κριτὴν εἰς τὰ νέφια· τούταις μετὰ τὸν θάνατον ἔχουσι μεγάλην ὠφέλειαν. Διατὶ εὑρισκόμεναι εἰς μετάνοιαν κρίνονται καὶ εἰς μετάνοιαν· καθὼς ἐκείναις διατὶ εὑρίσκονται εἰς ἀπελπισίαν, κατακρίνονται. Καὶ τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ ἀκούομεν ὅτι ὁ κριτὴς ἀποναται· Ἐν ᾧ εὕρωσε, ἐκεῖ καὶ κρινῶ σε. Ἀλλὰ καιρὸς εἶναι νὰ φέρωμεν ταῖς μαρτυρίαις ὁποῦ ἐτάξαμεν. Καὶ πρῶτος ἂς ἔλθῃ ὁ μέγας διδάσκαλος τῆς ἀνατολῆς Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς, ὁποῦ εἰς τὸν νεκρικόν του λόγον, ὁ ὁποῖος ἔχει τέτοιαν ἐπιγραφήν. Ὅτι οἱ λειτουργίαις καὶ τὰ καλὰ ἔργα ὁποῦ γίνονται διὰ τοὺς νεκροὺς, τοὺς δίδουν ὠφέλειαν· μετὰ πολλὰ ἄλλα λέγει καὶ τοῦτο·

Ἐκεῖνοι ὁποῦ ἤκουσαν τὸν Χριστὸν, καὶ τὸν εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους, καὶ ἐπεριγύρισαν ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐκέρδαισαν τοὺς ἀνθρώπους, οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος, οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἐνομοθέτησαν νὰ γίνεται μνήμη τῶν κεκοιμημένων χριστιανῶν ἔμ-

προσθεν εἰς τὰ ἅγια καὶ φρικτὰ καὶ ζωοποιὰ μυστήρια τὸν καιρὸν τῆς λειτουργίας. Καὶ ἀπὸ τότε ὡς τώρα κρατεῖ τοῦτην τὴν συνήθειαν βέβαια καὶ σαθερὰ ἡ ἀποστολικὴ καὶ καθολικὴ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ ἕνα μέρος τοῦ κόσμου ὡς τὸ ἄλλο, καὶ θέλει τὴν κρατήσει ὡς τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Καὶ ἐνομοθέτησάν το οἱ ἀπόστολοι ὄχι εὔκαιρα, ὄχι δίχως θεμέλιον καὶ καλὸν λογαριασμόν. Διατὶ ἡ ἀπλανὴς εὐσέβεια τῶν χριστιανῶν δὲν ἐπαρέλαβε τίποτε ὁποῦ νὰ εἶναι ἀνωφέλετον διὰ νὰ τὸ φυλάσσῃ ὅλον τὸν αἰῶνα ἀκίνητον, ἀλλὰ τὰ ἔλαβεν ὅλα ὠφέλιμα καὶ θεάρεστα, καὶ τέτοια, ὁποῦ δίδουσιν ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν μεγαλωτάτην.

Ακούεις, ὅτι δὲν ἐπαρέλαβεν ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ πρᾶγμα ὁποῦ νὰ περιέχῃ πλάνην, ἢ νὰ μὴν εἶναι ὠφέλιμον, ἀλλὰ θεάρεστα ὅλα, καὶ πολλῆς ὠφελείας καὶ σωτηρίας μεγαλωτάτης;

Μετὰ τοῦτον ὁ μέγας καὶ βαθὺς θεολόγος ὁ ἅγιος Διονύσιος εἰς τὴν μυστικὴν θεωρίαν καὶ αὐτὸς περὶ τῶν νεκρῶν λέγει ἔτζι· Διατὶ ὁ ἱερὸς ἐπίσκοπος, ὁ ἑρμηνευτὴς τῆς ἁγιωσύνης ὁποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὸν θεὸν, δὲν ἤθελεν ζητᾷ πρᾶγμα ὁποῦ νὰ μὴν ἀρέσει πολλὰ τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ ὁποῖον νὰ μὴν εἶχεν τάξει ἐκεῖνος νὰ δώσῃ ὡσὰν θεός. Διὰ τοῦτο δὲν κάμνει προσευχὴν, οὐδὲ παρακαλεῖ τὸν θεὸν νὰ δίδῃ τούτην τὴν χάριν τῶν ἀβαπτίστων νεκρῶν. Καὶ πάλιν.

Λοιπὸν ὁ θεῖος ἱεράρχης ζητᾷ πρᾶγμα ὁποῦ ἀγαπᾷ ὁ θεὸς, καὶ δίχως ἄλλο χαρίζει. Καὶ πάλιν. Λοιπὸν ἡ προσευχὴ παρακαλεῖ τὴν ἀγαθωσύνην τοῦ θεοῦ νὰ συγχωρήσῃ τοῦ νεκροῦ ὅλα τὰ πταίσματα ὁποῦ ἔκαμεν ἀπὸ ἀσθένειαν ἀνθρωπίνην· καὶ νὰ τὸν καταστάξῃ εἰς τὸν τόπον τῶν ζωντανῶν, εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Αβραὰμ, τοῦ Ισαὰκ, καὶ Ιακὼβ· ὅπου δὲν εἶναι πόνος, πικρία, καὶ στεναγμός· δὲν λογαριάζοντας ἡ ἀγαθωσύνη τοῦ Θεοῦ ταῖς ἁμαρτίαις ὁποῦ ἔκαμεν ὁ νεκρὸς ἀπὸ ἀσθένειαν ἀνθρωπίνην· ἐπειδὴ, καθὼς λέγει ἡ θεία γραφὴ, οὐδένας εὑρίσκεται καθαρὸς ἀπὸ ἀπαστρίαν. Βλέπεις ἐσὺ ὁποῦ ἀντιλέγεις, πῶς βεβαιώνει, ὅτι ὠφελοῦσιν οἱ προσευχαῖς

εὐχαῖς ὁποῦ γίνονται διὰ τοὺς ἀποθαμένους χριστιανούς;

Μετὰ τοῦτον ἂς ἔλθῃ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὸν λόγον ὁποῦ ἔκαμεν τιμῶντας τὴν μνήμην τοῦ ἀδελφοῦ του Καισαρίου, μιλῶντας διὰ τὴν ἰδίαν του μητέρα. Ἠκούσθηκε, λέγει, διαλάλημα ἄξιον νὰ τὸ ἀκούσῃ καθένας, καὶ ὁ αὐτόνδος τῆς μητρὸς θεραπεύεται μὲ ἕνα τάξιμον καλὸν καὶ ἅγιον· νὰ δώσῃ ὅλον της τὸν πλοῦτον διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου της. Καὶ παρακάτω· Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ μέρος τὸ δικόν μας· καὶ ἐδώκαμεν, καὶ θέλομεν δώσει ταῖς τιμαῖς καὶ τὰ μνημόσυνα κάθε χρόνον.

Βλέπεις, πῶς καὶ τοῦτος ὁ μεγάλος φωστήρας τῆς ἐκκλησίας βεβαιώνει, καὶ μαρτυρᾷ διὰ καλὸν καὶ ἅγιον τὸ νὰ γίνεται ἐλεημοσύνη καὶ προσφορὰ διὰ τοὺς νεκρούς; καὶ ἐπαινᾷ τὰ μνημόσυνα ὁποῦ γίνονται κάθε χρόνον; ποῦ εἶναι ἡ μιαρὰ συναγωγὴ τῶν ταλαιπώρων, ὁποῦ ἐσπούδαξε νὰ ἐβγάλῃ τὰ μνημόσυνα καὶ τὰ ἔργα διὰ τοὺς νεκροὺς, τὰ ὁποῖα οἱ διδάσκαλοι καὶ φωστῆρες τῆς ἐκκλησίας μὲ πολὺν κόπον ἐπαραδώκασιν, καὶ τὰ ἐπαραλάβασιν αὐτοὶ ὅλα ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους; ἀλλ᾽ εἶναι πονηρὰ συναγωγὴ σχισματικῶν, καὶ κάποιων ἐλαφρῶν παπαδαρίων ἀγραμμάτων καὶ σκοτεινῶν, οἱ ὁποῖοι ἐσύγχυσαν καὶ ἐτάραξαν ὅλα μας τὰ νησία, διδάσκοντας οἱ ἀμαθεῖς νὰ μὴν γίνωνται μνημόσυνα τῶν ἀποθαμένων, μηδὲ πανηγύρια τῶν ἁγίων, μηδὲ σήναξες καὶ ἑορταῖς, μηδὲ νὰ συμψάλλουν μὲ ἱερέας εὐσεβεῖς, ἀλλὰ νὰ σχίζεται ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ νὰ φεύγῃ ὡσὰν τοὺς ὄφεις. ἀλλ᾽ εἰς ἐντροπὴν καὶ σύγχυσίν των ἂς ἔλθῃ καὶ ὁ Χρυσόστομος, καὶ χρυσονόματος Ἰωάννης, ὁ ὁδηγὸς καὶ διδάσκαλος τῆς φιλοπτωχείας καὶ μετανοίας, ὁποῦ εἰς τὴν λαμπροτάτην του ἑρμηνείαν τῶν ἐπιστολῶν πρὸς Φιλιππησίους καὶ Γαλάτας λέγει·

Διατὶ ἂν οἱ ἕλληνες καίουσιν ἀντάμα μὲ τοὺς νεκροὺς τὰ πράγματα ἐκείνων, περισσότερον πρέπει ὅτι ὁ χριστιανὸς νὰ ἀποπέμψῃ καὶ νὰ θάψῃ τὸν χριστιανὸν μὲ τὰ πράγματά του, ὄχι διὰ νὰ γένουν στάκτη, καθὼς ἐκεῖνα· ἀλλὰ διὰ νὰ δοξάσῃς περισσότερα τὸν νεκρόν· Καὶ ἂν εἶναι ἁμαρτωλὸς ὁ νεκρὸς, διὰ νὰ

λύσῃς

λύσης τὰ ἁμαρτήματά του· ἂν εἶναι δίκαιος, διὰ νὰ αὐξήσῃ ὁ μισθός του καὶ ἡ ἀντίδοσις. Καὶ πάλιν εἰς ἄλλον του λόγον· Ας λογιάσωμεν, λέγει, νὰ ὠφελήσωμεν τοὺς ἀποθαμμένους· ἂς τοὺς δώσωμεν τὴν βοήθειαν ὁποῦ ἐμποροῦμεν, ἐλεημοσύναις λέγω καὶ δοσίματα· καὶ τοῦτο τοὺς δίδει μεγάλην ὠφέλειαν. Διατὶ τοῦτα δὲν εἶναι νομοθετημένα, οὐδ' ἐπαραδοθήκασιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοὺς σοφωτάτους ἀποστόλους δίχως ἀφορμήν· λέγω, ὅτι ὁ ἱερεὺς εἰς τὰ φρικτὰ μυστήρια τῆς λειτουργίας νὰ προσεύχεται διὰ τοὺς ἀποθαμένους χριστιανούς· διατὶ ἠξεύρουσιν, ὅτι ἐκεῖνοι λαμβάνουσι πολλὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τοῦτο καὶ πολὺ κέρδος.

Ακούεις, τί λέγει ὁ χρυσόψυχος καὶ χρυσόγλωσσος Ιωάννης; Ο'τι ἂν οἱ ἀσεβεῖς κάμνουσι διὰ τοὺς ἀσεβεῖς, πόσῳ μᾶλλον πρέπει ὅτι ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ νὰ κάμνωμεν διὰ τοὺς χριστιανούς; Ακούεις ἀκόμη, ὅτι τοῦτα τῶν χριστιανῶν δὲν εἶναι χαϊμένα ὡσὰν ἐκεῖνα τῶν ἑλλήνων· καὶ ὅτι αὐξάνομεν τὴν δόξαν τοῦ ἀποθαμμένου· καὶ ἂν εἶναι ἁμαρτωλὸς, καθαρίζομεν τ' ἁμαρτήματά του, καὶ τὸν λύομεν ἀπὸ τὰ δεσμὰ, καὶ τὸν ἐβγάνομεν ἀπὸ τὸ σκότος, καὶ τὸν λυτρώνομεν ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ στεναγμοὺς τοῦ ᾅδου· ἀμὴ ἂν εἶναι δίκαιος, δὲν τὸν λυτρώνομεν ἀπὸ τὸ σκότος, οὐδὲ τὸν λύομεν ἀπὸ τὰ δέματα, οὐδὲ καθαρίζομεν ταῖς ἁμαρτίαις του, ἀλλὰ κάμνομεν τὴν δόξαν του μεγαλητέραν· Καὶ ὅτι μεγάλην ὠφέλειαν δίδομεν τῶν ἀποθαμμένων. ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ λέγουσιν, πῶς μετὰ τὸν θάνατον δὲν καθαρίζονται οἱ ψυχαῖς; τὸ λέγει ὁ Χρυσόστομος δὲν ἐμποροῦν νὰ εἰποῦσι τὸ ἐναντίον. ἀλλὰ καὶ ὁ σοφώτατος Γρηγόριος ὁ Νύσσης ὡσὰν νὰ μάχεται μὲ τούτους λέγει· Δὲν ἐπαραδώκασιν οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ τίποτε δίχως λογαργιασμὸν καὶ ὠφέλειαν· ἀλλὰ τὸ νὰ κάμνωμεν μνήμην τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ὁποῦ ἐκοιμήθησαν εἰς τὴν θείαν καὶ λαμπρὰν λειτουργίαν, εἶναι δίχως ἄλλο πρᾶγμα ὠφέλιμον καὶ θεάρεστον.

Ακούεις, τί λέγει καὶ τοῦτος; Ο'τι δὲν κάμνει τίποτε ἡ ἐκκλησία δίχως καλὴν ἀφορμὴν, ἀλλὰ πᾶσα πρᾶγμα μὲ λογαρ-

γαργιασμὰν καὶ ἀπὸ παράδοσιν τῶν ἁγίων ἀποςόλων; καὶ τὸ νὰ γίνεται μνήμη εἰς τὰς λειτουργίαις τῶν ἀπεθαμμένων χριςιανῶν, εἶναι πολλὰ ὠφέλιμον καὶ ἀρεςὸν τοῦ θεοῦ. Διατὶ ὁ φιλόψυχος καὶ πολυέλεος θεὸς θέλει ὅλωνῶν τὴν σωτηρίαν. Καὶ ὅτε λέγει ὁ προφήτης· Ὅτι σὺ ὁ θεὸς θέλεις ἀποδώσει καθενὸς κατὰ τὰ ἔργα του· Καὶ ὅτι πᾶσα εἷς θέλει θερίσει ἐκεῖνο ὁποῦ ἔσπειρεν, καὶ ὅσα ὅμοια, τοῦτα ὅλα λέγονται διὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν, καὶ τὴν φοβερὴν τότε ἀπόφασιν τοῦ κριτοῦ, καὶ τὴν τελείωσιν τούτου τοῦ κόσμου. Διατὶ τότε δὲν εἶναι καθόλου καιρὸς βοηθείας, ἀλλὰ πᾶσα παρηγορία δὲν ἔχει δύναμιν. Ὅτι σὰν ἀποκάμη ἡ ἀγορὰ, δὲν εἶναι πλέον καιρὸς πραγματείας. ποῦ θέλουν εἶσαι τότε πτωχοὶ, λειτουργίαις, καὶ ψαλμωδίαις, καὶ ἄλλα ἔργα καλά; Διὰ τοῦτο ἂς βοηθᾷ τώρα ἕνας τὸν ἄλλον μας, πρὶν ἔλθη ἐκείνη ἡ ὥρα· ἂς προσφέρωμεν τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἐκείνου ὁποῦ ἀγαπᾷ τοὺς ἀδελφοὺς, τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰς ψυχαῖς, Χριςοῦ τοῦ θεοῦ. τὰ δέχεται μετὰ χαρᾶς. Θέλει ὡσὰν φιλάνθρωπος ὁ Χριςὸς νὰ ζητοῦμεν, καὶ αὐτὸς ὡσὰν χαριςικὸς δίχως μέτρον δίδει καθενὸς τὰ ζητήματα τῆς σωτηρίας. καὶ τότε κλίνει ὅλος εἰς τὰ παρακαλέματα, ὅταν ὄχι μόνον τινὰς συναγωνίζεται διὰ τὴν ἰδίαν του ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ ἐργάζεται μὲ προθυμίαν εἰς βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ του. Καὶ τὶ ἄλλο σημαίνει ἡ ἱςορία τοῦ Μακαρίου, ὅταν ἐρώτησε τὸ νεκρὸν ξηροκέφαλον, ἂν αἰσθάνονται οἱ νεκροὶ ὅτε προσεύχεται τινὰς δι᾽ ἐκείνους; δὲν ἀπεκρίθη τὸ ξηρὸν κώκαλον, ὅτι μεγάλην ἄνεσιν ἔχουσι καὶ ἐλάφρυσιν τῶν βασάνων, ὅταν εἶναι μνημονευμένοι; Καὶ εἰς τοὺς βίους τῶν ἁγίων γερόντων μὲ πολλὰ ἄλλα εὑρήκαμεν καὶ τοῦτο· Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἐκείνους ἀνθρώπους εἶχεν ἕνα μαθητὴν ὁποῦ ἔζη μὲ ἀμέλειαν. τοῦτον ἀφ᾽ οὗ ἀπέθανεν, παρακαλῶντας μὲ δάκρυα ὁ γέροντας, τοῦ τὸν ἔδειξεν ὁ ἐλεήμων καὶ φιλόψυχος θεὸς ὡσὰν ἐκεῖνον τὸν πλούσιον τοῦ Λαζάρου εἰς τὴν φλόγα, καὶ ἐκαίετον ὡς τὸν τράχηλον. Καὶ κοπιάζοντας ὁ ἅγιος, καὶ παρακαλῶντας μὲ δάκρυα τὸν Θεὸν, πάλιν τοῦ τὸν ἔδειξε, καὶ ἐκαίετον

ὡς τὴν ζωήν. Καὶ σμίγοντας ὁ γέροντας κόπους ἐπάνω εἰς κόπους, εἰς τέλος τοῦ τὸν ἔδειξεν ὁλοελεύθερον καὶ λυτρωμένον ἀπὸ τὴν φλόγα. διατὶ ἐβασανίσθη διὰ τὴν ἀμέλειαν, ὅθεν καὶ ἡ ἁμαρτία του ἐδέχθη τὴν ἰατρείαν.

Καὶ τίς νὰ ἐμπορέσῃ ν' ἀναφέρῃ κατὰ τάξιν ταῖς μαρτυρίαις εἰς τοῦτο, καὶ ταῖς ἀποκάλυψες ὁποῦ ἔκαμεν ὁ θεός, καὶ ταῖς ἔχομεν εἰς ταῖς ζωαῖς τῶν ἁγίων; ἀπὸ ταῖς ὁποίαις εἶναι φανερὸν, ὅτι καὶ μετὰ τὸν θάνατον ὠφελοῦσι πολλότατα τοὺς νεκροὺς οἱ εὐχαῖς, καὶ λειτουργίαις, καὶ ἐλεημοσύναις ὁποῦ γίνονται διὰ ὀνομάτων. Διατὶ πρᾶγμα καθόλου οὐδένα δανεισμένον τοῦ θεοῦ ἀφανίζεται, ἀλλὰ τὸ ἀποδίδει ὁ εὔσπλαγχνος μὲ πολὺ διάφορον. τώρα λοιπὸν εἶναι καιρὸς βοηθείας· τώρα ἔχομεν καὶ τοὺς ἁγίους ὁποῦ συμπαρακαλοῦσιν ἀντάμα μας διὰ τοὺς ἀποθαμένους, καὶ δέονται δι' ἐκείνους· ὅτι εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα δὲν εἶναι δέησις, ὅτε θέλει ἔλθει τὸ τέλος τῆς ἀγορᾶς, καὶ δὲν θέλει εἶσαι ἐλπίδα βοηθείας· τώρα εἶναι καιρὸς πραγματείας, καιρὸς κόπου καὶ μετανοίας· Καὶ μακάριος ὅποιος δὲν ἀποκάμνει νὰ ἐλπίζῃ καὶ νὰ δέεται· μακαριώτερος ὅποιος ἀγωνίζεται διὰ λόγου του καὶ τὸν πλησίον του, ὅτι τοῦτο δίδει μεγάλην χαρὰν τοῦ ἐλεήμονος θεοῦ, καθένας νὰ σπουδάζῃ νὰ βοηθᾷ τὸν πλησίον του· τοῦτο θέλει, τοῦτο ἐπιθυμᾷ ὁ πολυέλεος, νὰ εὐεργετοῦμεν ὅλοι μας ἕνας τὸν ἄλλον καὶ ζωντανοὶ καὶ ἀποθαμένοι. Διὰ τοῦτο μᾶς ἔδωκεν διὰ μέσου τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ἀπέκει διὰ μέσου τῶν ἁγίων πατέρων νὰ κάμνωμεν λειτουργίαις διὰ τοὺς ἀποθαμένους, καὶ τρίτα, καὶ ἔνατα, καὶ σαραντάμερα, καὶ μνημόσυνα τοῦ χρόνου· τὰ ὁποῖα δίχως καμίαν ἀντιλογίαν τὰ κρατεῖ ἀπαραζάλευτα καὶ καλογνώριστα ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, καὶ ὁ λαός της ὁ εὐσεβέστατος καὶ θεομάζωκτος. μόνον οἱ φίλοι τῶν σχισματικῶν καὶ τοῦ μιαροῦ συνεδρίου δὲν τὰ δέχονται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔπαυσαν, καὶ ἀποφάσισαν νὰ μὴν γίνωνται λειτουργίαις, μηδὲ παρακλήσεις καὶ δέησες διὰ τοὺς νεκροὺς, κρατῶντας ὅτι μετὰ τὸν θάνατον δὲν εἶναι καμία ὠφέλεια. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν καὶ ἄλλαις

ἱστο-

ἱστορίαις διὰ παρηγορίαν τῶν πιστῶν, καὶ ἐναντίον ἐκείνων ὅπου ἀρνοῦνται, πῶς μετὰ τὸν θάνατον οἱ ψυχαῖς δὲν καθαρίζονται οὐδ' ὠφελοῦνται. Λέγει λοιπὸν ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὸν εὐμορφώτατον λόγον ὅπου ἔγραψεν διὰ τοὺς ἀποθαμένους, τοῦτα τὰ λόγια·

Ὅτι καλὰ καὶ ὁ νεκρὸς χριστιανὸς τελειωμένος εἰς εὐσέβειαν, νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸν ἀέρα, μὴ λείψῃς νὰ ἀνάψῃς κηρία καὶ λάδι εἰς τὸν τάφον ἐπικαλῶντας τὸν Χριστόν· διατὶ τοῦτα ἀρέσουν τοῦ Θεοῦ, καὶ φέρουσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν πολλὴν ἀντίδοσιν. Ὅτι τὸ κηρὶ καὶ τὸ λάδι εἶναι ὁλόκαυμα, καὶ ἡ λειτουργία ἡμερώνει τὸν Θεόν, καὶ ἡ ἐλεημοσύνη εἰς τοὺς πτωχοὺς κάμνει ὅτι νὰ αὐξήσῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἡ ἀνταμοιβή.

Ἀκούεις, ὅτι ὁλόκαυμα, καὶ ἡμέρωσις Θεοῦ, καὶ πᾶσα ἄλλο καλὸν τῆς σωτηρίας γίνεται τῶν ἀποθαμένων, ὅταν ἡμεῖς κάμνομεν προσευχὴν δι' αὐτούς;

Καὶ πάλιν ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης λέγει· Ἂν δὲν ἔφθασες εἰς τούτην τὴν ζωὴν νὰ οἰκονομήσῃς ὅλα τῆς ψυχῆς σου, κἂν εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς παράγγειλε τῶν ἐδικῶν σου νὰ σοῦ πέμψουσιν μετὰ τὸν θάνατόν σου τὸ πρᾶγμα σου, καὶ νὰ σοῦ βοηθήσουν μὲ καλὰ ἔργα, ἐλεημοσύναις λέγω καὶ χαρίσματα καὶ προσφοραῖς, μὲ τὰ ὁποῖα ἠμπορεῖς νὰ ἡμερώσῃς τὸν κριτήν· διατὶ τὰ δέχεται αὐτὸς καὶ τὰ ἀγαπᾷ τοῦτα. Ἐκατάλαβες, τί λέγει ὁ Χρυσόστομος; Ὅτι ἂν δὲν ἔφθασες ζῶντας νὰ εὐχαριστήσῃς μὲ κανόνα τὸν Θεόν, καὶ νὰ καθαρισθῇς μὲ καλὰ ἔργα, καὶ νὰ εἶσαι τέλειος διὰ τὸν οὐρανόν, κἂν μετανόησε εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς, παράγγειλε τῶν ἐδικῶν σου νὰ κάμουν λειτουργίαις καὶ ἐλεημοσύναις διὰ τὴν ψυχήν σου, καὶ θέλουν σὲ ὠφελέσει· διατὶ πολλὰ μετὰ χαρᾶς τὰ δέχεται τοῦτα ὁ Θεός. ἂν ἀρέσουν τοῦ Θεοῦ ὅσα γίνονται διὰ τοὺς νεκροὺς, τὸ λοιπὸν εἶναι ὠφέλιμα· διατὶ τὸ ἀνωφέλετον πρᾶγμα οὐδένας θέλει εἰπεῖ ὅτι ἀρέσει τοῦ θεοῦ. Καὶ πάλιν λέγει ὁ Χρυσόστομος· Γράψε εἰς τὴν διάταξίν σου μετὰ παιδία σου καὶ τοὺς συγγενεῖς σου συγκληρονόμον καὶ τὸν Χριστόν· ἂς ἔχῃ τὸ χαρτὶ γραμμένον τὸ ὄνομα

τοῦ κριτοῦ· καὶ μὴν ἀφήσῃ λησμονημένους τοὺς πτωχούς· Καὶ ἐγὼ
εἶμαι εἰς τοῦτο ἐγγυητής. Α'ν καθὼς λέγετε ἐσεῖς, δὲν εἶναι βοή-
θεια μετὰ τὸν θάνατον, ποίαν δύναμιν ἔχουσι τοῦτα ὅλα; Καὶ
διατί τὰ παραδώκασιν οἱ ἅγιοι; μὴ νὰ πλανῶνται; μὴν τὸ
ὁρίσῃ ὁ θεὸς νὰ εἰποῦμεν τέτοιον λόγον. ἀλλὰ εἶναι πολλὰ ὠφέ-
λιμα καὶ θεάρεστα, καὶ ἀρέσκουσιν τοῦ θεοῦ. Διατὶ θέλει νὰ
σωθοῦσιν ὅλοι, καὶ προνοᾷ μὲ ὠφέλειαν ὅλων τὴν σωτηρίαν
μὲ κάθε τρόπον, καὶ κάθε ἡμέραν ἀνοίγει τινῶν τὴν ὄρεξιν
νὰ ὠφελήσουν ἄλλους, διὰ νὰ σώσῃ εἰς κάθε τρόπον κάποιους
ὡσὰν φιλάνθρωπος. Ακούοντας τοῦτα τινὰς ἀπὸ τοὺς ἐναντίους,
θέλει εἰπεῖ μὲ πολλὴν ὑψηλοφροσύνην· Ο'τι ἂν εἶναι καὶ μετὰ
τὸν θάνατον καθαρίζονται οἱ ψυχαῖς, ὅλοι θέλουν σωθῆ,
καὶ οὐδένας θέλει ἀστοχήσει. Καὶ ἂν τινὰς δὲν ἐστάθηκεν εἰς τὴν
ζωήν του ἅγιος, θέλει σωθῆ μετὰ τὸν θάνατόν του μὲ τὴν κά-
θαρσιν ἐκείνην ὁποῦ λέγετε. Καὶ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι μακάρι
νὰ ἦτον τοῦτο· τοῦτο διψᾷ καὶ ὀρέγεται ὁ φιλάνθρωπος καὶ φι-
λόψυχος Δεσπότης· εἰς τοῦτο χαίρεται καὶ ἀγαλλιᾷ νὰ μὴν
ἀπολεσθῆ τινάς. μὴν ἦλθεν εἰς τὴν γῆν, καὶ ἔλαβε σάρκα
ἀπὸ τὴν ὁλοπάρθενον Μαρίαν τὴν θεοτόκον φυλάσσοντας ἄγκι-
κτην τὴν παρθενίαν της, καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος, καὶ ἐδοκίμασε
θάνατον διὰ τοὺς ἀγγέλους τοῦ οὐρανοῦ, καὶ δι' ἐκείνους ἑτοίμασεν
τὰς τιμαῖς καὶ τὰ στεφάνια; μὴ τῶν ἀγγέλων ἔχει νὰ εἰπῇ, Ε'λᾶτε
οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσετε τὴν βασιλείαν
ὁποῦ σᾶς εἶναι ἑτοιμασμένη; Ο'χι μὰ τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ διὰ
τὸν ἄνθρωπον τὰ ἔκαμεν ὅλα. Διὰ τοῦτο θέλει, ὅτι νὰ σω-
θοῦσιν ὅλοι. Τίς ἀπὸ ἐμᾶς εἶναι, ὁποῦ κάμνοντας γιῶμα, δὲν
θέλει νὰ ἔλθουν ὅλοι του οἱ φίλοι, τοὺς ὁποίους ἐκάλεσεν διὰ
νὰ χαροῦσιν ἀντάμα; Καὶ διατὶ ἄλλο ἐκοπίασε νὰ κάμῃ τὸ
κάλεσμα παρὰ διὰ τοὺς φίλους του; Καὶ ἂν δὲν ὑπάγουσιν ὅλοι,
ἢ ἂν ἀπομείνῃ τινὰς, πολλὴν πίκραν λαμβάνει ὁ φίλος· ἂν
εἰς ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους εἶναι τοῦτο, πόσῳ μᾶλλον πρέπει νὰ
λογιάζωμεν ὅτι εἶναι εἰς τὸν πανάγαθον καὶ ἐλεήμονα καὶ πλου-
σιοδότην θεὸν, ὁποῦ θέλει νὰ σωθοῦσιν ὅλοι, καὶ νὰ χαίρωνται

τὴν οὐράνιόν του χαράν; Ὅμως εἰς τοῦτο πᾶσα ἕνας ἂς λογιάσῃ, ὅτι δὲν λέγομεν νὰ γίνωνται τοῦτα δὶ ὅλους τοὺς ἀποθαμμένους, καθὼς εἴπαμεν πολλαῖς φοραῖς, καὶ τώρα πλέον καθάρια. Διὰ τοὺς ἁγίους δὲν κάμνει χρεία. διὰ τοὺς ἀπελπισμένους καὶ κολασμένους δὲν γίνεται ὠφέλεια. λείπεται δὶ ἐκείνους, ὁποῦ δὲν ἔφθασαν νὰ κάμουν τὰ κανόνια. καθὼς πᾶσα ἄνθρωπος ὁποῦ νὰ ἔχῃ μικρὰν ῥίζαν ἀρετῆς, καὶ δὲν σώσῃ νὰ τὴν αὐξήσῃ, ἔχοντας σκοπὸν νὰ τὸ κάμῃ, ἀμὴ δὲν ἐμπόρεσε ἢ ἀπὸ ἀμέλειαν ἢ μικροψυχίαν, ἢ ἀπόρριψιν τοῦ πράγματος ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν, καὶ ξαφνικὰ τοῦ ἔρχεται θάνατος· Τοῦτο δὲν θέλει λησμονήσει ὁ δίκαιος κριτὴς καὶ δεσπότης· ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του θέλει παρακινήσει τοὺς συγγενεῖς του, καὶ ὁδηγήσει τὰς γνώμαις των, καὶ σύρει τὰς καρδίαις των, καὶ κλίνει τὰς ψυχαῖς των εἰς βοήθειάν του. καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν κινημένοι θέλουσιν ποιήσει, καὶ ἐγγίζοντας τὰς καρδίαις των ὁ Θεὸς, θέλουσιν ἀποσώσει ὅσα ἔλειψε νὰ κάμῃ ὁ νεκρὸς, καθὼς ἐγίνηκεν εἰς πολλούς. τοῦτο λέγουσι διὰ τὸν βασιλέα Τραϊανὸν, τὸν ὁποῖον ἔσωσεν ἡ δέησις τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ διαλόγου Πάπα Ῥώμης· καὶ διὰ Θεόφιλον τὸν εἰκονομάχον, τὸν ὁποῖον ἔσωσεν ἡ δέησις τῶν ἁγίων ἀνδρῶν καὶ τῆς βασιλίσσης τῆς γυναικός του· διατὶ τοῦτος δὲν ἤθελε σωθῇ ποτὲ, ἂν δὲν εἶχεν καμίαν ἀρετὴν, τὴν ὁποίαν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ δὲν ἤθελε νὰ χαθῇ. καὶ ἂν δὲν ἦτον ἀρετὴ, κἂν ἦτον ἐξομολόγησις. Ὅτι δὲν ἤθελεν ἐμπορέσει ἡ δέησις τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀνδρῶν, καὶ ἡ σπουδὴ τῆς βασιλίσσης διὰ τὸν Θεόφιλον, ἂν ἐκεῖνος δὲν ἤθελεν ὁμολογήσει πρῶτα τὸ πταῖσμα του λέγοντας, ὅτι Καλὸν εἶναι νὰ σέβεται τινὰς καὶ νὰ τιμᾷ τὰς ἁγίαις εἰκόνες. Καὶ βέβαια μεγάλης ἀρετῆς ἦτον ὁ Θεόφιλος, ἀλλὰ διατὶ ἦτον αἱρετικὸς Εἰκονομάχος, καθὼς διηγᾶται ἡ ἱστορία του; ἐπλατύνθη τὸ στόμα του, καὶ ἔχασκε τόσον, ὁποῦ ἐφαίνοντα τὰ σωθικά του. ἔξω ἀπὸ τοῦτο ἔδειξε καὶ μὲ ἔργον, πῶς εἶχε διὰ πρᾶγμα ἅγιον τὴν προσκύνησιν τῶν τιμίων εἰκόνων, παίρνοντας καὶ καταφιλῶντας μὲ εὐλάβειαν τὸ ἐγκόλπιον ἑνὸς ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ ἐπαραστέκασι· καὶ ὀλίγον ὕστερον ξεψυχῶντας ἐπέ-

Τοῦτο ὁποῦ λέγει διὰ τὸν Τραϊανὸν, δὲν τὸ λέγει ἀτός του ὁ ἅγιος Γρηγόριος.

ρασεν εἰς τὸ κριτήριον τοῦ ἄλλου κόσμου. Διὰ τὸ ὁποῖον πολλὰ ἐπαρακάλεσαν τὸν Θεὸν οἱ ἅγιοι ἄνθρωποι ἐκεῖνοι καὶ αὐτὴ ἡ βασίλισσα νὰ τοῦ δώσῃ συγχώρησιν. Καὶ εἶδεν εἰς τὸ ὄνειρόν της ἡ βασίλισσα δεμένον τὸν Θεόφιλον, καὶ ὅτι τὸν ἔσερνεν ἕνα πλῆθος ἄπειρον ὀμπρὸς καὶ ὀπίσω, φέροντας ἔμπροσθά του διάφορα κολαστήρια. Καὶ ἐφάνηκε τῆς βασιλίσσης, ὅτι ἀκολούθα καὶ αὐτὴ τὸ πλῆθος ἐκεῖνο, ἕως ἔσωσαν πρὸς ἕνα φοβερὸν κριτὴν, τοῦ ὁποίου ἐπαράστεσαν τὸν Θεόφιλον. Καὶ πέφτοντας εἰς τὰ πόδια τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου κριτοῦ ἡ βασίλισσα, πολλὴν δέησιν ἔκαμνε μὲ δάκρυα εἰς βοήθειαν τοῦ ἀνδρός της· Τῆς ὁποίας εἶπεν ὁ φοβερὸς ἐκεῖνος κριτής· Γυναῖκα, μεγάλη σου εἶναι ἡ πίστις· διὰ ὄνομά σου, καὶ διὰ τὰ παρακάλια τῶν ἱερέων μου συμπαθῶ τοῦ ἀνδρός σου. τότε εἶπε καὶ τῶν ὑπηρετῶν· Λύσετέ τον, καὶ δότε τον τῆς γυναικός του. Ὁμοίως δὲ ὁ ἅγιος πατριάρχης γράφοντας τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν αἱρετικῶν, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοφίλου εἰς ἐκεῖνα, τὰ ἔβαλεν κάτω ἀπὸ τὴν ἁγίαν τράπεζαν. Καὶ τὴν νύκτα ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ βασίλισσα εἶχεν ἰδεῖ τὸ ὄνειρον ἐκεῖνο, εἶδεν καὶ ὁ πατριάρχης ἕναν ἅγιον ἄγγελον, ὁποῦ ἔμπαινεν εἰς τὸν μέγαν ναὸν, καὶ τοῦ εἶπεν· Ἐπίσκοπε εἰσακούσθηκεν ἡ δέησίς σου, καὶ ἐσυμπάθησεν ὁ Θεὸς τοῦ Θεοφίλου. Καὶ ἐξυπνῶντας ἐπῆγεν εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ ἀναγνώθοντας τὸ χαρτὶ ὁποῦ εἶχεν γράψει ὀλίγον παρομπρὸς, εὗρεν· ὢ μεγάλη κρίσις τοῦ Θεοῦ· τὸ ὄνομα τοῦ Θεοφίλου λειωσμένον ἀπὸ Θεοῦ.

Ἀπὸ τοῦτο φαίνεται καθάρια ἡ ἀλήθεια τοῦ Καθαρτηρίου. Ὅτι ἂν ἦτον ἅγιος ὁ Θεόφιλος, δὲν ἤθελεν ὑπάγει δεμένος ὡσὰν καταδίκος. ἂν ἦτον καθόλου ἀπηλπισμένος, καὶ νὰ μὴν εἶχε κερδαίσει καρποὺς μετανοίας, δὲν ἤθελεν εὕρει συμπάθιον. τὸ λοιπὸν ἦτον ἀπὸ τοὺς μέσους, καὶ εὑρέθηκεν εἰς μετάνοιαν, καὶ διὰ τοῦτο ὠφελήθηκεν ἀπὸ τὴν δέησιν τῶν ἁγίων ἀνθρώπων. ἀμὴ τοὺς κολασμένους, ἂν ἔδιδες ὅλον τὸν κόσμον, τίποτε δὲν τοὺς βοηθᾷς, καθὼς τὸ εἴπαμεν πολλαῖς φοραῖς. Καὶ μαρτυρᾷ τὸ ὁ ἄνωθεν Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς εἰς τὸν λό-

γον ὁποῦ ἔπαμεν· ὅπου λέγει· Α᾽μὴ ὅποιος ἐπέρασε κακὴν ζωὴν, ὅλην ἐμπερδεμένην εἰς ταῖς ἀκάνθαις, γεμάτος ἀπὸ ἀκαθαρσίαις, ὁποῦ δὲν ἔζησε ποτὲ μὲ συνείδησιν, ἀλλὰ δίχως φόβον καὶ συντήρησιν ἦτον δοσμένος εἰς τοὺς δρόμους τοὺς σαρκικοὺς, ἐβγάνοντας ὅλαις του τὲς ὀρέξες, καὶ δὲν ἔχοντας κανένα λογισμὸν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τὸν νοῦν του ὅλον εἰς τὴν σάρκα, τοῦτον ἂν ἀποθάνῃ δίχως ν᾽ ἀλλάξῃ, δὲν ἐμπορεῖ νὰ βοηθήσῃ τινάς· ἀλλ᾽ ὅσα θέλουν γένῃ διὰ ὄνομά του, θέλουν εἶσαι δῶκαιρα, μηδεμίαν βοήθειαν λαμβάνοντας ἐκεῖνος οὔτε ἀπὸ γυναῖκα, οὔτε παιδὶ, ἢ ἀδελφὸν, ἢ συγγενῆ, ἢ φίλον· Ο῎τι μηδὲ ὁ Θεὸς τὸν ἔχει εἰς κανένα μέτρον. Βλέπεις, τί λέγει τοῦτος ὁ ἅγιος; Ο῎τι ὅποιος παρακαλεῖ διὰ τέτοιαις ψυχαῖς, τὸν καιρὸν χάνει, διατὶ ὁ Θεὸς δὲν ταῖς ψηφᾷ. Δὶ ἐκείναις εἶναι γεγραμμένον, ὅτι εἰς τὸν ᾅδην δὲν εἶναι μετάνοια· καὶ τὰ λοιπά. ἀμὴ τῶν ψυχῶν τῆς μέσης τάξεως, ἤγουν ὁποῦ ἐμίσευψαν μετανοημέναις, τὸ πρᾶγμα φέρει μεγάλο κέρδος καὶ πολλὴν ὠφέλειαν.

Λοιπὸν δὲν δίδομεν ἀφορμὴν νὰ μὴν κάμνῃ ἐλεημοσύνην ζῶντας ὁ ἄνθρωπος, καὶ νὰ τὴν φυλάσσῃ μετὰ τὸν θάνατον· διατὶ τοῦτο εἶναι ἄτοπον καὶ ἄπρεπον, καὶ ἐναντίον τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ λέγομεν, Ο῎τι πρᾶγμα τιμιώτατον εἶναι καὶ θεάρεστον καὶ ἀπὸ ὅλους ἐπαινεμένον νὰ εἶναι πᾶς ἄνθρωπος θεοσεβὴς καὶ φιλόχριστος, καθαρίζοντας τὸν ἑαυτόν του μὲ πᾶσα λογῆς καλὸν ἔργον, καὶ φεύγοντας πᾶσαν ἀκαθαρσίαν μὲ τὸ νὰ φυλάσσῃ τὲς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ· διὰ νὰ ἐμπορῇ φθάνοντας εἰς τὸ τέλος νὰ εἰπῇ τοῦ Χριστοῦ μὲ θάῤῥος· Ε῾τοίμη ἡ καρδία μου· καὶ μετὰ χαρᾶς να ἀπαντήσῃ τῶν ἀγγέλων, ὁποῦ μὲ σπουδὴν ζητοῦσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. ἀλλὰ τοῦτο ὀλίγοι τὸ κάμνουσι, καὶ εἰς ὀλίγους συμβαίνει κατὰ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ, Ο῎τι ὀλίγοι εἶναι ὁποῦ σώζονται. τοῦτο λοιπὸν ξεύροντας, πῶς εἶναι πολλὰ δύσκολον νὰ εὑρεθῇ τινὰς τῆς πρώτης τάξεως, ἐξ ἀνάγκης βάνομεν τὴν δευτέραν, ἀκολουθῶντας τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων πατέρων. Διατὶ μὲ ἀλήθειαν ὠφελοῦνται οἱ νεκροὶ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐξάνει ἡ ἀγάπη τῶν

ἀδε-

ἀδελφῶν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ βεβαιώνεται ἡ ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως, καὶ συντρέχουσι θερμότερα οἱ ἄνθρωποι εἰς ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ πλατύνεται ἡ καλοσύνη πρὸς τοὺς πτωχούς. Ἴδε εἰς πόσους τρόπους τὸ πρᾶγμα τοῦτο δίδει κέρδος καὶ ὠφέλειαν· καὶ τὸ νὰ βοηθᾷ τινὰς τοὺς νεκροὺς εἰς πόσους τρόπους γίνεται ἀφορμὴ νὰ φιλιώνωνται ὅλοι. Ὅσοι τοῦτο δὲν τὸ θέλουσιν, οὐδὲ τὸ στέργουσιν, χαλοῦσι τὴν τάξιν τῆς ἐκκλησίας, παύουσι τὲς λειτουργίαις διὰ τοὺς νεκροὺς, τὲς ὁποίαις οἱ ἅγιοι διδάσκαλοι δὲν τὲς ἐλόγιασαν εὔκαιρα. Ἀλλὰ μὴν τὸ ὁρίσῃ ὁ Θεὸς, ὅτι χριστιανὸς καθόλου τινὰς νὰ ἔχῃ τέτοιαν γνώμην· ἀλλὰ πιστεύοντας ὅτι εἶναι πολλὰ ὠφέλιμον, μὴν ἀποκάμωμεν ἀδελφοὶ νὰ μνημονεύωμεν τοὺς νεκροὺς, διατὶ μεγάλην ἄνεσιν καὶ βοήθειαν ἔχουσιν, ὅταν ἡμεῖς τοὺς ἐλαφρώνομεν μὲ προσευχὴν καὶ δέησιν καὶ ἐλεημοσύνην καὶ πᾶσα ἄλλο καλὸν ἔργον. τοῦτο καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι μᾶς τὸ ὁρίζουσιν εἰς τὲς διαταγαῖς των, ὅπου λέγουσιν·

Ἂς γίνωνται διὰ τοὺς νεκροὺς τὰ τρίτα μὲ ψαλμοὺς καὶ προσευχαῖς, δι' ἐκεῖνον ὁποῦ ἀναστήθη μετὰ τρεῖς ἡμέραις. τὰ ἔνατα διὰ νὰ ἐνθυμοῦνται οἱ ζωντανοὶ τῶν ἀποθαμμένων. τὰ σαράντα κατὰ τὸ παλαιὸν ξόμπλι, διότι τόσαις ἡμέραις ἔκλαυσε τὸν Μωϋσῆν ὁ λαός. τὰ χρόνια εἰς μνήμην τὴν νεκρῶν. Καὶ ἂς δίδεται τῶν πτωχῶν ἐλεημοσύνη ἀπὸ τὸ πρᾶγμα τῶν νεκρῶν εἰς μνημόσυνόν τους. Καὶ τοῦτο λέγομεν διὰ τοὺς χριστιανούς· Διατὶ ἂν ἔδιδες διὰ τὸν ἀσεβῆ τὸν κόσμον ὅλον, τίποτε δὲν τὸν ἀφελᾷς. Διότι ὅποιος ἔχει τὸν Θεὸν ἐχθρὸν ζωντανὸς, τὸν ἔχει καὶ ἀποθαμμένος. Δὲν εἶναι ἀδικία εἰς τὸν Θεὸν, ὅτι εἶναι δίκαιος, καὶ ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην. Καὶ, ἰδοὺ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον του· Καὶ, ἐσὺ θέλεις ἀποδώσει καθενὸς κατὰ τὰ ἔργα του.

Ἀκούεις τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, πῶς νομοθετοῦσι νὰ γίνωνται θυσίαις καὶ δέησες διὰ τοὺς νεκροὺς χριστιανούς; τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ συχνὰ εἴπαμεν, ὅτι τὰ μνημόσυνα γίνονται δι' ἐκείνους ὁποῦ ἐμετανόησαν ἐδῶ μὲ καθαρὰν καὶ συντετριμμένην καρ-

δίαν,

δίαν, ἀμὴ δὲν ἔσωσαν νὰ τελειώσουσι τοὺς κανόνες ὅπου ἐλάβασι. Διὰ τούτους παρακαλοῦμεν σὰν ἀποθάνωσιν, διὰ τούτους παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ ἡμερωθῇ, καὶ κάμνομεν δέησες, ἀπὸ τὲς ὁποίαις ἐκεῖνοι δέχονται ἄνεσιν καὶ ὠφέλειαν. Καὶ τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο, ὅπου ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου κράζει Καθαρτήριον, ὅπου μετὰ τὸν θάνατον οἱ ψυχαῖς καθαρίζονται μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ζωντανῶν, κάμνοντας δι᾽ ἐκείναις παντοτινὰ προσευχαῖς καὶ δέησες. Τὸ ὁποῖον οὐδένας φρόνιμος θέλει λογιάσει ποτὲ νὰ γίνεται διὰ τοὺς ἁγίους, ἢ διὰ τοὺς ἀσεβεῖς, ἢ διὰ χριστιανοὺς ἀμετανόητους. Διατὶ τὴν ὅμοιαν κόλασιν θέλουσιν ἔχει οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἀμετανόητοι χριστιανοὶ, καὶ ἐκεῖνοι ὅπου δὲν ἐγνώρισαν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν· μάλιστα ἐκεῖνοι χειρότερα, λέγοντας τὸ εὐαγγέλιον· Ὅτι ὅποιος δὲν ἐγνώρισε τὸ θέλημα τοῦ αὐθέντου του, καὶ ἔσφαλε, θέλει δαρθῇ ὀλίγα· ἀμὴ ὅποιος ἐγνώρισε τὸ θέλημα τοῦ αὐθέντου του, καὶ δὲν τὸ ἐφύλαξεν, οὐδὲ ἔκαμεν κατὰ τὸ θέλημά του, θέλει δαρθῇ περισσά. Καὶ ἂν ἤκουσες τὰ λόγια τῶν ἁγίων ἀποστόλων, διὰ τούτους λέγουσιν· Ὅτι τοῦτο λέγομεν διὰ τοὺς χριστιανοὺς, ἤγουν τοὺς μετανοημένους· ἀμὴ τοὺς ἀσεβεῖς, ἂν ἔδιδες ὅλον τὸν κόσμον, τίποτε δὲν τοὺς ὠφελᾷς.

Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Χρυσόστομος· Οὐδένας μισεύοντας ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον δίχως νὰ λάβῃ συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν του, θέλει ἐμπορέσει νὰ φύγῃ τὴν κατάκρισιν. ἀλλὰ καθὼς ἀπὸ τὲς φυλακαῖς τοῦ κόσμου τούτου οἱ κακοῦργοι τραβίζονται μὲ ἀλυσίδες εἰς τὸ κριτήριον, ἔτζι καὶ ὅλαις οἱ ψυχαῖς ὅπου μισεύουσιν ἀπ᾽ ἐδῶ ἀμετανόηταις, τραβίζονται εἰς τὸ κριτήριον ἐκεῖνο τὸ φοβερὸν μὲ τὸ βάρος τῶν διαφόρων ἁμαρτημάτων.

Βλέπεις ἐδῶ ἀκόμη, πῶς οἱ ψυχαῖς ὅπου δίχως ἑτοιμασίαν ἀφήκασι τοῦτον τὸν κόσμον, δὲν ἔχουσι βοήθειαν μετὰ τὸν θάνατον, ἀλλ᾽ ἔτζι καθὼς ἐβγαίνουσιν, ἤγουν μὲ τὸ φόρτωμα τῶν ἁμαρτιῶν σύρονται εἰς τὸ φοβερὸν κριτήριον. ἀμὴ ἐκείναις ὅπου ἐμετανόησαν, καὶ μὲ θερμὰ δάκρυα ἡμέρωσαν τὸν θεόν, δέχονται μεγάλην βοήθειαν ἀπὸ τὲς ἁγίαις θυσίαις καὶ λειτουρ-

γίαις

γίαις ὁποῦ γίνονται διʼ αὐταῖς. Ἀλλὰ τὸ ἀρνοῦνται τοῦτο οἱ μαθητάδες τῶν νέων κακοδιδασκάλων, καὶ λέγουσι· δὲν λαμβάνουσι καμίαν ὠφέλειαν οἱ νεκροὶ, οὐδὲ βοήθειαν· Καὶ διὰ τοῦτο ἀφῆκαν τὰ μνημόσυνα. Καὶ ἂν εἶναι, λέγουσι, καμία βοήθεια, ἂς τὴν ἀφήσωμεν τῆς παραγγελίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡμεῖς τοὺς λέγομεν· Τί σημαίνουν τὰ σαραντάμερα, καὶ ἡ μνήμη τῶν νεκρῶν κάθε Σάββατον, καὶ οἱ προσφοραῖς, καὶ τὰ μνημόσυνα τοῦ χρόνου, καὶ οἱ λειτουργίαις τῶν ἀποθαμένων; διατὶ γίνονται; διὰ ποίους; ἂν εἰπῆς διὰ τοὺς ἁγίους, δὲν εἶναι ἀλήθεια, καὶ παρευθὺς σοῦ τὸ δείχνω. λέγει ὁ Διάλογος Γρηγόριος εἰς τό τέταρτον βιβλίον τῶν Διαλόγων· Οἱ ψυχαῖς τῶν ἁγίων ὁποῦ ἐτελειώθησαν, παρευθὺς ἐβγαίνοντας ἀπὸ τὸ κορμὶ κληρονομοῦσι τὰς καθέδραις τοῦ οὐρανοῦ· καὶ τοῦτο εἶναι φανερώτερον παρὰ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ἂν εἶναι τὸ λοιπὸν εἰς τὰς καθέδραις τοῦ οὐρανοῦ, καὶ μὲ τὸν Χριστὸν, βέβαια δὲν κάμνει χρεία νὰ γίνωνται διʼ ἐκείνους προσφοραῖς, κόλυβα, καὶ θυσίαις εἰς συγχώρησιν ἁμαρτιῶν. ἂν εἰπῆς, ὅτι γίνονται διὰ τοὺς κολασμένους εἰς τὸν ᾅδην· οὐδὲ τοῦτο εἶναι ἀλήθεια· μάλιστα οὐδὲ σὺ θέλεις τὸ εἰπεῖ, ἂν δὲν ἔχασες τὰ λογικά σου· ἀλλέως καὶ ὁ πλούσιος ἤθελεν λάβει σταλαματίαν νεροῦ, ὁποῦ καίεται εἰς τὴν φλόγα· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι. λοιπὸν καὶ στανικῶς σου πρέπει νὰ ὁμολογήσῃς, ὅτι ταῦτα γίνονται διὰ τοὺς μέσους· ποίους; τοὺς χριστιανοὺς, τοὺς μετανοημένους, καθὼς εἴπαμεν πολλαῖς φοραῖς. Διὰ ποῖον τέλος; διὰ νὰ κάμῃς τὸν Θεὸν ἥμερον πρὸς αὐτοὺς, καὶ νὰ ξετελειώσῃς ἐσὺ διʼ αὐτοὺς ἐκεῖνο ὁποῦ αὐτοὶ δὲν ἔφθασαν ζῶντας νὰ τελειώσουσιν. Ἀρνᾶται τὸ ὁ ἐναντίος, καὶ λέγει, ὄχι διὰ τοῦτο, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἱερεῖς ὡρίσθη νὰ γίνωνται, διὰ νὰ ζῶσι καὶ αὐτοὶ λαμβάνοντας προσφοραῖς καὶ ἐλεημοσύναις. ὢ ἀνοησία, ὢ ἀγνωσία· ἢ νὰ εἰπῶ καλλίτερα, ὢ ἀπανθρωπία καὶ βλασφημία. ἡ καθαρὰ νύμφη τοῦ Χριστοῦ ἡ ἐκκλησία τοῦ ἐλεήμονος καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι δίχως ψεγάδι, διδάσκει ψέματα; Ἀλλὰ νὰ εἶναι τὰ δόλια χείλη, ὁποῦ παραμιλοῦσιν ἐναντίον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ.

Δὲν

Δὲν ὥρισεν ἡ ἐκκλησία νὰ γίνεται τοῦτο διὰ ζωοτροφίαν τῶν ἱερέων· τοῦτο καὶ νὰ τὸ λογιάσῃ μόνον τινὰς εἶναι ἀσέβεια καὶ ὁλόκληρη παρελάδα· ἀλλὰ διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀποθαμένων, καθὼς τὸ εἴπαμεν τόσαις φοραῖς. Δὲν πρέπει νὰ πολυλογοῦμεν· ἀναφέρει θέλω διὰ τέλος μίαν ἢ δύο μαρτυρίαις, καὶ μετὰ τοῦτο θέλω ἀποκριθῆ πρὸς ἐκεῖνα ὁποῦ ἀντιλέγετε, καὶ θέλω τελειώσει τὸν λόγον.

Γρηγόριος ὁ Διάλογος, ὁ προστάτης τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον ἀναφέραμεν παρεπάνω, εἰς τὸ ἄνωθεν βιβλίον τῶν Διαλόγων λέγει ἔτζι· Πέτρος· ἐρωτῶ σε μακαριώτατε πάτερ, τί πρᾶγμα λοιπὸν δύναται νὰ ὠφελέσῃ μετὰ τὸν θάνατον ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀποθαμένων; Γρηγόριος· Ἂν τὰ πταίσματα ὦ Πέτρε μετὰ τὸν θάνατον δὲν εἶναι ἀσυγχώρητα, πολλὰ δύναται νὰ βοηθήσῃ τῶν ψυχῶν ἡ ἁγία προσφορὰ τῆς σωτηριώδους λειτουργίας. Ἀκούεις ὅτι μετὰ τὸν θάνατον ὠφελοῦνται οἱ ψυχαῖς; ἀλλὰ πρέπει νὰ ξεύρωμεν, ποίαις· ὄχι τῶν ἁγίων, ὅτι κανεὶς ὁποῦ νὰ ἔχῃ τὸν νοῦν του, θέλει εἰπεῖ τὸ ἐναντίον· ὄχι τῶν ἀπελπισμένων. ἀκόλουθον εἶναι λοιπὸν νὰ γίνεται τούτη ἡ ὠφέλεια, ἡ κάθαρσις καὶ ἡ βοήθεια, τῶν ψυχῶν ὁποῦ ἐβγήκασι μὲ μετάνοιαν. Διατὶ δὲν σώνει νὰ ἐξομολογηθῇ μόνον ὁ ἄνθρωπος καὶ νὰ μετανοήσῃ διὰ νὰ σώσῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καθὼς οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀνόητοι πολλαῖς φοραῖς μᾶς προβάλλουσιν· ἀλλὰ πρέπει νὰ γένῃ ὁ Κανόνας διὰ τὰ πταίσματα καὶ τῆς ἁμαρτίαις. Διατὶ ἡ μετάνοια καὶ ἡ θερμὴ ἐξομολόγησις γίνεται τοῦ ἀνθρώπου ἀφορμὴ νὰ πάρῃ τὴν στράταν τῆς σωτηρίας· ἀμὴ ἂν προσπάρῃ ὁ θάνατος τὸν ἄνθρωπον, ἡ μετάνοια τοῦ γίνεται λύτρωσις ἀπὸ τὴν αἰώνιον κόλασιν, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἔχει δίχως ἄλλο ἂν δὲν ἤθελεν μετανοήσει· ὅμως δὲν γίνεται κληρονόμος τῆς τρυφῆς καὶ τῆς χαρᾶς τοῦ παραδείσου, ἂν δὲν καθαρισθῇ ἱκανετά, καὶ δειχθῇ ἄξιος τῆς κληρονομίας ἐκείνης. Ὅθεν ὁ πολυέλεος Θεὸς προνοοῦντας ὁλωνῶν τὴν σωτηρίαν, καὶ θέλοντας νὰ σωθοῦσιν ὅλοι, δίδει τὴν παίδευσιν ὁποῦ καθαρίζει, τοῦ ἀνθρώπου ὁποῦ ἐμετανόησεν ὁλοψύχως εἰς

τὰ πταίσματα ὁποῦ ἔκαμε, καὶ δὲν ἔσωσεν νὰ πληρώσῃ εἰς τούτην τὴν ζωὴν τὸν κανόνα· διὰ νὰ ἐμπορῇ καθαρισμένος μὲ τὴν πρόσκαιρον καὶ καθαρτικὴν φλόγα ἐκείνην νὰ εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν αἰώνιον κόλασιν τῆς φλογὸς τοῦ ᾅδου· καὶ ὄχι μόνον νὰ εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν καταδίκην, ἀλλὰ καὶ νὰ γένῃ ἄξιος νὰ κατοικᾷ τὸν οὐρανὸν, καθὼς λέγει ἡ γραφή· ὡσὰν χρυσάφι εἰς τὸ χωνὶ τοὺς ἐκαθάρισεν ἀπὸ πᾶσαν ἀπαστρείαν, καὶ τοὺς ἀποδέχθηκεν ὡσὰν θυσίαν ὁλοκαυτώματος. Καὶ δίδει ὁ αὐτὸς Γρηγόριος παράδειγμα ταύτης τῆς καθάρσεως εἰς τὸν τόπον ὁποῦ ἀναφέραμεν, ἀκολουθῶντας τὸν λόγον του πρὸς τὸν διάκονον Πέτρον, μὲ ταῦτα τὰ λόγια·

Ὅθεν Πέτρε πολλαῖς φοραῖς ἐφανήκασι καὶ ταύταις αἱ ψυχαῖς τῶν ἀποθαμμένων ζητοῦντας τούτην τὴν ὠφέλειαν, καθὼς ὁ προειρημένος ἐπίσκοπος Φήλιξ ἔλεγεν, ὅτι εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ κάποιον ἱερέα εὐλαβεστάτης ζωῆς, ὁ ὁποῖος ἱερέας δύο χρόνοι εἶναι περασμένοι ὁποῦ ἔζηεν, καὶ ἐκατοίκα εἰς τὸ περίχωρον τῆς χώρας ὁποῦ λέγεται Εκατὸν κελλία, καὶ πρωτίτερα ἦτον προεστὼς τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ιωάννου εἰς τὸν τόπον ὁποῦ κράζεται Ταυριάνα· τοῦτος εἶχε συνήθειαν νὰ λούεται εἰς τὰ λουτρὰ ὁποῦ ἦσαν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον, ὅσαις φοραῖς τὸν ἀνάγκαζεν ἡ χρεία τοῦ κορμίου. μίαν ἡμέραν ἐμπαίνοντας διὰ νὰ λουσθῇ, ηὗρεν ἕναν ἄνθρωπον ἀγνώριστον ἕτοιμον νὰ τὸν ὑπουργήσῃ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐξυπόλυσεν, καὶ ἐπίασε τὰ ῥοῦχα του, καὶ τοῦ τὰ ἐγύρισεν ὅταν ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ λουτρὸν, καὶ τοῦ ἔκαμε πᾶσαν δούλευσιν μὲ μεγάλην τιμήν. τοῦτο ἐσυνέβηκε πολλαῖς φοραῖς· Ὅθεν πηγαίνοντας ὁ ἱερεὺς μίαν ἡμέραν εἰς τὸ λουτρὸν, λογιάζοντας εἶπεν εἰς τὸν ἑαυτόν του· Δὲν πρέπει νὰ φανῶ εὔκαιρος ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου, ὁποῦ μὲ δουλεύει τόσον πιστικὰ ὅταν λούομαι, ἀλλὰ χρεία εἶναι νὰ τοῦ χαρίσω τίποτε· ἐπῆρε λοιπὸν δύο προσφοραῖς καὶ ἐπῆγεν· ὅπου ηὗρε πάλιν τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐδούλευσεν εἰς ὅλα κατὰ τὴν συνήθειαν. ἀφ' οὗ ἐλούσθη ὁ ἱερεὺς, καὶ ἐνδύθηκε, καὶ ἔμελλε νὰ μισεύσῃ, ἔδωκε ταῖς προσφοραῖς ὁποῦ εἶχε φέρει, τοῦ ἀνθρώπου

ὁποῦ τὸ εἶχε δουλεύσει, διὰ εὐλογίαν, παρακαλῶντας τον νὰ τὸ δεχθῇ δι' ἀγάπην. Καὶ ἐκεῖνος μὲ δάκρυα καὶ θλίψιν ἀπεκρίθηκε λέγοντας· Τί μοῦ δίδεις ἐμένα τοῦτα; τοῦτο εἶναι ψωμὶ ἅγιον, καὶ ἐγὼ δὲν ἐμπορῶ νὰ τὸ φάγω. Διατὶ ἐγώ, ὁποῦ βλέπεις, ἤμουν ἕνας καιρὸν αὐθέντης τοῦ τόπου, ἀλλὰ διὰ ταῖς ἁμαρτίαις μου εἶμαι καταδικασμένος ἐδῶ. καὶ ἂν θέλεις νὰ μοῦ κάμῃς τίποτε χάριν, θυσίασε τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ τὸ ψωμὶ τοῦτο διὰ ὄνομά μου, καὶ κάμε προσευχὴν διὰ ταῖς ἁμαρτίαις μου· καὶ θέλεις γνωρίσει πῶς ἐπακούσθηκες, ὅταν ἔλθῃς νὰ λουσθῇς, καὶ δὲν μὲ εὕρῃς. ἀφ' οὗ εἶπεν τοῦτα ἐγίνη ἄφαντος· καὶ ἐγνωρίσθη ὅτι ἐφαίνετον ἄνθρωπος, καὶ ἦτον πνεῦμα. Τότε ὁ ἱερεὺς μίαν ἑβδομάδα ἐδόθη ὅλος εἰς δάκρυα, προσφέροντας κάθε ἡμέραν τοῦ Θεοῦ τὴν λυτρωτικὴν ἁγίαν λειτουργίαν· καὶ μετὰ τοῦτο ἐγύρισεν εἰς τὸ λουτρόν, καὶ πλέον δὲν ηὗρε τὸν ἄνθρωπον. Ἀπὸ τοῦτο δείχνεται, πόσον ὠφελᾷ τὰς ψυχαῖς ἡ προσφορὰ τῆς ἁγίας λειτουργίας, ἐπειδὴ καὶ αὐταῖς οἱ ψυχαῖς τῶν ἀποθαμένων τὴν ζητοῦσιν ἀπὸ τοὺς ζωντανούς, καὶ μὲ σημάδια φανερώνουσιν πῶς μὲ τὴν λειτουργίαν λυτρώνονται ἀπὸ τὰ πταίσματα. ποῦ εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν χοντρῶν καὶ ἀμαθῶν κακογήρων, νὰ μὴν γίνωνται λειτουργίαις διὰ τοὺς νεκρούς; ἀλλὰ νὰ δίδεται τῶν φυλακιασμένων, ὄχι τῶν ἱερέων; ἂν εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀποθαμένου δὲν ἔχει ἔννοιαν διὰ τοὺς φυλακιασμένους νὰ τοὺς δοθῇ ἐλεημοσύνη, ἀλλ' ἐπαρακάλει μὲ δάκρυα τὸν ἱερέα νὰ προσφέρῃ θυσίαν τοῦ Θεοῦ; Καλὸν ἀληθινὰ καὶ θεάρεστον ἔργον εἶναι νὰ δίδεται τῶν φυλακιασμένων ἐλεημοσύνη, καὶ εἰς ἄλλα ἔργα τῆς εὐσεβείας· οὐδὲ τινὰς εἶναι τόσον ἀνόητος νὰ εἰπῇ τὸ ἐναντίον. ἀμὴ διὰ τοὺς νεκροὺς τὸ καλλίτερον ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ λειτουργία. περὶ τούτου φέρει καὶ ἄλλα ὅμοια καὶ μνήμης ἄξια εἰς τὸ ὅμοιον βιβλίον, καὶ εἰς τὴν ὁμοίαν διήγησιν τούτης ὁ μακάριος πατέρας καὶ διδάσκαλος διηγῶντας τὸν καθαρισμὸν τῶν ψυχῶν μετὰ τὸν θάνατον, ἀλλὰ τὸ ἀφήνομεν διὰ τὸ μάκρος. ἂς διαβάσῃ τὸ βιβλίον ἐκεῖνο, ὅποιος θέλει νὰ τὰ ἰδῇ:

Καὶ ἂν τινὰς βάλῃ κόπον νὰ τὸ ἀναγνώσῃ, πιστεύω ὅτι θέλει ἀφήσει πᾶσα μάχην καὶ ἀντιλογίαν. Διατὶ οἱ ψυχαῖς ὁποῦ μισεύουσιν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν δίχως νὰ τηρώσουν τὸν κανόνα, καταδικάζονται εἰς τὴν φλόγα, ὄχι διὰ νὰ καίωνται ἁπλῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ καθαρίζωνται, ὄχι αἰώνιον ἀλλὰ πρόσκαιρον, διὰ νὰ καθαρισθοῦσιν ἀπὸ ταῖς ἁμαρτίαις των μὲ τὴν κόλασιν ἐκείνην τὴν μερικὴν, καὶ τὴν φλόγα ἐκείνην, ἐπειδὴ δὲν ἔσωσαν εἰς τούτην τὴν ζωὴν νὰ κάμουσι τέλειον τὸν Κανόνα.

Καὶ ὠφελοῦσι ταις διὰ νὰ λυτρωθοῦσιν ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ τοὺς στεναγμοὺς τοῦ ᾅδη, καὶ κόπτουσι τὸν καιρὸν ὁποῦ ἔμελλε νὰ σταθοῦσιν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἁμαρτιῶν τους, οἱ λειτουργίαις ὁποῦ γίνονται δι' αὐταῖς, οἱ ἐλεημοσύναις, καὶ τἄλλα ἔργα τῆς εὐσεβείας, καθὼς περιέχει ἡ ἀπόφασις τῆς ἁγίας συνόδου. Ὡσὰν ἂν τινὰς νὰ ἦτον ἀποφασισμένος ἀπὸ τὴν κρίσιν νὰ σταθῇ εἰς τὴν φυλακὴν ἕξη μῆνες ἢ ἕνα χρόνον, ἡ ἐξουσία κινημένη ἀπὸ τὰ παρακάλια τῶν συγγενῶν ἢ φίλων τοῦ καταδικασμένου κόπτει τὸν καιρὸν, καὶ τὸν ἐβγάνει ἀπὸ τὴν φυλακὴν, καὶ τοῦ δίδει ἐλευθερίαν. τέτοιας λογῆς καὶ κάποιαις ψυχαῖς καταδικασμέναις διὰ ταῖς ἀμέλειαίς των, μὲ ταῖς προσευχαῖς τῶν ἱερέων, καὶ ταῖς ἐλεημοσύναις τῶν συγγενῶν λυτρώνονται ἀπὸ τὴν καταδίκην ἐκείνην, καὶ ταῖς χαρίζει τὴν βασιλείαν ὁ εὔσπλαγχνος καὶ φιλάνθρωπος θεός. τοῦτο τὸ ἴδιον καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς μιλῶντας ἀπὸ μέρος τοῦ ἀποθαμένου ψάλλει καὶ παρακαλεῖ εἰς ἐκεῖνο τὸ τροπάρι·

Ὦ θεὲ, ἐγὼ εἶμαι εἰκόνα τῆς ἀνεκδιηγήτου σου δόξης, καλὰ καὶ νὰ ἔχω ἐπάνω μου πληγαῖς τῶν ἁμαρτημάτων. Ἐλέησε Δέσποτα τὸ πλάσμα σου, καὶ καθάρισέ με διὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν σου, καὶ δός μου τὴν ἐπιθυμημένην πατρίδα, κάμνοντάς με πάλιν νὰ κατοικῶ τὸν παράδεισον. Ὁμοίως καὶ εἰς τὸ παρακλητικὸν τοῦ Σαββάτῳ εἰς τὸν ὄρθρον τοῦ δευτέρου ἤχου, εἰς τὴν ἑβδόμην ᾠδὴν τοῦ νεκρωσίμου κανόνος, τὸ τρίτον τροπάριον λέγει·

Πολλή σου εἶναι καὶ ἀδιήγητος ἡ εὐσπλαγχνία, ἀμέτρητος τῆς ἐλεημοσύνης σου ἡ ἄβυσσος. Δὸς λοιπὸν ἐκείνων ὁποῦ ἐπέρασαν

ἀπὸ τούτην τὴν ζωὴν πρὸς ἐσένα τὴν συγχώρησιν τῶν πταισμάτων, καὶ δεῖξε τους μὲ τὴν χάριν σου καθαρισμένους.

Εγρύκησες τὸ, Καθάρισέ με διὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν σου· καὶ τὸ, δεῖξε τους καθαρισμένους· διὰ ποίαν ἀφορμὴν τὰ λέγει ὁ νεκρός; τὰ λέγει διὰ νὰ καθαρισθῇ μὲ τὴν κάθαρσιν ἐκείνης τῆς φλόγας. Καὶ ἡμεῖς διατὶ μερικὰ παρακαλοῦμεν διὰ τοὺς νεκροὺς, παρὰ διὰ νὰ φανοῦσιν καθαροὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως; Καὶ τοῦτο τὸ ἐπῆρεν ὁ Δαμασκηνὸς ἀπὸ τὸν μακάριον Παῦλον εἰς τὴν πρώτην πρὸς Κορινθίους, ὅπου λέγει· Καθενὸς τὸ ἔργον ὁποῖον νὰ εἶναι, τὸ θέλει δείξει ἡ φωτία, ὅτι εἰς τὴν φωτίαν θέλει φανερωθῆ· ὁποίου τὸ ἔργον ὅπου ἔκτισεν ἐπάνω, θέλει μείνει, τοῦτος θέλει λάβει μισθόν.

Τοῦτον τὸν τόπον ἐμποροῦμεν νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸν νοῦν μας, καλὰ καὶ ἄλλοι νὰ τοῦ ἐδώκασιν ἄλλην ἐξήγησιν. Ὅτι ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον θέλει μείνει, ἤγουν ἄγκικτον ἀπὸ τὴν φωτίαν, διατὶ ἀπ' ἐδῶ ἦτον λαμπρὸν, θέλει λάβει μισθόν· Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον τῶν δικαίων. Διατὶ περάσει θέλουν οἱ δίκαιοι διὰ μέσου τῆς φωτίας ἐκείνης. Καὶ δὲν ἐμπορεῖ τινὰς νὰ εἰπῇ τὸ ἐναντίον, λέγοντας ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν τετάρτην ὁμιλίαν τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου· Ὅτι θέλουν περάσει οἱ ἅγιοι διὰ μέσου τοῦ ποταμοῦ τῆς φωτίας, καὶ δὲν θέλουν γρυκήσει κανένα πόνον, μάλιστα θέλουν φανῆ χαρούμενοι. Διατὶ πῶς νὰ γρυκήσουν πόνον, ἂν ἀπ' ἐδῶ ἐκαθαρίσθησαν τελείως; Παῦλος.

Καὶ ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον θέλει κατακαῆ, θέλει πάθει ζημίαν· ἤγουν, ὅποιος ἔχει ἁμαρτίαις ἐλαφραῖς, οἱ ἁμαρτίαις θέλουν κατακαῆ ὡσὰν φρύγανα καὶ χορτάρι, ἐπειδὴ καὶ τοῦτα εὔκολα καίονται ἀπὸ τὴν φωτίαν. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ μακάριος Παῦλος· καὶ ὅποιος θέλει κτίσει ἐπάνω εἰς τοῦτο τὸ θεμέλιον ξύλα, χορτάρι, φρύγανα. Ὡσὰν νὰ ἔλεγεν· Ὅποιος περάσῃ ἀπὸ τούτην τὴν ζωὴν ἔχοντας μικραῖς ἁμαρτίαις, εὔκολα τὲς θέλει φάγει ἡ φωτία, ὡσὰν φρύγανα, καὶ χορτάρι, καὶ ξύλον. Καὶ θέλει πάθει ζημίαν· ἤγουν θέλει παιδευθῇ

πρὸς

πρὸς καμένον. Τόσον ὅτι τὸ ἔργον ὡσὰν ἄξιον ἀφανισμοῦ θέλει καῇ καὶ ἀφανισθῇ, ἀμὴ αὐτὸς θέλει σωθῇ, ἔτζι ὅμως, ὡσὰν διὰ μέσου τῆς φωτίας. Ἀκόμη ἂν δώσῃς τούτην τὴν ἐξήγησιν, δὲν θέλεις σφάλλει· Ὅτι ὁποίου μένει τὸ ἔργον· ἤγουν, ὅποιος θέλει μισεύσει ἀπ᾽ ἐδῶ μὲ θανάσιμαις ἁμαρτίαις, θέλει μείνει τὸ ἔργον του ὡσὰν βαρὺ καὶ τὸ σίδηρον, ἢ τὴν πέτραν, ὁποῦ ἡ φωτία δὲν τὰ τρώγει εὔκολα· Καὶ τοῦτος θέλει λάβει μισθὸν τοῦ ἔργου του, τὴν αἰωνίαν κόλασιν. ἀμὴ ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον θέλει κατακαῇ, θέλει σωθῇ αὐτὸς ὡσὰν διὰ μέσου τῆς φωτίας. Καθὼς καὶ τὸ χρυσάφι ὅταν εἶναι ἀναμεμιγμένον μὲ ἄλλα πράγματα, γίνεται ἀκάθαρτον, καὶ χάνοντας τὴν πρώτην του λαμπρότητα χαλᾶται. ἀμὴ εἰς τὴν φωτίαν καθαρίζεται, ὅτι καίεται τὸ ἀναμεμιγμένον καὶ ἀφανίζεται, καὶ γυρίζει τὸ χρυσάφι εἰς τὴν πρώτην του λαμπρότητα. Ἔτζι καὶ ἡ ψυχὴ εἰς τὴν φωτίαν τῆς καθάρσεως παστρεύεται, καὶ χάνει τὰ μαγαρίσματα ἐκεῖνα ὁποῦ τὴν ἀχήμισαν διὰ τὴν ἀμέλειαν καὶ ῥαθυμίαν της, καὶ πάλιν ξαναπέρνει τὴν πρώτην της λαμπρότητα καὶ εὐγένειαν. Καὶ ταῦτα μου τὰ λόγια θέλει τὰ βεβαιώσει ὁ μέγας καὶ οὐρανοφώτιστος Βασίλειος εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ προφήτου Ἠσαΐου, εἰς ἐκεῖνα τὰ λόγια· Ὅτι ὁ θεὸς θέλει ξεπλύνει τὴν ἀπαστρίαν τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων τῆς Σιὼν, καὶ θέλει καθαρίσει τὸ αἷμα τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τὸ μέσον τους μὲ πνεῦμα κρίσεως, καὶ μὲ πνεῦμα καύσεως· ὁ μέγας Βασίλειος.

Ταῦτα τὰ λόγια φανερὰ περιέχουσιν ἐκεῖνο τὸ ὅμοιον, ὁποῦ λέγει ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης διὰ τὸν Χριστόν· Ὅτι αὐτὸς θέλει σᾶς βαπτίσει εἰς πνεῦμα ἅγιον καὶ φωτίαν. καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν του· Ἐγὼ σᾶς βαπτίζω εἰς νερὸ πρὸς μετάνοιαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς τὰ ἔσμιξε καὶ τὰ δύο, καὶ τὸ μὲ νερὸ εἰς μετάνοιαν, καὶ τὸ ἀπὸ πνεῦμα εἰς ἀναγέννησιν, καὶ τὰ λόγια σημαίνουσι καὶ τὰ δύο βαπτίσματα, τριῶν λογιῶν πρέπει νὰ εἶναι τὸ βάπτισμα· ἕνα εἶναι καθαρισμὸς τῆς ἀπαστρίας, ἄλλο ἡ ἀναγέννησις ἀπὸ τὸ πνεῦμα, τρίτον ἡ δοκιμασία εἰς τὴν φωτίαν τοῦ ξεχωρισμοῦ:

τόσον ὅτι τὸ νὰ ξεπλύνει, σημαδεύει τὸν καθαρισμὸν ὁποῦ γίνεται ἐδῶ τῆς ἁμαρτίας. Καὶ τὰ λόγια ἐκεῖνα, μὲ πνεῦμα κρίσεως, καὶ μὲ πνεῦμα καύσεως, γρικοῦνται διὰ τὴν ἐξέτασιν ὁποῦ γίνεται εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν μὲ φωτίαν. Οἱ ἁμαρτίαις ὁποῦ γίνονται ἀπὸ ἀγνωσίαν, διατὶ εἶναι ὡσὰν ἀπασρία ὁποῦ ἀσχημίζει τὰ ἄνω μέρη τῆς ψυχῆς, καὶ χαλᾷ τὴν φυσικήν της εὐμορφίαν, ἔχουσι χρείαν ἀπὸ τὸν καθαρισμὸν τοῦ πλύματος· ἀμὴ οἱ θανάσιμαις ἁμαρτίαις ὁποῦ γίνονται μὲ τέλειον λογισμὸν καὶ ἀπόφασιν, κράζονται αἷμα, καὶ ἔχουσι χρείαν νὰ ἀφανισθοῦσι μὲ φωτίαν. Καὶ διατὶ ἐκεῖνος ὁποῦ ἐξομολογᾶται, ζητᾷ νὰ πλυθῇ, καὶ νὰ καθαρισθῇ· καὶ λέγει πῶς ἡ ἀνομία χρειάζεται τὸ πλῦμα, καὶ ἡ ἁμαρτία τὸν καθαρισμὸν, λέγοντας· Ἐπὶ πλεῖον πλῦνον με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισον με· Ἐκεῖνοι ὁποῦ καθόλου δὲν εἶναι δασκαλεμένοι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ πέσουν εἰς ἁμαρτίαν, χρειάζονται ὡσὰν μαγαρισμένοι νὰ καθαρισθοῦν μὲ νερό. ἀμὴ ὅσοι ἀφ' οὗ ἔλαβασι τὴν ζωὴν, εἶναι ἐπίβουλοι τοῦ ἑαυτοῦ των, ὡσὰν αἱματωμένοι χρειάζονται νὰ καθαρισθοῦσι μὲ φωτίαν. Ημποροῦμεν νὰ τὸ γρικήσωμεν καὶ ἁπλότερα· Ὅτι τὰ ἐλαφρὰ ἁμαρτήματα εἶναι ὡσὰν κάποια μαγαρισία, ἀμὴ τὰ βαθύτερα, ὁποῦ γίνονται ἀπὸ ψυχὴν δοσμένην εἰς τὰ κακὰ, ὁμοιάζουσι τοῦ αἵματος. Διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι τὸ αἷμα καθαρίζεται ἀπὸ τὸ μέσον τῶν ἁμαρτωλῶν μὲ τὸ καύσιμον τοῦ πνεύματος.

Ἡσαΐας· Καὶ ἡ ἀνομία θέλει ἄψει ὡσὰν φωτία.

Βασίλειος. Τοῦτο ὁποῦ ἀπονᾶται, φαίνεται ὅτι περιέχει καλὸν, διότι ἡ ἀνομία θέλει ἀνάψει ὡς φωτία. Καὶ οἰκονομία τοῦ ἐλεήμονος θεοῦ εἶναι, ὅτι τὸ μαζωμένον ἀπὸ τὴν ἀνομίαν ξυλόχορτον νὰ ἀφανισθῇ διὰ καλὸν τῶν ἀνθρώπων.

Ἡσαΐας. Καὶ ὡσὰν ξηρόβοτανον τὸ θέλει φάγει ἡ φωτία, καὶ θέλει καῇ εἰς τὴν πυκνότητα τοῦ δάσου.

Βασίλειος. Ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι βυθισμένη εἰς τὰ γήϊνα πάθη, διασκορπίζονται τὰ πάθη της, καὶ γεννοῦνται ἀπὸ τὸ νόημα τῆς σάρκας ὡσὰν ἡ βοτάνη, ὁποῦ ἑλληνικὰ κράζεται ἄγρω-

ςις, τῆς ὁποίας τὰ κλωνάρια βλαςάνουσιν ἀνακατωμένα, καὶ κρέμεται ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Διατὶ καθὼς τούτη ἡ ἄγρωστις μέσα εἰς τὰ βοτάνια εἶναι πολυγονώτατον, καὶ δὲν παύεται ποτὲ τὸ βλάσημά της, ἀλλὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου γίνεται πάντα ἀρχὴ τοῦ δευτέρου, ἔτζι εἶναι καὶ ἡ φύσις τῶν ἁμαρτιῶν· μία γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἄλλην, πορνεία γεννᾷ πορνείαν, καὶ ἡ συνήθεια τῆς ψευδολογίας γίνεται μητέρα τοῦ ψέματος· καὶ ὅπου ἐσυνήθισε νὰ κλέπτῃ, εὔκολα βάνεται νὰ κλέπτῃ, ὅτι ἡ περασμένη ἁμαρτία γίνεται ἀφορμὴ ἁμαρτίας. Τὸ λοιπὸν ἂν φανερώσωμεν τὴν ἁμαρτίαν μὲ τὴν ἐξομολόγησιν, τὴν κάμνομεν ξηρόβοτανον, ἄξιον νὰ καῇ ἀπὸ τὴν καθαρτικὴν φωτίαν. Καὶ τοῦτο καίεται εἰς τὴν πυκνότητα τοῦ δάσου. Καὶ παρακάτω. λοιπὸν ἂν δὲν ξηρανθῇ ἡ ἁμαρτία μας ὡσὰν τὸ ξηρόβοτανον, δὲν θέλει καῇ ἀπὸ τὴν φωτίαν. Καὶ πάλιν. Διὰ τὴν μάνητα τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ ἐκάηκεν ὅλη ἡ γῆ· Δείχνει ὅτι τὰ πράγματα τῆς γῆς δίδονται τῆς παιδευτικῆς φωτίας διὰ καλὸν τῆς ψυχῆς· καθὼς τὸ ἐσημάδευσε καὶ ὁ Χριςὸς, ὅταν εἶπεν· Ἦλθα διὰ νὰ βάλω φωτίαν εἰς τὴν γῆν· καὶ τί θέλω παρὰ νὰ ἀνάψῃ;

Ἠσαΐας· Καὶ θέλει εἶσαι ὁ λαὸς ὡσὰν καταϰαϊμένος ἀπὸ φωτίαν.

Βασίλειος. Δὲν ἀπονᾶται ἀφανισμὸν, ἀλλὰ σημαδεύει τὴν κάθαρσιν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ ἀποςόλου· Ὅτι ὁποίου θέλει καταϰαῇ τὸ ἔργον, θέλει πάθει ζημίαν, ἀμὴ αὐτὸς θέλει σωθῇ, ἔτζι ὅμως, ὡσὰν διὰ μέσου φωτίας.

Ακούεις τὸν μέγαν τοῦτον πατέρα, ὅτι ἐδῶ πλυνεται καὶ ἐβγαίνει ἡ ἁμαρτία, ἀμὴ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν καθαρίζεται ἀπὸ τὴν φωτίαν; Καὶ ὅτι διὰ καλὸν τῆς ψυχῆς ᾠκονόμησεν ὁ πολυέλεος Θεὸς τὴν φωτίαν ἐκείνην ὅπου παιδεύει; Καὶ ὅτι τὸ ξηρόβοτανον τῆς ἁμαρτίας ἀφανίζεται καὶ καταϰαίεται ἂν ξεφανερωθῇ μὲ τὴν ἐξομολόγησιν; καὶ ὅτι ἂν δὲν ξεφανερωθῇ, δὲν καταξώγεται ἀπὸ τὴν καθαρτικὴν φωτίαν; Καὶ ὅτι δὲν φοβερίζει ἀφανισμὸν, ἀλλὰ σημαδεύει τὴν κάθαρσιν; ταῦτα λέγοντας ὁ

ἅγιος

ἅγιος τοῦτος ἀναφέρει τὴν γνώμην ἐκείνην τοῦ ἀποστόλου· Ἀμὴ αὐτὸς θέλει σωθῆ ὡσὰν διὰ μέσου τῆς φωτίας. Ὁ λόγος ἐκεῖνος, θέλει σωθῆ, δηλοῖ σωτηρίαν κατὰ τὸν καλὸν λογαριασμὸν, καὶ ὄχι ἀπώλειαν, καθὼς λέγουσι τινές. Καὶ ὄχι μόνον ὁ μέγας Βασίλειος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης ὁ ἀδελφός του λέγει τὰ ὅμοια εἰς τὸν λόγον ὁποῦ ἔκαμε πρὸς ἐκείνους, ὁποῦ κλαίουσι τοὺς νεκρούς· Ὁ ἄνθρωπος, λέγει, ἔχει τὸ αὐτεξούσιον· καὶ ἀφήνει τον ὁ θεὸς νὰ πέσῃ εἰς τὸ κακὸν, διὰ νὰ γνωρίσῃ μὲ δοκιμὴν, τί ἄφηκεν, καὶ τί ἐπίασεν· καὶ γνωρίζοντας νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πρώτην μακαριότητα ξεφορτώνοντας ὅλον τὸ κακὰ καὶ ἀνόητα καμωμένον, ἢ εἰς τούτην τὴν ζωὴν καθαρίζοντας τὸν ἑαυτόν του μὲ προσευχὴν καὶ βίον ἐνάρετον, ἢ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν μὲ τὸ χωνὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός. Καὶ φιλοσοφῶντας ἐπάνω εἰς τοῦτο ὁ ἅγιος πατέρας, παρακάτω λέγει τὸ αὐτὸ, ὀνομάζοντας πῦρ καθάρσιον, ἤγουν καθαρτήριον.

Λοιπὸν ἂν ὅσα εἴπαμεν, καὶ τὰ λόγια τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου εἶναι ψέματα, ψέμα εἶναι καὶ τὸ Πουργατόριον ὁποῦ λέγουσιν οἱ λατῖνοι. ἀμὴ ἂν εἶναι ἀληθινὰ, καθὼς εἶναι, καλὰ καὶ ἀληθινὰ λέγει ἡ ἀπόφασις τῆς ἁγίας συνόδου, καὶ οἱ λατῖνοι κρατοῦσι καλὴν γνώμην καὶ ἐπαινετὴν, καὶ ἡμεῖς δίκαια καὶ ἀναμάρτητα ἐνωθήκαμεν μὲ τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ κάμνομεν καλὰ καὶ ὀρθόδοξα φυλάσσοντας τὴν ἕνωσιν τῆς ἀγάπης καὶ ὁμονοίας.

Ἠθέλαμεν νὰ σμίξωμεν εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἄλλαις μαρτυρίαις καὶ λόγους ἁγίων· ἀλλ᾽ ὅποιος δὲν καταπείθεται εἰς τοῦτα δὲν θέλει καταπεισθῆ οὐδὲ μὲ ἄλλα, ὅσα ἠθέλαμεν φέρει. Διὰ τοῦτο σώνεσιν ὅσα εἴπαμεν, μιλῶντας μὲ ἀνθρώπους ὁποῦ ἔχουσι κρίσιν, καὶ ἀγαποῦν νὰ μάθουσι, καὶ ἐπιθυμοῦν τὴν σωτηρίαν τους, καὶ καταλαμβάνουσι τὴν ἀλήθειαν εἰς ὀλίγα λόγια, καὶ τὴν δέχονται μὲ προθυμίαν, καὶ δὲν ἀποκρίνονται ὅ, τι τοὺς φανῇ μόνον διὰ νὰ ἀντιλέγωσιν, καθὼς κάμνουσιν ὅσοι ἀπόκοτα καὶ ἀδιαίτροπα ἀπορρίχνουσι τὴν

ἀλήθειαν ἀπὸ κακοσύνην καὶ χονδροσύνην τους. Ὅθεν διὰ τοῦτο σώνει. τώρα θέλομεν ἀποκριθῆ πρὸς ἐκεῖνα ὅπου μᾶς περιβάλλουσι. Λέγουσιν οἱ ἀντίδικοι πρῶτον, Ὅτι σώνει ὁ ἄνθρωπος τὴν ὑστερινὴν ἡμέραν τῆς ζωῆς του νὰ μετανοήσῃ μὲ δάκρυα, καὶ νὰ κάμῃ θερμὴν ἐξομολόγησιν διὰ νὰ σωθῇ, καὶ νὰ σώσῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. καὶ δίδουσι ζόμπλι τινὸς λῃστοῦ, ὅπου εἰς μίαν νύκτα μὲ δάκρυα ἐμετανόησεν, καὶ παρευθὺς ἐξεψύχησεν· καὶ ἦλθαν οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, καὶ μὴν εὑρίσκοντας ἄλλο παρὰ τὰ δάκρυα ὅπου εἶχε χύσει ὀλίγον παραμπρὸς, καλὰ καὶ νὰ ἐφωνάζαν οἱ δαίμονες, ὅτι δὲν εἶχε τίποτε καλὸν, ἔβαλαν οἱ ἅγιοι ἄγγελοι τὸ μανδύλιον βρεμένον μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὴν στάθμην τοῦ καμπανοῦ, καὶ ἐντροπίασαν τοὺς δαίμονας μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. φέρουσιν ἀκόμη τὸ παράδειγμα τῆς πόρνης, καὶ ἄλλα ὅμοια. Καὶ δὲν καταλαβάνουσιν, ὅτι τοῦτα κάμνουσι δι' ἐμᾶς, λέγοντας τὸ ὅμοιον καὶ ἐμεῖς· Ὅτι τὸ δάκρυον ἐκεῖνο ὅπου ἐχύθη ἔσωσεν, καὶ ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν αἰώνιον κόλασιν· τὴν ὁποίαν δίχως ἄλλο ἤθελεν κληρονομήσει, ἂν δὲν ἤθελεν κλαύσει, καὶ κάμει τὴν μετάνοιαν· ἀλλ' ὅμως δὲν ἐμπῆκεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν παρὰ σὰν ἐγίνηκεν ἄξιος μὲ τὸ καθαρτήριον πῦρ. τοῦτοι καθαρίζονται εἰς τὸ Καθαρτήριον, ὅσοι ἔδειξαν θερμὴν μετάνοιαν, καὶ ἀπέθαναν μὲ σύντριψιν καρδίας. Διατὶ ὁ Θεὸς δὲν εἶναι προσωπολήπτης. Λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη, ὅτι ὅποιος ἐπιθυμᾷ νὰ ἴδῃ τὸν θεὸν, νὰ ξαναφέρῃ τὴν ψυχὴν του εἰς τὴν παλαιὰν ὀμορφάδα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Ἀδὰμ εἰς τὸν παράδεισον πρὶν παρακούσῃ καὶ κατακριθῇ. διὰ τοῦτο τὸν ἐκάτοικα ὡσὰν ἀναμάρτητος· ἀμὴ ἀφ' οὗ ἔπεσε καὶ ἁμάρτησεν, ἐδιώχθη· Ὅσοι λοιπὸν θέλουσι νὰ κατοικήσουν τὸν παράδεισον, ἂς καθαρισθοῦσι τόσον, ὅτι νὰ μὴν ἔχουσιν ἐπάνω τους μηδεμίαν ἀπαστρίαν ἁμαρτίας· Διατὶ δὲν σώνει μόνη ἡ μετάνοια· Ὅτι ἂν ἔσωνε, δὲν ἤθελεν εἶσται χρεία νὰ κάμνουν οἱ ζωντανοὶ τοὺς κανόνες, ὅπου μὲ τὴν ἐξομολόγησιν ἐδόθησαν τῶν ἀποθαμένων. ἀλλὰ καθὼς οἱ πνευματικοὶ

πα-

πατέρες δίδουσι τῶν ζωντανῶν ὡσὰν ἐξομολογηθοῦσι τοὺς κανόνες διὰ νὰ καθαρίσουν τὲς ψυχαῖς των ἀπὸ τὰ μαγαρίσματα, καὶ ν' ἀποκτήσουν ἀρετὴν διὰ νὰ κερδαίσουν τὴν ζωὴν τὴν οὐράνιον· ἔτζι καὶ ἐκείνων ὁποῦ μετανοοῦσιν εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς, καὶ ἐξομολογηθῆκαν μὲ δάκρυα θερμὰ, καὶ παρευθὺς ἐξεψύχησαν, δίδεται διὰ κανόνα ἡ φωτία τοῦ Καθαρτηρίου, εἰς τὴν ὁποίαν βασανίζεται καὶ τήκεται ἡ ψυχὴ θυμῶντας τὸν καιρὸν ὁποῦ ἔχασεν εἰς κακαῖς δουλείαις· ἀμὴ κόπτει τὸν καιρὸν, καὶ ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ βάσανα ἡ δέησις καὶ ἡ προσφορὰ καὶ ἡ προσευχὴ, καθὼς τὸ προείπαμεν. Καὶ ὅποιος δὲν μᾶς τὸ πιστεύει, ἂς ἀκούσῃ τί ψάλλει μὲ μεγάλην φωνήν· Ελευθέρωσε Χριστὲ τὸν δοῦλον σου ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ τοὺς στεναγμοὺς τοῦ ᾅδου· Διατὶ οἱ ἅγιοι οὔτε κλαίουσιν, οὔτε στενάζουσιν, ἀλλ' οὐδὲ εἶναι εἰς τὸν ᾅδην. πάλιν οἱ ἀπηλπισμένοι καὶ ἀσεβεῖς κλαίουσι καὶ κολάζονται εἰς τὸν ᾅδην, ἀμὴ δὲν πρέπει νὰ γίνωνται δι' ἐκείνους μνημόσυνα, ὅτι δὲν εἶναι καμία ὠφέλεια. καὶ τοῦτο ἀκόμη συχνὰ τὸ εἴπαμεν. λείπεται τοῦτοι νὰ εἶναι ἐκεῖνοι, ὁποῦ λέγομεν νὰ ἀπέθαναν εἰς μετάνοιαν, καὶ δὲν ἔκαμαν τὸν κανόνα. Καὶ δὲν λέγομεν, ὅτι τοῦτοι νὰ εὑρίσκωνται μὲ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀπηλπισμένους εἰς τὸν σκοτεινὸν καὶ ἀφώτιστον τόπον τῆς κολάσεως, καὶ νὰ στενάζουν, καὶ νὰ κλαίουσιν ἀνωφέλευτα· ἀλλ' ὅτι εἶναι εἰς τὸν μέσον τόπον τῆς καθάρσεως, ὅπου μερικὰ βασανίζονται καὶ στενάζουσι, πῶς ἐστερήθησαν θεληματικῶς ἀπὸ τὰ καλὰ, καὶ δὲν τ' ἀπόκτησαν παρευθὺς ὁποῦ ἀφήκασι τὰ κορμία· Καὶ ἡμεῖς παρακαλοῦμεν νὰ λυτρωθοῦσιν ἀπὸ τὸ σκότος, καὶ νὰ λυθοῦσιν ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ τοὺς πόνους ὁποῦ εὑρίσκονται, καὶ νὰ ἔβγουν ἀπὸ τὴν φυλακήν. Καὶ συμφωνοῦμεν μὲ τὸν προφήτην Μαλαχίαν ὁποῦ λέγει· Ωσὰν φωτία εἰς τὸ χωνὶ, καὶ ὡσὰν χορτάρι τῶν πλυτάδων θέλει πλύνει καὶ καθαρίσει τινὰς ὁ θεός· ἀμὴ ἐκείνη ἡ αἰώνιος φωτία δὲν καθαρίζει οὐδὲ πλύνει τινάς. λοιπὸν ἂν οἱ ἅγιοι δὲν χρειάζονται νὰ πλυθοῦσιν, ἢ νὰ καθαρισθοῦσιν, ὅτι εἶναι καθαροί· ἀλλ' οὐδὲ εἰς

τὸν ἄλλον οἱ ἀσεβεῖς καὶ ἀμετανόητοι θέλουν πλυθῆ ἢ καθαρισθῆ ποτὲ, ὅτι εἶναι ἀπηλπισμένοι· ποῖοι λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους θέλει πλύνει καὶ καθαρίσει ὁ Θεὸς κατὰ τὸν προφήτην; ἀλλὰ τοῦτοι εἶναι ἐκεῖνοι ὅπου λέγομεν μέσους. Καὶ ἂν ἦτον ὅτι μὲ τὴν ἐξομολόγησιν μοναχὰ εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς νὰ μὴν εἴχασιν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἄλλο χρέος, περισσὰ ἤθελαν εἶσθαι, ὅσα ἐνομοθέτησεν ἡ ἐκκλησία νὰ γίνωνται μετὰ τὸν θάνατον.

Δεύτερον μᾶς προβάλλουσιν οἱ ἀντίδικοι, Ὅτι ἂν ἔχουν βοήθειαν οἱ νεκροὶ, πρέπει νὰ τὴν ἔχουν μόνον ὅσοι ἀφῆκαν συγγενεῖς· καὶ τίς θέλει προσευχηθῆ διὰ ἐκείνους, ὅπου δὲν ἔχουσι τινά; Καὶ τοῦτο εὔκολα τὸ λύομεν, Ὅτι ἔχουσι καὶ τοῦτοι δύο βοηθοὺς, ἐδῶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐκεῖ τὸ πῦρ τὸ Καθαρτήριον, ὅπου ἐγίνηκε διὰ τοὺς μετανοημένους. Ἀκόμη δὲν νοεῖτε, καὶ δὲν ἠξεύρετε, Ὅτι ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ παρακαλεῖ διὰ τοὺς νεκροὺς πάντοτε, καὶ κάθε Σάββατον μνημονεύει μόνον τὲς ψυχαῖς; καὶ ὅτι δύο φοραῖς τὸν χρόνον πανηγυρίζει τὴν μνήμην τῶν ψυχῶν, μίαν τὸ Σάββατον πρὶν τῆς ἀποκρέας, καὶ ἄλλην τὸ Σάββατον πρὶν τῆς Πεντηκοστῆς; Καὶ τοῦτο γίνεται διὰ νὰ βοηθηθοῦσιν ὅλοι, καὶ ἐκεῖνοι ὅσοι δὲν ἔχουσι τινὰ νὰ κάμη διὰ ἐκείνους. Τρίτον προφέρουσι τὸ δυνατώτερον, καὶ λέγουσι μὲ πολλὴν ἀποκοτίαν· ἂς εἶναι, ἂς καθαρίζωνται τώρα οἱ ψυχαῖς ὡς τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως, ὅτε εἶναι καιρὸς νὰ βασανισθοῦν καὶ νὰ κλαύσουν καὶ ν' ἀναστενάξουν εἰς τὸν ᾅδην, καθὼς λέγετε· καὶ ὡσὰν καθαρισθοῦσι νὰ περάσουν εἰς τὴν κατοικίαν τῶν οὐρανῶν. ἀμὴ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, καθὼς λέγει ὁ ἅγιος Παῦλος, θέλουν εἶσθαι τινὲς ζωντανοὶ, οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουσι προπάρη τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν· διότι εἰς μίαν ῥοπὴν ὀμματίου, παρευθὺς θέλουσιν λάβει τὸν ἀλλαγμὸν οἱ ζωντανοὶ, καὶ οἱ νεκροὶ θέλουν ἀναστηθῆ· ποῦ εἶναι καιρὸς λοιπὸν εἰς ἐκεῖνο τὸ ξαφνικὸν νὰ λάβη τινὰς κόπον, ἢ νὰ γένουν λειτουργίαις καὶ ἐλεημοσύναις καὶ τἄλλα, ἐπειδὴ δὲν εἶναι καιρὸς, καὶ τελειώνει ἡ ἑορτὴ, καὶ τὰ στεφάνια δίδονται, καὶ καθένας παίρνει καθὼς ἔπραξεν; Τί λέγετε πρὸς τοῦτα ἐσεῖς

ὅπου

ὁποῦ στέργετε τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας, καὶ τὴν ἐπαινᾶτε ἀνδρειωμένα; ἐσεῖς ὁποῦ δίδετε καιρὸν διὰ νὰ καθαρίζωνται αἱ ψυχαῖς εἰς ἐκεῖνον τὸν σκοτεινὸν καὶ πικρὸν τόπον; πρὸς τοῦτα τί λέγετε; Ακούσετε μὲ ὑπομονὴν τὸ τί λέγομεν. Ο Θεὸς εἶναι δίκαιος, καὶ ἀγαπᾷ τὲς δικαιοσύναις, καὶ προνοᾷ πάντοτε τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων.

Εκείνους λοιπὸν ὁποῦ ἀποθνήσκουσιν εἰς μετάνοιαν ἀληθινήν, καθὼς τὸ εἴπαμεν πολλαῖς φοραῖς, τοὺς πέμπει εἰς τὸ Καθαρτήριον, δίδοντας καθενὸς καιρὸν νὰ καθαρισθῇ κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἁμαρτιῶν του. ἀμὴ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ὁποῦ θέλουν εἶσαι τότε, θέλει ἐνεργήσει εἰς πολλοὺς τρόπους· πρῶτα θέλει παραδώσει φοβερώτατα δίδοντας τὸν πειρασμὸν τοῦ ἀντιχρίστου· ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν θείαν γραφὴν ἔχει νὰ τινάξῃ περισσὰ καὶ τοὺς πιστικοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ. ἀλλὰ τοὺς θέλει σώσει ἡ ὑπομονή των, καθὼς εἶπεν ὁ Χριστός· Ο῞τι θέλει σωθῆ ὅποιος ὑπομένῃ ὡς τὸ τέλος. ἀμὴ ἐκεῖνοι ὁποῦ θέλουν ἀποθάνη, θέλουν σωθῆ μὲ ἄλλον τρόπον, γευκῶντας τὸ βάσανον τῆς φωτίας τοῦ Καθαρτηρίου πλέα δριμὺ εἰς μίαν ῥοπήν, παρὰ εἰς ἑκατὸν χρόνους. Λόγου χάριν· ἡ δικαιοσύνη πιάνει διὰ ἕνα ὅμοιον πταῖσμα δύο ἀνθρώπους. τὸν ἕνα θέλει ἀποφασίσει νὰ κάμῃ εἰς τὴν φυλακὴν ἕνα χρόνον, καὶ νὰ ἐλευθερωθῇ· τὸν ἄλλον, ὅτι μίαν ὥραν νὰ βασανισθῇ εἰς δέκα τρόπους, καὶ νὰ ἐλευθερωθῇ. εἰπέμου, τὶς ἀπὸ τοὺς δύο ἔλαβεν πλέα δριμὺ βάσανον; ἐκεῖνος ὁποῦ ἐστάθηκεν ἕνα χρόνον εἰς τὴν φυλακήν, ἢ ἐκεῖνος ὁποῦ ἐβασανίσθη εἰς ὀλίγην ὥραν; φανερὸν ὅτι ὁ δεύτερος. Ε῎τζι καὶ εἰς ἐκείνην τὴν ὥραν, εἰς ἐκεῖνο τὸ ξαφνικὸν ὁ παντοδύναμος Θεὸς ἐμπορεῖ καὶ αὐτὸς νὰ τὸ κάμῃ, δίδοντας εἰς μίαν ῥοπὴν δριμὺ βάσανον τῶν ἀνθρώπων, ὁποῦ θέλουν εὑρεθῇ τότε εἰς μετάνοιαν καὶ κάθαρσιν, καὶ δὲν ἔφθασαν νὰ τελειώσουν ἐδῶ τὸν κανόνα. ἢ ἐμπορεῖ νὰ τὰ κάμῃ τοῦτο ἡ δικαιοσύνη τοῦ κόσμου, καὶ ὄχι ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων; ἀλλὰ ταῦτα, καθὼς λογιάζω, τὰ εἴπαμεν καλὰ καὶ ἱκανετὰ, ὄχι διὰ νὰ ἀγαποῦμεν τὲς ἀντιλογίαις, ἀλλὰ διὰ ἐπιθυμίαν νὰ βοηθήσωμεν

τὴν

τὴν ἀλήθειαν ὅσον εἶναι βολετόν. Ὅποιος δὲν καταπείθεται εἰς ταῦτα, δὲν θέλει καταπεισθῆ ἂν ἔβλεπεν καὶ νεκροῦ ἀνάστασιν, καθὼς λέγει τὸ εὐαγγέλιον. Ἀλλὰ σὺ ὀρθόδοξε ἔχεις ἀρκετὰ ταῖς ἀποδείξες καὶ μαρτυρίαις τοῦ τρίτου Κεφαλαίου, ταῖς ὁποίαις ἐλάβαμεν κατὰ τὴν ἐδικήν μας δύναμιν ἀπὸ τὴν θείαν γραφήν, ἀπὸ τοὺς θεολόγους καὶ διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας· καὶ ἐδείξαμεν φανερά, ὅτι οἱ ψυχαῖς ἔχουσι μεγάλην ὠφέλειαν μετὰ τὸν θάνατον. Εἰς ταῦτα μένε, ταῦτα κράτει· Ὅτι ἄλλο δὲν εἶναι, παρὰ ἐκεῖνο ὁποῦ μᾶς παραδίδουσιν οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας.

Τέλος τοῦ δευτέρου Κεφαλαίου.

ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ

ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
τῆς ἀποφάσεως τῆς Συνόδου διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἁγίων.

ΤΟ Τέταρτον Κεφάλαιον ὁποῦ ἀποφασίζει, τὸ ὁποῖον καταιρένουσι λέγοντας, ὅτι εἶναι σφαλτὸν καὶ ἀσύμφωνον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ἤγουν ὅτι οἱ ἅγιοι εὑρίσκονται εἰς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ, καὶ βλέποντάς τον χαίρονται, καὶ εἰς ὅσον ψυχαῖς ἔχουσι τελείαν ἀπόλαυσιν· τινὲς ἀπ' αὐτοὺς, ἤγουν τοὺς σχισματικοὺς· καὶ σχισματικοὺς κράζω ἐκείνους, ὁποῦ δὲν ἀκολουθοῦσι τὴν ἁγίαν Σύνοδον τῆς Φλωρεντίας· τινὲς λέγω ἀπ' αὐτοὺς τὸ στέργουσι, καὶ τινὲς τὸ ἀρνοῦνται. πρὸς ἐκείνους δὲν λέγω τίποτε. πρὸς τοὺς ἄλλοις ὁποῦ ἀμφιβάλλουσιν, ἢ κρατοῦσι τὸ ἐναντίον, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποκριθοῦμεν, καὶ νὰ δώσωμεν λογαργιασμὸν μὲ θεμέλια δυνατὰ, διὰ νὰ βεβαιωθῇ καὶ τοῦτο μὲ τ' ἄλλα, καὶ διὰ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν ὅσοι θέλουσι νὰ ξεύρουν τὴν διαφορὰν τοῦ πράγματος· καὶ γνωρίζοντάς την νὰ ἰδοῦσι τὴν ἀνοησίαν τῶν σχισματικῶν, ὅτι δὲν ἔχοντας κανένα λογαργιασμὸν ἐναντιώνονται τῆς Συνόδου καὶ τῶν ἁγίων, ὁποῦ μὲ τὴν θεολογίαν τους βεβαιώνουσι τούτην τὴν γνώμην.

Ακολουθῶντας λοιπὸν ἐκεῖνα ὁποῦ εἴπαμεν, ἀρχίζομεν νὰ ἀποκριθοῦμεν καὶ πρὸς τοῦτο μὲ ἀγάπην. καὶ παρακαλῶ σας νὰ ἀκούσετε τὰ λόγια μου προσοχὴν, διὰ νὰ καταλυθῇ πᾶσα σκάνδαλον ὁποῦ ἐμποδίζει τὴν ἕνωσιν, καὶ ἡ ἀλήθεια νὰ φυτευθῇ εἰς ὅλων τῶν καρδίαις καρποφοροῦντας καρπὸν ἀγάπης καὶ ὁμονοίας, καὶ νὰ παύσῃ ἡ μάχη, καὶ ν' ἀκολουθήσῃ ἡ Συμφωνία

φωνία καὶ ἡ φιλία τοῦ θεοῦ. Καὶ πόθεν ν' ἀρχίσω ἀδελφοί; βλέπω ἀπὸ πᾶσα μέρος τὴν θείαν γραφὴν, καὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, καὶ τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας, ὅτι ὅλα εἶναι ἐναντίον σας, καὶ τὰ λόγια σας ὅτι δὲν ἔχουσι καμίαν δύναμιν. μόνον λέγετε, πῶς οἱ ἅγιοι δὲν ἐλάβασιν, οὐδὲ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸν μισθόν τους, ὅτι ἀκόμη δὲν ἦλθεν ἡ κοινὴ ἀνάστασις. τοῦτο ἀδελφοὶ, καθὼς λέγουσιν οἱ σοφοὶ, δὲν ἔχει καμίαν δύναμιν. δείξει θέλομεν ἡμεῖς μὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ, ὅτι καὶ οἱ ἅγιοι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου των ἀπολαμβάνουσιν τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά. Καὶ ἀρχίζοντας κατὰ τάξιν, πρέπει νὰ φέρωμεν καὶ εἰς τοῦτο τὰ λόγια μας ὡσὰν νὰ ἐκρινόμεθα, διὰ νὰ δειχθῇ τοῦτο τὸ δόγμα καθαρώτερον καὶ φανερώτερον παρὰ τὸν ἥλιον, ἐξετάζοντάς το καταλεπτὰ μὲ ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν.

Ἐρωτοῦμεν σας τὸ λοιπὸν ἀδελφοὶ, διὰ ποίαν ἀφορμὴν θέλετε, ὅτι τὴν σήμερον οἱ ἅγιοι νὰ μὴ βλέπουσι τὸν θεόν; ἂν εἰπῆτε, διὰ τοῦτο ὅτι δὲν ἦλθεν ἀκόμη ἡ ἀνάστασις· τοῦτο δὲν ἀναγκάζει νὰ μὴ βλέπουσιν οἱ ἅγιοι τὸν θεὸν, διατὶ ὁ θεὸς πάντοτε εἶναι δίκαιος, καὶ τώρα, καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως. λοιπὸν ἂν εἶναι δίκαιος, καθὼς βέβαια εἶναι· ὅτι λέγει ὁ ψαλμός· Δίκαιος εἶναι ὁ θεὸς, καὶ ἀγαπᾷ τὰ δίκαια· καὶ οἱ ἅγιοι ἔδωκαν τὰς ψυχαῖς των διὰ τὸν ἀληθινὸν δίκαιον τὸν θεὸν, διὰ νὰ κερδαίσουσιν ἀνάπαυσιν μὲ τὸν δίκαιον θεὸν, ἀκολουθᾷ ὅτι ἀληθινὰ τὴν σήμερον νὰ εἶναι μὲ τὸν θεὸν, ἐπειδὴ τέτοιας λογῆς ἄνθρωποι ἀποθνήσκοντας εἶναι δίχως ἄλλο δίκαιοι. Καὶ σὺ κάμνοντας προσευχὴν ψάλλεις· Ἀνάπαυσον αὐτοὺς, ὅπου οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται. Καὶ ἂν δὲν ἔχουσιν ἀνάπαυσιν μὲ τὸν δίκαιον, τὸ λοιπὸν δὲν ἤμεσθα βέβαιοι διὰ τὴν δικαιοσύνην τους, τὸ ὁποῖον οὐδὲ σὺ τὸ λέγεις. Δὲν βλέπουσι, λέγει, τώρα τὸν θεὸν, οὐδὲ τὸν χαίρονται καθόλου οἱ δίκαιοι, ἀλλὰ ἐλπίζουσι νὰ τὸν ἀπολαύσουσιν εἰς καιρὸν, καὶ μὲ τοῦτο χαίρονται καὶ ἀγαλλιῶσιν. τοῦτο εἶναι ὡσὰν νὰ ἔλεγες, ὅτι τινὲς διψασμένοι καὶ κατακαϊμένοι εὑρίσκονται σιμὰ εἰς καμίαν βρύσιν, καὶ καταξηραμένοι ἀπὸ τὴν δίψαν, καὶ βλέποντας τὸ νερὸ σι-

σιμά τους, καὶ ἐπιθυμῶντας νὰ τὸ χορτάσουν, καὶ νὰ δροσισθοῦσιν ἀπὸ τὴν φλόγα καὶ κάψα τοῦ κόπου καὶ τῆς ταλαιπωρίας, ὅμως ἀπὸ κάποιαν δύναμιν ἀόρατον εἶναι ἐμποδισμένοι νὰ πίουσιν. καὶ ἔτζι βλέποντας τὸ νερὸ καίονται περισσότερα, καὶ διψοῦσι πλέον, καὶ βασανίζονται φοβερά. Ἀλλὰ τοῦτο θέλουν τὸ γελάσει καὶ τὰ μωρά, ὅτι μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ ποτοῦ νὰ χαίρεται ὁ διψασμένος, καλὰ καὶ νὰ μὴ γίνεται τὸ νερό. Ἐγὼ λέγω, ὅτι κατὰ τὸν λόγον σας ὄχι μόνον οἱ ἅγιοι δὲν χαίροντας, ἀλλὰ πικραίνονται καὶ ἀδημονοῦσιν· καὶ ὅτι τοῦτο νὰ εἶναι ἀληθινὸν, ἂς τὸ λογιάζωμεν. Ὁ Θεὸς μόνος εἶναι, καθὼς λέγουσιν οἱ ἅγιοι καὶ οἱ θεολόγοι, τὸ πρῶτον καὶ ἄκρον ἀγαθόν. τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν σύρνει τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ δίδει χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν. ὅποιος εἶναι στερημένος ἀπὸ τὸ καλὸν, στερημένος εἶναι βέβαια καὶ ἀπὸ τὴν χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν· ἂν εἶναι στερημένοι οἱ ἅγιοι, πικραίνονται· ἂν πικραίνονται, πάσχουσιν, καὶ δὲν τὸ θέλεις ἀρνηθῇ. τὸ λοιπὸν κατὰ ἐσᾶς πάσχουσιν οἱ ἅγιοι· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἄτοπον, νὰ πάσχουσιν καὶ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον μὲ τὸ κορμί τους εἰς πολλὰ βάσανα μὲ ἐλπίδα νὰ ἀναπαυθοῦσιν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, καὶ νὰ πάσχουσι καὶ εἰς ἐκείνην. Ἀλλὰ τί λέγουσιν ἀκόμη οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας; Ὁμολογοῦμεν, ὅτι οἱ ἅγιοι εἶναι εἰς κάποιον τόπον καὶ ἀναπαύονται, ἀλλ' ὅμως ἀκόμη δὲν ἐλάβασι τὰ ἄρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ὀμμάτι δὲν εἶδεν, καὶ αὐτὶ δὲν ἤκουσεν, καὶ εἰς καρδίαν ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν. Εἰς τοῦτο μοῦ ἔρχεται πολλὰ νὰ γελάσω, ὅτι βλέποντας οἱ ψυχαῖς τῶν ἁγίων τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, καὶ παραστέκοντας τῆς ἁγίας τριάδος καὶ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ δίχως κανένα ἐμπόδιον, ὅμως ἀκόμη δὲν παραλαμβάνουσιν τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά.

Ὢ τὴν πολλὴν χοντροσύνην· Ποῖα λογιάζετε νὰ εἶναι τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, καὶ νὰ εἶναι μεγαλήτερα παρὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Θεοῦ; λογιάσετε τί λέγετε, ὅτι μεγαλωτάτη βλασφημία εἶναι· Διατὶ ἂν βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἐμπορεῖ τινὰς νὰ τὸ ἀρνηθῇ· καὶ ὅμως εἶναι ἄλλα ἀγαθὰ

ὁπȣ̃ δὲν βλέπȣσιν· τὸ λοιπὸν ἐκεῖνα εἶναι μεγαλήτερα παρὰ τὸ νὰ βλέπῃ τινὰς τὸν Θεὸν, ἐπειδὴ τȣ̃το βλέπȣσιν, ἐκεῖνα δὲν τὰ βλέπȣσιν· ἀλλὰ τȣ̃το ȣ̓δὲ οἱ δαίμονες τὸ θέλουν εἰπῇ. Καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος τί λέγει; ἐπιθυμῶ ν' ἀποθάνω, καὶ νὰ εἶμαι μὲ τὸν Χριστόν. ἂν ἐπεθύμα τὸν θάνατον διὰ νὰ εἶναι μὲ τὸν Χριστὸν, καὶ τώρα ἀποθαμμένος δὲν εἶναι μ' ἐκεῖνον ὁπȣ̃ ἐπεθύμα, λοιπὸν πικραίνεται καὶ πάσχει, καὶ δὲν ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν ὁ λαμπρὸς κήρυκας τῆς ἀληθείας· ἀλλὰ τȣ̃τα καὶ τὰ δύο εἶναι ἄτοπα. Καὶ ἂν θελήσωμεν ν' ἀποδείξωμεν μὲ λογαργιασμȣ̀ς τȣ̃τα τὰ ἄτοπα, θέλομεν δείξει ὅτι ὅσοι δὲν ὁμολογȣ̃σι τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἁγίων, εἶναι χειρότεροι ἀπ' ὅλȣς τȣ̀ς αἱρετικȣ̀ς, καὶ ἀρνȣ̃νται ὅτι ὁ Χριστὸς νὰ ἐγίνηκεν ἄνθρωπος· ὁ ὁποῖος καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος, καὶ ἐσταυρώθη, καὶ ἀπέθανεν, διὰ νὰ χαρίσῃ ὅλων τῶν ἀπὸ τὸν αἰῶνα ἀποθαμμένων, λέγω τῶν δικαίων τὴν ȣ̓ράνιον ζωὴν καὶ ἀπόλαυσιν. Καὶ ἔτζι πιστεύομεν, ὅτι ἔδωκεν, καὶ δίδει καθημερινὰ τῶν ἀνθρώπων ὁπȣ̃ κάμνȣσι καλὴν ζωὴν, καὶ τὸν λατρεύȣσι μὲ εὐσέβειαν. ἀμὴ ἂν δὲν τὴν ἔδωκεν, καθὼς ἐσεῖς λέγετε, τὰ λοιπὸν ȣ̓δὲ ἐσαρκώθη· καὶ πλανέμεθα λογιάζοντας νὰ εἶναι ὁ Χριστὸς θεὸς μὲ σάρκα, καὶ ἐκεῖνος δὲν ἔλαβεν σάρκα. Καὶ εἰς τέτοιον τρόπον ἐμποροῦμεν νὰ δείξωμεν μὲ εὐκολίαν, ὅτι ἀρνȣ̃νται τὴν σάρκωσιν τȣ̃ Δεσπότȣ καὶ θεȣ̃ καὶ σωτῆρος Ἰησȣ̃ Χριστȣ̃. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς κάθε πρᾶγμα γυρεύομεν τὴν ἀγάπην, καὶ θέλομεν νὰ σᾶς κερδαίσωμεν μὲ ἀγάπην, καὶ καθόλȣ νὰ μὴ σᾶς σκανδαλίσωμεν, ἂς προβάλωμεν καὶ τώρα τὰ λόγια μας ἀπὸ τȣ̀ς ἁγίȣς διδασκάλȣς τῆς ἐκκλησίας διὰ νὰ θεραπεύσουν τὲς γνώμαις, καὶ ἂς φέρωμεν ταῖς μαρτυρίαις τῶν ἁγίων εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν, διὰ νὰ γνωρίσετε φανερὰ, ὅτι ὅλοι οἱ ἅγιοι εἰς ὅσον ψυχαῖς εἶναι εἰς τὴν δόξαν τȣ̃ θεȣ̃, καὶ βλέπȣσι τὸ πρόσωπον τȣ̃ θεȣ̃; καὶ θεωρῶντας τὸν χαίρονται, ὅτι ἄλλο δὲν εἶναι ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἁγίων παρὰ ἡ θεωρία τȣ̃ θεȣ̃. Καὶ πρῶτον ἂς ἰδȣ̃μεν ἐκεῖνο ὁπȣ̃ εἶπεν ὁ Χριστὸς τῶν ἁγίων τȣ ἀποστόλων· Ὑπάγω

νὰ

νὰ σᾶς ἑτοιμάσω τόπον, διὰ νὰ ἦθε ἐκεῖ, ὅπου εἶμαι καὶ ἐγώ. Καὶ πάλιν μιλῶντας μὲ τὸν θεὸν τὸν πατέρα του λέγει· Πατέρα, θέλω ὅπου εἶμαι ἐγὼ, νὰ εἶναι καὶ ἐκεῖνοι ἀντάμα μου, τοὺς ὁποίους μοῦ ἔδωκες, διὰ νὰ βλέπουσι τὴν δόξαν μου ὁποῦ μοῦ ἔδωκες, διατὶ μὲ ἠγάπησες πρὶν κτισθῇ ὁ κόσμος. Τί σημαίνουσιν ἐκεῖνα τὰ λόγια πρὸς τοὺς μαθητάς του· Ὅπου εἶμαι ἐγὼ, νὰ ἦθε καὶ ἐσεῖς ἀντάμα μου; ἂν δὲν εἶναι ἀντάμα του, τί θέλομεν εἰπεῖ; ἀφήνω νὰ τὸ εἰπῇς ἐσὺ, ἐγὼ φοβοῦμαι τὸν θεὸν, καὶ ἐντρέπομαι νὰ τὸν εἰπῶ ψεύστην, διατὶ ἔμαθα νὰ τὸν κράζω ἀληθινόν. Καὶ ὁ Χρυσόστομος εἰς τὸν λόγον ὁποῦ ἔγραψεν, Ὅτι πρέπει νὰ κλαίωμεν τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ ὅτι οἱ λειτουργίαις ὠφελοῦσι πολλὰ τοὺς ἀποθαμένους·

Ἂς χαιρόμεθα, λέγει, ἀδελφοὶ διὰ τοὺς δικαίους, ὄχι μόνον ζωντανοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀποθαμένους. Οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ εἰς τούτην τὴν ζωὴν καθόλου εἶναι ἐλεεινοὶ, διατὶ ἐπαρόργισαν τὸν Θεόν· Οἱ δίκαιοι καὶ σὰν μισεύσουν ἀπ᾽ ἐδῶ, εἶναι μακάριοι, ὅτι ἐπέρασαν πρὸς τὸν Χριστόν. οἱ ἁμαρτωλοὶ ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκωνται, εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὴν βασιλεία, καὶ διὰ τοῦτο ἄξιοι νὰ τοὺς κλαίωμεν· οἱ δίκαιοι καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἶναι μὲ τὸν βασιλέα, καὶ ἐκεῖ σιμώτερα, ὄχι σκοτεινὰ, ὄχι μὲ τὴν πίστιν, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ θεολόγος εἰς τὸ τέλος τοῦ λόγου ὁποῦ ἔκαμεν εἰς τὸν ἅγιον Κυπριανὸν λέγει. Καὶ τὴν λάμψιν τῆς ἁγίας τριάδος, τῆς ὁποίας τώρα παραστέκει· Καὶ πλατύτερα ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης εἰς τὸν λόγον ὁποῦ ἔγραψεν εἰς ἔπαινον τῆς ἀδελφῆς του τῆς Μακρίνας μιλεῖ διὰ τούτην τὴν ὑπόθεσιν. ἀλλὰ καὶ ὁ Μεταφραστὴς εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Ἰωαννικίου πρὸς τὸ τέλος λέγει φανερά· Καὶ ὁ ἅγιος Ἰωαννίκιος, ἤγουν ἡ ψυχή του ἐπῆγεν πρὸς ἐκεῖνον ὁποῦ ἠγάπα, συντροφιασμένος ἀπὸ χοροὺς ἀγγέλων, καὶ τὸ σῶμα του ἐδόθη τοῦ τάφου. Καὶ μετ᾽ ὀκτὼ μῆνες ἀπέθανε καὶ Μεθόδιος ὁ τῆς λαμπρᾶς ζωῆς πατριάρχης τῆς δεκατέσσαρες τοῦ Ἰουνίου. ἀλλὰ τί ἐγίνηκε πρὶν ἀποθάνῃ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θαυμαστοῦ Ἰωαννικίου; τὰ λυμένα τῶν ἀνθρώπων μέλη

ἐσφίγγοντα, τὰ δαιμόνια ἀπὸ τὰ κορμία τῶν ἀνθρώπων ἐδιώκοντα μόνον σιμώνοντας εἰς τὸν τάφον του. καὶ πῶς δὲν ἔμελλεν ὁ Ἰωαννίκιος νὰ δοξασθῇ μὲ τέτοια θαύματα καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του; τοῦ ὁποίου τὸν θάνατον ἐσημάδευσεν ἕνας στύλος πύρινος ἐπάνω εἰς τὸ βουνὶ τὸν Ὄλυμπον; τὸν ὁποῖον ἐτίμησαν παγαίνοντας ἔμπροσθεν οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀνοίγοντάς του τὴν πόρταν τοῦ παραδείσου, καὶ φέροντάς τον πρὸς ἐκείνην τὴν μακαριότητα, διὰ νὰ φανῇ καθαρία ὀμπρὸς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ, καὶ νὰ συντροφιασθῇ μὲ τὰς τάξες τῶν ἀγγέλων, ἀπὸ ταῖς ὁποίαις δοξάζεται ἡ ἁγία τριὰς καὶ μεγαλύνεται καὶ τώρα καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνες. ἀμήν.

Βλέπεις ἐσὺ ὁποῦ ἀντιλέγεις, ὅτι ἐπαγαίνασιν ὀμπρὸς οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀνοίγοντάς του τὴν θύραν τοῦ παραδείσου τὸν ἐστρατεύασιν εἰς τὴν οὐράνιον μακαριότητα; πῶς καθόλου ἀποκοτᾶτε νὰ ἀντιλέγετε τόσων διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας;

Ἔτι ὁ προμνημονευμένος ἅγιος Γρηγόριος ὁ Διάλογος ὁ Πάπας εἰς τὸ τέταρτον βιβλίον τῶν Διαλόγων, εἰς τὰς ἀποκρίσεις πρὸς τὸν ἀρχιδιάκονόν του Πέτρον λέγει ἐπάνω εἰς τοῦτο·

Πέτρος· ἀρέσκει μου τὸ λέγεις· ἀλλὰ ἤθελα νὰ ἠξεύρω, ἂν ἐμποροῦσιν οἱ ψυχαῖς τῶν δικαίων, πρὶν ξαναπάρουσιν τὰ κορμία τους, νὰ περάσωσιν εἰς τὸν οὐρανόν. Γρηγόριος. τοῦτο οὔτε διὰ ὅλους τοὺς δικαίους ἐμποροῦμεν νὰ τὸ βεβαιώσωμεν, οὔτε δὶ ὅλους νὰ τὸ ἀρνηθοῦμεν. Διατὶ εἶναι τινῶν δικαίων ψυχαῖς, ὁποῦ λείπουσιν ἀπὸ τὴν οὐράνιον βασιλείαν κάποιαις μοναῖς.. Καὶ ἡ ζημία εἰς τοῦτο τοῦ καιροῦ τὸ ξεμάκρεμα τί ἄλλο σημαίνει, παρὰ ὅτι κάποιον τίποτε τοὺς λείπει ἀπὸ τὴν τελείαν δικαιοσύνην; ἀμὴ τῶν τελείων οἱ ψυχαῖς ὅτι παρευθὺς ὁποῦ μισεύσουν ἀπὸ τὴν φυλακὴν τοῦ κορμίου νὰ παγαίνουσιν εἰς τὸν οὐρανὸν, φανερώτερον εἶναι παρὰ τὸ φῶς: καὶ τὸ μαρτυρᾷ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, ὁ Χριστὸς, λέγοντας· Ὅπου εἶναι τὸ κορμὶ, ἐκεῖ θέλουσιν συμμαζωχθῇ καὶ οἱ ἀετοί. ἤγουν, ὅπου εἶναι μὲ τὸ κορμί του ὁ σωτὴρ, ἐκεῖ βέβαια συμμαζώνονται τῶν ἁγίων οἱ ψυχαῖς. Καὶ ὁ Παῦλος, ἐπιθυμῶ, λέγει, ν' ἀποθάνω, καὶ

νὰ εἶμαι μὲ τὸν Χριστόν. Ὁ ὁποῖος λοιπὸν δὲν ἔχει δυσκολίαν νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι εἰς τὸν οὐρανὸν, δὲν ἀρνᾶται νὰ εἶναι καὶ τοῦ Παύλου ἡ ψυχὴ εἰς τὸν οὐρανόν. ὁ ὁποῖος ἀκόμη μιλῶντας διὰ τὴν λύσιν τοῦ κορμίου του, καὶ τὴν κατοίκησιν τῆς οὐρανίου πατρίδος λέγει· ἠξεύρομεν, ὅτι ἂν λυθῇ τὸ γήϊνον σπίτι τοῦ κορμίου μας, ἔχομεν σπίτι κτισμένον ἀπὸ τὸν Θεὸν, δίχως χέρια καμωμένον, αἰώνιον εἰς τοὺς οὐρανούς.

Γνώθεις, ἢ ἀκούεις, τί λέγει τοῦτος ὁ ἅγιος; Ὅτι μισεύοντας ἀπὸ τὴν ζωὴν τούτην οἱ ἅγιοι, ἤγουν οἱ ψυχαῖς τῶν τελείων δικαίων, παρευθὺς κατοικοῦσιν εἰς τῆς καθέδραις καὶ τὰ οἰκητήρια τοῦ οὐρανοῦ. πόθεν τὸ εὕρηκε λοιπὸν ὁ καλὸς ἐκεῖνος Ἐφέσου νὰ λέγῃ, ὅτι τῶν δικαίων οἱ ψυχαῖς δὲν ἔχουσι νὰ ἀπολαύσουσιν ὡς τὴν κοινὴν ἀνάστασιν; ἔπρεπεν ἂν ἦτον σοφὸς ἄνθρωπος νὰ μὴν ἐναντιᾶται ἔτζι φανερὰ εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ λέγουσιν οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας. μάλιστα αὐτὸς ἀντιλέγει τοῦ ἑαυτοῦ του. ὅτι εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὁποῦ ἔγραψεν πρὸς ὅλους ὁποῦ κατοικοῦσι τὴν στερεὰν καὶ τὰ νησία, καθόλου ἀρνᾶται τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἁγίων, ὅπου λέγει·

Καὶ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι μήτε οἱ ἅγιοι ἀπέλαβαν τὴν βασιλείαν ὁποῦ τοὺς εἶναι ἑτοιμασμένη, καὶ ἐκεῖνα τὰ ἀνεκδιήγητα ἀγαθά· μήτε οἱ ἁμαρτωλοὶ εἶναι πεσμένοι εἰς τὴν γέενναν· ἀλλὰ καὶ τοῦτοι καὶ ἐκεῖνοι ἐκδέχονται ἐκεῖνο ὁποῦ τοὺς ἐγγίζει· καὶ τοῦτο θέλει εἶσαι τὸν μέλλοντα καιρὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν κρίσιν.

Ἐδῶ βλέπεις, ὅτι ὁ Ἐφέσου ἀρνεῖται φανερὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἁγίων. καὶ εἰς τὸν λόγον ὁποῦ ἐκάμεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Ἠλία, φανερὰ ὁμολογεῖ, ὅτι οἱ ἅγιοι τὴν σήμερον ἀπολαμβάνουσιν, ὅπου λέγει·

Ἀλλὰ ἐγὼ λογιάζω, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ἀληθινὸν νὰ εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἁγίου Ἠλία, καθὼς ἔχουσιν ἐξουσίαν καὶ τῶν ἁγίων οἱ ψυχαῖς, νὰ διαβαίνῃ ὅπου τοῦ φαίνεται, καὶ νὰ ἐπισκέπτεται τοὺς ναοὺς του, καὶ νὰ προσέρχεται πρὸς ἐκείνους ὁποῦ τὸν ἐπικαλοῦνται. ὅμως διὰ τοῦτο δὲν θέλω εἰπεῖ νὰ

ἀφείνῃ

ἀφήνῃ τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν λαμπρότητα ἐκείνην, καὶ νὰ μὴν παραστέκῃ καὶ αὐτὸς τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἀγγέλους. Ὅτι ἤθελεν ἔχει λιγώτερον ἐκεῖνος, ὁποῦ σχεδὸν ὅλους νικᾷ, ἂν δὲν ἦτον εἰς τὴν συνοδοφίαν τους, καὶ δὲν ἔβλεπεν τὸν θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον διὰ τὸ νὰ φορῇ τὴν σάρκα, ἄνθρωπος ὁποῦ εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν ξεχωριστὰ ἐχαίρετον τὴν θεωρίαν τοῦ Θεοῦ. ἔχω μάρτυρα καὶ τὸ τροπάριον ὁποῦ τοῦ ψάλλει ἡ ἐκκλησία· Προφῆτα ὁποῦ ἐκήρυττες τὸν Χριστὸν, ποτὲ δὲν λείπεις ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς μεγαλωσύνης, καὶ καθενὸς ἀρρώστου πάντα παραστέκεις, δουλεύοντας τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν εὐεργετᾷς τὸν κόσμον, καὶ εἰς πᾶσα τόπον εἶσαι τιμημένος.

Ἰδοὺ φανερὰ καὶ λαμπρὰ ἐδῶ ὁ Ἐφέσου βεβαιώνει, πῶς οἱ ἅγιοι βλέπουσι τὸν θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. καὶ διὰ τὸν ἅγιον Ἠλίαν λέγει, ὅτι καὶ μὲ τὸ κορμὶ χαίρεται τούτην τὴν θεωρίαν· πρᾶγμα ὁποῦ ὑπερβαίνει τὸ μέτρον τῆς δικαιοσύνης. λοιπὸν ἂς μᾶς δείξῃ, ἂν ἡ ἑτοιμασμένη βασιλεία, καὶ τὰ ἀνεκδιήγητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν θεωρίαν τοῦ θεοῦ εἰς πρόσωπον, διατὶ ἐκεῖνο θέλει εἶσαι μεγαλήτερον ἀπὸ τὴν θεωρίαν αὐτὴ τοῦ Θεοῦ. ἀλλ' οὐδένας διδάσκαλος τῆς ἐκκλησίας ὡς τὴν σήμερον εἶπεν, ὅτι εὑρίσκεται ἄλλο τίποτε νὰ δίδῃ ἀπόλαυσιν μεγαλήτερον ἀπὸ τὴν θεωρίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Διάλογος, ὅτι εἶναι τινῶν δικαίων ψυχαῖς, ὁποῦ λείπουσιν ἀπὸ τὴν οὐράνιον βασιλείαν κάποιαις μοναῖς, καὶ εἶναι ἄλλαις τελείων δικαίων ψυχαῖς· δείχνει ὅτι εἶναι καὶ ψυχαῖς ἀτελῶν δικαίων. Καὶ ἂν ἔχῃς δυσκολίαν ποῦ νὰ εὑρίσκονται τούταις, ἀρκετὰ ἐμιλήσαμεν διὰ τοῦτο εἰς τὸ τρίτον Κεφάλαιον, ὅπου ἦτον ὁ λόγος διὰ τὴν κάθαρσιν τῶν ψυχῶν· καὶ δὲν πρέπει νὰ παλιλογοῦμεν, ἀλλ' ἂς γυρίσωμεν εἰς τὸ προκείμενον. Θαυμάζω τὸ λοιπὸν καὶ παραξενίζομαι, πῶς εἶναι τινὲς τόσον ἀμαθεῖς εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως, ὅτι ὄχι μόνον δὲν θέλουσι νὰ μάθουν διὰ νὰ ἐπιστραφοῦσι καὶ νὰ σωθοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐφθείρασι φανερὰ εἰς τὰ βιβλία τῶν ἁγίων διδασκάλων τὰ λόγια

τους·

τους· καὶ οὔτε γρικοῦσιν καλὰ, οὔτε θέλουν ν' ἀκούσωσιν, ποίαν γνώμην ἔχουσιν οἱ διδάσκαλοι εἰς τούτην τὴν κοινὴν ὁμολογίαν τῶν χριστιανῶν· ἀλλὰ παίρνοντας μόνον ὀλίγην σταλαματίαν, βάνουσι δυσκολίαις ἄνω καὶ κάτω· καὶ τοὺς φαίνεται πῶς λέγουσιν καλοὺς λογαργιασμοὺς ἀπὸ τὴν κοιλίαν τους εἰς ἀφανισμὸν τῆς ἀληθείας· τὰ ὁποῖα οἱ ἅγιοι τὰ ἐπροβάλασιν ἀπὸ παλαιόθεν εἰς τὰ βιβλία τους, καὶ τὰ ἔλυσαν, ὅθεν οἱ νέοι τοῦτοι δογματιστάδες εὔκολα καταπιάνονται. Ἔπρεπεν νὰ διαβάζουν μὲ προθυμίαν τὰ γραψίματα τῶν πατέρων, καὶ νὰ πιστεύουν τὰ λόγια τους. καὶ ἂν δὲν εὕρισκαν εἰς τὰ λόγια τῶν ἁγίων νὰ θεραπευθοῦσι, τότε ἐμποροῦσαν νὰ βάνουν ταῖς δυσκολίαις ἂν τοὺς βαστᾷ ἡ ψυχή τους, ὄχι νὰ προβάνουν ἐκεῖνα ὁποῦ εἶναι ἐξετασμένα καὶ ξεκαθαρισμένα. ἀλλὰ ποία εἶναι ἡ θαυμαστή των δυσκολία ὁποῦ μᾶς προβάνουσιν; καὶ εἰς τὴν ὁποίαν πολλὰ καυχοῦνται; Ὦ Καθολικοὶ, λέγουσιν, ἂν οἱ ψυχαῖς τῶν δικαίων τὴν σήμερον ἀπολαμβάνουσι, καθὼς λέγετε, πρὶν τῆς ἀναστάσεως, τίς χρεία νὰ γένῃ ἡ ἀνάστασις; καὶ ὁ κριτὴς νὰ καθίσῃ εἰς τὸν θρόνον νὰ κρίνῃ; τί θέλουν ἀπολάβει τότε οἱ ἅγιοι, ἂν τώρα ἀπολαμβάνουσιν; Καὶ ἡμεῖς λέγομεν πρὸς αὐτούς· Καθολικοὶ ἤμεσθα, καὶ θέλομεν νὰ λέγεσθαι καθολικοὶ, καλὰ καὶ ἐσεῖς τὸ λέγετε διὰ νὰ μᾶς περιπαίζετε, καὶ λογιάζετε νὰ μᾶς ὑβρίζετε· ἡμεῖς πιστεύοντας εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν, καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν ἤμεσθα καὶ λεγόμεσθα καθολικοί. καὶ ἐκείνους ὁποῦ δὲν κράζονται καθολικοὶ, ἤγουν ὁποῦ δὲν ἀκολουθοῦσι τὴν ἐκκλησίαν, τοὺς κράζομεν σχισματικοὺς, καὶ μὲ δίκαιον. λοιπὸν πρὸς τὴν ἐρώτησίν σας λέγομεν, ὅτι ἂν ἦτον καινούργια, ἠθέλαμεν δώσει τὴν ἀπόκρισιν κατὰ τὴν δύναμίν μας· ἀμὴ διὰ νὰ εἶναι παλαιὰ, βαλμένη ἀπὸ ἄλλους, δὲν κάμνει χρεία εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ ἐξεδιάλειναν οἱ διδάσκαλοι, καὶ ἀπεκρίθησαν ὅσον εἶναι βολετὸν, νὰ ἀποκοτοῦμεν ἡμεῖς νὰ δώσωμεν ἀπόκρισιν· ἀλλὰ ὅσον ἐκεῖνοι ἐδίδαξαν, θέλομεν προφέρει καὶ ἡμεῖς. Πέτρος ὁ ἄνωθεν, τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ὁ ἀρχιδιάκονος προβάλλει

τοῦ

τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου τούτην τὴν ἐρώτησιν, ὁποῦ τώρα προβάλλετε καὶ ἐσεῖς.

Ἐρώτησις Πέτρου

Ἂν οἱ ψυχαῖς τῶν δικαίων εἶναι τὴν σήμερον εἰς τὸν οὐρανὸν, τί μέλλει νὰ ἀπολάβουν τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως;

Ἀπόκρισις Γρηγορίου.

ΤΟῦτο θέλουν ἔχει περισσότερον ἀς τὴν κρίσιν, ὅτι τώρα ἔχουσι μόνον τὴν μακαριότητα τῶν ψυχῶν, τότε θέλουν παραλάβει καὶ τὴν μακαριότητα τοῦ κορμίου, διὰ νὰ χαίρονται καὶ εἰς τὴν ζάρκα, εἰς τὴν ὁποίαν ὑποφέρασι διὰ τὸν Χριστὸν πόνους καὶ βάσανα. Διὰ τὴν διπλῆν τούτην δόξαν τῶν ἁγίων εἶναι γεγραμμένον· Εἰς τὴν γῆν τους θέλουν κληρονομήσει διπλᾶ. Διὰ τοῦτο ἀκόμη περὶ τῆς ἀναστάσεως εἶναι γεγραμμένον διὰ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἁγίων· Ἐδόθηκέ των ἕνα ἔνδυμα ἄσπρον· καὶ ἤκουσαν λόγον· νὰ ἀναπαυθοῦσιν ἔτι ὀλίγον καιρὸν, ὥστε νὰ γεμίσῃ τὸ μέτρον τῶν συνδούλων καὶ ἀδελφῶν τους. τὸ λοιπὸν ἐκεῖνοι ὁποῦ τώρα ἐπῆραν ἕνα ροῦχο, θέλουν λάβει εἰς τὴν κρίσιν δύο, ὅτι τώρα χαίρονται μόνον τὴν δόξαν τῆς ψυχῆς, τότε θέλουν χαρῆ τὴν δόξαν τῆς ψυχῆς ἀντάμα καὶ τοῦ κορμίου.

Ἠκούσετε τὴν θαυμαστήν σας δυσκολίαν καὶ ἐρώτησιν, πῶς καὶ ἄλλος περιηγητεράσας τὴν ἐπρόβαλλε μὲ ἄλλα τοῦ μεγάλου τούτου πατρὸς καὶ διδασκάλου τῆς ἐκκλησίας; καὶ πῶς ἔλαβεν τὴν ἀπόκρισιν; πῶς τὸ λοιπὸν ἀκόμη στέκετε εἰς τὸ πάθος τοῦ σχίσματος, βλέποντας φανερὰ πῶς οἱ ἅγιοι σᾶς ἀντιλέγουσιν;

Ἔτι εἰς ταῖς ἐρωτήσεις καὶ ἀπόκρισές του ὁ Ἀθανάσιος διὰ τούτην τὴν ὑπόθεσιν, ἀποκρίνεται εἰς τέτοιον τρόπον.

τοῦτος ὁ Αθανάσιος δὲν εἶναι ὁ μέγας, ἀλλὰ ἄλλος νεώτερος καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴν λδ. ἐρώτησιν, μδ. κ. καὶ ἄλλαις· ὑστερώτερος ἀπὸ τὴν ἑβδόμην σύνοδον.

Ἐρώ-

Ερώτησις

Πῶς θέλομεν εἰπεῖ, ὅτι νὰ εὑρίσκωνται τώρα οἱ ψυχαῖς τῶν περασμένων ἀνθρώπων;

Απόκρισις.

Παράξενον εἶναι καὶ φοβερὸν τὸ ἐρώτημα, καὶ σιμὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους κρυφόν· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν ἐσυνεχώρησεν, ὅτι νὰ γυρίσῃ τινὰς ἀπ' ἐκεῖ καὶ νὰ μᾶς διηγηθῇ, ποῦ, ἢ πῶς εὑρίσκονται οἱ ψυχαῖς ὁποῦ μισεύουσιν ἀπ' ἐμᾶς. Ὅμως ἀπὸ τὴν θείαν γραφὴν μανθάνομεν, ὅτι τῶν ἁμαρτωλῶν οἱ ψυχαῖς εἶναι εἰς τὸν ἅδην, ὑποκάτω ἀπ' ὅλην τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καθὼς λέγει ὁ ψαλμός· Εἰς τὰ σκοτεινὰ, καὶ τὴν σκιὰν τοῦ θανάτου, καὶ εἰς τὸν λάκκον τὸν βαθύτατον. Καὶ καθὼς εἶναι γεγραμμένον εἰς τὸν Ἰώβ· εἰς τὴν σκοτεινὴν καὶ ζοφερὰν γῆν, εἰς τὴν γῆν τοῦ αἰωνίου σκότους· ὅπου δὲν εἶναι φῶς, ἢ νὰ ἴδῃ τινὰς ζωὴν ἀνθρώπων. ἀμὴ τῶν δικαίων οἱ ψυχαῖς μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, καθὼς μανθάνομεν ἀπὸ τὸν λῃστὴν εἰς τὸν σταυρὸν, εἶναι εἰς τὸν παράδεισον· διατὶ ὁ δεσπότης Χριστὸς δὲν ἄνοιξε τὸν παράδεισον διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ λῃστοῦ μόνον, ἀλλὰ διὰ τὰς ψυχαῖς τῶν ἁγίων ὅλαις.

Βλέπετε, πῶς ἀντιλέγετε; Ὅμως ἂν ἐγρικᾶτε τὸ τί ψάλλετε μὲ φωνὴν μεγάλην, δὲν ἠθέλετε ἔχει καμίαν δυσκολίαν, διατὶ καὶ ἐσεῖς ἔχετε τὴν ὁμοίαν γνώμην. μοῦ ἔρχεται νὰ εἰπῶ κάποιον τίποτε, καλὰ καὶ θέλει σᾶς φανῇ σκληρόν. μὰ τὴν ἀλήθειαν μεγάλη φλυαρία εἶναι εἰς τὰ αὐτία σας· τὸ ψάλλετε μὲ φωνὴν μεγάλην, καὶ δὲν τὸ νοᾶτε, μάλιστα τὸ καταδικάζετε. Ὅτι νὰ ἀναγνώθῃς, καὶ νὰ μὴ νοᾶς εἶναι μεγάλη καταδίκη, καθὼς εἶπεν ἕνας σοφός. Ὅλη ἡ παρακλητικὴ μιλεῖ διὰ τοῦτο· καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ τὴν ἐσυνέθεσαν, ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ὁ Θεοφάνης οἱ μελῳδοὶ φωνάζουσι δυνατὰ, ὅτι τῶν ἁγίων οἱ ψυχαῖς εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν. πρέπει νὰ σᾶς εὐχαριστοῦμεν πολλὰ, διατὶ δὲν ἐκατακαύσετε, οὐδὲ ἠφανίσετε, ἢ ἐλειώσατε μὲ τέχνην τούταις τὰς μαρτυρίαις ἀπὸ τὰ βιβλία, καθὼς ἐκά-

μασιν οἱ προπάτορές σας εἰς τοὺς λόγους καὶ τὰ βιβλία ὅπου ἐμαρτύρουσαν διὰ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ὅμως οὐδ' ἐκεῖνοι ἔκαμαν τὸ θέλησιν, ὅτι μένουσιν ἀκόμη τὰ βιβλία, καὶ μαρτυροῦσι τὴν ἀποκοτίαν τῶν κακογνώμων. καὶ ἐσεῖς ἔχετε τὰ βιβλία σωστὰ καὶ ἀκέραια, καὶ ψάλλονται καθημερινὸν, καὶ μηναῖα, καὶ τριῴδια, καὶ λόγοι, καὶ ὁ μεταφραστὴς, καὶ πεντηκοστάρια, καὶ στιχηρὰ, καὶ τροπάρια, καὶ ἰδιόμελα, καὶ κοντάκια, καὶ οἶκοι, καὶ συναξάρια, καὶ ἐξαποστειλάρια. Καὶ διὰ νὰ μὴν πολυλογῶ, ὅλη ἡ ἐκκλησιαστική μας ἀκολουθία κρατεῖ τὴν γνώμην τούτην. Ὅτι οἱ θεολόγοι καὶ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας ποιητάδες καὶ ἀσματουργοὶ ἐρευνῶντας τὸ πρᾶγμα μὲ τὸν ὑψηλόν τους νοῦν, ἐδίδαξαν τοῦτο τὸ δόγμα· ὅλοι ἀπὸ ἕνα ποτήρι γεμάτο σοφίαν ποτισμένοι καλὰ καὶ πλούσια. Ὅθεν οὐδὲ ἀνάμεσά τους διαφωνοῦσιν, οὐδ' εἶναι εἰς αὐτοὺς ἀντιλογία. πόθεν λοιπὸν θέλομεν ἀρχίσει; ἀπὸ τὴν πρώτην τοῦ Σεπτεμβρίου, εἰς τὰ ἰδιόμελα τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ στυλίτου· Ἡ ἁγία σου, λέγει, ψυχὴ πάτερ Συμεὼν εἰς τὴν συντροφίαν τῶν ἀγγέλων χαίρεται. Καὶ εἰς ἄλλο· Καὶ χορεύοντας εἰς τὸν οὐρανὸν μὲ τοὺς ἀγγέλους. καὶ πάλιν εἰς ἄλλο· Καὶ παραστέκοντας τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἀγγέλους. Ταῖς εἰκοσιοκτὼ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τοῦ ἁγίου Κυριακοῦ· Καὶ τώρα κατοικᾶς τὸν παράδεισον, καὶ παντοτινὰ χαίρεσαι. τὴν πρώτην τοῦ ὀκτωβρίου τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ· Κατοικῶντας μέσα εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς δικαίους βλέπεις τὴν ἀνεκδιήγητον ἐκείνην χαρὰν, βλέπεις τὴν τρυφὴν ὅπου δὲν ἔχει τέλος, βλέπεις τὰ κάλλη τῶν οὐρανῶν τὰ ἄξια τοῦ πόθου καὶ ἀγάπης, βλέπεις μακαριώτατε τοὺς χοροὺς τῶν πατριαρχῶν.

Τὸν ὅμοιον μῆνα ταῖς εἰκοσιέξη τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου· Ἔχει ἡ ἁγιωτάτη σου καὶ καθαρὰ ψυχὴ πολυεπαινεμένε Δημήτριε κατοικητήριον τὴν χώραν τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ πάλιν· Ὦ μάρτυρ Δημήτριε τὴν ψυχήν σου τὴν ἐδέχθη καθαρὰν ὁ Χριστὸς εἰς τὰ οἰκητήρια τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ εἰς ἄλλον τόπον· Παραστέκοντας τοῦ Θεοῦ παντοτινά. Καὶ πάλιν· Ἐπέτυχες

κα-

καθάρια τὸ μακάριον τέλος παρασέκοντας τοῦ Χριστοῦ. παρακάλει μὲ προθυμίαν. Καὶ πάλιν· Τώρα ὦ Κύριλλε βλέπεις τοῦ Χριστοῦ τὸ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. ἐλύθησαν τὰ σκοτεινὰ βλεψίματα, καὶ συντηρᾶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐνώθηκες μὲ τὴν ἀγάπην σου. Καὶ πάλιν· Ἐνθυμοῦ καὶ ἡμᾶς πάτερ Βασίλειε παρασέκοντας τῆς ὁμοουσίου τριάδος. Καὶ εἰς ἄλλο· Καὶ τώρα εἰς τοὺς οὐρανοὺς Ἀντώνιε λυμένον τὸ σκοτεινὸν ἐμπόδιον τῆς θεωρίας καθάρια βλέπεις τὴν ἁγίαν τριάδα, καὶ δίχως τίποτε μέσον τὴν παρακαλεῖς. Καὶ εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ μεγάλου Γεωργίου· Καὶ ἐδέχθης, λέγει, ἀπὸ τὸν θεὸν τὸ στεφάνι τῆς νίκης σου. Καὶ πάλιν· Σύμβασιλεύεις λαμπρότατα μὲ τὸν Χριστὸν, ἐνδυμένος ἕνα λαμπρὸν ροῦχον κόκκινον ἀπὸ αἷμα, στολισμένος μὲ τὴν βασιλικὴν εὐμορφίαν τῶν κόπων σου, καὶ εὐπρεπισμένος μὲ τὸ στεφάνι τῆς δόξης εἰς ἀναριθμήτους αἰῶνας. Καὶ εἰς ἄλλον τόπον· Σήμερον ὁ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ καταντροπιάζοντας τὴν πλάνην περνᾷ εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ προσφέρει τὸ αἷμα τῆς σφαγῆς ἐκείνου ὅπου κάθεται εἰς τὸν θρόνον τῆς δόξης. Καὶ εἰς ἄλλο· Ὁ λαμπρὸς νικητὴς Γεώργιος εἰς τὸ ἔνδοξόν του μαρτύριον δίδοντας χαρὰν τῶν ἀγγέλων, τώρα χαίρεται μὲ ἐκείνους.

Καὶ ταῖς κθ. τοῦ Ἰουνίου, εἰς τὴν ἐνάτην ᾠδήν· Τώρα, λέγει, βλέπεις τὸν Χριστὸν ὦ Παῦλε ὄχι σκοτεινὰ καὶ ἀτζῶς, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, δείχνοντάς σου ἐκεῖνος τέλεια τὴν δόξαν τῆς θεότητος. Καὶ εἰς ἄλλο· ὦ νικηφόροι μάρτυρες παθόντας διὰ τὸν Χριστὸν ἔχετε εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς ψυχαῖς σας εἰς τὸ χέρι τοῦ θεοῦ. Καὶ πάλιν· Οἱ ἱερεῖς σου Χριστὲ ἐνδυμένοι δικαιοσύνην χαίρονται ἀντάμα μὲ τοὺς ὁσίους ὅπου ἐστάθήκασιν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ αἰῶνος, βλέποντας καθάρια τὴν θεϊκήν σου εὐμορφίαν. Καὶ εἰς ἄλλο· Τώρα βλέπεις ὦ πάτερ ὄχι σκοτεινὰ, ὄχι μὲ θαμποσύνην τὸν φωτισμὸν τῆς θεότητος, ἀλλ' ἐκαταξιώθης ὦ Σοφώτατε νὰ θεωρῇς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὴν ἀνεξίκαστον λαμπρότητα. Καὶ πάλιν· χορεύεις μακάριε Ὀνήσιμε μὲ τοὺς ἀγγέλους, στολισμένος μὲ τὸ στε-

στεφάνι τοῦ μαρτυρίου, καὶ παραστέκεις ὁμπρὸς εἰς τὸν λαμπρὸν θρόνον τοῦ Σωτῆρος. Καὶ εἰς ἄλλο· Τὰ τάγματα τῶν ἁγίων ὑμνῶντας δίχως παῦσιν ἐκεῖνον ὁποῦ ἀναπαύεται εἰς τοὺς ἁγίους, ἀπολαύουσι τὴν σήμερον μίαν τρυφὴν θεϊκὴν, καὶ ἀπὸ τὴν χαρὰν χορεύουσιν. Καὶ εἰς ἄλλο· ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τοῦ Θεοῦ γεμάτοι ὦ ἅγιοι καὶ ἀπὸ θεϊκὴν χαρὰν λαμπρὰ χορτασμένοι ἐῶθε θεοὶ σιμώνοντας τοῦ Θεοῦ, δεχόμενοι ἀπὸ τὴν θεότητα τὴν λάμψιν, καὶ φωτισμένοι ἀπὸ τὰς ἀκτῖνες τῆς ἀνεκδιηγήτου δόξης. Καὶ πάλιν· ἂς ἐπαινοῦνται μὲ ἱεραῖς ψαλμῳδίαις ὡσὰν κληρονόμοι τῆς ἄνω βασιλείας, ὡσὰν κάτοικοι τοῦ παραδείσου. Καὶ εἰς ἄλλον τόπον· συντροφῖται τῶν ἀγγέλων. Καὶ πάλιν· μὲ τὴν βαφὴν τοῦ τιμίου σου αἵματος ἔκαμες ὦ μάρτυρ τοῦ ἑαυτοῦ σου ἕνα κόκκινον ροῦχο πολύτιμον, μὲ τὸ ὁποῖον στολισμένος ἀληθινὰ κατοικᾷς τὸ παλάτιον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ παραστέκεσαι τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ.

Τὸ νὰ λέγῃ, ὅτι παραστέκονται τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ, καὶ ἀληθινὰ κατοικοῦσι τὸ παλάτιον τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ τί ἄλλο θέλει νὰ εἰπῇ, παρὰ ὅτι τὴν σήμερον οἱ ἅγιοι ἀπολαμβάνουσιν εἰς ὅσον εἶναι ψυχαῖς; Καὶ εἰς ἄλλο· ἂς ἐπαινέσωμεν τοὺς πατέρες, ὁποῦ ἔλαμψαν πρὸ τοῦ νόμου καὶ μετὰ τὸν νόμον, καὶ μὲ καλὴν γνώμην ἐδούλευσαν τὸν δεσπότην τὸν γεννημένον ἀπὸ τὴν παρθένον, καὶ χαίροντα τώρα ἕνα φωτισμὸν κρυφώτατον. Καὶ εἰς ἄλλο· Καὶ τώρα παραστέκεσαι ὦ μακάριε παρακαλῶντας τὸν Θεὸν διὰ τὸν λαόν σου. Καὶ πάλιν· Επεθύμησες τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ὁποῦ τὴν σήμερον ἀληθινὰ χαίρεσαι μακαριώτατε. Καὶ εἰς ἄλλο· Εγίνης ὑψηλότερος ἀπὸ πᾶσαν ἀρετὴν ὦ πάτερ Αντώνιε, καὶ συναναστρέφεσαι μὲ τοὺς ἀγγέλους εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Καὶ πάλιν· Κήρυξ τοῦ Θεοῦ Αθανάσιε ὑπέμεινες κινδύνους καὶ πειρασμοὺς παντοτινοὺς, καὶ ἀξιώθης νὰ χαίρεσαι τώρα τὴν τρυφὴν τοῦ παραδείσου, ἐπειδὴ ἐμπῆκες εἰς τὰ ἅγια οἰκητήρια, καὶ ἐσίμωσες τοῦ ξύλου τῆς ἀθανάτου ζωῆς, στολισμένος ὡσὰν νικητὴς μὲ τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης, καὶ εὐπρεπισμένος μὲ τὴν

εὐμορ-

εὐμορφίαν καὶ τὸ χρυσὸν περικύκλωμα εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς ἄνω βασιλείας. Καὶ πάλιν· λαμπρυσμένος τώρα καθαρώτερα ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἁγίας τριάδος. Καὶ πάλιν· Βλέπεις τὴν ὥραν τούτην μάκαρ Εὐτύχιε καθάρια τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ, ὁποῦ ἐπεθύμησες ἀπὸ μικρὸν παιδὶ, καὶ θεωρεῖς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, ἀφ᾽ οὗ ἐλύθη τὸ σκέπασμα τῆς σαρκός. Καὶ εἰς ἄλλο· ἀπὸ τὴν σκληρὰν στένωσιν καὶ τὴν φθορὰν ἐκατάντησες εἰς τὸ μεγάλο καὶ γλυκὺ πλάτος τοῦ παραδείσου διὰ νὰ βλέπῃς τὴν ἀστράπτουσαν λαμπρότητα τῶν ἁγίων, καὶ τοὺς χοροὺς τῶν ἀγγέλων, ὁποῦ παραστέκονται τοῦ Θεοῦ, καὶ φωνάζουσιν δίχως καμίαν ἀνάπαυσιν. Καὶ εἰς ἄλλον τόπον· Ἡ γῆ τώρα ἔχωσε τὰ κορμία σας, ἀμὴ ὁ οὐρανὸς ἔχει ταῖς ψυχαῖς σας διὰ πάντα, καὶ παραστέκονται τοῦ θρόνου τῆς δόξης, καὶ χαίρονται μὲ τοὺς ἀγγέλους. Καὶ εἰς ἄλλον τόπον· Καὶ τώρα κατοικᾷς τοὺς οὐρανοὺς ὅσιε μὲ τοὺς ἁγίους μάρτυρες καὶ τοὺς δικαίους. Καὶ εἰς ἄλλο· πολὺ θάῤῥος ἐκέρδαισες μὲ τὸν Χριστὸν ἱεράρχα Ευμένιε, καὶ τώρα παραστέκεσαι τοῦ θρόνου του ἅγιε μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους. Καὶ πάλιν· ἔφθασες εἰς γαληνὸν λιμένα, καὶ ἀναπαύθης ἀπὸ τοὺς κόπους, καὶ φορεμένος τὸ στεφάνι χορεύεις εἰς τὸν παράδεισον μὲ τοὺς μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ, πολυπαινεμένε Νικήτα· ὅλοι μὲ δίκαιον σὲ δοξάζομεν. Καὶ εἰς ἄλλο· παραστέκοντας διὰ καλόν μας τῆς ἁγίας τριάδος, τὴν παρακαλεῖς αὐτοπροσώπως. Καὶ εἰς τὴν ἐνάτην ᾠδὴν τοῦ κανόνος τοῦ ἁγίου Ιωάννου τοῦ θεολόγου· Τώρα ἐκαταξιώθης νὰ βλέπῃς τὸν ποταμὸν τῆς τρυφῆς καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ τὴν βρύσιν τῆς ἀθανασίας ὄχι σκοτεινὰ, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἀπὸ τὴν ὁποίαν πίνοντας χαίρεσαι, ὅτι μετέχεις τὴν θεότητα. Καὶ ταῖς τέσσαρες τοῦ αὐγούστου· Δὲν βλέπεις πλέον ὦ ἁγία Ευδοκία τὸ ἀκρότατον καλὸν σκοτεινὰ, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ὦ μάρτυρ, ὅτι ἡ ἀλήθεια ἐσκόρπισε τὴν σκοτεινάδα. μοῦ φαίνεται, ὅτι φανερώτερον δὲν θέλεις τὸ εὕρει· πρόσωπον λέγει πρὸς πρόσωπον· Καὶ, ὅτι ἀπολαύουσι τὴν σήμερον τοῦ θεοῦ τὴν μετουσίαν. Καὶ, χορεύουσι

τώρα στεφανηφόροι εἰς τὸν παράδεισον. Καὶ, τώρα παραστέκονται μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους εἰς τὸν θρόνον τοῦ θεοῦ. Τί ἄλλο ἐμποροῦμεν νὰ λογιάσωμεν, παρὰ ὅτι εἰς ὅσον ψυχαῖς τώρα χαίρονται τὸν θεὸν, καθὼς λέγομεν; καὶ φανερὰ τὸ ἐδείξαμεν; Καὶ ἂν τοῦτα δὲν σᾶς σώνουσι, θέλομεν φέρει καὶ ἄλλα ἀπὸ τὰ ὅμοια βιβλία. Εἰς τὴν ἐνάτην ᾠδὴν τῶν ἁγίων πατέρων λέγει ἕνα τροπάρι· Μεγάλαις τιμαῖς ἐλάβετε εἰς τὴν γῆν οὐρανόψυχοι ἅγιοι, ὅτι μὲ πόθον ἐτιμήσατε τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. καὶ τώρα ὁποῦ ἀφήκετε τὴν σκιὰν καὶ τὸ σκέπασμα τοῦ κορμίου τὸν βλέπετε αὐτοπρόσωπα εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ δέχεσθε τὰ μεγαλήτερα. Καὶ εἰς ἄλλο· Διαφέντευε πάντοτε ἐκείνους ὁποῦ πάντοτε σὲ ὑμνοῦσιν, καὶ ἐπαινοῦσι τὸ πανηγύρι σου, παραστέκοντας τοῦ δεσπότου Ὀνήσιμε ὅλος φωτισμένος, ὅλος ὑπέρλαμπρος, ὅλος ἀπὸ τοῦ θεοῦ ταῖς ἀστραπαῖς λαμπυρίζοντας. Καὶ ἀλλοῦθι· Ὦ μάρτυρες, τὴν εὐμορφίαν τοῦ θεοῦ ἐσεῖς τὴν βλέπετε καθάρια καὶ λαμπρά. Καὶ πάλιν· Ὅπου οἱ τάξες τῶν ἀγγέλων, ὅπου χαίρονται τὰ πλήθη τῶν δικαίων. Καὶ εἰς ἄλλο· καὶ ἀξιωθήκετε βέβαια νὰ ἔχετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν φέγγοντας ὦ ἀξιοθαύμαστοι ἀπὸ τὴν λάμψιν τῆς ἁγίας τριάδος. Καὶ πάλιν· Σάββα μακαριώτατε, ἴσε τῶν ἀγγέλων, συγκάτοικε τῶν ὁσίων, σύντροφε τῶν προφητῶν, μαρτύρων καὶ ἀποστόλων συγκληρονόμε, ὁποῦ τώρα ἔχεις τὴν κατοικίαν σου ἐκεῖ ὅπου λάμπει τὸ παντοτινὸν φῶς, ἀπὸ ταῖς ἁγίαις τοῦ ὁποίου ἀστραπαῖς λάμποντας παραστέκεσαι τοῦ καλοῦ ὁποῦ χορταίνει πᾶσαν ἐπιθυμίαν, καὶ ὅλος φανερὰ ἀστράπτεις.

Ακούεις; τὸ παντοτινὸν λέγει φῶς, καὶ φῶς παντοτινὸν εἶναι ὁ θεός. καὶ κατοικεῖ τώρα μὲ τὸν θεὸν, καὶ τὸ καλὸν ὁποῦ χορταίνει πᾶσαν ἐπιθυμίαν. τί θέλει νὰ εἰπῇ τοῦτο; τὸ ἄκρον καλὸν, τὸ ἄκρον ἀγαθὸν, τὸ ἄκρον ὁποῦ χορταίνει πᾶσαν ἐπιθυμίαν δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ αὐτὸς ὁ θεός· καὶ τούτου παραστέκει ὁ ἅγιος, καὶ κατοικᾷ μετ' αὐτόν. Τί διὰ τὸν θεὸν ἄλλο σημαδεύουν τοῦτα, παρὰ ὅτι τὴν σήμερον οἱ ἅγιοι ἀπολαμβάνουσιν εἰς ὅσον εἶναι ψυχαῖς; Καὶ ἂν θέλῃς ν' ἀκούσῃς καὶ

ἄλλα

ἄλλα, ἀκούει· Καὶ τώρα χαίρονται τὸν κρυφιώτατον φωτισμόν. Καὶ εἰς ἄλλο· Τῶν ἁγίων τὸ πλῆθος ηὗρε τὴν βρύσιν τῆς ζωῆς, καὶ τὴν θύραν τοῦ παραδείσου. Καὶ πάλιν· Καὶ οἱ δίκαιοι λάμπουσιν ὡσὰν ἥλιοι. Καὶ εἰς ἄλλο· Οἱ ἀληθινοὶ μάρτυρες διὰ τὰ βάσανα ὁποῦ ἔπαθαν εἰς τὴν γῆν, ἔλαβαν στεφάνια οὐράνια. Καὶ πάλιν· Οἱ νικηφόροι μάρτυρες, οἱ κάτοικοι τοῦ οὐρανοῦ, πολλὰ βάσανα ἔπαθαν πέρνοντας τὸ μαρτύριον εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐπαραλάβασιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς τέλειον τὸ στεφάνι διὰ νὰ παρακαλοῦσιν διὰ τὰς ψυχαῖς μας. Καὶ πάλιν· Πολλὰ ἐπαινεμένοι μάρτυρες, ἐσᾶς ἡ γῆ δὲν σᾶς ἔκρυψεν, ἀλλὰ σᾶς ἐδέχθη ὁ οὐρανὸς, οἱ πόρταις τοῦ παραδείσου σᾶς ἀνοιχθήκασιν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμπαίνοντας χαίρεσθε τὸ ξύλον τῆς ζωῆς· παρακαλεῖτε τὸν Χριστόν.

Ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ λέγουσιν, ὅτι οἱ ἅγιοι, ἤγουν οἱ ψυχαῖς τῶν ἁγίων δὲν εἶναι τὴν σήμερον εἰς τὸν παράδεισον; Δὲν ἀκούεις, τί λέγει ὁ Δαμασκηνός; οἱ πόρταις τοῦ παραδείσου σᾶς ἀνοιχθήκασιν; δὲν ἀκούουσιν τί λέγει, πῶς ἐμπήκασι μέσα; δὲν γρυκοῦσιν, ὅτι χαίρονται τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ παρακαλοῦσι δὶ ἐμᾶς; τὸ λοιπὸν ἂν δὲν ἐλάβασιν, οὐδὲ παρακαλοῦσιν, οὐδὲ βλέπουσι τὸν Χριστὸν, οὐδὲ τοῦ παραστέκονται, οὐδὲ χαίρονται τὸ θεϊκὸν φῶς. Καὶ καθόλου κατ' αὐτοὺς οὐδένας ἅγιος εἶναι τώρα μὲ τὸν Χριστόν. Καὶ ποῦ εἶναι τοῦτα ὁποῦ ψάλλομεν; λοιπὸν ψέματα εἶναι; μὴν τ' ὁρίσῃ ὁ Θεός. καὶ πῶς νὰ μὴν εἶναι ἀληθινὸν ἐκεῖνο· τὰ πνεύματα καὶ οἱ ψυχαῖς τῶν δικαίων σὲ ἐπαινοῦσιν ὦ Θεέ; καὶ, δίχως κανένα ἐμπόδιον βλέπετε τὸν Θεὸν οἱ ἅγιοι πρόσωπον πρὸς πρόσωπον; ἂν δὲν εἶναι τώρα μὲ τὸν Χριστὸν, δὲν ἀπολάβασιν· ἂν δὲν ἀπολάβασιν, οὐδὲ παρακαλοῦσιν· ἂν δὲν παρακαλοῦσιν, τί τοὺς ἐπικαλέμεσθα ἡμεῖς; ἂν τώρα δὲν παρακαλοῦσι δὶ ἐμᾶς, ποτὲ δὲν θέλουν παρακαλέσει, ὅτι εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα δὲν εἶναι παρακάλεσις. Δὲν ἀκούεις, ὅτι δὲν εἶναι χρεία νὰ παρακαλῇ τινὰς, ὡσὰν ἀποκάμῃ τὸ πανηγύρι; Ναὶ, λέγουσιν τοῦτοι οἱ νέοι θεολόγοι, ἀπολαμβάνουσι μερικῶς, καὶ βλέπουσι

τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ· ὅμως ἀκόμη δὲν ἀπολάβασιν ἐκεῖνα τὰ ἀνεξείκαστα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα δὲν εἶδεν ὀμμάτι, οὐδὲ αὐτὶ τὰ ἤκουσεν, οὐδὲ ἀνθρώπου καρδία τὰ ἐφαντάσθη· ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀρνηθοῦμεν καθόλου, νὰ μὴν εἶναι τώρα οἱ ἅγιοι μὲ τὸν Χριστόν. Ὢ ἀγνωσία· τοῦτο εἰς τὴν γνώμην μου εἶναι ἄξιον νὰ τὸ γελάσῃ τινὰς, ὄχι νὰ τοῦ ἀποκριθῇ. καὶ παρεπάνω ἐδείξαμεν, ὅτι τοῦτο τὸ λογάκι εἶναι γεμάτον ἀπὸ πᾶσαν αἵρεσιν, καὶ δὲν πρέπει νὰ τὸ ξαναλέγωμεν. Καὶ ὅτι νὰ εἶναι αἵρεσις, ἂς τὸ ἐξετάσωμεν μὲ ὑπομονήν. Ἂν οἱ ψυχαῖς τῶν ἁγίων βλέπουσι τώρα τὸν θεὸν, ἀμὴ δὲν βλέπουσιν ἐκεῖνα τὰ ἀπόκρυφα ἀγαθὰ, δίχως ἄλλο ἐκεῖνα εἶναι μεγαλήτερα ἀπ' αὐτὸν τὸν θεὸν, ἐπειδὴ ἐκεῖνα εἶναι τῶν ἁγίων κρυμμένα, καὶ ὁ θεὸς δὲν τοὺς εἶναι κρυμμένος. ἀλλὰ τοῦτο δὲν θέλει το εἰπῇ ὅποιος ἔχει τὰ λογικά του· μάλιστα τούτην τὴν αἵρεσιν πρέπει κάθε εἷς νὰ τὴν σωπάσῃ. Ἀκόμη ἂς τὸ ἐξετάσωμεν ἔτζι· Ἐκεῖνα τὰ ἀπόκρυφα ἀγαθὰ ἢ δὲν τὰ βλέπουσιν οἱ ἅγιοι ὡσὰν μεγαλήτερα, ἢ ὡσὰν μικρότερα· ἂν ὡς μικρότερα, δὲν κάμνουν χρεία, ὅτι ἔχοντας τὴν χαρὰν τοῦ μεγαλητέρου δὲν τοὺς κόπτει διὰ τὸ μικρότερον· καὶ ἔχοντας τὸ μεγαλήτερον, βέβαια χαίρονται καὶ τὸ μικρότερον. ἀμὴ ἂν δὲν τὸ χαίρονται, διατὶ εἶναι μεγαλήτερον, ἰδοὺ ἡ βλασφημία, ὅτι εὑρίσκεται πρᾶγμα μεγαλήτερον παρὰ τὸ νὰ βλέπῃ τινὰς καὶ νὰ χαίρεται τὸν θεόν. ἀλλὰ δείξει θέλομεν μὲ μαρτυρίαις τῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ ψάλλει, ὅτι οἱ ἅγιοι βλέπουσιν ἐκεῖνα τὰ ἀγαθά. Ὁποῦ δὲν τὸ πιστεύει, ἂς τὸ γυρεύσῃ τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ Σεπτεμβρίου, καὶ θέλει εὕρει ἕνα ἰδιόμελον τοῦ ἁγίου Μάμαντος, ὁποῦ λέγει ἔτζι· Ἐγίνης εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ θεοῦ ὡσὰν ἕνα νέον φυτὸν ἐλαίας, ὡσὰν παιδὶ ὁποῦ περιπατεῖ τὴν στράταν τοῦ θεοῦ μὲ τὸ μαρτύριον. εὐλόγησέ σε ὁ θεὸς, καὶ βλέπεις τὰ ἀγαθὰ τῆς ἄνω Σιὼν, τρυφῶντας εἰς τὴν χαρὰν τοῦ θεοῦ. Τί θέλουν εἰπεῖ καὶ πρὸς τοῦτο ἐκεῖνοι ὁποῦ ἀρνοῦνται τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἁγίων; ἀληθινὰ ὁμοιάζουν τῆς κωφῆς ἀσπίδος, ὁποῦ φράσσει τὰ αὐτία της,

τοῦτοι ὁποῦ μισοῦσι τὴν ἕνωσιν, καὶ ἀγαποῦν τὸ σχίσμα. Διατὶ δὲν θέλουν οὔτε ν' ἀκούσωσιν, οὔτε νὰ ἰδοῦσιν, οὔτε νὰ γνωρίσουν.

Ὁ ἅγιος Δαμασκηνὸς εἰς τὸν δεύτερον ἦχον τῆς ὀκτοήχου λέγει· Χριστὲ ζωοδότα παθόντας θεληματικῶς διὰ τοὺς ἀνθρώπους τὸ πάθος, καὶ καταβαίνοντας εἰς τὸν ᾅδην, ἥρπασες ὡσὰν δυνατὸς ἐκείνους ὁποῦ ἀναμένασιν ἐκεῖ τὸν ἐρχομόν σου ὡς ἀπὸ θηρίου δυνατόν· καὶ τοὺς ἔκαμες χάριν νὰ κατοικοῦν τὸν παράδεισον ἀντὶ τοῦ ᾅδου.

Αλλὰ λέγουσιν, ὅτι διὰ παρηγορίαν δικήν μας εἶναι τοῦτα γεγραμμένα. λοιπὸν ψεύδεται ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, καὶ ψάλλει πρᾶγμα ὁποῦ δὲν εἶναι ἀληθινὸν, καὶ πλανᾷ τὰς ψυχαῖς; καὶ τίς θέλει τὸ εἰπεῖ τοῦτο, ἂν δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν νοῦν του; μήν παρηγορᾷ καὶ τὸν Χριστὸν λέγοντας ὁ ἅγιος τοῦτος· ζωοδότα χριστὲ θεληματικῶς ἔλαβες τὸ πάθος, καὶ ἐκατέβης εἰς τὸν ᾅδην διὰ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἥρπασες ὡσὰν δυνατὸς ὡς ἀπὸ θηρίου δυνατὸν, ἤγουν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, ἐκείνους ὁποῦ ἀναμένασιν ἐκεῖ τὸν ἐρχομόν σου· καὶ εἰς τόπον τῆς κατοικίας τοῦ σκότου, καὶ τὴν ἄβυσσον ἐκείνην ὁποῦ ἐκατοικοῦσαν, τοὺς ἐχάρισες νὰ κατοικοῦν τὸν παράδεισον. παρηγορᾷ τὸν Χριστὸν, ἢ σὰν ἀλήθειαν τὰ λέγει καὶ πιστεύει τοῦτα; μὰ τὴν ἀλήθειαν ὁποῦ γνωρίζω ταῖς ἀπόκρισές σας, ἢ διὰ νὰ εἰπῶ καλλίτερα ταῖς ἄτοπαις ἀντιλογίαις καὶ μάχαις, παραξενίζεται ὅλος, καὶ εὐγαίνει ἀπὸ τὸν νοῦν του. ἀληθινὰ ἐγὼ δὲν δύναμαι ν' ἀκούω λόγια τόσον ἄπρεπα καὶ ἀσύστατα, τὰ ὁποῖα κρατῶ διὰ φαυλομιλήματα παιδαρίων.

Τί δὲ καὶ ὅταν ὁ ὅμοιος Δαμασκηνὸς λέγῃ· Παράξενον πρᾶγμα εἶναι Χριστὲ ἡ σταύρωσίς σου, καὶ ὁ καταβασμὸς εἰς τὸν ᾅδην· διατὶ τοῦτον τὸν ἐκούρσευψες, καὶ μὲ σένα ἔκαμες ν' ἀναστηθοῦν ἔνδοξα ὡσὰν θεὸς τοὺς δεμένους ἐκεῖ ἀπὸ παλαιόθεν· καὶ ἀνοίγοντας τὸν παράδεισον τοὺς ἐκαταξίωσες νὰ τὸν χαίρωνται.

Ἤκουσες καὶ τοῦτο; ἐκατέβηκες, λέγει, εἰς τὸν ᾅδην, καὶ τὸν ἐκούρσευψες· καὶ τοὺς δεμένους, ἤγουν τοὺς ἀπὸ τὸν αἰῶνα

ἁγίους ὁποῦ ἐκοιμοῦντα ἐκεῖ, ἀναστένοντας ἀντάμα σου, ἤνοιξες τὸν παράδεισον, καὶ τοὺς ἐκαταξίωσες νὰ τὸν χαίρονται.

Ἔτι ὁ ἅγιος πατὴρ Ἀναστάσιος, ὁποῦ λέγεται τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ, εἰς ταῖς ἀπόκρισες ὁποῦ δίδει πρὸς κάποιαις ἐρώτησες καμωμέναις μὲ εὐλάβειαν διὰ νὰ τὴν λύσῃ, φανερώτατα ξεδιαλύει τοῦτο τὸ ζήτημα· λέγει, τῶν ἁγίων οἱ ψυχαῖς ὅτι εἶναι εἰς τὸν παράδεισον, οἱ ψυχαῖς τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς τὸν ᾅδην· καὶ τὸ λέγει καθαρώτατα.

ἡ ἐρώτησις εἶναι τούτη
Ποῦ θέλομεν εἰπεῖ νὰ εὑρίσκωνται τώρα οἱ ψυχαῖς;
καὶ ἂν εἶναι ὅλαις εἰς ἕνα τόπον;
ἀπόκρισις.

Δὲν ἔχομεν κανένα ὁποῦ νὰ μᾶς τὸ εἶπεν φανερά· ὅμως ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ μαθαίνομεν, ὅτι οἱ ψυχαῖς τῶν δικαίων μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ ἁγίου λῃστοῦ εἶναι εἰς τὸν παράδεισον. ἔτζι εἶδεν ὁ ἅγιος Ἀντώνιος, ὅτι οἱ ἅγιαις ψυχαῖς εἶναι εἰς τὸν παράδεισον· ὁμοίως καὶ ὁ ἅγιος Παμβὼ, καὶ κάποιοι ἄλλοι πατέρες. Καὶ ὁ τῆς κλίμακος Ἰωάννης λέγει· Ὁ λῃστὴς ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Χριστὸν νὰ τοῦ θυμηθῇ μόνον εἰς τὴν βασιλείαν του, καὶ ἐκληρονόμησεν ὅλον τὸν παράδεισον. πάλιν διὰ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἁμαρτωλῶν μαρτυρᾷ ὅλη ἡ παλαιὰ καὶ νέα διαθήκη, ὅτι πέμπονται εἰς τὸν ᾅδην ὡσὰν εἰς φυλακὴν, καθὼς εἶπεν ὁ Χριστὸς καὶ διὰ τὸν πλούσιον ἐκεῖνον. Ὁμοίως λέγει καὶ ὁ προφήτης Δαβίδ· ἂς στραφοῦσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾅδην· λέγοντας, ἂς στραφοῦσιν, σημαδεύει ὅτι ἐκεῖ εὑρίσκονται τώρα οἱ ψυχαῖς των. μετὰ τοῦτο θέλουν ἔλθει καὶ ξαναπάρει κάθε μία τὸ κορμί της, καὶ τότε θέλει δοθῇ ἐναντίον τους ἡ ἀπόφασις τοῦ κριτοῦ, λέγοντας· ἂς στραφοῦσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾅδην. καὶ φανερὸν εἶναι, ὅτι ἕνας ὁποῦ στρέφεται, στρέφεται ἐκεῖ, ὅπου ἦτον πρῶτα·

Διὰ παράδεισον τοῦτος ὁ ἅγιος, καὶ ἄλλοι πατέρες εἰς διαφόρους τόπους γρικοῦσι τὴν οὐράνιον βασιλείαν. Διατὶ, καθὼς λέγει ὁ Χρυσόστομος ἐξηγῶντας τὸ ιβ. κέφ. τῆς β. πρὸς Κορινθίους, ὁ παράδεισος

Ἀλλὰ καὶ ὁ εὐγλωττότατος καὶ ἅγιος πατέρας Ἀνδρέας,

ὁ Κρήτης

ὁ Κρήτης ἀξιώτατος ἀρχιεπίσκοπος, ἂς ἔλθῃ καὶ αὐτὸς νὰ μαρτυρήσῃ ἀφ' οὗ ἐμαρτύρησαν εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν οἱ ἄλλοι ἅγιοι. τοῦτος ὁ ἅγιος εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς εὐμορφωτάτους του λόγους, τὸν ὁποῖον ἔκαμεν θαυμάσια εἰς τὴν κοίμησιν τῆς παναγίας, σιμὰ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ἔχει τὰ λόγια τοῦτα· Ἀληθινὰ καὶ οἱ ψυχαῖς τῶν ἁγίων περνοῦσι τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον τόπον, ἀμὴ δὲν τοὺς κρατεῖ ὁ τόπος, ἂν δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκείναις, ὁποῦ ἔπεσαν εἰς κρίμα θανάσιμον κάμνοντας ἀνάμελην ζωήν. ἀλλὰ ἐκείναις ὁποῦ ἐφύλαξαν τοῦ θεοῦ τὸν νόμον, καὶ ζῶντας εἰς τὸ κορμὶ ἔδειξαν πνευματικὰ ἔργα, καθὼς εἶναι ἡ συναναστροφὴ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἁγίων, τούταις παγαίνουσιν εἰς τόπους φωτεινοὺς, καὶ ἁρμοδίους τέτοιας καταστάσεως τῶν ἁγίων, τοὺς ὁποίους τόπους βλέπει ὁ θεὸς, καὶ τὰ μάτια του πάντα συντηροῦσι καθὼς λέγει ὁ ψαλμός· τῶν ὁποίων τὴν εὐμορφίαν καὶ μεγαλωσύνην καὶ μακαρίαν θέσιν, λέγω ἀκόμη καὶ τὴν ὡραιότητα ὁποῦ νοῦς δὲν καταλαμβάνει, πρέπει νὰ τὴν ξεύρουσιν καθαρώτερα καὶ ὑψηλότερα ἐκεῖνοι, ὁποῦ σιμώνουσι τοῦ θεοῦ καλλίτερα μας· καὶ τελειώνοντας τὸν δρόμον ταύτης τῆς ζωῆς ἐλάβασι τὴν σύμβασιν, ὅσοις τὴν ἑτοίμασεν ἡ πρόνοια τοῦ θεοῦ, ὁποῦ κυβερνᾷ τὰ ὅλα.

Ἠκούσετε τούτου τοῦ θαυμαστοῦ καὶ μεγάλου ἀνθρώπου, πῶς τῶν ἁγίων οἱ ψυχαῖς μετὰ τὸν δρόμον τούτης τῆς ζωῆς λαμβάνουσι τὴν σύμβασιν; ἤγουν ἐκεῖνο ὁποῦ ἔταξεν τῶν μαθητῶν του λέγοντας· Διὰ νὰ ἦσθε καὶ ἐσεῖς, ὅπου ἐγὼ εἶμαι. Καὶ ὅτι παγαίνουσιν εἰς τόπους φωτεινοὺς, καὶ σιμώνουσι τοῦ θεοῦ, καὶ ἔχουσι θαυμαστὰ τὸν ἀῤῥαβῶνα τῆς μακαριότητος· μάλιστα τὴν εὐμορφίαν καὶ μεγαλωσύνην καὶ ὡραιότητα ὁποῦ νοῦς δὲν καταλαμβάνει, ἤγουν αὐτὸν τὸν θεὸν βλέπουσι καθάρια καὶ ὑψηλά; Πῶς ὦ φίλοι καὶ ἀδελφοὶ τοῦτα δὲν τ' ἀναγνώθετε, ἀμὴ μόνον λογιάζετε καθημερινὰ, πῶς νὰ κατακρίνετε καὶ νὰ κακολογᾶτε ἐκείνους, ὁποῦ πείθονται εἰς τοῦτα καὶ τὰ στέργουσιν; ἀλλὰ διὰ νὰ φραγῇ πᾶσα στόμα ὁποῦ μιλεῖ τὰ ἐναντία, θέλω φέρει ἀκόμη μίαν καὶ μόνην μαρτυρίαν, τὴν ὁποίαν ἐφύλαξα

εἶναι τόπος πολλὰ ὀνομαστός. ὅθεν, λέγει, καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν τοῦ λῃστοῦ, Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ. Καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος λέγει, ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν τρίτον οὐρανὸν, ἀπέκει λέγει, εἰς τὸν παράδεισον.

διὰ ὕστερην· καὶ εἶναι ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, καὶ δὲν ἐμπορεῖτε νὰ τὴν ἀρνηθῆτε· καὶ εἶναι τοῦτη· Καὶ ὅταν ἄνοιξε τὴν πέμπτην βοῦλλαν, εἶδα κάτω ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον ταῖς ψυχαῖς ἐκείνων, ὁποῦ ἐσφαγήκασι διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀρνίου ὁποῦ εἶχαν· καὶ ἔκραξαν μὲ φωνὴν μεγάλην λέγοντας· Ἕως πότε ὁ δεσπότης ὁ ἅγιος καὶ ἀληθινὸς δὲν κρίνεις, καὶ δὲν ξεδικαιώνεις τὸ αἷμα μας ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς γῆς; καὶ ἐδόθη καθενὸς ἕνα ῥοῦχον ἄσπρον· καὶ τοὺς ἐδόθη λόγος, ὅτι νὰ ἀναπαυθοῦσιν ἀκόμη ὀλίγον καιρὸν, ὥστε νὰ τελειωθοῦσιν καὶ οἱ σύντροφοί των, καὶ οἱ ἀδελφοί των, καὶ ὅσοι μέλλουν νὰ φονευθοῦσιν ὡσὰν καὶ αὐτοί. Καὶ παρακάτω· Καὶ ἀπεκρίθη ἕνας ἀπὸ τοὺς γέροντες λέγοντάς μου· τοῦτοι οἱ ἐνδυμένοι τὰ ἄσπρα ῥοῦχα τίνες εἶναι, καὶ πόθεν ἤλθασι; Καὶ τοῦ εἶπα, αὐθέντη μου ἐσὺ τὸ ξεύρεις. Καὶ μοῦ εἶπεν· τοῦτοι εἶναι ὁποῦ ἦλθαν ἀπὸ τὴν μεγάλην θλίψιν, καὶ ἔπλυναν τὰ ῥοῦχα τους, καὶ τὰ ἐλεύκαναν εἰς τὸ αἷμα τοῦ ἀρνίου. Διὰ τοῦτο εἶναι ἔμπροσθεν τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν δουλεύουσιν ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τὸν ναόν του.

Ἠκούσετε τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς; τίς λέγει καλλίτερα καὶ ἀληθινὰ, τοῦτος, ἢ ὁ Μάρκος τῆς Ἐφέσου, καὶ ὅσοι μετ' αὐτὸν δὲν ἀποδέχονται τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον, καὶ κάθε ἄλλος ὁποῦ νὰ λέγῃ τὸ ἐναντίον; Ἐγὼ λογιάζω νὰ λέγῃ καλλίτερα ὁ Ἰωάννης, ὁποῦ ἐπαράλαβε τὴν θεολογίαν ἀπὸ τὸ στῆθος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐγέμισε τὸν κόσμον ἀπὸ νάματα ζωῆς. ἀμὴ τοῦτοι κινοῦνται ἀπὸ χοντροσύνην καὶ ἀναισθησίαν, καὶ ἐγέμισαν τὸν κόσμον ταραχαῖς καὶ αἵρεσες. Δὲν ἀκούετε; Διατὶ ἔπλυναν, λέγει, τὰ ῥοῦχα τους· ἤγουν, διατὶ ἐκαθάρισαν τὰ κορμία τους ἀπὸ ταῖς ἁμαρτίαις, καὶ τὰ ἐλεύκαναν εἰς τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, διὰ τοῦτο εἶναι ὀμπρὸς εἰς τὸν θρόνον τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν δουλεύουσιν ἡμέραν καὶ νύκτα. Τί ἔχετε πρὸς τοῦτο νὰ εἰπῆτε; τίποτε. λοιπὸν καταπεισθῆτε, ἐπιστραφῆτε, ξυπνήσετε, σηκωθῆτε, ὑποταχθῆτε τῆς ἀληθείας, καθὼς ἐκάμαμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ μὴ θέλετε ἔτζι φανερὰ καὶ ἀδιάντροπα νὰ ἐναντιᾶσθε

τιάθε τῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας, καὶ νὰ βλάπτετε τὴν ἀλήθειαν. Ἐμεῖς λέγοντας, ὅτι οἱ ἅγιοι παρασέκονται τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν βλέπουσι καθάρια, λέγομεν ὅτι ἀπολαμβάνουσιν. Καὶ δὲν γρυκοῦμεν νὰ εἶναι ἄλλο τὸ νὰ βλέπῃ τινὰς τὸν θεὸν πρόσσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἄλλο νὰ εἶναι ἡ ἀπόλαυσις. Καὶ ἂν ἐσεῖς ἐμπορεῖτε νὰ μᾶς δείξετε τὸ ἐναντίον, ὅτι παρασέκοντας οἱ ἅγιοι τῆς ἁγίας τριάδος, καὶ βλέποντάς την αὐτοπρόσσωπα, δὲν ἀπολαύουσιν ἀκόμη, ἀλλὰ δέχονται μεγαλήτερην ἀπόλαυσιν παρὰ τὴν θεωρίαν τοῦ θεοῦ, ἀποδείξετε το ἐσεῖς τοῦτο, καὶ ἐμεῖς θέλομεν σωπάσει· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐμπορετὸν νὰ δείξετε πρᾶγμα μεγαλήτερον παρὰ τὸ νὰ βλέπῃ τινὰς αὐτοπρόσωπα τὸν θεόν. Δὲν ἠξεύρετε, ὅτι ἐξαγκρίζετε τοὺς ἁγίους καὶ τοὺς βλασφημᾶτε λέγοντας, πῶς δὲν εἶναι ἀκόμη μὲ τὸν Χριστὸν, οὐδὲ χαίρονται τὴν θεωρίαν του; Ἐκεῖνοι εὑρισκόμενοι μὲ τὸν Χριστὸν παρακαλοῦσι δίχως κανένα ἄλλο μέσον διὰ ἐμᾶς τὴν ἁγίαν τριάδα, καὶ λάμπουσιν ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ θεοῦ, καὶ ὀρέγονται νὰ εἶναι πάντα ἀντάμα του· καὶ ἐσεῖς ἀρνᾶσθε νὰ εἶναι μὲ τὸν θεὸν, καὶ λέγετε πῶς ἀναμένουσι τὴν ἀνάστασιν διὰ νὰ ἀπολαύσουν, καὶ βέβαια πολλὴν πείραξιν δίδετε τῶν ἁγίων. καὶ ἂν τοὺς πειράζετε, καθὼς κάμνετε, πῶς νὰ παρακαλέσουν, ἢ νὰ γενοῦσιν μεσίταις διὰ ὄνομά σας; οἱ ὁποῖοι λέγετε, πῶς αὐτοὶ δὲν εἶναι μὲ τὸν θεὸν, ἀλλὰ μακρὰν ἀπὸ τὸν θεὸν, καὶ βλασφημᾶτε; εἰπέτε, ἀποκριθῆτε· ἀλλὰ δὲν ἐμπορεῖτε. ἕνα πρᾶγμα εἶναι ὁποῦ δίδει πολλῶν δυσκολίαν, λογιάζοντας πῶς οἱ ἅγιοι δὲν συμφωνοῦσιν· Ὅτι οἱ διδάσκαλοι καμίαν φορὰν λέγουσιν, πῶς οἱ ἅγιοι ἀπολαμβάνουσι τέλεια, καμίαν φορὰν ὄχι τέλεια. Διατὶ μιλῶντας διὰ ταῖς ψυχαῖς μόνον, λέγουσιν ὅτι ἀπολαμβάνουσι τέλεια· μιλῶντας διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅλον, ὄχι τέλεια. ἐπειδὴ ἂν ἀκόμη δὲν ἐγίνηκεν ἡ ἀνάστασις, πῶς ἐμπορεῖ νὰ ἀπολάβῃ τὸ κορμὶ μὲ τὴν ψυχήν; Διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι εἰς ὅσον ψυχαῖς, ἀπολαμβάνουσι τέλεια οἱ ἅγιοι· εἰς ὅσον δὲν ἦσαν μόνον ψυχαῖς, ἀλλὰ εἶχαν καὶ κορμία, λέγομεν ὅτι δὲν ἀπολαμβάνουσι τελείως· διότι

ἡ ψυχὴ εἶναι εἰς τὸ κορμὶ ὡσὰν ζωὴ καὶ τελείωσις· τὸ κορμὶ ὁποῦ δέχεται τὴν ψυχὴν, ἀκόμη δὲν ἀνεστήθη, οὐδ' ἀπέλαβεν. ἡ ψυχὴ εἶναι πρᾶγμα ἀθάνατον, καὶ ἀπολαμβάνει τέλεια. Καὶ διατὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι καμωμένος ἀπὸ τὸ ἕνα καὶ ἀπὸ τ' ἄλλο, καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος ἐκοπίασε, διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀκόμη δὲν ἀπολαμβάνει τελείως. ἀμὴ ὅταν παίρνομεν τὸ ὅλον ἀπὸ τὸ μέρος, καὶ γρυκοῦμεν τὸ τιμιώτερον, τότε λέγομεν, πῶς οἱ ἅγιοι ἀπολαμβάνουσι τέλεια. Καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ νὰ εἶναι τὸ τιμιώτερον καὶ εὐγενέστερον μέρος παρὰ τὸ κορμὶ, τὸ ξεύρουσι καὶ οἱ τυφλοί. Καὶ τοῦτο θέλει νὰ εἰπῇ ἐκεῖνο ὁποῦ ἀναφέραμεν ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ιωάννου, ὅτι καθενὸς ἐδόθη ἕνα ροῦχον ἄσπρο· καὶ τοὺς ἐδόθη λόγος νὰ ἀναμείνωσιν ἀκόμη λίγάκι, ἤγουν τὴν ἀνάστασιν τοῦ κορμίου. λοιπὸν ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐλάβασιν ἕνα ροῦχο, θέλουσιν λάβει δύο εἰς τὴν ἀνάστασιν. ὅθεν εἶναι φανερὸν, ὅτι τὸ ἕνα ροῦχο ὁποῦ ἐδόθη, εἶναι τῆς ψυχῆς ἡ ἀπόλαυσις, ἡ ὁποία καὶ λέγεται καὶ εἶναι τελεία· καὶ ἡ ἄλλη μακαριότης εἶναι τοῦ κορμίου, τὴν ὁποίαν θέλει λάβει μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν κρίσιν. Δὲν κάμνει χρεία νὰ εἰποῦμεν περισσότερον, καὶ σώνει.

Πρὸς ἐκεῖνα τὰ λόγια τοῦ ἁγίου Παύλου, τὰ ὁποῖα μᾶς προβάνετε ὡσὰν πρᾶγμα ὁποῦ δὲν ἔχει ἀπολογίαν, καὶ τὰ προφέρετε μὲ πολὺ θάρρος· ἤγουν· Ὅλοι οἱ ἅγιοι μαρτυρημένοι εἰς τὴν πίστιν δὲν ἐλάβασι τὸ τάξιμον, προβλέποντας ὁ θεὸς δι' ἐμᾶς ἄλλο τίποτε καλλίτερον, διὰ νὰ μὴν λάβουσι δίχως ἐμᾶς τὴν τελείωσιν· ἀπὸ ἐδῶ λέγετε, πῶς ὁ μακάριος Παῦλος λέγει, ὅτι δὲν ἐλάβασιν οἱ ἅγιοι τὸ τάξιμον. πρὸς τοῦτο θέλομεν ἀποκριθῇ· μόνον σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ ἀκούσετε δίχως ταραχὴν· ὅτι πρὸς ἀνθρώπους γραμματισμένους δὲν ἠθέλαμεν ἀποκοτήσει νὰ μιλήσωμεν ἔτζι, λογιάζοντας ὅτι ἂν τὰ ξεύρομεν ἐμεῖς, περισσότερα τὰ ξεύρουν ἐκεῖνοι. ἀμὴ πρὸς ἐσᾶς θέλω εἰπεῖ, διατὶ λογιάζω, πῶς τοῦτα δὲν τὰ ξεύρετε ποσῶς, οἱ ὁποῖοι καὶ διὰ τοῦτο ἀντιλέγετε. διατὶ ἂν

ἂν εἴχετε μάθησιν, δὲν ἠθέλετε ἀντιλέγει τῆς ἀληθείας εἰς πρᾶγμα τόσον φανερόν. ἐπειδὴ λοιπὸν ἐσεῖς καθόλε δὲν γρυκᾶτε, καθὼς λογιάζω, τί θέλει νὰ εἰπῇ· Δὲν ἐλάβασι τὸ τάξιμον τοῦ θεοῦ· ἐμεῖς τὸ θέλομεν ἑρμηνεύσει καὶ τὴν δύναμίν μας. Τοῦτον τὸν λόγον εἶπεν ὁ ἅγιος Παῦλος διὰ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν τοῦ κορμίου τῶν ἀνθρώπων· τὴν ἐποίαν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ πιστεύομεν, πῶς θέλει γένει, ἀμὴ πότε δὲν τὸ ξεύρομεν. ὅμως ἀπὸ τὴν θείαν γραφὴν πιστεύομεν, ὅτι μέλλει νὰ γένῃ εἰς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος, ὅτε πᾶσα ἄνθρωπος θέλει ξαναλάβει τὸ κορμί του, λαμβάνοντας καὶ τὰ ἔργα του ἢ καλὰ ἢ κακὰ τὴν ἀνταμοιβήν, καθὼς λέγει τὸ ἅγιον Ευαγγέλιον. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ τάξιμον ὁποῦ ἔταξεν ὁ Θεὸς τῶν πατέρων εἰς τοὺς προφήταις, νὰ τοὺς ἀναστήσῃ. Καὶ ἔταξεν ὁ θεὸς νὰ ἀναστήσῃ τοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευαν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀνάστασιν τοῦ κορμίου. Καὶ ἂν ἤθελε πληρωθῇ ἡ ἀνάστασις εἰς τὸν καιρὸν τῶν πατέρων, ἐμεῖς δὲν ἐγεννούμεθα. Τοῦτο λέγει λοιπὸν ὁ ἅγιος Παῦλος· Δὲν ἐλάβασιν οἱ πρεστήτεροι μας τὴν ἀνάστασιν τοῦ κορμίου, προβλέποντας ὁ θεὸς τίποτε καλλίτερον διʼ ἐμᾶς, διὰ νὰ μὴν τελειωθοῦσι δίχως ἐμᾶς· ἤγουν, διὰ νὰ μὴν ἀναστηθοῦν δίχως ἐμᾶς. Διατὶ ἂν ἤθελε πληρωθῇ εἰς ἐκείνους ἡ ἀνάστασις τοῦ κορμίου, καὶ ἤθελαν ξαναπάρει τὰ κορμία τους οἱ ψυχαῖς, δὲν ἤθελεν εἶσαι ὁ ἐρχομὸς τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἤθελεν εἶσαι ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, οὔτε οἱ ἅγιοί μας πατέρες καὶ διδάσκαλοι, οὔτε οἱ θεοφόροι ἱεράρχαι, τοὺς ὁποίους τώρα ἔχομεν ἁγίους καὶ φίλους τοῦ θεοῦ, οἱ ὁποῖοι μᾶς ὁδηγοῦσι νὰ γνωρίζωμεν τὸν θεὸν, καὶ νὰ εὕρωμεν σωτηρίαν. ἀλλʼ οὐδὲ ἡμεῖς ἠθέλαμεν εἶσαι γεννημένοι, οὔτε ἄλλοι ὕστερά μας. Καὶ τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λογιάζει ὁ Παῦλος νὰ εἶναι καλλίτερον διʼ ἐμᾶς, διὰ νὰ μὴ τελειωθοῦσιν ἐκεῖνοι δίχως ἐμᾶς, ἀλλὰ νὰ ἀναμείνωσιν νὰ ἤμεσθα καὶ ἐμεῖς εἰς τὸν κόσμον, καὶ τότε ἀντάμα μὲ ἐκείνους καὶ ἐμεῖς νὰ λάβωμεν τὴν ἀνάστασιν τοῦ κορμίου καὶ τὰ στεφάνια ἀπὸ ἐκεῖνον ὁποῦ τὰ

ἔταξεν,

ἔταξεν, τὸν πρῶτον ὁποῦ ἀνεστήθη, τὸν [illegible] Ἰησοῦν. Διότι σὰν γένῃ ἡ ἀνάστασις ὅλων τῶν ἀνθρώπων, δὲν θέλει εἶσαι πλέον γένεσις ἢ θάνατος, ἀλλὰ θέλουσι παύσει καὶ τὰ δύο· καὶ οὔτε θέλει γεννηθῇ τινὰς, οὔτε θέλει λάβει θάνατον. Διὰ τοῦτο δὲν ἐγίνη τότε ἡ ἀνάστασις. Καὶ διὰ τί ἄλλο; ἐπειδὴ ὁ τόπος τοῦ τάγματος τῶν ἀγγέλων ὁποῦ ἔπεσαν δὲν ἐγέμισε. Διατὶ λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ θεολόγος· πρέπει νὰ γεμίσῃ ὁ ἐπάνω κόσμος· ὃ ὁρίζει ὁ Χριστὸς, μὴν ἐναντιούμεθα.

Καὶ εἰς τὴν παραβολὴν εἶπεν ὁ ὑπηρέτης τοῦ δεσπότη του· αὐθέντη ἐγίνηκεν καθὼς ὥρισες, καὶ εἶναι ἀκόμη τόπος. ἐπειδὴ λοιπὸν τοῦτος ὁ τόπος δὲν ἦτον ἀκόμη γεμάτος, δὲν ἐγίνηκεν ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ τάσιμον, ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος γράφοντας τῶν ἑβραίων, τὸ ὁποῖον ἀκόμη δὲν τὸ ἐπαραλάβασιν οἱ προτήτεροί μας, καὶ καθὼς λογιάζω, ἐσεῖς ἀκόμη δὲν τὸ γρικᾶτε. ἀλλ' ἐμεῖς θέλομεν ξεδιαλύσει ἐκεῖνο ὁποῦ εἴπαμεν, καὶ θέλομεν σᾶς δείξει ποῖον εἶναι τὸ τάσιμον, καὶ πότε τὸ ἔκαμεν ὁ θεὸς τοῦτο τὸ τάσιμον, καὶ τίνος, καὶ διὰ ποίαν ἀφορμὴν τὸ ἔκαμεν. Οἱ ἑβραῖοι εἶχαν ἀπηλπισθῆ δὲν ἀναμένοντας σωτηρίαν, οὐδὲ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, καὶ ἔλεγαν· ἐχαθήκαμεν, ἀφανίσθη ἡ ἐλπίδα μας· ἂς φάγωμεν, ἂς πίωμεν, ὅτι αὔριον ἀποθνήσκομεν. τότε ὁ θεὸς ἐκίνησε τὸν προφήτην νὰ εἰπῇ τοῦ λαοῦ, ὅτι νὰ πιστεύῃ πῶς θέλει εἶσαι ἀνάστασις, καὶ νὰ τοὺς τάξῃ πῶς ὁ θεὸς μέλλει νὰ ἀναστήσῃ τὰ κώκαλά των τὰ ξηρὰ, καὶ νὰ τὰ ἐνδύσῃ ἀπὸ σάρκα καὶ νεῦρα καὶ δέρμα, καὶ νὰ τοὺς δώσῃ πνοὴν· καὶ θέλει τοὺς στρέψει εἰς τὰ Ἱερουσόλυμα· τὸ ὁποῖον ὄνομα σημαίνει, βλέψιν τῆς εἰρήνης. Ταῦτα τὰ λέγει ὁ προφήτης Ἰεζεκιὴλ εἰς τὸ λζ. Κεφάλαιον.

Ἦλθε, λέγει, ἐπάνω μου τοῦ θεοῦ τὸ χέρι, καὶ μὲ ἔφερεν ἔξω κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ, καὶ μὲ ἔβαλεν εἰς τὸ μέσον τοῦ κάμπου· καὶ τοῦτος ἦτον γεμάτος ἀπὸ κώκαλα ἀνθρώπων. καὶ μὲ ἔφερεν τριγύρου εἰς αὐτὰ, καὶ ἦσαν πολλὰ καὶ πολλὰ εἰς

τὸν

τὸν κάμπον, καὶ ἦσαν ξερὰ ξηρά. Καὶ εἶπε πρὸς ἐμένα· υἱὲ ἀνθρώπου, τάχα νὰ ζήσουν τὰ κώκαλα τοῦτα; Καὶ εἶπα, Κύριε, Κύριε, ἐσὺ τὸ ξεύρεις. Καὶ μοῦ εἶπεν· υἱὲ ἀνθρώπου προφήτευσε ἐπάνω εἰς τὰ κώκαλα τοῦτα, καὶ εἰπέ τους· Ἀκούσετε τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἐσεῖς τὰ ξηρὰ κώκαλα· ἔτζι λέγει ὁ θεὸς τῶν κωκάλων τούτων· Ἰδοὺ ἐγὼ φέρω ἐπάνω σας πνοὴν ζωῆς, καὶ θέλω δώσει ἐπάνω σας νεῦρα, καὶ θέλω σᾶς σκεπάσει μὲ σάρκα, καὶ θέλω ξαπλώσει ἐπάνω σας δέρμα, καὶ θέλω σᾶς χαρίσει πνοὴν, καὶ θέλετε ζήσει, καὶ θέλετε γνωρίσει ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος. Καὶ ἐπροφήτευσα, καθὼς μοῦ ὥρισε· καὶ προφητεύοντας ἐγὼ ἐγίνηκε φωνή· καὶ ἰδοὺ σεισμὸς μέγας· καὶ ἐσίμωσαν τὰ κώκαλα καθένα εἰς τὸν τόπον του· καὶ εἶδα, καὶ ἰδοὺ νεῦρα καὶ σάρκες ἐγεννοῦντο εἰς αὐτὰ, καὶ ἀνέβαινεν ἐπάνω τους δέρμα, καὶ πνοὴ δὲν ἦτον εἰς αὐτά. Καὶ εἶπε μου, προφήτευσε διὰ τὴν πνοήν· προφήτευσε υἱὲ ἀνθρώπου. Καὶ εἶπα τῆς πνοῆς· τοῦτο λέγει ὁ Κύριος ὁ Κύριος· ἀπὸ τοὺς τέσσαρας ἀνέμους ἂς ἔλθῃ πνοὴ, καὶ φύσησε εἰς τούτους τοὺς νεκροὺς, καὶ ἂς ζήσουν. Καὶ ἐπροφήτευσα καθὼς μοῦ ὥρισεν, καὶ ἐμπῆκεν εἰς αὐτοὺς πνοὴ ζωῆς, καὶ ἔζησαν, καὶ ἐστάθησαν εἰς τὰ πόδια τους πολὺ πολὺ πλῆθος. Καὶ μοῦ εἶπεν· υἱὲ ἀνθρώπου, τοῦτα τὰ ξερὰ κώκαλα εἶναι ὁ λαὸς τῶν ἑβραίων· αὐτοὶ λέγουσιν, ὅτι τὰ κώκαλά μας ἐξηράθηκαν, ἐχάθη ἡ ἐλπίδα μας, ἀφανισθήκαμεν. Διὰ τοῦτο προφήτευσε, καὶ εἰπέ τους· ἔτζι λέγει ὁ Κύριος Κύριος· Ὦ λαός μου, ἰδοὺ ἐγὼ ἀνοίγω τοὺς τάφους σας, καὶ θέλω σᾶς δώσει τὴν πνοήν μου, καὶ θέλετε ζήσει, καὶ θέλω σᾶς βάλει εἰς τὴν γῆν σας, καὶ θέλετε γνωρίσει ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος. εἶπα το, καὶ θέλω το κάμει, λέγει ὁ Κύριος. Μὴ νὰ ἐκαταλάβετε τὴν δυσκολίαν σας; καὶ τί θέλει νὰ εἰπῇ ἐκεῖνο ὅπου καλότατα καὶ ἀληθινώτατα λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, ἀμὴ ἐσεῖς δὲν τὸ γρικᾶτε; ὅτι ὅλοι οἱ προπατέρες μας δὲν ἐλάβασι τὸ τάσιμον, προβλέποντας ὁ θεὸς τίποτε καλλίτερον δι᾽ ἐμᾶς, διὰ νὰ μὴν τελειωθοῦσιν ἐκεῖνοι δίχως ἐμᾶς. ἐκατα-

ταλάβετε ποῖον εἶναι τὸ τάσιμον, καὶ πότε τὸ ἔκαμεν ὁ Θεός; ὅτε οἱ ἑβραῖοι δὲν ἐπίστευαν τὴν ἀνάστασιν, βλέποντας πῶς τὰ κορμία σαπαίνονται, τὰ κώκαλα λύονται, ἀπελπισθήκασιν, καὶ εἶπαν· ἐχάθη ἡ ἐλπίδα μας, ἀφανισθήκαμεν· τὰ κώκαλά μας ἐξηράνθησαν, ἤγουν χαλούμεθα· ποῦ εἶναι ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν; ὅτι τὰ κορμία μας φθείρονται, καὶ γίνονται κόνις. Διότι ἐλόγιαζαν νὰ εἶναι εἰς τοῦτον τὸν κόσμον ἡ μακαριότης. Τότε εἶπεν ὁ Θεὸς τοῦ προφήτη· διὰ τοῦτο, ποῖον τοῦτο; διατὶ λέγουσιν, ὅτι τὰ κώκαλά μας ἐξηράνθησαν· προφήτευσε ἐπάνω εἰς τὰ κώκαλα τοῦτα, καὶ εἰπὲ τους, καὶ τὰ ἑξῆς. ἀπέκει λέγει· προφήτευσε διὰ τὴν πνοήν· καὶ ἐπροφήτευσε καθὼς τοῦ ὡρίσθη. ἀπέκει, καὶ θέλετε γνωρίσει, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος, διότι θέλω ἀνοίξει τὰ μνήματά σας ὦ λαός μου, καὶ θέλω σᾶς βγάλει ἀπὸ τὰ μνήματά σας, καὶ θέλω σᾶς φέρει εἰς τὴν γῆν τοῦ Ισραήλ. τοῦτο εἶναι τὸ τάσιμον ὁποῦ ἔκαμεν ὁ Θεός; καὶ ἔταξε τῶν πατέρων μας μὲ τὸ στόμα τούτου τοῦ προφήτου, νὰ τοὺς ἀναστήσῃ, καὶ νὰ τοὺς δώσῃ· τῶν ἀξίων λέγω καὶ καθαρισμένων· εἰς τόπον τῆς γηίνης Ιερουσαλὴμ τὴν οὐράνιον καὶ αἰώνιον. Τὸ ὁποῖον τάσιμον ἀκόμη δὲν τὸ ἐλάβασι, καθὼς λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, προβλέποντας ὁ Θεὸς τίποτε καλλίτερον δι' ἡμᾶς, διὰ νὰ μὴν τελειωθοῦσι δίχως μας, ἤγουν νὰ λάβουσιν ἐκεῖνοι τὴν ἀνάστασιν δίχως ἐμᾶς, καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς στολῆς τοῦ κορμίου, δὲν ἀναμένοντας νὰ ἀναστηθοῦν ἀντάμα οἱ ἀδελφοὶ καὶ σύνδουλοι. ἀμὴ σὰν γένῃ ἡ κοινὴ ἀνάστασις, τότε θέλει πληρωθῆ τὸ τάσιμον ὁποῦ ἔκαμεν ὁ Θεός, καὶ θέλουν ἀναστηθῆ ὅλα τὰ κορμία τῶν ἀνθρώπων· καὶ τότε ἡ ψυχὴ ἀντάμα μὲ τὸ κορμὶ θέλουν παραλάβει τὸ τέλειον, ἤγουν τὴν μακαριότητα τελείως.

Ἔχω εἰς τοῦτο μάρτυρα καὶ τὸν ἅγιον εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν
Κεφ. ιγ. εἰς ταῖς πράξες τῶν ἀποστόλων, ὅπου λέγει ὁ Παῦλος τῶν ἰουδαίων·

Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐσᾶς ἔπεμψεν ὁ Θεὸς τὸν λόγον τῆς σωτηρίας. διατὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ιερουσαλὴμ, καὶ οἱ ἄρχοντές των

ἀπὸ

ἀπὸ ἀγνωσίαν ἐγύρευσαν ἀπὸ τὸν Πιλάτον νὰ φονευθῇ ὁ δίκαιος Ἰησοῦς. Καὶ ἀφ' οὗ ἐτελείωσαν ὅλα ὅσα ἦσαν γεγραμμένα διὰ αὐτὸν, τὸν ἐκατέβασαν ἀπὸ τὸ ξύλον, καὶ τὸν ἔβαλαν εἰς τὸν τάφον. ἀλλὰ ὁ Θεὸς τὸν ἀνάστησεν, Καὶ ἐκεῖνος ἔδειξε τὸν ἑαυτόν του πολλαῖς ἡμέραις τῶν ἀνθρώπων ὁποῦ ἀντάμα του εἶχαν ἀνέβη ἀπὸ τὴν γαλιλαίαν εἰς τὰ Ἱερουσόλυμα, οἱ ὁποῖοι τοῦ εἶναι μάρτυρες πρὸς τὸν λαόν. Καὶ ἡμεῖς σᾶς μηνύομεν καλὸν μήνυμα, Ὅτι τὸ τάσιμον ὁποῦ ἔκαμεν ὁ θεὸς τῶν πατέρων, τὸ ἐπλήρωσεν εἰς ἐμᾶς τὰ παιδία τους, ἀναστένοντας τὸν Ἰησοῦν.

Ἀκούεις; τὸ τάσιμον λέγει ὁποῦ ἔκαμεν τῶν πατέρων· ποῖον τάσιμον; τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν· τὴν ὁποίαν ἐβεβαίωσε καὶ ἐφανέρωσεν εἰς ἐμᾶς τὰ παιδία τῶν πατέρων ἐκείνων ὁ θεὸς μὲ τὴν ἀνάστασιν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἀναστάσεως τοῦ ὁποίου ἐμεῖς ἤμεσθα μάρτυρες ἀληθινοὶ, ὅτι μὲ τὰ μάτια μας τὴν εἴδαμεν, καὶ τὰ χέρια μας ἐψηλάφησαν. Καὶ ἰδοὺ σᾶς δίδομεν τὸ καλὸν μήνυμα, Ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀναστήθη πρῶτος, εἰς βεβαίωσιν ὅτι τὸ τάσιμον εἶναι ἀληθινόν. Διότι ἔδειξε μὲ τὴν ἀνάστασίν του, καταργῶντας τὸν θάνατον, πῶς ἔχει νὰ πληρωθῇ ἡ κοινὴ καὶ φοβερὰ ἐκείνη ἀνάστασις, τὴν ὁποίαν ἔταξε τῶν πατέρων μας, καθὼς εἴπαμεν. καὶ αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ ἔταξεν, καὶ ἠθέλησε νὰ δείξῃ τὴν ἀνάστασιν εἰς τὸν ἑαυτόν του πρῶτον, καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος θέλει τὴν δώσει ὁλωνῶν. Διὰ τοῦτο λέγεται καὶ πρωτότοκος τῆς κοινῆς ἐκείνης ἀναστάσεως ὁ Χριστὸς, καθὼς φωνάζει ὁ μακάριος Παῦλος, διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁποῦ χαρίζει, καὶ κυριεύει, καὶ τελειώνει τὴν ἀνάστασιν. λέγει ὁ Παῦλος· Ἀναστήθη Κορ.α.ιε.
ὁ Χριστὸς, καὶ ἐγίνηκεν πρωτοφανήσικος τῶν νεκρῶν, διὰ νὰ εἶναι αὐτὸς τὰ ὅλα, εἰς ὅλα πρῶτος, καὶ ὅλα νὰ τοῦ ὑποτάγουσιν.
Καὶ πάλιν· Ὁ Χριστὸς ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνέζησεν, Ρωμ. ιδ.
διὰ νὰ κυριεύσῃ καὶ ζωντανοὺς καὶ ἀποθαμένους. Καὶ πάλιν.
Ἐκεῖνος ὁποῦ ἀνάστησε τὸν κύριον Ἰησοῦν, θέλει ἀναστήσει καὶ β.Κορ.δ.
ἐμᾶς διὰ τοῦ Ἰησοῦ, διὰ νὰ τοῦ παρασταθοῦμεν. Καὶ πάλιν·

α. θεσ. δ. Καὶ ἐμεῖς θέλομεν ἁρπαγῆ εἰς τὰ νέφια, διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν τὸν δεσπότην εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἔτζι θέλομεν εἶσαι ἀντάμα τε πάντοτε. Καὶ εἰς τὰς πράξες τῶν ἀποστόλων γράφει
κεφ. κς. ὁ ἅγιος Λεκᾶς, ὅτι μιλῶντας ὁ ἅγιος Παῦλος πρὸς τὸν βασιλέα Αγρίππαν τε εἶπε· Τὴν ζωήν με ὁπε ἐπέρασα εἰς τὰ Ιερεσόλυμα τὴν ξεύρουσιν ὅλοι οἱ ἑβραῖοι, γνωρίζοντάς με ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἂν θέλεσι νὰ μαρτυρήσουν, πῶς ἔζησα κατὰ τὴν τζειοτάτην τάξιν τῆς θρησκείας μας φαρισαῖος. Καὶ τώρα στέκω καὶ κρίνομαι διὰ τὴν ἐλπίδα τε τάσιμε ὁπε ἔταξεν ὁ Θεὸς τῶν πατέρων· εἰς τὸ ὁποῖον τάσιμον οἱ δώδεκα φυλαῖς τε γένες μας λατρεύοντας παντοτινὰ νύκτα καὶ ἡμέραν ἐλπίζεν νὰ καταντήσεσιν. Διὰ τέτην τὴν ἐλπίδα μὲ καταδικάζεσιν οἱ ἑβραῖοι βασιλεῦ Αγρίππα. καὶ διατὶ κρίνετε ἐσεῖς πρᾶγμα ἄπιστον, ὅτι ὁ Θεὸς νὰ ἀναστένῃ νεκρές;

Ηκεσες καὶ ἐδῶ τὸν μακάριον Παῦλον, πῶς γρικᾷ τὸ τάσιμον ὁπε ἐγίνηκε τῶν ἑβραίων, ἤγουν ὅτι εἶναι ἡ ἀνάστασις τε κορμίε; Διὰ τέτο λέγει· ἂν τέτο εἶναι τὸ τάσιμον, καὶ τέτο ἐμεῖς τὸ ἐλπίζομεν, διατὶ κρίνετε ἄπιστον, ὅτι ὁ Θεὸς νὰ ἀναστένῃ νεκρὲς, ἂν αὐτὸς τὸ ἔταξεν; τέτη εἶναι λοιπὸν ἡ ἐπαγγελία, ἤγουν τὸ τάσιμον ὁπε ἔκαμεν ὁ Θεὸς, ἡ ἀνάστασις τε κορμίε· διὰ νὰ μὴν λέγωσι τινὲς, ἂς φάγωμεν, καὶ ἂς πίωμεν, ὅτι αὔριον ἀποθνήσκομεν. καὶ νὰ πιστεύεσιν ὅτι εἶναι ἄλλη ζωὴ, ὡσὰν ἀποκάμῃ τέτη. Καὶ τέτο λέγει ὁ μακάριος Παῦλος· Δὲν ἐλάβασι τὸ τάσιμον οἱ προτινοί μας, ἤγουν τὴν ἀνάστασιν τε κορμίε, προβλέποντας ὁ Θεὸς τίποτε καλλίτερον δι' ἐμᾶς. καὶ τέτο τί εἶναι; ὄχι ἄλλο, παρὰ ὅτι καὶ ἡμεῖς νὰ γεννηθεμεν, καὶ νὰ μὴν τζειωθεσιν ἐκεῖνοι πρὶν γενεμεν καὶ ἐμεῖς εἰς τὸν κόσμον.

Ερμηνεύσαμεν μὲ φαίνεται καὶ τέτο καλά· καὶ δὲν δείχνει, ὅτι οἱ ψυχαῖς τῶν ἁγίων νὰ μὴν εἶναι μὲ τὸν Θεόν. Διὰ τέτο μὴ μᾶς πειράζετε λέγοντας, πῶς οἱ ἅγιοι δὲν ἀπολάβασιν. ξυπνήσετε παρακαλῶ ἀδελφοὶ διὰ τὰ σπλάγχνα τε κυρίε ἡμῶν Ιησε Χριστε, ὁ ὁποῖος ἠγάπησεν ἐμᾶς τὲς ἀνωφελεῖς καὶ

ἀμαρ-

ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀπηλπισμένους; καὶ ἔβαλε τὴν ψυχήν του διὰ ὄνομά μας. μὴν ἀποδιώκετε διὰ πεῖσμα καὶ θεληματικὴν κακοσύνην ἀδελφούς σας ὁμοπίστους καὶ ὀρθοδόξους μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. μὴν ἀποπέμπετε χριστιανοὺς ὅπου ἔχουν τὴν ὅμοιαν πίστιν καὶ γλῶσσαν, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Χριστὸς ἔχυσε τὸ αἷμά του διὰ νὰ σώσῃ ὅλους. ἐλᾶτε, σταθῆτε μὲ ἐμᾶς, διὰ νὰ κρατοῦμεν μὲ ψυχὴν μίαν καὶ ἕνα σῶμα, πῶς οἱ ἅγιοι καθόσον ψυχαῖς εἶναι μὲ τὸν Θεόν· καὶ νὰ φωνάζωμεν μὲ μίαν γνώμην πρὸς τὸν δεσπότην· Τὰ πνεύματα καὶ οἱ ψυχαῖς τῶν δικαίων σὲ ἐπαινοῦσι Κύριε. Καὶ δοξάζοντάς τους ἐμεῖς, θέλουν ἀντιδοξάσει καὶ ἐμᾶς ἐκεῖνοι, καὶ θέλουν παρακαλέσει πρόθυμα διὰ ὄνομά μας τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν πλε-ρωτὴν τῶν κόπων καὶ σωτῆρα μας, νὰ καταξιώσῃ καὶ ἐμᾶς νὰ συνζοφιασθοῦμεν μὲ αὐτοὺς εἰς ἕνα τόπον καὶ μίαν πανήγυριν. γένοιτο, γένοιτο.

Τέλος τοῦ δευτέρου Κεφαλαίου.

ΑΠΟ-

ΑΠΟΛΟΓΙΑ

ΔΙΑ ΤΟ ΠΕΜΠΤΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ
τῆς ἀποφάσεως τῆς Συνόδου

Ὅτι δίκαια καὶ ἀληθινὰ ἀποφάσισεν, πῶς ὁ Πάπας εἶναι κεφαλὴ ὅλης τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

ΕΦΘΑΣΕ καὶ τοῦ πέμπτου καὶ ὑστέρου Κεφαλαίου ἡ ἀπολογία. ὅθεν καθὼς δὲν ἐτηρήθηκα νὰ εἰπῶ διὰ τὰ περασμένα τέσσερα κεφάλαια τὸ μοῦ ἐφαίνετον, οὐδὲ εἰς τοῦτο πρέπει νὰ σωπάσω, καὶ νὰ μὴ δώσω τὴν ἀπολογίαν ὁποῦ κάμνει χρεία. ἐγγίζει μας λοιπὸν νὰ βάλωμεν πᾶσαν προθυμίαν καὶ εἰς τοῦτο, διὰ νὰ μὴν ἀπομείνῃ δίχως τὸ μέρος του, ἀλλὰ νὰ φανῇ καὶ τοῦτο ἐξετασμένον μὲ θαυμάσιαις καὶ θεολογικαῖς μαρτυρίαις τῶν ἁγίων πατέρων καὶ διδασκάλων· Καὶ θέλομεν ἔχει πληρωμένον τὸ ὅσον ἐτάξαμεν. Καὶ τί περιέχει τοῦτο τὸ Κεφάλαιον; τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκκλησίας, τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα, καθὼς φωνάζει φανερὰ ἡ ἁγία ἀπόφασις τῆς Συνόδου.

Ἔτι ἀποφασίζομεν, ὅτι ἡ ἀποστολικὴ Καθέδρα, καὶ ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Ῥώμης ἔχει τὸ πρωτεῖον εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Ῥώμης εἶναι διάδοχος τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, καὶ τοποτηρητὴς εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ πατέρας καὶ διδάσκαλος ὅλων τῶν χριστιανῶν.

Ἀληθινὰ δὲν ἠξεύρω, τίς ἐμπορεῖ τοῦτο νὰ τὸ ἀρνηθῇ, ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς καὶ οἱ διδάσκαλοι τὸ φωνάζουσι φανερὰ πλέον παρὰ τὸν κτύπον τῆς βροντῆς. ὁ Χριστὸς πρὶν ἔλθῃ ὁ καιρὸς τοῦ πάθους του, παγαίνοντας πρὸς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου,

λίππε, ἐρώτησε τοὺς μαθητάς του, λέγοντας· τίνα λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶμαι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου; Καὶ λόγιασε τὴν βαθύτητα τῆς θεολογίας. ἐρωτῶντας ὁ Χριστὸς διὰ τὴν κοινὴν γνώμην τῶν ἀνθρώπων, δίδουσι τὴν ἀπόκρισιν οἱ ἀπόστολοι λέγοντας μερικά, τινὲς Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν. ἄλλοι λέγουσι νὰ εἶσαι ὁ Ἠλίας, ἄλλοι νὰ εἶσαι ὁ Ἱερεμίας, ἄλλοι ἕνας ἀπὸ τοὺς προφήταις. ἀμὴ ὅταν ἠρώτησε τὴν γνώμην τῶν ἀποστόλων, λέγοντας· Καὶ ἐσεῖς τίς λογιάζετε νὰ εἶμαι ἐγώ· τότε οὐδένας ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους ἐμίλησεν, οὐδένας ἀπεκρίθη. Διατὶ ἐκεῖνοι εἶναι τῶν ἄλλων ἡγούμενοι, ἀμὴ ὁ Πέτρος εἶναι καὶ ἐκείνων ἡγούμενος καὶ ὅλης τῆς οἰκουμένης. Ὅθεν ἐκεῖνοι ὡσὰν ἡγούμενοι τῶν ἄλλων ἐλέγασι τὴν γνώμαις τῶν ἄλλων, ἀμὴ ὁ Πέτρος ὡσὰν ἡγούμενος τῶν ἀποστόλων ἀποκρίνεται διὰ ὄνομά τους· Διατὶ οἱ συντρόφοι του ἄφηκαν νὰ μιλήσῃ ὁ πρῶτος· Καὶ ἐκεῖνος μὲ ἐλευθερίαν ἀποκρίνεται τοῦ Χριστοῦ λέγοντας· ἐρωτᾷς διδάσκαλε, ποῖος κρατοῦμεν νὰ εἶσαι; Ἐσὺ εἶσαι ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. λόγιασε τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Πέτρου πόσον εἶναι ὑψηλή. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ δεσπότης Χριστὸς πρὸς ἐκεῖνον· μακάριος εἶσαι Σίμων υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, ὅτι δὲν σοῦ τὸ ἐφανέρωσε τοῦτο σάρκα καὶ αἷμα, δὲν σοῦ τὸ ἐδίδαξεν ἀνθρώπου σοφία, οὐδὲ τὸ ἔμαθες ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλ᾽ ὁ πατέρας μου ὁ οὐράνιος σοῦ ἐφανέρωσε τούτην τὴν θαυμαστὴν θεολογίαν. λοιπὸν ὁ πατέρας μου σοῦ τὸ ἐδίδαξε τοῦτο· Καὶ ἐγὼ σοῦ λέγω, ὅτι ἐσὺ εἶσαι Πέτρος, καὶ ἐπάνω εἰς τούτην τὴν πέτραν θέλω κτίσει τὴν ἐκκλησίαν μου, καὶ οἱ πόρταις τοῦ ᾅδου δὲν θέλουν τὴν καταπονέσει. Καὶ δὲν στέκεται ἐδῶ, ἀμὴ ἀκολουθᾷ καὶ λέγει· Καὶ θέλω σοῦ δώσει τὰ κλειδία τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· Καὶ ὅσα θέλεις δέσει ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, θέλουν εἶσαι δεμένα εἰς τοὺς οὐρανούς· Καὶ ὅσα θέλεις λύσει ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, θέλουν εἶσαι λυμένα εἰς τοὺς οὐρανούς. ποῖος χριστιανὸς θέλει τὰ ἀρνηθῇ τοῦτα; ἂν δὲν ἀρνηθῇ φανερὰ τὸν χριστιανισμόν.

Ἀλλὰ τί λέγουσιν πρὸς τοῦτο οἱ ἐναντίοι; Ὅτι ὁ Χριστὸς τοῦτο Ιωα. κεφ.
τὸ εἶπεν ὅλων ὁμοῦ λέγοντας· Λάβετε πνεῦμα ἅγιον· Ὁποίων .κ.

θέ-

θέλετε συγχωρήσει ταῖς ἁμαρτίαις, θέλουν εἶναι συγχωρημέναις· ὁποίων τὰς θέλετε κρατήσει, θέλουν εἶναι κρατημέναις. Καὶ εἰς ἄλλον τόπον· Ἰδοὺ σᾶς δίδω τὴν ἐξουσίαν νὰ πατῆτε τοὺς ὄφεις καὶ τοὺς σκορπίους καὶ ὅλην τὴν δύναμιν
Λουκ. ι. τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ πάλιν· Υπάγετε εἰς ὅλον τὸν κόσμον, κη-
Μαρ. ις. ρύξετε τὸ εὐαγγέλιον ὅλων τῶν κτισμάτων. Καὶ εἰς ἄλλον τό-
Ματθ. ιη. πον· Ὅσα θέλετε δέσει ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, θέλουν εἶναι δεμένα εἰς τὸν οὐρανόν.

Τοῦτα τὰ ὁμολογοῦμεν καὶ ἐμεῖς, καὶ λέγομεν πρὸς αὐτοὺς· Ὅτι ὁ Χριστὸς κοινὰ ἐκατάστησε τοὺς ἀποστόλους διδασκάλους τῆς οἰκουμένης, καὶ ὁλωνῶν ἔδωκε τὴν χάριν νὰ συγχωροῦν ἁμαρτήματα, διατὶ τοὺς ἔπεμπεν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ Κόσμου. Ὅθεν ἀναγκαῖον ἦτον νὰ ἔχουσιν ἐξουσίαν νὰ βαπτίζουν, νὰ διδάσκουν, νὰ κηρύσσουν, καὶ νὰ λέγουσιν ὅλων τῶν λαῶν ὅσα ἔπρεπεν. Ἀλλὰ καὶ μὲ τοῦτο πρᾶγμα ὠφέλιμον, μάλιστα ἀναγκαῖον ἦτον νὰ ἔχουσι καὶ τοῦτοι ἀρχὴν, καὶ νὰ εἶναι καὶ εἰς αὐτοὺς τάξις καὶ κορυφὴ διὰ νὰ μὴν εἶναι ἀκέφαλοι, ὅθεν ἐμπόρει νὰ εἶναι εἰς αὐτοὺς σύγχυσις ὄχι συμφωνία, καὶ ἀπὸ τοῦτο ἀταξία καὶ λύσις. Διατὶ ὅπου δὲν εἶναι τάξις, ἀκολουθᾷ λύσις· ὅτι ἀρχὴ λύσεως εἶναι ἡ ἀταξία, λέγει ὁ θεολόγος Γρηγόριος. Βλέπομεν εἰς τὰς αὐθεντίαις τοῦ κόσμου, ὅτι διὰ νὰ μὴ φυλάσσουν τὴν ἕνωσιν, συγχύζονται, χωρίζονται, καὶ ἀφανίζονται. καὶ πολεμῶντας δύο βασιλείαις διὰ τὸ πρωτεῖον, χαλοῦνται καὶ οἱ δύο. εἶπεν καὶ ὁ Χριστὸς, ὅτι πᾶσα βασι-
Λουκ. ια. λεία μερισμένη ἀνάμεσά της ἐρημώνεται. Λοιπὸν κοινὰ τὸ εἶπεν ὁ Χριστὸς ὁλωνῶν, καὶ κανεὶς δὲν τὸ ἀρνεῖται. ἀλλὰ τοῦ Πέτρου εἶπεν μερικά· Ἐσὺ εἶσαι Πέτρος, καὶ ἐπάνω εἰς τούτην τὴν πέτραν θέλω κτίσει τὴν ἐκκλησίαν μου· καὶ τὰ ἑξῆς· διὰ νὰ μὴ γένη εἰς αὐτοὺς σχίσμα καὶ ταραχὴ, καθὼς εἴπαμεν. ἂν εἶναι ἀληθινὸν, ὅτι οἱ βασιλείαις τοῦ κόσμου ὡσὰν δὲν εἶναι ἑνωμέναις, χαλοῦνται καὶ ἀφανίζονται, πῶς εἶχεν ὁ Χριστὸς ν' ἀφήσῃ τὴν ἐκκλησίαν του χωρὶς κεφαλὴν, διὰ νὰ ἔχῃ σύγχυσιν, καὶ ἀπὸ τὴν σύγχυσιν νὰ ἀφανισθῇ; ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς

εἶναι πλέα παρὰ τάξις, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁποῦ ἔκαμεν τὴν τάξιν,
μὲ τάξιν ᾠκοδόμησε καὶ ἐσυναρμοσε τὸν λαόν του, ἤγουν τὴν
ἐκκλησίαν του διὰ νὰ ἐπικρατῆται. Καὶ καθὼς ἦτον αὐτὸς
εἰς τὴν γῆν κορυφὴ, καὶ αὐθέντης, καὶ διδάσκαλος, καὶ πα-
τέρας, καὶ βοσκὸς τῶν μαθητῶν, ἔτζι θέλοντας νὰ ἀνέβῃ εἰς
τὸν θρόνον τοῦ πατρός του ἐκατάστησε τὸν Πέτρον ἔξαρχον καὶ
πατέρα καὶ διδάσκαλον τῶν ἀποστόλων, καὶ εἰς κοντολογίαν το-
ποτηρητὴν καὶ διάδοχόν του. Δείχνει καὶ εἰς ἄλλους τόπους
ὁ Χριστὸς πρὶν πάθῃ, ὅτι τοῦ Πέτρου ἦτον δοσμένη ἡ ἀρχὴ καὶ
τὸ πρωτεῖον, ὅπου λέγει· Πέτρε πολλαῖς φοραῖς ἠθέλησε νὰ Λουκ. κβ.
σᾶς κοσκινήσῃ ὁ σατανᾶς ὡσὰν τὸ σιτάρι, καὶ ἐγὼ ἐπαρακά-
λεσα διὰ λόγου σου, ὅτι νὰ μὴ λείψῃ ἡ πίστις σου· Καὶ σὺ
ὡσὰν ἐπιστραφῇς στήριξε τοὺς ἀδελφούς σου. Ακούεις τὸ, Εγὼ
ἐπαρακάλεσα διὰ σένα· Καὶ, ἐσὺ ὡσὰν ἐπιστρέψῃς, στή-
ριξε τοὺς ἀδελφούς σου; τί σοῦ φαίνεται νὰ εἶναι τὸ νὰ στερεώνῃ
τοὺς ἀδελφοὺς, παρὰ τὸ νὰ εἶναι ἀρχή τους; Καὶ εἰς ἄλλον τό-
πον φαίνεται τὸ αὐτὸ, ὅπου λέγει· Σίμων ἄγωμε εἰς τὴν Ματθ. ιζ.
θάλασσαν, καὶ βάλλε ἀγκίστρι, καὶ ἔπαρε τὸ πρῶτον ψάρι
ὁποῦ θέλεις πιάσει· ἄνοιξε τὸ στόμα του, καὶ θέλεις εὕρει
ἕνα στατῆρα, ἤγουν δύο δίδραχμα· καὶ δός τον διὰ λόγου
μου καὶ διὰ λόγου σου. Εἰς τοῦτο ἐγνώρισαν οἱ μαθηταὶ, πῶς
ἐκατάστησεν ὁ Χριστὸς πρῶτον τους τὸν Πέτρον. Ταῦτα, καθὼς
εἴπαμεν, τὰ εἶπεν ὁ Χριστὸς πρὶν τοῦ πάθους. μετὰ τὴν ἀνά- κεφ. κα.
στασιν, καθὼς γράφει ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς Ιωάννης ὁ θεολόγος
εἰς τὸ ἅγιον Ευαγγέλιον, ἰδόντας ὁ Πέτρος τὸ γλυκύτατον τοῦ
Χριστοῦ πρόσωπον εἶπεν· Κύριε τί πρᾶγμα σοῦ ἀρέσκει νὰ
κάμνω. Καὶ ὁ Ιησοῦς τὸν ἐρώτησε τρεῖς φοραῖς, Πέτρε ἀγα-
πᾷς με; Καὶ εἰς κάθε μίαν ἐρώτησιν τὸν ἔκαμε ποιμένα λέ-
γοντας, βόσκε τὰ πρόβατά μου, βόσκε τὰ ἀρνία μου. Καὶ
ἐκεῖνος παραπονεμένος διὰ τὲς τρεῖς ἐρωτήσεις μὲ θερμὰ δάκρυα
εἶπεν· Κύριε, ὅλα τὰ ξεύρεις· ἐσὺ ξεύρεις ὅτι σὲ ἀγαπῶ.
τοῦ ὁποίου τὲς τρεῖς ἀρνήσεις ἰάτρευσεν ὁ Χριστὸς μὲ τὲς τρεῖς ἐρω-
τήσεις. ἀπέκει τὸν ἔκαμε βοσκὸν καὶ διδάσκαλον τῆς οἰκου-

μένης. τοῦτο θέλομεν τὸ ἀποδείξει μὲ πολλοὺς λογαριασμοὺς καὶ μάρτυρες. Ὁ μέγας διδάσκαλος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς εἰς τὸν βίον ὁποῦ ἔγραψε Βαρλαὰμ καὶ Ἰωσαφὰτ τῶν Ἰνδῶν μαρτυρεῖ μὲ τοῦτα τὰ λόγια· Ἔφυγεν ὁ ἀντίδικος διάβολος ἐντροπιασμένος ἀπὸ τὴν μετάνοιαν τοῦ Πέτρου, καὶ ὁ Πέτρος ἔμεινεν πάλιν κορυφαῖος, ὡσὰν ἐκεῖνος ὁποῦ ἦτον χειροτονημένος τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος.

Τοῦτο τὸ ὅμοιον λέγει εἰς τὰ ἐξαποστειλάρια καὶ ὁ σοφὸς Λέων ὁ βασιλεύς· Μετὰ τὴν θείαν ἔγερσιν καὶ ἀνάστασιν ἐρώτησε τρεῖς φοραῖς ὁ Χριστὸς, Πέτρε ἀγαπᾷς με; καὶ τὸν ἔκαμεν βοσκὸν ἀκρότατον τῶν προβάτων του. καὶ εἰς ἄλλο ἐξαποστειλάριον·

Ἔδωκε τοῦ Σίμωνος νὰ εἶναι βοσκὸς τῶν προβάτων, θέλοντας νὰ ἔχῃ ὁ Πέτρος τὴν ἔννοιαν τῶν προβάτων διὰ νὰ δείξῃ μὲ ἔργον ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Χριστόν. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· ἂν μὲ ἀγαπᾷς Πέτρε, βόσκε τὰ ἀρνία μου. Καὶ ὁ Πέτρος καταλαμβάνοντας, ὅτι τὸ πρωτεῖον εἶναι μέγα πρᾶγμα, καὶ ζητᾷ πολλὴν δύναμιν· καὶ βλέποντας ὅτι ἀκολούθα ὁ Ἰωάννης, τὸν ὁποῖον ἠγάπα πολλὰ ὁ Χριστὸς· εἶπεν, καὶ τοῦτος τί; ὡσὰν νὰ ἔλεγεν· Ἐμὲ ὁρίζεις δέσποτα καὶ διδάσκαλε νὰ εἶμαι κεφαλὴ τῶν μαθητῶν. καὶ τί προστάσσεις νὰ εἶναι τοῦτος, τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷς; ὁ ὁποῖος εἶχε γυρεύσει νὰ καθίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν τοῦ Χριστοῦ, καὶ πρὶν ζητήσῃ αὐτὸς εἶχεν βάλει ἐπάνω τὴν μητέρα του νὰ τοῦ γυρεύσῃ ἀπὸ τὸν Χριστὸν ἢ τὸ δεξιὸν ἢ τὸ ζερβὸν μέρος τῆς καθέδρας εἰς τὴν δόξαν τοῦ σωτῆρος, γυρεύοντας τὴν πρωτοκαθεδρίαν ταύτην. Καὶ καλὰ καὶ οἱ διδάσκαλοι νὰ τὸ παίρνουσι διὰ σωματικὴν καθέδραν, ὅμως ἐμποροῦμεν νὰ τὸ πάρωμεν καὶ εἰς τοῦτον τὸν νοῦν. ἀλλὰ διὰ νὰ μὴν ἔχωσι τινὲς ἀφορμὴν, ὅτι ὅλων τῶν μαθητῶν εἶπεν· Ὅσα δέσετε, καὶ ὅσα λύσετε· ἀποκρίνεται ὁ Χριστὸς, ὡσὰν καταδικάζοντας τὸν Πέτρον· ἂν θέλω νὰ μείνῃ αὐτὸς ὧδε νὰ γυρίσω πάλιν, τί σὲ κόπτει σένα; ἐσὺ ἀκολούθα με. τοῦτο τὸ, ἀκολούθα με, ἄλλο δὲν θέλει νὰ εἰπῇ παρὰ ἀκολούθα με διὰ νὰ κυβερνᾷς καὶ νὰ βόσκῃς. Καὶ καθὼς ἐγὼ ζῶντας

μὲ

μὲ ἐσᾶς σᾶς ἔβλεπα ὡσὰν πατέρας σας καὶ κορυφὴ καὶ διδάσκαλος λογιάζοντας καὶ ἀγρυπνῶντας διὶ ἐσᾶς, ἔτζι καὶ σὺ ἂς ἦσαι εἰς τὸν τόπον μου, καὶ ἀκολούθα μου εἰς τούτην τὴν κυβέρνησιν διδάσκοντας καὶ στερεώνοντας τοὺς ἀδελφούς σου. διατὶ ἐγὼ θέλω, ὅτι εἰς τὴν γῆν ἐσὺ νὰ ἦσαι εἰς τόπον ἐδικόν μου. διὰ τοῦτο εἶναι καὶ ὡς τὴν σήμερον, καὶ θέλει ἀκολουθήσει πάντα ὁ Πέτρος τὸν Χριστὸν εἰς τοὺς διαδόχους του, καθὼς θέλει ἀποδειχθῇ παρακάτω.

Τοῦτα, καθὼς εἴπαμεν, τὰ εἶπεν ὁ Χριστὸς πρὸ τοῦ πάθους του καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν· ἀμὴ φανερώτατα τὸ μαρτυροῦσι τοῦτο οἱ ἅγιοι καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων. ποῖον δικαίωμα ἔχετε ἐναντίον εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν, παρὰ ἐκεῖνο ὁποῦ ἀκούω ἀπὸ πολλούς; ὅτι δὲν κάμνουσι τοῦτοι τοῦ Πέτρου τὴν ζωήν. ἐκεῖνος ἦτον πτωχὸς, τοῦτοι πλούσιοι· καὶ ἄλλην ζωὴν περνᾷ τώρα ὁ Πάπας ἀπὸ τὸν μακάριον Πέτρον· καὶ πῶς νὰ τοῦ εἶναι διάδοχος; Δύο πράγματα κατακρίνονται ἐδῶ, καὶ δὲν πρέπει νὰ τὰ περάσωμεν· Πρῶτον, ὅτι ὁ Πέτρος ἦτον πτωχὸς, καὶ ὁ πάπας πλούσιος. Δεύτερον, ἐκεῖνος ἔκαμνεν ἄλλην ζωὴν, καὶ τοῦτος ἄλλην. Εἰς τὸ πρῶτον ἀποκρινόμεθα, Ο῞τι τὸν πλοῦτον ὁποῦ ἔχει ὁ πάπας, αὐτὸς δὲν τὸν ἐγύρευσεν, ἀλλ᾽ οὐδὲ τὸν ἐπῆρεν ἀπὸ κανένα δυναστικῶς, ἀλλ᾽ ἀπὸ πολλοὺς καιροὺς καὶ χρόνους, καὶ ὄχι μόνον πρὶν τοῦ σχίσματος καὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ κάπου σιμὰ εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ πρὶν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης πρώτης συνόδου ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ὁ ἐνδοξότατος βασιλεὺς, τὸν ἐχάρισε τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Σιλβέστρου, καθὼς φαίνεται εἰς τὸ βασιλικοχάρτι, καὶ εὑρίσκεται γραμμένον εἰς τὰ βιβλία τῶν ἱερῶν Κανόνων. ἀλλ᾽ ἐμεῖς καὶ τοῦτο θέλομεν τὸ ἀναφέρει ὁλόκληρον, διὰ νὰ μὴ βάλωμεν λόγια δικά μας, ἀλλὰ τὰ δικά του.

Διάταξις τοῦ ἐνδοξοτάτου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου πρὸς τὸν ἁγιώτατον Σίλβεστρον πάπαν Ρώμης.

Πρᾶγμα χρεωστούμενον ἐκρίναμεν μὲ ὅλους μας τοὺς σατράπας, καὶ ὅλην τὴν γερουσίαν, καὶ τοὺς ἄρχοντες, καὶ ὅλον τὸν λαὸν ὁποῦ εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ῥωμαϊκῆς δόξης, καθὼς ὁ ἅγιος Πέτρος ἀναφέρει εἰς τὴν γῆν τὸ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἔτζι καὶ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ διάδοχοι τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, νὰ ἔχουσιν εἰς τὴν γῆν αὐθεντικὴν ἐξουσίαν πλέα παρὰ ποῦ ἔχει ἡ βασιλεία τῆς δόξης μας. καὶ τοῦτο τὸ ἐσυγχωρήσαμεν ἐμεῖς καὶ ἡ βασιλεία μας. Καὶ θέλομεν ὅτι αὐτὸς ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων καὶ οἱ διάδοχοί του ἀναφέροντας τὸ πρόσωπόν του, νὰ εἶναι πρῶτοι πατέρες καὶ βοηθοὶ πρὸς τὸν θεόν. Καὶ καθὼς ἡ βασιλική μας ἐξουσία σέβεται καὶ τιμᾶται εἰς τὴν γῆν, ἔτζι νομοθετοῦμεν νὰ σέβεται καὶ νὰ τιμᾶται ἡ ἁγία ἐκκλησία τῆς Ρώμης· καὶ περισσότερα παρὰ τὴν βασιλείαν μας καὶ τὸν γήϊνον θρόνον νὰ δοξάζεται καὶ νὰ ὑψηλώνεται ἡ ἁγία καθέδρα τοῦ ἁγίου Πέτρου, δίδοντάς της δύναμιν καὶ ἀξίωμα δόξης. Καὶ διακρίνοντας ὁρίζομεν νὰ ἔχῃ αὐθεντικὴν ἐξουσίαν, καὶ νὰ εἶναι κεφαλὴ τῶν τεσσάρων θρόνων, ἤγουν τοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, (καὶ τῆς χώρας τῶν Βυζαντίων) καὶ εἰς κοντολογίαν ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς οἰκουμένης ὅλης. Καὶ ὁ ἐπίσκοπος ὁποῦ θέλει εἶσαι εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν Ρώμης, πρέπει νὰ εἶναι ἔνδοξος καὶ ὑψηλότερος ἀπ' ὅλους τοῦ κόσμου τοὺς ἱερέας. Καὶ ἂν εἶναι τίποτε εἰς δούλευσιν τοῦ θεοῦ, καὶ διόρθωσιν καὶ στερέωσιν τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν, αὐτὸς νὰ τὸ κρίνῃ.

ἡ χώρα τοῦ Βυζαντίου ἀκόμη δὲν ἦτον πατριαρχεῖον. ὅθεν ταῦτα λόγια τὰ ἔσμιξέ τις.

Διατὶ δίκαιον εἶναι, ὅτι ὁ ἅγιος νόμος ἐκεῖ νὰ ἔχῃ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν ἀρχὴν, ὁποῦ ὁ ἅγιος νομοθέτης Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ὁ σωτήρ μας ὥρισε νὰ κρατῇ τὴν καθέδραν ὁ μακάριος ἀπόστολος Πέτρος, καὶ ὁποῦ ἔπαθεν τὸ πάθος τοῦ σταυροῦ, καὶ

ἔπιε

ἔπιε τὸ ποτήριον τοῦ μακαρίου θανάτου, καὶ ἠκολούθησε τὸν διδάσκαλόν του καὶ αὐθέντην. Καὶ ἐκεῖ νὰ κλίνουσι τὰ ἔθνη τῆς κεφαλαῖς των διὰ τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ὅπου ὁ διδάσκαλός των, ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος ἔδωκε τὸν τράχηλόν του διὰ τὸν Χριστὸν, καὶ ἔλαβε τὸ στεφάνι τοῦ μαρτυρίου. καὶ ἐκεῖ νὰ γυρεύουσι τὸν διδάσκαλον ὡς τὸ τέλος τοῦ κόσμου, ὅπου ἀναπαύονται τὰ λείψανα αὐτῶν τῶν ἁγίων ἀποστόλων. καὶ ἐκεῖ στρωτοὶ καὶ ἁπλωμένοι εἰς τὴν γῆν νὰ δουλεύσωμεν τὰ ὀφφίκια τοῦ οὐρανίου βασιλέως καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπου ἐδουλεύσαμεν τὸν ὑπερήφανον γήϊνον βασιλέα. Παραδίδομεν λοιπὸν αὐτῶν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τῶν μακαρίων μου αὐθεντῶν Πέτρου καὶ Παύλου, καὶ μετ' αὐτοὺς τοῦ μακαρίου Σιλβέστρου τοῦ πατρός μου, τοῦ μεγάλου ἐπισκόπου καὶ καθολικοῦ Πάπα Ῥώμης, καὶ ὅλων ὧν του τῶν διαδόχων, ὅσοι μέλλουσι νὰ προκαθίσουν εἰς τὸν θρόνον τοῦ μακαρίου Πέτρου ἀπὸ τὴν σήμερον ὡς τὸ τέλος τοῦ κόσμου, τὸ βασιλικόν μας παλάτιον εἰς τὸ Λατεράνον, ὅπου ὑπερβαίνει καὶ νικᾷ ὅλα τοῦ κόσμου τὰ παλάτια. ἀκόμη τὸ στεφάνι τῆς κεφαλῆς μας, καὶ τὸν λῶρον, καὶ τὸ ὠμοφόριον ὅπου περικυκλώνει τὸν βασιλικὸν τράχηλον· ἀντάμα καὶ τὴν κόκκινην χλαμύδα, καὶ τὸ κόκκινον ῥοῦχο, καὶ ὅλα τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα καὶ στολίσματα τῶν βασιλικῶν ἀλόγων· ὁμοίως καὶ τὰ βασιλικὰ σκῆπτρα, καὶ ὅλα τὰ παράσημα καὶ βάνδα, καὶ τἄλλα στολίσια τῆς βασιλικῆς μεγαλωσύνης, καὶ τὴν δόξαν τῆς ἐξουσίας μας. Καὶ θέλομεν, ὅτι οἱ εὐλαβέστατοι ἄνδρες, οἱ κληρικοὶ διαφόρων τάξεων, ὅπου δουλεύουσιν τὴν αὐτὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, νὰ εἶναι τιμημένοι, καὶ νὰ ἔχουσιν ἐκείνην τὴν ὑψηλότητα καὶ μεγαλωσύνην, ὅπου ἔχει ἡ μεγάλη μας γερουσία, ἤγουν οἱ πατρίκιοι καὶ ὕπατοι καὶ τὰ λοιπὰ ἀξιώματα. Καὶ καθὼς ἡ βασιλικὴ αὐλὴ ἔχει λαμπρότητα, ἔτζι ἀποφασίζομεν νὰ ἔχῃ καὶ ὁ κλῆρος τῆς ἁγίας Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Καὶ καθὼς ἡ βασιλικὴ δύναμις εἶναι στολισμένη ἀπὸ διάφορα ὀφφίκια, κουβικουλαρίων, πορτάρων, ἐξκουβιτώρων, ἔτζι θέλομεν

νὰς ὑστερότερος, ὡσὰν καὶ πολλὰ ἄλλα εἰς τοῦτο τὸ θέσπισμα τοῦ Κωνσταντίνου.

λοιπὸν νὰ εἶναι στολισμένη καὶ ἡ ἁγία ἐκκλησία τῆς ῥώμης. Καὶ διὰ νὰ λάμπῃ πλατέα τὸ ἐπισκοπικὸν φῶς, ὁρίζομεν καὶ τοῦτο, Ὅτι οἱ κληρικοὶ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ῥώμης νὰ καβαλλικεύωσιν ἄλογα στολισμένα μὲ ἄσπρα περιστρώματα· καὶ καθὼς οἱ συγκλητικοί μας φοροῦν ὑποδήματα ἄσπρα λινά, ἔτζι καὶ τὰ οὐράνια ὡσὰν τὰ ἐπίγεια εἰς ἔπαινον τοῦ θεοῦ. περισσότερον ἀκόμη ἀπ' ὅλα δίδομεν ἄδειαν καὶ συγχωροῦμεν εἰς χάριν τοῦ ἁγιωτάτου μας πατρὸς Σιλβέστρου τοῦ ἐπισκόπου καὶ πάπα Ῥώμης, καὶ ὅλων τῶν μακαρίων ἐπισκόπων τῶν διαδόχων του, εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν αὐτὴν μεγάλην καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, ὅτι ἂν τινὰς συγκλητικὸς θελήσῃ ἀπὸ ἰδικήν του προαίρεσιν νὰ γένῃ κληρικὸς, καὶ νὰ ἔμπῃ εἰς τὴν τάξιν τῶν κληρικῶν, νὰ μὴν τὸν ἐμποδίζῃ τινάς. Ἀκόμη ἐνομοθετήσαμεν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ θεοσεβὴς πατέρας μας Σίλβεστρος ὁ μέγας ἐπίσκοπος, καὶ ὅλοι οἱ διάδοχοί του νὰ φοροῦσι τὸ στεφάνι ὅπου τοῦ ἐδώκαμεν ἀπὸ τὴν κεφαλήν μας ἀπὸ καθαρὸν χρυσάφι καὶ μαργαρίταις ἀτίμητοις, καὶ νὰ τὸ μεταχειρίζωνται εἰς τὰ κεφάλιά τους εἰς δόξαν θεοῦ, καὶ εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου ἀποστόλου. ἀμὴ αὐτὸς ὁ μακάριος Πάπας Σίλβεστρος δὲν ἠθέλησε νὰ φορέσῃ ἐπάνω εἰς τὴν παπαλήθραν του ὅπου εἶχεν εἰς δόξαν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πέτρου, στεφάνι χρυσὸν καὶ μαργαριτάρινον. καὶ ἡμεῖς ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησε τὸ χρυσὸν στεφάνι, ἐβάλαμεν μὲ τὰ ἴδιά μας χέρια εἰς τὸ ἅγιόν του κεφάλι τὸν ὑπέρλαμπρον λῶρον, ὅπου σημαδεύει τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν. καὶ κρατοῦντας τὸ χαλινάρι τοῦ ἀλόγου του διὰ τὴν προσκύνησιν καὶ τὸν φόβον τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐκάμαμεν τὸ ὀφφίκιον τοῦ δουλευτῆ. νομοθετοῦντας ὅτι ὅλοι του οἱ διάδοχοι νὰ φέρουσι τὸν λῶρον εἰς ταῖς προπομπαῖς εἰς μίμησιν τῆς βασιλείας μας. Καὶ διὰ νὰ μὴ καταφρονῆται τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι δοξασμένον μὲ αὐθεντίαν πλέα παρὰ τὴν γηΐνην μας βασιλείαν, ἐδώκαμεν τὸ παλάτι μας, καθὼς ἐπροείπαμεν, καὶ τὴν Ῥώμην, καὶ ὅλης τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς δύσεως τοὺς τόπους καὶ τὰ

κάστρα

κάστρα τοῦ ἄνωθεν μακαριωτάτῳ πατρὶ Σιλβέστρῳ καὶ καθολικῷ πάπᾳ, καὶ ἀφήκαμεν αὐτοῦ καὶ τῶν διαδόχων του τοὺς τόπους μὲ ἐξουσίαν καὶ στερεὰν δύναμιν βασιλικοῦ ὁρισμοῦ· καὶ ἐνομοθετήσαμεν νὰ μένῃ τοῦτος ὁ βασιλικὸς ὁρισμὸς καὶ πραγματικὸν δόσιμον, καὶ τὸ ἐχαρίσαμεν εἰς τὸν αἰῶνα τῶν πατέρων τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης. Καὶ διὰ τοῦτο ἐλογιάσαμεν διὰ πρᾶγμα ὠφέλιμον νὰ μεταφέρωμεν τὴν βασιλείαν μας καὶ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν εἰς τὰ μέρη τῆς ἀνατολῆς, καὶ νὰ κτίσωμεν χώραν νὰ ἔχῃ τὸ ὄνομά μας εἰς τὸ Βυζάντιον, τόπον ἁρμόδιον· καὶ νὰ στερεώσωμεν ἐκεῖ τὴν βασιλείαν μας. Ὅτι ἄδικον εἶναι νὰ αὐθεντεύῃ ὁ γήϊνος βασιλεὺς ἐκεῖ, ὅπου εἶναι ἡ ἀκρότης τῆς ἱερωσύνης, καὶ ὅπου ἐδόθη ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν τὸ κεφάλι τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν. Τοῦτο τὸ βασιλικοχάρτι ἐξαπλωμένον, καὶ καμωμένον ἀπὸ τὰ ἴδιά μας χέρια, τὸ ἐβάλαμεν ἐπάνω εἰς τὰ τίμια λείψανα τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου ἀποστόλου Πέτρου· Καὶ ἐκεῖ ὠμόσαμεν ὅλα τοῦτα νὰ τὰ φυλάξωμεν ἀκέραια. Καὶ οἱ βασιλεῖς ὅπου θέλουν εἶσθαι ὕστερά μας νὰ τὰ φυλάσσουν εἰς τὸ χαρτοφυλάκιον μας. Τὰ ἐδώκαμεν τοῦ πατρός μας τοῦ ἁγίου καὶ οἰκουμενικοῦ Ἐπισκόπου καὶ πάπα, καὶ μετ' αὐτὸν ὅλωνῶν τῶν διαδόχων του ἐπισκόπων, μὲ τὴν χάριν τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος μας Ἰησοῦ Χριστοῦ παραδίδομεν ὅλα τὰ προγεγραμμένα νὰ φυλάσσωνται καλὰ εἰς τὸν αἰῶνα.

Βλέπεις, πῶς ὁ ἐνδοξότατος βασιλεὺς, ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἔδωκεν ἐκεῖνα ὅπου τώρα ἔχει ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, καὶ δὲν τὰ ἔλαβε μὲ δυναστείαν, οὐδὲ τὰ ἥρπασε τινός; Καὶ ὅτι ὁ γήϊνος βασιλεὺς ὅλα τὰ ἀφιέρωσεν εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τοῦ οὐρανίου βασιλέως; καὶ τὰ ἔδωκε μὲ εὐλάβειαν καὶ εὐσέβειαν ἀπὸ ἴδιόν του θέλημα τῆς ἐκκλησίας; τοῦτα ὁ ἁγιώτατος πάπας Σίλβεστρος τὰ ἐδέχθη διὰ δύο ἀφορμαῖς· πρῶτον διὰ τὴν ζέσιν τῆς πίστεως καὶ καλὸν θέλημα τοῦ βασιλέως, ὅπου ἤθελεν σκανδαλισθῇ διὰ τὴν εὐλάβειαν τῆς ψυχῆς του, ἂν δὲν ἤθελε τὰ δεχθῇ ὁ πάπας. Δεύτερον διὰ νὰ τιμηθῇ ἡ ἐκκλησία,

σία, ὅπου ἦτον πτωχὴ καὶ διωγμένη καὶ καταφρονεμένη ἀπὸ τοὺς τυράννους, ὅπου εἶχαν βασιλεύσει πρὶν τοῦ Κωνσταντίνου. ἀκόμη διὰ νὰ ἔχῃ καὶ κοσμικὴν δύναμιν, ἐπειδὴ καὶ τότε καὶ τώρα εἶχεν καὶ ἔχει πολλοὺς ἐχθροὺς κοσμικοὺς καὶ πνευματικούς· ὅπου γρυκᾷ ἂς γρυκᾷ. Ὅθεν ἂν ἦτον πτωχὴ, πάλιν ἤθελεν ἔχει διωγμοὺς ὡσὰν καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Σιλβέστρου καὶ χειρότερους, ἀπ' ἐκείνους ὅπου φανερὰ ὁμολογοῦσι νὰ εἶναι χριστιανοὶ, καὶ εἰς τὸ κρυφὸν εἶναι ἕλληνες, καὶ ὁλότελα δὲν δέχονται τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν σάρκα, καὶ πολλαῖς φοραῖς ἠθέλησαν νὰ τὴν σμικρύνουσι, καὶ νὰ τὴν ἐξαφανίσουν. Δίδομεν ἔξω ἀπὸ τὰς δύο τρίτην ἀπολογίαν καλήν· Ὅτι προβλέποντας οἱ θαυμαστοὶ ἐκεῖνοι μεγάλοι ἀρχιερεῖς, καὶ πρῶτος ὁ μακάριος Σίλβεστρος, πῶς τοὺς ὑστέρους καιροὺς εἶχεν ἡ πίστις νὰ ὀλιγάνῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ νὰ παύσῃ ἐκείνη ἡ ζέσις καὶ εὐλάβεια· ὅπου ἦτον εἰς ταῖς ἀρχαῖς, ὅτε ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἦτον πτωχή· καὶ ὅτι ἔμελλαν νὰ δυναστεύουν οἱ πλούσιοι, καὶ νὰ καταφρονοῦνται ὅσοι δὲν ἔχουσι· διὰ τοῦτο ἠθέλησαν νὰ ἔχῃ πρᾶγμα ἡ ἐκκλησία διὰ νὰ μὴν καταφρονῆται ἀπὸ κανένα. Καὶ ὅποιος εἶδε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, καθὼς τὴν εἶδα ἐγὼ, καὶ ὅσην εὐλάβειαν τῆς φέρουσιν οἱ αὐθένταις καὶ βασιλεῖς τῆς γῆς ὅταν ἔρχωνται εἰς αὐτὴν, θέλει μαρτυρήσει πῶς λέγω τὴν ἀλήθειαν. Ὅθεν ἂν ἦτον ἄπορη, δὲν ἤθελεν εἶσται τιμημένη ἀπὸ τοὺς κενοδόξους, καὶ ἐκείνους ὅπου μὲ βίαν θέλουσι τὰς τιμαῖς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν εἶναι ἐκκλησία; καὶ διὰ νὰ εἶναι πλουσία καὶ εἰς μεγαλειότητα, δὲν πρέπει νὰ τῆς δίδωμεν τιμὴν καὶ ὑποταγήν; ὢ λογισμὸν ἄτοπον. Ἔτζι θέλομεν ἐγκαλέσει καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν, ὅτι ἐγεννήθη πτωχὸς, καὶ ἔζησε πτωχὸς, καὶ ἐκήρυξεν τὸ μῖσος τοῦ πλούτου, ἀπέκει εἶπε φανερὰ διὰ τὸν ἑαυτόν του, ὅτι εἶναι αἰώνιος βασιλεὺς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· Καὶ ὅτι τοῦ ἐδόθη πᾶσα ἐξουσία εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν. Καὶ ὅτε ἔλεγεν· Ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν δόξαν του. φαίνονται σου ταῦτα νὰ εἶναι ἀληθινά; τὸ λοιπὸν ἔτζι ἐσυνέβηκεν τῆς

ἐκ-

ἐκκλησίας, ὡσὰν καὶ τοῦ νυμφίου της Χριστοῦ, ἐγεννήθη πτωχὴ ἀπὸ τὴν ἄκαρπον συναγωγὴν τῶν ἑβραίων· ἀπ' ὀλιγάκι ἐπλούτινεν, δηλονότι ἀπὸ νερὸ καὶ πνεῦμα εἰς τὸ βάπτισμα· καὶ τώρα εἶναι πλουσία, καὶ ἔχει μεγάλον ἀποφανισμόν.

Πρὸς τὸ δεύτερον, ὅτι τὴν σήμερον οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ρώμης δὲν κάμνουσι τὴν ζωὴν τοῦ Πέτρου, πρέπει ν' ἀποκριθοῦμεν, καλὰ καὶ κάποιον θέλει φανῇ σκληρὸν τὸ θέλομεν εἰπεῖ. Ὦ ἀδελφοὶ, ἂν καταδικάζετε τὸν ἀρχιερέα τῆς Ρώμης, πῶς δὲν ζῇ κατὰ τὸν ἅγιον Πέτρον, διατὶ δὲν καταδικάζετε καὶ τοὺς ἀρχιερέας τῆς ἀνατολῆς, πῶς δὲν κάμνουσι τὴν ζωὴν τῶν παλαιῶν ἀρχιερέων καὶ ἀποστόλων; λέγω τὸν Αλεξανδρείας ὅτι δὲν δὲν ζῇ κατὰ τὸν ἅγιον Μάρκον, τὸν Αντιοχείας ὅτι δὲν ζῇ κατὰ τὸν θεοφόρον Ιγνάτιον, τὸν Ιεροσολύμων ὅτι δὲν ζῇ κατὰ τὸν ἅγιον Ιάκωβον τὸν ἀδελφόθεον, τὸν Κωνσταντινουπόλεως ὅτι δὲν ζῇ κατὰ τὸν ἅγιον Ανδρέαν τὸν ἀπόστολον; μόνον ξεύρετε νὰ μιλεῖ κατὰ καὶ κατακρίνετε τὸν Ρώμης· διατί; ὅτι εἶναι Λατῖνος, καὶ ξυρίζει τὴν γνώτο γένειον, καὶ τὴν τετράδα καὶ παρασκευὴν τρώγει λάδι καὶ μὴν τιψάρι· τοῦτα ξεύρετε νὰ κατακρίνετε, ἀμὴ τὴν φιλαργυρίαν, τῶν ῥω-
καὶ μεθυσίαν, καὶ χοντροσύνην δὲν ξεύρετε νὰ κατακρίνετε. μαίων,
ἀλλὰ καὶ ἂν εἶναι, καθὼς ἐσεῖς λέγετε, ἁμαρτωλοὶ οἱ ἀρχιερεῖς ὅτι κατὰ τῆς Ρώμης, τί σᾶς κόπτει; δὲν ἔχομεν ἐμεῖς νὰ ἐξετάζωμεν ἀλήθειαν καὶ νὰ κατακρινώμεν τοὺς δεσπότας μας, ἐπειδὴ φανερὰ ὁ ὁ ἅγιος προφήτης Μωϋσῆς εἰς τὴν ἔξοδον φωνάζει· * μὴ κακολογᾷς τὸν αὐθέντην τοῦ λαοῦ σου. ἀλλ' οὐδ' ἔχομεν ἐμεῖς τὰ προβάτα νὰ ἀντιστέκωμεν τῶν ποιμένων, ἀκούοντας ὅτι λέγει ὁ Χριστός· Εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Μωϋσῆ κάθονται οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι· ὅλα ὅσα ἐκεῖνοι σᾶς λέγουσι νὰ φυλάττετε, κάμνετε καὶ φυλάττετε, ἀμὴ κατὰ τὰ ἔργα των ἐσεῖς μὴν κάμνετε.

Ανδρέας δὲν ἐστάθη πρῶτος ἐπίσκοπος τοῦ Βυζαντίου.

Εμποροῦσαν καὶ οἱ ἑβραῖοι νὰ εἰποῦσιν τοῦ Χριστοῦ· δὲν ἔχομεν χρέος νὰ ἀκούωμεν τοὺς ἀρχιερεῖς, καλὰ καὶ νὰ κάθωνται εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Μωϋσέως, ὅτι εἶναι ἁμαρτωλοί· ἀλλὰ δὲν τὸ εἴπασιν, ξεύροντας ὅτι τὸ νὰ κάθωνται εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Μωϋσῆ, σημαίνει ὅτι ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν τοῦ Μωϋσέως,

* κεφ. κγ.

σέως, καλὰ καὶ νὰ εἶναι ἁμαρτωλοὶ μίαν κάμνοντας τὴν ζωὴν τοῦ Μωϋσέως, ὅτι οὐδὲ προφῆται ἦσαν οὐδὲ ἅγιοι καθὼς ἦτον ὁ Μωϋσῆς. Ἔτζι καὶ τοῦτοι κρατοῦσι τὸν θρόνον τοῦ ἁγίου Πέτρου, καὶ ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν του, καὶ ὁρίζουσιν ὡς δεσπόται καὶ ἐξουσιασταὶ, καὶ ἐμεῖς ὑποτασσόμεθα. Καὶ ἂν δὲν κάμνουσι τὴν ζωὴν τοῦ Πέτρου, θέλουν δώσει λόγον εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐξετάσεως, καὶ ἐμεῖς δὲν ἔχομεν νὰ ἀποκριθοῦμεν διὰ αὐτούς· ὅτι ἐκεῖνο ὁποῦ τοὺς χρεωστοῦμεν ἐμεῖς κάμνομεν, καὶ δίδομεν ὑποταγὴν ὅσον εἶναι δυνατὸν, ἀκούοντας τὸν θεολόγον Γρηγόριον ὁποῦ λέγει· Μὴ θέλετε τὰ πρόβατα νὰ βόσκετε τοὺς ποιμένας, μηδὲ νὰ ὑψώνεσθε ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά σας· ἐσᾶς σώνει νὰ βόσκεσθε καλά. Καὶ διὰ νὰ φράξωμεν τέλεια τὰ στόματά σας, ἀρχίζομεν νὰ σᾶς δείξωμεν μὲ μαρτυρίαις τῶν ἁγίων τῆς ἐκκλησίας διδασκάλων, ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης εἶναι ἐπάνω εἰς ταῖς ἄλλαις, καὶ ἔχει τὴν αὐθεντίαν ὡσὰν τιμιώτερη καὶ ὑψηλότερη ἀπ' ὅλαις. λέγει ὁ ἅγιος Ἀνάκλητος· Ἡ ἱερὰ καὶ ἁγία καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης ἔλαβε τὸ πρωτεῖον ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ἀλλ' ἀπ' αὐτὸν τὸν Κύριον καὶ σωτῆρα μας· ὁ ὁποῖος εἶπεν τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Πέτρου· ἐσὺ εἶσαι Πέτρος, καὶ ἐπάνω εἰς τούτην τὴν πέτραν ἐγὼ θέλω οἰκοδομήσει τὴν ἐκκλησίαν μου· τὴν ὁποίαν ἐκαθιέρωσαν μὲ τὸ μαρτύριόν τους οἱ ἁγιώτατοι ἀπόστολοι Πέτρος, καὶ Παῦλος.

Ὁ ἅγιος Μάρκελλος λέγει. Παρακαλοῦμεν σας νὰ μὴ διδάσκετε, καὶ νὰ μὴ νοῆτε ἄλλο, παρὰ ἐκεῖνο ὁποῦ ἐλάβετε ἀπὸ τὸν μακάριον ἀπόστολον Πέτρον καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους· Ὅτι ἐκεῖνος εἶναι ὅλης τῆς ἐκκλησίας ἡ κεφαλή· τὸν ὁποῖον λέγει ὁ Χριστός· ἐσὺ εἶσαι Πέτρος, καὶ τὰ λοιπά. Διότι ὁ θρόνος τοῦ Πέτρου ἦτον πρῶτα εἰς τὰ μέρη σας, καὶ ὕστερα μὲ ὁρισμὸν τοῦ Χριστοῦ ἐμεταφέρθη, καὶ τὴν σήμερον μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ τὸν ἔχομεν ἐμεῖς.

Ὁ μακάριος Λέων ὁ πάπας λέγει· Ἐπειδὴ ὁ μακαριώτατος ἀπόστολος Πέτρος ἔλαβε τὸ πρωτεῖον ἀπὸ τὸν Χριστὸν, καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης φυλάττει τὰ νόμιμα τοῦ Πέτρου, δίκαιον

εἶναι

εἶναι νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ὁ μαθητής του ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος Μάρκος, ὁποῦ πρῶτος ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, δὲν ἐβεβαίωσε τὰ νομοθετήματά του μὲ κανόνες ἄλλης διδασκαλίας. ὅτι πρᾶγμα βέβαιον εἶναι, πῶς ἀπὸ τὴν ὁμοίαν πηγὴν τῆς χάριτος τοῦ ἑνὸς ἁγίου Πνεύματος ἀνάσυρεν· καὶ ὡσὰν μαθητὴς τοῦ διδασκάλου Πέτρου δὲν ἐβάλθηκε νὰ διδάξῃ ἄλλο, παρὰ ἐκεῖνο ὁποῦ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν χειροτονητήν του.

Τοῦτο βεβαιώνεται ἀπὸ τὸν ὁρισμὸν τοῦ Κωνσταντίνου, τὸν ὁποῖον ἔχεις εἰς τὰ βιβλία τῶν Κανόνων, ὅπου μὲ ἄλλα πολλὰ λέγει καὶ τοῦτο· Ἀποφασίζομεν, ὅτι ἡ ἁγία καὶ ἱερὰ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης καθὼς ἔχει τὸ πρωτεῖον ἐπάνω εἰς τοὺς τέσσαρας θρόνους, τῆς Ἀλεξανδρείας λέγω, τῆς Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, (καὶ Κωνσταντινουπόλεως,) ἔτζι καὶ ἐπάνω εἰς ὅλαις τοῦ κόσμου τῆς ἐκκλησίαις. Ὅθεν καταλαμβάνομεν, ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης ὑπερέχει, ἐπειδὴ ἔχει τὸ πρωτεῖον ὄχι μόνον ἐπάνω εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ταῖς ἄλλαις.

ἡ Κωνσταντινούπολις, καθὼς εἴπαμεν) εἶναι βαλμένη ἀπὸ κανένα νεώτερον.

* Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Διάλογος λέγει· Τίς ἀμφιβάλλει διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι νὰ εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου; Ἔτι ἡ δευτέρα σύνοδος εἰς τὸν τρίτον της κανόνα· Ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἔχῃ τὴν τιμὴν δεύτερος ἀπὸ τὸν πάπαν. Ἔτι ὁ ἅγιος Ἀνάκλητος· Ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης εἶναι ἀπὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ πρῶτος θρόνος. καὶ τοῦτο τὸ ἔχει ἀπὸ τὸν Χριστόν, ὄχι ἀπὸ ἄλλον τινά. Καὶ καθὼς ἡ πόρτα βαστᾶται ἀπὸ τὸν στροφέα, ἔτζι ὅλαις οἱ ἄλλαις ἐκκλησίαις κυβερνῶνται διὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ ἀξίωμα ταύτης τῆς ἀποστολικῆς ἐξουσίας. Ἔτι ὁ ἅγιος Κάλλιστος· Δὲν εἶναι βολετὸν νὰ χωρίζωνται τὰ μέλη ἀπὸ τὸ κεφάλι, ἀλλὰ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς γραφῆς ὅλα τὰ μέλη ἔχουν νὰ ἀκολουθοῦσι τὴν κεφαλήν. Καὶ δὲν εἶναι ἄνθρωπος ὁποῦ νὰ ἔχῃ δυσκολίαν, πῶς ἡ ἀποστολικὴ ἐκκλησία νὰ εἶναι ὅλων μητέρα, ἀπὸ τοὺς κανόνες τῆς ὁποίας

* βιβ. ζ. ἐπιστολ. ξδ.

δὲν πρέπει τινὰς νὰ χωρίζεται. Ἀκόμη ὁ Γρηγόριος φανερά· Δὲν εἶναι ἄδεια τινὸς νὰ θέλῃ, ἢ νὰ ἐμπορῇ νὰ παραβῇ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου, ἢ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς διατάξεώς μας. λοιπὸν ἂς πέσῃ εἰς τὴν γῆν μὲ πόνον τῆς ἀπωλείας του, ὅποιος θελήσει νὰ ἐναντιωθῇ τῶν ἀποστολικῶν ἐνταλμάτων· μηδὲ ἂς ἔχει πλέα τόπον εἰς τοὺς ἱερέας, ἀλλὰ ἂς εἶναι διωγμένος ἀπὸ τὸ ἅγιον μυστήριον. Ἔτι Κυπριανὸς ὁ ἁγιώτατος λέγει· Τὴν καθέδραν τοῦ Πέτρου, εἰς τὴν ὁποίαν θεμελιώνεται ἡ ἐκκλησία, ὅποιος ἀφήνει, μὴ θαῤῥῇ νὰ εἶναι πλέον εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἔτι Νικόλαος ὁ πάπας λέγει· τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης μόνος ὁ Χριστὸς τὴν ἐθεμελίωσεν, καὶ τὴν ἐστήκωσεν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν τῆς πίστεως, ὅταν ἐγεννᾶτον· ὁ ὁποῖος ἐπαράδωκεν τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ κλειδούχου τῆς αἰωνίου ζωῆς τὰ δίκαια τῆς γηΐνης καὶ ἀντάμα τῆς οὐρανίου βασιλείας. Λοιπὸν ὄχι σοφία τῆς γῆς καμία, ἀλλ' ἐκεῖνος τοῦ θεοῦ ὁ Λόγος ὁποῦ ἐστερέωσε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκτίσθησαν ὅλα τοῦ κόσμου τὰ στοιχεῖα, ἐθεμελίωσε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης. ἐκείνου ἔχει τὰ προνόμια, μὲ τοῦ ὁποίου τὴν ἐξουσίαν στηρίζεται. Ὅθεν βέβαιον εἶναι, ὅτι ὅποιος ἁρπάζει τὰ δίκαια κάθε ἄλλης ἐκκλησίας, κάμνει ἀδικίαν· ἀμὴ ὅποιος βάνεται νὰ καταλύσῃ τὰ προνόμια τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα τῆς τὰ ἔδωκεν αὐτὸς ἐκεῖνος ὁποῦ εἶναι κεφαλὴ ὁλωνῶν τῶν ἐκκλησιῶν, τοῦτος βέβαια πέφτει εἰς αἵρεσιν. καὶ ἂν ἐκεῖνος εἶναι ἄδικος, τοῦτος εἶναι αἱρετικός· ὅτι χαλᾷ τὴν πίστιν ὅποιος ἐναντιᾶται τὴν ἐκκλησίαν ἐκείνην, ὁποῦ εἶναι διδάσκαλος τῆς πίστεως. Ἔτι ὁ Πελάγιος λέγει: Ασχημότατον πρᾶγμα εἶναι τὸ σχίσμα· καὶ πρέπει ὅτι τέτοιας λογῆς ἄνθρωποι νὰ καταπονοῦνται ἀκόμη ἀπὸ τὴν κοσμικὴν δικαιοσύνην κατὰ τοὺς ἱεροὺς Κανόνας, καὶ τὰ νόμιμα τῶν πατέρων.

Τοῦτα λέγουσιν οἱ δυτικοὶ πατέρες καὶ διδάσκαλοι μὲ πολλήν, καθὼς βλέπεις, ἐλευθερίαν καὶ φανερότητα. τώρα θέλομεν ἀναφέρει τοὺς ἀνατολικοὺς εἰς μαρτυρίαν, καὶ θέλομεν

δείξει

δείξει καθαρότατα, πῶς καὶ τοῦτοι καὶ ἐκεῖνοι συμφωνοῦσιν. Καὶ πρῶτος ἂς ἔλθῃ ὁ Δαμασκηνὸς φωστὴρ εἰς τὸν λόγον ὁποῦ ἔκαμε διὰ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ· ὅπου μὲ πολλὰ ἄλλα λέγει πρὸς τὴν ὑπόθεσίν μας· Ερωτᾷ ὁ Χριστὸς ὡσὰν ἄνθρωπος, καὶ ὡσὰν θεὸς δίδει κρυφὰ σοφίαν ἐκείνου ὁποῦ τὸν ἀκολούθησε πρῶτος, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀποφασίσει μὲ τὴν πρόβλεψίν του ἄξιον προστάτην τῆς ἐκκλησίας· τοῦτου τὸν νοῦν φωτίζει ὡσὰν θεὸς, καὶ μιλεῖ μὲ τὸ στόμα του. Καὶ τί ἐρωτᾷ ὁ Χριστός; ἐσεῖς, λέγει, τίς λογιάζετε νὰ εἶμαι; τότε ὁ Πέτρος ἄυτοντας μὲ τὴν φλόγα τῆς θερμῆς ἀγάπης, καὶ κινούμενος ἀπὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶπεν· Εσὺ εἶσαι ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. Ὦ μακάριον στόμα, ὢ χείλη καλοριζηκότατα. Καὶ παρακάτω· Τούτη εἶναι ἡ σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητος πίστις, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ὡσὰν εἰς πέτραν εἶναι στηριγμένη ἡ ἐκκλησία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐσὺ μὲ δίκαιον ἐκράχθης Πέτρος. ἐναντίον τούτης οἱ πόρταις τοῦ ᾅδου, τὰ στόματα τῶν αἱρετικῶν, τὰ ὑπηρετικὰ τῶν δαιμόνων θέλουσι κάμει τὰ δυνατά τους, ἀλλὰ δὲν τὴν θέλουσι καταπονέσει· θέλουν ἐνδυθῆ τὰ ἄρματά τους, ἀλλὰ δὲν τὴν θέλουσι κερδέσει· οἱ πληγαῖς των ἦσαν καὶ εἶναι παιδίων λαβωματίαις· ἀσθενήσει θέλουν οἱ γλῶσσαις των, καὶ θέλουν εἶσται ἐναντίαις των. Ὅτι κακὸν δικόν του κάμνει ὅποιος ἐναντιοῦται τῆς ἀληθείας. τούτην ὁ Χριστὸς τὴν ἐκέρδαισε μὲ τὸ αἷμα του, καὶ τὴν ἐπαράδωκεν ἐσένα ὡσὰν δούλου πιστοτάτου. τούτην μὲ τὰς προσευχαῖς σου φύλαξε σταθερὰν καὶ γαληνεμένην. Διότι νὰ μὴν ἔχῃ ποτὲ νὰ ἀποκάμῃ, νὰ σεισθῇ, νὰ κερδευθῇ, βεβαιότατον θάῤῥος ἔχομεν· ὁ Χριστὸς τὸ εἶπεν, ἐκεῖνος ὁποῦ ἐστερέωσε τὸν οὐρανὸν, ἐθεμελίωσε τὴν γῆν καὶ μένει ἀκίνητος· ὅτι μὲ τοῦ θεοῦ τὸν λόγον ἐστερεώθησαν οἱ οὐρανοί. Καὶ ὀλίγον παρακάτω· παρακάλεσε τὸν Χριστὸν, ὁποῦ σε ἐκήρυξε νὰ κρατῇς τὰ κλειδία τῆς βασιλείας, ὁποῦ σοῦ ἔδωκε νὰ δένῃς καὶ νὰ λύῃς τὰς ἁμαρτίαις. Καὶ πάλιν παρακάτω λέγει· Ἀλλὰ διατί ἐπῆρε τὸν Πέτρον, τὸν Ἰάκωβον, καὶ τὸν Ἰωάννην; τὸν Πέ-

τρον,

τον, θέλοντας νὰ δείξῃ, ὅτι τὴν μαρτυρίαν ὁποῦ αὐτὸς ἔδωκε τὴν μαρτυρίαν δὶ ἀληθινὴν ὁ πατέρας· καὶ βεβαιώνοντας τὴν ἐδικήν του ἀπόφασιν, πῶς ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος τὴν ἐφανέρωσε τοῦ Πέτρου· καὶ ὅτι ὁ Πέτρος ἔμελλε νὰ εἶναι πρῶτος, καὶ νὰ παραλάβῃ τὴν κυβέρνησιν ὅλης τῆς ἐκκλησίας. Βλέπεις, ὅτι τοῦ Πέτρου ὡσὰν πρώτου καὶ ἀρχηγοῦ ὅλης τῆς ἐκκλησίας ἔδωκεν ὁ Χριστὸς τὴν κυβέρνησιν; τόσον εἶναι παρόμοιοι τῆς κωφῆς ἀσπίδας ὁποῦ φράσσει τὰ αὐτία της, ὅσοι δὲν θέλουσι νὰ ἀκούουν, καὶ νὰ βλέπουν. ναὶ λέγουσιν, ἀλλὰ μοναχὰ τοῦ Πέτρου τὸ ἔδωκε τοῦτο, ὄχι καὶ τῶν διαδόχων τοῦ Πέτρου. πρὸς τοῦτο, ἐπειδὴ εἶναι μίλημα ἀνθρώπων ἀνοήτων καὶ ὁλότελα ἀναμαθήτων, ἔπρεπε νὰ μὴν ἀποκριθοῦμεν, ὅτι μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲν εἶναι ἄξιον νὰ τοῦ δοθῇ καμία ἀπόκρισις· ὅμως διὰ χάριν ἐκείνων ὁποῦ θέλουν νὰ τοὺς καταπονοῦσιν ἀνδρειωμένα, ἂς ἀποδείξωμεν ὅτι εἶναι μίλημα γεμάτο ἀπὸ χοντροσύνην.

Ἂν τὸ συγχωρέσωμεν τοῦτο, ἐχάθηκεν ὅλη ἡ πίστις· καὶ πρέπει νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ὁ Χριστὸς μᾶς ἐπλάνεσεν, καὶ χίλιαις ἄλλαις ἀτοπίαις, ἂν ἐστάθηκεν ἡ πίστις ὡς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους, ἀπέκει ἔλειψεν. ἂν ἐδόθη τοῦ Πέτρου μόνον καὶ τῶν ἀποστόλων, ὄχι καὶ τῶν διαδόχων τους· ὢ παρελάδα φανερωτάτη, ὢ γνώμη πονηροτάτη· πῶς ἐγίνηκαν οἱ σύνοδες δὶ ἀποκράτησιν τῆς ἐκκλησίας; πῶς ἐγίνηκαν ἀπὸ τὰς σύνοδες οἱ Κανόνες, ἂν δὲν εἶχαν ἐξουσίαν; πῶς ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἔδωκεν ὑποταγὴν τοῦ Σιλβέστρου ὡσὰν τοῦ Πέτρου, καὶ ὄχι λιγώτερα, καθὼς εἴδαμεν γραμμένον εἰς τὸ βασιλικοχάρτι; πῶς καὶ ὁ ἀλαμάνος βασιλεὺς κλίνοντας τὸ κεφάλι τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου τοῦ τρίτου, ἐδέχθη τὸ πόδι του ἐπάνω εἰς τὸν τράχηλόν του, λέγοντας ὁ πάπας· γραμμένον εἶναι· πρεπατήσει θέλεις ἐπάνω εἰς τὴν ἀσπίδα καὶ τὸν βασιλίσκον, καὶ θέλεις καταπατήσει τὸ λεοντάρι καὶ τὸν δράκοντα. Καὶ βασιλεὺς ὡς λέγουσιν, ἀπεκρίθη· Δίδω ὑποταγὴν ὄχι σένα ἀλλὰ τοῦ Πέτρου. Καὶ ὁ πάπας· καὶ ἐμένα, καὶ τοῦ Πέτρου. Λοιπὸν πῶς δὲν ἐντρέπεσθε νὰ λέγετε τὰ λέγετε; πῶς ἐδιώχθη-

σαν οἱ αἱρετικοὶ ἀπὸ τὸν πάπαν καὶ ἀπὸ ταῖς ἅγιαις συνόδες, ἂν εἶχεν ἡ ἐκκλησία τὴν δύναμιν μόνον ὡς τοὺς ἀποςόλους, ἀπέκει δὲν τὴν ἔχει; Καὶ πῶς τοῦτο δὲν τὸ εἶπαν οἱ αἱρετικοί, ὁποῦ εἰς διαφόρους καιροὺς ἐςάθηκαν ἐχθροὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ; ἐκεῖνοι διώκοντάς τους ὅλη ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, δὲν ἀποκότησαν νὰ τὸ εἰποῦσι τοῦτο· καὶ λέγοντάς το ἐσεῖς τώρα, φαίνεσθε ὅτι διαφενδεύετε τοὺς αἱρετικούς. πρέπει λοιπὸν νὰ σηκωθῇ ὁ Ἄρειος, ὁ Μακεδόνιος, ὁ Ευνόμιος, ὁ Νεςόριος, ὁ Διόσκορος, ὁ Σεβῆρος, καὶ ἡ ὅμοια συντροφία τῶν ἀθέων αἱρετικῶν διὰ νὰ σᾶς εὐχαριςήσουν, ὅτι λέγετε εἰς βοήθειαν τους ἐκεῖνα, ὁποῦ αὐτοὶ ἐδὲ τὰ ἔβαλαν ποτὲ εἰς τὸν νοῦν τους. ἀλλὰ καὶ οἱ τυφλοὶ γνωρίζουν, ὅτι ἀπὸ τὰ λόγια σας ἀκολουθοῦν πολλὰ καὶ αναρίθμητα ἀτοπήματα. καὶ σώνει εἰς τοῦτο. θέλομεν φέρει καὶ ἄλλαις μαρτυρίαις καὶ λόγια ἁγίων διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας, ὁποῦ δείχνουσι φανερὰ τὴν ὑπόθεσιν τούτην, Ὅτι ὁ πάπας εἶναι κεφαλὴ καὶ διδάσκαλος ὅλης τῆς ἐκκλησίας· Καὶ ὅτι αὐτοῦ μοναχὰ ἐδόθηκε νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἐξετάζῃ τὴν πίςιν, καὶ νὰ κανονίζῃ ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ νὰ εὐγάνῃ τοὺς αἱρετικοὺς ἀπὸ τὸν θρόνον, καὶ νὰ ἐνθρονίζῃ τοὺς ὀρθοδόξους. Καὶ πρῶτα σᾶς θέλομεν φέρει διὰ μαρτυρίαν τὴν κρίσιν τοῦ μεγάλου πατρὸς Χρυσοςόμου, ὅτε τὸν ἐκατακρίνασιν ἄδικα εἰς τὴν Κωνςαντινούπολιν καὶ τὸν ἐξώρισαν· πῶς ὁ πάπας Ιννοκέντιος ἀφ' οὗ τὸ ἔμαθεν, ἀφώρισε καὶ τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασίλισσαν καὶ ὅλους τοὺς τότε ἱερέας καὶ ἐπισκόπους, ἂν δὲν ἐξανάφεραν εἰς τὸν θρόνον του τὸν Χρυσόςομον. εἶχαν κρίνει τὸν Χρυσόςομον ἐκεῖνοι διὰ νὰ εὐχαριςήσουν τὴν βασίλισσαν, καὶ τὸν ἐξώρισαν εἰς τὴν Κουκουσὸν χώραν τῆς Αρμενίας μὲ πολλὴν πικρίαν. Καὶ ἐκεῖνος ἔγραψε τοῦ πάπα Ιννοκεντίου· ὅτι δὲν εἶχαν οἱ ἀνατολικοὶ ἀρχιερεῖς ποῦ προσδράμῃ πάσχοντας ἀδικίαν παρὰ εἰς τὸν ἀρχιερέα τῆς Ρώμης, μνημονεύοντας τὸν λόγον τοῦ Χριςοῦ πρὸς τὸν Πέτρον· Καὶ σὺ ὡσὰν ἐπιςραφῇς, ςήριξε τοὺς ἀδελφούς σου. Ὅθεν ὁ ἁγιώτατος Ιννοκέντιος ὡσὰν ἐδέχθη τὸ γράμμα τοῦ Χρυσοςό-

μου,

μου, ἔγραψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅτι νὰ γυρίσουν τὸν Χρυσόστομον. Καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸ ἔκαμαν, καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐκοιμήθη, ἔγραψε πάλιν ὁ πάπας τῶν βασιλέων Ἀρκαδίου καὶ Εὐδοξίας τὴν ἐπιστολὴν τούτην.

Ἐπιστολὴ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου.

Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἰωάννου φωνάζει ἐναντίον σου πρὸς τὸν θεὸν ὦ βασιλεῦ, καθὼς τὸ αἷμα τοῦ δικαίου Ἄβελ ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ φονευτοῦ Κάϊν. Καὶ εἰς κάθε τρόπον θέλει ἐκδικηθῇ. Καὶ δὲν ἔκαμες τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς καιρὸν ἥσυχον ἐκίνησες μεγάλον διωγμὸν ἐναντίον τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἱερέων του. ἐδίωξες τὸν μέγαν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης δυναστικῶς ἀπὸ τὸν θρόνον του δίχως νὰ γένῃ κρίσις, καὶ ἀντάμα του ἐδίωξες καὶ τὸν Χριστόν. Καὶ δὲν μοῦ πονεῖ τόσον διὰ ἐκεῖνον· ἐπειδὴ ἔλαβεν ἐκεῖνος τὸν μισθὸν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ μὲ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, καλὰ καὶ νὰ εἶναι ἀβάστακτη δυστυχία· ἀλλὰ θλίβομαι πρῶτα λογιάζοντας διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν σας, ἀπέκει διὰ ἐκείνους ὁποῦ ἐστερήθησαν, καὶ λιμάζουσι τὴν σοφωτάτην του διδαχὴν καὶ νουθεσίαν. Ὅτι ὄχι μόνον ἡ ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔπαθε ζημίαν χάνοντας τὴν γλῶσσαν ἐκείνην ὁποῦ ἔρρεεν μέλι, ἀλλὰ καὶ ὅλος ὁ κόσμος ὠρφάνευσεν, ἐπειδὴ ἔχασεν ἄνθρωπον τόσον θεϊκὸν διὰ εὐχαριστίαν μιᾶς γυναικός, διὰ τὴν ὁποίαν ἐσυγύρισεν τούτη ἡ φοβερὰ δυστυχία. Ὅμως αὐτὴ θέλει τιμωρηθῇ καὶ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, καὶ θέλει ἀποκτήσει τὴν μέλλουσαν αἰώνιον κόλασιν δὲν θέλουν περάσει πολλαῖς ἡμέραις. Καὶ καλὰ καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης νὰ ἐκοιμήθη ἀφ' οὗ ἐφύλαξε τὴν πίστιν, καὶ ἐστήριξεν τοὺς ἀβεβαίους, ἀλλὰ ἐκληρονόμησεν εἰς τοὺς αἰῶνας τὴν παντοτινὴν καὶ ἀθάνατον τρυφήν. Καὶ ἡ βασίλισσα Εὐδοξία, ἡ νέα Δαλιδά, ὁποῦ ὀλιγάκι ὀλιγάκι σὲ ἐξύρησε μὲ τὸ ξυράφι τῆς πλάνης, ἔσυρεν ἐπάνω της τὴν κατάραν ἀπὸ πολλὰ στόματα, φορτώνοντας τὴν ἑαυτήν της ἀπὸ γομάρι ἁμαρτημάτων βαρὺ καὶ κακοβάστακτον, καὶ σμίγοντας

τούτην

τούτην ἐπάνω εἰς τὰς ἄλλαις της ἁμαρτίαις. Ὅθεν ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ μικρότατος, ὡσὰν ἐκεῖνος ὅπου κρατῶ τὸν θρόνον τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Πέτρου, ἀφορίζω καὶ σένα καὶ ἐκείνην ἀπὸ τὴν μετάληψιν τῆς ἁγίας κοινωνίας. Καὶ ἂν τινὰς ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς κάθε τάγματος τῆς ἐκκλησίας θέλει ἀποκοτήσει νὰ σᾶς κοινωνήσῃ, ἀπὸ τὴν ὥραν ὅπου θέλετε ἀναγνώσει τοῦτο τὸ ἐπιτίμιον, θέλω νὰ εἶναι καθῃρημένος. Καὶ ἂν ἐσεῖς βιάσετε κανένα μὲ τὴν ἐξουσίαν σας, καὶ παραβῆτε τοὺς κανόνες ὅπου ἔδωκεν ὁ Χριστὸς διαμέσου τῶν ἁγίων ἀποστόλων· ξεύρετε ὅτι τοῦτο δὲν θέλει εἶσαι μικρὸν ἁμάρτημα τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ὅτε τὸ ἀξίωμα τὸ κοσμικὸν δὲν θέλει ἐμπορεῖ νὰ ὠφελήσῃ τινά, καὶ τὰ κρυφὰ θέλουν φανερωθῆ τοῦ κόσμου. Τὸν Ἀρσάκιον ὅπου ἐβάλετε εἰς τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς εἰς τόπον τοῦ μεγάλου Ἰωάννου, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του τὸν ἔχομεν καθῃρημένον μὲ ὅλους τοὺς ἐπισκόπους ὅπου ἐσυγκοινώνησαν μὲ τὸ θέλημα ἐκείνου· τοῦ ὁποίου μηδὲ τὸ ὄνομα ἂς γραφῇ εἰς τὸ πιττάκιον, ὅτι εἶναι ἀνάξιος, ἐπειδὴ ἐμοίχευσε τὴν ἐπισκοπήν. διότι πᾶσα φύτευμα, ὅπου δὲν ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μας ὁ οὐράνιος, θέλει ξεριζωθῆ. τὸν Θεόφιλον θέλομεν νὰ εἶναι ὄχι μόνον καθῃρημένος, ἀλλὰ καὶ ἀφωρισμένος, καὶ ἀνάθεμα, καὶ τέλεια γυμνὸς ἀπὸ τὸν χριστιανισμόν.

Βλέπεις καὶ ἐδῶ τὴν αὐθεντίαν ὅπου ἔχει ἐκεῖνος ὁ ἅγιος θρόνος; ἐκάθηρε τὸν Ἀρσάκιον ὄχι μόνον ζωντανόν, ἀλλὰ καὶ ἀποθαμένον· τὸν Ἀρσάκιον, λέγει, τὸν ὁποῖον ἐβάλετε εἰς τὸν θρόνον εἰς τόπον τοῦ μεγάλου Ἰωάννου καὶ ἀποθαμένον τὸν καθαιροῦμεν. ὡσὰν νὰ ἔλεγεν· Δὲν θέλομεν νὰ εἶναι γραμμένος εἰς τὸ βιβλίον τῶν ἀρχιερέων εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν· Διατὶ φανερὰ λέγομεν, ὅτι ἐκεῖ ὁ χρυσὸς Ἰωάννης εἶναι καὶ θέλει εἶσαι ἀρχιερεὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὄχι ὁ Ἀρσάκιος. Καὶ δὲν ἐδικαιώθη τοῦτος ὁ ἅγιος πάπας εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου, ὅπου τὴν ἔκαμεν ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ σύνοδος, τοῦτος ὁ διότι αὐτὸς εἶχεν ἐπιμηθῆ τὴν κατάκρισιν καὶ ἐξορίαν τοῦ Θεόφιλος Χρυσοστόμου διὰ νὰ κάμῃ χάριν τῆς Εὐδοξίας· καλὰ καὶ ἡ κα- ἔκαμε με.

αἵρεσις ἐκείνη νὰ ἦτον συνοδική, καὶ καμωμένη μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ ἐπιτηρητοῦ τοῦ πάπα· ἀλλὰ ἔσμιξε καὶ ἀφορισμὸν καὶ ἀναθεματισμόν· ὤφου κακά· καὶ τὸν ἐγύμνωσεν ἀπὸ τὸν χριστιανισμόν. ὢ θαῦμα· βαπτισμένον ἄνθρωπον εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας τριάδος, καὶ γραμμένον εἰς τὸ βιβλίον τῶν χριστιανῶν, καὶ τὸν λειώνει ὁ πάπας ἀπὸ τὸ βιβλίον, καὶ τὸν ἐκδιώκει ἀπὸ τὸν χριστιανισμόν. τοῦτο δείχνει φανερὰ τὴν ἐξουσίαν ὅπου ἔχει ἐκεῖνος ὁ ἅγιος θρόνος. ἂν εἶναι λοιπὸν καθὼς ἐσεῖς λέγετε, ὅτι μόνος ὁ Πέτρος ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν, ὄχι οἱ διάδοχοί του, πῶς ὁ Αρσάκιος καὶ ὁ Θεόφιλος καὶ ὁ Αρκάδιος μὲ τὴν Ευδοξίαν καὶ οἱ ἐπίλοιποι ὅπου ἐκάθηρεν καὶ ἐκατέκρινεν ὁ πάπας, δὲν εἶπασιν· Δὲν κάμνομεν διὰ σένα· ὁ Πέτρος μοναχά, ὄχι σύ, εἶχε τὴν ἐξουσίαν. ἀλλὰ δὲν ἐμποροῦσαν, οὐδὲ ἀπεκοτοῦσαν νὰ τὸ εἰποῦσι τοῦτο, μάλιστα ἐζητοῦσαν ἀπὸ τὸν πάπαν συγχώρησιν διὰ τὸ σφάλμα. τοῦτο εἶναι τὴν γνώμην μου σώνει διὰ ἀπόδειξιν, ὅτι καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Πέτρου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων ἔχουσι τὴν ὁμοίαν, καὶ ὄχι ὀλιγώτερην ἐξουσίαν. Φέρει θέλομεν καὶ ἄλλαις ἀπόδειξες καὶ μαρτυρίαις πολλὰ δυναταῖς, ὅτι ἐκεῖνος, ὄχι ἄλλος τινὰς εἶναι ἡ κεφαλὴ ὅλης τῆς ἐκκλησίας.

Απὸ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως Ιουστινιανοῦ πρὸς Επιφάνιον τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τὴν ἁγίαν σύνοδον ὅπου ἐσυνάθροισεν εἰς τὸν Τροῦλλον. Βασιλεὺς Ιουστινιανὸς Αὔγουστος· Επειδὴ ἡ ὀρθὴ καὶ ἄληπτος πίστις, τὴν ὁποίαν κηρύττει ἡ ἁγιωτάτη τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, δὲν ἔπαθέ ποτε καμίαν ἀλλαγήν· ἀκολουθῶντας ἐμεῖς τὰ διδάγματα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῶν πατέρων ὅπου ὕστερα ἀπὸ κείνους ἔλαμψαν εἰς τὰς ἁγίας ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ, ἐκρίναμεν δίκαιον νὰ φανερώσωμεν ὁλονῶν, ποίαν ἐλπίδα ἔχομεν. καὶ τὰ λοιπά. ὅπου δείχνει φανερὰ τὴν πίστιν καὶ ὁμολογίαν ὅπου εἶχεν πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν. ἀπέκει εἰς τὴν ἄλλην ἐπιστολήν, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ εἶναι.

τἀναντίαν, καθὼς λέγει ὁ Δαμασκηνὸς εἰς τὸ γ. περὶ εἰκόνων.

τοῦτο γευκᾶται ὅσον εἰς τὴν κυβέρνησιν τὴν ἐπισκοπικὴν, μηδόντας πάντα τὸ ἀφορτέον τοῦ πάπα καθὼς τὸ ἔδειξε, καὶ τὸ θέλει δείξει.

Ο' αὐτὸς

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου ταύτης τῆς βασιλικῆς χώρας Ἐπιφανίου τοῦ πατριάρχου λέγει.

Θέλοντας ὅτι ἡ ἁγιωσύνη σου νὰ ἔχῃ εἴδησιν ὅλωνῶν τῶν πραγμάτων ὅπου ἐγγίζουσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, μᾶς ἐφάνηκεν ἀναγκαῖον νὰ σοῦ γράψωμεν τοῦτο τὸ βασιλικὸν γράμμα, καὶ μὲ τοῦτο νὰ τῆς ἀναφέρωμεν τὰ γενόμενα, τὰ ὁποῖα λογιάζομεν βέβαιον ὅτι τὰ ξεύρει. Διότι εὑρόντας ἡμεῖς κάποιους ἐχθροὺς τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἀκολούθους τῆς πλάνης τῶν ἀσεβῶν Νεστορίου καὶ Εὐτυχέος, καὶ βλασφήμους κατὰ μίμησιν ἐκείνων, ἐγράψαμεν διαλαλημόν, καθὼς ξεύρει ἡ ἁγιωσύνη σου, μὲ τὸν ὁποῖον ἐξεσκεπάσαμεν τὴν ἀφόρμησιν τῶν αἱρετικῶν, δὲν ἀλλάσσοντας καθόλου τίποτε, μηδὲ παρακινῶντας, μηδὲ παραβαίνοντας ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς ἐκκλησίας, ὅπου μὲ τοῦ θεοῦ τὴν βοήθειαν κρατεῖ ὡς τὴν σήμερον, καθὼς ξεύρει καὶ ἡ μακαριότης σου, ἀλλὰ φυλάσσοντας εἰς ὅλα τὴν τάξιν τῆς ἑνώσεως τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν ἁγιώτατον πάπαν καὶ πατριάρχην τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, τοῦ ὁποίου ἐγράψαμεν τὰ ὅμοια. Διότι δὲν ὑπομένομεν νὰ γενῇ τίποτε ὅπου νὰ ἐγγίζῃ τὴν τάξιν τῆς ἐκκλησίας δίχως ἀναφορὰν πρὸς τὴν μακαριότητά του, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ ὅλωνῶν τῶν ἁγιωτάτων τοῦ θεοῦ ἱερέων· Καὶ διότι ὅσαις φοραῖς ἐξεφύτρωσαν αἱρετικοὶ εἰς ταῦτα τὰ μέρη, μὲ τὴν γνώμην καὶ κρίσιν ἐκείνου τοῦ τιμιωτάτου θρόνου ἐξερριζώθησαν.

Λοιπὸν ἐμποροῦμεν καὶ ἡμεῖς νὰ εἰποῦμεν, καὶ νὰ συλλογισθοῦμεν ἔτζι· Ὅσοι θέλουσι τὸν πάπαν, καὶ τὸν ἔχουσι διὰ κεφαλήν, εἶναι ἅγιοι καὶ ἀληθινοὶ ἱερεῖς τοῦ θεοῦ καὶ πιστοὶ δοῦλοι· καὶ ὅσοι δὲν τὸν θέλουσιν, οὐδὲ τὸν ἔχουσι διὰ κεφάλι τους, δὲν εἶναι ἱερεῖς τοῦ θεοῦ. διατὶ ταῦτα εἶναι τὰ λόγια τῆς ἁγίας ἐκείνης συνόδου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτε εἶπεν· Ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ κε-

κεφαλὴ ὅλων τῶν θεοῦ τῶν ἱερέων. Καὶ ὅτι ὅλη ἡ κρίσις, ἤγουν ὅτι ὅλη ἡ ἐκκλησία νὰ κρίνεται ἀπὸ τὸν πάπαν, ἄκουε· Καὶ ὅσαις φοραῖς, λέγει, ἐξεφύτρωσαν αἱρετικοὶ εἰς τοῦτα τὰ μέρη, δηλονότι τῆς ἀνατολῆς, ἐξεριζώθησαν μὲ γνώμην καὶ κρίσιν τοῦ πάπα. Τόσον ὅτι ὅσοι δὲν ἀκολουθοῦσι τὸν πάπαν, εἶναι σχισματικοὶ, καὶ πέφτουσιν εἰς αἵρεσιν· καὶ διὰ τοῦτο ὅ, τι κάμνουσιν, εἶναι ψεκτὸν καὶ ἀνωφέλετον. Τοῦτο τὸ μαρτυρᾷ ἡ ἐν Καρχηδόνι σύνοδος εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὁποῦ ἔπεμψεν αὐτὴ ἡ σύνοδος καὶ ὁ ἅγιος Κυπριανὸς πρὸς Ἰοβιανόν.

Λόγια τῆς ἐπιστολῆς.

Ἐπειδὴ ἕνα εἶναι τὸ βάπτισμα, καὶ ἕνα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ μία ἐκκλησία ἀπὸ τὸν δεσπότην Χριστὸν ἀπ' ἀρχῆς θεμελιωμένη ἐπάνω εἰς τὸν ἀπόστολον Πέτρον διὰ τὴν ἑνότητα· διὰ τοῦτο ἐκεῖνα ὁποῦ γίνονται ἀπὸ σχισματικοὺς καὶ αἱρετικοὺς εἶναι ψεματινὰ καὶ εὔκαιρα, καὶ ὅλα ἀνωφέλετα. Ἀκούεις, πῶς μὲ ἐκεῖνα ὁποῦ γίνονται ἔξω ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν ἐκείνου, τὰ κράζει εὔκαιρα καὶ ἀνωφέλετα; Καὶ ὅτε εἰς πᾶσα τόπον ἡ πίστις ἔπασχε διωγμὸν, ἡ βοήθειά της ἀπ' ἐκεῖ ἤρχετον. λέγει ὁ ἅγιος Ἀναστάσιος, ὁ μαθητὴς τοῦ ἁγίου Μαξίμου· Πάσχοντας διωγμὸν ἡ πίστις ἀπ' ὅλους μὲ κοινὴν συμφωνίαν, ἂν δὲν βοηθήσῃ μὲ τὴν χάριν του ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν λείπει νὰ βοηθᾷ πάντοτε, φυλάσσοντάς μας εἰς τὴν παλαιὰν Ῥώμην σπέρμα θεοσεβείας, βεβαιώνοντας τὸ ἀψευδὲς τοῦ τάξιμον ὁποῦ ἔκαμε τοῦ κορυφαίου Πέτρου. καὶ τί πρᾶγμα ἔταξε τοῦ κορυφαίου; Ἐγὼ ἐπαρακάλεσα διὰ σένα ὦ Πέτρε, νὰ μὴ λείψῃ ἡ πίστις σου· Καὶ τό· στήριξε τοὺς ἀδελφούς σου. Καὶ τό· αἱ πόρται τοῦ ᾅδου δὲν θέλουν καταπονέσει τὴν ἐκκλησίαν.

Ο ἅγιος Κυπριανὸς μὲ τὴν Σύνοδόν του εἶχε γνώμην, ὅτι τὰ μυστήρια δοσμένα ἀπὸ αἱρετικοὺς καὶ σχισματικοὺς δὲν ἀξίζουσιν. ὅμως τὴν γνώμην τούτην δὲν τὴν ἐδέχθη ἡ καθολικὴ ἐκκλησία,

Ἀπὸ τὴν διάλεξιν τοῦ ἁγίου Μαξίμου μὲ κάποιον Θεοδόσιον ἐπίσκοπον Καισαρείας.

Θεοδόσιος· Δέξου τὴν φωνήν, καὶ μὴ πολυγυρεύῃς τὸν νοῦν. Μάξιμος· Ἐσεῖς δίδετε νόμους καινούργιους καὶ φανερὰ ἐναντίους τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν γρύκησιν τῶν φωνῶν. ἂν εἶναι καὶ καθὼς λέγετε, δὲν πρέπει νὰ πολυγυρεύωμεν τὸν νοῦν τῆς θείας γραφῆς καὶ τῶν πατέρων, ἀποβάλλομεν ὅλην τὴν γραφὴν παλαιὰν καὶ νέαν. ἀκούω τὸν Δαβὶδ καὶ λέγει· μακάριοι ὅσοι ἐρευνοῦσι τὰ λόγια τοῦ θεοῦ, μὲ ὅλην τους τὴν καρδίαν τοὺς θέλουν γυρεύσει. Καὶ πάλιν· Δός μου θεὲ σύνεσιν, καὶ θέλω ἐρευνήσει τὸν νόμον σου, καὶ θέλω τὸν φυλάξει μὲ ὅλην μου τὴν καρδίαν. Καὶ πάλιν· Θαυμαστὰ εἶναι τὰ λόγια σου, διὰ τοῦτο τὰ ἐξερεύνησεν ἡ ψυχή μου. Καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὸ εὐαγγέλιον· Ἐρευνᾶτε, λέγει, τὴν θείαν γραφὴν καὶ πληροφορήσου. τὸ λοιπὸν ὦ δέσποτα, ὅτι δὲν θέλω ὑπομείνει νὰ δεχθῶ φωνὴν δίχως νὰ καταλάβω τί σημαίνει, διὰ νὰ μὴν γενῶ φανερὸς ἑβραῖος. Θεοδόσιος· Εἴτι εἶπαν οἱ πατέρες, λέγω· καὶ ὑπογράφω δύο φύσες, καὶ δύο θελήματα, καὶ δύο ἐνέργειαις. ἔλα, κοινώνησε μὲ ἐμᾶς, καὶ θέλει εἶσαι ἕνωσις. Μάξιμος· Δέσποτα, ἐγὼ δὲν ἀποκοτῶ νὰ λάβω τὸ θέλημά σας γραμμένον εἰς τέτοιαν ὑπόθεσιν, ὅτι εἶμαι ἁπλὸς καλόγερος. ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ θεὸς ἔγγιξε ταῖς καρδίαις σας ν' ἀποδεχθῆτε τὰ λόγια τῶν ἁγίων πατέρων, στείλετε γράμμα ἐπάνω εἰς τοῦτο πρὸς τὸν πάπαν, καθὼς ὁρίζει ὁ Κανόνας· ἤγουν ἂς στείλῃ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης καὶ ἡ σύνοδός του. Καὶ παρακάτω·

Καὶ θέλει καταδεχθῇ ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης νὰ μιμηθοῦσι τὴν συγκατάβασιν τοῦ θεοῦ· καὶ θέλουν κάμει ἀντάμα μίαν ἀναφορὰν, ἢ συνοδικὴν δέησιν πρὸς τὸν πάπαν Ρώμης· καὶ δίχως ἄλλο, ἂν εὑρεθῇ τρόπος ἐκκλησιαστικὸς ὅπου νὰ τὸ συγχωρᾷ διὰ τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν τῆς πίστεως, θέλει συμφωνήσει μὲ ἐσᾶς εἰς τοῦτο.

καθὼς ἀποφασίζει ὁ ζ Κανὼν τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου· καλὰ καὶ νὰ εἶναι ἀληθινὸν, ὅτι τὰ μυστήρια ὅπου δίδουσιν οἱ αἱρετικοὶ καὶ οἱ σχισματικοὶ νὰ εἶναι ἄκυρα, ἤγουν νὰ μὴ δίδουσι χάριν ἐκείνων ὅπου τὰ δέχονται θεληματικοῦς ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνάγκην.

Βλέπεις ἐσὺ ὁποῦ ἀρνᾶσαι εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Πέτρου τὴν ὅμοιαν ἐξουσίαν ὁποῦ εἶχεν ὁ Πέτρος, ὅτι κανεὶς ἄλλος πατριάρχης δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἐξετάζῃ καὶ νὰ κανονίζῃ τὰ πράγματα τῆς πίστεως, παρὰ μόνον ὁ Πάπας τῆς Ῥώμης; πῶς ἀποκοτᾶτε νὰ τὸ ἀρνᾶσθε τοῦτο, καὶ νὰ βλασφημᾶτε ἀδιαντροπα; Ἐγὼ ἐντρεποῦμαι καὶ μόνον νὰ τὸ ἀκούσω, ὄχι νὰ τὸ εἰπῶ, Ὅτι ἡ πίστις τοῦ Χριστοῦ ἦτον μόνον ὡς τὸν Πέτρον, καὶ ἀπὸ τὸν Πέτρον ὡς τὴν σήμερον δὲν εἶναι. καὶ πῶς ἐσεῖς λέγετε τοῦτον τὸν βλάσφημον λόγον, θαυμάζω. Ὅτι ἂν τοῦτος ὁ λόγος ἦτον ἀληθινὸς, ὅλη ἡ πίστις ἤθελεν εἶσθαι χαμμένη: ὢ τὴν ὑπομονήν σου Χριστὲ βασιλεῦ· πῶς ἄφηκες τὴν πίστιν σου καὶ τὴν ἐκκλησίαν σου μοναχὰ τοῦ Πέτρου, ὄχι καὶ τῶν διαδόχων του. καὶ πῶς ἐκυβερνήθη ὡς τὴν σήμερον; πῶς ἐβαπτισθήκαμεν; πῶς ἔγιναν αἱ συνόδες; πῶς ἐδιώχθησαν οἱ αἱρετικοί; πῶς ἐλαμπρύνθη ἡ ἐκκλησία δίχως κεφάλι; καὶ διὰ νὰ μιλήσω πλέα θαῤῥετὰ, πῶς ἐστάθηκεν ἐκκλησία καὶ πίστις ὡς τὴν σήμερον, ἂν δὲν εἶχεν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν, καὶ ἕνα βοσκὸν καὶ βασιλέα κατὰ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, ἕνα κοπάδι, καὶ ἕνας βοσκός; Δὲν εἶναι χρεία νὰ εἶναι πολλὰ κεφάλια· Διατὶ οἱ πολλοὶ βοσκοὶ ἂν δὲν ὑποτάσσονται ἑνὸς, ὄχι μόνον δὲν σώζουσιν, ἀλλὰ χαλοῦσιν καὶ δὲν διορθώνουσιν, ἀλλὰ σχεδὸν ἀνακατώνουσιν: Καὶ πῶς εἶπεν ὁ Χριστός· Ἰδοὺ ἐγὼ θέλω εἶσθαι μὲ ἐσᾶς ὡς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος; ὅτι δὲν ἔμελλεν ὁ Πέτρος νὰ εἶναι εἰς τούτην τὴν ζωὴν ὡς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος. Ὅθεν ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ μᾶς δίδει νὰ γρυκήσωμεν, πῶς αὐτὸς θέλει εἶσθαι πάντα καὶ μὲ τοὺς διαδόχους τοῦ Πέτρου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων. διαβάσετε, καὶ ἰδέτε, καὶ ἀκούσετε μὲ προθυμίαν, ὅτι ἐκεῖνοι ὁποῦ τὸ λέγουσι τοῦτο, βάνουσι καθόλου ἄνω κάτω τὴν πίστιν καὶ τὰς οἰκουμενικαῖς συνόδες· καὶ ὅσα ἐδογμάτισαν, καὶ ἐδίδαξαν οἱ ἅγιοι, ὅλα τὰ κάμνουσιν εὔκαιρα καὶ ἀνωφέλετα. Διαβάσετε τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων, καὶ καταλάβετε τὴν κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὴν μοναρχίαν τοῦ Πέτρου, πῶς τὴν ἔχουσι καὶ οἱ διάδοχοί του; Δὲν ἠξεύρετε, ὅτι τὴν ληστρικὴν ἐκείνην σύνοδον, ὁποῦ ἐκά-

μεν

μεν εἰς τὴν Ἔφεσον ὁ Διόσκορος πατριάρχης τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἰουβενάλιος τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ οἱ σύντροφοι τους ἐπίσκοποι ἐναντίον τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ ἁγίου Φλαβιανοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, μοναχός του ὁ ἁγιώτατος Λέων ὁ πάπας τὴν ἀπόρρηξεν, καὶ τὴν ἀναθεμάτισεν; Καὶ ἔστειλεν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν ἁγίαν τετάρτην σύνοδον· καὶ ἐκείνη παίρνοντας τὴν ἐπιστολὴν τὴν ὠνόμασε * στύλον τῆς ὀρθοδοξίας; καὶ μὲ τὰ λόγια * στήλην. τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης ἔκρινεν ἡ σύνοδος τὸ ζήτημα τοῦ καιροῦ ἐκείνου· καὶ ἐφώναξαν οἱ ἐπίσκοποι· αἰωνία ἡ μνήμη Λέοντος. Καθὼς πιστεύει ὁ Λέων, πιστεύομεν. Καθὼς διδάσκει ὁ Λέων, ἔτζι κηρύσσομεν. Ὅτε ἀκόμη ἐσυνέβη νὰ προσδράμουν μὲ ἀναφορὰν πρὸς τὸν βασιλέα Μαρκιανὸν καλόγεροι τινὲς μαθητάδες τοῦ αἱρετικοῦ Εὐτυχοῦς, ζητοῦντας ὅτι νὰ ξεζευχθῇ ἡ σύνοδος, καὶ νὰ μὴν ὁμολογᾷ τινὰς ἄλλο ἢ νὰ γυρεύῃ παρὰ τὸ σύμβολον τῆς πρώτης συνόδου. Καὶ ἡ σύνοδος ἐγύρευσεν ἀπ' ἐκείνους, νὰ ὑπογράψουν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πάπα Λέοντος. καὶ διατὶ δὲν ἠθέλησαν ἐκεῖνοι, τοὺς ἐκατάκρινεν διὰ αἱρετικούς. Βλέπεις καὶ ἀκούεις, ὅτι ἡ τετάρτη οἰκουμενικὴ σύνοδος, ὅπου εἶχεν ἑξακοσίους τριάντα ἐπισκόπους, δὲν ἔκαμεν ἄλλο παρὰ ὅ, τι ἐδίδαξε μοναχός του ὁ ἁγιώτατος Πάπας Λέων. Καὶ ὅτι θέλοντας οἱ αἱρετικοὶ νὰ λύσουν τὴν σύνοδον, ἡ σύνοδος ἐγύρευεν ἀπ' αὐτοὺς ἢ νὰ ὑπογράψουν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Λέοντος, ἢ νὰ ἀναθεματισθοῦσιν, καὶ δὲν θέλοντας νὰ ὑπογράψουν, ἀναθεματισθήκασιν. πῶς ἦτον λοιπὸν ἡ ἐξουσία μόνον εἰς τὸν Πέτρον, καὶ ὄχι εἰς τοὺς ὕστερον; ἐπειδὴ ὁ Λέων πεντακοσίους σχεδὸν χρόνους εἶναι ὑστερώτερος; Καὶ πῶς προσέδραμεν ὁ Ἀθανάσιος πρὸς τὸν Ἰούλιον, ὁ Χρυσόστομος πρὸς τὸν Ἰννοκέντιον, Ἰγνάτιος ὁ τρίτος πρὸς Νικόλαον, ὁ Θεοδώρητος πρὸς τὸν Λέοντα, ὁ Μάξιμος πρὸς Μαρτῖνον, καὶ οἱ ἐπίλοιποι ἀρχιερεῖς τῆς ἀνατολῆς διωγμένοι ἀπὸ τοὺς θρόνους των πῶς ἢ αὐτοί τους ἐπροστρέχασιν, ἢ στέλλοντας γράμμα; ὅθεν ἔχοντας ἀπόκρισιν ἐπαραλάμβαναν τοὺς θρόνους, ἂν δὲν ἐγνώριζαν τὸν πάπαν διὰ ἄκρον ἀρχιερέα,

καὶ

καὶ διάδοχον τοῦ Πέτρου, καὶ μὲ δύναμιν νὰ τοὺς βοηθήσῃ; Καὶ πῶς ἐσωποῦσαν ὅλοι, καὶ βασιλεῖς, καὶ ἄρχοντες θωρῶντας ταῦτα ἔγραφεν ὁ πάπας, καὶ ἄφηναν νὰ ξαναπέρνουν τοὺς θρόνους των ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ εἶχαν διώξει, ἂν εἶχε μόνον ὁ Πέτρος τὴν ἐξουσίαν, καὶ ὄχι οἱ διάδοχοί του; Ἐδείχθη ἀρκετὰ, καθὼς μοῦ φαίνεται, ὅτι ὄχι μοναχὰ ὁ Πέτρος, ἀλλὰ καὶ οἱ διάδοχοι του ἔχουσι, καὶ θέλουν ἔχει ὡς τὸ τέλος τοῦ κόσμου τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν. Θέλομεν δείξει ἀκόμη, ὅτι δίχως τὸ θέλημα τοῦ πάπα δὲν ἐμπορεῖ νὰ γένῃ σύνοδος οἰκουμενικὴ, ἢ καθόλου νὰ λέγεται οἰκουμενικὴ, καὶ νὰ εἶναι γνησία καὶ ἀληθινή. τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ ἄλλα πολλὰ, ὁποῦ μέρος εἴπαμεν, καὶ μέρος θέλομεν εἰπεῖ· ἀλλὰ μάλιστα εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἁγίου Στεφάνου τοῦ νέου, τὴν ὁποίαν γράφει καταλεπτὰ ὁ μεταφραστὴς τῇ κγ. τοῦ Νοεμβρίου. Ἐκατεδίκαζαν, λέγει, τοῦτον τὸν ἅγιον Στέφανον οἱ αἱρετικοὶ, ὅτι δὲν ὑποτάσσετον τὴν σύνοδόν τους, ὁποῦ εἶχαν κάμει διὰ κατάκρισιν τῶν τιμίων καὶ ἁγίων εἰκόνων· καὶ τὸν ἀνάγκαζαν νὰ ὑπογράψῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου των. Ἀπεκρίθη ὁ ἅγιος· ἀναγνώσετέ μου τὴν ἀπόφασίν σας. καὶ ἤρχισαν ἐκεῖνοι λέγοντας· Ἀπόφασις τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑβδόμης συνόδου.

Καὶ ὁ ἅγιος μὲ φωνὴν μεγάλην εἶπε· μὴ παρομοίως· πῶς ἀποκοτᾶτε νὰ κράζετε ἁγίαν τὴν σύνοδόν σας, ὁποῦ ἐμαγάρισε τὰ ἅγια; ἡ σύνοδός σας εἰς τὴν πρᾶξιν της ἔστερξεν νὰ μὴν κράζωνται ἅγιοι οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μάρτυρες· ἀλλ' ἂν ἐρωτηθῇ τινὰς, ποῦ ὑπάγεις; νὰ λέγῃ, εἰς τὸν ναὸν τῶν ἀποστόλων, εἰς τὸν ναὸν τοῦ μάρτυρος Γεωργίου· πόθεν ἔρχεσαι; ἀπὸ τὸν ναὸν τῶν τεσσαράκοντα. Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ ἅγιος· πῶς ἀποκοτᾶτε νὰ κράζετε ἁγίαν τὴν σωζοφίαν σας, ὁποῦ ἐμαγάρισε τὰ ἅγια, καὶ δὲν θέλει νὰ κράζωνται ἅγιοι οἱ ἅγιοι; ὢ τὴν ἀμαθίαν σας· Δὲν θέλετε νὰ κράζωνται ἅγιοι οἱ ἀπόστολοι τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κράζετε ἁγίαν τὴν κουστωδίαν σας ὁποῦ ἐσυμαζώχθη ἐναντίον τῆς ἐκκλησίας; Καὶ πῶς τὴν ὀνομάζετε οἰκουμενικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἔδωκε

τὸ θέλημά του ὁ πάπας, δίχως τὸ ὁποῖον εἶναι καθόλου ἀδύνατον νὰ κανονίζωνται τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας; Ἀκούεις, ὅτι δὲν ἐμπορεῖ νὰ κραχθῇ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἂν δὲν εἶναι μὲ τὸ θέλημα τοῦ πάπα· Καὶ ὅτι δίχως τὸν πάπαν εἶναι ἀδύνατον νὰ κανονίζωνται τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας; πῶς ἐσεῖς ταῦτα δὲν τὰ καταλαμβάνετε; ὅτι δὲν θέλετε νὰ ἀναβλέψετε, οὐδὲ νὰ πιστεύσετε τῶν ἀνθρώπων ὁποῦ ξεύρουσιν· καὶ ἡ καρδία σας εἶναι γεμάτη ἀπὸ πεῖσμα, διὰ τοῦτο δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἰδῇ ἢ νὰ ἀκούσῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἔτι ὁ ἅγιος Μάξιμος πάσχοντας διωγμὸν ἀπὸ τοὺς αἱρετικοὺς ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρώμην, καὶ ηὗρεν τὸν ἁγιώτατον πάπαν Μαρτῖνον, τὸν ὁποῖον ἑορτάζει καὶ ἡ ἐκκλησία μας τὴν ιγ. τοῦ Μαρτίου· διατί; ἢ μόνον ὅτι ἐγνώριζε τὸν πάπαν κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας, ἔδραμε πρὸς αὐτόν· Καὶ ἐκεῖθεν ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Μαρῖνον ἱερέα κύπριον, ὅπου λέγει· Εἰς τὴν συνοδικὴν ἐπιστολὴν τοῦ παρόντος ἁγιωτάτου πάπα Μαρτίνου· τὸν ὁποῖον δὲν ἤθελεν κράζει ἁγιώτατον πάπαν, ἂν δὲν τὸν εἶχεν διὰ δεσπότην ὅλης τῆς ἐκκλησίας. διὰ τοῦτο ἀκόμη τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ συνάξῃ σύνοδον τῶν ἐπισκόπων του, καὶ νὰ ἀναθεματίσῃ τοὺς προστάταις τῆς ἀσεβείας ὁποῦ ἔλεγεν, ὅτι μία θέλησις εἶναι εἰς τὸν Χριστόν. τοῦτο εἶναι γραμμένον εἰς τὸ συναξάριον τοῦ ἁγίου Μαξίμου, καὶ ὅποιος θέλει ἂς τὸ ἰδῇ ταῖς ιγ. τοῦ αὐγούστου. ἂν ἦτον καθὼς ἐσεῖς λέγετε, καὶ δὲν ἔχει ἐξουσίαν ὁ πάπας νὰ κανονίζῃ, νὰ ἐξετάζῃ, ν' ἀποκυρώνῃ, νὰ στρατεύῃ, νὰ κυβερνᾷ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καθὼς ὁδηγᾷ τὸ καράβι ὁ κυβερνήτης, πῶς ἐγίνηκαν ταῦτα καὶ ἄλλα ὅμοια πολλότατα; τὰ ὁποῖα διὰ τὸ μάκρος ἀφήνομεν· ὅτι ἂν θελήσωμεν νὰ τὰ διηγηθοῦμεν, δὲν θέλει μᾶς σώσει ὁ καιρός. Καὶ πῶς ὅταν ἀφώριζεν ὁ πάπας, δὲν ἀντιστέκαν οἱ ἀφορεσμένοι; καὶ ἦσαν ὅμως ἐπίσκοποι, ἀρχιεπίσκοποι, καὶ πατριάρχαι, ἀλλὰ τοῦ ὑποτάσσονταν ὡσὰν παιδία πατρός; καὶ τώρα τοῦ ἀντιλέγουσιν ἄνθρωποι ἀγραμματώτατοι, τοὺς ὁποίους ἐγὼ κρίνω ἐναντίους τῆς ἐκκλησίας, ἐχθροὺς καὶ ἀντιδίκους τῶν ἀπο-

στολικῶν καὶ συνοδικῶν κανόνων, ὁποῦ ὁρίζουν νὰ ὑποτάσσεται πᾶσα εἰς τῆς ἐκκλησίας. ἔτζι λέγει ἡ ρλα. τοῦ Ιουστινιανοῦ νεαρά·

Ἀποφασίζομεν κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν συνόδων, ὅτι ὁ ἁγιώτατος τῆς παλαιᾶς Ρώμης πάπας εἶναι πρῶτος ἀπ' ὅλους τοὺς ἱερεῖς· δεύτερος ἀποφασίζομεν νὰ εἶναι ὁ μακαριώτατος ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ὡσὰν κατώτερος ἀπὸ τὸν ἀποστολικὸν θρόνον. τὰ ὅμοια λέγει ὁ πέμπτος Κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ οἰκουμενικῆς συνόδου. Καὶ Αναστάσιος ὁ μαθητὴς τοῦ ἁγίου Μαξίμου μετὰ τὴν διήγησιν τῶν ἔργων τοῦ ἁγίου Μαξίμου, ἀφ' οὗ εἶπεν καὶ κάποια ἄλλα, ἔχει τὰ λόγια ταῦτα· Ακόμη καὶ Μαρτίνου τοῦ παναγίου καὶ κορυφαίου ἀποστολικοῦ πάπα καὶ μάρτυρος, ὁποῦ μὲ ἀλήθειαν εἶχε τὴν οἰκουμενικὴν ἐξουσίαν. Ἔτι ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ θεολόγος εἰς τὸν ἐπιτάφιον λόγον ὁποῦ ἔγραψεν εἰς τιμὴν τοῦ μεγάλου Βασιλείου λέγει, Ὅτι ὁ πάπας τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἔστειλεν δύο ἐπισκόπους, Λουκίφερα καὶ Ευσέβιον, νὰ εἰρηνεύσουν τῆς ἐκκλησίας Καισαρείας Καππαδοκίας. πῶς ἔπεμψεν ὁ πάπας εἰς τὴν ἀνατολὴν νὰ εἰρηνεύσῃ τῆς ἐκκλησίαις, ἂν δὲν εἶχεν ἐξουσίαν, καὶ νὰ μὴν ἦτον κυβερνήτης τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας; Ἔτι Ανατόλιος ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐχειροτονήθη ἀπὸ τὸν αἱρετικὸν Διόσκορον· Καὶ Λέων ὁ ἁγιώτατος πάπας γράφοντας ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως Μαρκιανοῦ μετὰ πολλὰ ἄλλα λέγει· τὴν χειροτονίαν τοῦ πατριάρχου Ανατολίου τὴν ἀφήκαμεν ἀνεξέταστην, διατὶ αὐτὸς ἐσύρθηκεν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Ἰδοὺ ἀπὸ τοῦτο φαίνεται, ὅτι ἂν ἤθελεν ἀκολουθήσει τὸν Διόσκορον ὁ Ανατόλιος, ἤθελε τὸν κρίνει ὁ πάπας· καὶ ἦτον ὁ Ανατόλιος πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ δὲν ἐμπορεῖτε νὰ τὸ ἀρνηθῆτε. ἂν τούτου εἶναι κριτής, λοιπὸν εἶναι καὶ τῶν ἐπιλοίπων, τοῦ Αλεξανδρείας, τοῦ Αντιοχείας, τοῦ Ιεροσολύμων· καὶ διὰ τοῦτο κριτὴς ὁλωνῶν. Ἔτι ὁ πάπας Αγαπητὸς ἦλθεν αὐτοπροσώπως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἔβγαλεν ἀπὸ τὸν θρόνον Ἄνθιμον τὸν Τραπεζοῦντος, γενόμενον πατριάρχην Κων-

σαντινουπόλεως, ὁπȣ̃ ἦτον αἱρετικὸς, καὶ εἰς τόπον ἐκείνȣ ἐχειροτόνησε τὸν ἁγιώτατον Μηνᾶν· πόθεν τοῦτο, παρὰ μόνον ὅτι ἐπάνω εἰς ὅλȣς ἔχει ἐξȣσίαν; καὶ ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ταύτην τὴν ἐξȣσίαν ὁ Χριστὸς τὴν ἔδωκε τȣ̃ Πέτρȣ καὶ τῶν διαδόχων του; Ἔτι ὁ Πρόκλος ἐγίνηκε πατριάρχης μὲ τὸ θέλημα τȣ̃ πάπα, καθὼς λέγει ὁ Ζωναρᾶς. Ἰδοὺ ἐδείξαμεν, ὅτι ὁ πάπας ἔκρινε τὸν πατριάρχην Κωνσαντινȣπόλεως Ἄνθιμον· Λέων ὁ ἁγιώτατος πάπας ἐκατάκρινε τὸν Ἀλεξανδρείας Διόσκορον, καὶ Ἰȣβενάλιον τὸν Ἱεροσολύμων, καὶ τȣ̀ς ἀπεδίωξεν ὡσὰν αἱρετικȣ́ς· καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Φήλιξ ἐκαθῆρε Πέτρον τὸν Ἀντιοχείας καὶ τὸν ἀναθεμάτισεν. Τὸ λοιπὸν ὁ πάπας ὡσὰν ἄκρος ἀρχιερεὺς ἔχει ἐξȣσίαν ἐπάνω εἰς ὅλοις τȣ̀ς πατριαρχικȣ̀ς θρόνȣς. Καὶ πῶς τὴν εἶχε τότε, καὶ τώρα ὄχι; δὲν ἐμπορεῖ νὰ τὸ εἰπῇ τινάς· ἀλλὰ καὶ τότε καὶ τώρα καὶ ὡς τὸ τέλος τȣ̃ κόσμȣ θέλει τὴν ἔχει. Καὶ διὰ νὰ ἴδῆτε ὅτι λέγομεν τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὴν ἐξȣσίαν ὁπȣ̃ ἔχει ὁ θεῖος ἐκεῖνος θρόνος, θέλομεν βάλει ἐδῶ τὴν ἐπιστολὴν τȣ̃ πάπα Φήλικος, καθὼς τὴν ἔγραψεν.

Τῷ ἐνδοξοτάτῳ καὶ γαληνοτάτῳ υἱῷ
Ζήνωνι τῷ βασιλεῖ Φήλιξ ἐπίσκοπος
ἐν Κυρίῳ χαίρειν

Πρέπει τῆς φιλανθρωπίας σȣ νὰ ἀκȣ́σῃς τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων ὁπȣ̃ ἐγίνηκαν διὰ τὴν ἡσυχίαν τῆς βασιλείας τῆς γαληνότητός σȣ· καὶ νὰ μὲ ἀκȣ́σῃς ὡσὰν νὰ ἦμεν παρὸν μὲ γαληνεμένην ἀκρόασιν, καθὼς πρέπει ἑνὸς χριστιανικωτάτȣ βασιλέως. Καὶ μὴ λογιάζῃ ἡ εὐσέβειά σȣ, ὅτι κανεὶς ἄλλος νὰ σὲ ἀγαπᾷ μὲ καθαρὰν καρδίαν περισσότερα ἀπ' ἐκεῖνον, ὁπȣ̃ θέλει ὅτι νὰ ἔχῃς εἰρήνην μὲ τὸν θεόν. Καὶ ἐπειδὴ μὲ ἕτοιμην καρδίαν ἐπίστευσες, καὶ κρατεῖς διὰ βέβαιον, ὅτι καὶ ἡ πρόσκαιρη ἐξȣσία, καὶ τῆς παντοτινῆς ζωῆς ἡ ἀντίδοσις κρέμεται ἀπὸ τὸ θέλημα τȣ̃ θεȣ̃, καταδέξου νὰ

ἀκούσῃς καὶ ἀπὸ τὴν μεγαλειότητά μας τὴν τιμίαν καὶ θεϊκὴν ὁμολογίαν τοῦ μακαριωτάτου τῶν ἀποστόλων κορυφαίου Πέτρου, τοῦ ὁποίου ἔδωκεν ὁ Χριστὸς τὰ κλειδία τῆς βασιλείας· ὁ ὁποῖος θέλει ἐτοιμάσει τῆς χριστιανικωτάτης σου βασιλείας τόπον εἰς τὸν οὐρανὸν μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους· ὁ ὁποῖος τὴν ἀκίνητον καὶ ἄψεκτον πίστιν εἰς τὸν δεσπότην Χριστὸν ἑρμηνεύοντας πρῶτος, ἀπ' αὐτὸν τὸν σωτῆρα ἐκράχθη μακάριος. Διότι εἰπόντας ὁ Πέτρος· ἐσὺ εἶσαι ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος· ἐκαταξιώθη νὰ ἀκούσῃ ἀπ' αὐτὸν τὰ λόγια τοῦτα· Μακάριος εἶσαι ὦ Σίμων υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, ὅτι τοῦτο δὲν σοῦ τὸ ἀποκάλυψεν σάρκα καὶ αἷμα, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος· καὶ ἐπάνω εἰς τούτην τὴν ὁμολογίαν θέλω κτίσει τὴν ἐκκλησίαν, καὶ αἱ πόρταις τοῦ ᾅδου δὲν θέλουν τὴν καταπονέσει. Εἶπεν ὁ δεσπότης Χριστὸς, ὅτι δὲν θέλει καταπονεθῆ ἡ ἐκκλησία του ἀπὸ τὰς πόρταις τοῦ ᾅδου διὰ νὰ τοὺς στερίσουν ἀπὸ τὸ παρανόμι της, ἤγουν
* ὁ Κναφεύς. τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ·* Καὶ ὁ Πέτρος, τὸ πρῶτον τοῦ διαβόλου παιδὶ, ὁποῦ ἀναξιώτατα ἐπήδησεν εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας, καὶ ἐμαγάρισε τὸν ἅγιον τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἰγνατίου ὁποῦ ἐχειροτονήθη ἀπὸ τὸ δεξιὸν χέρι τοῦ Πέτρου, καὶ ἀντάμα Εὐσταθίου τοῦ ὁμολογητοῦ ὁποῦ ἐστάθη πρόεδρος τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρων εἰς τὴν πρώτην σύνοδον· ἀποκότισε νὰ εἰπῇ· Ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζῃ τινὰς τὸν Χριστὸν καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ κατὰ τὴν θεϊκὴν νομοθεσίαν τοῦ σωτῆρος, καὶ τῆς θείας γραφῆς τὴν παράδοσιν, καὶ τὴν ἐξήγησιν τῶν πατέρων· ἀλλ' ὅτι ἕνα πρόσωπον τῆς τριάδος ἔπαθε διὰ λόγου μας κατὰ τὴν φύσιν τῆς θεότητος, βλασφημῶντας μὲ τὸν Ἄρειον, μὲ τὸν Ἀπολινάριον, καὶ τὸν Εὐνόμιον· καὶ θέλοντας μὲ τοῦτον τὸν λόγον νὰ ἀθετήσῃ τὴν σωτήριον τοῦ Χριστοῦ ἐνανθρώπησιν, κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔπαθεν, καὶ λέγεται ἕνας ἀπὸ ἐμᾶς διότι ἔλαβεν τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ. Πάσχει ἀκόμη τοῦτος ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς νὰ κάμῃ πολλοὺς θεοὺς, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην του βάνει τρεῖς θεοὺς, ἕνα ὁποῦ

ἀπέ-

ἀπέθανεν, καὶ δύο ζωντανές· λύει ἀκόμη τὸ ὄνομα τῆς ὁμουσίου, καὶ ἀπορίχνει τῆς ἁγίας συνόδους, τὴν ἐν Νικαίᾳ, τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν ἐν Χαλκηδόνι· καὶ φαίνεται ἀκόμη πῶς δὲν δέχεται τὴν ἁγίαν θεοτόκον Μαρίαν. Διατὶ ἂν ὁ Λόγος ἀπ' αὐτὴν δὲν ἔλαβε σάρκα, εἰς τί ἐδούλευσεν ἡ παρθένος; καὶ πρὸς τί τῆς εἶπεν ὁ Γαβριήλ· ὅτι τὸ ἅγιον ἐκεῖνο ὁποῦ θέλεις γεννήσει, θέλει κραχθῇ υἱὸς τοῦ θεοῦ· Καὶ, θέλει τοῦ δώσει κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρός του; Ἔξω ἀπὸ ταῦτα ὅλα τὰ ἀσεβῆ καὶ βλάσφημά του εὑρέματα ἐβάλθη νὰ φθείρῃ τὸν τρισάγιον ὕμνον, σμίγοντας εἰς τὸ ἅγιος ὁ θεὸς τό, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, καὶ ἔκαμεν πολλότατες ἀταξίαις. ἐπαρακαλέσαμεν τὸν πολλὰ καὶ ἐμεῖς, καὶ οἱ ἀδελφοί μας ἐν Χριστῷ οἱ ἀνατολικοί, καὶ ὁ τιμιώτατος Ἀκάκιος ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς βασιλικῆς καὶ φιλοχρίστου χώρας Κωνσταντινουπόλεως, καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιστρέψῃ. Διὰ τοῦτο ἡ ἁγία ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ μὲ τῆς μητρικαῖς της φωναῖς μιλῶντας πρὸς τὸν ἐξοχόν της υἱὸν τώρα λέγει, καὶ ξαναλέγει: Ὦ φίλε τοῦ Χριστοῦ Βασιλεῦ, μὴ συγχωρέσῃς νὰ λυθῇ τὸ δέμα τῆς τιμιότητός μου, μὲ τὸ ὁποῖον συσφίγγονται τῶν χριστιανῶν τὰ πλήθη· μὴ συγχωρέσῃς νὰ καταλυθῇ τὸ ὄνομα τοῦ δεσπότου Χριστοῦ καὶ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ. μὴν ἀφήσῃς τὸν τρισάγιον ὕμνον νὰ παραβιασθῇ, ὁποῦ ἔσωσεν ἀπὸ τοὺς κινδύνους τὴν χώραν σας, ἀλλὰ φύλαξέ τον ἄγγικτον ὡσὰν παράδοσιν τῶν ἀγγέλων. Δίωξε ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀντιοχέων Πέτρον τὸν Κναφέα τὸν ἀκόλουθον τῆς ἀρειανικῆς ἀσεβείας. Διὰ ποίαν ἀφορμὴν ὁ Πέτρος σχίζει τὸ ῥοῦχον μου ὁποῦ εἶναι ὑφασμένον ἀπὸ τὴν ἄκραν; ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ὥρισε τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, πῶς ἔχει νὰ κράζεται ὁ υἱός του. Ὁ μονογενὴς μὲ ἐθεμελίωσεν εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καθημερινὸν μοῦ μαρτυρᾶται λέγοντας, Μὴν κρίνῃς νὰ ἠξεύρῃς ἄλλο παρὰ τὸν Ἰησοῦν χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον. Οἱ ἐχθροὶ οἱ ἄπιστοι, οἱ ἐπίβουλοι, ὁποῦ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ ἀμπέλι, ὁποῦ ἐλιθοβόλησαν τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν ἔσφαξαν,

καὶ τὸν ἔπηξαν εἰς τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ, δὲν ἔσχισαν τὸ ροῦχον του· καὶ ὁ Πέτρος σχίζει τὸ ροῦχο τῆς πίστεώς μου; Οἱ πόρταις τοῦ ᾅδου δὲν με ἐκαταπόνεσαν, καὶ ὁ Πέτρος πάχει νὰ χαλάσῃ τὸ τειχίον μου; Ἐγὼ, εὐσεβέστατε Βασιλεῦ σὲ ἐξανάφερα εἰς τὴν βασιλείαν ὁποῦ ἦσουν διωγμένος· καὶ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀνυποτάκτους τῶν θείων μου δογμάτων ἔκαμα νὰ εἶναι διὰ σένα θαμμένοι· καὶ σοῦ ἄνοιξα τὴν στράταν τῆς δυναστείας· ἐκατέβαλα τοὺς ἐχθροὺς σου μὲ τὸ ἀσεβές των δόγμα· ἔκαμα μὲ τὰς εὐχαῖς μου νὰ σοῦ δώσῃ τὴν βασιλείαν ὁποῦ εἶχες χάσει ὁ θεὸς ὁποῦ βασιλεύει εἰς τὰ ὑψηλότατα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔλαβες καὶ τὸ βασιλεύειν. στοχάσου τὸν προβασιλέα σου τὸν εὐσεβέστατον Μαρκιανὸν, καὶ ἀγκαλίασε μετὰ χαρᾶς τὴν πίστιν του. ξερίζωσε τὸ γληγορώτερον τὴν αἱρετικὴν τυραννίδα τοῦ Πέτρου· Δίωξε ἀπὸ τὸ κάστρον, καὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κυβέρνησιν, καὶ ἀποφάσισε νὰ πέσῃ ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην ὁ μαθητὴς τοῦ Οὐαλεντίνου καὶ Εὐτυχέος. λόγιασε υἱὲ γνησιώτατε, καὶ βασιλεῦ ἀνίκητε, πῶς ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος ἔβγαλε πᾶσαν δυσκολίαν, καὶ ἔκαμεν ἐκδίκησιν εἰς τὸν ἐχθρόν σου, καὶ λύτρωσε τοὺς λαοὺς ἀπὸ τὴν αἱρετικὴν διδασκαλίαν τοῦ Πέτρου. Τοῦτα παρακαλεῖ ἡ ἁγία τοῦ θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, διὰ νὰ μὴν κοινωνᾶτε εἰς τὸ μέλλον μὲ ἐκεῖνον ὁποῦ αὐτὴ ἐκάθηρε διὰ τὰς ἄνωθεν ἀφορμαῖς· μάλιστα νὰ κάμετε νὰ ἐξορισθῇ μὲ βασιλικὸν γράμμα ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἀντιοχείας, καὶ νὰ γενῇ εἰς τόπον του ἄλλος ἐπίσκοπος ὁποῦ νὰ στολίζῃ τὴν ἱερωσύνην μὲ ἔργα, καὶ νὰ φυλάσσῃ πρόθυμα τὴν ἐν Χαλκηδόνι ἁγίαν σύνοδον, καὶ ὅσα ἀποφάσισεν ἐκείνη. Φυλάξοι πάντοτε εἰρηνικὴν τὴν βασιλείαν σου ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ.

Βλέπεις, ποίαν ἐξουσίαν ἔχει ὁ θεῖος ἐκεῖνος θρόνος; ἀκούεις, πῶς ἐνδύνεται ὄχι μοναχὰ τὸν Πέτρον, ἀλλὰ καὶ τὸν Χριστὸν, λέγοντας· Πέτρος ὁ αἱρετικὸς σχίζει τὸ ροῦχον τῆς πίστεώς μου; Ἴδετε καλὰ, καὶ μετρήσετε ὅλην τὴν ἐπιστολὴν, καὶ γνωρίσετε τὴν ἐξουσίαν τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας· Καὶ ἑνω-

ἑνωθῆτε καὶ ἐσεῖς, καὶ μὴ πολεμᾶτε τὴν ἀλήθειαν. Διατὶ καλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπιστολὴν νὰ μιλῇ ὁ πάπας ἀπὸ μέρος τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' αὐτὸς εἶναι ὁποῦ ὁδηγᾷ καὶ κυβερνᾷ τὴν ἐκκλησίαν.

Σμίγομεν ἀκόμη πρὸς τοῦτο καὶ ἄλλαις μαρτυρίαις τῶν ἀνατολικῶν διδασκάλων.

Ὁ μακάριος Κύριλλος ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τοὺς θησαυροὺς λέγει ἔτζι· Ὅτι πρέπει ἡμεῖς ὡσὰν μέλη νὰ ἤμεσθα ἑνωμένοι μὲ τὸ κεφάλι μας τὸν ἀρχιερέα τῆς Ῥώμης, καὶ τὸν ἀποστολικὸν θρόνον· ἀπὸ τὸν ὁποῖον μᾶς ἐγγίζει νὰ γυρεύωμεν, τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ νὰ κρατοῦμεν· ὅτι αὐτὸς μόνος ἔχει νὰ καταδικάζῃ, νὰ διορθώνῃ, νὰ δίδῃ ἐπιτίμια, νὰ βεβαιώνῃ, νὰ οἰκονομᾷ, νὰ λύῃ καὶ νὰ δένῃ. Ἀκούεις ἐσὺ ὁποῦ ἀντιλέγεις τοῦ μακαρίου Κυρίλλου, ὅτι χρεωστοῦμεν ὡσὰν μέλη τοῦ κορμίου νὰ ἤμεσθα ἑνωμένοι μὲ τὸν ἀποστολικὸν θρόνον; Καὶ ὅτι αὐτὸς μόνος ἔχει νὰ κυβερνᾷ τὴν ἐκκλησίαν ὅλην τῶν χριστιανῶν; ἂν γράφει ἔτζι, γράφει καθὼς κρατεῖ· καὶ ἂν ἐκράτει ἔτζι; ἔκαμνε καθὼς ἐκράτει. Καὶ ἂν ἐκεῖνος τότε ὑποτάσετον καὶ ἐτίμα τὸν ἀρχιερέα τῆς Ῥώμης, τίνα βαστᾷ ἡ ψυχή του νὰ εἰπῇ τὸ ἐναντίον, παρὰ μόνον ἂν εἶναι τινὲς ἀμαθεῖς καὶ ἀνόητοι; Ὅταν τὰ ἐνθυμοῦμαι ταῦτα, μοῦ ἔρχεται νὰ γελάσω πολλά· μάλιστα κατὰ ἀλήθειαν μοῦ ἔρχεται ὄχι νὰ γελῶ, ἀλλὰ νὰ στενάζω, καὶ νὰ κλαίω ἐκείνους ὁποῦ θεληματικῶς κλείουσι τ' ἀμμάτια τους νὰ μὴν ἴδουσι τὸ φῶς, καὶ δὲν ὑπομένουσι ν' ἀκούσουν τὴν ἀλήθειαν. Τίς ἐμπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ τὴν ὁμολογίαν ὁποῦ φανερὰ κάμνει ἡ ἐκκλησία, λέγω τὸ πιστεύω; εἰς τὸ ὁποῖον καθάρια ὁμολογοῦμεν, μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, διασκορπισμένην εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου; ταύτην δὲν ἐμπορεῖ τινὰς νὰ τὴν κράξῃ μίαν, ἂν ὅλαις οἱ ἄλλαις ἐκκλησίαις ἁρμοσμέναις κατὰ τὸν ἅγιον Παῦλον ὡσὰν μέλη δὲν εἶναι
μὲ τὴν κεφαλὴν ἑνωμέναις· Ὅτι τὰ μέλη συναρμοσμένα α. Κορ.
κάμνουσιν ἕνα κορμί. Καὶ καθὼς κατὰ τὸν ὅμοιον ἀπόστολον κεφ. ιβ.

δὲν

δὲν ἐμπορεῖ τὸ πόδι ἢ τὸ χέρι, ἢ ἄλλο μέλος τοῦ σώματος νὰ εἰπῇ τῆς κεφαλῆς, δὲν σ' ἔχω χρείαν: ἔτζι οὐδὲ οἱ ἄλλαις ἐκκλησίαις ἐμποροῦσι νὰ εἰποῦσι τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, δὲν σ' ἔχομεν χρείαν. ὅλαις ἀπὸ αὐτὴν ἔχουσι τὴν δύναμιν, ὅλαις ἀπ' αὐτὴν στηρίζονται. Καὶ τοῦτο τὸ μαρτυροῦσιν ὅλα τὰ γραψίματα τῶν διδασκάλων. Καὶ ἐκείνη ὡσὰν κεφαλὴ γνωρίζοντας ὅλα τὰ μέλη, καὶ προβλέποντάς τα ὡσὰν ὑψηλότερη πονεῖ, ἂν κανένα μέλος ἀσθενῇ, καὶ τὸ προβλέπει, καὶ τὸ θεραπεύει καθὼς εἴπαμεν. Διότι λέγει, καὶ φωνάζει ἐξάκουστα· τίς ἀῤῥωστεῖ, καὶ δὲν ἀῤῥωστῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ δὲν καίομαι ἐγώ; Καὶ ἂν κανένα μέλος κοπῇ ἀπὸ τὸ κορμὶ, σαπαίνεται καὶ βρομεῖ, ἀμὴ τὴν κεφαλὴν δὲν τὴν βλάπτει, ὅτι οἱ πόνοι δὲν σώνουσιν εἰς ἐκείνην. Ἐδῶ πρέπει, ὅτι ἐκεῖνοι ὁποῦ ὁμολογοῦσι τὸ σύμβολον, καὶ κηρύττουσι μίαν ἐκκλησίαν, νὰ γνωρίζουν τίς εἶναι τοῦτη ἡ μία, ἁγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολική· ἢ ἡ δυτικὴ εἶναι, ἢ ἡ ἀνατολική: δηλονότι ἢ τῶν Λατίνων, ἢ τῶν Γραικῶν, ὅτι ἔξω ἀπὸ ταύταις δὲν εἶναι ἄλλη ἐκκλησία: διατὶ οἱ ἄλλαις θρησκείαις ἔξω ἀπὸ τούταις εἶναι ἀνθρωποσυμαζώματα, καὶ γέμουσιν ἀπὸ αἱρέσες. Μέτρησε καλὰ καὶ ἰδὲ, ὅτι ἂν λογιάζῃς τοῦτη νὰ εἶναι ἡ ἐκκλησία τῶν Γραικῶν, διὰ τὴν ὁποίαν μιλεῖ τὸ σύμβολον, ἐσὺ σφίγγεις εἰς τὸ οὐδετίποτε τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου, τὴν ὁποίαν ἔταξεν ὁ Χριστὸς νὰ μὴ καταπονεθῇ ἀπὸ ταῖς πόρταις τοῦ ᾅδου· ἐπειδὴ ὅλη τῶν Γραικῶν τὴν ἐκκλησίαν, μάλιστα ὅλην τὴν ἀνατολὴν τὴν ἐκατάπιεν ὁ Μωάμεθ. Δὲν βλέπομεν, ὅτι ὅλοι, καὶ πατριάρχαι, καὶ ἐπίσκοποι, καὶ ἱερεῖς εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Μωάμεθ, καὶ παίρνουσιν ἀπ' αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀρχιερωσύνης, καὶ καταφιλοῦσιν τὸ πόδι του, καὶ στανικόν τους προσδέχεται δι' αὐτόν; Καὶ ποῦ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ· οἱ πόρταις τοῦ ᾅδου, ἤγουν τὰ στόματα τῶν αἱρετικῶν, δὲν θέλουν καταπονέσει τὴν ἐκκλησίαν του; ἐκεῖ ὁποῦ ὄχι μόνον τὰ στόματα τῶν αἱρετικῶν τὴν ἐκατακυρίευσαν, ἀλλὰ καὶ ἀσεβεῖς καὶ ξένα ἔθνη τὴν αὐθεντεύουσιν; ἐκεῖ, ὁποῦ οὐδὲ νὰ λειτουργήσῃ

γήσῃ

γήσῃ τινὰς ἔχει ἄδειαν, ἢ νὰ βαρέσῃ τὸ σήμαντρον, καὶ τοῦ σταυροῦ τὸ σημάδι δὲν φαίνεται; ἐκεῖ, ὅπου δὲν εἶναι βολετὸν νὰ ὀνομάσῃς φανερὰ τὸ γλυκὺ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα; καὶ ἂν τὸ ὀνομάσῃς, σὲ κόπτουν εἰς δύο κομμάτια; ἐκεῖ ὅπου λειτουργῶντας οἱ ἱερεῖς ἐμπαίνουσιν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ περιπαίζουσιν, καὶ καταπατοῦσι, καὶ μαγαρίζουσι τὰ θυσιαστήρια, καὶ ρίχνουσιν τὰ ἅγια, καὶ δέρνουσι τοὺς ἱερεῖς, καὶ ἀμπώθουσι, καὶ γελοῦσι τὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν; ὄχι, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐκκλησία ἐκεῖ, ὅπου τὸ σημάδι τοῦ Χριστοῦ λάμπει, καὶ οἱ ἐκκλησίαις εἶναι στολισμέναις, καὶ εἶναι σήμαντρα, καὶ ποδίαις τῶν σταυρῶν, καὶ τὰ θυσιαστήρια ὅλα βλέπονται μὲ τιμὴν καὶ προσκυνοῦνται, καὶ οἱ λαοὶ μακρόθεν τιμοῦσι τοὺς ἱερεῖς μὲ εὐλάβειαν. ἐκεῖ, ὅπου οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες παγαίνουσι νὰ ἰδοῦσι τοὺς ἁγίους τόπους, καὶ νὰ προσκυνήσουν ταῖς κάραις τῶν Κορυφαίων ἀποστόλων, καὶ ἀντάμα προσκυνοῦσι τὸν προκαθεζόμενον ἀρχιερέα, καὶ φιλοῦσι τὰ πόδια του. ἐκεῖ, ὅπου τὰ πανηγύρια γίνονται μὲ ἐλευθερίαν, καὶ ψαλμῳδίαις, καὶ προσευχαῖς· ὅπου δὲν εἶναι φόβος νὰ εἰπῇ τινὰς τὸ ἐναντίον. ἐκεῖ, ὅπου ὁ ἄκρος ἀρχιερεὺς πέμπει κήρυκες καὶ διδακτάδες εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην νὰ διδάσκουσι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ὡσὰν μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ· ἢ διὰ νὰ τὸ εἰπῶ καλλίτερα, ὡσὰν τοποτηρητὴς τοῦ Χριστοῦ. Διατὶ καθὼς εἶπεν ἐκεῖνος τῶν ἀποστόλων· Ἰδοὺ ἐγὼ σᾶς πέμπω· ὑπάγετε εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ κηρύξετε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ ἀνθρώπῳ· ἔτζι καὶ τούτος πέμπει διδασκάλους μὲ τὴν πρόβλεψίν του εἰς ὅλον τὸν κόσμον· οἱ ὁποῖοι ταξιδεύουσιν ὄχι μόνον εἰς χριστιανοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη, ἢ ἀπὸ τὸ σχῆμα τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου, ἢ τοῦ ἁγίου Δομινίκου, ἢ ἄλλο τάγμα. Ἐκεῖ λοιπὸν θέλομεν ὁμολογήσει ὅτι εἶναι ἡ ἐκκλησία, ὅπου δὲν εἶναι αἵρεσις, ἢ ἀνομία, ἢ ἀπιστία, μάλιστα εἶναι ἡ πίστις σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητος· ὄχι εἰς τὴν ἀνατολὴν, ὅπου πλεονάζει ἡ ἀπιστία καὶ ἀνομία. Δὲν εἶναι δίκαιος μὲ τούτους ὁ λόγος, ὡς ἔλεγεν ὁ μπρὸς Θεόδωρος ὁ

ςουδίτης, καὶ ἂς δώση τούτην τὴν μαρτυρίαν, ὁποῦ τινὰς δὲν ἐμπορεῖ νὰ τὴν ἀρνηθῇ, εἰς τὴν πεντεκαιδεκάτην κατήχησιν· τὴν ὁποίαν ἐσεῖς ἀναγνώθετε, ἀμὴ δὲν τὴν γρικᾶτε, διότι δὲν θέλετε. Καὶ φαίνεται, ὅτι τοῦτος ὁ διδάσκαλος μάχεται ἐναντίον τῶν εἰκονομάχων, καὶ λέγει·

Ἀκούω, ὅτι εἰς τὴν Ῥώμην προβάνουσιν εἰς προσκύνησιν ἀκόμη τὰ κλειδία τοῦ ἀποστόλου, καὶ τὰ τιμοῦσιν· καλὰ καὶ ὁ Χριστὸς νὰ μὴν ἔδωκε τοῦ Πέτρου κλειδία σωματικὰ, ἀλλὰ πνευματικὰ νὰ δένη καὶ νὰ λύη· ἀμὴ ἐκεῖνοι τὰ κάμνουσιν ἀργυρᾶ, καὶ τὰ προβάλλουσι τοῦ λαοῦ νὰ τὰ προσκυνᾷ. Τόσην πίστιν ἔχουσιν· ἐκεῖ εἶναι ἀληθινὰ ἡ πίστις σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητος θεμελιωμένη κατὰ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ, ἀμὴ ἐδῶ ὡς φαίνεται, περισσεύει ἡ ἀπιστία καὶ ἀνομία. Βλέπεις, Ὅτι καὶ τοῦτος ὁ ἅγιος ὁμολογεῖ, πῶς ἐκεῖ εἶναι ἡ σταθερὰ πίστις, καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸν Πέτρον, ἀλλὰ καὶ τοὺς διαδόχους του; βλέποντας ἐσεῖς καὶ ἀκούοντας τοῦτα, καὶ δὲν ἐμπορῶντας νὰ ἐναντιωθῆτε, διότι τὸ φῶς τῆς ἀληθείας λάμπει καὶ ἀστράπτει, προσφεύγετε εἰς μίαν ἀπρεπὴν ἀπόκρισιν· ὅτι ὁ πάπας εἶναι ἁμαρτωλὸς, καὶ δοσμένος εἰς ταῖς ἡδοναῖς τῆς σαρκὸς, καὶ διὰ τοῦτο δὲν θέλομεν νὰ τοῦ φέρομεν εὐλάβειαν καὶ τιμὴν ὁποῦ πρέπει. πρὸς τοῦτο καλὰ καὶ νὰ ἀποκριθήκαμεν περισσότερα, πάλιν λέγομεν τρανότερα· ὅτι φανερὰ δὲν λέγετε τὴν ἀλήθειαν. Δὲν θέλετε νὰ ὑπακούετε τοῦ πάπα, ὄχι διὰ νὰ εἶναι ἁμαρτωλὸς. ἀλλ᾽ ὅτι εἶναι Λατῖνος, καὶ ξυρίζει τὸ γένειόν του. Διατὶ ἂν ἐφεύγετε τὸν πάπαν διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἠθέλετε φεύγει καὶ τοὺς ἑαυτούς σας, ὅτι εἶσθε ἁμαρτωλοί. πῶς ξεύρετε νὰ κρίνετε τὸν πάπαν, καὶ δὲν κρίνετε τοὺς ἐδικούς σας; ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς τῆς ἀνατολῆς εἶναι ἅγιοι; τοῦτο δὲν θέλετε τὸ δείξει. λοιπὸν δὲν τὸν φεύγετε ὡσὰν ἁμαρτωλὸν, ὅτι οὐδ᾽ ἐσεῖς εἶσθε ἀναμάρτητοι, ἀλλ᾽ ὅτι εἶναι Λατῖνος, καὶ δὲν τὸν ἔχετε διὰ ὀρθόδοξον, ἐπειδὴ κρατεῖτε τοὺς Λατίνους ἀλλαξοπίστους· καὶ διδάσκετε τοὺς ἁπλοῦς ἀνθρώπους νὰ φεύγουν ἀπ᾽ αὐτοὺς ὡς ἀπὸ πρόσωπον ὄφεως· καὶ τοῦτο εἶναι φανερὸν, διατὶ

ἂν τινὰς Λατῖνος φαίνεται ἅγιος, ἐσεῖς δὲν θέλετε οὐδὲ νὰ τὸν ὀνομάσετε, μάλιστα τὸν βλασφημεῖτε· ἀμὴ τοὺς ῥωμαίους, ἂν εἶναι καὶ πορνικώτατοι καὶ ἀνοητότατοι, μόνον ἂν παραμιλοῦσι διὰ τοὺς Λατίνους, τοὺς ἔχετε ἁγιωτέρους ἀπ' ὅλους· ὡσὰν μέσα εἰς πολλοὺς ἄλλους ἐκεῖνον ὁποῦ κράζεται Παλαμᾶς καὶ τὸν Μάρκον τῆς Ἐφέσου· ἀνθρώπους ὁποῦ δὲν εἶχαν τὰ σύγκαλά τους, καὶ γεμάτους ἀπὸ ψεματινὴν σοφίαν, δίχως ἀρετὴν ἢ ἁγιωσύνην· μόνον διατὶ εἶπαν καὶ ἔγραψαν ἐναντίον τῶν Λατίνων, τοὺς δοξάζετε καὶ ὑμνεῖτε, καὶ τοὺς κάμνετε εἰκόνες, καὶ τοὺς ἑορτάζετε στέργοντάς τους ὡσὰν ἁγίους, καὶ τοὺς προσκυνεῖτε· ἀμὴ τοὺς Λατίνους, καλὰ καὶ παλαιόθεν ἡ ἐκκλησία νὰ τοὺς ἔχῃ διὰ ἁγίους, ὅμως ἐσεῖς τοὺς καταβλασφημᾶτε, καθὼς κάμνετε καὶ διὰ τὸν πάπαν. Διατὶ ἐσεῖς ὡσὰν Λατῖνον καθόλου δὲν τὸν ἔχετε οὐδὲ χριστιανόν· καὶ τοῦτο λέγετε μασσῶντας τὰ λόγια σας καὶ βλασφημῶντας, ὅτι φοβᾶσθε τοὺς αὐθένταις, καὶ διὰ τοῦτο προσφεύγετε εἰς τὸ ἄλλο ἀποσκίασμα τῆς ἀράχνης, λέγοντας ὅτι εἶναι ἁμαρτωλὸς καὶ ἄλλαις ὑβρισίαις. βλέπετε, μὴν ἀκούσετε τὸν λόγον ἐκεῖνον· Ὁποῖος ἀπ' ἐσᾶς δὲν ἔχει ἁμαρτίαν, πρῶτος ἂς ῥίξῃ τὴν πέτραν· ἤγουν, ὁποῖος δὲν ἔκαμεν ἁμαρτίαν, ἂς ἀρχίσῃ νὰ κρίνῃ τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ τὸ, μὴ κρίνετε, διὰ νὰ μὴν κριθῆτε. Λοιπὸν ἀδελφοὶ, μὴν κριματίζεσθε μὲ τούταις ταῖς εὑρεσιλογίαις. Δὲν ἐγγίζει ἐσᾶς νὰ ἐξετάζετε, ἂν οἱ προεστῶτές σας εἶναι ἁμαρτωλοὶ, φωνάζοντας ὅλοι οἱ διδάσκαλοι, καὶ μάλιστα ὁ Χρυσόστομος εἰς πολλοὺς λόγους, καὶ μερικὰ εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ ἔχει τέτοιαν ἐπιγραφήν· Ὅτι πρέπει νὰ τιμοῦνται οἱ πνευματικοὶ διδάσκαλοι, καὶ ὄχι νὰ κακολογοῦνται· Καὶ σιμὰ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου λέγει ἔτζι.

Ἂν ἐκεῖνοι ὁποῦ κακολογοῦσι τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα τους, τοὺς γονεῖς τους σαρκικοὺς, κατὰ τὸν νόμον χάνουν τὴν ζωήν τους, τί πρέπει νὰ πάθῃ ἕνας ὁποῦ ἀποκοτᾷ νὰ κακολογήσῃ τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον, ὁποῦ εἶναι πολλὰ ἀναγκαιότερος ἀπὸ τοὺς γονεῖς; καὶ δὲν φοβᾶται, μὴν ἀνοίξῃ ἡ γῆ καὶ τὸν καταπίῃ, ἢ

ἀστροπηθέκι ἀπὸ τὸ οὐρανὸν νὰ κατακαύσῃ τὴν κακὴν γλῶσσαν. Δὲν ἤκουσες, τί ἔπαθεν ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μωσέως, διατὶ ἐκαταλάλησε τὸν ἀδελφόν της καὶ ἡγούμενον τοῦ λαοῦ, πῶς ἔγινεν ἀκάθαρτη, καὶ ἐγέμισεν λέπραις, καὶ ἔμεινεν πολλὰ ἀτιμασμένη; καὶ παρακαλῶντας ὁ ἀδελφός της τὸν θεὸν μὲ πολλὴν δέησιν, ὅμως δὲν εὕρηκε συμπάθιον; Καὶ παρακάτω· Καὶ δὲν ἐμπόρεσεν νὰ ἡμερώσῃ τὸν θεόν, μάλιστα ἐκαταδικάσθη περισσά, διὰ νὰ μάθωμεν ἡμεῖς πόσον κακὸν εἶναι νὰ παραμιλῇ τινὰς διὰ τοὺς αὐθένταις, καὶ νὰ κρίνῃ τὴν ξένην ζωήν. Καὶ παρακάτω· ἂν πρέπει νὰ φυλάσσεται οὗτος ὁ νόμος εἰς τοὺς σαρκικοὺς γονεῖς, περισσότερον πρέπει νὰ φυλάσσεται εἰς τοὺς πνευματικοὺς, καὶ καθένας νὰ γυρεύῃ καὶ νὰ ἐξετάζῃ τὴν ζωήν του, διὰ νὰ μὴν ἀκούσωμεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην· Ὑποκριτά, τί βλέπεις τὴν ῥάπην εἰς τὸ ἀμμάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ εἰς τὸ δικόν σου ὀμμάτι δὲν στοχάζεσαι τὴν τράβαν;

Καὶ παρακάτω· Ὅταν οἱ ὑπήκοοι τιμῶσι τοὺς αὐθένταις, τοῦτο τοὺς ἀναφέρεται. Καθὼς τοῦ Ἠλεὶ ἔλεγεν ὁ θεός· ἔλαβά σε ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ πατρός σου. ἀμὴ ὅταν οἱ αὐθένταις ὑβρίζωνται, καθὼς ἐσυνέβη τοῦ Σαμουὴλ, λέγει ὁ θεός· Δὲν ἐκαταφρόνεσαν ἐσένα, ἀλλ' ἐμένα. Ὅπου τιμᾷ τὸν ἱερέα, τὸν θεὸν τιμᾷ· Καὶ ὅπου ἔμαθε νὰ καταφρονᾷ τὸν ἱερέα, μὲ τὸν καιρὸν θέλει ὑβρίσει καὶ τὸν θεόν. λέγει ὁ Χριστός· Ὅποιος δέχεται ἐσᾶς, ἐμένα δέχεται. Καὶ, τίμα, λέγει τοὺς ἱερεῖς σου. ἔμαθαν οἱ ἑβραῖοι νὰ καταφρονοῦν τὸν θεὸν, διατὶ ἐκαταφρόνεσαν τὸν Μωϋσῆν, καὶ τὸν ἐλίθαζαν. ἂν φέρῃ τινὰς εὐλάβειαν τοῦ ἱερέως, περισσότερον θέλει φέρει τοῦ θεοῦ. Καὶ καλὰ καὶ ὁ ἱερεὺς νὰ εἶναι κακὸς, βλέποντας ὁ θεὸς ὅτι διὰ ὄνομά του τιμᾷς, καὶ τὸν ἀνάξιον, θέλει σου τὸ ἀνταμείψει. Καὶ παρακάτω· Δὲν ἠξεύρετε, ὅτι ὁ ἱερεὺς εἶναι ἄγγελος Κυρίου; μὴ γὰρ λέγει δικά του λόγια; ἂν καταφρονᾷς τὸν ἱερέα, δὲν καταφρονᾷς αὐτὸν, ἀλλὰ τὸν θεὸν ὅπου τὸν ἐχειροτόνησεν. Καὶ πόθεν, λέγει, εἶναι φανερὸν, πῶς ὁ θεὸς τὸν ἐχειροτόνησεν; ἂν ἔχῃς τὴν γνώμην τούτην, ἔχασες τὴν

ἐλ-

ἐλπίδα σου· ὅτι ἂν ὁ θεὸς δὲν κάμνει τίποτε διὰ μέσου τοῦ ἱερέως, ἐσὺ οὔτε βάπτισμα ἔχεις, οὔτε κοινωνᾷς, οὔτε δέχεσαι εὐλογίαις· τὸ λοιπὸν δὲν εἶσαι χριστιανός. Καὶ πῶς λέγει; ὅλους τοὺς χειροτονᾷ ὁ θεός; ἐνεργᾷ διὰ μέσου ὅλων ὤν; καλὰ καὶ νὰ εἶναι ἀνάξιοι; διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ. Ὅτι ἂν ὁ θεὸς ἐνήργησεν διὰ μέσου μιᾶς γαδάρας καὶ τοῦ Βαλαάμ, ἀνθρώπου μιαροῦ, περισσότερα διὰ μέσου τοῦ ἱερέως. ἂν ἐνήργησε διὰ μέσου τοῦ Ἰούδα, καὶ τῶν ψευδοπροφητῶν ὅταν ἐπροφητεύασιν· τῶν ὁποίων λέγει· Δὲν σᾶς γνωρίζω. μισεύσετε ἀπ' ἐμένα οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας· περισσότερα θέλει ἐνεργᾷ διὰ μέσου τῶν ἱερέων. ἐπειδὴ ἂν ἔχομεν νὰ ἐξετάζωμεν τὴν ζωὴν τῶν προεστώτων, ἐμεῖς χειροτονοῦμεν τὸν διδάσκαλον, καὶ τὰ ἐπάνω γίνονται κάτω· ἄνω τὰ πόδια, καὶ κάτω ἡ κεφαλή. ἀλλ' ἂν δὲν σοῦ συγχωρᾷ νὰ κρίνῃς τὸν ἀδελφόν σου, πολὺ πλέον οὐδὲ τὸν διδάσκαλόν σου. Καὶ παρακάτω· Ἐσὺ εἶσαι πρόβατον, μὴ περιεργάζεσαι τὸν βοσκόν, διὰ νὰ μὴν ἔχῃς νὰ δώσῃς λόγον τοῦ θεοῦ ὅτι τὸν κατηγορεῖς. ἀλλὰ λέγεις· Διατὶ λέγει ἐμένα, καὶ αὐτὸς δὲν κάμνει; δὲν σοῦ λέγει αὐτός. ἂν πείθεσαι αὐτοῦ, δὲν ἔχεις μισθόν. ὁ Χριστὸς σὲ παρακινᾷ. μὴν κρίνωμεν ἕνας τὸν ἄλλον, ἀλλὰ πᾶσα εἷς τὰ δικά του. Καὶ παρακάτω· μὴ κατηγοροῦμεν τοὺς διδασκάλους, σᾶς παρακαλῶ. ἂν ἔχῃ τινὰς τὸν πατέρα του φορτωμένον ἀπὸ κακά, δὲν τὸν σκεπάζει; μὴν ἔχῃς, λέγει, διὰ δόξαν ἐδικήν σου τὴν ἀτιμίαν τοῦ πατρός σου. Καὶ τοῦτο πρέπει νὰ γρικᾶται περισσότερα διὰ τοὺς πνευματικοὺς πατέρες. ἔχε του εὐλάβειαν, ὅτι πᾶσα ἡμέραν σὲ ὑπηρετᾷ· κάμνει νὰ ἀναγνώθεται ἡ θεία γραφὴ διὰ σένα· στολίζει τὴν ἐκκλησίαν διὰ σένα, ἀγρυπνᾷ διὰ σένα· παρακαλεῖ τὸν θεὸν διὰ σένα· στέκει καὶ προσδέχεται διὰ σένα· κάμνει λιταῖς διὰ σένα· ὅλη του ἡ λατρεία πρὸς τὸν θεὸν γίνεται διὰ σένα. εὐλαβήσου τα τοῦτα, τοῦτα λόγιασε, καὶ σίμωσέ του μὲ πᾶσαν προσοχήν. Καὶ παρακάτω· Ἄκουσε, τί λέγει ὁ θεὸς διὰ τοὺς προεστῶτες τῶν ἑβραίων· Ἐπάνω εἰς τὴν καθέδραν τοῦ

Μωϋσῆ

Μωϋσῆ κάθονται οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι· ὅλα ὅσα σᾶς λέγουσι νὰ κάμετε, κάμνετε· ἀμὴ κατὰ τὰ ἔργα των μὴ κάμνετε. τί χειρότερον ἀπὸ τὴν ἐκείνων ζωήν; ἀλλ' ὅμως οὔτε διὰ τοῦτο τοὺς ἐπῆρεν τὸ ἀξίωμα, οὐδὲ τοὺς ἔκαμεν νὰ καταφρονοῦνται ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους. καὶ μὲ πολλὴν λογαριασμόν· Ὅτι ἂν εἶχαν τέτοιαν ἐξουσίαν οἱ ὑπήκοοι, ὅλοις ἤθελαν ξεχειροτονᾶ, καὶ τοὺς ἐκατέβαζαν ἀπὸ τὸν θρόνον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὅτε ὕβρισε τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὸ εἶπεν· ἔχει νὰ σὲ δείρῃ ὁ θεὸς τοῖχε ἀσπρισμένε, καὶ σὺ κάθεσαι καὶ μὲ κρίνεις; ἐπειδὴ ἤκουσε τινὰς καὶ τὸν ἐκατεδίκασαν λέγοντας· τὸν ἀρχιερέα τοῦ θεοῦ ὑβρίζεις; ἠθέλησε νὰ δείξῃ, πόσην τιμὴν καὶ εὐλάβειαν πρέπει νὰ φέρῃ καθεὶς εἰς τὴν προεστώτων, καὶ εἶπεν· Δὲν ἤξευρα, ὅτι εἶναι ἀρχιερεὺς τοῦ θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς ἑβραίους λέγει· πείθεσθε καὶ ὑπακούετε τῶν ἡγουμένων σας, ὅτι αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσιν διὰ τὰς ψυχαῖς σας, ἐπειδὴ ἔχουσι νὰ δώσουν λόγον· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχουσι πολλὴν θεράπευσιν. Καὶ παρακάτω· λόγιασε, τί λέγει ὁ Χριστὸς διὰ τοὺς ἑβραίους· ἐπάνω εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Μωϋσῆ κάθονται οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι· ὅλα ὅσα σᾶς λέγουσιν νὰ κάμετε, κάμνετε. ἀμὴ τώρα δὲν πρέπει νὰ λέγεται, ὅτι κάθονται οἱ ἱερεῖς εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Μωϋσέως, ἀλλ' εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Χριστοῦ, διότι διδάσκουσι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Ὅθεν
Κορ. β. ε. καὶ ὁ Παῦλος λέγει· ἀποκρισάριοι τοῦ θεοῦ ἤμεσθα, ὅτι ὁ θεὸς σᾶς παρορμᾷ διὰ μέσου μας.

Ἤκουσες τοῦτον τὸν διδάσκαλον, πῶς πρέπει νὰ τιμοῦνται οἱ ἱερεῖς; ἂν λέγῃ τόσα διὰ τοὺς ἱερεῖς, τόσον περισσότερον διὰ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πατριάρχας, καὶ διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας. ἀλλ' ἐσεῖς ὄχι μόνον δὲν τοὺς τιμᾶτε, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑβρίζετε δίχως ἐντροπήν. εἰπέ μου, πόσην κόλασιν θέλετε ἔχει; πολλὴν κατὰ τὴν γνώμην μου· ὄχι κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀλλὰ τοῦ Χρυσοστόμου. λέγει ἐκεῖνος· ὅπου ὑβρίζει τοὺς ἱερεῖς, ὑβρίζει τὸν Χριστόν· καὶ ὅπου ὑβρίζει τὸν Χριστόν,

ποίαν

ποίαν ἀπολογίαν θέλει δώσει τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβεράν; ἔτζι συλλογίζεται ὁ Χρυσόστομος. ἂν ἐκαταλάβετε τὰ λόγια τοῦ ὁποῦ σᾶς ἀναφέραμεν καὶ στάζουν μέλι· καὶ ὅσην τιμὴν χρεωστοῦμεν τῶν προεστώτων, ἐπειδὴ κάθονται εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Ἰησοῦ καὶ θεοῦ, ὑποταγῆτε των, καθὼς ὑποτασσόμεθα καὶ ἐμεῖς· ὄχι ὡσὰν ἁγίων διὰ τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ὡσὰν προεστώτων· ὅτι οὐδ' ἐμεῖς τιμοῦμεν τὸν πάπαν ὡσὰν ἅγιον διὰ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἱερωσύνην. Διότι ἂν εἶναι ἅγιος, δὲν ἁγιάζει ἐμένα ἂν εἶμαι ἁμαρτωλός. Καὶ ἂν εἶναι ἁμαρτωλὸς, δὲν βλάπτει ἐμένα ἂν εἶμαι δίκαιος. λογιάζετε, ὅτι διὰ νὰ εἶναι πάπας, θέλει κληρονομήσει τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; ὄχι. ἀλλὰ διὰ τὴν ἀρετήν του, ἂν τὴν ἔχῃ· πολλοὶ πάπιδες θέλουν κληρονομήσει τὴν αἰώνιον κόλασιν, ὄχι διὰ νὰ εἶναι Λατῖνοι, καὶ ἀκόμη ἀρχιερεῖς τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ διὰ τὰς ἁμαρτίας των. Καὶ πολλοὶ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως, ἤγουν ῥωμαῖοι, καὶ Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἀντιοχείας, καὶ Ἱεροσολύμων θέλουν κληρονομήσει τὴν φλόγα ὁποῦ δὲν σβύνεται, ὄχι διὰ νὰ εἶναι ῥωμαῖοι ἢ πατριάρχαι, ἀλλὰ διὰ τὴν πονηρίαν τους· καὶ τὸ ἐναντίον· ὅτι ὁ θεὸς δὲν εἶναι προσωπολήπτης, οἱ προεστῶτες εἰς τούτην τὴν ζωὴν νὰ κληρονομοῦσι καὶ τὴν ἄλλην, ἀλλὰ οἱ ἐνάρετοι μόνον. Δὲν ἀκούετε, τί λέγει ὁ Σολομὼν εἰς τὴν σοφίαν του; Τότε θέλει σταθῇ ὁ δίκαιος μὲ πολὺ θάῤῥος εἰς τὸ πρόσωπον ἐκείνων ὁποῦ τοῦ ἐδώκασι θλίψιν. Καὶ αὐτοὶ βλέποντάς τον θέλουν στενάζει, καὶ θέλουν εἰπεῖ· τοῦτος εἶναι, τὸν ὁποῖον ἐπεριγελοῦμεν ἄλλοτε, καὶ τὸν εἴχαμεν διὰ χόμπλι ὀνειδισμοῦ οἱ ἀνόητοι· καὶ τώρα εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ θεοῦ, καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἁγίους. λοιπὸν ἐπλανηθήκαμεν ἀπὸ τὴν στράταν τῆς ἀληθείας. Ὅθεν δὲν πρέπει νὰ κρίνωμεν ἢ νὰ πολυγυρεύωμεν τὴν ξένην ζωήν· διότι καθενὸς τὸ ἔργον θέλει φανερωθῇ εἰς ἐκείνην τὴν μεγάλην πανήγυριν. Τὸ λοιπὸν ἀδελφοὶ συνέλθετε, καὶ μὴ πολεμᾶτε τὴν σωτηρίαν σας. καὶ καταλάβετε τοῦτο· Ὅτι ὅποιος δὲν ὑποτάσσεται τοῦ

ἀρ-

ἀρχιερέως τῆς Ρώμης δὲν ὑποτάσσεται τοῦ Χριστοῦ, ὅπου εἶπεν τοῦ Πέτρου· ἐσὺ εἶσαι Πέτρος, καὶ τὰ λοιπά. ἀλλ' οὐδὲ θέλει ποτὲ κερδαίσει σωτηρίαν. Διότι ἐκεῖνο ὅπου λέγετε, πῶς δὲν τοῦ ὑποτάσσεσθε ὅτι εἶναι ἁμαρτωλός· ἀνοήτων καὶ ἀναισθήτων ἀνθρώπων εἶναι λόγος. τί κρίνεις τὸν ἀρχιερέα τῆς ἐκκλησίας, ὅπου δὲν ἠξεύρεις τί εἶναι; λέγοντας ὁ ἀπόστολος εἰς τὴν πρώτην πρὸς Κορινθίους· οὐδένας ἠξεύρει τὰ κρύφια τοῦ ἄλλου. πῶς κρίνετε ἐσεῖς ἄνθρωπον ὅπου καθόλου δὲν τὸν γνωρίζετε διὰ ἁμαρτωλόν; εἰπέ μου, ὅλοι οἱ πάπιδες εἶναι σαρκικοὶ καὶ ἁμαρτωλοί; ἢ ξαργυτοῦ χειροτονοῦσιν οἱ ἄλλοι ἀρχιερεῖς τῆς ἐκκλησίας καὶ μεγαλήτεροι πάπαν ἁμαρτωλόν; Δὲν ἐντρέπεσθε νὰ ὑβρίζετε τὸν διαλεγμὸν τῆς ἐκκλησίας; δὲν ἠξεύρετε, ὅτι καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔκαμναν πατριάρχην τὸν τιμιώτερον καὶ ἐνάρετον εἰς ὅλα· ὅτι τὴν ἀρετὴν καὶ ὁ ἐχθρὸς τὴν τιμᾷ· ἔτζι καὶ ἐκεῖ τὸν τιμιώτερον καὶ πλέα ἐνάρετον κάμνουσιν ἀρχιερέα τους καὶ βασιλέα. ἀμὴ ἂν εἶναι καὶ ἁμαρτωλός, τί μᾶς κόπτει; αὐτὸς θέλει δώσει λόγον διὰ τὸν ἑαυτόντου, ὡσὰν καὶ καθένας ἀπ' ἐμᾶς· διατὶ ἕνας δὲν ἔχει νὰ κριθῇ διὰ τὸν ἄλλον. Ἀλλὰ λέγουσιν· ὢ πόσον ὑψηλώνεις ἐσὺ τὸν πάπαν, καὶ ἐμεῖς ἠξεύρομεν, ὅτι εἶναι ἄνθρωπος νὰ κάμῃ ἁμαρτίαν, καὶ νὰ βλασφημήσῃ· διὰ τοῦτο δὲν καταδεχόμεσθα νὰ τὸν ἀκολουθοῦμεν εἰς τὰ πράγματα τῆς πίστεως.

Καὶ ἐμεῖς ἀποκριθήκαμεν, ὅτι τοῦτος ὁ λογαριασμὸς τίποτε δὲν ἀξίζει· ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκολουθοῦμεν ἕνα βοσκόν, ὁ ὁποῖος ὡσὰν ἄνθρωπος ἁμαρτάνει καὶ ἐκεῖνος καθημερινόν· ἐπειδὴ καὶ ἂν ὅλη μας ἡ ζωὴ νὰ μὴν ἐκράτει πλέον παρὰ μίαν ὥραν, ὅμως δὲν ἤθελεν περάσει δίχως ἁμαρτίαν. ἀλλὰ καθὼς εἴπαμεν πολλαῖς φοραῖς, καθένας ἔχει νὰ ἀπολογηθῇ διὰ ταῖς ἁμαρτίαις του. ἐμᾶς σώνει ἂν βοσκώμεσθα καλά, καθὼς λέγει ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ θεολόγος· ἀλλ' ἀντιλέγει ὅποιος ἀγαπᾷ τὸν χωρισμὸν καὶ τὴν μάχην. Δὲν θέλω λέγει, νὰ εἶναι ἀρχή μου ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος. Καὶ

ἀπο-

ὑποκεινόμεθα πρὸς τούτους· Ὅτι καλὰ γνωρίζομεν τοὺς λογισμούς σας, τοὺς ὁποίους παρακάτω θέλομεν ξεσκεπάσει, καλὰ καὶ ἐσεῖς ἀπὸ φόβον τοὺς χώνετε. τώρα πρὸς ἐκεῖνο ὑποκεινόμεθα, τὸ ὁποῖον λέγετε φανερά, πῶς τοῦτο τὸ λέγετε ἀπὸ κακίαν ψυχῆς. Διατὶ ἐσεῖς δὲν ξεύρετε, ἂν ἐκεῖνος εἶναι ἁμαρτωλός, ἢ ποίαν ζωὴν κάμνει· ἀλλὰ τὸν συκοφαντεῖτε, καὶ ὑβρίζετε ἄσχημα τὸν διάδοχον τοῦ Πέτρου, καὶ τοποτηρητὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ μιμᾶσθε τοὺς ἑβραίους. ἐκεῖνοι ὡσὰν εἴδασιν, ὅτι ἔλαβε τὸ φῶς ὁ ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς μητρός του τυφλός, καὶ σκάζοντας ἀπὸ ζηλίαν τὸν ἐρωτοῦσαν λέγοντας· τίς σοῦ ἄνοιξε τὰ μάτια; καὶ ἐκεῖνος εἶπεν· ἄνθρωπος ὁποῦ κράζεται Ιησοῦς, ἐκεῖνος μοῦ εἶπεν· νίψου εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ σιλωάμ· ἐνίφθηκα, καὶ ἀνέβλεψα. ἐκεῖνοι παραφερμένοι ἀπὸ μάνητα τοῦ λέγουσιν· Δὸς τοῦ θεοῦ δόξαν. ἐμεῖς ξεύρομεν, ὅτι τοῦτος ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἁμαρτωλός. Καὶ ὁ ποτὲ τυφλὸς ἀπεκρίθη· ἂν εἶναι ἁμαρτωλός, δὲν τὸ ξεύρω· ἕνα ξεύρω, ὅτι ἤμουν τυφλός, καὶ τώρα βλέπω. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ θαυμαστόν, πῶς ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος μοῦ ἄνοιξε τὰ μάτια. Δὲν ἠκούσθη ἀπὸ τὸν αἰῶνα, ὅτι κανεὶς νὰ ἤνοιξε τὰ μάτια τυφλοῦ γεννημένου. ἂν δὲν ἦτον τοῦτος ἀπὸ τὸν θεόν, δὲν ἤθελεν ἐμπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτε. Εμπορούμεν τοῦτα νὰ τὰ στρέψωμεν πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ Πέτρου, τὸν ἱερὸν πάπαν· Ὅτι ἂν εἶναι ἁμαρτωλός, πῶς σᾶς ἔδωκε τὴν κατάραν του, καὶ ἀφώρεσε τοὺς ῥωμαίους Νικόλαος ὁ πρῶτος, καὶ ἀπὸ τὸν ἀφορισμὸν ἐκεῖνον δὲν ἔλειψεν οὐδὲ ἕνα ἰῶτα; ἀλλ᾽ ἐγίνηκαν οἱ ῥωμαῖοι, καθὼς εἶπεν ἐκεῖνος εἰς τὸν ἀφορισμόν, σκλάβοι εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, καθὼς καὶ οἱ ἑβραῖοι; ἂν εἶναι ἁμαρτωλός, πῶς ἐπακούσθη; ὅτι γεγραμμένον εἶναι, πῶς ἁμαρτωλοὺς δὲν ἐπακούει ὁ θεός. Καὶ προφωτήτερα ὁ Ιννοκέντιος εἶχεν ἀφορέσει τὴν Ευδοξίαν διὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ ἔτρεμεν ὁ τάφος της, ὥστε ὁποῦ παρακαλεμένος ἔλυσε τὸν ἀφορισμόν, καὶ παρευθὺς ὁ τρόμος τοῦ τάφου της ἔπαυσεν. Καὶ πῶς ἀκόμη ἐσυνέβη τώρα εἰς τοὺς καιρούς μας, ὄντας Νικόλαος ὁ πέμπτος ἀρχιερεὺς τῆς

Νικόλαος ὁ πρῶτος ἀφώρεσε τὸν Φώτιον καὶ τοὺς βοηθούς του· Λέων ὁ θ. ἀφώρεσε τὸν Κηρουλάριον πατριάρχην Κωνσταντι-

νουπόλεως, καὶ Λέοντα τοῦ ἀρχειδῶν καὶ τοὺς σχισματικούς.

Ρώμης; ζῶσιν ἀκόμη οἱ ἀποκρισάριοι, τοὺς ὁποίους ἔστειλεν πρὸς τοῦτον τὸν πάπαν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ Δραγάσης· τῶν ὁποίων ἀπεκρίθη, καὶ ἔπεμψεν ἐπιστολὴν ὅλην ἀπὸ λόγια φόβου καὶ τρόμου· καὶ εἰς ἐκείνην φανερὰ προφητεύει μὲ καθαρὸν τὴν ὁλοτελῆ σκλαβίαν καὶ ἀφανισμὸν τῶν ταλαιπώρων ῥωμαίων. ὅπου μετὰ πολλὰ ἄλλα, γνωρίζοντας τὰ περιπαίγματα καὶ τὰς ὕβρεις, ὁποῦ καθημερινὸν οἱ ῥωμαῖοι ῥίχνουσιν εἰς αὐτὸν, θαυμαστὰ λέγει καὶ τοῦτο· Ὅλα τὰ γένη ἐδέχθησαν τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, καὶ οἱ ῥωμαῖοι οὔτε τὴν ἐδέχθησαν, οὔτε εἶναι ἐλπίδα καθὼς φαίνεται νὰ δεχθοῦσι ποτὲ τὴν σύμβασιν τῆς ὁμονοίας καὶ ἑνώσεως. διατὶ ξεμακραίνουσι πάντοτινὰ τὸ πρᾶγμα, καὶ εὑρίσκουσι προφάσεις καὶ ἀπολογίαις εἰς πᾶσα μερικὸν τῆς ὁμοιαις ὁλότητα. μὴ λογιάζοιεν οἱ ῥωμαῖοι νὰ εἶναι ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Ρώμης τόσον ἀνόητος μὲ ὅλην τὴν ἐκκλησίαν τὴν δυτικὴν, ὅτι νὰ μὴ καταλαμβάνουσιν, ποίας λογῆς εὑρέματα πλάττουσιν κάθε φορὰν ὁποῦ ξεμακραίνουσι τὴν ἕνωσιν. ὅλα τὰ γνωρίζομεν καλὰ, ἀμὴ ὑποφέρομεν ἀποβλέποντας εἰς τὸν Ιησοῦν τὸν αἰώνιον ἀρχιερέα καὶ κύριον, ὁ ὁποῖος ἀνάμεινε τὸν καρπὸν ἀπὸ τὴν ἄκαρπον ἐκείνην συκίαν ὡς τὸν τρίτον χρόνον, καὶ δὲν τὸν εὑρίσκοντας ὥρισε τὸν ἀμπελικὸν νὰ τὴν κόψῃ. Ὢ φοῦ κακόν· ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη τοὺς χιλίους τετρακοσίους πενήντα ἕνα, καὶ τοὺς πενήντα τρεῖς ἐπιάσθη ἡ Κωνσταντινόπολις. μὴν ἐμπορεῖτε νὰ τὸ ἀρνηθῆτε τοῦτο; φανερὸν εἶναι, καὶ ἡ δυστυχία φωνάζει.

Τρεῖς χρόνους, λέγει, θέλομεν σᾶς ἀναμείνει νὰ ἐπιστρέψετε ἀπὸ τὸ σχίσμα καὶ τὸν χωρισμὸν, καὶ νὰ ἑνωθῆτε ἀληθινὰ κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου, καθὼς ὁ δεσπότης ἀνάμεινε τρεῖς χρόνους. ἂν δὲν τὸ κάμετε, θέλετε ἀποκοπῆ, διὰ νὰ μὴν κρατῆτε καὶ τὴν γῆν εὔκαιρα. ὢ θαῦμα θαυμάτων μεγαλώτατον· ὅτι καθὼς λέγει ὁ ὅμοιος πάπας Νικόλαος εἰς ἐκείνην τὴν ἐπιστολὴν· τὸ γένος τῶν ῥωμαίων τὸ μέγα, τὸ φοβερὸν, τὸ σοφὸν, τὸ ἔνδοξον, τὸ ἀνδρεῖον, ὁποῦ αὐθέντευσεν ὅλην τὴν γῆν, ἐσκλαβώθη ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἀπὸ

κα-

καταδίκην θεοῦ. τοῦτα διηγοῦμαι, καὶ μοῦ ἔρχονται τὰ δάκρυα νὰ κλαύσω καὶ νὰ θρηνήσω τὴν ἀπώλειαν τοῦ γένους μας, καλὰ καὶ ἐσεῖς νὰ μὴν τὸ βλέπετε. Πρῶτον ἀπ᾽ ὅλα, διὰ ν᾽ ἀρχίσω ἀπ᾽ ἐδῶ, θυμηθῆτε ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, πόσον μέγα καὶ ὁποῖον ἦτον τὸ γένος μας· ἦτον σοφὸν, ἔνδοξον, μεγαλόψυχον, φρόνιμον, ἀνδρειωμένον, καὶ ἐκέρδαισε τὴν μοναρχίαν ὅλης τῆς οἰκουμένης· καὶ ὅσον εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν ἁγιωσύνην ἐνίκησεν ὅλα τὰ ἔθνη εἰς νηστείαις, ἀγρυπνίαις, προσευχαῖς, καὶ ἐλεημοσύναις· ἀρέσκοντας τοῦ θεοῦ μὲ τὴν σύνδεσμον ὅλων τῶν ἀρετῶν, καθὼς τὸ σπογγάρι ἀπορροφᾷ τὸ νερόν. ἀλλὰ τὴν σήμερον· ὤφου κακόν· ἐχάθηκαν ὅλα, ἐπιάσθη ἡ Κωνσταντινούπολις· καὶ μόνον ἐνθυμῶντας τοῦτο μοῦ ἔρχεται νὰ φωνάζω μὲ στεναγμοὺς, καὶ νὰ ξεψυχίσω· ἐπιάσθη ἡ πόλις, καὶ ἐμαγαρίσθησαν τὰ θυσιαστήρια, ἐκαταπατήθηκαν τὰ ἅγια, ἐγίνη πολλὴ χύσις αἵματος, ἐμιάνθησαν οἱ καλογραῖαις, ἐφθάρηκαν οἱ ἀνέγκληταις, ἀποκεφαλίσθησαν τὰ μωρὰ, μὲ τὸ σπαθὶ τῶν ἀσεβῶν ἀπέθαναν οἱ ἄρχοντες, ἱερομόναχοι, ἱερεῖς, ἡγούμενοι, ἄνδρες, γυναῖκες· ἐχωρίσθησαν γάμοι, ὑβρίσθησαν οἱ ναοὶ, ἐτζακίσθησαν ἅγια σκεύη, στολισμέναις εἰκόνες ἐκαταπατήθησαν καὶ ἐπτύσθησαν. ὤφου ὁ ἄθλιος ἐγὼ καὶ ταλαίπωρος· τίς νὰ σώσῃ νὰ περιγράψῃ τὴν συμφορὰν, καὶ νὰ διηγηθῇ τὸ πάθος. ὤφου. ποῦ εἶναι ἡ μεγαλωσύνη τοῦ βασιλέως, ποῦ ἡ τάξις τοῦ παλατίου, ποῦ τὸ τόσον πλῆθος τῶν ἀρχόντων, ποῦ τὸ διδασκαλεῖον τῆς σοφίας· ὤφου ὁ δυστυχής· ποῦ ἡ πατριαρχικὴ κυβέρνησις, ποῦ ἡ εὐμορφία τῆς ἐκκλησίας· ποῦ ὁ τόσος καὶ τέτοιος χορὸς ἀρχιερέων, ἱερομονάχων, καὶ καλογέρων· ποῦ οἱ τάξες τῶν καλογέρων καὶ καλογραίων. Δὲν τὰ κατέπιεν ὁ Μωάμεθ ὅλα; Καὶ τὸ κακὸν τοῦτο δὲν τὸ ἔπαθε μόνον ἡ πόλις, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλαις χώραις περισσότερα καὶ χειρότερα. καὶ κάθε ἡμέραν τὸ βλέπομεν μὲ τὰ μάτια μας. καὶ τοῦτα διὰ ποίαν ἀφορμήν; εἰπέτε το ἐσεῖς διὰ τὸν θεόν. ἂν εἰπῆτε, καθὼς ἔχετε συνήθειαν, ὅτι διὰ ταῖς ἁμαρτίαις μας ἐγίνηκεν τοῦτο·

δὲν εἶναι ἔτζι, λέγω ἐγώ. Διότι δὲν παροργίζομεν πλέα τὸν θεὸν ἐμεῖς μὲ τὰς ἁμαρτίαις μας παρὰ τὰ ἄλλα γένη τῶν χριστιανῶν. εἶναι ἄλλα γένη πλέον βλάσφημα καὶ ἁμαρτωλά· πῶς δὲν παθαίνουσιν ὡσὰν πάσχει τὸ ἐλεεινόν μας καὶ ἀθλιώτατον γένος; ὤφου ὁ ταλαίπωρος. Κάθε φορὰν ὁποῦ τὸ λογιάζω, ὅλος ἀλλάσσω, καὶ ταράσσεται ἡ ψυχή μου, καὶ σκοτίζεται τὸ πνεῦμα μου· ὅτι τὸ γένος τῶν ἑβραίων ἐτιμωρήθη διὰ δύο ἁμαρτίαις κατὰ τὸν προφήτην Ιερεμίαν, ὁποῦ λέγει· Δύο κακὰ ἔκαμεν ὁ πρωτότοκός μου υἱὸς Ισραήλ: ἄφηκεν ἐμένα ὁποῦ εἶμαι βρύσις τοῦ νεροῦ τῆς ζωῆς, καὶ ἔσκαψεν διὰ λόγου του λάκκους ἀφανισμένους. Καὶ τὸ ἄλλο σμίγει ἡ ἐκκλησία· Εσταύρωσαν ἐμένα εἰς τὸ ξύλον, καὶ τὸν Βαραββᾶν ἐζήτησαν καὶ ἐλευθέρωσαν. λοιπὸν διὰ τὸ πρῶτον, ἐπειδὴ εἰδωλολάτρευσεν, ἐσκλαβώθη εἰς τὴν Μηδίαν καὶ τὴν Βαβυλῶνα. διὰ τὸ δεύτερον, ἐπειδὴ ἐσταύρωσεν τὸν δεσπότην μας καὶ θεόν, ἐσκλαβώθη εἰς ὅλα τὰ ἔθνη. Καὶ τὸ γένος τὸ ἐδικόν μας· ὢ συμφορά, ὢ πόνος καρδίας· οὔτε εἰδωλολάτρευσεν, οὔτε τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐσταύρωσεν· διὰ ποίαν ἀφορμὴν πάσχει τόσα κακά; καὶ δὲν πάσχει μόνον ὡσὰν τοὺς κακοὺς Ιουδαίους, ἀλλὰ καὶ χειρότερα. ἐσκλαβώθησαν ἐκεῖνοι καὶ ἐγίνηκαν δοῦλοι εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ὡσὰν μισημένοι καὶ ἐχθροὶ τοῦ θεοῦ· καὶ τοῦτοι ἐγίνηκαν δοῦλοι ὄχι μόνον εἰς τὰ ἔθνη, ἀλλὰ καὶ τῶν ἑβραίων αὐτῶν, ὁποῦ εἶναι δοῦλοι εἰς ὅλα τὰ ἔθνη. ὢ τὴν δυστυχίαν μου. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ κλαύσωμεν, καὶ νὰ θρηνήσωμεν, καὶ νὰ ἐξετάσωμεν νὰ εὕρωμεν τὴν ἀφορμήν, διὰ τὴν ὁποίαν ἔχομεν τὰ κακά; ἐγὼ ἄλλην δὲν δύναμαι νὰ εὕρω. οὐδὲ τὸ γένος μας εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα γένη εἰς ταῖς ἀρεταῖς, μάλιστα εἶναι καλλίτερον. εἴπαμεν, καὶ εἴπαμεν τὴν ἀλήθειαν, Ὅτι τὸ γένος μας νικᾷ ὅλα τὰ γένη εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὰς διάξες. ἀμὴ τὸ σχίσμα, καὶ ἡ παρακοή, καὶ ἡ ἀνυποταξία πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης· τούτην μοναχὰ τὴν ἀφορμὴν ἐγὼ κρίνω τῆς ἀπωλείας τοῦ γένους μας. ὅτι ἀφ' οὗ ἐσχίσθημεν ἀπ' αὐτήν, ἐπήραμεν τὴν κατάραν, καὶ πα-

θαίνομεν τὰ παθαίνομεν, καὶ παθαίνοντας δὲν μετανοοῦμεν, ἀλλὰ γινόμεθα καὶ χειρότεροι, καὶ βλασφημοῦμεν αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ ξερνοῦμεν ἐναντίον της δίχως ἐντροπὴν ῥητὰ καὶ ἄῤῥητα. Ὅθεν ἀδελφοί μου διὰ τὸν θεὸν ἂς ἀφήσωμεν τὴν κακογνωμίαν, ἂς ἀποδεχθοῦμεν τὴν ἀληθινὴν ἕνωσιν τῶν χριστιανῶν, ἂς γνωρίσωμεν τὸ πταίσιμόν μας, μὴν γινώμεθα χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἑβραίους, μὴ φράσωμεν τ' αὐτία μας ἀπὸ πεῖσμα καὶ σκληρότητα καὶ τὰ πρῶτα μαθήματα νὰ μὴν ἀκούωμεν καὶ νὰ μὴν γρικοῦμεν. ἂς ἀκούσωμεν τί βοᾷ ὁ Χριστὸς τῶν ἀποστόλων· Ὅποιος ἀκούει ἐσᾶς, ἐμένα ἀκούει· καὶ ὅπου καταφρονᾷ ἐσᾶς, ἐμένα καταφρονᾷ. Καὶ ὅτις ἐμένα καταφρονᾷ, καταφρονᾷ ἐκεῖνον ὁποῦ με ἔστειλεν. ἂς εἰποῦμεν καὶ ἐμεῖς τὴν ἀλήθειαν· Ὅποιος ἀκούει τοῦ πάπα, ἀκούει τοῦ Χριστοῦ· Καὶ ὁποῦ δὲν ἀκούει τοῦ πάπα, δὲν ἀκούει τοῦ Χριστοῦ· καὶ ὅποιος δὲν ἀκούει τοῦ Χριστοῦ, ἀκούει ἐκείνων ὁποῦ ἐσκλαβώθησαν, καὶ ἐκατακόπησαν ἀπὸ σπαθί.

Εἶδα, καὶ θυμοῦμαι το καλὰ, κάποιαν διάλεξιν τινὸς Βαρλαὰμ καλογέρου μὲ ἕναν ἀποκρισάριν τοῦ πάπα εἰς τὴν Κωνσταντινόπολιν ἐπάνω εἰς τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα· ὅπου τελειώνοντας τὸν λόγον του ὁ ἀποκρισάρις εἶπεν· Εμένα βαστᾶ ἡ ψυχή μου νὰ λύσω ὅλαις τὴν δυσκολίαις ὁποῦ βάνετε· ὅτι δὲν ἔστειλεν ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ προστάτης τῆς ἐκκλησίας ὁ πάπας ἄνθρωπον νὰ μὴ ξεύρῃ νὰ λύσῃ ὅ, τι προβάνετε· ἀλλ' ἐσεῖς, καθὼς βλέπω, πάντα γυρεύετε λόγια νὰ προφθάνετε. Ὅθεν ἐμπορῶ νὰ σοῦ εἰπῶ ἕνα κοντὸν καὶ ἀληθινὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ἔχω ὁρισμὸν νὰ εἰπῶ καὶ τῶν ἄλλων ῥωμαίων· ὅτι Τάδε λέγει ὁ πάπας· ἂν θελήσετε νὰ μοῦ ἀκούσετε, θέλετε φάγει τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, καθὼς λέγει ὁ προφήτης Ησαΐας. ἂν δὲν θελήσετε νὰ μοῦ ἀκούσετε, θέλει σᾶς φάγει τὸ σπαθί. Ὅτι τὸ στόμα τοῦ πάπα εἶπε ταῦτα τὰ λόγια. ἐναντίον εἰς τοῦτο ἔχεις νὰ εἰπῇς τίποτε; ἀνάγνωσε, καὶ ἰδὲ ἂν δὲν ἦλθεν τὸ πρᾶγμα καθὼς εἶπεν ἐκεῖνος. ἂν ἐπληρώθη ὁ λόγος, χρειαστᾶτε, μάλιστα εἶναι ἀνάγκη ν' ἀκούσετε τοῦ πάπα, ὄχι νὰ μιμᾶσθε τὰ ἔργα

Τοῦτος ὁ Βαρλαὰμ ἐστάθη εἰς τὸν καιρὸν τοῦ βασιλέως Ιωάννου τοῦ κομνηνοῦ, δεσμένος ὅλος εἰς τὸ σχίσμα· ἔγραψεν διάφορα κατὰ λατίνων ἀκολουθῶντας τὸν Φώτιον, καὶ ἀφήνοντας διδασκαλίαν τῶν νεωτέρων σχισματικῶν.

ἔργα του ἂν εἶναι κακά. τοῦτο μᾶς τὸ ὥρισεν ὁ Χριστὸς ὅτε
ματθ κγ. εἶπεν· Επάνω εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Μωϋσῆ κάθονται οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι· ὅλα ὅσα σᾶς εἰποῦσι νὰ κάμετε, κάμνετε· ἀμὴ κατὰ τὰ ἔργα των μὴ κάμνετε. Επειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ πάπας κάθεται εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Πέτρου, χρέος ἔχομεν νὰ τοῦ ἀκούωμεν ὡσὰν καὶ τοῦ Πέτρου, καὶ νὰ φυλάττωμεν τὰ λόγια του, ὄχι νὰ μιμούμεθα τὰ ἔργα του ἂν εἶναι κακά. τοῦτο μᾶς διδάσκουσιν οἱ ἅγιοι, τοῦτο φωνάζουσιν οἱ νόμοι καὶ οἱ κανόνες, καθὼς τὸ ἀπεδείξαμεν, καὶ θέλομεν ἀποδείξει εἰς ὀλίγα λόγια. Τώρα θέλω νὰ φανερώσω ἐκεῖνο, ὅπου κρατεῖτε μέσα σας ἄδικα ἐναντίον τοῦ πάπα καὶ τῶν λατίνων. λέγετε, πῶς τὸν φεύγετε διὰ τὴν ἁμαρτίαν· καὶ δὲν εἶναι τοῦτο, δὲν εἶναι ὦ φίλοι, ἀλλὰ δίδετε προφάσεις ἀδελφοὶ ὄχι ἀληθιναῖς. σᾶς ἔδωκε τὴν κατάραν του ἐκεῖνος, καὶ σᾶς ἔφθασεν ὁ ἀφορισμὸς, καὶ ἀφανισθήκετε ὁλότελα. ἄλλο εἶναι μέσα τὸ ἀρρώστημα τῆς ψυχῆς σας, καθὼς εἴπαμεν, καὶ ἐντρέπεσθε νὰ τὸ εἰπῆτε εἰς τὸ φανερὸν, μὴ φανερωθῆτε καὶ ὀνομασθῆτε χειρότεροι ἀπ' ὅλους τοὺς αἱρετικούς. καὶ σᾶς ἀρέσει νὰ τὸ μασσῆτε ὑποκάτω ἀπὸ τ' ἀδόντια σας, καὶ ἄλλο ἔχετε εἰς τὰ χείλησας. ὅμως εἶναι καὶ τινὲς λωλοὶ, ὅπου φανερὰ κράζουσι τοὺς Λατίνους αἱρετικοὺς, καὶ πρῶτον ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸν πάπαν. Καὶ διὰ τοῦτο οὔτε τὴν ἕνωσιν θέλετε, οὔτε ὑποφέρετε ν' ἀκούσετε τὸ ὄνομα τοῦ πάπα εἰς τὴν λειτουργίαν, οὐδὲ ἀποδέχεσθε νὰ ἴδητε τοὺς ἱερεῖς ὅπου στέργουσι τὴν ἕνωσιν, καὶ ἐκείνους ὅπου συγκοινωνοῦσι μὲ αὐτοὺς καθόλου δὲν τοὺς ἔχετε διὰ χριστιανούς. Καὶ ἂν εὑρεθῆτε εἰς τόπον, ὅπου νὰ μνημονευθῇ ὁ πάπας, δὲν παίρνετε ἀντίδωρον· ἀλλὰ ἀφορμίζετε, καὶ ἐναντίον τῶν ἱερέων τρίζετε τ' ἀδόντια σας ὠμότατα, καὶ τοὺς κρατεῖτε χειρότερους ἀπὸ τοὺς Ιουδαίους. ταῦτα ἐντρέπεσθε νὰ τὰ εἰπῆτε φανερὰ, ὅτι φοβᾶσθε κάποιους, καὶ φεύγετε δικατὰ εἰς ἐκείνην τὴν εὐκαιρίαν ἀπόκρισιν, καὶ πολεμᾶτε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐσεῖς διὰ τὴν σκιὰν τοῦ ὄνου. ἀλλ' ἐμεῖς εἰς τὰ πρῶτα μας τέσσερα βιβλία εἴπαμεν πολλὰ, κηρύσ-

σοντας

σοντας φανερὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δύναμίν μας· καὶ ἐδείξαμεν καθάρια, ὅτι οἱ λατῖνοι εἰς τὰ δόγματα εἶναι ὀρθόδοξοι· καὶ ἀνδρειωμένα ἐδώκαμεν νὰ γνωρισθῇ, ὅτι ἄδικα τοὺς συκοφαντᾶτε. εἰς τοῦτο ἀκόμη τὸ πέμπτον βιβλίον πολλὰ εἴπαμεν εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Ρώμης εἶναι τοῦ Πέτρου διάδοχος, καὶ θέλομεν τὸ ἀποδείξει περισσότερα, πῶς εἶναι διάδοχος τοῦ Πέτρου, καὶ τοποτηρητὴς τοῦ δεσπότου Ιησοῦ Χριστοῦ, καὶ μοναχός του ἔχει ἐξουσίαν νὰ κυβερνᾷ ὅλην τὴν ἐκκλησίαν, νὰ δένῃ καὶ νὰ λύῃ, νὰ εὐλογᾷ καὶ νὰ καταρᾶται, νὰ καταδικάζῃ καὶ νὰ θεραπεύῃ, καὶ μοναχός του νὰ ἐξετάζῃ τὴν πίστιν καὶ τοὺς ἱερέας. ἕτοιμον μάρτυρα ἔχομεν τὸν μέγαν Θεόδωρον τὸν στουδίτην εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πάπαν Πασχάλιον, μὲ τοῦτα τὰ λόγια· Ακουε ἀποστολικὸν κεφάλι, βοσκὲ τῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν θεὸν καμωμένε, κλειδοῦχε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, πέτρα τῆς πίστεως, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι κτισμένη ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ· διατὶ στολίζοντας καὶ κρατῶντας ἐσὺ τὸν θρόνον τοῦ Πέτρου εἶσαι Πέτρος. Καὶ παρακάτω· ἔλα ἀπὸ τὴν δύσιν ὁ μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ. ἐγείρου, καὶ μὴ μᾶς ἀφήσῃς εἰς τέλος· ὅτι πρὸς ἐσένα εἶπεν Χριστὸς ὁ θεός μας· Καὶ σὺ ὡσὰν ἐπιστραφῇς στήριξε τοὺς ἀδελφούς σου. Ακούεις, πῶς τοῦτος ὁ μέγας πατὴρ τὸν πάπαν κράζει Πέτρον, καὶ κλειδοφόρον τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ βοσκὸν, καὶ ἀποστολικὸν κεφάλι; καὶ τὸν ἐπικαλεῖται εἰς βοήθειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὰς αἱρέσεις τῶν εἰκονομάχων; πόθεν τοῦτο; παρὰ διατὶ ἐκεῖνος εἶχεν ἐξουσίαν νὰ στερεώνῃ τὰς ἄλλαις ἐκκλησίαις ὡσὰν τόσον ὑψηλὸς, ὅτι δὲν σώνει αἵρεσις νὰ τὸν ἐγγίξῃ, ἢ νὰ τὸν ταράξῃ ἀνεμοστρόφιλο τῶν αἱρετικῶν. Καὶ μαρτυρᾷ το πάλιν ὁ ὅμοιος εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ὅμοιον πάπαν λέγοντας· Εσεῖς εἶστε ἀληθινὰ ἡ ἀθόλωτη καὶ ἀνέγγικτη βρύσις τῆς ὀρθοδοξίας ἀπὸ τὴν ἀρχήν· ἐσᾶς δὲν σώνει νὰ ταράξῃ θαλασσοτάραχον τῶν αἱρετικῶν· ἐσεῖς εἶστε ὁ γαλήνιος λιμιῶνας τῆς ἐκκλησίας· ἐσεῖς ἡ διαλεγμένη ἀπὸ τὸν θεὸν χώρα τῆς καταφυγῆς εἰς σωτηρίαν.

Ακούεις,

Ἀκούεις, πῶς κράζει τὸν πάπαν γαλήνιον λιμιῶνα ὅλης τῆς ἐκκλησίας; Διατὶ καθὼς τὰ καράβια βασανίζονται ὑπὸ τὰ κύματα εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης, καὶ τρέχουσιν εἰς τὸν λιμιῶνα διὰ νὰ μὴ μείνουν ἔξω, καὶ καταποντιθοῦν ὑπὸ τὴν βίαν τῶν κυμάτων· ἔτζι καὶ ὅλαις οἱ ἐκκλησίαις ὅταν εὑρίσκωνται εἰς τέτοιαν ταραχὴν τῶν κυμάτων, ἤγουν τῶν αἱρέσεων, τρέχουσιν εἰς τὸν πάπαν ὡσὰν εἰς λιμιῶνα σωτηρίας, διὰ νὰ εὕρουν γαλήνην καὶ πᾶσαν ἀνάπαυσιν· ὅτι ἐκεῖ ἔβαλεν ὁ Χριστὸς τὰ κλειδία τῆς πίστεως εἰς τὸν ἀπόστολον Πέτρον διὰ νὰ βόσκῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ ὅλην τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸν Πέτρον, ἀλλὰ καὶ τοὺς διαδόχους του λέγοντας πρὸς ἐκεῖνον: Καὶ σὺ ὡσὰν ἐπιστραφῇς, στήριξε τοὺς ἀδελφούς σου· τὸ ὁποῖον δὲν ἐσυνέβη μόνον τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ καὶ τῶν διαδόχων του. Καθὼς ὁ μέγας πάπας Σίλβεστρος μετὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Κωνσταντίνου ἐκατάλυσε τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου. Καὶ Ἰούλιος καὶ Λιβέριος ἀρχιερεῖς τῆς Ῥώμης ἐκεῖ ἐβεβαίωσαν τὸν Ἀθανάσιον, καὶ τὸν ἔστειλαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅθεν ἦτον διωγμένος ἀπὸ τοὺς ἀρειανούς. Δάμασος ὁ πάπας ἔρριξεν κάτω εἰς τὴν γῆν τὴν αἵρεσιν Μακεδονίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Κελεστῖνος ὁ ἅγιος πάπας διὰ μέσον τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἀφάνισε τὴν αἵρεσιν Νεστορίου, ὁποῦ ἦτον καὶ αὐτὸς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Λέων ὁ ἁγιώτατος πάπας ἐκατάκρινε τὴν ἄθεον αἵρεσιν τοῦ Εὐτυχέος καὶ Διοσκόρου. Μαρτῖνος, καὶ Ἀγάθων οἱ πάπιδες μὲ λόγια καὶ ἔργα ἐκατάργησαν τὴν μιαρὰν αἵρεσιν τῶν μονοθελητῶν. Γρηγόριος ὁ δεύτερος ἀναθεμάτισε τὴν ἀσέβειαν τῶν εἰκονομάχων. ἀπέκει μετὰ τὴν παρακοὴν καὶ τὸ σχίσμα τοῦ Φωτίου Νικόλαος ὁ πρῶτος ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὸ σχίσμα, καὶ ἀφωρέσθη ὁ Φώτιος: ἀπὸ τότε δὲν ἔλειψαν οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ῥώμης εἰς διαφόρους καιροὺς νὰ γράφουν καὶ νὰ προσκαλοῦν τοὺς ῥωμαίους εἰς ἐπιστροφὴν καὶ ὑπακοὴν τῆς ἐκκλησίας. ὥστε ὁποῦ ἐγίνηκε σύνοδος εἰς τὸ Λουγδοῦνον, τὴν ὁποίαν οἱ σχισματικοὶ κράζουσιν ὀγδόην, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πάπα

ὁ Νικόλαος ἔστειλεν ἀποκρισαρίους, καὶ προσωπικῶς ἀφώρισε τὸν Φώτιον.

Γρη-

Γρηγορίου τοῦ δεκάτου· καὶ ἑνώθησαν οἱ ῥωμαῖοι, καὶ πάλιν ἐσχίσθησαν. Καὶ πάλιν ὑποκεισάμενοι ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ γίνεται σύνοδος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ λεγάτους τοῦ πάπα εἰς τὸν καιρὸν Ἰωάννου τοῦ Βέκκου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως· καὶ ἑνώθησαν, ἀλλὰ πρὸς ὀλίγον, δείχνοντας ὑπακοὴν καὶ εἰρήνην, καὶ πάλιν ἐγύρισαν εἰς τὰ πρῶτά τους. μ᾽ ὅλα τοῦτα δὲν ἔλειψαν οἱ ἀρχιερεῖς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας νὰ τοὺς παρακινοῦν εἰς τὴν ὑπακοὴν καὶ ἀγάπην· ἀλλ᾽ αὐτοὶ ὡσὰν ἐκκουφάθησαν μίαν φορὰν, δὲν ἤκουσαν. Ἔφθασε λοιπὸν τὸ πρᾶγμα καὶ εἰς ἐμᾶς· καὶ εἴδαμεν μὲ τὰ μάτια μας ἐκεῖνο, ὁποῦ πολλοὶ πρωτεινοί μας καὶ πατριάρχαι καὶ βασιλεῖς ἐπεθύμησαν νὰ ἰδοῦσι, καὶ δὲν τὸ εἶδαν. Ἐμεῖς εἴδαμεν τὸν μακαριώτατον πάπαν Εὐγένιον τέταρτον, πόσην σπουδὴν ἔβαλεν διὰ τὸ ἅγιον τοῦτο ἔργον, καὶ ἔπεμψε κάτεργα καὶ ἔξοδες διὰ νὰ ἰατρεύσῃ τούτην τὴν μεγάλην πληγήν. καὶ ἐγίνηκε σύνοδος εἰς τὴν Φερράρειαν καὶ τὴν Φλωρεντίαν, χώραις τῆς Ἰταλίας εὐγενεστάταις, μεγάλη καὶ θαυμαστὴ, ὅτι ἐσυνέδραμαν εἰς αὐτὴν ἄνδρες γραμματισμένοι καὶ σοφοὶ, στολισμένοι ἀπὸ θεολογίαν καὶ ἀρετήν. Ὅθεν βάνοντας τέλος ἐσυνέθεσαν τὴν ἀπόφασιν, ὁποῦ γέμει καὶ λάμπει ἀπὸ πᾶσαν σοφίαν καὶ ἀλήθειαν. τούτη ἡ ἀπόφασις ἐδιαλαλήθη παντοῦ, καὶ ὅλα τὰ γένη τὴν ἐδέχθησαν· μόνον οἱ ῥωμαῖοι, καὶ ἀπὸ τούτους οἱ χειρότεροι καὶ ἀμαθεῖς καὶ ἀγράμματοι ἀντιλέγουσιν. Καὶ ἂν τινὰς παιδευμένος ἄνθρωπος ἀντιλέγει, τὸ κάμνει ὄχι ἀπὸ σοφίαν ἀλλ᾽ ἀπὸ κακίαν, καὶ διὰ νὰ φυλάσσῃ τὰ πρῶτα καὶ ἀνόητα μαθήματα ὁποῦ ἔλαβεν, καὶ διὰ κενοδοξίαν διὰ νὰ τὸν τιμᾷ ὁ χοντρὸς λαός. τούτην τὴν ἀπόφασιν ἐλάβαμεν καὶ ἐμεῖς, καὶ τὴν ἀναγνώσαμεν μὲ πᾶσαν προθυμίαν· καὶ μὲ ὅλην μας τὴν ψυχὴν ἐπιστεύσαμεν τὴν ἀλήθειαν ὁποῦ περιέχει, καὶ τὴν ἐπροσκυνήσαμεν, καὶ τὴν ἐφιλήσαμεν· καὶ δὶ ἀγάπην της ἐγράψαμεν τὴν ἀπολογίαν τῶν πέντε κεφαλαίων, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ὕστερον εἶναι τοῦτο διὰ τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα· Καὶ τοῦτο δὲν θέλει τὸ ἀρνηθῇ ποτὲ ὅποιος ἔχει γνῶσιν. ἀλλὰ

Οἱ σχισματικοὶ δὲν δέχονται τὴν ἀληθινὴν ὀγδόην σύνοδον, ὁποῦ ἐκατάκρινε τὸν Φώτιον· καὶ διὰ τοῦτο κράζουν ὀγδόην καὶ ταύτην, καὶ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ.

λέγουσιν· Δὲν εἶναι ὀρθόδοξος ὁ πάπας, ὅτι ἐδογμάτισεν ἐναντίον τῶν κοινῶν πατέρων καὶ διδασκάλων. Λοιπὸν ἂν ἐκεῖνος ὁ ἅγιος θρόνος σφάλει, ψεύδεται ὁ Χριστὸς ὁποῦ εἶπεν· Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θέλουν περάσει, καὶ τὰ λόγια μου δὲν θέλουν περάσει. αὐτὸς ἔταξε νὰ μὴν ἀφήσει τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ὅτι οἱ πόρται τοῦ ᾅδου δὲν θέλουν τὴν καταπονέσει. Ὅθεν διὰ νὰ μὴ κάμωμεν ψεύστην τὸν Χριστὸν· ἐπειδὴ τοῦτο μόνον νὰ τὸ λογιάσῃ τινὰς, εἶναι βλασφημία· τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ τὴν λέγομεν ἀπλάνευτην. Καὶ τοῦτο πάλιν θέλει τὸ μαρτυρήσει αὐτὸς ὁ στουδίτης Θεόδωρος εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὁποῦ ἔγραψε πρὸς τὸν βασιλέα Μιχαὴλ ἀπὸ μέρος ὅλων τῶν ἡγουμένων· λέγοντας ἔτζι·

Ἡμεῖς συναγμένοι εἰς ἕνα τόπον μὲ τὸν ὁρισμὸν τῆς θεοστεφανώτου σου βασιλείας, μικρότατοι ἐπίσκοποι καὶ ἡγούμενοι· Καὶ παρακάτω· ἐλύσαμεν ὅλαις σας τὴν ἀπορίαις. Ὅμως ἂν τίποτε φαίνεται τῆς βασιλικῆς σου γνώσις νὰ μὴν εἶναι λυμένον, καὶ δὲν πιστεύεις νὰ τὸ ἡρμήνευσεν ὁ ἀρχιερεὺς μὲ εὐσέβειαν· ἂς ὁρίσῃ ἡ μεγάλη σου καὶ θεοστήρικτος δύναμις, ὁποῦ μὲ ζῆλον τοῦ θεοῦ ἐνεργᾷ εἰς ὅλα διὰ ὠφέλειαν τοῦ κόσμου, νὰ λάβῃ τὴν ἐξήγησιν ἀπὸ τὴν παλαιὰν Ῥώμην, καθὼς παλαιόθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς τὸ ἔχομεν παραδεδομένον. Τούτη εἶναι ὦ χριστομίμητε βασιλεῦ μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ ἡ κορυφαιοτάτη, εἰς τὴν ὁποίαν πρῶτος ἐκάθισεν ὁ Πέτρος· τοῦ ὁποίου λέγει ὁ Χριστός· Ἐσὺ εἶσαι Πέτρος, καὶ ἐπάνω εἰς τούτην τὴν πέτραν θέλω κτίσει τὴν ἐκκλησίαν μου· Καὶ τοῦ ᾅδου οἱ πόρταις δὲν θέλουν τὴν καταπονέσει. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἅγιος εἰς μίαν ἄλλην ἐπιστολὴν πρὸς Ναυκράτιον λέγει·

Μαρτυρῶ τώρα ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων· ὅτι ἐκοπήκασιν ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ θρόνου ὁποῦ εἶναι κορυφαῖος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἔβαλεν τὰ κλειδία τῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν δὲν ἐκαταπόνεσαν ἀπὸ τὸν αἰῶνα, οὐδὲ θέλουν καταπονέσει ὡς τὸ τέλος τοῦ κόσμου οἱ πόρταις τοῦ ᾅδου, ἤγουν τὰ στόματα τῶν αἱρετικῶν, καθὼς ἔταξεν ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν ψεύδεται.

Ακούεις

Ακούεις, ὅτι ἐκείνη εἶναι ἡ κορυφὴ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὅπου πρῶτος ἐκάθισεν ὁ Πέτρος; Καὶ ὅτι δὲν τὴν ἐνίκησαν ποτὲ οἱ πόρταις τοῦ ᾅδου, οὐδὲ τὴν θέλουσι νικήσει ὡς τὸ τέλος τοῦ κόσμου, δηλονότι τὰ ἄφρακτα στόματα τῶν αἱρετικῶν, καθὼς ἔταξεν ὁ Χριστός; Τὸ λοιπὸν ἂν δὲν ἐνίκησαν ποτὲ οἱ αἱρετικοὶ, οὐδὲ θέλουσιν νικήσει τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, πῶς ἐσεῖς ἀποκοτᾶτε καὶ λέγετε, ὅτι ἐπλανήθη, κηρύσσοντας οἱ διδάσκαλοι πῶς δὲν ἐμπορεῖ νὰ πλανεθῇ; τοῦτο εἶναι βέβαιον καὶ ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς ἁγίας τρίτης συνόδου εἰς τὴν δευτέραν πρᾶξιν· ὅπου ἐπροσφέρθη ἡ ἐπιστολὴ τοῦ πάπα, καὶ ἐσηκώθη ὁ ἐπίσκοπος Αρκάδιος καὶ εἶπε πρὸς τὴν σύνοδον· Α'ς ὁρίσῃ ἡ μακαριότης σας πατέρες αἰδεσιμώτατοι, νὰ ἀναγνωσθῇ τὸ γράμμα ὅπου σᾶς ἐφέραμεν ἀπὸ τὸν ἅγιον καὶ μὲ προσκύνησιν ὀνομαζόμενον πάπαν Κελεστῖνον τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας· ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ ἡ μακαριότης σας, ποίαν ἔννοιαν ἔχει ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν. παρόμοια λόγια εἶπεν καὶ ὁ ἐπίσκοπος Προϊέκτος. Καὶ παρακάτω· Κύριλλος Αλεξανδρείας εἶπεν· Τὸ γράμμα ὅπου ἐδεχθήκαμεν τοῦ ἁγιωτάτου καὶ εἰς ὅλα ὁσιωτάτου ἐπισκόπου τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας τῆς Ρώμης Κελεστίνου ἂς ἀναγνωσθῇ μὲ τὴν πρέπουσαν τιμήν. Ακούεις, τί λέγουσιν Αρκάδιος καὶ Προϊέκτος, Ο'τι ὁ πάπας ἔχει τὴν φροντίδα ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν; διὰ τί ἄλλο, παρὰ διότι εἶναι ὁλωνῶν κεφαλή; Καὶ τὸ νὰ εἶπεν ὁ Κύριλλος, νὰ ἀναγνωσθῇ τὸ γράμμα τοῦ πάπα μὲ τὴν πρέπουσαν τιμὴν, τὸ ἔδειξαν οἱ πατέρες ξεσκεπάζοντας τὰ κεφάλια τους, καὶ ἀκούοντας μὲ εὐλάβειαν τὰ λόγια τῆς ἐπιστολῆς. Καὶ εἰς τὴν τετάρτην σύνοδον,* εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὅπου κράζεται ἐκεῖ θεῖον γράμμα· εἶναι ταῦτα τὰ λόγια· Διὰ νὰ ἔχῃ ἄδειαν ὁ μακαριώτατος ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης, τοῦ ὁποίου ἡ παλαιότης ἔδωκεν τὴν ἱερωσύνην ἐπάνω εἰς ὅλους, νὰ κρίνῃ τὰ πράγματα τῆς πίστεως καὶ τῶν ἱερέων. Επειδὴ λοιπὸν ἔχει ἐξουσίαν νὰ κρίνῃ τὰ πράγματα τῆς πίστεως καὶ τῶν ἱερέων, μὲ κάθε δίκαιον περιέχει ἡ ἀπόφασις, ὅτι ὁ πάπας

* εἰς τὴν ἐπιστολὴν Οὐαλεντινιανοῦ πρὸς Θεοδόσιον τὸ λατινικὸν λέγει· ἤγουν

τὸ αὐθεντικόν· τοῦ ὁποίου ἡ παλαιότης ἔδωκε τὸ πρωτεῖον τῆς ἱερωσύνης ἐπάνω εἰς ὅλους.

εἶναι κεφαλὴ καὶ διδάσκαλος ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ· καὶ διὰ τοῦτο ἐμεῖς τὸν τιμοῦμεν καὶ προσκυνοῦμεν, καὶ τοῦ δίδομεν καὶ τοῦ θέλομεν δώσει πᾶσαν ὑπακοὴν καὶ ὑποταγήν, ὥστε νὰ ζῶμεν, ἐνθυμῶντας τὰ λόγια τοῦ ἀποστόλου πρὸς Ἑβραίους· Πείθεσθε καὶ ὑποτάσσεσθε τῶν ἡγουμένων σας, ὅτι αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσι διὰ ταῖς ψυχαῖς σας, ἐπειδὴ ἔχουν νὰ δώσουσι λόγον τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάντοτε θέλομεν κάμει τὸ μνημόσυνον τοῦ πάπα εἰς ταῖς εὐχαῖς τῆς ἱερᾶς λειτουργίας κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἁγίων μας, διὰ νὰ μὴν ξεπέσωμεν ἀπὸ τὸν στηριγμὸν τῆς ὀρθοδοξίας περιφερμένοι ἀπὸ τὴν πλάνην τῶν ἀνέμων· κρατοῦντας διὰ βέβαιον, ὅτι ὅποιος δὲν ὑποτάσσεται τοῦ πάπα, δὲν θέλει ἔχει ποτὲ σωτηρίαν. Καὶ ὁμοίως ὅποιος δὲν τὸν μνημονεύει, οὔτε εἶναι ὀρθόδοξος ἱερεύς, οὔτε πρέπει νὰ ἔχῃ ἐξουσίαν ἱερέως· καθὼς τὸ λέγει φανερὰ ὁ ιγ. Κανὼν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, ὅπου λέγει ἔτζι·

τοῦτος ὁ Κανὼν περιέχει πρᾶγμα δίκαιον, καλὰ καὶ ἡ σύνοδος ἡ α. καὶ β. φαίνεται νὰ μὴν εἶναι νόμιμη, καθὼς εἴπαμεν εἰς τὰ προεγράψαμεν τῆς ψευδοσυνόδου τοῦ Φωτίου εἰς τὸν τρίτον τόμον τῶν συνόδων.

Ἔσπειρεν ὁ διάβολος τὰ ζιζάνια τῶν αἱρέσεων εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ βλέποντας, ὅτι ἐκόπησαν σύρριζα μὲ τὸ μαχαίρι τοῦ πνεύματος, ἐπίασεν ἄλλην στράταν πονηρίας, καὶ ἐβάλθηκε νὰ μερίζῃ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἐκκλησίαν, μὲ τὴν παραφροσύνην τῶν σχισματικῶν. ἀλλὰ καὶ τούτην του τὴν ἐπιβουλὴν ἐξορίζοντας ὁλότελα ἡ ἁγία σύνοδος ὥρισεν· Ὅτι ἀπ' ἐδῶ καὶ ὀμπρὸς ἂν τινὰς ἱερεὺς ἢ Διάκονος κατακρίνοντας τὸν ἴδιόν του ἐπίσκοπον, τάχα ὡς κατηγορημένον, θέλει ἀποκοτήσει νὰ σχισθῇ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν του, καὶ δὲν θέλει ἀναφέρει τὸ ὄνομά του εἰς ταῖς ἱεραῖς εὐχαῖς τῆς λειτουργίας κατὰ τὴν παραδομένην συνήθειαν τῆς ἐκκλησίας, πρὶν γενῇ συνοδικὴ κρίσις καὶ ἐξέτασις ἐπάνω εἰς τὸν ἐπίσκοπον, καὶ πρὶν ὁ αὐτὸς ἐπίσκοπος κατακριθῇ τέλεια· τοῦτος ὁ ἱερεὺς καὶ Διάκονος νὰ εἶναι καθηρημένος, καὶ στερημένος ἀπὸ πᾶσαν τιμὴν ἱερατικήν. Διότι ἐκεῖνος ὅπου ἔχει τάξιν πρεσβυτέρου, καὶ προαρπάζει τὴν κρίσιν τῶν μητροπολιτῶν, καὶ πρὶν γένῃ κρίσις κατακρίνει αὐτός, ὅσον ἀπὸ τὸ μέρος του, τὸν ἴδιόν του πατέρα καὶ ἐπίσκοπον, τοῦτος δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ἔχῃ

τιμήν

τιμὴν ἢ ὄνομα ἱερέως. Καὶ ὅσοι τῶν ἀκολουθοῦσιν, ἂν εἶναι ἱερωμένοι, ἂς εἶναι καὶ αὐτοὶ καθηρημένοι· ἀμὴ ἂν εἶναι μοναχοὶ ἢ λαϊκοί, ἂς εἶναι παντάπασιν ἀφωρισμένοι ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ὥστε νὰ γράφουσιν πρὸς τὸν ἐπίσκοπόν τους ἀφείνοντας τὴν συντροφίαν τῶν σχισματικῶν.

Εκατάλαβες καὶ ἐδῶ, ὅτι δίδει καθαίρεσιν τῶν ἱερέων, καὶ θέλει νὰ μὴν ἔχουσιν ὄνομα ἱερέως, ὅσοι δὲν μνημονεύουσι τὴν ἀρχήν τους; Καὶ ὅτι οἱ ἀκόλουθοί τους ἂν εἶναι ἱερωμένοι νὰ εἶναι ἀνίεροι, καὶ οἱ μοναχοὶ ἢ λαϊκοὶ νὰ εἶναι ἀφωρισμένοι; Συμφέρετε ἀδελφοὶ διὰ τὸν θεὸν συμφέρετε, καὶ μὴ θέλετε νὰ πολεμᾶτε τὴν ἀλήθειαν, ὁποῦ τόσον εἶναι φανερά, νὰ ἀντιστέκετε μάχοντας μὲ τοὺς ἡγουμένους τῶν ψυχῶν σας. ὅτι σκληρὸν εἶναι, μάλιστα ἀνόητον μὲ γυμνὰ πόδια νὰ λακτίζῃ τινὰς τὰ κέντρα. Διατὶ καθὼς τζακίζονται εἰς τὴν πέτραν τὰ ὠά, ἔτζι οἱ κεφαλαί σας εἰς τὴν ἐκκλησίαν. λίθος καὶ σκανδάλου πέτρα εἶναι ἡ ἐκκλησία, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς παρομοιάζεται τῆς πέτρας. λέγει ὁ μακάριος Παῦλος εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολὴν πρὸς Κορινθίους· Ἔπιναν οἱ πατέρες μας ἀπὸ τὴν πνευματικὴν πέτραν ὁποῦ ἀκολούθα, καὶ ἡ πέτρα ἦτον ὁ Χριστός. τούτη εἶναι ἡ πέτρα ὁποῦ ἐκόπη ἀπὸ τὸ παρθενικὸν ὄρος. Καὶ ὁ Χριστὸς εἶπε τοῦ Πέτρου· Εσὺ εἶσαι Πέτρος, καὶ ἐπάνω εἰς τούτην τὴν πέτραν θέλω κτίσει τὴν ἐκκλησίαν μου· καὶ τὰ λοιπά. ἴδου ἐδείξαμεν, ὅτι ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι πέτρα· τὸ λοιπὸν ὅποιος προσκόπτει εἰς αὐτήν, δὲν ἔχει εἰς τὸν ἐμαυτόν του φῶς· καὶ ὅποιος κρατεῖ τοῦ ἐντολαῖς της, δὲν προσκόπτει, ἔχοντας εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸ ἀληθινὸν φῶς, τὸ ὁποῖον φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ὁποῦ ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον· ὅτι ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ γνῶσις εἶναι φῶς, καὶ φωτίζονται ὅσοι θέλουσι καὶ μένουσιν εἰς τὴν ἀλήθειαν. ἀμὴ ὅσοι δὲν θέλουσι τὴν ὑποταγήν, ἔχουν τὰ μάτια τους τυφλωμένα ἀπὸ τὸ σκότος τῆς ἀνοησίας, καὶ προσκόπτουσι, καὶ κατατζακίζονται, καὶ ἀφανίζονται τέλεια· καὶ θέλουν ἔχει τὴν ἀπόφασιν ὁποῦ ὥρισεν ὁ Χριστός· Ὅτι τὰ πρόβατά μου ἀκούουσι

τὴν

τῆς φωνῆς μου. ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν εἶναι πρόβατά μου, δὲν ἀκούουσι τὴν φωνήν μου, καὶ ὁ λύκος τὰ ἁρπάζει, καὶ σκορπίζει τὰ πρόβατα. Ομοίως καὶ τὰ λογικὰ πρόβατα δὲν ἀκούοντας τὴν φωνὴν τοῦ βοσκοῦ· διότι θέλουν ξεπέσει, καὶ θέλουν σκορπισθῆ εἰς αἱρέσες καὶ ἀταξίαις καὶ σχίσματα. Καὶ ὅτι νὰ εἶναι ἀδύνατον ἡ ἐκκλησία νὰ πλανεθῇ, ἢ νὰ σφάλῃ, ἢ νὰ τζακισθῇ, ἢ νὰ χαθῇ, μάλιστα νὰ τὰ πάθουν τοῦτα ἐκεῖνοι ὁποῦ τὴν πολεμοῦσιν, ἐδείχθη καὶ προτήτερα μὲ πολλοὺς καὶ καλοὺς λογαριασμούς, καὶ τώρα ἂς τὸ ἀκούσωμεν δυνατώτερα ἀπὸ τὴν ἱερὰν γλῶσσαν τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸν λόγον ὁποῦ ἔκαμεν εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν. ὅπου μετὰ πολλὰ ἄλλα λέγει·

Πολλὴν ἀγάπην φέρει ὁ Θεὸς τῆς ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν δὲν περικρατοῦσι τειχία, ἀλλὰ ἡ χάρις. Διὰ τὴν ἐκκλησίαν ἐστάθη ὁ οὐρανὸς, καὶ ἡ γῆ ἐθεμελιώθη, καὶ ἐξαπλώθη ἡ θάλασσα, καὶ ἐγέμισεν ὁ ἀέρας, καὶ ἐφυτεύθη ὁ παράδεισος, ἐδόθη ὁ νόμος, ἐπέμφθησαν οἱ προφῆται, ἐγίνηκαν θαύματα, τὸ πέλαγος ἐσχίσθη καὶ πάλιν ἐσμίγη, οἱ πέτραις ἐκόπησαν καὶ πάλιν ἑνώθησαν, ἔβρεξε τὸ μάννα ἑτοιμάζοντας τράπεζαν δίχως τέχνην· διὰ τὴν ἐκκλησίαν προφῆται, διὰ τὴν ἐκκλησίαν ἀπόστολοι. καὶ τί πολυλογῶ; διὰ τὴν ἐκκλησίαν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐγίνηκεν υἱὸς ἀνθρώπου, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος γράφοντας πρὸς Ρωμαίους· Οτι τοῦ ἰδίου του υἱοῦ δὲν ἐσυμπάθησεν ὁ θεὸς διὰ νὰ συμπαθήσῃ τῆς ἐκκλησίας· ἔχυσε τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ του διὰ τὴν ἐκκλησίαν· τοῦτο τὸ αἷμα τῆς ποτίζει· διὰ τοῦτο τὰ φυτά της δὲν ἐμποροῦσι νὰ μαρανθοῦν, οὐδὲ ῥίχνουν τὰ φύλλα τους, οὐδὲ δουλεύουσι τῆς ἀνάγκης τῶν καιρῶν, ὅτι τὸ καλοκαίρι νὰ στολίζεται μὲ φύλλα, καὶ τὸν χειμῶνα ν' ἀπομένῃ γυμνή. Διότι δὲν τὴν γεωργᾷ ἡ ἀνάγκη τῶν καιρῶν, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος. διὰ τοῦτο δὲν ἀνασπᾶται· ἀλλ' οὐδὲ θαῦμα εἶναι νὰ μὴν ἀνασπᾶται. πόσοι ἀπ' ἀρχῆς ἐπολέμησαν τὴν ἐκκλησίαν ὅτε ἦτον φυτεία, πόσα ἅρματα ἐκινήθησαν ἐναντίον της; διατὶ τώρα μὲ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος καὶ ὁ

βα-

βασιλεὺς εἶναι δυσεβὴς, καὶ οἱ πρῶτοι τῶν φυσάτων, καὶ ὅλος ὁ κόσμος εἶναι γεμάτος ἀπὸ πίστιν. ἀμὴ τὴν ἀρχὴν οἱ βασιλεῖς ἦσαν ἀσεβεῖς, καὶ οἱ πρῶτοι τῶν φυσάτων, καὶ οἱ ὁρισμοὶ τῶν ἀρχόντων, ἧφταν τὰ θυσιαστήρια τῶν εἰδώλων, ὁ ἀέρας παντοῦ ἐμαγαρίζετον ἀπὸ τὸν καπνὸν, οἱ δαίμονες ἐξιπηδοῦσαν, ὁ διάβολος ἐχόρευεν, ὁ πατέρας ἐδίωκεν τὸ παιδί του, τὸ παιδὶ ἀτίμαζε τὸν πατέρα του, ἡ φύσις ἐσχίζετον καὶ ἡ εὐσέβεια. ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐπολεμοῦσαν ἀπόκοτα τὴν ἐκκλησίαν; Ὅτε ἀκόμη ἦτον νεοφύτευτη, δὲν τὴν ἔβλαψαν· καὶ ἐλπίζεις νὰ τὴν νικήσῃς, ὅτε ἐγγίζει τὸν οὐρανόν; Δὲν τὴν ἐκατέβαλε τινὰς ὅτε ἦσαν ἕνδεκα ἀπόστολοι, ἀλλ' οἱ ἕνδεκα ἐψάρευσαν τόσαις μυριάδες· τώρα ἐλπίζεις νὰ τὴν νικήσῃς, ὅτε καὶ γῆ καὶ θάλασσα, καὶ κατοικημένη καὶ ἀκατοίκητη, καὶ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου γέμουσιν ἀπὸ εὐσέβειαν; δὲν εἶναι ἐμπορετόν. ὁ Χριστὸς εἶπεν, ὅτι δὲν θέλει καταπονεθῇ ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ ᾅδου. εὐκολώτερον εἶναι νὰ ἀφανισθῇ ὁ οὐρανὸς, ἡ γῆ νὰ χαθῇ, παρὰ νὰ πάθῃ ἡ ἐκκλησία. τίς τὸ λέγει; αὐτὸς ὁ Χριστός· Ὁ οὐρανὸς, λέγει, καὶ ἡ γῆ θέλουν περάσει, καὶ τὰ λόγια μου δὲν θέλουν περάσει. Καὶ μὲ δίκαιον· διατὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ εἶναι δυνατώτερος ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, ὅτι ὁ οὐρανὸς εἶναι ἔργον τοῦ λόγου. Εἶπεν ὁ θεός· ἂς γένῃ ὁ οὐρανός· καὶ ὁ λόγος ἐγίνηκεν ἔργον. ἔτρεχεν ἡ φύσις, καὶ δὲν εἶχεν κανένα ἐμπόδιον. διότι εἶναι αὐθέντης τῆς φύσεως, καὶ ἐμπορεῖ νὰ τὴν ἀλλάξῃ. Εγὼ τὴν ἔκτισα, ὁποῦ ἐστερέωσα τὸν οὐρανόν· ἀλλὰ δὲν ἔχυσα τὸ αἷμα μου διὰ τὸν οὐρανὸν, δὲν ἐσταυρώθηκα διὰ τὸν οὐρανὸν, δὲν ἔλαβα οὐράνιον κορμὶ διὰ τὸν οὐρανόν. Καὶ τί λέγω διὰ τὸν οὐρανόν; δὲν ἔλαβα σῶμα ἀγγέλων, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ ὅλην τὴν φύσιν εἶναι τιμιώτερη ἡ ἐκκλησία. Διὰ τοῦτο περάσει θέλουν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἀμὴ τὰ λόγια μου δὲν θέλουν περάσει. εὐκολώτερον εἶναι νὰ ἀφανισθῇ ὁ οὐρανὸς, καὶ νὰ σβήσῃ ἡ γῆ, παρὰ τὰ λόγια μου νὰ πέσουν. Καὶ ποῖα ἦσαν τὰ λόγια του; ἂς τὰ ἀναφέρωμεν, καὶ ἂς ἰδοῦμεν μὴ νὰ ἔπεσαν.

ματθ. κδ.

Δὲν

Δὲν δισάζω ἐγὼ, ἀλλὰ φράσσω τὸ στόμα τοῦ αἱρετικοῦ. ποῖα εἶναι λοιπὸν τὰ λόγια; Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θέλουν περάσει, καὶ τὰ λόγιά μου δὲν θέλουν περάσει. ποῖος λόγος; Ἐσὺ εἶσαι Πέτρος, καὶ ἐπάνω εἰς ταύτην τὴν πέτραν θέλω κτίσει τὴν ἐκκλησίαν μου. Καὶ οἱ πύλαις τοῦ ᾅδου δὲν θέλουν τὴν καταπονέσει. ἐπάνω εἰς ταύτην τὴν πέτραν· Δὲν εἶπεν, ἐπάνω εἰς τὸν Πέτρον· διότι ὄχι ἐπάνω εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐπάνω εἰς τὴν πίστιν τοῦ Πέτρου ἔκτισε τὴν ἐκκλησίαν του. καὶ τίς ἦτον ἡ πίστις; Ἐσὺ εἶσαι ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. πέτραν ἔκραξε τὴν ἐκκλησίαν, ὅτι δέχεται τὰ κύματα καὶ δὲν σαλεύεται. Δέχεται πειρασμοὺς ἡ ἐκκλησία, ἀλλὰ δὲν νικᾶται. λοιπὸν τί σημαίνει, ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν; ἐπάνω εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου, ὄχι ἐπάνω εἰς χρυσᾶ. Δὲν βάνεις πέτραις καὶ ξύλα καὶ σίδερον; ὄχι, λέγει· διότι τὸ κτίσμα δὲν εἶναι ἐξωτερικόν· ταῦτα ὅγια καὶ ἂν εἶναι, μὲ τὸν καιρὸν χαλοῦνται, ἀμὴ τὴν ὁμολογίαν οὔτε οἱ δαίμονες ἐμποροῦν νὰ τὴν νικήσουν. μαρτυροῦσιν τὸ οἱ μάρτυρες, τῶν ὁποίων οἱ πλευραῖς ἐξαίνονταν καὶ ἡ πίστις δὲν ἐχάνετον. ὢ παράξενα πράγματα· ξυπᾶται ὁ τοῖχος, καὶ δὲν κλέπτεται ὁ θησαυρός· ἡ σάρκα κατακόπτεται, καὶ ἡ πίστις δὲν χάνεται. τέτοιας λογῆς εἶναι ἡ δύναμις τῶν μαρτύρων. ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν θέλω κτίσει τὴν ἐκκλησίαν μου, καὶ οἱ πόρταις τοῦ ᾅδου δὲν θέλουν τὴν καταδυναστεύσει. βάλετε τὸν νοῦν σας εἰς τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν λόγων. ἐκείνους κράζει πύλαις τοῦ ᾅδου, ὁποῦ γεννοῦσι θάνατον. καὶ πῶς; ἐμπαίνει εἰς τὸν ᾅδην ὅποιος κινδυνεύσῃ; ναί. Διατὶ καθὼς ἀπὸ ταῖς πόρταις τῆς χώρας ἐμπαίνει τινὰς εἰς τὴν χώραν, ἔτζι ἀπὸ ταῖς πόρταις τοῦ ᾅδου ἐμπαίνει εἰς τὸν θάνατον. Καὶ διατὶ, λέγει, δὲν κάμνεις νὰ μὴν ἔρχωνται οἱ πειρασμοί; ὄχι. διὰ νὰ δείξω τὴν δύναμίν μου. ἂν δὲν πολεμήσῃ τινὰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐμποροῦν νὰ εἰποῦσιν· ἂν ἐπολεμᾶτον, ἤθελε νικηθῇ· διὰ τοῦτο ἀφείνω νὰ πολεμᾶται, διὰ νὰ μὴν λογιάσῃ τινὰς, ὅτι νικᾷ ἡ ἐκκλησία, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἐχθρούς. Καὶ οἱ πόρται τοῦ ᾅδου.

δὲν εἶπεν, ὅτι δὲν θέλουν βαλθῆ νὰ τὴν πολεμοῦσιν. Καὶ τί λοιπόν; θέλει πολεμηθῆ, ἀμὴ δὲν θέλει νικηθῆ. πάσχει ταραχὴν ἡ ἐκκλησία, ἀμὴ δὲν καταποντίζεται, οὐδὲ βουλᾷ· δέχεται ξιφάρια, ἀμὴ δὲν λαβώνεται· δέχεται πολεμικὰ τεχνολογήματα, ἀλλὰ ὁ πύργος δὲν σαλεύεται. καὶ τί λέγω ἡ ἐκκλησία; ἕνα λόγον εἶπεν ὁ ψαρᾶς, καὶ στέκει ὡσὰν πύργος ἄσειστος. πόσοι τύραννοι ἐπολέμησαν ν' ἀφανίσουν τοῦτον τὸν λόγον, καὶ δὲν ἐμπόρεσαν, διατὶ εἶναι θεμελιωμένος ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν. λόγιασε, πόσοι τύραννοι, βασιλεῖς μὲ τὰ στεφάνι, σπαθία ἀκονισμένα, θηρίων ὀδόντια, θάνατοι εἰς τὸν λαιμὸν, τηγάνια, καμίνια· καὶ ἐνκαίρεψεν ὁ διάβολος τὴν ἀπέρδαντου, καὶ τὴν ἐκκλησίαν δὲν ἔβλαψεν. Διατί; ὅτι οἱ πόρταις τοῦ ᾅδου δὲν τὴν θέλουσιν καταπονέσει. μαρτυρίαν δίδουσι τὰ πράγματα, ἡ ἔκβασις τῶν γενομένων. πόσοι ἐπολέμησαν; μὴ νὰ ἐνίκησαν; μάλιστα ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐπολέμησαν δὲν μνημονεύονται, καὶ καθένας τοὺς ἐλησμόνησεν, καὶ ἡ ἐκκλησία ἀνθεῖ. ποῦ ὁ Κλαύδιος; ποῦ ὁ Αὔγουστος; ποῦ ὁ Τιβέριος; ἔμειναν γυμνὰ τὰ ὀνόματα, καὶ ὅλοι τοὺς ἐξέχασαν. Ὅτι ἐλησμονήθησαν, διατὶ ἐπολέμησαν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἡ ἐκκλησία λάμπει πλέα παρὰ τὸν ἥλιον.

Ἤκουσες τὴν χρυσὴν ψυχὴν, καὶ τὸ χρυσὸν στόμα; ἤκουσες τὸν θεοφώτιστον τοῦτον πατέρα; ὅτι ἀφανίζονται καὶ λησμονοῦνται ὅσοι πολεμοῦσι τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἡ ἐκκλησία ἀνθεῖ. Καὶ ὅτι ρίχνουσι ξιφάρια οἱ ἐχθροὶ, ἀλλ' αὐτοὶ λαβώνονται. Διατί; ἐπειδὴ τὴν ἐστερέωσεν ὁ Χριστὸς, ὁ Χριστὸς τὴν ἀπόκτησεν μὲ τὸ αἷμα του, ὁποῦ ἐστερέωσε τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν· Ὅτι μὲ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, λέγει ὁ Δαβὶδ, ἐστερεώθησαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ὅλη τῶν ἡ δύναμις μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ στόματός του. Λοιπὸν μὲ τὸν λόγον ἐκεῖνον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐστερέωσε τὸν οὐρανὸν, ἐστερέωσε τὴν ἐκκλησίαν του λέγοντας· ἐπάνω εἰς ταύτην τὴν πέτραν θέλω κτίσει τὴν ἐκκλησίαν μου· ποίαν πέτραν; τὴν σταθερὰν ὁμολογίαν τῆς πίστεως Πέτρου τοῦ ψαρᾶ· ἡ ὁποία στερεωμένη στέκεται ἀσάλευτη καὶ ἀμετακίνητη καὶ ἀνίκητη, καθὼς

στέκεται καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ μένει μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν εἶναι τιμία καὶ ἁγία ἡ ἐκκλησία· μάλιστα καθὼς λέγει τοῦτος ὁ Χρυσόστομος καὶ χρυσολόγος πατέρας· τιμιωτέρα εἶναι ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ ὅλον τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο σμίγει ὁ Χριστός· Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θέλουν περάσει, καὶ τὰ λόγια μου δὲν θέλουν περάσει· ἤγουν, εὐκολώτερον εἶναι νὰ σαλευθῇ καθόλου ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, παρὰ νὰ σαλεύσῃ ἡ ἐκκλησία μου. Καταδρέμει θέλουν οἱ αἱρετικοί, ἀμὴ δὲν θέλουν παραδυναστεύσει. δώσει θέλουν μὲ ταῖς κεφαλαῖς των εἰς τὴν πέτραν, καὶ θέλουν σκορπισθῇ, διατὶ εἰς τὴν πέτραν εἶναι θεμελιωμένη ἡ ἐκκλησία. Διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία, καθὼς καὶ ἡ πέτρα, μένει ἀσάλευτη πάντοτε. δὲν εἶναι φόβος νὰ πλανεθοῦμεν. λόγος τοῦ Χριστοῦ εἶναι. ἀφανίσθησαν καὶ ἐλησμονήθησαν ἐκεῖνοι, ὁποῦ ἐπολέμησαν καὶ ἐπερικύκλωσαν ἀπ' ἀρχῆς ὡσὰν ἐχθροὶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἡ ἐκκλησία ἀνθεῖ καὶ λάμπει πλέα παρὰ τὸν ἥλιον· ποῦ εἶναι οἱ βασιλεῖς ὁποῦ τὴν ἐτυράννησαν; ποῦ οἱ ἄρχοντες; ποῦ οἱ αἱρετικοί; ποῦ Ἄρειος καὶ Εὐνόμιος; ποῦ Νεστόριος καὶ Διόσκορος; ποῦ Σεβῆρος καὶ Εὐτυχής; ποῦ οἱ πρωτήτεροι καὶ ὕστεροι τους ὅλοι; δὲν ἐχάθησαν; δὲν ἀφανίσθησαν; ἀλλ' ἡ ἐκκλησία καὶ τότε καὶ τώρα καὶ πάντα εἶναι, καὶ θέλει εἶσται ὡς τὸ τέλος τοῦ κόσμου.

Καὶ ἐπειδὴ ἀναφέραμεν τόσα, καὶ τόσον εὔμορφα λόγια τοῦ ἁγίου πατρὸς ἐκείνου ὁποῦ στάζει μέλι, πρέπει νὰ διηγηθοῦμεν μὲ εὐλάβειαν ἐκεῖνο ὁποῦ τοῦ ἐσυνέβη κάμνοντας προσευχήν. καὶ τὸ παίρνομεν ἀπὸ τὸν βίον του ὁποῦ ἔγραψεν ὁ Μεταφραστής· Ὅπου μετὰ πολλὰ ἄλλα λέγει·

Στέκοντας τὴν νύκτα εἰς προσευχὴν ὁ Ἰωάννης, εἶδεν πρᾶγμα θεϊκὸν καὶ ὁποῦ ἐνίκα τὴν φύσιν τῶν ὀμματίων· Καὶ καθὼς εἶναι δύσκολον νὰ τὸ ἐξηγήσω μὲ λόγια, ἔτζι εἶναι παράξενον καὶ φοβερώτατον νὰ τὸ ἀκούσῃ τινάς. ἀλλὰ πρέπει νὰ προσέχετε· ὅτι ὅσον εἶναι διήγημα φοβερόν, τόσον εἶναι καὶ χαριτωμένον. Δύο τινὲς ἄνδρες, ἐνδυμένοι ἄσπρα, μὲ φοβερὰν

ὄψιν, τοῦ ἐφάνησαν πῶς ἦλθαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐσάθησαν ὀμπρός του μέσα ὅπου ἐπροσδέχετον· ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο ἐφαίνετον ὅτι ἐκράτει βιβλίον, καὶ ὁ ἄλλος κλειδία. Καὶ ὁ Ἰωάννης ἐξηπασμένος ἀπὸ τέτοιαν θεωρίαν ἐφοβήθη. Καὶ ἐκεῖνοι πιάνοντάς τον ἀπὸ τὸ χέρι τὸν ἐσήκωσαν, καὶ τοῦ ἔδιδαν θάρρος διώκοντας τὸν φόβον. ἐρώτησεν ὁ Ἰωάννης, τίνες ἦσαν, ὅπου μὲ τόσην δόξαν ἦλθασι πρὸς αὐτόν. μὴ φοβᾶσαι, εἶπαν ἐκεῖνοι· ἐμεῖς ἤλθαμεν, ὅτι μᾶς ἔπεμψεν ὁ Χριστός. Καὶ τότε ὁ ἕνας ξαπλώνοντας τὸ χέρι του τοῦ ἔδωκε τὸ βιβλίον, λέγοντας· λάβε τὸ βιβλίον, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰωάννης, τοῦ ὁποίου ἄνοιξε τὸ στῆθος της ἡ σοφία τοῦ θεοῦ, καὶ ἐκαταδέχθη νὰ πέσω εἰς ἐκεῖνο· ἡ ὁποία διὰ μέσον ἐδικόν μας θέλει σοῦ δώσει κατάληψιν νὰ νοᾶς τὴν θείαν γραφὴν, καὶ θέλει σὲ ὁδηγήσει νὰ τὴν γρικᾶς. Ὁμοίως καὶ ὁ ἄλλος ξαπλώνοντας τὸ χέρι τοῦ εἶπεν· πίασε τὰ κλειδία ταῦτα· καὶ ἤξευρε, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Πέτρος, τοῦ ὁποίου τὰ ἔδωκεν ὁ Θεός· ἀπὸ τὸν ὁποῖον πίστευε, ὅτι διὰ μέσον ἐδικόν μου λαμβάνεις τώρα καὶ σὺ τὴν ὅμοιαν χάριν, διὰ νὰ εἶναι δεμένα καὶ λυμένα εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὅσα δέσῃς καὶ λύσῃς εἰς τὴν γῆν.

Ἐγνώρισες καὶ ἀπὸ τοῦτο, πῶς ὁ ἕνας τοῦ ἐχάρισε τὴν νόησιν τῆς ἑρμηνείας τῶν γραφῶν καὶ τὴν κατάληψιν νὰ ταῖς γρικᾷ, ἀπὸ μέρος ἐκείνου ὅπου δίδει τὴν σοφίαν· Καὶ ὁ ἄλλος μὲ τὴν ἐξουσίαν νὰ λύῃ καὶ νὰ δένῃ τὸν προστρέπει νὰ γνωρίζῃ μὲ τὸ ἐδικόν του μέσον καὶ νὰ πιστεύῃ μὲ εὐσέβειαν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. λοιπὸν καταπείσου, ὅτι δὲν εἶναι ἐμπορετὸν νὰ σωθῇς δίχως τὴν ὑποταγὴν τοῦ Πέτρου. καὶ μὲ δίκαιον· Ἐπειδὴ ἐκεῖνος εἶναι ἡ θύρα τῆς σωτηρίας. ὅποιος δὲν ἐμπαίνει ἀπὸ τούτην τὴν θύραν εἰς γνώρισιν τῆς πίστεως· ἤγουν, νὰ τὸν γνωρίζῃ ὑποτηρητὴν τοῦ Χριστοῦ, δὲν θέλει εὕρει ποτὲ σωτηρίαν. Διότι καθὼς λέγει ὁ Χριστός· Ἐγὼ εἶμαι ἡ θύρα· ὅποιος δὲν ἐμπαίνει ἀπὸ τὴν θύραν, ἀλλ᾽ ἀνεβαίνει ἀπὸ ἄλλο μέρος, εἶναι κλέπτης καὶ λῃστής. ἔτζι καὶ ὁ ὑποτηρητής του ὁ Πέτρος λέγει· Ὅποιος δὲν πιστεύει διὰ μέσον ἐδικόν μου, ὅτι

ὁ ὑιὸς τοῦ ἀοράτου θεοῦ καὶ πατρὸς ἐγεννήθη μὲ σάρκα, καὶ ἀναςήθη, καὶ τ' ἄλλα μυςήρια τοῦ Χριςοῦ, εἶναι αἱρετικὸς, καὶ δὲν θέλει ἰδεῖ ποτὲ σωτηρίαν. Ἔχοντας τοῦτα καὶ ἄλλα, ὅσα γέμουν τὰ βιβλία τῶν διδασκάλων, ἂς δίδωμεν ὑποταγὴν τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἂς μένωμεν εἰς αὐτὴν, παρακαλοῦντας τὸν θεὸν νὰ ἤμεθα εἰς τὴν ὑποταγήν της ὅλον τὸν αἰῶνα, διὰ νὰ εὕρωμεν τὸν Χριςὸν βοήθειάν μας εἰς τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως. γένοιτο, γένοιτο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Ἐτελειώσαμεν κατὰ τὴν δύναμίν μας τὸ ἐτάξαμεν, γράφοντας διὰ τὰ πέντε Κεφάλαια ὅπου περιέχει ἡ ἀπόφασις τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου. Καὶ εἴπαμεν ὅ,τι εἴπαμεν ἀπὸ τοὺς κοινοὺς πατέρες καὶ διδασκάλους, τοὺς ὁποίους ἔχει ἁγίους ἡ ἐκκλησία, ἀκολουθῶντας τὰ ἰχνάριά τους, καὶ κρατοῦντας διὰ ἀληθινοὺς ἐκείνους ὅπου τὰ ἐθεολόγησαν καὶ μᾶς τὰ ἐπαράδωκαν. Εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἐμποροῦντας νὰ ἀποκριθῆ ὁ Ἐφέσου εἰς τὴν σύνοδον, καὶ δὲν ἔχοντας τί νὰ εἰπῆ, ἔφυγε τὴν διάλεξιν. Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἐμεῖς τὸ ἐκάμαμεν μὲ πολλὴν ἱδρῶτα καὶ κόπον. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ ὅλους ἐκείνους ὅπου τὸ θέλουν διαβάσει, νὰ μὴν τὸ ἀναγνώσουσι μὲ δόλον καὶ πεῖσμα, καὶ ςοχάζοντας τὸ ἴδιόν τους θέλημα, ἀλλὰ κάμνοντας μὲ καθαρὰν διάθεσιν τὴν συνείδησίν τους κριτὴν τῶν λόγων. καὶ λογιάζω, ὅτι πᾶσα εἷς ὅπου θέλει τὸ ἀναγνώσει εἰς τοῦτον τὸν τρόπον, θέλει ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν ἀῤῥωςίαν τοῦ σχίσματος, καὶ θέλει εὐχαριςήσει τοῦ ἀνθρώπου ὅπου ἔκαμε τοῦτον τὸν κόπον, καὶ ἐμάζωξε τὰ ῥητὰ τῶν ἁγίων ἀπὸ διαφόρους τόπους. Καὶ ἐπήραμεν τοῦτον τὸν κόπον, ὁ θεὸς τὸ γνώσκει ὅπου βλέπει τὰ κρυφὰ, ὄχι ἀγαπῶντας πρόσκαιρην δόξαν ἢ κέρδος, ἀλλ' ἐπιθυμῶντας μὲ καθαρὰν καὶ εὐλαβῆ γνώμην νὰ βοηθήσωμεν ὅσον εἶναι ἐμπορετὸν τῆς ἀληθείας· ἡ ὁποία φανερόνεται καθάρια, ὅταν τινὰς δὲν βάνεται

νὰ πολεμᾷ καὶ νὰ ἀντιστέκῃ τῶν ἁγίων ἀντιπρόσωπα. Εκάμαμεν ἀκόμη τοῦτο τὸ ἔργον ἐπιθυμῶντας, ὅτι ἐκεῖνοι ὅπου δὲν ἔχουσι πρᾶξιν εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ὅμως ἐντηρῦνται μὴ σφάλλουσιν, νὰ μὴν ἔχουσι πλέον ἀφορμὴν λέγοντας, πῶς δὲν ἠξεύρουσιν ξεκαθαριστὰ τὰς γνώμαις καὶ τὰ λόγια τῶν ἁγίων. διὰ τοῦτο μοῦ ἐφάνη δίκαιον νὰ μαζώξω τὰ ῥητὰ τοῦτα, καὶ νὰ τὰ προβάλλω τῶν ἀνθρώπων ὅπου θέλουν νὰ συμφέρουσι, διὰ νὰ τὰ ἔχουσιν ὡσὰν μίαν τράπεζαν ἀπὸ φαγητὰ πλουσίαν. Καὶ ἀπὸ τοῦτο ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ, ἡ ἀμίαντος νύμφη, ὅπου δὲν ἔχει καμίαν ἀπαστρίαν ἢ ζαρωμάδα, θέλει φανῇ πάλιν λαμπρότερη ἀπὸ τὸν ἥλιον, καθὼς ἦτον καὶ εἶναι καὶ θέλει εἶσαι, καλὰ καὶ νὰ σκοῦσιν ὅσοι κρατοῦσι τὸ ἐναντίον. Ὅτι δὲν ἐπλανέθη ποτὲ ἡ ἐκκλησία, οὐδ' ἐκήρυξεν ἄλλην γνώμην, ἀλλὰ ἐκείνην τὴν ὁμοίαν ὅπου ἐπαρέλαβεν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Σωτῆρος.

Πάλιν σᾶς παρακαλῶ ὦ πολλὰ ἀγαπητοὶ, νὰ τ' ἀναγνώσετε μὲ ἀγάπην καὶ πίστιν ἐν πνεύματι. Καὶ ἂν σᾶς φανοῦσιν ἀληθινὰ καὶ δίκαια, νὰ καταπεισθῆτε· ἂς σᾶς φανοῦσιν ἄδικα καὶ ψεματινὰ νὰ τὸ ἀποδείξετε, καὶ νὰ γράψετε τοὺς λογαριασμούς σας· διὰ νὰ ἐμπορέσωμεν καὶ ἐμεῖς νὰ τὰ καλολογιάσωμεν, καὶ νὰ εἰποῦμεν τὸ μᾶς φαίνεται μὲ ἀγάπην, ἢ ἀλλάσσοντας γνώμην, ἢ ἀποῤῥίχνοντας. Ἔχω θάῤῥος εἰς τὸν θεὸν τὸν πατέρα τῆς εἰρήνης, ὅτι θέλετε καταπεισθῇ, καὶ θέλετε δώσει τόπον τῆς ἀληθείας, προσφέροντας τοῦ θεοῦ καλὴν γνώμην καὶ ὑπακοὴν, καὶ παίρνοντας ἀπὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον χάριν καὶ γνῶσιν. Διατὶ ἂν τοῦτο κάμετε, δὲν ἀλλάσσετε τίποτε, οὐδὲ ἐβγαίνετε ἀπὸ τὴν εὐσεβῆ καὶ παλαιοπαράδοτον γνώμην, οὐδὲ σμικρύνετε τὴν ὀρθοδοξίαν· μὴ γένοιτο· Δὲν κάμνομεν καινοτομίαν. χιλίους θανάτους θέλομεν πάρει πρῶτα παρὰ νὰ δεχθοῦμεν κἂν μικρὸν ἀλλαγμὸν τῆς ἀληθινῆς πίστεως. Καταλάβετε, ἀδελφοὶ, παρακαλῶ, καταλάβετε. ὡς πότε θέλετε τὸ πεῖσμα; ὡς πότε θέλετε νὰ κουτζαίνετε καλὰ καὶ ὄχι μὲ τὰ δύο, ἀλλὰ μὲ τὸ ἕνα πόδι;

Ση-

Σηκωθῆτε οἱ ὀκνηροὶ, οἱ μικρόψυχοι ὑψώθῆτε, μὴ σᾶς παρασπείρῃ εὔκολα ὁ ἐχθρὸς τὰ ζιζάνια τοῦ σχίσματος ἂν κοιμᾶσθε τὸν κακὸν ὕπνον. ἂς λυθῇ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, ἂς γενοῦμεν ἕνα κορμὶ μιᾶς κεφαλῆς. Κεφαλὴ εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστός· τὸν ὁποῖον ἀκολουθῶντας μὲ εὐσέβειαν καὶ καθαρὰν συνείδησιν ὡσὰν διδάσκαλον καὶ βρύσιν τῆς ζωῆς, θέλομεν γνωρίσει τὸν θεὸν τὸν πατέρα του· ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐγεννήθη αἰωνίως, δίχως καιρὸν, δίχως ῥεῦσιν, δίχως πάθος· καὶ τὸ πανάγιον καὶ ζωοποιὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον προβάλλεται καὶ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πατέρα ὡσὰν ἀπὸ προβολέα αἰωνίως καὶ προκαταρκτικῶς, καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ πηγάζει καὶ ἀναβλύζει φυσικὰ καὶ προσωπικὰ, καὶ προέρχεται καὶ δίδεται· τὴν μίαν ἄκτιστον δύναμιν καὶ βασιλείαν δίχως τέλος, καὶ ἀθάνατον ζωὴν καὶ μακαριότητα. τὴν ὁποίαν ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν· καὶ ὄχι νὰ χάσωμεν τὴν ἀληθινὴν στράταν, καὶ νὰ πέσωμεν εἰς ἐρημίαις καὶ κρημνοὺς καὶ τόποις, τοὺς ὁποίους δὲν προσβλέπει τὸ φῶς τοῦ προσώπου τοῦ δεσπότη μας καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ. ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Τέλος τοῦ πέμπτου Κεφαλαίου, καὶ ὅλου τοῦ ἔργου.

ΜΕΤᾺ τὰ προγεγραμμένα πέντε Κεφάλαια ἐφάνη ἁρμόδιον νὰ τυπωθῇ εἰς κοινὴν γλῶσσαν καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ σοφωτάτου Καρδινάλεως Βησσαρίωνος· πρῶτον εἰς μαρτύριον τῆς ἀληθείας, καὶ βεβαίωσιν τῶν ὅσα περιέχει τῶν πέντε Κεφαλαίων ἡ ἑρμηνεία. Δεύτερον, εἰς φανέρωσιν ὅτι ἄδικα παραμιλοῦσιν καὶ συκοφαντοῦσιν, ὅσοι λέγουσιν, πῶς διὰ δοσίματα καὶ ἐλπίδες ὁ Βησσαρίων ἐπαρέδωκε τὴν ἀλήθειαν εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Φλωρεντίας· ἐπειδὴ καθὼς ἀπεδείχθη, ὄχι μόνον ὁ Βησσαρίων καὶ ὁ Ισίδωρος ὁποῦ ἐτιμήθησαν ὕστερα Καρδινάλεις διὰ βοήθειαν καὶ περιφάνειαν τοῦ Γένους, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ, ὅσοι ὑπέγραψαν εἰς ἐκείνην τὴν σύνοδον, ἐστάθησαν ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς των ἑνωμένοι μὲ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης· Καὶ Ιωσὴφ ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθὼς τὸ ὁμολογᾷ καὶ ὁ Εφέσου εἰς τὸ γραμμάτιόν του ἐναντίον τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου, καὶ εἶναι τυπωμένον μὲ τὴν Σύνοδον· πρὶν νὰ κοιμηθῇ εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ἐμαρτύρησεν καὶ ἔγραψεν, ὅτι ἔστεργε τὴν ἕνωσιν, καὶ ὅμως δὲν ἐκινήθη εἰς τοῦτο ἀπὸ δοσίματα καὶ ἐλπίδες. Καὶ μένει φανερώτατον, ὅτι τέτοιαις συκοφαντίαις εὑρέθησαν ἀπὸ ἀνθρώπους, ὁποῦ διὰ νὰ σκεπάσουν τὴν ἐντροπήν τους, δίχως φόβον θεοῦ ἀτιμάζουν τοὺς ἄλλους, καὶ πολεμοῦσι τὴν ἀλήθειαν.

ΒΗΣΣΑΡΙΩΝ

ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΣ
τῆς ἁγίας ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, καὶ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

Ὅλων ἐκείνων ὁποῦ εἶναι εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀρχιερέων, ἱερομονάχων, ἱερέων, καλογέρων, καὶ λαϊκῶν ὅπου καὶ νὰ εὑρίσκωνται, ἀδελφῶν καὶ τέκνων πνευματικῶν, χάριν, εἰρήνην καὶ εὐλογίαν ἀπὸ τὸν παντοδύναμον θεὸν, ἂν θέλουσι καὶ ἐπιθυμοῦσι, καὶ μὲ πᾶσαν σπουδὴν ἐργάζονται νὰ τὰ ἀποκτήσουν.

Ἤθελα ἠγαπημένοι ἐν θεῷ ἀδελφοὶ καὶ τέκνα νὰ ἤμουν μὲ ἐσᾶς διὰ νὰ σᾶς μιλῶ αὐτός μου, λέγοντας καὶ ἀκούοντας ὅσα κάμνουν διὰ τὴν σωτηρίαν σας καὶ τὸν πόθον ὁποῦ ἔχω, ὅτι τὰ ἔργα σας καὶ τὰ λόγια σας νὰ εἶναι, καθὼς ἐγὼ παρακαλῶ. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο μᾶς τὸ ἐμποδίζει καὶ τὸ βάρος τῶν δουλειῶν ὁποῦ ἔχομεν, καὶ τὸ πολὺ μάκρος τῶν τόπων, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐκεῖνο ὁποῦ λείπεται, νὰ σᾶς συνομιλήσωμεν μὲ γράμμα· καὶ μὲ τούτην τὴν ἐπιστολὴν νὰ σᾶς ἀναφέρωμεν μέρος ἀπὸ ἐκεῖνα, ὁποῦ σᾶς ἠθέλαμεν εἰπεῖ ἂν ἤμεσθα παρόντες. Καὶ παρακαλῶ τὸν θεὸν ὁποῦ κρατεῖ τὰ ὅλα, μὲ κείνην τὴν ἀγάπην ν' ἀκούσετε τὰ λόγια μου ἐσεῖς, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγὼ τὰ λέγω. διατὶ μάρτυρα κράζω αὐτὸν, τὸν ὁποῖον τίποτε δὲν λανθάνει, οὐδὲ ὅσα μέσα του λογιάζει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι μὲ παρακινᾷ νὰ μιλήσω πρῶτον, ὁ ζῆλος τοῦ θεοῦ, ἀπέκει ἡ ἀγάπη τοῦ γένους· τὰ ὁποῖα μὲ βιάζουσι νὰ σᾶς φανερώσω ἐκεῖνα, ὁποῦ εἶναι ἀνάγκη

νὰ ξεύρετε. Πρῶτον ἀπ' ὅλα, διὰ ν' ἀρχίσω ἀπὸ τοῦτο, θυμηθῆτε ἀδελφοὶ καὶ τέκνα πνευματικά, ποῖον καὶ πόσον ἦτον τὸ γένος μας καὶ εἰς σοφίαν καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην ἀρετήν, καὶ πόσην κοσμικὴν αὐθεντίαν καὶ δύναμιν εἶχεν. Ὅτι οἱ παλαιοί μας δὲν ηὕρασι μόνον πᾶσα λογῆς σοφίαν καὶ παίδευσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔφεραν εἰς τελειότητα. Ἐκεῖ ἔλαμψεν πᾶσα ἁγιωσύνη, ἀπ' ἐκεῖ ἐδυνάστευσεν ἡ αὐθεντία τοῦ κόσμου. τώρα, ὢ πολὺ κακόν, δὲν ἐχάσαμεν μόνον τὴν βασιλείαν, ἀλλά καὶ ἤμεσθα εἰς δουλοσύνην, καὶ δουλοσύνην βαρεῖαν, ἔχοντας αὐθένταις ὁποῦ μας ὁρίζουσιν, ἄφου, βαρβάρους καὶ ἀσεβεῖς. Καὶ ὄχι τοῦτο μόνον, ἀλλ' οὐδὲ παραμικρὴ σοφία ἔμεινε σιμὰ εἰς τοὺς ἐδικούς μας. Ἐπειδὴ τὴν μάθησιν ἐκεῖνοι τὴν γυρεύουσιν, ὅσοι ἔχουσι βίον καὶ πρᾶγμα ν' ἀποκρατοῦσι τὴν ζωήν, τὰ ὁποῖα λείποντας τοῦτων τὸν καιρὸν διὰ τὴν δουλοσύνην τοῦ γένους, ὅθεν γεννᾶται καὶ ἀκολουθᾷ ἡ πτωχεία, δὲν γυρεύει τινὰς μαθήματα καὶ σοφίαν. Ὅμως ἡ ἀρετὴ ὁποῦ στολίζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ ἤθη, καὶ τὸν κάμνει τακτικὸν καὶ παιδεμένον ἔμεινε, καὶ ἄν ποτε νὰ μείνῃ πάντοτε εἰς τὸ γένος μας. ποία λοιπὸν εἶναι ἡ ἀφορμή, ὅτι οἱ ἐνάρετοι καὶ παιδεμένοι νὰ χάσουν καὶ σοφίαν, καὶ βασιλείαν, καὶ αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν; βέβαια τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον δίχως ἀφορμήν· οὐδ' ἔφερε τόσην δυστυχίαν εἰς ἐμᾶς ἡ τύχη καὶ ἡ μοῖρα, καὶ καθὼς λέγουσι τὸ ῥιζικόν· ἔξω ἂν ἔχῃ τινὰς γνώμην, πῶς δὲν κυβερνᾷ τὸν κόσμον ἡ πρόβλεψις τοῦ θεοῦ· τὸ ὁποῖον καὶ νὰ τὸ λογιάσῃ μόνον, εἶναι ἄτοπον. ἀλλ' οὐδὲ τὸ βάρος καὶ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν, καθὼς εἶναι τινῶν συνήθεια νὰ λέγουσιν· καλὰ καὶ λέγοντάς το τοῦτο δείχνουσι, καθὼς πρέπει, ταπεινοσύνην, καὶ δὲν μιλοῦσι κακά· Ὅμως ταῦτα δὲν εἶναι ἡ ἀφορμὴ τῶν κακῶν. διατὶ δὲν παρακινοῦμεν ἐμεῖς τὸν θεὸν μὲ τὰ κρίματά μας εἰς ὀργὴν πλέον παρὰ τὰ ἄλλα γένη τῶν χριστιανῶν, ὅσα εὑρίσκονται εἰς καλοριζικίαν. ἐπειδὴ καθὼς εἴπαμεν, καὶ μὲ ἀλήθειαν εἴπαμεν, οἱ δικοί μας εἰς τὰ ἤθη δὲν εἶναι ἀπὸ κανένα ἔθνος χειρότεροι, μάλιστα καὶ ἀπὸ κάποια καλλίτεροι.

Κινδυνεύει λοιπὸν νὰ εἶναι ἀφορμὴ τῆς δυςυχίας τούτης ὁποῦ πάσχομεν, ὅτι ἐξεςρατίσαμεν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν τῆς πίςεως, καὶ δὲν μᾶς κόπτει διὰ τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ ἤμεθα χωρισμένοι ἀπὸ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν. ἀρχὴ τοῦ κακοῦ τούτου ἐςάθησαν τινὲς δικαίμους ἀπόκοτοι, ὁποῦ ἠθέλησαν νὰ ἔβγουν ἀπὸ τὴν ὑπακοὴν, καὶ νὰ μὴ γνωρίζουν μεγαλήτερόν τους. ἐπέρασεν τὸ κακὸν τοῦτο καὶ εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἠκολούθησαν, ὄχι ἀπὸ κακήν τους γνώμην, ἀλλ' ἀπὸ ἀτυχίαν τῶν πρώτων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔλαβαν καὶ αὐτοὶ τὸ κακόν. τὸ ὁποῖον πρέπει μίαν φορὰν νὰ τὸ ῥίψουν καὶ νὰ τὸ ἀποδιώξουν οἱ φρόνιμοι διὰ νὰ εὕρουν σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο δέομαι καὶ σᾶς παρακαλῶ ἀδελφοὶ καὶ τέκνα ἐν ἁγίῳ πνεύματι περιπόθητα, μὲ πᾶσα κόπον καὶ σπουδὴν νὰ ξανασώσετε εἰς τὴν παλαιὰν εὐγένειαν, καὶ νὰ ξαναλάβετε τὴν πρώτην δόξαν, καὶ ν' ἀκολουθήσετε τοὺς παλαιοὺς μας ἁγίους πατέρες καὶ διδασκάλους· οἱ ὁποῖοι εἶχαν καὶ ἐκράτουν τὴν ὅμοιαν ὁμολογίαν τῆς πίςεως, τὴν ὅμοιαν εὐσέβειαν καὶ διδασκαλίαν, ὁποῦ κρατεῖ τὴν σήμερον καὶ ὁμολογᾷ ἡ ἐκκλησία τῆς Ρώμης· καὶ ν' ἀφήσετε τοὺς νέους διδασκάλους, ὁποῦ ἐγίνηκαν ὁδηγοὶ τοῦ πολυμισημένου χωρισμοῦ τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ νὰ δεχθῆτε μὲ εὐλάβειαν τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας, καὶ νὰ ἀγκαλιασθῆτε καὶ νὰ πιςεύετε καὶ ἐσεῖς ὅσα ἐδογμάτισεν ἐκείνη μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἁγίου πνεύματος δι' αὐτὸ τὸ ἅγιον πνεῦμα. πολλοὶ καὶ μεγάλοι λογαριασμοὶ ἐφερθήκασιν ἐκεῖ διὰ τοῦτο τὸ δόγμα. πολλὰ εἶπεν καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος καθένα διὰ τὴν γνώμην του. τέλος ἐνίκησεν, καὶ ἔδωκαν ὅλοι γνώμην, ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι μία ἀρχὴ τοῦ Πνεύματος· Καὶ ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τοὺς δύο ὡσὰν ἀπὸ ἕνα προβολέα. πολλαῖς μαρτυρίαις ἀναφερθήκασιν ὄχι μόνον δυτικῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνατολικῶν μας ἁγίων καὶ διδασκάλων εἰς βεβαίωσιν τούτου τοῦ δόγματος· μὲ πολλοὺς λογαριασμοὺς ἀποδείχθη. μὴ νὰ λογιάζετε ἀδελφοὶ, ὅτι ὠκνηρεύσαμεν, ὅτι ἐλαφροκοπιάσαμεν εἰς πρᾶγμα τόσον μεγάλον; πολλὰ ἀγρυπνήσαμεν, πολλὰ ἐν-

ἐννοιαθήκαμεν πιστεύσετέ το. ἀλλὰ ἐδώκαμεν τόπον τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ ἀφήκαμεν νὰ νικήσουν οἱ γνώμαις τῶν διδασκάλων. μὴν ὁρίσῃ ὁ θεὸς, ὅτι καλοῦ ἀνθρώπου καὶ χριστιανοῦ ψυχὴ νὰ κλείσῃ τ' ἀμμάτιά της διὰ νὰ μὴν ἰδῇ τὴν ἀλήθειαν ὁποῦ τὸ φανερόνεται. μέρος ἀπὸ τοὺς λογαριασμοὺς ἐκείνους ἠθέλαμεν ἀναφέρει καὶ ἐδῶ, ἂν δὲν τὸ ἐμπόδιζεν ἡ συνήθεια τῶν ἐπιστολῶν, καὶ ἐμπορῶντας ἀπὸ ἄλλους τόπους καθένας νὰ ἰδῇ περισσότερα ἀπ' ἐκεῖνα, ὁποῦ ἐμεῖς εἴπαμεν τώρα. ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἄνδρες μακάριοι πολλὰ καὶ καλὰ εἴπασιν εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν. καὶ ἐμεῖς πολλὰ ἐγράψαμεν καὶ ἐδώκαμεν εἰς τὸ φανερὸν, ἢ διὰ χάριν τῶν φίλων ὁποῦ μᾶς τὸ ἐγύρευσαν, ἢ γράφοντας ἀτίμας δικάμας νοήματα, ἢ διὰ ν' ἀποκριθοῦμεν ἐκείνων ὁποῦ μάχονται καὶ ἀντιλέγουσιν δίχως θεμέλιον καλὸν, λύοντας τὰ ἀσύστατα τῶν τεχνολογήματα. τὰ ὁποῖα ὅλα καὶ ξένα καὶ δικάμας γραψίματα τὰ ἔχομεν ἐμεῖς, καὶ ἀπὸ ἐσᾶς ὅσοι ἀγαποῦσιν τέτοια ζητήματα, καὶ μετὰ χαρᾶς τὰ ἀκούουσιν. Καὶ ἂν τινὰς θέλῃ τ' ἀκούσει μὲ γνώμην καλὴν καὶ δίχως ὄρεξιν ἀντιλογίας, ἐλπίζω εἰς τὸν θεὸν ὅτι θέλει λάβει μεγάλην ὠφέλειαν. ἕνα νόημα μόνον θέλω εἰπεῖ ἐδῶ, καὶ τοῦτο μὲ πολλὴν κοντολογίαν, ἀπέκει γυρίζω εἰς τὰ ἐπίλοιπα. Ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ κράζεται πνεῦμα Υἱοῦ, τὸ λέγει αὐτὸς ὁ Χριστὸς, ὀνομάζοντάς το πνεῦμα ἀληθείας, καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ὁ Χριστός. Καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος εἰς πολλοὺς τόπους τὸ κηρύσσει· ὡσὰν ὁποῦ λέγει εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Γαλάτας· ἔστειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ του εἰς ταῖς καρδίαις σας. Καὶ πάλιν γράφοντας πρὸς Ρωμαίους· Ἂν τινὰς δὲν ἔχει τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦτος δὲν εἶναι τοῦ Χριστοῦ. Καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους τόπους λέγει τὸ ὅμοιον. Τοῦτος ὁ λόγος μοναχὰ, ἀδελφοὶ, σώνει νὰ δείξῃ ὅλην τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ πολυλογοῦμεν· ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα εἶναι τοῦ Υἱοῦ φυσικὰ καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, ὄχι ὡσὰν ἔξωθεν δοσμένον. Καὶ ὅτε λέγομεν ἕνα πρᾶγμα νὰ εἶναι τινὸς, ἀνάγκη εἶναι ὅτι ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου λέγεται τὸ πρᾶγμα νὰ ἔχῃ κάποιον ἀξίωμα καὶ περισσότητα πρὸς τὸ πρᾶγμα ὁποῦ λέγομεν πῶς εἶναι ἐκείνου. Τὸ λοιπὸν ὁμολογῶντας ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι τοῦ υἱοῦ, ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ υἱὸς ἔχει τίποτε ἀξίωμα καὶ

πε-

περισσότητα πρὸς τὸ πνεῦμα. τοῦτο τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ περισσότης τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα ἢ γρυκᾶται ὡσὰν πλάστου πρὸς πλάσμα, ἢ ὡσὰν ἐκπορεύοντος πρὸς ἐκπορευόμενον. Δὲν εἶναι πλάστου πρὸς πλάσμα, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι πλάστης ὄχι πλάσμα, καὶ νὰ λογιάσῃς μόνον πῶς εἶναι πλάσμα εἶναι πολλὴ ἀσέβεια. λείπεται τὸ λοιπὸν ἔτι τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ περισσότης ὁποῦ ἔχει ὁ υἱὸς πρὸς τὸ πνεῦμα, νὰ εἶναι τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύοντος πρὸς τὸ ἐκπορευόμενον πνεῦμα· ὅτι ἄλλος νοῦς δὲν ἔχει τόπον. Ὅθεν οἱ ἐξήγησες ὁποῦ δίδουσι τινὲς διὰ νὰ φύγουν τὴν ἀλήθειαν, πῶς λέγοντας τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ γρυκᾶται ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι ὁμοούσιον τοῦ υἱοῦ, ἢ ὅτι πέμπεται ἀπὸ τὸν υἱόν, καὶ ἄλλα ὅμοια· ταύταις λέγω οἱ ἐξήγησες εἶναι ἀράχνης κλάσματα, καθὼς καὶ ἐμεῖς πολλαῖς φοραῖς τὸ ἐδείξαμεν. Ὅτι ἂν τὸ πνεῦμα λέγεται τοῦ υἱοῦ ὡσὰν ὁμοούσιον, ἔπρεπε νὰ λέγεται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ πνεύματος ὡσὰν ὁμοούσιος· ἀλλὰ τοῦτο, ἤγουν ὁ υἱὸς νὰ κράζεται υἱὸς τοῦ πνεύματος, δὲν εὑρίσκεται, οὐδὲ τὸ εἶπε τινάς. πάλιν ἂν εἴπῃς, ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι πνεῦμα τοῦ υἱοῦ διατὶ πέμπεται ἀπὸ τὸν υἱόν, τοῦτο κάμνει δι' ἐμᾶς· ὅτι τὸ νὰ πέμπεται, τὸ νὰ βρύῃ καὶ νὰ προχωρῆται ἔχει διὰ θεμέλιον τὴν αἰώνιον ἐκπόρευσιν· καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ πέμπεται τὸ θεῖον πρόσωπον καὶ νὰ μὴν ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν πέμποντα, καθὼς πολλαῖς φοραῖς τὸ ἐδείξαμεν καὶ ἡμεῖς μὲ πολλοὺς καὶ δυνατοὺς συλλογισμούς. Λέγουσιν οἱ δικοί μας καὶ ἄλλα πολλὰ διὰ νὰ φύγωσι ταύτην τὴν ἀλήθειαν, ἀμὴ δὲν ἔχουσι καμίαν δύναμιν· περισσότερα καὶ καλλίτερα λέγουσιν ἐκεῖνοι ὁποῦ κρατοῦν μὲ τὴν ἀλήθειαν· καὶ ὅλα τὰ ξεύρομεν καλά, ὅτι πολλαῖς βολαῖς ἐλύσαμεν τοὺς λόγους τῶν ἐναντίων. τώρα διὰ τὸ μάκρος τ' ἀφήνομεν. Καὶ ἂν τινὰς ἔχει ὄρεξιν, ἂς ἀναγνώσῃ ἐκεῖνα ὁποῦ ἐγράψαμεν εἰς ταύτην τὴν ὑπόθεσιν. Ἓν πρᾶγμα σᾶς λέγομεν τώρα, καὶ τὸ λέγομεν μὲ πολὺ θάρρος· Ὅτι σώνει ἐκεῖνο ὁποῦ εἴπαμεν νὰ στηρίξῃ τὴν ἀλήθειαν, πῶς τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα ὡσὰν ἀπὸ μίαν ἀρχὴν καὶ ἕνα προβολέα. Καὶ μὲ ἔργον ἠθέλετε τὸ πιστωθῆ, ἂν ἤμουν παρών, καὶ νὰ συνομίλουν ἀντάμα σας. Εἶναι καὶ ἄλλως μαρτυρίαις τῆς θείας γραφῆς εἰς τοῦτο,

ὡσὰν

ὥσὰν τὸ, Τὸν παράκλητον ὁποῦ θέλω σᾶς πέμψει ἐγὼ ἀπὸ τὸν πατέρα. Καὶ τὸ, Ἀπ' ἐμένα θέλει λάβει, καὶ θέλει σᾶς ἀναφέρει. Καὶ τὸ, θέλει εἰπεῖ ὅσα θέλει ἀκούσει, καὶ ἄλλα ὅμοια. Καὶ ἀπὸ καθένα τούτων ἀποδείχνεται εὐκολώτατα τούτη ἡ ἀλήθεια τῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν ἐκράτησε παλαιόθεν καὶ κρατεῖ τὴν σήμερον ἡ καθολικὴ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, καὶ περιστήτερα τῆς ἐπίστευεν ὅλη ἡ ἐκκλησία. Θέλεις μοῦ εἰπεῖ· αὐτός του ὁ δεσπότης Χριστὸς μιλῶντας διὰ τοῦτο εἶπεν· Τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· καὶ δὲν εἶπεν, παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἀπ' ἐμοῦ. Καὶ τί πρὸς τοῦτο ἀδελφοί; δὲν εἶπεν ὁ Χριστὸς, ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν ἐκπορεύεται ἀπ' αὐτόν· τὸ ὁποῖον ἤθελεν εἶσθαι δυσκολώτερον. ἀλλὰ ἂν ἤθελεν τὸ εἰπεῖ καὶ τοῦτο, δὲν ἔσωνε διὰ νὰ δείξῃ ἐκεῖνο ὁποῦ ἐσεῖς θέλετε. Εἶπεν ἀκόμη ὁ Χριστός· Ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν ὥραν οὐδένας τὴν ἠξεύρει, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, οὐδὲ ὁ υἱός, παρὰ μόνον ὁ πατήρ. Καὶ εἰς ἄλλον τόπον εἶπεν· Ἡ διδασκαλία ἡ δική μου δὲν εἶναι δική μου, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς ὁποῦ μὲ ἔπεμψεν. Πάλιν εἶπεν· Οὐδένας γνωρίζει τὸν υἱόν, παρὰ μόνον ὁ πατέρας. Καὶ ὅμως μὲ πᾶσα δίκαιον ἐμεῖς πιστεύομεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἠξεύρει τόσον καλὰ καὶ τέλεια τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν ἐκείνην, ὥσὰν τὴν ἠξεύρει καὶ ὁ πατέρας· καὶ ὅτι γνωρίζει τὸν ἑαυτόν του, καθὼς τὸν γνωρίζει καὶ ὁ πατέρας· καὶ ὅτι ἡ διδασκαλία του εἶναι δική του. Λοιπὸν ἂν ἐμεῖς ἐπαγγελτὰ πιστεύομεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα φαίνεται νὰ ἠρνήθη ὁ Χριστὸς, διατὶ εἰς τὴν ὑπόθεσίν μας δὲν ἔχομεν νὰ πιστεύσωμεν μὲ εὐσέβειαν ἐκεῖνο ὁποῦ δὲν ἠρνήθη; Ἀλλὰ καὶ τοῦτο πρέπει νὰ λογιάσωμεν. Ὅτι ὁ Χριστὸς ἔταξεν νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν ἐκκλησίαν του ἐπάνω εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου· Καὶ ὅτι τοῦ ᾅδου οἱ πύλαι, ἤγουν τὰ παραμιλήματα τῶν αἱρετικῶν δὲν θέλουν τὴν καταπαλήσει ποτέ. ἂς ἰδοῦμεν ἀδελφοί, ποία εἶναι τούτη ἡ ἐκκλησία. Ἐπειδὴ τοῦ Χριστοῦ τὸ τάσιμον νὰ εἶναι καὶ νὰ τὸ πιστεύωμεν βέβαιον καὶ ἀληθινὸν, ἂν εἶναι χριστιανὸς οὐδένας τὸ ἀρνεῖται. ἂς ἐξετάσωμεν λοιπὸν, ποία εἶναι τούτη ἡ ἐκκλησία· διατὶ ἢ τῶν λατίνων εἶναι τούτη, ἢ τῶν ῥωμαίων. Ὅτι ἄλλη παρὰ τούταις δὲν εἶναι, διατὶ οἱ ἄλλαις εἶναι παρασυμαζώματα, καὶ γεμάταις ἀπὸ αἱρέσες

κα-

κατακειμένας ἀπὸ καιροὺς πολλοὺς, καὶ ἀναθεματισμένας ἀπὸ τοὺς ἁγίους πατέρες καὶ τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους. ἂν εἶναι ἡ ἐκκλησία τῶν ῥωμαίων, πολλὰ στενοχωρᾶς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὴν καταστένεις οὐδετίποτε· ἐπειδὴ, ὢ πολὺ κακὸν, αὐτὴ καθημερινὸν ὀλιγαίνει καὶ ἀφανίζεται, διὰ νὰ μὴν λέγω ἀφανίσθη. ὅλα τὰ ἐπλάκωσαν οἱ ἀσεβεῖς. ὅλα τὰ αἰχμαλώτισαν οἱ βάρβαροι τόσον, ὅτι ἂν ὑπάγῃ τὸ κακὸν ὀμπρὸς, ἔχει νὰ λείψει γληγορώτατα καὶ αὐτὸ τὸ ῥωμαίικον μίλημα, καὶ ὅλα τὰ βιβλία καὶ γραψίματα ὄχι μόνον τῶν ἁγίων διδασκάλων, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς θείας γραφῆς, καὶ αὐτὸ λέγω τὸ ἅγιον Ευαγγέλιον. Δὲν ἠξεύρετε, πῶς ὅσοι χριστιανοὶ κατοικοῦσι τὴν ἀνατολὴν, ἂν τινὲς ὑπέμειναν· καὶ εἰς τὴν δύσιν ὅσοι ἀκολουθοῦσι τὴν ἐκκλησίαν τῶν ῥωμαίων, ἄλλοι σήμερον ἑκατὸν χρόνους, ἄλλοι πενήντα, καὶ περισσότερους, ἔξω ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ περίγυρα νησία, οὐδὲ τὸ ὄνομα τῆς θείας γραφῆς εἶχαν ἀκουστὸν, οὐδὲ τὰ βιβλία της πόσα καὶ ποῖα νὰ εἶναι; ἀλλ' οὐδὲ εἶχαν εἴδησιν νὰ εἰποῦσιν ἢ ν' ἀποκριθοῦσιν τίς εἶναι ἡ πίστις τῶν χριστιανῶν, οὐδ' ἐκαταλάμβαναν τίποτε ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ευαγγελίου, οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς ὁποῦ τὸ ἀναγνῶσθαν; οἱ ὁποῖοι οὐδὲ τὸ Ευαγγέλιον τὸ εἶχαν ὁλάκερον, ἀλλὰ μὲ βίας εἶχαν τὰ κομμάτια ὁποῦ ἀναγνώθονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν· καὶ τοῦτα τὰ ἐδιάβαζαν κακὰ καὶ ἀνάποδα, προφέροντας τὰ ἑλληνικὰ λόγια καὶ δὲν τὰ γρικῶντας, ὡσὰν οἱ παπαγάδες ἢ τ' ἄλλα ζῶα ὁποῦ μιμοῦνται τοῦ ἀνθρώπου τὴν φωνήν. ἀμὴ τώρα ὁποῦ αἰχμαλωτίσθη, ὤφου, καὶ αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἐχάθη, ποία εἶναι ἡ ἐκκλησία, ἢ ποία θέλει εἶσται ἐκείνη, τὴν ὁποίαν οἱ πύλαι τοῦ ᾅδου δὲν θέλουν καταπατήσει; Εἰς τίνα θέλει φυλαχθῆ τὸ τάσιμον τοῦ Χριστοῦ; γνωρίσετε ἀδελφοὶ τὴν κεφαλὴν τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν καθέδραν τοῦ Πέτρου. γνωρίσετε τὴν μητέρα καὶ διδασκάλισσαν. ἂν στοχασθῆτε τὰ βιβλία, θέλετε εὕρει, ὅτι πάντοτε ἀπ' ἀρχῆς ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης ἦτον ἐπάνω εἰς ὅλην τὴν ἐκκλησίαν· καὶ τὴν ἐκυβέρνα ὅλην τόσον, ὅτι οὐδένα ζήτημα ἐκκλησιαστικὸν, οὐδένα δόγμα ἀποφασίζετον ποτὲ ἢ ὀπιστεύετον δίχως τὸν θρόνον τοῦ Πέτρου. Τούτη ἡ Καθέδρα εἶναι ἀληθινὰ ἐκείνη, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς ᾠκοδόμησε τὴν ἐκ-

κλη-

κλησίαν του· Τούτη εἶναι ὁποῦ κρατεῖ καὶ φυλάσσει καὶ κηρύσσει τὴν ἄλλων τοῦ Πέτρου τὴν πίστιν. Ὅσοι ἀκολουθοῦσι τούτην τὴν καθέδραν, εἶναι μὲ αὐτὴν μία ἐκκλησία. Ὅσοι ἀπ' αὐτὴν σχίζονται, καὶ δὲν εἶναι μὲ αὐτὴν ἑνωμένοι, δὲν εἶναι ἐμπορετὸν νὰ εὕρουν σωτηρίαν. Διατὶ ἔξω ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι σωτηρία. Ὁποῦ δὲν ἀκούει τὴν φωνὴν τοῦ βοσκοῦ, ἀναγκαίως παγαίνει εἰς λύκους καὶ κλέπταις καὶ λῃστάδες· τὸ ὁποῖον διὰ νὰ μὴ πάθῃ τινὰς χριστιανὸς, καὶ ἄνποτε οὐδένας νὰ τὸ πάθῃ, πρέπει νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ ἐπαγγέλλεται τὴν πίστιν, ὁποῦ ὁμολογᾷ καὶ σέβεται τούτη ἡ καθολικὴ ἐκκλησία. τούτην σᾶς παρακαλῶ, καὶ δὲν θέλω παύσει νὰ δέωμαι τὸν θεὸν, ὅτι ὅλοι σας μὲ εὐλάβειαν νὰ δεχθῆτε καὶ νὰ κρατῆτε. διατὶ ἤθελα νὰ ἦσαν ὅλοι ὡσὰν ἐμένα. καὶ θέλοντας καὶ παρακαλῶντας τοῦτο, δὲν σᾶς παρακαλῶ ἀδελφοὶ μικρὸν καὶ καταφρονεμένον πρᾶγμα, ἐπιθυμῶντας νὰ ἔχετε τὸ καλὸν ἐκεῖνο ὁποῦ ἐπιθυμῶ τοῦ ἐμαυτοῦ μου. Ὅτι δὲν ἐμπορεῖ τινὰς νὰ δείξῃ τοῦ ἀδελφοῦ του μεγαλήτερην ἀγάπην, ὡσὰν ἂν τοῦ ἐπιθυμᾷ τὸ καλὸν ἐκεῖνο ὁποῦ ἐπιθυμᾷ τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἀγάπα, λέγει, τὸν ἀδελφόν σου ὡσὰν τὸν λόγου σου. Καὶ μεγαλήτερον ἀπὸ τοῦτο δὲν γυρεύει ἀπ' ἐμᾶς ὁ θεὸς, ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι τὸ σημάδι τῆς ἄκρας ἀγάπης. Βέβαια δὲν θέλετε εἰπεῖ, ὅτι ἀπὸ ἀγνωσίαν καὶ ἀμαθίαν μας ἐξεπέσαμεν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ξεύροντας ὅτι ἡμεῖς ἀπὸ μικρὸν παιδὶ ἀναθραφήκαμεν εἰς τὰ γράμματα, καὶ ἀνάμεσά σας δὲν ἤμεθα εἰς τοῦτο τὸ μέρος μικρότεροι ἀπὸ κανένα· καὶ ὅτι πολλὺν κόπον ἐβάλαμεν εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ὅσον ἐμπορέσαμεν ἐγυρεύσαμεν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ τί ἄλλο ἦτον πιστευτὸν νὰ θελήσῃ νὰ διαλέξῃ ἄνθρωπος, ὁποῦ ἐθράφη ἀπὸ νέος εἰς μετριότητα καὶ ταπεινοσύνην, καὶ ἔζησεν εἰς ὑποταγὴν καὶ ἄρνησιν τοῦ θελήματός του ὅσον εἶναι δυνατὸν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ, ὅτι δὲν τὰ λέγω διὰ καύχησιν· καὶ ἀνάγνωσε πολλὰ ἐπάνω εἰς τὴν ματαιότητα τοῦ κόσμου, πολλὰ ἐπάνω εἰς τὰς τάξες πῶς νὰ καλλιτερήσῃ τινὰς τὰ ἤθη του, πολλὰ διὰ τὴν δόξαν καὶ τὰ βάσανα εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, καὶ τὰ μελετήματα τοῦτα τὰ ἐθησαύρισεν εἰς τὴν ψυχήν του· πῶς λέγω ἦτον πιστευτὸν, ὅτι τέτοιας λογῆς ἄνθρωπος νὰ μὴν ὠφελέσῃ τὴν ψυχήν του

μὲ τὰ ὀρθόδοξα δόγματα, καὶ νὰ μὴν ἀγκαλιασθῇ τὴν ἀληθινὴν εὕρεσιν τῆς πίστεως; τὴν ὁποίαν ἔχω τώρα ἀκριβωτέραν καὶ τιμιωτέραν τόσω πλέον, ὅσω περισσεύουσιν διὰ τὸ γῆρας πολλαῖς ἀρρωστίαις, καὶ καθημερινὰ μὲ φοβερίζει ὁ θάνατος, καὶ περνῶ ζωὴν βαρεμένην. ξεύρετε καλὰ ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ξεύρετε καὶ δὲν με λανθάνει, ὅτι ὀλίγον καιρὸν ἔχω νὰ ζήσω, καὶ σιμώνει ὁ καιρὸς τοῦ θανάτου μου· ὅτε, καθὼς λέγουσιν οἱ παιδευμένοι εἰς τέτοιαν ὑπόθεσιν, πολλὴν φόβον ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι δι' ἐκεῖνα ὁποῦ πρωτήτερα δὲν πολυεφοβοῦντα, βλέποντας κοντὰ τὸν καιρὸν νὰ δώσουν λογαριασμὸν τῆς ζωῆς των. ἀλλ' ἐμένα, ὅσω πλέον κοντεύει ὁ θάνατος, τόσον περισσότερον παρηγορᾷ ἡ ὀρθοδοξία· ὅτι ἐλπίζω τὸ μοῦ λείπει εἰς τὰ ἔργα νὰ τ' ἀνασώσῃ ἡ καλὴ πίστις, καὶ νὰ σωθῶ. Διὰ τοῦτα ἐγὼ ἐκαταφρόνεσα, ἂν εἶχα καὶ τιμαῖς δικαῖς σας· καθὼς εἶχα τιμαῖς πολλαῖς καὶ μεγάλαις· καὶ ὅλος ἐδόθηκα εἰς τούτην τὴν ἀλήθειαν. μιλῶ μὲ ἀνθρώπους ὁποῦ τὰ ξεύρουσιν, ἢ τ' ἄκουσαν, ἢ ἐμποροῦν ἂν θέλουσι νὰ τ' ἀκούσουν ἀπ' ἐκείνους ὁποῦ τὰ ξεύρουσιν. Νέος ἤμουν ἀγένειος, καὶ εἶχα μεγαλωτάτην τιμὴν ἀπ' ἐσᾶς, ἐτιμοῦσαν με καὶ ὅσοι δὲν μὲ εἶχαν ἰδεῖ ποτέ. εἶχαν τὸ ὄνομά μου φημισμένον ὅσοι γρικοῦσι ποσῶς τὴν ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν. Δὲν εἶχα σωσμένους ἀκόμη χρόνους εἴκοσι τέσσαρες, καὶ μοῦ ἔφεραν εὐλάβειαν καὶ ἄρχοντες καὶ αὐθένταις καὶ ὅλοι σας, καὶ μὲ ἐπιθυμοῦσαν οἱ βασιλεῖς· οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐπροτιμοῦσαν ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ὁμήλικες καὶ τοὺς γεροντότερούς μου, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ὁποῦ εἶχαν ἀξιώματα· καὶ μὲ ἐστόλιζαν ὄχι διὰ τὴν ἀρετήν μου, ἀλλ' ἀπὸ καλοσύνην τους μὲ ἀξιώματα καὶ αὐθεντίαις, ὁποῦ δὲν ἔγγιζαν τῆς ἡλικίας μου. Καὶ καλὰ καὶ νὰ εὑρίσκωμαι τὴν σήμερον μὲ τιμὴν μεγάλην εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καλὰ καὶ νὰ εἶμαι εἰς λαμπρὸν ἀξίωμα, καὶ νὰ ἔχω ἀληθινὰ τιμαῖς μεγάλαις καὶ περισσαῖς, ὅσαις δὲν μοῦ ἐγγίζουν, ἀλλὰ ταύταις ἦλθαν ὕστερα, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἔλπιζα ὁ θεὸς τὸ ξεύρει. Καὶ τί ἦτον ἂν ἔλεγα, ὅτι μεγαλήτεραις τιμαῖς εἰς κάποιον τρόπον εἶχα ἀπ' ἐσᾶς· ἐπειδὴ ἐκεῖ εὐθὺς ἤμουν ἀπὸ τοὺς πρώτους, καὶ ἐδῶ μετὰ βίας εἶμαι ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ὅπου εἶναι τόσοι καὶ τόσοι καλλίτεροι, γεμάτοι σο-

φίαν

φίαν καὶ φρονιμάδα καὶ ὅλην τὴν ἀρετήν. Καὶ θυμᾶσθε τί εἶπεν ἕνας κάποιος πολλὰ φιλότιμος· Ὅτι κάλλιον ἤθελε νὰ εἶναι πρῶτος εἰς ἕνα τοπαράκι ταπεινὸν, παρὰ νὰ εἶναι εἰς τὴν Ῥώμην δεύτερος τὴν μεγαλωτάτην καὶ λαμπροτάτην. Διατὶ τὸ πρωτεῖον καὶ εἰς τὰ μικρότατα ἔχει κάποιαν γλυκύτητα. Ὅμως ἀδελφοὶ ἐκαταφρόνεσα καὶ ὅσα εἶχα ἀπ' ἐσᾶς· καὶ ὅσα ἔχω τώρα, μάρτυρα κράζω τὸν θεὸν, ἤθελα τ' ἀπορρίψει ὡσὰν σκύβαλα, ἂν ἦσαν καὶ πολλὰ περισσότερα, καὶ ἤθελα φύγει πρὸς ἐσᾶς, ἂν δὲν ἔβλεπα εἰς τὴν συνείδησίν μου, ὅτι ἐδιάλεξα τὸ καλλίτερον μέρος καὶ τὴν σωτηρίαν, ἂν δὲν ἤμουν βέβαιος ὅτι ἡ ἁγία καὶ καθολικὴ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης διδάσκει καὶ πιστεύει τὴν στράταν τῆς αἰωνίου ζωῆς. Λοιπὸν ἂν σᾶς προτρέπω καὶ παρακινῶ εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐγὼ κρατῶ νὰ εἶναι διὰ σωτηρίαν μου, πρέπει καὶ ἐσεῖς νὰ μὲ ἀκούσετε μὲ καλὴν γνώμην, καὶ νὰ δεχθῆτε μετὰ χαρᾶς τὰ λόγια μου. Ἀλλὰ λέγετε, ὅτι μέγα σκάνδαλον σᾶς εἶναι ἡ προσθήκη, ὅπου ἔκαμαν οἱ Λατῖνοι εἰς τὸ ἅγιον σύμβολον. Ἂν λογιάσετε καλὰ ἀδελφοὶ, δὲν εἶναι προσθήκη, ἀλλὰ ἐξήγησις καὶ ἐξάπλωσις ὁ λόγος ἐκεῖνος. προσθήκη εἶναι καὶ κατὰ τοὺς ὁμοίους διδασκάλους τοὺς ἰδικούς μας νὰ σμίξῃς δόγμα ἐναντίον, ἀμὴ νὰ ἐξηγήσῃς καὶ νὰ φανερώσῃς τὸ αὐτὸ ἢ τὸ ὅμοιον, δὲν εἶναι προσθήκη καὶ σμίξις, ἀλλὰ ἐξάπλωσις καὶ φανέρωσις. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ λόγος ἐκεῖνος συμφωνᾷ μὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ μὲ τὴν γνώμην τῶν διδασκάλων, ὁ φόβος ὅπου φοβούμεσθα δὲν ἔχει θεμέλιον, καὶ κάμνομεν ἔργον ὄχι εὐσεβείας ἀλλὰ κακῆς εὐλαβείας. πολλὰ ἔσμιξεν ἡ δευτέρα σύνοδος εἰς τὸ σύμβολον τῆς πρώτης συνόδου, διατὶ ἐξεκαθάρισε τὸ ἄρθρον διὰ τὴν θεότητα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ τὴν ἑνότητα τῆς ἐκκλησίας, διὰ τὸ βάπτισμα, διὰ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν, διὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν, καὶ ἄλλα πολλὰ, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχε βάλει ξεκαθαριστὰ ἡ πρώτη σύνοδος εἰς τὸ σύμβολόν της. πολλὰ ἐδίδαξαν ὕστερα οἱ ἅγιοι πατέρες ἑρμηνεύοντας τὴν πίστιν πλατύτερα· καὶ ὅμως δὲν ἔκαμαν προσθήκην, ἀλλὰ ἑρμηνείαν καὶ ἐξάπλωσιν. Καὶ πῶς δὲν εἶχεν ἄδειαν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία νὰ κάμῃ τοῦτο τὸ ὅμοιον ἀναγκασμένη πα-

ρομοίως ἀπὸ τοὺς αἱρετικούς; ἀποκρίνονται, πῶς τότε ἦτον ἄδεια, ἀλλὰ μετὰ τὴν τρίτην σύνοδον ὁποῦ ἐνομοθέτησε πρότη νὰ μὴ γίνεται προσθήκη, δὲν εἶναι πλέον ἄδεια νὰ βάλῃ τινὰς οὐδὲ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. Ψέμα εἶναι τοῦτο ἀδελφοὶ, καὶ λόγος ἀληθινὰ μωρὸς καὶ ἀνόητος. Διαβάσετε, ἂν θέλετε, τὸν λόγον ὁποῦ ἐγράψαμεν εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν, ὅπου φανερὰ ἐδείχθη τούτη ἡ ἀλήθεια, καὶ κρατῶ βέβαιον ὅτι θέλετε στέρξει τὴν γνώμην μας.

Διὰ τοῦτα λοιπὸν ἀδελφοὶ καὶ πατέρες μὴ μιμᾶσθε καὶ μὴν ἀκολουθῆτε τοὺς φιλομάχους, ὁποῦ λογιάζουν νὰ γίνωνται ἔνδοξοι πολεμῶντας τὰ ἀληθινὰ δόγματα· ἀλλὰ ταπεινωθῆτε τοῦ θεοῦ, καὶ ἀκολουθῶντας τόσους ἀνθρώπους σοφωτάτους καὶ εὐλαβεστάτους ὁποῦ θρέφει ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, δεχθῆτε τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν πίστιν ἐκείνης· καὶ γνωρίζοντας τὸν ἀρχιερέα καὶ ποιμένα τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς διὰ κεφαλὴν καὶ πρῶτον, καὶ ὁδηγὸν τῆς πίστεως καὶ διδάσκαλον σεβεσθέ τον, καὶ ἀκολουθεῖτε τον εἰς τὴν στράταν τῆς ζωῆς ὁποῦ σᾶς δείχνει. Καὶ ἂς ἦσθε βέβαιοι, πῶς διὰ σωτηρίαν ἀναγκαιότατον εἶναι καὶ τοῦτο, νὰ γνωρίζῃ τινὰς τὸν ποιμένα του, τὴν κεφαλὴν τῶν χριστιανῶν, τὸν ἡγούμενόν του, νὰ τὸν γνωρίζῃ καὶ νὰ τὸν σέβεται. Διατὶ ὅπου δὲν εἶναι ἀρχὴ, ἐκεῖ εἶναι ἀταξία· καὶ ὅπου εἶναι ἀταξία, ἐκεῖ λύσις καὶ ἀφανισμὸς, λέγει ὁ θεολόγος Γρηγόριος. Ἂν στοχασθῆτε ἀδελφοὶ, θέλετε εὕρει τόσον εἰς τὰ πράγματα ὁποῦ μᾶς δείχνει ἡ πίστις, ὅσον εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ λέγει ἡ σοφία τῶν ἀνθρώπων, ὅτι μία πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν ὅλων· καὶ εἰς ἄλλον τρόπον εἶναι ἀδύνατον νὰ κυβερνῶνται καλὰ τὰ πράγματα. ἂν σκοπήσῃς τὸν θεὸν, ἡ ἀληθινὴ θεολογία τῶν χριστιανῶν μᾶς διδάσκει ἐπάνω εἰς ὅλα ἕνα θεόν. Καὶ διατὶ τοῦτος ὁ θεὸς εἶναι εἰς τρία πρόσωπα, διὰ νὰ φυλάξῃ τὴν μονότητα λέγει, πῶς ἐκεῖνα τὰ τρία θεῖα πρόσωπα ἔχουσι μίαν οὐσίαν καὶ μίαν φύσιν. τοῦτο τὸ ὅμοιον ὁμολογᾷ καὶ ἡ γνῶσις ὁποῦ ἔλαβαν οἱ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι ἀπὸ τοῦτα τὰ πράγματα τὰ αἰσθητά. ἕνας σιμὰ εἰς ἐκείνους ὀνομαστότατος φιλόσοφος ἕνα λέγει νὰ εἶναι τὸ πρῶτον αἴτιον, ἕνα ὅθεν ὅλα τὰ ἄλλα ἔλαβαν τὸ εἶναι. καὶ καλὰ καὶ νὰ βάνῃ πολλαῖς διαφοραῖς τοῦ εἶναι μετὰ τὸ πρῶτον, κρατεῖ μίαν ἀρχὴν καὶ πολλαῖς ἄλ-

λαις

λαις ἀρχαῖς, ὅλαις ὅμως κάτω ὑπὸ τὴν πρώτην. ἄλλος φιλόσοφος λέγει τὸ ὅμοιον μὲ πολλὰ λόγια, καὶ εἰς τὸ τέλος φέρει μίαν γνώμην ὅπου ἐδανείσθη ἀπ' ἄλλον του παλαιότερον. Δὲν εἶναι, λέγει, καλὸν πρᾶγμα ἡ πολυβασιλεία, ἕνας ἂς εἶναι ὁ αὐθέντης, ἕνας ὁ βασιλεὺς, ὅτι δὲν θέλουν τὰ πράγματα νὰ κυβερνοῦνται κακά. θέλοντας νὰ εἰπεῖ, ὅτι κυβερνῶνται κακὰ, ἂν δὲν ἔχωσιν ἕνα ἐπιστάτην. Ακόμη διὰ τοὺς τρόπους τῶν πολιτικῶν κυβερνήσεων εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ αὐτὸ τὸ καλὸν τῆς πολιτείας οἱ ὅμοιοι φιλόσοφοι μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους, καὶ ὑψηλότερα παρ' ἐκείνους ὁ σωτὴρ καὶ δεσπότης Ιησοῦς Χριστὸς προτιμᾷ τὴν δικαίαν καὶ νόμιμον μοναρχίαν ἀπ' ὅλαις τῆς ἄλλαις κυβέρνησες. Απόδοτε, λέγει αὐτὸς, τοῦ Καίσαρος ἐκεῖνα ὅπου εἶναι τοῦ Καίσαρος, καὶ τοῦ θεοῦ ἐκεῖνα ὅπου εἶναι τοῦ θεοῦ· σημαδεύοντας ὅτι ἕνας εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς θεὸς, καὶ εἰς τὴν γῆν ἕνας μονάρχης ὁ Καῖσαρ. Καὶ ἀπὸ τοῦ κόσμου τοὺς σοφοὺς ἐκεῖνος ὅπου σιμὰ εἰς ἐκείνους ἔχει τὸ πρωτεῖον τῆς σοφίας, κρατεῖ ὅτι ἡ μοναρχία, ἤγουν ὅτε ἕνας πλέον ἐνάρετος παρὰ τοὺς ἄλλους κυβερνᾷ τοὺς ἄλλους, νὰ εἶναι ἡ καλλίτερη κυβέρνησις ἀπ' ὅλαις, καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀριστοκρατίαν, ἤγουν ὅτε πολλοὶ οἱ πλέον ἐνάρετοι κυβερνοῦσιν: καὶ λέγει πῶς εἶναι ἡ πολλὰ καλλίτερη ἀπ' ὅλαις, διατὶ εἶναι αὐθεντία ὁμοιοτάτη τῆς ἀληθείας, καὶ ἀπ' ὅλαις ἡ θειοτάτη· καὶ τούτην διαχωρίζει καὶ ὑψηλώνει. Καὶ ὁ μαθητὴς τούτου τοῦ φιλοσόφου ἀφ' οὗ ἐξήγησεν ὅλους τοὺς τρόπους τῶν πολιτειῶν, ἐπαινεῖ τὴν μοναρχίαν περισσότερον ἀπὸ τῆς ἄλλαις, ὀνομάζοντάς την παμβασιλείαν. Αν τούτη ἡ κυβέρνησις ὡσὰν καλλίτερη καὶ θειότερη ἀπ' ὅλαις εἶναι τόσον ἀναγκαία εἰς ταῦτα τὰ χαμηλὰ καὶ πρόσκαιρα, πῶς τὴν ἀτιμάζομεν ἐμεῖς ἀδελφοὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν ψυχῶν ὅπου εἶναι ἀθάναταις, καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας; μὴ τὸ κάμωμεν τοῦτο, ἐπειδὴ ἀναγκαιοτέρα εἶναι ἡ διαταξία εἰς ταῦτα τόσον, ὅσον τὰ αἰώνια εἶναι τιμιώτερα παρὰ τὰ πρόσκαιρα. Αὐτὸς ὁ νομοθέτης μας Ιησοῦς Χριστὸς ὅσον ὑπερβαίνει πᾶσαν ἀνθρωπίνην σοφίαν, ὡσὰν πλάστης καὶ πηγὴ ὅλης μας τῆς σοφίας, βέβαια δὲν ἐνομοθέτησεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν του παρὰ τὸν καλλίτερον τρόπον τῆς κυβερνήσεως, ἀφήνοντας μονάρχην τὸν Πέτρον, καὶ

διὰ

διὰ μέσου τοῦ Πέτρου τοὺς διαδόχους του. Σὺ εἶσαι, λέγει, Πέτρος· καὶ ἐπάνω εἰς τούτην τὴν πέτραν ἐγὼ θέλω κτίσει τὴν ἐκκλησίαν μου. πάλιν· Καὶ σένα θέλω δώσει τὰ κλειδία τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. πάλιν· Βόσκε τὰ πρόβατά μου, βόσκε τὰ ἀρνία μου. πάλιν· Καὶ σὺ ποτὲ καιροῦ ἐπιστρέφοντας στήριξε τοὺς ἀδελφούς σου. Καὶ μὴ λογιάζετε, τοῦτο ὁποῦ λέγω νὰ εἶναι νόμος νέος, ἢ νέον δόγμα νὰ σᾶς διδάσκω. ὅσοι ἔχετε πρᾶξιν εἰς τὰς παλαιαῖς ἱστορίαις καὶ εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ἐνθυμηθῆτε ὅσην ἐξουσίαν ἔχει εἰς ὅλην τὴν ἐκκλησίαν ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Ῥώμης. Καιλεστῖνος ὁ πάπας μοναχός του ἐκήρυξεν καὶ ἐστήριξεν τὴν τρίτην σύνοδον, καλὰ καὶ ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ὅλη, καὶ αὐτοὶ οἱ πατριάρχαι, νὰ ἦσαν μαζωμένοι. τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ μεγάλου ἐδέχθη ἡ τετάρτη σύνοδος ἑξακοσίων τριάκοντα πατέρων εἰς τὴν χαλκηδόνα ὡσὰν τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, καὶ τὴν ὠνόμασεν στήλην ὀρθοδοξίας, καὶ ἀποφάσισεν καθὼς ἐδίδασκεν ἐκείνη, ἀκολουθῶντας τὰ δόγματα τοῦ πάπα. οἱ ὅμοιοι τὸν δεύτερον τόπον εἰς τοὺς πατριάρχαις ὁποῦ εἶχεν ὁ Ἀλεξανδρείας τὸν ἔδωκαν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως κατὰ μίμησιν τῆς δευτέρας συνόδου. ἀμὴ κρατοῦντας πῶς τοῦτο δὲν ἄξιζεν τίποτε ἂν δὲν τὸ ἐβεβαίωνε καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Λέων, τὸν ἐπαρακάλεσαν μὲ ἐπιστολαῖς καὶ ἀποκρισαρίους· ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν τὸ ἐδέχθη. Καὶ ἂν ἄλλος πάπας ὕστερα νὰ μὴ τὸ εἶχε βεβαιώσει, δὲν ἤθελεν φυλαχθῆ τὸ κάμωμα τῆς τετάρτης συνόδου. προτήτερα ὁ πάπας Ἰννοκέντιος εἶχεν ἀφορέσει τοὺς βασιλεῖς Ἀρκάδιον καὶ Εὐδοξίαν διὰ τὴν ἄδικον ἐξορίαν τοῦ Χρυσοστόμου· καὶ δὲν ἤθελεν τὸ κάμει, ἂν δὲν εἶχεν ἐξουσίαν εἰς ὅλην τὴν ἐκκλησίαν.

Ὅτι ἂν ὁ πάπας νὰ μὴν ἦτον ποιμὴν ὅλης τῆς οἰκουμένης, καὶ κοινὸς πατὴρ τῶν χριστιανῶν καὶ διδάσκαλος, καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ οἱ βασιλεῖς ἐκεῖνοι νὰ μὴν ἦσαν πρόβατά του, δὲν ἤθελεν τοὺς ἀφορέσει· διατὶ ἡ ἀπόφασίς του δὲν ἤθελεν ἔχει δύναμιν, καὶ ὁ ἀφορεσμός του δὲν ἤθελε τοὺς βλάψει ἂν δὲν ἦσαν ὑποχείριοί του. Τὸν Φώτιον, ὁ ὁποῖος ἐδίωξεν ἄδικα τὸν ἁγιώτατον Ἰγνάτιον, καὶ ἥρπασε τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, ἐδίωξεν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ὁ πάπας, καὶ ἐξανάφερε τὸν Ἰγνάτιον εἰς τὸν θρόνον του· μὲ ποίαν

ἐξουσίαν; φανερὸν ὅτι διὰ νὰ ἔχῃ αὐθεντίαν ἐπάνω εἰς ὅλους. ἀπέκει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου διὰ τὰ πολλὰ καὶ καθημερινὰ παρακάλια τῶν βασιλέων ὁ πάπας Ἰωάννης, ὁ διάδοχος Νικολάου καὶ Ἀδριανοῦ ἀρχιερέων Ῥώμης, ἐκατάστεσε πατριάρχην τὸν Φώτιον πέμποντάς του ἕνα ὠμόφορον μὲ Πασχάσιον τὸν ἐπίσκοπον. Τί ἄλλο σημαίνουσι ταῦτα ὅλα ἀδελφοί, παρὰ μεγαλωτάτην αὐθεντίαν καὶ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ῥώμης εἰς ὅλην τὴν ἐκκλησίαν; Ἐνθυμῶντας ταῦτα ὅλα ἀδελφοί, καὶ βάλλοντάς τα καλὰ εἰς τὸν νοῦν σας ἀπορρίξετε τὸ ψευδογνωμίαις ὁποῦ ἔχετε, πᾶσα ἄδικον μῖσος, πᾶσα κακὸν λογισμὸν διὰ τοὺς λατίνους, καὶ ἀγκαλιάσετε τὴν ἀλήθειαν· Δεχθῆτε τὴν καθαρὰν πίστιν ὁποῦ κρατεῖ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, τιμήσετε καὶ ἐσεῖς ἐπάνω εἰς ὅλα τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης καὶ ἑνωθῆτε μὲ ἐμᾶς· Καὶ ἀφῆτε ἐκείνους ὁποῦ λέγουσιν ὅ, τι φθάσουσιν εὔκαιρα καὶ ἀλόγιστα διὰ φιλομαχίαν δικήν τους, καὶ σᾶς ξεπλανοῦσιν ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Γνωρίσετε τὸν ποιμένα τῆς Ῥώμης πατέρα οἰκουμενικὸν ἀληθινά, καὶ διδάσκαλον καὶ ἀρχιερέα, καὶ σέβεσθέ τον, καὶ τιμᾶτε τον σὰν πρέπει. Καὶ κρατοῦντας ἀκόμη καὶ ἐμᾶς, καλὰ καὶ ἀναξίους, καὶ πιστεύοντας δικόν σας πατριάρχην, χειροτονημένον ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν νόμιμα μὲ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ, δεχθῆτε τὴν παραίνεσιν καὶ τὸ συμβουλαῖς μας ὡσὰν πατρὸς λόγια.. Κρατεῖτε τὴν γνώμην μου καὶ τὴν πίστιν ὁποῦ πιστεύω. Εἰς τοῦτον τὸν τρόπον μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ τὸν ὅμοιον νοῦν εἰς μίαν πίστιν καὶ γνώμην ζῶντας τὴν σωματικὴν ταύτην ζωὴν θέλομεν ἀγαπήσει ἕνας τὸν ἄλλον θεραπεύοντας ἀλλήλους μας, ὁ πατὴρ χαίροντας μετὰ τέκνα, καὶ ζητοῦντας ὅσον εἶναι ἐμπορετὸν νὰ σᾶς κάμῃ πᾶσα καλὸν καὶ κάθε τρόπον εὐεργεσίας. Καὶ σὰν περάσει τούτη ἡ ζωὴ θέλομεν ἐπιτύχει μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ τὴν ὅμοιαν δόξαν, ἀπολαύοντας τὴν αἰώνιον ζωήν, καὶ τρυφῶντας καλορίζικα τὸ ἐπιθυμημένον ἐκεῖνο τέλος. ἀμήν.

Τούτη ἡ ἀποκατάστασις τοῦ Φωτίου πῶς νὰ ἔγινεν, τὸ ἐξηγήσαμεν εἰς τὴν ἐπισημείωσιν ὁποῦ εἶναι βαλμένη μετὰ τὴν ὀγδόην σύνοδον, περὶ τῆς ὑπὸ Φωτίου γενομένης ψευδοσυνόδου. εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Φώτιος μετὰ πολλὰ ἄλλα ἔφθειρε τὸ ἐπιστολαῖς τοῦ πάπα Ἰωάννου.

Ἐδόθη.

Εδόθη εἰς τὸ Οὐϊτέρβιον τῇ εἴκοσι ἑπτὰ τοῦ μαΐου, εἰς τοὺς χιλίους τετρακοσίους ἑξήντα τρεῖς. Καὶ διατὶ δὲν ἔχαμεν τὴν πατριαρχικὴν μας βοῦλλαν τὴν μολυβδίνην, ἐβουλλώθη μὲ τὴν καρδιναλικήν μας βοῦλλαν διὰ περισσοτέραν πληροφορίαν, νὰ μὴν ὑφορεθῇ τινὰς, ὅτι εἶναι πλασμένη καὶ ὄχι δική μας τούτη ἡ ἐπιστολή. Ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκοντας βεβραῖνα εἰς τοῦτον τὸν τόπον, ἐγράψαμεν εἰς βαμβάκινα ῥαμμένα, καὶ ἐβουλλώσαμεν τὰς ῥαφαῖς εἰς τρεῖς τόπους, εἰς τὰς ἄκραις καὶ εἰς τὸ μέσον. Καὶ μὲ τὸ ἴδιόν μας χέρι ἐγράψαμεν ἀπὸ τὸν λόγον ἐκεῖνον, Εδόθη εἰς τὸ Οὐϊτέρβιον. ὡς τὸ, μὲ τὸ ἴδιόν μας χέρι, καὶ ὑπεγράψαμεν ἀκόμη.

Βησσαρίων ἐλέῳ Θεοῦ Καρδινάλις καὶ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως μὲ τὸ ἴδιόν μου χέρι ὑπέγραψα.